Duzenleyen:bilginDK
2018-07-07

EVLİYA MENKIBELERİ

(NEFAHAT'ÜL-ÜNS)

ABDULKADİR AKÇİÇEK

AKPINAR
YAYINEVİ

Bu Eserden İki Şiir

Şiir

Odur eşyayı yoktan var eden;
Yaratılan idrâksiz kendinden..
İnsan nefsi idrâk edemezken;
Kadim Cebbar için yol nereden!.

Şiir

Hamd Allah'a mahsustur, ona hamd olsun;
Bize kerem libası giydirdi n'olsun..
Şükür Allah'a mahsustur, şükür olsun;
Bize hidayet eyledi daha n'olsun..

MOLLA CAMÎ

EVLİYA MENKIBELERİ

(NEFAHAT'ÜL-ÜNS)

CİLT
1

ABDULKADİR AKÇİÇEK

AKPINAR
YAYINEVİ

NEFAHAT'ÜL-ÜNS
MİN HAZARAT'İL-KUDÜS

MUKKADDES MAKAMLARDAN HUZUR NEFESLERİ

•

L Â M İ Î

Tarafından yapılan şerhli tercümeden sadeleştirilmiştir.

•

Bu Eserde

620 kadar erkek evliya 40 kadar kadın evliyanın menkıbeleri vardır.

SAĞLAM KİTABEVİ
İSTANBUL

SUNAR

MOLLA CAMÎ

NEFAHAT'ÜL-ÜNS
MİN HAZARAT'İL-KUDÜS

Mukaddes Makamlardan Huzur Nefesleri

SADELEŞTİREN

Abdulkadir AKÇİÇEK

SAĞLAM KİTABEVİ
İSTANBUL

Cağaloğlu, Çatalçeşme Sokak Gözen Apt. Kat 1
Telefon: 27 52 79 İstanbul

HUZUR NEFESLERİ

Abdulkadir AKÇİÇEK

Muhterem okuyucularımız,

Sizlere yeni eserimizi sunuyoruz; Arapça adı şudur: NEFAHAT' ÜL-ÜNS MİN HAZARAT'İL-KUDÜS.. Bu isim, dilimizde şu manaya gelir: MUKADDES MAKAMLARDAN HUZUR NEFESLERİ..

Eserin aslı Molla Camî'nindir; Farsça yazmıştır. Lamii Çelebi ise, çok faydalı ilâvelerle eserin şerhli bir tercümesini yapmıştır.

Molla Cami'nin esas adı şudur: Ahmed oğlu Nureddin Abdürrahman. Hicretin 817. (M. 1414.) yılında dünyaya gelmiştir. Hicretin 898. (M. 1492.) yılında vefat etmiştir.

İmam-ı Azam Hazretlerinin seçkin iki talebesinden biri olan İmam-ı Muhammed neslindendir.

Daha ziyade, feyzini Şah Nakşıbend Hazretlerinin halifelerinden Sa'deddin Mahmud Kaşgarî'den almıştır.

Lâmii'ye gelince.. hicretin 877. (M. 1479.) yılında dünyaya gelmiş; hicretin 933. (M. 1532.) yılında vefat etmiştir.

Osmanlılar devrinde yaşamış; doğum ve ölüm yeri Bursa'dır.

Esas adı Muhmud'dur. Babası Osman, dedesi Ali'dir.

Molla Muhammed Hacı Hasanzade'nin talebesidir. Tarikat şeyhi ise, Emir Buharî'dir; esas feyzini de bu zattan almıştır. Aldığı feyizlerle de, eseri bu şekilde hazırlamıştır.

* * *

Eseri sizlere sunarken, daha faydalı olabilmek için bazı değişiklikler yaptık.

Eserin G İ R İ Ş ve S U N U Ş bölümünü ayırdık. Ayrıca, bunların içindeki bölümleri de daha ziyade dikkati çekmesi için ayrı sayfalarda sunduk.

M E N K I B E L E R kısmını da ayrı sunduk. Evliya erkeklerin menkıbeleri ayrı, evliya kadınların menkıbeleri de yine ayrı bir bölümdür.

Eserde 620 kadar erkek evliya vardır; kırka yakın da kadın evliya vardır.

Mümkün olduğu kadar, eserin aslına sadık kalınarak bir sadeleştirme yapılmıştır. Eser eksiksiz sunulmuş, pek az ekler çıkarılmıştır. Bu da, okuyucunun zihnini karıştırmamak için yapılmıştır.

* * *

Görüleceği gibi, eser, tasavvufa dairdir. İçindekiler de tasavvufu, sözde değil; özde yaşayanlardır. Bunların her biri, İslâm âleminin yetiştirdiği nadide çiçeklerdir; koklamasını bilmek gerek.. Çünkü koklamasını bilmeyenin burnu düşer..

Mevlâna Hadimi tasavvufu şöyle tarif eder:

— Tasavvuf, öyle bir ilimdir ki, batıl onun ne önüne geçebilir; ne arkasından gidebilir. Ne önünde bir eğrilik vardır; ne de sonunda.. Bütün âlimlerin ilmi hakimlerin hikmeti biraraya gelip onun kuruluşundaki bir şeyi değiştirmek isteseler, sırlarından birini bozmak isteseler ve ondan hayırlısını yerine koymayı arzu etseler, gerçekten bu arzu ve isteklerine yol bulamazlar. Çünkü o, nübüvvet kandilinden alınmış bir nurdur; nübüvvetten öte ışık alınacak bir nur yoktur.

Devamla şöyle diyor:

— Tasavvufun ilk şartı, kalbi Allah'ın zatından gayrı her şeyden temizlemektir. Onun anahtarı ise.. yine kalbi; Allah'ın zikrinde istiğrak bulmasıdır. Sonu ise.. fenafillahtır. Böyle bir yolda nasıl şüphe izi olabilir!.

İşte bu eserde anlatılan zatlar hep tasavvuf ehlidir. Hepsi ermişlerdir. Erdikleri mukaddes âlemlerin, çıktıkları mukaddes makamların HUZUR NEFESLERİNİ sizlere getirmektedirler.. Ne mutlu, gerçek manada bu zatların getirdikleri kokuları alanlara..

Allah yardımcınız, Resulüllah şefaatçınız, bu eserdeki zatlar ve tüm evliya sizlere birer nümune-i imtisal olsun..

6 Mayıs 1981
2 Receb 1401
Bostancı — İstanbul

NEFAHAT'ÜL-ÜNS
MİN HAZARAT'İL-KUDÜS

Mukaddes Makamlardan Huzur Nefesleri

a) Giriş..

b) Sunuş..

c) Değişik bölümler ve menkıbeler..

(Rahman Rahim Allah'ın adı ile)

Giriş

Bu eserde sizlere; halka halka veliler zinciri sunulacak..

Bu eserde geçen evliya hallerinin; temelde, Allah-ü Teâlâ'nin Resulüne vahyettiği Kur'an kaynağıdır.

Kaynağının yüksek olmasından; anlatılacakları önceden bilmeniz zorunludur. Kaldı ki, bunlar, hikâyelerin de en güzelleridir. Bir başka manada, gaybin haberleridir. Allah-ü Taâlâ'nın Üstün Resulüne gönderdiği vahiy kaynağından alınmışlardır.

Sonra bunlar; insanlık için, âlemler için bir hatıradır.

* * *

Bu eser, NEFAHAT'ÜL-ÜNS MİN HAZARAT'İL-KUDÜS'tür. Manasında:

— MUKADDES MAKAMLARDAN HUZUR NEFESLERİ..

Deyiniz ve doya doya içinize çekiniz. Zira, ilâhi âlemden esip gelen lütuf rüzgârlarıdır. Öz kaynağı da, rubûbiyet merkezidir.

Bu nefesler, hemen her zaman bulunur; kendinizi onlara atmaya bakınız.

* * *

Allah'a hamd olsun. Cemil onun ismidir.

Hamd etme arzusunu, onun ağır basan sevgisi doğurur.

Şunu da bilmeli ki: Veli kulların kalb aynaları, onun hoş cemâline birer tecelli yeridir.

Bu tecellinin nuru, onların yüzlerinde dahi görülür. Bundandır ki: Onları gören, Allah'ı hatırlar.

Yüce Allah'ın safiyet taşıyan kulları vardır. Bunlar, iç temizliği sayılan safiyet, kudsiyetini özlerine sindiren kimselerdir. Yine bunlar, hemen her nefeste, ehadiyet ihsanından feyiz almaktadırlar.

Anlatılan mana açısından bakılınca; mümin kulun *kalbi dahi, hikmet* kaynaklarından bir kaynaktır. Hemen her nefeste, kendinizi o kaynaklara arz ediniz ve kana kana içmeye bakınız.

Allah'a şükürler olsun. Bu şükür onun isminden kaynaklanır. Bu şükür, öyle bir sefa kaynağıdır ki; sâfiyet sahibi kullar ondan kana kana içerler.

Bu kaynak, onlar için ne kesilir; ne de eksilir. Hemen her şeye şümulü olan bir feyz akımıdır şükür; kendi mertebesinde gönül dertlerine şifalıdır.

Anlatılan manaya eren *kulların dilleri*; ancak Allah adını söyler.

Yüce Allah tektir. Basiretin efsane kuşu anka; onun kimlik havasında kalbi kırık bir ev kuşuna benzer..

Yüce Allah bir sameddir. Onun ehadiyet nurlarının şuası karşısında; ruhaniyetin efsane kuşu hüma küçük bir gece parçasına benzer. Gözünü gelecek hayra açmış; hali perişandır.

Şiir:

Odur eşyayı yoktan var eden;
Yaratılan idrâksiz kendinden..
İnsan nefsi idrâk edemezken;
Kadim Cebbar için yol neredeni.

Yüce Allah, kendini bilmez zalimlerin söyledikleri sözlerin tümünden yana bir yüceliğe sahiptir.

Kendini bilmezlerin sözleri ona ulaşamaz.

O, bir hakim zattır.. Her şeyi yerli yerince yapar. Saklı kudretini izhar için; bilinmeyen hikmetini bildirmek için bu âlemi yarattı. Sonra onlara, hikmetini tamamlamak için; resuller ve nebiler hediye etti.

O, Yüce Bilgin zattır. Hemen her şeye yürüyüp giden varlık sırrını kullarının baş imamlarına açmak, kâinatın örtülü perdeleri kullarının gözlerinden kaldırmak için evliya ve asfiya yolladı.

Resullerin, enbiyanın, evliyanın, asfiyanın arasından şu zatı seçti: Hazret-i Muhammed Mustafa.. Bütün kemalâtın bir olduğu yer olan Yüce Zatına onu bir zuhur yeri eyledi..

Onun şerefli ruhunu, latif nurunu dahi:

— «Allah, önce nurumu yarattı..»

Hadis-i şerifinin işaretine göre, tümden kâinat özünün bir çıkış merkezi eyledi..

Şiir:

O bir sevgili, umulur şefaatı;
Ona sığınınca kalmaz hiç sıkıntı..
Peygamberleri aştı; huyda ve boyda;
İlimde keremde hepsi onun altı..

Resulüllah S.A. efendimiz, dışta okuması yazması yoktu; ama dilinden nice okumuş yazmışların hayâlinden dahi geçmeyen hikmetler söyledi.

Âdem'in ismi anılmaz iken, Resulüllah S.A. efendimiz peygamberdi; hem de pek değerli..

— Cevam-i kelim..

Olarak anlatılan, hemen hiç kimseye verilmeyen; az cümle ile çok mana anlatma özelliği, Resulüllah S.A. efendimize verilmişti. Bu, ona verilen büyük ikramlar arasındadır. Hatta o zaman, kalem, kâtip, levh de yoktu.

Allah-ü Taâlâ, Resulüllah efendimize, pâk âline, temiz ashabına, kıyamet gününe kadar kendisine tâbi olanlara bolca, çokça salât eylesin; selâm eylesin..

Sunuş

Bu, pek değerli bir kitaptır. Tarikat erbabının, hakikatı bulup ona sahib olan zatların yüce makamlarını, üstün kerametlerini açıklar.

Allah onların sırlarını temiz eylesin; dünyada ve âhirette onların nurlarını artırsın.

İyi zatların biyografilerini yazan, hayırlı zatların eserlerini derleyen Mevlâna Abdürrahman b. Ahmed Camî, bu eserin aslını Farisi dilde yazıp eserin başında şöyle demiştir:

— Şeyh İmam Âlim Arif Ebu Abdirrahman Muhammed b. Hüseyin Süllemi Nişaburî; zâhir ve bâtın ilimlerini özlerinde toplayan, yakin ehlinin bilginleri sayılan, din büyükleri arasında yad edilen tarikat şeyhleri hakkında bir kitap yazmıştır. Bu eserinin adına da:

— Tabakat-ı Sofiye..

Demiştir.

Bu kitabı beş tabaka olarak bağlamıştır. Her tabakayı da bir cemaatten ibaret eylemiştir.

Bunlardan her biri, aynı yılda; yahut birbirine yakın yıllarda gelmişlerdir. Bunların her birinden velâyet nurları, hidayet belirtileri zuhura gelmiştir. Bu şekilde derlenen kitapta geçen zatların her birine; nice nice müridler gelmiş, kendilerinden istifade etmek isteyen yolcular müracaat edip başvurmuşlardır.

Eserinde derlediği her tabakaya yirmi zat almıştır. Bunların her biri, şeyhlerden, evliya zümresinin imamlarından ve bilginlerinden sayılmıştır.

Yerine ve vaktine göre; onların güzel sözlerini, hoşa giden hâllerini, dile getirmiştir. Tarikata, ilme, hale ve onların gidişatına delâlet eden izleri açıklamıştır.

Hazret-i Şeyh'ül-İslâm Kehf'ül-enam Nasır'üs-sünne Kamiul-bid'a Ebu İsmail, namları ile bilinen Abdullah b. Muhammed Ansari Harevî dahi sohbet meclislerinde, zikir ve vaaz toplantılarında anlatılan büyüklerin hâllerini ve sözlerini yazmıştır.

O kitaba geçmeyen bazı meşayihin sözlerinden, kendisinin de bazı zevk ve vecdinden ekleyip o kitabı büyütmüştür.

Şeyh'ül-İslâm Herevi'nin müridleri ve sevenleri arasından biri de, onun fazladan söylediklerini yazıp kayd etmiştir.

Gerçekten o, pek güzel bir kitab olmuştur; çok çok güzel derlenen bir eser olarak meydana gelmiştir. Bu üstün sofiye tayfasının marifete dayalı hakikatlarını, bir letafet taşıyan inceliklerini şümulüne almıştır.

Ne var ki, Herevî'nin dili ile yazılan o zamanki eser geçmişte kalmıştır.

Kitap sayfalarının bozulması ve tahrif edilmesi ile öyle bir hal almış ki: Çoğu yerlerinde, anlatılmak istenen mana kolay kolay anlaşılmaz olmuştur.

Hatta bazıları hiç alınmamış; Hazret-i Şeyh'ül-İslâm Herevi'nin asrında yaşayan, ondan sonra gelenler dahi o esere girmemiştir.

* * *

Yukarıda adı geçen Mevlâna Cami şöyle demiştir:

— Nice kere, bu Fakirin gönlüne şu husus düştü; güç yettiği kadar, bu eserin yazılışında ve anlatılışında ciddi bir gayret gösterile... O kitapda bilinenler dahi; zamanla alışılan ve âdet olan terimlerle, tabirlerle dile getirile.. Bilinmeyenler, anlaşılmayan kısımlar da olduğu gibi koruna..

Bu arada, daha başka kitaplarda yazılı beğenilen menkıbeler de, ona eklene; dengeli marifet halleri dahi ona katıla.. Böylece beyan sayfasına güzel güzel yazıla..

Bundan başka zatların; o eserde geçmeyen doğum ve ölüm tarihleri dahi yazılmalıdır. Ayrıca halleri, makamları, sözleri ve kerametleri dahi esere alınmalıdır.

Ne var ki, çeşitli ve çok bağlantılar vardı. Bir çok oyalayıcı şeyler çıktı. Bunun için de o işi yapmak kolay olmadı..

Üstte anlatılan durum, bir düşünce hâlinde kaldı gitti. Taa, hicretin 881. (M. 1476.) yılına kadar üstte anlatılan arzu, bir düşünce halinde kalıp gitti. O zaman, Emir Nizameddin Ali Şir anlatılan yolda, bir istekte bulundu.. Bu Fakirin gönlüne düşen şeylerin aynen yapılmasını istedi..

Kendisi dervişleri severdi. Bu yoldaki müridlerin haline yoluna inancı vardı. Bütün maddî meşguliyetleri bırakıp dervişlik yo-

luna girmişti. Allah-ü Taâlâ, ona makbul olma üstünlüğünü versin; tarikata girme işinde de kendisine başarı ihsan eylesin. Kendi arzusu ile, zâhirde üstün mertebeleri, itibarlı makamları bırakıp onlardan yüz çevirmişti.

Daha önce, zihinde bir yankı şeklinde duran mana yenilendi. Önceden içe düşen ıstırap hali daha da kuvvetlenip güçlendi.

Bundan sonra; doğru bir gayretle, temiz bir niyetle arzu edilen işin yerine getirilmesine, o temenninin feyiz yoluna girildi..

Bu eseri okuyan kimselerin keremli huylarından, şefkat duygularından beklenen odur ki: Allah'ın veli kullarının uğurlu, pâk nefeslerinden, mukaddes ruhlarının feyizlerinden hallerini vakitlerini hoş edeler.

Bu eser, kudsiyet âleminde uçuşanlarını dile getirmektedir.

Ünsiyet makamına iştiyak duyanların can burunlarına meşayihin pâk nefeslerinin kokularını ulaştırmaktadır.

İşbu manadan olarak, eserin adına:

— NEFAHAT'ÜL-ÜNS MİN HAZARAT'İL-KUDÜS.. (MUKADDES MAKAMLARDAN HUZUR NEFESLERİ..)

Denilmiştir.

Bu eserin yazılmasına çalışan ve bu işe memur edilen bu Fakir'i de gönül köşelerinden çıkarmayalar. Kendisini, hayır duâdan dahi uzak tutup unutmayalar..

Bütün hallerde Müheymin ve Mütaal Allah'a tevekkül ederim.. Bilhassa, kelâmına tercüman olmayı tamamlamakta ve usulünce yerine getirmekte..

* * *

Şimdi ben Hakir, dervişlerin ve hayırlı zatların hizmetinde olan; adıgeçen eserin tercümesini yapan:

— L a m i î..

Lakabı ile tanınan Mahmud b. Osman b. Ali der ki:

Anlatılan faziletli kitabın mütalâa şerefine nail oldum. Ondaki işaretleri ve müjdeleri gördüm. Tâbirlerindeki ve tariflerindeki üstünlükten zevke, sürura, şevke daldım.

O değerli kitabı bir umman deniz gibi buldum.

Dışı sonsuz hakikat, marifet yelkenlileri ile dolu.. İçinde ise ilâhî sırların parlak çiçekleri saklı..

O, öyle bir şehir ki; içinde bin kadar mamur bina var. Öyle bir gemi ki, içinde yüz kadar umman deniz saklı..

Şiir:

Zikir haneleri, fikir parıltıları;
Derli toplu eserler, izzet sütunları..
Kur'an dershanesi, engelli süvariler;
İmrenilen korular, yorum atlıları..

Bu eser, baştan başa; îman taliplerinin üstün kerametleri ile baştan başa doludur. Tamamen, irfan âleminin çeşmelerinden içen zatların yüce makamlarının anlatılması ile dopdoludur.

İşbu kitabı okuduktan sonra, hatırıma şu geldi: Gücüm yettiği kadar, fırsat elverdikçe; bu eserin faydalarını yayayım ve müminlere serilen sofrasını daha da açayım..

Bunun için; evliyanın ruhaniyetinden meded ve yardım istedim. Hibelerle dolu Yüce Hak'tan dahi doğru yolu bulmak ve doğrusunu söylemek taleb ettim..

Yine istedim ki: Onun bütün işaretlerini Türkçe anlatayım; her şeyini Türk terimleri ile anlatayım.. Bütün remizlerini ve müşkil yanlarını da Rumî (Türkçe) lügatle açıklayayım.

Ne var ki, bu çaresiz sermayesi azdır; bunu kendisi de itiraf eder. İnsaf deryasından dahi, belki bir avuç alabilecek durumdadır.

Bu hallerimi gördükten sonra bildim ki: Bu çıkılması gereken kubbe kendi takatımın dışındadır. Zira, öyle bir alandayım ki: Tarikat yoluna giren atlıların yanında ben yaya kalmışım. Onların konaklarından dahi atılmışım.

Bu girilecek yol, bir sultanlar yoludur. Ebrar zatların dahi, üstün akılları, ora ile bağlantı kurabilmek için şaşkındır. Canlar dahi, gayeye bağlı esas haberleri almak yolunda şaşkın bulunmaktadırlar.

Bu yol, bir başka yoldur. Zamanın en akıllıları, vaktin en hakimleri biraraya gelmiş olsalar; onun inceliklerini çözmekte ve onun tomarlarını açmakta iken solukları kesilir, bitiremezler.

Nasıl anlatılan hale gelmesinler ki: O zevke dayalı kelimeler, irfan ve vicdan duygularının baş cümleleridir. Hemen hepsi de, ikan manasında bir başka incelik taşır ve ilâhî, ledünnîdir.. Hemen her biri, öte âlemlerden anlatır. Orada anlatılan, ne ilmî terimlerdir; ne de resmî tariflerdir. Şu cümle, onların halini, dilini, yolunu ne güzel anlatır:

— Oraya her giren, ondakileri anlayamaz.. Onları anlamak için; ehlinin tarifi, erbabının talimi gerek..

Ne güzel söylenmiştir..

* * *

Zeyn'ül-ibad Şeyh'ül-evtad Eb'ül-Fazl Muhammed b. Hasan Serahsi; KEŞF'ÜL-MAHCUB adlı eserinde şöyle demiştir:

— Sübhan Hak, bir kuluna inayet edip onda bir işi meydana çıkaracağı zaman; o kulun hali kuvvetlenir.

Onun konuşan dili hemen her şeyi, açık açık anlatır; anlattığı da kolayca anlaşılır.

Tabirleri bellidir; sözü anlaşılan bir beliğ olur.

O kimseyi, faziletli ve hünerli eyler.

O kadar ileri gider ki: Konuşup meram anlatanların hemen hepsi, onun konuşmaları karşısında hayran olurlar. Onun ayarında olmayan akıllar dahi, söylediklerini anlamaktan yana âciz kalırlar.

Anlatılan sebepten ötürü: Tarikat şeyhleri arasındaki büyüklerin sözleri çoğunlukla yoruma tâbi çözümü zor cümlelerden ibarettir. Çünkü, onlar aynı zamanda din ululları ve yakin bilginleridir.

Avarif tercümesinde şöyle gelmiştir:

— Resulüllah S.A. efendimizin hadis-i şeriflerinden ve meşayih sözlerinden her bir cümlenin bir iç manası vardır; bir de dış manası.. Ayrıca, her iç mananın dahi bir başka içi vardır.

Mana böyle olunca; kim onların dış manaları uyarınca amel etmez ise.. İlk için manasından nasib alamaz. İlk için manası ile amel etmeyen dahi, ikinci içten yana bir nasib bulamaz.

Üstteki kıyasa göre, şöyle diyebiliriz:

— Her anlayış bir amelin delili, her amel dahi bir anlayışın yoludur.

Üstteki mana, Allah'ın dilediği makama kadar çıkar..

Özellikle, ehlullah zatların içtikleri mana çeşmeleri değişiktir; halleri, meşrepleri ayrı ayrıdır. İsterse hakikat cihetinden aynı yola girmiş olsunlar; hakikatta birleşmiş olsunlar.

Onların bazısı, umum için zarurî olan manalardan anlatır; özel makamlardan bahseder. Şöyleki:

Avam sınıfından bu yola ilk giren kimseye göre: Dünyada zühd etmek zarurîdir.. Amma, adımını ötelere atmış, bir başka özellik kazanmış kimseye göre: O zühdden dahi zühd etmek gereklidir.

Zira, o yüce makama çıkan kimse, dünya için ne bir kıymet biçer, ne de ona bir değer verir..

Mana böyle olunca, dünyadan yana zahidlik onun nesine yarar. Bazılarında dahi, mana hali olan şathıyat ağır basar.. Ötelerden, derin manalardan söz ederler. Şu cümle o büyüklerden birinindir:

— Benim bu âlemde yapan eden.. Cübbemin içinde Allah'tan başkası yoktur.

Ş A T H I Y A T ..

Üstteki cümlede geçen:

— Ş a t h ı y a t ..

Şu manayadır: Söylenen sözde ruunet ve dava kokusu ola..

Bazıları dahi, sırrı açıp söz eder. Hallac bunlardan biridir ve şöyle demiştir:

— Enelhak.. (H a k b e n..)

Bazıları da temkinlidir; işaretle söylediğini anlatır. Der ki:

— Ben, Yüce Hakkın bekası ile bakiyim; onun varlığı ile var olmuşum..

O büyüklerin bazıları da, ünsiyet halinde ve gönül ehlidir.. Bu zümrede feryad ü figan eksik olmaz.

Bunlar arasında yüce huzur makamının nedimleri, hizmette bulunan dervişleri koruyanlar, naz ehli ve vezirler vardır..

Vezirler her nekadar makam itibarı ile daha yüksek ise de, nedimlerin sözleri daha kuvvetlidir.

Hâsılı: Zâhir ciheti ile, meşayih sözleri arasında büyük farklar vardır. Çok ihtilâflar vardır. Bunlar, onları okuyanlar tarafından görülür. Akıllar; onları birbiri ile karşılaştırmakta, birbirine uygun yan bulmakta, onların derinliğine inip gerçek yanını bulmakta, birbiri ile uyuşturmakta şaşar..

Bazan, o büyükler, birbirilerinin küfrüne hükmederler. Bu halde, yine döner birbirlerine tazim ederler; saygı gösterirler.

Zaman olur ki; birbirlerine uygun hareket ederler. Halleri, sözleri birbirini tutar. Bazan da, bu ona, o da buna aykırı hareket eder; aykırı söz eder.

Onların bazıları, ayık halde ve hali açıktır; kendisi makbuldür.

Onların bazıları da, mana sarhoşluğu içindedir; şaşkındır, o da mazur sayılır.

Öbürleri, şeriatın zahir emirlerine gayet riayet ederken; bunlar sırları açarlar; derin manalardan söz ederler.

Her kimdeki hal kuvveti yoktur; o kimse, makamlarda ayrılıklar görür, sarsılır.

Şunların ki, kalbinde eğrilik ve kaypaklık vardır. Bunlar da ya inkâr ederler; yahut ilhada düşer her şeyi mübah sayarlar..

Şiir:

Herkesin zannınca vardır bir yolu;
Kimi sapık, kiminin doğru yolu..

* * *

İşte bütün bu mânaları düşünen bu Miskin, yapılması istenen bu işten elini eteğini çektim. Teslim başımı rızaya bıraktım. Bu iş, elimden gelmediğini bildim. Kendi aczimi ve kusurumu itiraf ettim. Ayrıca, yapılacak bu işin tehlikesinden ve zararından da endişelendim.

Bu hal üzerinden nice sayısız zaman geçti. Sınırsız geceler ve gündüzler geçip gitti. Amma n'edelim ki, şu şiirdeki hüküm meydana geldi:

Olmazmış zaman işi ihtiyarla;
Tedbir kulun, takdir Allah'ın ola..

* * *

Aradana hayli zaman geçtikten sonra, temiz kalbli kardeşlerden ve vefalı dostlardan bir cemaat bu Hakir'in ziyaretine geldiler.

Allah onların çalışmalarını makbul eylesin, duâcılarını hayırla sevindirsin.

Söz sözü açtı. Sonunda iş NEFEHAT'ÜL-ÜNS'e geldi. Onun tercüme edilmesi için tam bir yönelme ve çokça önem verilmesini istediler.

Onlara her nekadar, daha baştaki hâlimi anlatıp özür diledimse, her nekadar aczimi anlatıp kusurumu açıkladımsa da hiç bir faydası olmadı.

Hangi kapıyı açtımsa kapadılar. Her ne cevap verdimse reddettiler. Şöyle dediler:

— Senden istenen, o kitabı Türkçeye çevirmendir. Rum'un (Türk'ün) özü sözü doğru taliblerine bir hediye göndermektir.

Böyle edersen, âhirette sana faydalı olur. Âlemde daima adın hayırla yad edilir. Şu mübarek kelâmı da unutma:

— «Salih zatlar anlatılırken rahmet iner..»

Hiç şüphe edilmesin ki; onların gelip bu iş üzerinde önemle durmalarını, Yüce Hakkın bir havalesi, Mutlak Faal Hakkın bir ilhamı saydım.

Ne var ki, daha da itminana varmak istiyordum. Yakinimin daha sağlamlaşmasını arzu ediyordum. Bunun için onlardan mühlet alıp istihare ettim.

Bu istihare sonunda; dostların dileklerinin kabulü yolunda işaret geldi. İnayet, yardım kapılarının açıldığına dair de işaret verildi.

Bunun üzerine, Yüce Hakkın fazlına tevessül, Yüce Allah'ın lütfuna tevekkül edip kitabın tercümesine başladım.

Meramı anlatmakta, sözün gidişatında Mevlâna Cami'nin izini takip ettim.

Zira, meşayihin hâllerini ve sözlerini beyan ederken; ibarelerde istiare yolunu tutmak, (onların sözünün yerine başka söz koymak) hem sözü uzatır, hem de mânayı bozar. Çünkü, ehlüllah sözü cevami-i kelim olup az sözle çok mana anlatır. Bir muradı anlatırken, bin tanesini dağıtıp atmak, böylelikle de fesaahet ve belâğat taslayıp edebiyat yapmaya çalışmak, sırf rezilliktir. Şu âyet-i kerimedeki mana, onların haline de bir delildir:

— **«Rabbımın kelimelerini yazmak için denizler mürekkep olsa; Rabbımın kelimeleri bitmeden denizler tükenir.. İsterse, onun bir misli daha gelsin..»** (18/109)

Çünkü, kaynak aynıdır.

Kaldı ki, o güzel üsluba sahib olan üstaz dahi kendi tabirini, onların ibarelerine göre ayarlamıştır. Beyanını ve açıklamasını onların işaretine göre sınırlı kılmıştır. Çoğunlukla ibareleri, aynen yazmıştır. Ya lafzın altına manalar sıralamış; o lafızların bağlantısından da kaçmamıştır.

Pek çok tevil götüren müteşabihattan cümleleri açmamıştır. Âdeta şöyle demek istemiştir:

— Bunlar, ehli olan kimselere zaten malumdur. Varsın, ehli olmayan kimseler de bunları anlamaktan yana mahrum kalsınlar.

Bilhassa büyük zatlar, Yüce Hakkın eminleridir. Ehli olmayan kimselere sırları açmazlar. Böyle şeyin haram olduğunu da bilirler. Sırları açmaktan sakınmalarının sebebi hikmeti de budur.

Bence de tercih edilen üslup bu oldu. Bu anber kokularla örtülü kitab, anlatılan şekilde başından sonuna kadar tercüme edildi.

Bir nice yaprak; ebrar zatların halinden, hayırlı zatların tavırlarından, gayb erleri makamlarından özet olarak anlatıldı.

Hepsinin yazılması mümkün olmasa da, hepsini bırakmak olmaz.

Yer yer o zatların sağlam yoldan gelen menkibeleri de eklendi.

Manası belli olmayan kelimeler, aynen yazıldı. Güç yettiği kadar, yine o manası belli olmayan kelimeler, kendi cümleleri ile açıklandı.

Bu arada Rum (Türk) meşayihinden, son gelen tarikat büyüklerinden; eğer bu eserin aslında sözü edilmiyorsa.. onlar da anlatıldı. Hangisine sağlık bir yol bulunduysa.. o da kısadan menkıbeleri ile anlatıldı.

Şiir:

Hamd Allah'a mahsustur, ona hamd olsun;
Bize kerem libası giydirdi n'olsun..
Şükür Allah'a mahsustur, şükür olsun;
Bize hidayet eyledi daha n'olsun..

* * *

SULTAN SÜLEYMAN..

Allah'a binlerce hamd olsun.. Bu tercüme temennisinin yerine getirilmesi, bu büyük arzunun sonuca bağlanması YAVUZ SULTAN SELİM OĞLU KANUNÎ SULTAN SÜLEYMAN zamanına raslar.

O, bir İslâm padişahıdır. Melik Allam zatın gölgesidir. Kur'an sahibi Resulüllah S.A. efendimize bir bağlantı vasıtasıdır. Her iki cihanla bağlantı onunla olmaktadır. Emniyeti ve güveni yaymıştır. Zamanında, bir rahmete ulaştırandır. Enine boyuna yer sultanlarının da sultanıdır:

— «Sizi, yeryüzüne halifeler kıldı..» (6/165)

İki Harem-i Şerif'te hutbe ancak onun emri ile okunur. Arab'ın ve Acem'in sikkesi onun üstün ismine basılır. Ayanın ve icadın hulâsasıdır.

— «Görmediğiniz güçte ordularla..» (9/40)

Meâline gelen âyet-i kerimenin emri ile güçlenmiştir. Hem de gözle görülmeyecek şekilde.. Kendisine öyle ikramlar olmuştur ki: Kendisinden önceki sultanlarda ve kendisinden önceki ülkelerde görülmüş değil. Adalet dairesinin kutbu, celâlet okyanusunun mer-

kezi.. Muttakileri isteyen, asfıya kulları sevendir. İskender'i de aşan bir aydınlığa sahip, Osmanoğullarının bir övüncü..

Allah-ü Taâlâ, onun mülkünü âhir zamana kadar sürdürsün. Zaferlerle, gelen fetihlerle hilâfet sancaklarının yayılma sevinci eksilmesin.. Bu doğuş hiç kesilmesin. Onun şefkat gölgesinin yüksekliğini, şehirlerde ve çöllerde kalanların üzerinden eksik etmesin. Ondan sonra gelenlerin bürhanını Allah-ü Taâlâ, çeşitli ihsanlarla ikramlarla taa, kıyâmete kadar nurlandırsın.

Melhus ve menhus Engürus'un (talihsiz Macaristan'ın) sonu kıyâmet olmuştur. Ki onlar, Rum fırkaları ve puta tapanlar arasında Beniasfarlıkla bilinmiştir.

Puta tapanlar ve namus erbabı arasında mübareze ile, celâdet ve kahramanlıkla itibar görmüştür. İslâm askerleri ile, şanlı nusret sancakları ile yürüyüp Belgırat kalesinin üstüne düştü.. Orası, küfür ülkesinin sağlam bir rüknü, şirk diyarının girilmez kalesi idi. Orası çok sağlamdır. Savaş âletleri yıldızlar kadar çoktu. Zemininde kanallar açılmıştı. Dağlar gibi sağlam kuleleri vardı. Asırlar geçtkçe, o kale demirleşmiş gibi idi. İçi, Şeytan kâfirleri ile kafdağı gibi dolu idi.. Onun zamanına kadar, nice işinin ehli sultanlar, oraya güçlü askerler ve sayısız süvariler gönderip o kalenin alınması sevdasına düşmüşlerdi. Ama, o sağlam kalenin eteğine dahi gidemediler. Ölçülmeyecek kadar sikke ve hutbe sahipleri, şehirlerin ve diyarların kahramanları hesapsız top ve tüfenk atıcıları yolladılar. Hemen hepsi dil, kılıç, süngülerin bahasına orayı isteyip almak dilediler; rağbet gösterdiler.. Ne var ki, o kale bunların hiç birine boyun eğmedi.. Böylece, orası sultanların hasreti ile tutulup kalmıştı. Ancak, sultanların da bağrını dağlayıp sadece onlara kavuşma ümidi verip gönüllerini almıştı.

Bir şiir:

Güya o kal'a üzre atılan top taşların;
Cem edüp bir yere çerh encüm ecram verdi nam..
Selveş ta onun etrafında akan kanların;
Gösterir adın şafak koyup bu devran subhu şam..

Orada bir Tuna Nehri vardır ki; ne Seyhun'a benzer, ne de Ceyhun'a.. Azgınlıkta, umman denizlerden daha serkeş ve âsidir. Dıştan bakılınca mülayim görünür. Ne var ki, tabiatı gayet serttir. Sözü edilen, kalenin aşılmaz bir bendi hükmünde idi. Meğer bu Tuna Nehri, o kale, kendisi için yanıp tutuşan sultanların gözyaşlarından biraraya gelen uçsuz bir deniz olmuştu.

Ne var ki, daima yardım gören bu padişah:

— «Bugün, Allah'ın emrinden bir kurtarıcı yoktur.. Ancak, onun acıdığı hariç..» (11/43)

Meâlîne gelen âyet-i kerimeyi okuyup saadetle üstünlük kurarak oraya yürüdü. Hem de kısa zamanda.. Hicretin 927. (M. 1520.) senesi idi. Bu senenin ramazan ayında o sağlam kaleyi Allah'ın yardımı ile alıp kendi ülkesinin sınırlarına kattı. Kâfirlerin yüreklerini perişan edip İslâm halkının kalblerini sevinçle doldurdu.

Bundan başka daha nice kale ve yer parçalarını yönetimi altına almıştır. Bu yoldan ganimet malları almış, mücahitlere savaş ganimeti mallarından vermek sureti ile sevindirmiştir.

Nice puthaneleri İslâm mescidleri eylemiştir.

Böylece, onun müjdeli haberleri çevre memleketlere, değişik iş erbabına yayılmıştır.

Can bülbülü nağmelerle onun tarihini şöyle düşürdü:

Ey Fatih-i Engürüs rengîn terennüm etti..

Yine arzu dışında, canan tutisi Yüce Yaratıcıya şükür edip o tarihi mükerrer etmek için şöyle dedi:

Bilâd-ı Engürüs'ü fetheyledi..

Böylece tatlı söz eyledi.

O güzel tarih, sonucu çok güzel ve uğurlu olacak bu kitabın tamam olma durumu ile aynı zamana rasladı; böylece aralarında bir uygunluk peydah oldu.

Bütün bu mânaları alarak; bu makbul tercüme ve eşsiz tezkireye şu ismi verdik:

— FÜTUH'ÜL-MÜCAHİDİN LETERVİHİ KULUB'İL-MÜŞAHİDİN.. (Müşahede ehlinin kalblerine huzur veren mücahidlerin fetihleri..)

Ümid edilen odur ki: Özünde ve sözünde doğru âşıkların kalbleri, gerçekten sevgi ehli olanların hâlleri bu fetihlerin haberini duymak sureti ile aylar günler tükeninceye kadar şen ve mesrur olalar..

Bu arada, tercümeyi yapan bir bu Bende-i Zelili Kemine-i Alili hayır duâdan nuntmayalar, hoş vakitlerinde yad edeler. Bu tercümeyi yapanı zaman kâtibi elinde ucu kırılmış bir kalem bileler; ne yaptığını bilmez sayalar, kusuru varsa, kalem yanılmasına yoralar. İtiraz ve bir yanlış gayeye yorma durumlarını gönül sahalarından sileler..

Başarı Allah'ındır. Gerçeğin bağları onun elindedir.

Şimdi ben, Samed mâbud Allah'a güvenerek, esas maksad olan tercümeye başlıyorum.

1. Bölüm

Konusu : **Velâyet ve velî üzerine bir açıklama.**

V e l â y e t, lafzı, vilâyet olaraktan da okunur ki:

— V e l y..

Kelimesi kökünden gelmektedir.. Yakınlık, mânasında kullanılır..

Sibeveyh'e göre:

— V e l â y e t..

Kelimesi bir isimdir.

Lügat usulüne göre:

— Ferman almaya lâyık, hudaî, padişahî, dostî..

Tabirlerinin bir ifadesidir.

Velilik vasfını iki kısımda ele almak gerekecek. Şöyleki:

a) Umumî mânada velâyet..

b) Özel mânada velâyet..

Umumi manadaki velâyet durumuna bütün müminler dahildir; bu mana aralarında ortaklaşadır. Nitekim, bu manada, Allah-ü Taâlâ şöyle buyurdu:

— **«Allah müminlerin velisidir; onları zulmetten nura çıkarır.»** (2/257)

Özel velâyete gelince.. bu tarikata giren sülûk erbabının ermişlerine has bir tabirdir. Tarikata giren bir kul: Yüce Hakkın varlığında yok olup yine onun varlığı ile beka bulup kalır ise.. işte onun, özel manada adı: V e l î, olur.

Aslına bakılırsa.. fenada, yani: Yok olmada mertebeler çoktur. Özet olarak, şunları sayabiliriz: Fiillerde yok olma, hallerde yok olma sıfatlarda yok olma, zatta yok olma..

Bu yok olmalardan her biri, kendisine uygun bir şekilde, bir var olma sayılan bekayı ister.

Ancak:

— Tam mânası ile, fenâ bulup yok oldu..

Demek için, dört mana seyrinden seyr-i ilallah'ın nihayetine ermeye bağlıdır. İnsanın, Yüce Allah'a gidişi tamam olup kalmalıdır.

— Gerçek manası ile beka bulup var olmak..

Tabiri ise.. seyr-i fillahın ilkine söylenir.. Kulun Yüce Allah'a gidişi tamam olduktan sonraki yolculuğu, var o l u ş u n u n ilk başıdır.

Tarikata giren bir kimse; doğruluk adımları ile, tamamen vücud ülkesini aşarsa, onun için fenâ bulma durumu son bulur.

— Seyr-i fillah..

Tabir edilen, Yüce Allah'ta yolculuğun başlamasının gerçekleşmesi için de, şöyle olması gerekir:

Kul önce, mutlak bir yokluğa geçip fena bulur. Hemen her türlü maddi kirlerden, dünya ve âhiret bulaşıklarından kurtulur; arınır. Sonra, kendisi Rabbani bir varlığa erişir. Yüce Hakka bağlı geniş gönüllü bir kimse olur.

Bundan sonra, gaybi bir ihsana nail olur ki; ilâhi sıfatlara bürünür. Yüce Sultan yaratıcının huyuna girer. O yüce âlemin hallerinden pek yüce hallere erer. Pek üstün makamlara çıkar.

Allah-ü Taâlâ, sırrını mukaddes eylesin; Ebu Ali Cürcâni'nin şöyle dediği anlatılmıştır:

— Veli o kimsedir ki; kendi halinden silinir. Yüce Hakkın müşahedesinde baki kalır.

Bu hâle gelen bir velide; kendi nefsinden yana bir haber yoktur. Yine bu veli kulların, bir başkası ile kararları da yoktur; Yüce Allah'ın gayrı ile olamazlar.

Allah rahmet eylesin; İbrahim Edhem bir kimseye şöyle dedi:

— Allah'ın veli kullarından bir veli olmak ister misin?.

O kimse şöyle dedi:

— Evet isterim.

Bunun üzerine İbrahim Edhem şöyle dedi:

— Dünya ve âhiretten yana, hiç bir şeye rağbet yüzü gösterip isteme. Nefsini Yüce Allah için temizle ve boşa al; her hâlinle ona yönel.

Dünya ve âhiretten yana her neye eğilirsen, onlar arasında her neyi istersen, Yüce Hak'tan yüz çevirmiş olursun.

Kendini, her manada Yüce Allah'ın sevgisine ver. Yüzünü Yüce Allah'a çevir; çünkü hakikî kıble orasıdır.

Allah sırlarını mukaddes eylesin; erkeklerin başına taç Rabia-i Adeviye bir münacaatında şöyle dedi:

— Rabbim, ben sana ibadet ederken; cehennem korkusunu, cennet arzusunu kalbime getirmedim. Sırf kerim zatın için ibadet ettim; ezelî ihsanını isteyerek ibadet ettim..

Kuşeyrî risalesinde, velâyet sahibi veli için şöyle anlatıldı:

— V e l î..

Lafzı iki manayadır. Şöyleki:

a) Veli, feiyl ölçüsünde ve mef'ul manası ile ele alınır.

Bu kimse, Yüce Allah'ın emrindedir; bunun tüm işlerini Allah yönetir. Bu manada gelen âyet-i kerime şudur:

— «Salih kulları Allah yönetir.» (7/196)

Yüce Hak, o kulu, bir an olsun, nefsinin eline bırakmaz. Mutlak surette Yüce Hak, onu kendi idaresi altında tutar ve ona sahib olur.

b) Bu da, yine feiyl ölçüsü ile gelir. Ancak mübalağa ile fail manasına alınır.

Bu mana ile anlatılacak veli kul, bütünüyle Yüce Allah'ın ibadetine yönelmiştir. Onun taatına girmiştir. Aralıksız Yüce Hakka kulluk eder. Araya hiç bir isyan açıklığı girmez.

Ancak, bir velînin tam mânası ile veli olabilmesi için, üstte anlatılan vasıfların her ikisi de kendisinde bulunmalıdır.

Hatta bir velînin:

— V e l î..

Sıfatını alabilmesi için, Yüce Allah'ın hakkı olan emirlerinin tümünü eksiksiz yerine getirmesi gerekir. Darlıkta olsun, genişlikte olsun: Yüce Hakkı hiç aklından çıkarmaması gerekir.

Velînin şartları arasında, kötülüklerden mahfuz olup korunmuş olmak vardır. Onda günah işleme temayülü vardır; ama Allah korur.

Ancak, peygamberliğin şartları arasında masum olmak vardır. Onda, günaha karşı meyil dahi yoktur. Kötülük arzularından yana tamamen temizlenmiştir.

Her kime ki, şeriatın aleyhte bir itirazı vardır; o kimse veli olamaz. Kendi kendini aldatan mağrur bir kimsedir.

Bayezid-i Bistamî Hz. ne bir veli zatı anlattılar. Onu görmek için yola çıktı. Onu mescidinde buldu. Oturup halini gözetmeye başladı.. Mescidden çıkıncaya kadar bekledi. O kimse mescidden çıktı; dönüp kıbleye doğru tükürdü. Bayezid-i Bistamî hemen onun yanından ayrıldı; ona selâm dahi vermeyip şöyle dedi:

— Bu kimse, şeriat edeplerinden biri için dahi güvenilen kimse değildir. Yüce Hakkın sırlarını saklamak için bir veli olması nasıl düşünülür!.. O manada kendisine nasıl güven duyulur.

Şeyh Ebu Said Ebülhayr'in huzuruna bir şahıs geldi. Şeyh Ebu Said o kimsenin içeri girerken, sol ayağını attığını gördü. Bunun üzerine o şahsa şöyle dedi:

— Hemen geri dön. Bir kimse dostun evine girerken, içeri girme edebini bilmezse.. biz onunla arkadaş olup sohbet etmek istemeyiz.

Nitekim, şöyle bir cümle gelmiştir:

— Şeriat, tarikat ve hakikaten tamamen güzel edeplerden ibarettir.

Evliyanın mahfuz, enbiyanın da masum olması üzerine; din bilgilerinin çok değişik görünüşleri vardır. Ancak tarikat erbabının görüşü şudur:

— Evliya mahfuzdur..

Bilhassa, ısrarla günah işleyip durmazlar. İsterse, onlardan zaman zaman bazı hatalar meydana gelmiş olsun.

Cüneyd-i Bağdadî hazretlerine şöyle sordular:

— Ya Ebelkasım, irfan sahibi bir veli zina eder mi?.

Bir süre başını eğip durdu; sonra başını kaldırıp şöyle dedi:

— Allah'ın emri yerine getirilmesi gereken bir kaderdir. Onun bu yolda bir hükmü varsa, geri çevrilmez. Bu yoldan, irfan sahibi bir hata işlemesi çok görülmez..

Ancak, Allah-ü Taâlâ onları, günah işlemekten korur, şayet bir günah işleyecek olurlarsa.. hemen tevbe nasib eder.

Sırrı mukaddes olsun; Şeyh Rükneddin Alaüddevle Semnanî şöyle dedi:

— Peygamberler, kasden günah işlemekten yana masumdurlar.. Onlarda böyle bir arzu yoktur.

Evliya ise.. günahı küçük görmekten yana mahfuzdurlar.

Günah üzerine, Resulüllah S.A. efendimizin Yüce Hakka şöyle bir duâsı anlatılmıştır:

— «Allahım, bağışlayacaksan, tamamen bağışla.. Hangi kul vardır ki, küçük günahlardan uzak ola..»

Ben çaresize göre, günahların en kötüsü odur ki: Bir kul, kendisini kusurlu ve mücrim bilmeye..

* * *

MARİFET - ÂRİF - MÜTAARRİF - CAHİL

Avarif tercümesinin üçüncü babının ilk faslında şöyle anlatıldı:

— M a r i f e t..

Lafzını, şöyle anlatabiliriz: Toplu mânada bilinen şeyleri, ayrıntıları ile bilmekten ibarettir. Hem de açık açık..

Bir misal olarak, şöyle diyebiliriz:

— Bir kimse, nahiv ilminde, tüm lafzî ve manevî âmillerin neler ettiğini bilir. Ama icmal yollu.. Bundan sonra da, her âmilin halini ayrıntıları ile düşünür ve bilir.

Şöyleki:

Arabî bir ibare tertib ettiği veya Arabî bir ibareyi okuduğu zaman, hiç duraklamadan hakkı ne ise.. öyle okuyup yazarsa.. veya konuşursa.. bu kimsenin haline bakılıp:

— Nahiv ilminde marifetli..

Denir..

Şayet durup düşünerek okur veya yazar ise.. o kimsenin halinde bir zorlama vardır. Onun durumu için şu tabir kullanılır:

— Mütaarrif..

Yine o kimse, bu türlü ilim varken, gaflete dalıp yapamasa, ona da:

— Yanılıp hata etti..

Denir.

Rübubiyet marifetine sahib olanlar için de şöyle derler:

— Yüce Allah'ın zatını, sıfatlarını, hâlleri, hadiseleri, olup biten tüm işleri ayrıntıları açık bir şekilde bilmektir.

Öncelikle, akikî mevcudun, mutlak failin Yüce Sübhan Hak olduğunu icmal yollu bilmelidir. Bundan sonra, anlatılan mücmel olan tevhid ilmi sureti; ayrıntıları ile göze gelir bir şekilde açık olarak bilinir.

Bir kimse ki; tevhid ilmi sahibidir. Bu kimse, vakıaları, yeni yeni hâlleri, birbirine zıd işlerin ayrıntılarını, zararı, faydayı, vermeyi, almayı, açılmayı ve kapanmayı zuhura geliş şekilleri ile; yapan eden, zarar veren, faydalı olan, veren, alan, kapatan, açan Yüce Sübhan Hak olduğunu bilmez ise.. onun için:

— Â r i f..

İsmini vermezler..

Bir kimse, anlatılan manadan yana gafil, yavaş bir anlayışla kavrayan, Yüce Allah'ı zikrederken suretlerdeki vasıtalara ve bağlantılara dayanarak anlamaya veya anlatmaya çalışan biri olursa bu kimseye:

— M ü t a a r r i f..

Derler; ârif ayarında değildir.

Şayet manadan yana bütünüyle gafil olur, hallerin tesirlerini vasıtalara yükler ise.. bu kimseye de:

— Yanılan ve oyalanan; gizli müşrik..

Derler..

Misal yollu şöyle bir şey anlatalım:

Bir kimse, tevhidden konuşup kendisini tevhid denizine dalmış gösterdiği bir sırada; bir başkası onun karşısına çıkar da inkâr edip şöyle derse:

— Bu söylediklerin ne zevke ne de hale dayalıdır. Bu bir fikirdir ve bir görüştür.

Böyle demek sureti ile o tevhid ehlinin sözünü kabul etmediği için, o tevhid ehli bu sözden incinirse.. kızar ve bilmez ki: Bu incinmek de aynen o inkârcının sözünü doğrulamaktır.

Eğer gerçekten bir irfan anlayışına sahib olsaydı; bilirdi ki: Bu inkârda dahi mutlak fail Allah vardır. Dolayısı ile o inkârcı kimseye kızmazdı. Marifet-i ilâhiyenin dahi, birçok mertebeleri vardır.

Birincisi odur ki: İrfan sahibi, her ne iz bulur ise.. mutlak fail Allah'tan bir zikir yolu bile.. Kendisine zikir o yoldan gelmiştir.

İkincisi odur ki: Fail-i Hakiki zattan her ne iz bulur ise.. bu gelen iz, onun sıfatlarından hangi sıfatın bir sonucu olduğunu yakinen anlamaya çalışa..

Üçüncüsü odur ki: Her sıfatın tecellisinde, Yüce Hakkın ne gibi bir muradı olduğunu anlaya..

Dördüncüsü odur ki: Kendi marifeti suretinde, ilâhî ilmin istilâsını açık açık göre.. Hattâ kendi ilmini ve marifetini varlık çenberi içinden çıkarıp ata..

Nitekim, üstteki mânada, Cüneyd-i Bağdadî'nin şöyle dediği anlaşılmıştır:

— Asıl marifet, Yüce Hakkın ilmi yanında senin cehlinin varlığını bilmendir.

Üstteki manayı daha açık anlatmak için şöyle dedi:

— Ârif odur, maruf odur.

Bu duruma gelen kimsede; Hak yakınlığı mertebeleri çok çok artmıştır. Azamet-i ilâhiyenin eserleri meydana gelmiştir.

Bu hâle gelen kimse, cehlini ilminden daha çok bilir. Marifetsizliğini, marifetinden fazla görür. Yüce Hakkın zuhuru, bütün kâinatı onun gözünden siler. Hayret üzerine hayreti artar. Ama halinden memnundur; içinden şöyle bir feryad gelir:

— Rabbim, zatında hayranlığımı artır.

Bu hale gelirsen; tüm eşya en yüksek sesle yokluktan söz eder. Özünde bir başka olursun ki: Denizleri içsen kanmazsın; ateşlere düşsen yanmazsın.

İşbu anlatılan mana, marifetin ilmi olup marifetin kendisi değildir. Zira marifet, vicdana bağlı bir iştir. Sözle anlatılamaz; yazmakla bitmez.

Ancak, şunu da bilmek gerekir ki: Marifetin öncüsü ilimdir. İlimsiz marifet, muhal iştir. Marifetsiz ilim de bir vebaldir.

2. Bölüm

Konusu : Sofî, mütasavvıf, melâmî, fakir ve aralarındaki fark..

Avarif tercümesinin üçüncü babının onuncu faslında şöyle anlatıldı:

— Büyük zatların mertebeleri, değişik derecelerine göre üç kısma ayrılır.

BİRİNCİSİ: Vuslata kavuşan ve kemale erip olgunlaşan zatlardır. Bu en büyük tabakadır.

İKİNCİSİ: Kemal yoluna giren sâliklerdir. Bunlar da orta tabakadır.

ÜÇÜNCÜSÜ: Noksanlık çölünde olanlardır. Yani : Noksanlık konaklarında oturup kalanlardır. En sefil tabakada olanlar bunlardır.

Vâsıl olan zümre ise.. ötelere aşmış ve Yüce Hakka yakınlık duygusu kazanmışlardır.

— «Sabikun, sabikun; işte yakın olanlar bunlardır.» (56/10)

Yani: Hayırda müsabakayı kazanmış ve birer öncü olmuşlardır.

Sâlik olup Hak yoluna girenler, ebrar zümresidir ve ashab-ı yemindir.

Olduğu yerde kalıp hiç bir şeye yaramayanlar ise.. şerliler ve ashab-ı şimaldir.

Vuslat ehli olanlar; peygamberlerden ayrı olarak ikiye ayrılırlar. Bunların ilki, sofiye meşayihidir. Resulüllah S.A. efendimize tam mânası ile uymaları dolayısı ile, vuslat mertebesini bulmuşlardır.

Bunlar vuslat bulduktan sonra; kulları, Resulüllah S.A. efendi-

mize tabi olmaya çağırmak emrini almışlardır. Bu yolda izinlidirler ve murad olmuşlardır.

Bu taife, kâmil ve mükemmel olanlardır. Ezeli ihsan ve yardım bunları; ehadiyet ceminde, hakikî tevhid dalgaları derinliğinde batmış iken, fenâ balığı karnından tefrika sahiline ve beka makamına göndermiştir. Ta ki, geleler ve Allah'ın kullarını yüksek derecelere ve sonsuz kurtuluşa götüreler. Necat yolunu göstereler.

İkinci zümreye gelince, bunlar pek değerli bir cemaattır. Bunlar kemal derecesine vâsıl olduktan sonra; kendilerine başkalarını da kemale erdirme vazifesi verilmemiş ve dönüş teklifi yapılmamıştır. Cem denizinde boğulmuşlardır. Fena balığı karnında hiçliğe girip helâke varmışlardır.

Beka sahiline, tefrika bölgesine bunlardan yana ne bir haber gelmiş; ne bir iz bulunmuştur.

Bunlar, Yüce Hakkın kıskançlık kubbeleri altına girmişlerdir. Hayret diyarına yerleşen zümrenin yolunu tutmuşlardır.

Üstteki manaya işaret olarak, Bayezid-i Bistamî şöyle dedi:

— Öyle bir denizdeyim ki; peygamberler onun sahilindedirler.

Sülûk ehli olanlar, iki kısımdır. Şöyleki:

a) En büyük maksada tabi olmuşlardır. Yüce Allah'ın vechini, rızasını isterler.

Bu zümre hakkında Allah-ü Taâl şöyle buyurdu:

— **«Onun vechini dilerler.»** (18/28)

b) Bu kısım ise.. cenneti isterler; âhirete talib olurlar.

Bu manada gelen âyet-i kerime ise şöyledir:

— **«Sizden dünyayı isteyenler var; yine sizden âhireti isteyenler var..»** (3/152)

* * *

Hak talibleri iki zümredir:

a) Mutasavvıfa..

b) Melâmiye..

Mutasavvıfa zümresini şu şekilde anlatmak mümkündür:

— Sofiye hâllerinin bir kısmını almış ve sofiye sıfatlarının bazısı ile sıfatlanmışlardır. Onların hallerinin sonuna zorlama ile muttali olmuşlardır. Ancak henüz nefsin sıfatlarının bakiyelerine yapışıp kalmışlardır.

Anlatılan sebepten ötürü; yakınlık bulan zümrenin erdiği son mertebeye, sofiyenin ulaştığı son basamağa çıkamayıp kalmışlardır.

MELÂMİYE..

Melâmiye bir cemaattır. Bunlar, ihlâsın mânasına uymakta, doğruluk kurallarını korumakta son derece çaba harcarlar.

Taatlarını sakh tutarlar. Hayret hallerini halkın gözünden ciddi bir şekilde gizlerler.. Yararlı amelleri işlemeyi bir dakika dahi bırakmazlar.

Fazladan yapılacak güzel işleri, nafile ibadetleri yerine getirmeyi tarikatın ayrılmaz parçası sayarlar.

Bunların meşrebi, tüm vakitlerde ihlâs manasının hakikatını bulmaktır.

Bunların lezzetleri dahi, kendi amel ve hallerine Yüce Hakkın teklik nazarı ile baktığını bilmeleridir.

Şöyleki:

Asiler, masiyetlerinin zuhura gelmesinden, yani: Açığa çıkmasından çekinirler.

Bu melâmî zümresi ise.. riya girer kanaatı ile taatı saklarlar. Ta ki, ihlâs kaidelerine bir bozukluk gelmeye..

Melâmîyi anlatırken, bazıları şöyle demiştir:

— Melâmî odur ki, ne hayrı açığa çıkarır; ne de şerri gizler.

Bu zümre değerlidir. Hâlleri de güzel olur. Ne var ki, halk varlığı perdeleri gözlerinden açılmamıştır. Bu sebeple tevhid müşahedesinden, aynen tekliği görmekten yana perdeli kalmışlardır.

Nasıl perdeli olmasınlar ki: Halkın nazarından amelleri gizlemek, halleri saklamak; halkın varlığını, kendi nefsini görmeyi anlatır ve bildirir. Böyle bir görüş ise tevhidin manasını anlamayı engeller.

Çünkü nefis, ağyar cümlesindendir. Bir salikin kendi hallerine bakışı var oldukça; Yüce Hakla muamelede, mutlak cemali görmekte ağyarı bütünüyle gözlerinden çıkaramazlar.

Şimdi bu melâmiye taifesi ile sofiye arasındaki farkı dile getirelim. Şöyleki:

Ezeli inayet cezbesi, sofiyeyi, onlarda bulunan hallerden tamamen soyup çıkarmıştır. Halk ve benlik perdelerini onların müşahede nazarlarından kaldırmıştır.

Mana üstteki gibi olunca; sofiye, kendi işledikleri amellerde

ve taatlarda ne kendilerini, ne de halkın varlığını ortada görürler. Mahlukatı görme durumundan emin kılınmışlardır. Amelleri gizlemekle, hâlleri örtmekle bağlı kalmazlar.

Bunun içindir ki: Şayet, taatı açık yapmakta bir fayda ve yarar görürlerse, onu açık açık işlerler; yine yararı ve faydayı ameli gizlemekte görürlerse onu gizlerler.

Melâmiye tayfası, muhlis makamındadırlar.. Yani: İhlâs sahibi olmaya çaba harcarlar..

Sofiye tayfası ise, muhlastır.. Yani: Kendi iradeleri dışında ihlâs sahibi olmuşlardır. Şu âyet-i kerime bunlarını halini anlatır gibidir:

— «Biz, onları âhireti hatırlayan tam ihlâslı kıldık.» (38/46)

İşte sofiye zümresinin hâli..

* * *

ÂHİRET TALİPLERİ..

Âhiret talipleri dörde ayrılır:

a) Z a h i d l e r.. (Zühhad..)
b) F a k i r l e r.. (Fukara..)
c) H a d i m l e r.. (Huddam..)
d) Â b i d l e r.. (Ubbad..)

Önce zahidleri anlatalım.

Bunlar iman nuru ve ikanla âhiret güzelliğini müşahede ederler. Dünyayı ise, kötü bir şekilde görürler. Onun gösterişine ve fani ağırlığına bakmazlar; ondan yüz çevirirler. Hakiki cemale ve baki zata rağbet ederler..

Bu zümre, sofiyeden ayrılır. Ayrılma sebebi de şudur : Kendi nefsinin hazzı ile kalıp Hakka karşı perdeli olmak..

Nasıl böyle olmasın ki: Cennet nefsin haz makamıdır. Bu mânayı, şu âyet-i kerime pek güzel anlatır:

— «Onda nefislerin iştah duyacağı, gözlerin hoşlanacağı şeyler vardır.» (43/71)

Sofiye zümresi ise.. ezeli cemali müşahede eder. Lemyezel zata muhabbet sahibidir. Sofi bu halleri ile iki cihandan da perdelidir. Şöyleki:

Dünyaya karşı rağbeti bir yana atmıştır. Âhirete karşı rağbeti dahi bir başka yana atılmıştır.

Ancak, sofînin de zühd makamında bir nasibi vardır. Ama, zahidin mertebesinden ötededir; nefsin hazzı bundan uzaktır.

Gelelim fakirlere..

Bunlar, öyle bir züredir ki: Dünyalık mallardan ve sebeplerden hiç bir şeye sahip değildir; Yüce Allah'ın fazlını, ihsanını talep ettiklerinden, başka her şeyi bırakmışlardır.

Bu fakirler zümresinin, hemen her şeyi bırakmalarının sebebi üçtür; şöyleki:

a) Âhirette verilecek hesabı hafifletmek veya ceza, azap korkusudur.

Zira, bir mal helâl ise.. onun için hesap vermek gerek.. Şayet haram ise.. onun için de azap görmek vardır.

b) Çokça sevab almak ve cennete daha evvel girmek arzusudur.

Çünkü, fakirler, zenginlerden beş yüz sene evvel cennete gireceklerdir.

c) Taatı artırmak ve taatta gönül huzuru bulmaktır. Kalbi dağıtmamak ve manaya yönelmek talebidir.

Burada anlatılan fakirin; melâmiye zümresinden ve sofiyeden ayrı olması şu manadadır:

Fakir, cennet talibidir; dolayısı ile, kendi nefsinin hazzını ister.

Gerek melâmiye, gerekse sofiye Yüce Hakkı taleb ederler; ona yakınlık arzusundadırlar.

Ancak, fakir için; yukarıda anlatılan makamın üstünde bir makam vardır ki, ona göre: Hem melâmiye, hem de sofiyeden üstündür. Aynı zamanda, o mertebe sofiyenin vasfıdır. Her nekadar sofiyenin mertebesi, fakirin mertebesinden ötede ise de; lâkin özet olarak fakirin makamı onun makamından derlenmiştir.

Bunun sebebini şöyle anlatmak mümkündür:

— Sofiyenin şartları ve ayrılmaz parçaları cümlesindendir ki; fukara makamına geçe.. Hangi makamdan geçip giderse.. O makamın safasını ve iyiliğini özünden çıkara.. Sonra da o makama kendi makamının rengini ve şeklini vere..

Fukaranın şofiye makamında, fazladan şöyle bir zaid sıfatı olur ki: Bütün hal, amel, makamları kendisinden siler. Hemen hiç bir şeyi kendisine mülk bilmez; hiç bir şeye sahib olmaz. Hiç bir ameli, hali, makamı kendinden görmez; kendisine has saymaz. Hatta, kendisini bile göremez.

Mana böyle olunca; ona ne vücud olur, ne zat, ne de sıfat olur.. Fena içi fenaya dalıp gider. Silinmiştir.

Burada anlatılan fakirin öyle bir hakikatıdır ki: Meşayih, bunun faziletini anlatmıştır. Bundan evvel fakir manasında her ne söylenmiş ise.. Onlar fakirin resmi ve suretidir.

Şeyh Abdüllah Hafif sırrı mukades olsun şöyle demiştir:

— Fakr odur ki; mülkleri olmaya ve sıfatların hükümlerinden çıkıla..

Üstteki cümle, hemen her şeyi anlatır; fakir hakkında tüm manaları şümulüne alır. Bilhassa, fakirin hem dışını, hem de içini söyler.. Yani: Hakikatını ve özünü..

Bazıları da, fakir için şöyle demiştir:

— Fakir, ne kimseye mülk olur; ne de kendisi kimseye mülk olur..

Yani: Ne o bir şeyin sahibidir; ne de mahlukattan kimse onun sahibidir.

Ancak, sofiye makamının da, fakir makamından üstün tarafı vardır. Şöyleki: Fakir, fakri istemekle ve nefsin hazzı ile perdelenmiştir. Amma, sofide hiç bir özel irade yoktur.

Sofinin iradesi; bazan fakr suretinde, bazan da gına suretinde olur. Amma, her halde, Yüce Hakkın iradesinde silinmiştir. Hatta, onun iradesi, Yüce Hakkın iradesi haline gelmiştir.

Üsteki manaya göre; bir sofi fakri, yahut fakrin suretini seçerse, bu seçici ile perdelenmiş olmaz. Zira, onun tercihi ve isteği tamamen Yüce Hakkın iradesi ve tercihi olmuştur. Hem de tamamen..

Bu manada, Ebu Abdillah Hafif şöyle demiştir:

— Sofi odur ki; Yüce Hak kendisini severek zatına seçmiştir.

Fakir odur ki, kendi nefsini fakr içinde Hakka yakınlık bulmak için eritmiştir.

Bazıları da şöyle demiştir:

— Sofi olan, sıfatlardan ve resmiyetten çıkmıştır. Fakir ise.. Eşyayı yitirmiştir.

Allah rahmet eylesin; Ebülabbas Nihavendi şöyle demiştir:

— Fakr hali, tasavvufun başlangıcıdır.

FAKR İLE ZÜHD ARASINDAKİ FARK..

Biraz da, fakr hali ile zühd arasındaki farkı anlatalım..

Fakr hâli, zühd olmadan da olur. Bir kimse, tam bir azimle dünyayı terk eder. Ama, yine de dünyaya karşı rağbeti içte kalır.. Bu rağbet, onun fakrine engel olmaz.

Zühd hâli, fakr hâli olmadan mümkündür. Bir kimsenin, elinde bütün imkânlar vardır; ama onların hiç birine karşı rağbeti yoktur. O imkânların bu şekilde oluşu onun zühdüne engel değildir.

Fukaranın ayrıcı, hem resmi (dışı), hem de hakikatı vardır.

Resmi şudur: Hiç bir şeye sahib olmaz..

Hakikatı şudur: Sıfat hükümlerinden çıkar.. Bu arada, hemen her şeyin kendi nefsine tahsis edilmesini önler.

Fakrin resmi, zühdün sureti ve emaresidir.

Zühdün bir başka mânası da şu demeğe gelir:

— Dünyaya karşı rağbeti silip atmaktır.

VELİ KULLAR..

Sübhan Hak, velî kullarının bazısını, izzet kubbeleri altında yabancıların gözünden saklamak istediği zaman; onların dışını bir zenginlik örtüsü ile örter. Onlardan, dünyaya karşı bir rağbet sureti görünür. Zâhirde, halk onlara baktığı zaman; dünyaya karşı rağbetli olanlardan sanırlar.. Böylece, onların cemali namahrem gözünden saklanır.

Anlatılan hakikat; sofiyenin zühd ve fakri için özel bir vasfı, ayrılmaz bir hal parçasıdır.

Sofiye meşayihinden bazısı, fakr halinin resmini (dışını) tercih etmiştir. Bundan muradları; peygamberlere iktidadır; kesretten kaçınmaktır. Bu arada hâl dili ile, talipleri fakre teşvik etmek isterler. Halbuki bu manada, onların tercihi, doğrudan doğruya Yüce Hakkın tercihine bağlıdır. Âhiret hazzına dair bir şey değildir.

* * *

HUDDAM..

Gelelim, huddam zümresine..

Bunlar, bir cemaattır ki; fakirlerin ve Yüce Hakkı taleb edenlerin hizmetini tercih etmişlerdir.

Nitekim, Davud aleyhisselâma şöyle bir hitap gelmiştir:

— Bir Hak talibi görürsün; onun hizmetçisi ol.

Bu taife, farz namazları eda ettikten sonra; tüm vakitlerini, Hak taliblerinin kalblerini dünya derdinden kurtarmaya, gönüllerini rahat ettirmeye çalışırlar.

Hak taliplerinin, âhiret işlerini yapmaya yardım etmelerini, na-

file ibâdete tercih ederler. O büyüklerin muhtaç oldukları şeyleri temin etmek için; şeriatta kötü sayılmayan her yola girerler.

Bu işi yaparken, bazan çalışır kazanırlar; bazan da dilencilik ederler. Bazan da, gelen zuhuratla onların maddî ihtiyacını giderirler.

Bunlar, alırken verirken; gözleri Yüce Hak'tadır.

Bir şeyi alırken; halkı, Yüce Hakkın vergisine bir bağlantı vasıtası bilirler. Verirken de, halkı bir alma vasıtası sayarlar.

Bu makam, büyük bir makamdır. Bunun büyüklüğünden ötürü; bir zümre, hadimle şeyhi karıştırdılar. Şeyhten ayırd edilmesi için bir ayırım yaptılar. Dediler ki:

— Hadim, ebrar makamındadır; şeyh ise, mukarrebler makamındadır.

Zira, hadim hizmet yolunu seçerken, bundan muradı: Âhiret sevabını aramaktır. Arzusu, âhiret sevabı olmasaydı; onunla, yani: O hizmetle bağlanıp kalmazdı.

Şeyhin muradı ise.. katıksız bir niyetle Hak'tır. Şekillerin hiç bir şekli ile, onda nefsin hazzı yoktur.

* * *

U B B A D ..

Bunlar ibadet eden âbidler olup:

— U b b a d ..

Şeklinde çoğul terimi ile anlatılır.

Bunlar, hiç ara vermeden; ibadet vazifelerine, nafile çeşitlerine, sevab getiren işlere devam ederler. Bunu yaparlar ki: Âhiret sevabına ulaşalar..

Dünyaya karşı rağbet olduğu halde, ibadet etmenin mümkün oluşu; zâhidlerle âbidlerin arasını ayırd ettirir. Zâhidlerde dünya rağbeti yoktur; ama âbidlerde vardır.

Bir kimse, zengin olduğu hâlde ibâdet edebilir.. Bu da, âbidlerle fakirlerin arasını ayırd eder.

Buraya kadar anlatılanlar gösteriyor ki:

a) Vuslat ehli olanlar, iki zümredir.

b) Sülûk ehli ise, altı zümredir..

Her ikisinin toplamı sekiz eder. Bunlardan her zümreye uyanlar arasında; gerçek uyan olduğu gibi, bâtıl yollu uyan da vardır. Şimdi o gerçek olanla bâtıl onları anlatalım.

Sofilerin gerçek uyanlarına·

— M u t a s a v v ı f a ..

Denir.

Bunlar, sofilerin netice hallerine zorlukla muttali ve müştak olmuşlardır. Ancak, sıfatlarla olan alâkaların kalıntısı dolayısı ile, esas gayeye ermekten alıkonulmuş ve engel çıkmıştır.

Sofilerin batıl yoldan uyanlarına gelince.. kendilerini sofi halinde ve suretinde gösterirler. Amma, onların itikad, amel ve hal güzelliğinden çıkmışlardır. Taat bağını boyunlarından çıkarıp atmışlardır. Yularsız olarak ibahat (her şey mübah) otlağında otlanır dururlar..

Derler ki:

— Şeriat hükümleri ile bağlanıp kalmak, avama düşen bir vazifedir; zira onların gözü eşyanın dışına bağlıdır. Havas zümrenin hali ise.. ondan yüksektir. Neden zâhir işlerle bağlanıp kalalar. Bunların önem verdiği şey: Sadece batın huzurudur. Bu taifeye:

— Batınıye ve mübahiye..

Derler..

* * *

MECZUPLARA BENZEMEYE ÇALIŞANLAR..

Meczuplara benzemeye çalışanlar arasında gerçek olanlar olduğu gibi; onlara yalandan uyanlar dahi vardır. Meczupları şu tabirle anlatmak mümkündür:

— Yüce Hakka vâsıl olmuşlardır; ama halkı davet sahiline çıkmamışlardır.

Bunlara doğru olarak benzemeye çalışanları şöyle anlatmak mümkündür:

— Kendileri sülûk ehli olup henüz nefsilerinin sıfatlarını aşmak yolundadırlar. Taleb ateşinin aydınlığında perişan ve ıstırab içindedirler. Fena makamında biri istikrar bulamamış, yerleşememiş, zat keşfinin sabahı ortaya çıkmamıştır.

Bu arada, bazan keşif şimşeklerinden bir şimşek, onların gözlerine gelip çakar. Fena armağanından yana, bazan vuslat ve nefhalarının izleri, onların gönül burunlarına gelir, küzel bir koku alırlar.

Bu hal sonunda; onların nefis zulmetleri o şimşeğin çakışında gizlenir, örtülür.

Yine o gelen nefesin esintisiyle; talep ve ıstırap ateşleri durak-lar. Bu yoldan, biraz olsun istirahat ederler.

O şimşek, ne zaman kesilse, o gelen nefes ne zaman sükûn bulsa; yeniden nefsin sıfatları zuhura gelir ve talep ateşi, şevk ıs-tırabı yeniden gelir.

Anlatılan halde olan salik ister ki: Vücud sıfatı giysilerinden soyuna, çıka ve kendi özünü fenâ denizinde boğulmuş bile.. Bütü-nüyle taayyün varlığından kurtula.

Anlatılan hal onun makamı olmadıkça; bazı bazı ona konar. Bütünüyle batını, o makama külfetle müttali olur; ona müştaktır. Hali anlatıldığı gibi olan kimsenin adı şudur:

— Gerçek manada, vâsıl olan meczuba benzeyen biri..

Batıl yoldan vâsıl olan meczuba benzeyen için de şöyle deriz:

— Fena denizinde boğulduğunu, tevhid gözesinde yittiğini id-dia edenler.

Bunlar, duruşlarını ve hareketlerini kendilerine bağlamazlar. Şöyle derler:

— Bizim hareketlerimiz, kapıların hareketleri gibidir. Kapı ise, oynatanı, açanı olmadan açılıp oynamaz.

Aslına bakılırsa, bu mana doğrudur; ancak, o iddia sahibi ce-maatın hali değildir. Çünkü, onların böyle demekten maksatları: İşleyecekleri kötülükler için, bir mukaddime hazırlamaktır. Ayrı-ca, bütün işleri Yüce Hakka havale edip isyan kepazeliğini kendi üzerlerinden atmaya çalışmaktır.

İşbu taifeye şu isim verilmiştir:

— Z ı n d ı k l a r ..

Sehl b. Abdillah hizmetinde bulunanlara şöyle dedi:

— Bir şahıs derse ki:

— Kapıların hareket ettirene göre bağlantısı nasılsa, benim işimin de Yüce Hakkın iradesine bağlantısı öyledir.

Devam etti:

— O şahıs, bu sözü söylerken; şeriat esaslarını, hükümlerin sı-nırlarını korumaya devam ederse.. kendisi sıddıkların biridir.

Şayet o kimse, inadı ve azgınlığı yüzünden şeriat hükümlerine aykırı hareket etmeye aldırış etmez ise.. bu sözü söylemekten gaye-si de: Bütün işleri Hakka havale etmek, kendisi dinden ve şeriattan çıkmak, ortaya çıkan kepazeliği üzerinden atmak ise.. böyle bir kimse, zındıkların tekidir.

* * *

MELÂMİLERE BENZEMEYE ÇALIŞANLAR - KALENDERİYE..

Melâmilere benzemeye çalışanlar arasında; gerçekten iyi niyet sahibi olanlar vardır.

Bunlar, maddi manada yıkım ve onarım işine pek aldırış etmezler. Çoğunlukla çalışmaları, dıştan resmiyeti kaldırmak, alışılmış işleri yıkmak, karışıp görüşme edebleri bağından sıyrılmaktır.

Hal sermayeleri, temiz gönül ve kalb huzurundan başka değildir.

Zahidlerin ve âbidlerin ibadet töreleri bunlardan bir suret tutmaz. Nafile ve sair taatları çoğaltmak bunlardan gelen şey değildir. Zorlu amelleri yapmaya pek yanaşmazlar. Farz dışındaki ibadetlere de pek devam etmezler.

Ayrıca, dünyalık sebepler bunlarda çokça vardır. Yani: Mal mülk gibi şeyleri bunlarda görmek mümkündür.

Daha ziyade kalb huzuru ile yetinip hallerin meziyetlerini ararlar. Bunlara:

— K a l e n d e r i y e ..

Adı verilmiştir.

İşbu zümre, riyakâr olmamak yönüyle melâmilere benzerler..

Melâmilere benzemeye çalışan bu fırka ile; esas melâmiler arasındaki farkı şöyle anlatabiliriz:

— Esas melâmiler, bütünüyle nafile ibadetleri de yapmak isterler Ama, bu yaptıkları nafile ibadetleri, halkın gözünden saklarlar..

Kalenderiye ise.. farz sınırlarını geçmezler. Amellerin gizli kalmasına veya açığa çıkmasına önem vermezler; böyle bir bağlantıları yoktur.

KALENDERİYE..

Zamanımızda da, bazı:

— K a l e n d e r i y e ..

İsmini alanlar vardır. Ancak bunlar, kalenderlik adını alıp İslâm bağından boyunlarını çıkarmışlardır. Bunlar, yukarıda sayılan vasıflardan yana ayrılmışlardır. Bu isim, kendilerine bir emanettir. Bunlara:

— H a ş v i y e .. (Kabuklu..)

Deseler, daha yerinde olur..

Gelelim, bâtıl yoldan melâmîlere benzemeye bakanlara.. Bunlar, zındıklardan bir bölüktür.

Bunlar, ihlâs sahibi olmak dâvasını güderler; ama çokça fısk u fücur işlemeye devam ederler. O kötülükleri işlerken derler ki:

— Bu işleri yapmaktan maksadımız halka rüsvay olmaktır; ki bir gözünden düşmektir.

Yüce Hakkın, kulların taatına ihtiyacı yoktur; onların masiyetinden de bir zarar görmez.

Derler ki:

— Masiyet, halka zarardan ibarettir; taat ise, halka iyilikten ibarettir.

* * *

ZAHİDLERE BENZEYENLER..

Zahidlere haklı olarak benzeyenleri şöyle anlatabiliriz:

— Henüz dünyaya karşı rağbetleri tamamen gitmemiştir. Ama, dünyaya karşı rağbetten de kurtulmak isterler.

Bu zümre için şu tabir kullanılır:

— Mütezehhid..

Yani: Zorla zahid olmaya çalışanlar..

Bâtıl yoldan zahidlere benzeyenleri de, şöyle anlatabiliriz:

— Kendilerini halka kabul ettirmek için, dünya süslerini terk ederler. Gönüllerini dahi, dünyalık şeyleri toplama düşüncesinden yana engellerler.

Bununla yapmak istedikleri şey, sadece şudur: Halk içinde, üstün bir mertebe sahibi olmak..

Bu arada, halleri karışık olduğundan, bazı kimseler, bunları bütünüyle dünyadan yüz çevirmiş sanırlar..

Halbuki bunlar, sırf terkle dünyayı satın almışlardır. Böylece, dünya için dünyayı terk etmişlerdir.

Şu da düşünülebilir ki: Kendilerinin hali, kendilerine de karışık gelir.

Sanırlar ki: Gönül dünya talebi ile meşgul değildir. Bunun sebebini de, dünyadan yüz çevirmiş olmaları bilirler.

İşbu taifeye:

— M ü r a i y e ..(Riyakârlık edenler..)

Denilir.

FUKARAYA BENZEYENLER..

Fakirlere doğru olarak benzeyenler bulunduğu gibi, bâtıl yoldan benzemeye çalışanlar da vardır.

Haklı olarak fakirlere benzeyenleri şöyle anlatabiliriz:

— Dış durumları, fakir suretindedir; içten de fakrin hakikatını isterler. Ne var ki, henüz varlığa karşı bir meyilleri vardır. Zorlukla fakr hâline sabredip dayanırlar.

Halbuki hakiki fakir; fakr hâlini Yüce Sübhan Hak'dan gelen bir nimet bilir. Hem de özel bir nimet.. Bunun için, daima şükür görevini yerine getirir.

Batıl yoldan fakirlere benzemeye çalışanları da şöyle anlatabiliriz:

— Dışlarını; fakir derviş kılığına sokarlar. Ama, içleri, fakrin hakikatından yana boştur.

Böyle etmekle istedikleri, sırf fakir dervişliktir; namdır, şöhrettir. Ta ki: Halk arasında bu namla kabul görüp ikrama kavuşalar. Bunlara da:

— R i y a k â r l a r ..

Denilir..

* * *

HADİMLERE BENZEYENLER..

Hadimlere haklı olarak benzeyenleri şöyle anlatabiliriz:

— Bunlar, hiç bir ayırım yapmadan Allah'ın kullarına hizmet ederler. İçten de isterler ki; hizmetleri: Karışık bir şeye, dünyalık, mal, makam gayesi ile karışık olmaya..

Niyetlerini kötü gaye, kötü arzu gibi şüphelerden temizlemeye bakarlar. Ne var ki, henüz hizmetin hakikatına ermemişlerdir..

Zaman olur ki: İman nurunun ağır basması, nefis zulmetinin kapanması hükmüne göre bazı hizmetleri gayet yerinde olur.

Zazan olur ki: Nefsin şirretliğinin ağır basması hükmüyle nefsani arzu ve riyaya yakın hizmet ederler.

Anlatılan sebeplerden dolayı; sırf övülmek ve beğenilmek kasdı ile, hizmete hak kazanmayan bir cemaata bazan hizmet ederler..

Yine anlatılan sebepten ötürü; hizmete hak kazanan bir zümre de bu hizmetten mahrum kalır.

Bunlara şu tabir kullanılır:

— M ü t e h a d i m .. (Zorlama ile hizmet etmeye çalışanlar..)

Batıl yoldan hizmet etmek isteyenler ise.. bu hizmetlerinde âhiret talibi değilerdir.

Hakkın hizmetini, dünyalık kapmak için bir tuzak yapmışlardır. Vakıflardan veya hayır kurumlarından bir şeyler kapmak isterler.. İster yiyecek, isterse daha başka şeyler..

Yaptıkları hizmeti, garazlarını elde etmeye, arzularının yerine gelmesine etkili görmezlerse bırakırlar. Bunun için de, onların hizmetleri mal ve makam talebine, eşya çoğaltmaya bağlıdır. Bu yoldan, mahfillerde ve toplantı yerlerinde önde olmak isterler.

Bütün hizmetlerde bunların gözü, nefsin isteklerini yerine getirmek üzerinedir. Bu gibi kimselere:

— M ü s t a h d e m ..

Tabiri kullanılır.. Yani: Menfaat karşılığı hizmet görenler.

* * *

ÂBİDLERE BENZEYENLER..

Haklı olarak âbidlere benzeyenleri iki şekilde anlatmamız mümkündür. Şöyleki:

a) Vakitlerini ibadetlere dalgın geçirirler. Ama, tabiat yankılarının bakiyesi, nefis tezkiyesinin kemal bulmaması dolayısı ile; hemen her zaman amellerde, virdlerde, taatlarda bir kesinti ve oyalayıcı şeyler bulunur.

b) Henüz ibadet ve taat lezzetini bulamamıştır. Ama, bunu bulmak için kendilerini zorlarlar.

Bu zümreye:

— Mütaabbide.. (Zorla ibadet etmeye çalışanlar..)

Tabiri kullanılır.

Batıl yoldan âbidlere benzemek isteyenler ise.. şunlardır:

İbadette gözleri, halka makbul görünmeye dönüktür. Gönüllerinde, âhiret sevabına dair bir iman yoktur.

Şayet yaptıkları taatları, başkaları görmüyorsa, onu yapmazlar.

Sübhan Allah cümlemizi, gösterişten ve işitsinler için iş yapmaktan korusun. Halkın koruyucusu Yüce Allah'tır.

Kötülüklerden saklanmak ve başarı ihsanı Yüce Allah'tan gelir. Hakikat ipleri onun elindedir.

3. Bölüm

Konusu : a) Velâyet sahiplerinin sınıfları.

b) Kutupların halleri; onların çemberi içinde ve dışında olanlar. Sırları mukaddes olsun.

c) Hızır, İlyas ve haklarında anlatılanlar.. Başta Resulüllah efendimiz olmak üzere bütün nebilere, resuller üzerine kıyamete kadar Rahman Allah'ın salâvat bereketleri yağsın.

Menazil-i Sairin kitabında şöyle yazıldı:

— Sır sahibi olanlar, saklı kimseler olup onlar hakkında Resulüllah S.A. efendimiz şöyle buyurmuştur:

— **«Allah'ın en çok sevdiği kullar, saklı duran ve ittikaya riayet eden kimselerdir.»**

Allah-ü Taâlâ onları gizlemiştir. Açıkta ve hazır olsalar da onları ne kimse bilir ne de tanır.

Kaybolup gitseler de, onları hiç kimse hatırlamaz.

Bunlar üç tabaka olup sırası ile anlatılacaktır.

BİRİNCİ TABAKA: E V L İ Y A ..

Bunlar, üstün himmet ve gayret sahibi kimselerdir.

Bunların gayeleri, niyetleri saftır, temizdir.

Bunların girdikleri yol, sağlamdır.

Yine bunlar, herhangi bir alışkınlık taşıyan âdetler üzerinde durmazlar; Hakka teveccühten yeni bir şey kendilerini alamaz. Belli bir nişanları olmadığı için, kendilerini tanıyan çıkmaz.

Sülûkleri nedir, yolları nedir, hangi yana seyrederler hiç kimse bilmez. Bütün resimlerden geçip Yüce Hakkın varlığında yok olmuşlardır.

İnsanlar arasında, onlara bir isim de verilmez. Hatta, Yüce Allah'ın isimlerinden belli bir ismin de tecellisinde değillerdir.

Bu zümrenin şöyle bir tabiri ve tarifi vardır:

— Bir kimse, isimlere bağlı tecellilerin cüz'i bir tecellisi ile kalıp onun şühuduna dalsa, o kimse o isme bağlanır. Kendisini o ismin kulu bilirler..

Şöyleki:

Bir kimse, Yüce hakkın azamet ve kahrı tecellisinde kalsa, onun için şu ismi verirler:

— Abdülazim..

Yine bir kimse, bütün isimlere bağlı tecellileri tamam etse, bütün sıfatları ile Hazret-i Allah'da fenâ bulsa, ona da şu ismi verirler:

— A b d ü l l a h ..

Bu sebepten ötürü, Resulüllah S.A. efendimiz hakkında şu mâna geldi:

— **«Allah'ın kulu (Abdüllah) duâya kalktığı zaman..» (72/19)**

Yine bir kimse, zat ahadiyeti ile nice çok isimlerin ehadiyet cemine erip müşahede haline varsa, o kimse için:

— Abdülvahib..

İsmi verilir.

Yine bir kimse, hakikatını tamamen silse, onu kesin olarak hiç bir isme bağlamazlar.

İşbu zümre hakkında, şu kudsî hadîs-i şerif gelmiştir:

— **«Veli kullarım, kubbelerim altındadır; onları benden başkaları bilemez.»**

Bunlar, Allah-ü Taâlâ'nın hazinesine sakladığı kıymetli varlıklardır. Bunların vasıtası ile, kullardan belâlar def olur. Tıpkı, sakla-

nan ve yeri geldiği zaman kullanılan kıymetli malla fakirliğin giderildiği gibi..

* * *

İKİNCİ TABAKA: E V L İ Y A ..

Bunlar, yüce mertebede yer tutan ve istikamet sahibi olan zatlardır. Ama, bunlar o makamlarından yer konağına inmişlerdir. Bunlara:

— Umum halk makamında..

Diye işaret ederler: ama onlar, hasların dahi hası makamındadırlar.

Bunlar, dış yönleri ile insanlarla olurlar. İnsanların inkâr ettiklerini açıkça söylemezler.

İlim sahipleri, onları kendileri gibi bilirler.

Bir keresinde, Maruf-u Kerhî şöyle dedi:

— Ölen her millet, bizdendir.

Bu büyükler, her ne söyleseler; iki yönlü mütalâa etmek gerekir. İnsanlar ise, ancak onun bir yönünü anlarlar; ama onların asıl muradları öbür yönüdür.

Meselâ, onlar derler ki:

— Bizim Sübhan Hak katında bir derecemiz yoktur.

İnsanlar, onların bu sözünden şu mânayı anlar:

— Bunlar, kusurlu kimselerdir. Bu kusurlarından dolayı, onların Allah katında yerleri yoktur.

Halbuki, onların asıl söylemek istedikleri şudur:

— Her menzil ve makamdan geçip gittik..

Onlar, gerçek manada alışılan şeylerden, resmiyetten geçip gittikleri için öyle derler.

Bunlar, işledikleri amelleri; tahkik ehli âlimler gibi sevab almak için işlediklerini gösterirler. Manevî gayretlerinden ötürü, nefislerini halktan saklarlar. Hattâ bu gayret, onları zâhir âlemleri yolunda gösterip insanlardan gizler.

Onlar, öyle bir edeb üzerine giderler ki: Yüce Hakkın sırlarını açmazlar. Ne bir marifet açığa çıkarırlar, ne de mahabbet gösterişi yaparlar.

Manası kapalı, yorumu zor söz etmezler.

Bunlar, tam bir zarafet ve nezahet üzeredirler. Tavazu sahibidirler, sükûnet üzeredirler, ahlâk kaidelerine göre yürürler.

* * *

ÜÇÜNCÜ TABAKA: E v l i y a ..

Allah-ü Taâlâ, bu tabakayı, kendilerinden dahi gizlemiştir. Hemen her an Yüce Hakla meşgul olarak kendilerinden geçmişlerdir.

Onlara ilâhî bir nur, bir aydınlık, bir ışık gelmiş ve kendilerini kendilerinden alıp götürmüştür. Hayran olmuşlardır.

Gelen bu nur, onlara bulundukları makamı dahi unutturdu. Dolayısı ile, daima hayrette ve Yüce Hakkın müşahedesine devamdadırlar.

Hatta bunlar, kerrubiyyun meleklerin makamındadırlar. O melekler bilmezler ki: Âdem aleyhisselâm yaratıldı mı?

Hatta o melekler, kendilerinden başka mahlûk var mı, yok mu bunu da bilmezler. Daha daha, bunlar kendilerinin de yaratılmış olduğunu bilmezler. Çünkü, Yüce Hakkın cemalini müşahede ederek, onun dışındakileri görmekten geçmişlerdir.

İşbu tabakadan olan büyükler de, tıpkı o melekler gibidirler.

Durum anlatıldığı gibi olmasına rağmen, onların makamlarının sağlığına işaret eden deliller vardır; şahidler vardır. Bu şahid de onların gerçek olan kasdlarıdır.

Bu kasda gayba bağlı bir mana heyecan verir. Böyle iken, onlar, o heyecan veren şeyin de ne olduğunu bilmezler.

Ayrıca, bunlarda sağlam bir sevgi de vardır. Ama bu sevginin nereden geldiğini de anlayamazlar. Zira, akıldan ve histen yana bir kendinden geçiş içindedirler.

Onların halinin doğruluğuna şahid ve delil olarak, bulunması zor bir vecd vardır. Onlarda bir vecd ateşi yanar durur; ama bunu kimin yaktığını bilemezler.

İşbu makam, velâyet makamlarının gayet letafet taşıyan bir makamıdır.. Çok çok incedir.

Allah gerçeği söyler; bu yola hidayet veren odur.

Keşf'ül-Mahcup kitabında yazılanlar bu kadardır.

Allah-ü Taâlâ, kıyâmete kadar nübüvvet delillerini var edecektir. Evliyayı dahi, o nübüvvet delillerini açıklamak için bir sebeb kılmıştır. Ta ki, devamlı bir surette Yüce Hakkın âyetleri, Resulüllah S.A. efendimizin doğruluğu hakkındaki deliller dahi açık açık ortaya çıka.

Allah-ü Taâlâ bu velileri âlemin valileri etmiştir.

Semadan yağan yağmur, onların uğur bereketleri ile yağar.

Yerden biten onlar, onların temiz himmetleri ile biter.

Müslümanlar, kâfirlere karşı savaşırken; bunların delâleti ile gelecek yardıma göre muzaffer olurlar.

Bu büyükler, dört bin kimsedir; saklıdırlar ve birbirlerini anlamazlar. Ne suretlerini, ne de hallerini bilirler. Hemen bütün hallerde, kendilerinden ve yaratılmışlardan saklı dururlar.

Bunların durumunu bildiren Resulüllah S.A. efendimizin hadis-i şerifi vardır. Evliyanın kelâmı dahi bunların durumunu anlatır.

Allah'a hamd olsun; bu hususta bana açık haber gelmiştir.

GAYB ERLERİ..

Anlatılanların dışında, işin çözümünü yapan, işler hakkında söz kesen büyük zatlar dahi vardır. Bunlar, yüce hakkın çavuşlarıdır. Bunlar üç yüz kimse olup kendilerine:

— A h y a r..

Tabiri kullanılır.

Bu üç yüz kişinin kırkına:

— E b d a l..

Adı verilir. Yedi tanesine:

— B ü d e l a..

Adı verilir. Dört tanesine:

— E v t a d..

İsmi verilir. Üç tane dahi vardır ki:

— N a k i p l e r..

İsmi verilmiştir. Bir tane dahi vardır ki:

— K u t u p v e G a v s..

Adı verilmiştir.

Burada anlatılan üç yüz kişinin hemen hepsi birbirlerini bilirler. İşleri yaparken, birbirinden izin almak durumundadırlar.

Üstteki manayı dahi, Resulüllah S.A. efendimiz anlatmıştır. Hakikat ehli zatlar dahi, bu mananın sağlam olduğu üzerinde görüşbirliği içindedirler.

Y E D İ L E R..

Fütuhat-ı Mekkiye sahibi, Muhyiddin b. Arabî — Allah sırrını mukaddes eylesin — adı geçen eserinin yüz doksan sekizinci babının otuzuncu faslında, yedilerin adını:

— E b d a l..

Diye anlatmıştır. Yine orada şöyle demiştir:

— Yüce Sübhan Hak, yeryüzünü yedi kıtaya ayırmıştır. Has kullarından da yedi kimseyi ayırmıştır. Bunların adını da:

— E b d a l..

Koymuştur. Her kıtanın varlığını da, bu yedi kişinin biri korur.

Yine demiştir ki:

— Ben, Mekke harеminde onlarla buluştum. Ben onlara selâm verdim; onlar da bana selâm verdiler. Kendileri ile konuştum.

Gördüklerim arasında, onlardan daha güzelini görmedim. Allah ile, onlardan daha çok meşgul olanı da görmedim.

ÜVEYSÎ MEŞREP..

Konya'da bulunan tarikat şeyhi Şeyh Feridüddin Attar şöyle anlatmıştır:

— Allah'ın veli kullarından bir zümre vardır ki, bunlar için şu tabir kullanılır:

— Tarikat şeyhleri, büyük üveysiler..

Bunların dışta pîre ihtiyaçları yoktur. Resulüllah S.A. efendimiz onları inayet kucağında vasıtasız terbiye etmiştir.

Nitekim, Veys'el-Karani'yi dahi, aynı şekilde terbiye etmiştir.

Burada anlatılan büyük makamdır. Yüksek bir derecedir. Bu ulu mertebe değme zata müyesser olmaz.

Çünkü bu, Allah'ın fazlıdır; onu dilediğine verir.

Velilerden, vasıtasız olarak Resulüllah S.A. efendimize tabi olanların bazısı, müridlerini ruhaniyetle terbiye ederler. Hem de, zâhirde bir pîri olmaz. Bu cemaat dahi, üveysiler gurubuna dahildir.

Tarikat şeyhlerinden pek çoğuna, sülûkünün başında bu makama yönelme durumu olmuştur.

Büyük şeyh Şeyh Ebülkasım Gürgani Tusi, ilk sülûkünde hâli buydu. Hep:

— Ü v e y s Ü v e y s..

Derdi. Silsile-i Meşayih Ebülcenap Necmeddin-i Kübra bu zata bağlı idi. Şeyh Ebu Said Ebülhayr Harkani dahi o tabakadandır.

Allah-ü Taâlâ, onların sırlarını mukaddes eylesin..

Tarikat erbabının mürşidi hakikat sırlarını açan iç ve dış ilimleri özünde toplayan:

— Hace Muhammed Parisa..

Namı ile bilinen Hace Muhammed b. Muhammed Mahmud Hafız Buharî; Fasl-ı Hitab kitabında şöyle anlatmıştır:

— Şeyh Alâüddevle Veddin Ahmed b. Muhammed Semnanî şöyle demiştir:

— Rüya yolu ile, gayb âleminde büyüklerden bir topluluk gördüm. Özüm onlara meyletti.

Kendilerine selâm verdim. Hoş bir şekilde, selâmıma karşılık verdiler. İkramla, lütufla bana:

— M e r h a b a..

Dediler. Onların güzel konuşmalarına, hallerinin sağlamlığına hayran kaldım.

Onların nereye bağlı olduklarını anlamak istedim; bana şöyle dediler:

— Sofiyeye bağlıyız. Tabakatımız da yedi olup şudur: Talipler tabakası, müridler tabakası, sâlikler tabakası, sairler (yürüyenler) tabakası, tairler (uçanlar) tabakası, vâsıllar tabakası ve k u t u p..

K U T U P L A R..

Bu kutup, her zaman için bir tanedir. Onun kalbi, Resulüllah S.A. efendimizin kalbine göredir.

Ebdal kutbunun kalbi de, İsrafil'in kalbine göredir.

Semada dahi iki kutup vardır. Biri güney kutbu, biri kuzey kutbudur.

Güney kutbu, yıldızlardan: S ü h e y l ' dir. Kuzey kutbu da : C e d i y ' dir.

Hak Taâlâ dahi, yeryüzünde iki kutup yarattı. Her biri için de bir mertebe tayin etti.

İrşad kutbunun mertebesi Süheyl'dir. Ve.. bu, yıldızların en büyüğüdür; cirim, ışık, fayda itibarları ile..

Ebdal kutbunun mertebesi ise, C e d i y ' dir. Bu, pek çok kimselerin gözlerinden saklıdır.

Bunların sayısı, takriben, — gerçek olarak değil — şemsî sene günleri sayısı kadar olup üç yüz altmış altıdır. (366)

İrşad kutbunun velâyeti dahi, velâyet-i şemsiyedir. Şemsiye günlerinin sayılarının kesrinden hâsıl olan dörtte bir onun hakiki sayısıdır. Bu dörtte bir de tam değildir. Tam olmayan o bir, gecesiyle bir gündür.

Şems günlerinin hesapta sayısı olan üç yüz altmış beş gün dahi, bir gün ve bir gecenin dörtte bir eksiği iledir.

Bu şerefli zümrenin, kadınları, çocukları, soyları, malları ve mülkleri vardır. Bu yüzden insanlar, onlara hased ederler. Hattâ onları inkâr edip kendilerine eziyette bulunurlar. Tıpkı, peygamberlere eziyet ettikleri gibi.. Sağlam kaynaklardan gelen rivayete göre, bu manada Resulüllah S.A. efendimiz şöyle buyurdu:

— **«Bana edilen eziyet kadar, hiç bir peygambere eziyet edilmemiştir.»**

Bu şerefli zümre, halkı davet işinde, peygamberlerin halifeleridir. Bunları tam olarak kimse bilemez.

Şayet bir kimsenin kalbine, Yüce Sübhan Hakkın mürid isminin delâlet ettiği feyiz nuru gelmiş ise, o bilir. Bu kimse, basiret gözünü nurlandıran nur vasıtası ile o büyükleri kubbeleri altında bilir; görür.

Bu büyüklerden her biri için, beşeriyete lâzım olduğu şekilde bir kubbe vardır. Bu kubbe vasıtası ile, yabancıların gözünden saklanır.

Her kim irşad kutbu halifelerini bilirse, onun müridleri tabakasına girer.

Ebdal kutbunun velâyeti ise, velâyet-i kameriyedir; tabakatı da altıdır. Nitekim, İbn-i Mes'ud r.a. tarafından rivayet edilen bir hadîs-i şerifte, Resulüllah S.A. efendimiz üstteki mânayı bize haber vermiştir:

— **«Allah-ü Taâlâ'nın yarattığı üç yüz kimse vardır; bunların kalbleri Âdem'in kalbine göredir.**

Yine Allah-ü Taâlâ'nın yarattığı kırk kimse vardır ki; bunların kalbleri, Musa'nın kalbine göredir.

Yine onun yarattığı yedi kimse vardır ki; bunların kalbleri İbrahim'in kalbine göredir.

Yine onun yarattığı beş kimse vardır ki; bunların kalbleri Cebrail'in kalbine göredir.

Yine onun yarattığı üç kimse vardır ki; onların kalbleri Mikâil'in kalbine göredir.

Yine onun yarattığı bir kimse vardır ki; bunun kalbi İsrafil'in kalbine göredir.

Bunlardan bir tanesi öldüğü zaman, Allah-ü Taâlâ üçlerden birini onun yerine getirir.

Üçlerden biri öldüğü zaman, Allah-ü Taâlâ, onun yerini beşlerden biri ile doldurur.

Beşlerden biri öldüğü zaman, Alah-ü Taâlâ, onun yerine yedilerden birini getirir.

Yedilerden biri öldüğü zaman, Allah-ü Taâlâ onun yerini kırklardan biri ile doldurur.

Kırklardan biri öldüğü zaman, Allah-ü Taâlâ onun yerini üç yüzlerden biri ile doldurur.

Üç yüzlerden biri öldüğü zaman, Allah-ü Taâlâ, avam halktan birini onun yerine getirir.»

Biz, onların varlığına, mertebelerine, tabakalarına, sayılarına açık bir şekilde görerek vâkıf olduk. Onlardan açık açık kerametler müşahede eyledik.

Bir anda, yer onlar için kısalır.

Köprüsüz ve gemisiz büyük sulardan geçerler. Mesafesi uzun denizlerden aşarlar.

İnsanların gözlerinden gizlenirler.

Bu âlem halkı ile dolu bir yerde toplanıp birbirine ve başkalarına bedenleri değmez. Hattâ gölgeleri de görünmez. Bu hâl ile, raks ederler.

Ağlarlar, düşük bir şeyi kıymetli hâle getirirler. Muhtaçları kendi nefislerine tercih eylerler.

Bütün hâlleri; yemek, içmek, giymek, huy, edep ve sohbette sofiye gidişatı üzerinedirler.

Hattâ kanaatım odur ki: Sofiye zümresi, bu gidişatı onlardan almıştır.

Bunlar, meskûn olan yeryüzünün dörtte birini gezerler.

Her sene, bir kere Arafat'ta, bir kere de receb ayında her nerede olmak emrini almışlarsa orada toplanırlar.

Bunların halk arasında büdelâsı vardır; kendileri onları bilirler. Ama, onlar bunları bilmezler.

Hilâl r.a. adındaki sahabe de, Resulüllah S.A. efendimizin asr-ı saadetinde bu yedilerdendi.

Bunları, bu âlem halkından tek kişi hariç olmak üzere başkası görmez. Bu bir kişi öldüğü zaman, Allah-ü Taâlâ'nın emrine göre, başka bir kişi ile sohbet ederler.

Bunlarla, Resulüllah S.A. efendimiz arasında bir sahabe vardı. O da, Huzeyfe-i Yemani idi. Allah ondan razı olsun.. Onlardan Resulüllah S.A. efendimize, Resulüllah S.A. efendimizden de onlara haber götürür getirirdi.

Bunlar, Resulüllah S.A. efendimizin yanında toplanırlardı; onunla namaz kılarlardı. Şeriat emirleri üzerine de, Resulüllah S.A. efendimizden faydalanırlardı. Halbuki, Huzeyfe r.a. dan başkası bu durumu bilmezdi.

Huzeyfe r.a. dahi, Resulüllah S.A. efendimizin sırdaşı olmakla bilinirdi.

Bu büyük zümreye verilen emir odur ki: Peygamberlerin emrine uyalar ve onların şeriatına tabi olalar..

Şehadet kelimesini söylemek emrini dahi almışlardır.

Resulüllah S.A. efendimizin mübarek asrında kutup Isam Karanî idi. Ki bu, Veysel Karanî'nin amcasıdır. Allah ikisinden de razı olsun. Asaleten Rahmanî tecellinin mazharı idi.

Resulüllah S.A. efendimiz dahi, asaleten, zat ismi olan Allah isminin mazarı idi.

İşbu manadan ötürü, Resulüllah S.A. efendimiz şöyle buyurmuştur:

— «Rahman'ın nefesini Yemen tarafından alıyorum.»

Isam vefat ettikten sonra, onun namazını Ahmed b. Ata Arabî kıldırdı. Kendisi, Mekke ile Medine arası bir karyeden idi.

Hak Taâlâ, zamanımızda varlığı ile zamanımızı şereflendirdiği mübarek kutup şu zattır: Imadüddin Abdülvehhap Barsini..

Barsin, Kazvin karyelerinden Ebher'e yakın bir karyedir.

Allah-ü Taâlâ onu, Abdüllah Şamî vefat ettikten hicretin 710. (M. 1310.) yılında kutbiyet tahtına oturttu. Şimdi bu zatın yaşı yetmiş altıdır.

Allah-ü Taâlâ onun ömrünü uzun eylesin; halk ile, hadisler arasına onları set eylesin.

Resulüllah S.A. efendimizin zamanından itibaren bu zamana kadar gelen kutupların sayısı on dokuzdur. Sözü edilen zat da, bunların 19. uncusudur.

Bunların hâli, beşeriyet durumunda bizim gibidir. Yerler, içerler, hasta olurlar, tedavi görürler.

Hattâ ebdal tabakasına girmeden evvel, evlenirler..

Bunların çocukları, evleri, malları ve mülkleri de olur.

Ancak, ebdal tabakasına katıldıktan sonra; daha önce neyi bırakmışlarsa, bir daha ona dönmezler. Kadın ve çocuk sahibi olmaktan uzaklaşırlar. Ebdale katıldıktan sonra; çocuklara, kadınlara sahib olmak, bunların bildiği bir şey değildir artık.

Bu büyükler, nikâh işinde sünnete son derece riayet ederler. Bir yabancı kimse, onların çenberine girdiği zaman isterler ki: Bir gün, bir hafta olsun evlilik hayatı yaşaya.. Sonra onun hakkını vere ve bıraka.. Ama, o kadın da onun kim olduğunu bilmeye..

Bu zatlar, Resulüllah S.A. efendimizden gelen sünnetlerin hemen hepsine riayet ederler.

Ben, o zatları tanıma şerefine ermeden evvel, o tabakalardan her tabaka için ayrı bir isim vermiştim.

Birinci tabakaya:

— E b d a l..

Demiştim. Bunun sebebi de, Allah-ü Taâlâ bunlardan ölen birinin yerine bu âlemden birini verir.

İkinci tabaka için de:

— A b t a l..

Demiştim.. Bunun mânası şudur: Kahraman, yiğit, bahadır..

Üçüncü tabakaya:

— S e y y a h..

Adını verdim. Dördüncü tabakaya:

— E v t a d..

Adını verdim.. Beşinci tabakaya:

— E f r a d..

Adını verdim.. Altıncı tabakaya ise:

— K u t u b..

İsmini verdim.

D A M İ G A N..

Resulüllah S.A. efendimizin zuhurundan evvel; kutuplardan yirmi bir kimse Terzah'da defn olundu.. Burası, Bistam'la Damigan arasındaki dağda bir dağ köyüdür.

Muhammed b. Hasan Askerî pek temiz ehl-i beyttendir. Allah ondan ve mükerrem babalarından razı olsun.

Bu zat, kutbiyet mertebesine ulaştı. Orada gizlendikten sonra, ebdal dairesine geçti. Derece derece yükselerek seyyid'ül-efrad oldu.. O zaman vaktin kutbu, Ali b. Hüseyin Bağdadî idi. Sırrı mukaddes olsun.. Sonra bu zat vefat etti; defni Şevniziye'ye yapıldı. Namazını da, Muhammed b. Hasan Askerî kıldı. On dokuz yıl kutbiyet makamında kalmıştı.

Sonra, onun makamına Osman b. Yakub Cüveynî Horasanî getirildi. Onun namazını da, bu zatlar, arkadaşları kıldılar ve Resulüllah S.A. efendimizin Medine-i Münevvere'sine defnettiler.

Sonra, Cüveynî de vefat eyledi. Bunun yerine, Cennetle müjdelenen sahabe Abdürrahman b. Avf r.a. ın çocuklarından Ahmed Küçük geldi.

Bunlar, Acem diyarında defnedildi; cenaze namazları da kılındı.

Bu mübarek zümrenin kabirleri yeryüzü ile birdir. Ne kubbe vardır; ne de yerden yüksektir. Böyle bir alâmetleri yoktur.

Bunların kabirlerini, başkaları bilmez.

Amma, kutuplar, o büyüklerin kabirlerini bilirler; yılda bir kere de ziyaretlerine giderler.

Bu büyükler, alış veriş ederler. Pazarlara giderler. Yiyecek, giyecek, ilâç çeşidi her neye ihtiyaçları varsa, para verip alırlar.

Hiç kimseden de sakınmazlar. İstemedikleri kimse hariç; hiç kimseden gizlenmezler.

Bir yerde çok çok durmazlar; meğerki hasta olalar. Çok çok da hasta olurlar. Kendilerine ilâç verirler.

Hamamlara da giderler; ücretini de öderler.

Kutup tabakasından başkası, değişik şekle girer. Ancak, kutup olduğu halde sabit kalır.

Kutbun ömrü uzun olur.

HIZIR VE İLYAS..

Hızır ve İlyas, bazı vâkitlerde kutupla sohbet ederler; ona hürmet ederler. Ona karşı saygılı olurlar ve hayır duâ okurlar. Namazda dahi, kutuba uyarlar.

Para, elbise çeşidinden ve daha başka çeşit çeşit şeylerden yana Hızır kutuplara bazı şeyler getirir. Aynı şekilde, İlyas'a ve arkadaşlarına da aynı şeylerden verir.

İlyas ile Hızır'ın yaşlı kimselerden on tane arkadaşları vardır. Ama, bunlar ebdalı görmezler; ebdal onları görür.

Bu arkadaşları, Hızır'a hizmet ederler ve yanından ayrılmazlar. Bilassa, Hızır'a bir hastalık geldiği zaman..

Onlar, Hızır'a çocukların babaya hizmet ettiği gibi hizmet ederler.

İlyas Hızır'ın dedesinin amcasıdır.

Hızır, ebdal kutbu ve arkadaşları İlyas'ın çıraklarıdır. Üstaza (hocaya) nasıl hizmet edilirse öyle hizmet ederler.

İlyas'ın boyu uzundur. Büyük başlıdır. Az konuşur; çokça murakabesi vardır. Vakarlıdır; temkinlidir ve heybetlidir.

İlim, marifet, açık kerametler sahibidir.

Resulüllah S.A. efendimizin şeriatına tâbidir. Resulüllah S.A. efendimizin sünnetine dahi tam manası ile riayet edenlerdendir.

Hızır ve İlyas, Allah'ın kullarını her zaman, Resulüllah S.A. efendimizin şeriatına uymaya çağırırlar.

Her kim, İlyas ve Hızır'ın varlığını inkâr ederse, gayet cehlinden inkâr eder.

Peygamberlik Resulüllah S.A. efendimizle son bulduğu manasını bozmamak için, İlyas ve Hızır'ın peygamberliğini inkâr ederse, aklının azlığındandır.

Bir başka gerçek de şu: İlyas ve Hızır ikilisi, Yüce Sübhan Hakkın emri ile, bu âlem halkından bazıları ile sohbet ederler.

Cüneyd-i Bağdadi kendi zamanında, Mümşad-ı Deynurî ile birlikte hem İlyas, hem de Hızır ile sohbet ettiler.

Ayrıca Mümşad-ı Deynurî bu âlem halkı kısmının ebdal kutbu ile sohbet edenlerdendir.

İlyas, Kur'an'da geçen:

— «İ l y a s i n..» (37/130)

Zümresinden biridir. Cem sığası nazara alındığında, bu zümrenin diğer peygamberleri şunlar olmalıdır : İbrahim ve Davud.. Hepsine selâm olsun..

Resulüllah S.A. efendimiz, Tebük seferinde; ikindi namazını kıldıktan sonra, iki beyt işitti. Ama onları söyleyeni görmedi.

Bunun üzerine, Resulüllah S.A. efendimiz, ashabına şöyle buyurdu:

— **«Bu iki beyti söyleyen, kardeşim Hızır'dır. Sizi övüyor.»**

O iki beyt şunlardır:

Savaş atlılar var dullar gününde;
Dalıp giderler, gece derinliğinde..
Savaş erlerinin savaştır işleri;
Yetişir amelleri telâş içinde..

Bu şiirin (Arapçasını) ben bir kitabın arkasına yazmıştım. Bir keresinde Hızır ona baktı; tebessüm edip şöyle dedi:

— Halk arasında, söz nasıl da baki kalırmış!.

Hızır'a, şu üç sıfatla bir özellik verilmiştir:

a) Kulluk sıfatı..
b) Allah'tan gelen bir rahmet..
c) Ledünnî ilim..

Bunları, şu âyet-i kerime bize anlatır:

— «Kullarımızdan bir kul buldular ki; kendisine katımızdan rahmet vermiş, tarafımızdan ona ilim öğretmiştik.» (18/65)

Hızır aleyhisselâm, çok kere hasta olur; kendisini ilâçla tedavi eder.

Resulüllah S.A. efendimizin zamanına kadar, Yüce Sübhan Hak, her beş yüz yılda Hızır'ın ömrünü yeniler; erkânını dahi kuvvetlendirirdi.. Yani: Gücünü ve kuvvetini tazelerdi.

Ondan sonra, bu işi, her yüz yirmi yılda bir kere yaptı.

Bu zamanda onun için olan yenileme ve kuvvetlendirme; Resulüllah S.A. efendimizin hicretinden sonra yedinci yenilemedir.

Yüce Sübhan Hakkın fazlından dileğim odur ki: Onun İslâm dini işini, emr-i maruf ve Nehy-i münker ilimleri bu âlemde aça..

Hızır'ın huyu güzeldir; eli açıktır. Allah'ın kullarına karşı da şefkatlidir. Para verir; güzel elbiseler verir.

Yüce Sübhan Hakkın bildirmesi ile, kimya ilmini bilir. Yüce Hakkın muttali kılması ile, yer hazinelerini bilir.

Yine Yüce Sübhan Hakkın emri ile, ihtiyaç sahiplerinin işini görmeyi, kendi işini görmeye tercih eder.

Kendisine hizmet eden ve yeryüzünde seyahat eden on kişi üzerine, muhtaç olan kimseleri tercih eder. Bu on kişinin dahi, açık açık çokça kerametleri vardır. Nitekim, bundan önce, ebdali anlatırken bunlardan bahsettik.

Hızır çok evlenmiş; çokça da çoluk çocuğu olmuştur. Çocukları da çoktu; ama bugün yeryüzünde kimsesi kalmamıştır.

Yüz yıl, yedi aydan beri de evlenme işini bırakmıştır.

Son çocuğu elli yaşında iken ölmüştür ve üzerinden de elli yıldan biraz fazla geçmiştir.

Çocukları olsun; kadınları olsun, onun kim olduğunu bilmezler.

Evlenip nikâhının kıyılması için kadıya gittiği zaman, kendisini şöyle tanıtır:

— Ben, Mağrib'li bir erkeğim.

Kadınlarından miras alıp yer. O mirası, haklı olanlara bırakır.

İnsanlarla çekişmeye girer.

Pazar yerlerine gider; alış veriş eder.

Dellâl adına halka el verir.

Özellikle Mina pazarında ve Arafat'ta onun yemesi ve içmesi azdır.

Güzel yüzü sever.

Semağ zamanlarında büyük bir vecde gelir; raks eyler. Hareket eder. Zaman olur ki, bu yüzden bir gün ve bir gece düşüp kalır.

Sâlih zatların bazısı ile buluşur. Onlara hayırlı nasihat eder. Para, elbise, binek cinsinden ve daha başka şeylerden onlara bağışta bulunur.

Bazan olur ki: Kendisine ait olan bir şeyi, bir yere rehin bırakıp borç para alır.

Onun çok şaşırtıcı halleri vardır. Görülmemiş kerametlerin sahibidir. Bunların hepsi de kendisine has şeylerdir.

Kendisi Farsoğullarındandır. Şiraz'a iki fersah yakın bir beldede doğmuştur. Şu anda, bilfiil o yer harab olmuştur.

Hızır, Resulüllah S.A. efendimizle; vahiyden evvel ve vahiyden sonra sohbet etmiştir. Resulüllah S.A. efendimize, çok kere kendisini tanıtmamıştır. Bu arada, Resulüllah S.A. efendimizden çokça hadis-i şerifler rivayet ettiğini de söyleyebiliriz.

O hadîs-i şeriflerden biri şudur:

— Resulüllah S.A. efendimiz şöyle buyurdu:

— **«Bir kimseyi, inada kapılmış çekişmeci ve kendi görüşünü beğenmiş görürsen bil ki: Onun ziyanı tamamdır.»**

Bir keresinde şöyle anlattı:

— Resulüllah S.A. efendimiz ashabı ile, Şeybeoğullarından birinin evinde oturmuştu. Sahabe, düşmanlarının korkularından üzüntülü idi. Onların bu halini gören Resulüllah S.A. efendimiz şöyle buyurdu:

— **«Bir mümin:**

— **Sallallahü Taâlâ alâ Muhammedin.. (Allah-ü Taâlâ Muhammed'e salât eylesin..)**

Deyip salâvat okursa.. Allah-ü Taâlâ onun kalbini tazeler ve nurlandırır.»

Hızır şöyle anlattı:

— Ben ve Samoğlu İlyas, İsrailoğulları peygamberlerinden İşmuil'in yanında idik. O bir deniz kenarında düşmanı ile karşılaşmıştı. Arkadaşlarına şöyle dedi:

— Sallallahü taâlâ alâ Muhammedin.. (Allah-ü Taâlâ Muhammed'e salât eylesin..)

Deyiniz ve düşmanın üzerine yürüyünüz.

Arkadaşları böyle deyip düşmanın üzerine yürüdüler ve derhal düşmanlarını denize batırdılar.

Bu olan işler, bizim gözümüzün önünde oldu.

Çok kere, Hızır'ın dilinde şu duâ vardır:

— **Ya Hayyü ya Kayyum, ya men lâ ilâhe illâ ente, es'elüke entuhyiye kulubena binuri marifetike ebeden..**

(Manası şudur: Ey Hayy Kayyum Allah. Ey senden başka ilâh olmayan. Senden dileğim o ki: Marifet nurunla daim kalblerimizi canlı tutasın..)

Şimdiki halde, Hızır, kutup ve bu ikisinin arkadaşları namazlarını İmam Muhammed b. İdris Şafii mezhebine göre kılarlar.

İnsanların iyisi olsun; kötüsü olsun bunları severler. Bunları sevdikleri için de, fakirlere, çaresizlere bolluk gösterirler. Hayrettir; enbiyayı, meşayihi bu kadar sevmezler.. Onlara tabi olan ümmetleri ve müridleri, onlardan çok severler.

Hızır için olsun, İlyas için olsun; insanların kalblerinde bulunan köklü mahabbet, bunların, insanların gözlerinden saklı olmaları sebebi iledir.

Onların kemallerini duyarlar; ama beşerî şekillerini görmezler.

Hele bir bakılsın; vefatlarından sonra meşayihin kabirlerini ziyarete koşarlar. Ama, hayatlarında nice cahiller, onlara eziyet ederler.. Tıpkı: Zamanlarının peygamberlerine eziyet ettikleri gibi..

Çok kere, bir mazlumu zalimin elinden kurtarmak için; ya kutuptan yahut da Hızır'dan yardım isterler.

Şaşırtıcı bir raslantı şöyle anlatıldı:

— Resulüllah S.A. efendimizin Medine-i Münevvere'sinde deveciler kavga ediyorlardı. Birbirlerine taş attılar. O sırada, Hızır da oradan geçiyordu; onların attıkları bir taş başına dokunup yardı. O yara soğuk aldı ve iltihaplandı. Üç ay o yara devam etti.

Enbiyanın ve evliyanın çektiği eziyet üzerine Resulüllah S.A. efendimizin şu hadis-i şerifi vardır:

— «En büyük belâyı peygamberler çekerler; sonra da sırası ile..»

Allahım, bizi âfiyetle yaşat, büyük fazlınla bizi âfiyet ehli arasında dirilt.

* * *

HIZIR İSMİ..

Fetavayı Sofiye kitabının ilk babının beşinci faslında şöyle gelmiştir:

— Aynül-Maani ve Maalim' üt-Tenzil'de anlatıldığına göre, Hızır'ın esas adı şudur: Bikya b. Milkan..

Hızır ismi için şöyle anlatıldı:

— Bir keresinde, bir yere toplanmış kuru otun üzerine oturdu; hemen o kuru otlar yeşerdi.

Merfu usulünde, Ebu Hüreyre r.a. tarafından gelen bir hadis-i şerifte Resulüllah S.A. efendimizin şöyle buyurduğu anlatıldı:

— «Her nerede namaz kılsa, orası yeşillenir.»

İkrime'den gelen rivayete göre şöyledir:

— «Her nereye gitse, orası yeşillenir.»

Buna göre, H ı d ı r, (hızır) kelimesi onun lakabı olur.

Bu kelime üç şekilde okunur: H a d ı r, H ı d r, H a d r..

Hıdır, Musa aleyhiseslâmın, arkadaşıdır.

Kâşani Tefsiri Tac'da; Hadid suresinin:

— «İman edenlerin, Allah'ın zikrine kalblerinin yatma zamanı gelmedi mi?.» (57/16)

Meâline gelen âyet-i kerimenin tefsirini yaparken şöyle anlatmıştır:

— Allah kendisinden razı olsun; bir gün Ebüdderda Mekke-i Mükerreme dışına çıktı. Gürdük ki: Salih bir zat bir yerde oturuyor. Kendisinde, iyilerden olduğunu anlatan alâmetler var. Yanına yaklaştı ve şöyle dedi:

— Bana öğüt ver..

Hızır şu öğütü verdi:

— Sana öğüt olarak ölüm yeter..

Ebüdderda, tekrar:

— Daha söyle..

Deyince, şöyle dedi:

— Gam çekmeye kabir yeter. İkindi güneşi, köşkün balkonunda nekadar kalır ki!.

Sonra, Ebüdderda, Resulüllah S.A. Efendimizin huzuruna geldi ve durumu bildirdi. Bunun üzerine, Resulüllah S.A. Efendimiz şöyle buyurdu:

— «O, kardeşim Hızır idi..»

Hızır'dan gelen rivayetler arasında Müsebbeat-ı Aşere kıssası vardır.

İmam-ı Gazali İhya'sında, müteahhirin zatlardan Şeyh Kutbeddin Zade İzniki Evrad-ı Zeyniye şerhinde, Şeyh Fazlullah Muhammed b. Eyyub İmam Umdet'ül-Ebrar ve Umdet'ül-Ahyar kitabının yazarı Fetavayı Sofiyenin adı geçen faslında, ilk gelenlerden ve son gelenlerden daha niceleri şöyle anlatmışlardır:

— Gerz b. Vebre şöyle dedi:

— Şam halkından, bana bir din kardeşim geldi. Bir de hediye getirdi ve şöyle dedi:

—Bu hediyeyi kabul eyle.. Muteber bir hediyedir.

Sordum:

— Ey kardeş, bu hediyeyi sana kim verdi?.

Söyledi:

— Bu hediyeyi, bana İbrahim Teymi verdi.

Sordum:

— Kendisine sordun mu, bu hediyeyi kendisine kim vermiş?.

Söyledi:

— Sordum, bana şöyle anlattı:

— Bir gün, Kâbe civarında bir yerde oturuyordum. Tehlil, tesbih, temcid ile meşguldüm. Bir kişinin bana geldiğini gördüm. Gelip bana selâm verdi ve sağ yanıma oturdu.

Onun kadar güzel yüzlü, heybetli, beyaz elbiseli, güzel kokulu kimseyi hiç görmemiştim.

Ona dedim ki:

— Ey Allah'ın kulu, sen kimsin?. Nereden geliyorsun?

Şöyle dedi:

— Ben Hızır'ım..

Sordum:

— Neden ötürü bana geldin?.

Söyledi:

— Sana selâm vermeye geldim. Allah için, seninle mahabbet etmeye geldim. Sonra yanımda bir hediye var; isterim ki, onu sana vereyim.

Sordum:

— O hediye ne hediyesidir?.

Söyledi:

— Bu hediye müsebbaattır. Sana anlatacağım. Bunları güneş doğmadan evvel ve güneş batmadan evvel okuyacaksın. Şunlardır:

1. Fatiha suresi..
2. Muavvezeteyn.. (113. ve 114. sureler.)
3. İhlâs suresi.. (112. sure..)
4. Kâfirun suresi.. (109. sure..)
5. Âyetelkürsi.. (Bakara suresinin 255. âyeti..)
6. Şu tesbih duâsı: Sübhanellahi vel-hamdülillahi ve lâilâhe illallahü vellahü ekber. (Allah noksan sıfatlardan münezzehtir. Allah'tan başka ilâh yoktur. Allah en büyüktür..)

7. Allahümme salli alâ Muhammedin ve alâ âlihi ve ashabihi ve alâ sair'il-enbiyai vel-mürselin.. (Allahım, Muhammed'e, âline, ashabına, sair nebilere ve resullere salât eyle..)

Şu duâdır: Allahümmeğfir li ve livalideyye ve licemiilmümininе vel-müminati vel-müslimine vel-müslimatil-ahyai minhüm velemvati birahmetike ya erhamerrahimin. (Allahım, beni ve anababamı, bütün mümin kadınları ve mümin erkekleri, Müslüman kadınları ve Müslüman erkekleri diri ve ölü hepsini bağışla.. Merhametine sığınırız, ey merhametliler merhametlisi..)

Şu duâdır: Allahümmef'al bi ve bihim acilen ve âcilen fiddünya veddini vel-âhireti ma ente lehu ehlün ve lâtef'al bina ve bihim ya Mevlâna manahnü lehu ehlün inneke Gafurün Halimün Cevvadün Kerimün Raufün Rahimün.. (Allahım, bana ve onlara şimdi veya sonra; din, dünya ve âhiret için zatına ne lâyıksa öyle muamele eyle.. Ey Mevlâmız, bizim lâyıkı olduğumuz muameleyi bize yapma.. Sen Gafur Halim Cevvad Kerim Rauf Rahim'sin..)

Sonra devam etti:

— Bunların her birini yedişer kere okuyacaksın.

Sordum:

— Bu hediyeyi sana kim verdi?.

Dedi ki:

— Muhammed sallallahü aleyhi ve sellem verdi.

Sordum:

— Bunun sevabından, faziletlerinden bana haber ver.

Şöyle dedi:

— Muhammed sallallahü aleyhi ve sellemle karşılaştığın zaman ona sorarsın. O sana bunların sevabını, faziletini söyler.

İbrahim Teymî, bu müsebbeatla meşgul olmaya devam etti. Sonra, bir gece rüya gördü. Melekler geldiler, kendisini aldılar ve cennete götürdüler. Orada olanları seyretti. Gördüklerine de cennetin şeklini anlattı.

İbrahim Teymî diyor ki:

— Meleklere şöyle sordum:

— Bu makamlar kimindir?.

Dediler ki:

— Bunlar, ancak senin işlediğin ameli işleyenlerindir.

Sonra bana o cennetin yemişlerinden yedirdiler. İçkilerinden iç içirdiler.

ile beraber yetmiş peygamber vardı. Meleklerden dahi yetmiş saf vardı. Her saf, doğu ile batı arasını dolduracak kadardı.

Resulüllah S.A. efendimiz bana selâm verip elimden tuttu.

Sonra, Resulüllah S.A. efendimize sordum:

— Ya Resulellah, Hızır bana bu hadis-i şerifi senden dinlediğini söyledi; ne buyurursun?.

Şöyle buyurdu:

— **«Hızır doğru söylemiş. Onun söylediği her şey doğrudur. O, yer ehlinin âlimidir. Ebdal zümresinin reisidir. Allah askerlerinden bir askerdir.»**

Tekrar sordum:

— Ya Resulellah, bu ameli her kim işlese ona bir ihsan olur mu?.

Şöyle buyurdu:

— **«Allah onun işlediği büyük günahları bağışlar. Gazabını ve azabını onun üzerinden kaldırır. Gelecek seneye kadar kötü bir şey yazmaması için, sol taraftaki meleğe emir verir.**

Bu ameli, ancak Allah'ın said olan kulu işler. Bu ameli ancak, Allah'ın şaki olan kulu bırakır.»

İbrahim Teümi bu rüyadan sonra; dört ay, ne bir şey yedi, ne bir şey içti..

Bundan anlaşılan odur ki: Rüyasında yiyip içtiği cennet yemekleri ve içkileri ona yeterli olmuştu..

* * *

Kut'ül-kulub adlı eserde, yine Hızır'dan naklen anlatılmıştır ki; akşamla yatsı arası aşağıda anlatılan ibadet edile..

Bu rivayeti, Abdürrahman b. Mansur anlatmıştır. O da, Saad b. Said'den alıp anlatmıştır. Saad dahi, Gerz b. Vebre'den almıştır..

Demiştir ki:

— Gerz ve Vebre, ebdal tabakasındandı. Kendisine Şam tarafından gelen bir kardeşi haber vermiş; ona da ebdaldan bir kardeşi anlatmış.

Bir gün, Hızır'a şöyle sormuş:

— Bana bir şey öğret ki, gece onunla amel edeyim..

Hızır şöyle demiş:

— Akşam namazını kıldıktan sonra; yatsı namazını kılmaya git. Yatsı namazını kılıncaya kadar hiç kimse ile konuşma. Yatsı

namazını kılarken, her rikâtında, bir Fatiha üç kere ihlâs suresini oku.

Yatsı namazını kıldıktan sonra evine gel. Hiç kimse ile konuşma.

Eve geldikten sonra iki rikât namaz kıl. Her rikâtta bir Fatiha yedi kere de İhlâs suresini oku.

Namaz bittikten sonra, secdeye kapan; yedi kere şu tesbih duâsını oku:

— Sübhanellahi velhamdü lillahi ve lâilâhe illallahü vellahü ekber ve lâhavle ve lâkuvvete illâ billahil-aliyyil-azim. (Allah sübhandır. Allah'a hamd olsun. Allah'tan başka ilâh yoktur. Güç kuvvet ancak Yüce Azim Allah'ındır.)

Sonra başını secdeden kaldır. İki elini duâya aç ve şu duâyı oku:

— Ya Hayy ya Kayyum, ya Zelcelâli vel-ikram ya erhamerrahimin ya ilâhel-evvelin vel-âhirin ya Rahmaneddünya vel-âhireti ve Rahimeha ya Rabbi ya Rabbi ya Rabbi ya Allah ya Allah ya Allah.. (Ey Hayy ey Kayyum, ey Celâl ve İkram sahibi, ey merhametliler merhametlisi ey evvellerin ve âhirlerin Allah'ı, ey dünyanın ve âhiretin Rahman'ı ve Rahimi..

Ya Rabbi ya Rabbi ya Rabbi, ya Allah ya Allah ya Allah..)

Aynı şekilde yine dur ve o duâyı tekrar oku..

Daha sonra, sağ tarafına dön; kıbleye karşı her nerede istersen orada yatıp uyu.. Uykun ağır basıncaya kadar Resulüllah S.A. efendimize salâvat okumakla meşgul ol.

Sonra Hızır'a sordum:

— Senden istediğim o ki, bu duâyı kimden işittiğini bana bildiresin.

Hızır şöyle anlattı:

— Bu duâ, Resulüllah'a öğretilirken ben yanındaydım; vahiy yolu ile ona geldi. Yine bu duâyı, Resulüllah'ın öğrettiği kimseden öğrendim.

Daha sonra Hızır şöyle devam etti:

— Bir kimse, ihlâsla bu namaza ve bu duâya devam ederse; yakini tam, niyeti de doğru olursa.. dünyadan ayrılmadan evvel, Resulüllah'ı rüyasında görür.

Gerçekten bu duâya ve bu namaza devam edenler, kendisini rüyada cennete girmiş gördü. Resulüllah S.A. efendimizi ve diğer peygamberleri gördü. Resulüllah S.A. efendimiz onunla konuştu ve bazı şeyleri öğretti.

Yine Kut'ul-kulub adlı eserde anlatıldığına göre; Hızır Hazret-i Ali r.a. ya şu duâyı öğretmiştir:

— Ya men lâyuşgıluhu sem'un an sem'in ve lâteştebihû aleyh'-il-asvatü ya men lâtuğlituh'üs-sailü ve lâtahtelifü aleyh'il-lügatü.

Ya men lâyübrimühu ilhah'ül-mülhihine ezıkni berde afvike ve halâvete mağfiretike.

(Bu duânın manası şudur:

Ey bir şeyi dinlemek, diğer şeyi dinlemekten kendisini almayan.

Ey sesler, kendisine karışık gelmeyen.

Ey dilek sahipleri zatını kaybetmeyen. Lehçeler, kendisine karışık gelmeyen.

Ey ısrarla dilekte bulunanların bu hali kendisini yormayan.

Bana affın serinliğini tattır; bağışlamanın tadını tattır.)

Anlatıldığına göre; İbrahim Saiğ'i rüyada gördüler ve kendisine sordular:

— Hangi sebeple kurtuldun?.

Şöyle dedi:

— Bu duâ ile..

(Yani: Üstteki duâ ile..)

Kut'ul-kulub, adlı eserde geçtiğine göre; Ata b. Abas'ın r.a. şöyle dediği anlatılmıştır:

— Hızır ile İlyas her gün birbirleri ile buluşurlar. Ayrılırken, şu cümleyi okuyarak ayrılırlar:

— Bismillahi lâyesukulhayre illallahü maşaallahü lâyekşifüsue illallahü bismillahi maşaallahü mabiküm min nimetin feminellahi bismillahi lâhavle ve lâkuvvete illa billah.

(Bu cümlenin manası şudur:

— Allah'ın adı ile, Allah'ın dilediği olur. Hayrı ancak Allah gönderir.

Allah'ın adı ile, Allah'ın dilediği olur. Kötülüğü ancak Allah giderir.

Allah'ın adı ile, Allah'ın dilediği olur. Sizde bir nimet varsa, Allah'tandır.

Allah'ın adı ile, güç ve kuvvet ancak Allah'ındır.)

Her kim üstteki cümleyi her sabah okursa; yangından, suda boğulmaktan, hırsıza kapılmaktan emin olur.

Yine bu cümleden olarak; Yevakit'ül-Mevakit'in Arefe Gününün Fazileti hakkında gelen bölümde şöyle anlatıldı:

— Abdüllah b. Cübeyer babasından, babası da Hazret-i Ali'den gelen bir rivayeti şöyle dile getirdi:

Her akşam olduktan sonra; Cebrail, Mikâil, İsrafil ve Hızır biraraya gelirler.

Cebrail şöyle der:

— Maşaallah lâkuvvete illâ billah.. (Allah'ın dilediği olur; kuvvet ancak Allah'ındır.)

Buna karşılık olarak, Mikâil şöyle der:

— Maşaallah küllü nimetin feminellah.. (Allah'ın dilediği olur; her nimet, Allah'tan gelir.)

İsrafil ise, şöyle der:

— Maşaallah, el-hayru küllühu minellah.. (Allah'ın dilediği olur; her hayır Allah'tandır.)

Hızır dahi, şöyle der:

— Maşaallah lâyedfeuşşerre illallah.. (Allah'ın dilediği olur. Şerri ancak Allah def eder..)

Bundan sonra, ayrılırlar. Ertesi akşama kadar biraraya gelmezler.

Ebülleys tefsirinde ve Maalim'üt-Tenzil'de; Kehif suresinin tefsiri yapılırken şöyle anlatıldı:

— Hızır, sultan oğlu idi. Babası istedi ki: Hızır'ı kendi yerine halife bıraka.

Ama Hızır bunu kabul etmeyip kaçtı. Gitti; Cezair denizine düştü.

Bazıları da şöyle dedi:

— Hızır Israiloğullarındandır. Künyesi de şudur: Ebülabbas..

Bazı tarih kitaplarında, Hızır'ın babaları ve dedeleri şu sıraya göre anlatılır: Bikyan b. Milkân b. Faliğ b. Abir b. Erfahşed b. Sam b. Nuh..

Onun için:

— Bilyan b. Milkân..

Dahi denilmiştir. Üstteki tertibe ters düşen bazı rivayetler anlatılmıştır.

Durumun gerçek yüzünü en iyi bilen Allah'tır.

Tefsir-i Kebir'de İmam Fahreddin-i Razi'nin anlattığına göre; bir gün Abdüllah b. Abbas'a şöyle dediler:

— İbn-i İmreet'il-Kâab'ın anlattığına göre; gerçekte Hızır Musa b. İmran ile arkadaşlık etmedi. Onun arkadaşlık ettiği Musa b. Mişa b. Yusüf b. Yakub'dur. Musa b. İmran'dan evvel peygamber olan da budur.

İbn-i Abbas şöyle dedi:

— Allah'ın düşmanı yalan söylemiş..

KUTUPLARIN SAYISI VE SÜRESİ..

Fasıl-ı Hitab kitabının sonlarında:

— Yine bazı irfan sahiplerinin dediğine göre..

Diye söze başlanmış ve Şeyh Muhyiddin-i Arabi'nin şöyle dediği anlatılmıştır:

— Gerçekte, Muhammedî olan kutuplar iki çeşittir. Şöyleki:

a) Resulüllah S.A. efendimizden evvel gelen kutuplardır.

Bunların sayısı üç yüz on üç olup hepsi de resul olan peygamberdir. Onlara salât ve selâm olsun.

b) Resulüllah S.A. efendimize peygamberlik geldikten sonraki kutuplardır.

Bunlar on iki kutuptur.. Yani on iki derecelidir. Kıyamete kadar devam edeceklerdir.

Kutuplardan bazısı vardır ki, insanlardan bir bölümün işi bunlara göre ayarlıdır. Bunlar, bir bölgede, bir tarafta olurlar ve yedi iklimdeki ebdal zümresi gibi vazife görürler. Zira, her iklimde bir bedel vardır ki; kendisi o iklimin kutbudur.

Yine insanların işini yönetenler arasında, bir başka kutup vardır ki; bunlar:

— E v t a d..

Olarak bilinirler ve dört tanedirler. Sübhan Hak, bunların vasıtası ile, dört ciheti korur. Bu dört cihet bilindiği gibi şunlardır: Doğu, batı, kuzey ve güney..

Her karyenin dahi bir kutbu vardır. Oranın halkı, ister kâfir olsun; isterse mümin.. Sübhan Hak, veli kullarından biri ile, o karyeyi korur.

Makam sahiplerinden de her birinin bir kutbu vardır. Bu makam sahipleri, kendi zamanlarında emirleri onlardan alırlar. Bunlara yerine göre şu isimler verilir:

— Kutb'ül-ârifin (irfan sahiplerinin kutbu,) kutb'ül-muhibbin, (sevenlerin kutbu,) kutb'ül-mütevekkilin, (tevekkül ehlinin kutbu,) kutb'üz-zahidin, (zühd ehlinin kutbu,) kutb'ül-âbidin, (ibadet ehlinin kutbu..)

Bunların sayısı çoktur.

Ancak, burada bizim asıl anlatacağımız, Resulüllah S.A. efendimizden sonraki on iki kutuptur. Nitekim, yukarıda, bu manaya

işaret edildi. Bunlar, bu ümmetin dayanağı, ayakta ve hayatta kalmalarının sebebi olmuştur. Bilhassa manevi yönden. Nitekim, maddi âlemin dış burçları da on iki tane olup düzeni o yoldan sağlanır.

Ancak, müfredun taifesi, üstte anlatılan on iki kutbun dışındadır.

— M ü f r e d u n..

Zümresi, kendi başlarına bir topluluk olup kutup çemberi dışındadırlar.

Hızır aleyhisselâm ve iki hatm (galiba hatm-i nübüvvet ile hatm-i velâyet) bunlardandır. Resulüllah S.A. efendimiz dahi, kendisine peygamberlik gelmeden evvel bunlardandı.

* * *

KUTUPLARDAN ON İKİSİ..

BİRİNCİ KUTUP: Nuh peygamberin izindedir; Kur'an'dan suresi, Yasin suresidir.

Bu kutup, kutupların en mükemmelidir.

Hüküm yönü ile, Yüce Sübhan Hak, ona zâhir ve batın yönünü birarada vermiştir.

Zâhirde kılıçla (silâhla), batında ise, himmetle halifedir.

On iki kutub arasında, bundan başka kimseye; kendisine ne gerekli ise.. onun tümü verilmiş değildir.

Nitekim, Âdem aleyhisselâm, tüm isimleri özünde toplamıştı..

Resulüllah S.A. efendimiz ise.. cevami-i kelim özelliğine sahipti.

Eğer bir kimse, Resulüllah S.A. efendimiz Muhammed'in tam izinde olsa o kutub olur; ama böyle bir şeyin olması mümkün değildir.

İKİNCİ KUTUP: İbrahim peygamberin izindedir. Kur'an'dan suresi ise, ihlâstır.

Bu kutup, hüccet ve nazarî delil sahibidir. Bunun yeri havadır; sema boşluğudur.

Bir ev içinde, bir kürsü üzerinde oturmuş; halka nazar etmektedir.

ÜÇÜNCÜ KUTUP: Musa peygamberin izindedir. Kur'an'dan suresi ise, Nasr suresidir.

Bu kutup; önce evtaddandı; sonra kutupluğa getirildi. Nitekim, ikinci anlatılan kutub ise, önce imamlardandı, sonra kutub oldu.

Bu üçüncü kutba, Yüce Sübhan Hak. nida makamında bir gere içinde on iki bin zevke dayalı ilim vermiştir.

Nida makamı ise, makamların en yüksekleri arasındadır.

DÖRDÜNCÜ KUTUP: İsa peygamberin izindedir. Kur'an'dan suresi, Kâfirun suresidir. Ayrıca, Kur'anın dörtte biridir.

Bunun için, ilimlerin her makamında, altı yüz makam vardır.

BEŞİNCİ KUTUP: Davud peygamberin izindedir. Kur'an'dan suresi Zilzal suresidir. Ayrıca, Kur'an'ın da yarısıdır. Mahabbet makamındadır.

Bu da, önceleri imamlardandı; sonra kutupluğa getirildi.

Bunun, mahabbat makamında şaşırtıcı halleri vardır. Bu kısa yazı onun halerini anlatamaz; onun hallerini taşıyamaz.

ALTINCI KUTUP: Süleyman peygamberin izindedir. Kur'an'dan suresi Vakıa ve Mücadile sureleridir. Ve.. onun bu sureler için tabileri vardır.

Hayat ilmi, hayvan ilmi bu kutba mahsustur.

YEDİNCİ KUTUP: Eyyub peygamberin izindedir. Kur'an'dan suresi Bekara suresidir.

Bu kutbun hali azamettir. Öyle bir azamet derecesinde ki, kâinat ona dayanamaz. Zira, onun zevki Yüce Hakkı alan kalbdir. Bu mana, bir kudsî hadis-i şerifte şöyle anlatıldı:

— «Beni ne yerim aldı; ne de semam. Ama, mümin kulumuun kalbi beni aldı.»

SEKİZİNCİ KUTUP: İlyas peygamberin izindedir. Kur'an suresi, Âl-i İmran suresidir. Dereceleri ise, bu surenin âyetleri kadardır.

Bu kutbun hali; Allah kelâmından müteşabihat olanları bilmektir. Onlar, öyle müteşabihat ki, onların yorumunu ancak Allah bilir. İşbu kutup Yüce Hakkın bildirmesi ile, özel olarak bütün müteşabihatı bilir. Buna göre müteşabihat, manası açık belli âyetler gibidir.

DOKUZUNCU KUTUP: Lut peygamberin izindedir. Kur'an'dan suresi, Kehif suresidir.

Bu kutup, azamet üzerine kötü edep sahibi olmaktan korunmuştur. Bilhassa o makamda, kötü edep insanı Yüce Hak, yakınlığı sergisinden uzaklaştırır.

Bunun ilmi, itisam (sarılmak) ilmidir. Şu âyet-i kerimeler bu sarılmaya işaret ederler: .....

— «Allah'a sarıldılar.» (4/146)

— «Allah'ın bağına sarılınız.» (3/103)

Bu kutup her iki sarılmayı da, özünde toplamıştır.

Anlatılan iki sarılma arasında fark vardır.

Allah'ın bağı; doğru yoldur ve hak dindir. Ona girenlerin mertebesi:

— «Ancak senden yardım dileriz..» (1/4)

Meâline gelen âyet-i kerimenin işaret ettiği mertebedir.

Bu mertebenin sahibi; daima Yüce Hakkın gayrından Yüce Hakka sığınır.

Bunlar, Yüce Allah'a sarılmaları dolayısı ile, doğru yoldan sapıp dışarıya bir adım dahi atmamışlardır. Yüce Hakkın gayrı da, onun nazarından yok olmuştur.

İşbu durumda, onun sığınması daima Yüce Hak'tan yine Yüce Hakka'dır.

Nitekim, bu mana, Resulüllah S.A. efendimizin dilinden şöyle çıkmıştır:

— «Senden sana sığınırım.»

Zira, Yüce Hakkın karşısına halkından hiç bir şey duramaz. Bu manadan ötürü; oncak ondan ona sığınılır.

Bu öyle bir kutuptur ki: Deccali öldürecek olan kutuptur. Bu kutup İsa peygamberle karşılaşacaktır.

ONUNCU KUTUP: Hud peygamberin izindedir. Bunun Kur'an'dan suresi En'am suresidir. Kemal üzeredir; tamamdır. Dereceleri, bu surenin âyet sayıları kadardır.

Bu kutub için, çok sayıda ilim vardır. O ilim cümlesinden biri de, istihkak ilmidir. Bunun manası şu demektir:

— Bir kimse yaratılışı icabı neye istihkakı varsa, onu bilir. Onun müstahak olduğu şeyi anlar.

Bu kimsenin hali, büyük bir ilâhî koruma içindedir ve yüksek inayete ermiştir.

ON BİRİNCİ KUTUP: Salih peygamberin izindedir. Kur'an'dan suresi TAHA suresidir. Bunun tam bir şerefi ve üstünlüğü vardır. Onun dereceleri, bu surenin âyetleri kadardır.

Bu TAHA suresi, o suredir ki; vasıtasız olarak bu sureyi Sübhan Hak kullarına öbür âlemde okuyacaktır.

Bu kutup Yüce Hakkın vekilidir.

Nitekim, Hazret-i Ali r.a. dahi, Mekke halkına Beraet suresini okumak için, Resulüllah S.A. efendimizin vekili olmuştu.

Resulüllah S.A. efendimiz, kendisine vekil olarak önce, Hazret-i Ebu Bekir'i yolladı. Sonradan, Hazret-i Ali r.a. yı dahi çağırdı, kendisine vekâleten gitmesi için ona emir buyurdu.

Hazret-i Ali r.a., Hazret-i Ebu Bekir'in peşinden yetişti. Mekke'ye geldiler.

Hazret-i Ebu Bekir oradakilerle haccetti; Hazret-i Ali dahi, Beraet suresini tebliğ etti. Resulüllah namına, onlara bu sureyi okudu.

İşbu durum sana şunu anlatır ki: Hazret-i Ebu Bekir'in hilâfeti sağlamdır; Hazret-i Ali'nin dahi büyük derecesi vardır.

ON İKİNCİ KUTUP: Şuayp peygamberin izindedir. Kur'an'dan suresi ise, Mülk suresidir.

Bu sure o suredir ki: Kıyamet günü, kendisini dünyada okuyan kimseyi azap zorluğundan kurtarmak için çalışır.

Nitekim, bu surenin âyetleri üzerinde düşünceye dalınsa; anlatılan mana bilinmiş olur.

Bu kutup, mantık ilmini bilir. Riyazet ve tabiat ilmine vâkıftır. İlâhiyattan her ilme karşı ilâhi bir zevk yolu vardır.

Anlatılan ilimlerin tamamı, o kimsenin yanında ilâhi ilimler cümlesindendir; hepsini Sübhan Hak'tan almıştır.

Yüce Hak'tan başkasını görmez.

Anlatılan ilimlerden her mesele; onun için Hak'tan gelen bir âyettir. Sübhan Hakkın ülûhiyetine, vahdetine, kudretinin mükemmel olduğuna bir delildir.

Burada saydığımız on iki imamın tertibi:

— Birinci, ikinci, üçüncü..

Diyerek anlatmamız; zamana bağlı bir tertip değildir. Sayıya bağlı bir tertiptir. On iki imam sayısını tamamlamak için böyle anlattık. Zira, bazan ikinci kutup ikinci, veya daha başka sayıda anlatılan bir kutup olabilir. Vazifeler yerlerini değiştirebilir.

Gerçeği bildiren ancak Allah'tır; bu yola hidayet eden de odur.

Bu kutuplardan birincisi için sayısı vahiddir ki; bu kutup has tevhid sahibidir. Diğer kutub için de sayı sanidir.. Yani: İkinci..

Bu üslup onuncu kutba kadar devam eder.

On birinci kutbun sayısı yüzdür. On ikinci kutbun sayısı ise bindir.

Müfred için sayı ise.. bu on iki mertebeden itibaren sonsuzlara kadar uzar.

Bütün bu kutupların devam ettikleri kelime şudur:

— Allah Allah..

Yani: Hemzeleri evvelki (ha) harfine ulamadan (ha) harfinin

sükûnu ile.. Hemzeli de okunabilir. Nitekim bir âyet-i kerimede bu mana şöyle anlatılmıştır:

— «Allah'ı çok çok zikreden erkekler ve kadınlar..» (33/35)

Bu manada, *Müslim*'in çıkardığı bir hadis-i şerif, Meşarik-i Şerif'te Enes b. Malik'in rivayeti ile şöyle geçmiştir:

— «Yeryüzünde:

— Allah Allah

Diyen kalmayınca kıyamet kopar.»

Bunun daha açık manası şudur:

— Yeryüzünde kutup kalmayınca kıyamet kopar. Zira âlemi ayakta tutan kutuptur.

Aynı zamanda, kıyametin kopması için, müfred dahi kalmaz. Zira, Yüce Sübhan Hak, âlemi onun himmeti ile korur.

Çünkü: On iki kutuptan her birinin devamlısı olduğu kelime:

— Allah Allah..

Lafza-i celâlidir.

Şeyh Muhyiddin-i Arabî'nin anlattıkları özel olarak bu kadardır.

* * *

RECEBİYYUN..

Efdal'ül-müteaahhirin Umdet'ül-mütebahhirin kudvet'ül-Arab vel-acem, namları ile bilinen tercüme edilen bu kitabın yazarı Mevlâna Abdürrahman Cami — Yüce Allah'ın yüksek fazlı ile kabri nur dolsun — Şevahid'in-Nübüvvet adlı kitabının Keramet-i Şeyheyn bölümünde Fütuhat-ı Mekkiye'den aldığı bir manayı şöyle anlatmıştır:

— Ehlüllahtan bir zümre vardır ki, bunlara:

— R e c e b i y y u n..

Derler. Bunlar kırk kimsedir; ne fazladır, ne de eksik.

Bunlara receb ayının ilk gününde büyük bir ağırlık gelir. Sanki, sema üzerlerine konmuş gibi.. Hiç bir harekete güçleri yetmez. Ne ayak üstü durabilirler; ne de oturabilirler. Hatta gözlerinin kapaklarını dahi açamazlar.

Receb ayının ilk günü, onların hali anlatıldığı gibidir. Ama, gün geçtikçe bu ağırlıkları gider. Receb ayı çıkıp da şaban ayı girdiği zaman, tamamen hafiflerler. Sanki, büyük bir bağlantıdan kurtulmuş gibidirler.

Bu zümreye, receb ayında çok çok keşifler gelir; sayısız tecelliler olur. Nice nice gayb işlerine muttali olurlar. Ama, şaban ayında, bu halleri yine onlardan alınır. Ancak o hallerin bir kısmı, onların bazısında kalır.

Fütuhat-i Mekkiye sahibi Muhyiddin-i Arabî demiştir ki:

— Ben, onlardan birini gördüm.

Kendisinde, rafızîlerin hallerini keşif kalmıştı. Her ne zaman rafızîye baksa, onu domuz suretinde görürdü.

Bazı kimseler hallerini gizlerdi. Kendisi de onun mezhebini görmeden bilmezdi. Onun yanına uğrardı; şayet onda rafızîlik yolu varsa, domuz görmüş gibi olur. Bunun üzerine, hemen o kimseyi getirtir ve kendisine şöyle derdi:

— Tevbe et, Allah'a dön. Çünkü sen rafızîsin.

Onun bu sözünden, o kimse hayrete düşerdi; zira bu durumunu kendisinden başka bilen yoktu.

Şayet o kimse, tevbe eder de, tevbesinde de halis olursa, onu insan suretinde görürdü. Derdi ki:

— Tevbe sözünde doğrusun.

Şayet o kimse, tevbesini yalandan yapmışsa, yine onu domuz suretinde görür ve şöyle derdi:

— Yalan söyledin; tevbe etmedin.

Bir keresinde, Şafii mezhebinden dönen iki kişi geldi. Hiç kimse, onların rafızî olduklarını anlayamazdı. Şia cemaatından dahi değillerdi. Ama, kendi görüşleri ve düşünceleri ile o mezhebi tutmuşlardı. Hazret-i Ebu Bekir'e ve Hazret-i Ömer'e karşı yaramaz itikad besliyorlardı. Hazret-i Ali'nin şanında dahi aşırı halleri vardı. Allah onlardan razı olsun..

İşbu iki kimse, o Recebinin yanına geldiler. Onların gelişi üzeri ne şöyle dedi:

— Bunları dışarı atın..

Sebebini sordukları zaman şöyle dedi:

— Ben, sizi domuz suretinde gördüm. Yüce Hak ile, aramda bir alâmet vardır ki; rafızîleri bana domuz suretinde gösterir.

Bunun üzerine, o iki kişi hemen içten tevbe ettiler..

Bunun üzerine, Recebî onlara şöyle dedi:

— Şu anda, tevbe ettiniz; çünkü sizi insan suretinde gördüm.

Onlar, bu işten daha fazla şaşırdılar ve o batıl mezhepten tamamen tevbe edip döndüler

Bunun açıklaması da bize düştü.

Kendisi son gelen ulemanın faziletlilerinden Mevlâna Mir Hüseyin, Fevayih nam eserinin Divan-ı Murtaza şerhini yaparken mukaddimesinde şöyle dedi:

— Muhyiddin-i Arabi'nin şöyle dediği anlatılmıştır:

— Efrad, kendi başlarına bir cemaattır. Kutbun, bunlarda tasarrufu yoktur. Bunların dahi sayısı tek olur.

— G a v s..

Diye bilinen kutub ise.. bir şahıstır. Onun nazar yeri, Yüce Sübhan Hak olmuştur. Bunun adına:

— A b d ü l l a h..

Derler. Nadirattan olarak, bu kutup maddi hilâfetle manevî hilâfeti birlikte alır.

Hulefa-i Raşidin, (Hazret-i Ebu Bekir, Hazret-i Ömer, Hazret-i Osman, Hazret-i Ali,) İmam-ı Hasan, Muaviye b. Yezid, Ömer b. Abdilaziz gibi zatlar, maddi ve manevî hilâfeti kendilerinde toplamışlardır. Allah onlardan razı olsun.

Bu kutup, İsrafil'in kalbi üzerinedir..

Bir kimse için:

— Falanın kalbi üzerindedir, falanın kademi (izi) üzerinedir..

Demekten maksad:

— Her ikisine de Yüce Hakkın feyzi aynı çeşitten gelir.

Demektir.

İ M A M A N..

İmaman ise, iki şahıstır. Biri, gavsin sağında durur ve nazarı melekût (gayb) âleminedir. Bunun adına:

— Abdürrab..

Derler.

Diğeri de, gavsin solundadır. Bunun nazarı da, mülk âlemine-dir.

Bunun adına da:

— Abdülmülk..

Derler.. Mertebe itibarı ile bu, Abdürrab olandan daha üstündür.

Âlemin dört yanında bulunan dört şahıs vardır ki, bunlar evtaddan sayılır.

Bunların biri meşrikte (doğuda) olup adına:

— Abdülhavv..

Biri de mağribdedir.. Yani: Batıda.. Bunun adına da:

— Abdülalim..

Derler..

Biri de şimalde (kuzeyde) olup adına:

— Abdülmürid..

Derler..

Bunların biri de cenupta (güneyde) olup adına:

— Abdülkadir..

Derler..

E B D A L..

Ebdal yedi şahıs olup bunda değişik görüşler ileri sürülmüştür. Bazıları demiştir ki:

— Bunlar; kutup, iki imam (imaman), dört evtaddır..

Bazıları da demiştir ki:

— Onlardan başkadır..

Onlara ebdal isminin verilmesindeki sebep şudur:

— Bunlardan biri vefat ettiği zaman, kırklardan biri onun yerine geçer. Kırklar dahi üç yüzlerden tamam olur.. Üç yüzlerin eksiği de umum halktan toplanır. Yani: Bu ümmetin salihlerinden..

Bunlara:

— E b d a l..

İsminin verilmesindeki bir mana da şöyle anlatıldı:

— Bunlar bir yere gittikleri zaman, kendi yerlerine, kendi suretlerinde bir ceset koyup giderler.. Buna güçleri yeter.

Kendilerine:

— E b d a l..

İsminin verilmesi, anlatılan işi bilmeleri şartına bağlıdır.

Yine bunlar için, kararlı bir durum vardır ki: Bir ayın, hangi gününde nerede olacakları, hangi cihette bulunacakları bellidir.

Bu günler aşağıda anlatılacaktır. Şöyeki:

D o ğ u d a : 14. 22. 29. 6. 21. 28. günler..

K u z e y d e : 3. 15. 23. 30. 5. 13. 20. günler..

B a t ı d a : 4. 12. 19. 27. 2. 10. 17. 25. günler..

G ü n e y d e : 8. 11. 18. 26. 1. 9. 16. 24. günler..

Şimdi, bir kimsenin bir ihtiyacı olsa, yüzünü ebdalın bulunduğu tarafa çevirmeli ve şu duâyı okumalıdır:

— Esselâmü aleyküm ya rical'el-gayb ya ervah'el-mukaddese ti eğisuni bigavsetin venzuruni binazretin einuni bikuvvetin.

(Üstteki duânın manası şudur:

— Ey gayb erleri, ey mukaddes ruhlar selâm size.. Bana bir yardımla yardım edin; bana bir bakış bakın; bana bir güçle yardım edin..)

Allah'ın izni ile kendisine yardım gelir.

N Ü C E B A..

Nüceba, sekiz şahıstır. Bunlar, halkın ağır yüklerini almakla vazifelidirler.

N Ü K A B A..

Nükaba dahi, on iki şahıstır. Halkın, gizli hallerine muttalidirler.

B Ü D E L A..

Büdelâ dahi on iki şahıstır. Bu ismi almalarının sebebi olarak şöyle anlatıldı:

— Biri vefat ettiği zaman, kalanları, tümünün yerine geçer.

Budelâ, nükabadan başkadır.

Bu zatın yazdıkları da bu kadardır.

Bazıları, ebdalin kaldıkları günleri anlatırken şöyle demiştir:

— Bunları Muhiddin-i Arabî bir beyti ile söyleyip anlatmıştır. Söylerken, günlerin tayininde ebced hesabı kullanmıştır. (1)

Zamanımızda, hizmetlerine girmekle şeref duyduğumuz büyüklerin bazısı velâyetle, bazısı da riyazet hali ile mevsuf idi.

Bunlar üstte anlatılan duâ üzerine şöyle bir düzeltme yaptılar:

— Esselâmü aleyküm ya rical'el-gayb esselâmü aleyküm ya ervah'el-mukaddeseti ya nukaba, ya nüceba, ya rükaba, ya budela, ya evtad, ya ımaman, ya kutub, ya efrad, ya ümena..

Diye okudular ve daha sonra, önceki duânın sonunda bulunan duâyı ekliediler.

Bu tertip, kutba varıncaya kadar, kutup dairesinde olanlardır. Aşağıdan yukarı nida olunur.

---

(1) Biz, o beytleri tercüme olarak almadık. Ebced hesabı olarak kelimelerini de almadık.. Kısaca bulundukları yerleri ve tarihlerini aldık.

Ancak, efrad ve ümena sınıfından olanlar, kutup dairesi dışındadırlar. Bunlarda, kutbun hükmü ve tasarrufu yoktur.

Demişlerdir ki:

— Bir iş yapıldığı zaman; bu büyüklerin bulunduğu yere arka çevirmeli, onların döndüğü tarafa da yüz çevirmelidir.

Böylece, onlardan yardım istenir; arka çıkmaları taleb edilir. Onlar, devamlı olarak, ön taraflarına teveccüh ederler.

4. Bölüm

Konusu : a) İlmin kısımları..
b) Âlimlerin mertebeleri..
Allah-ü Taâlâ, kıyamete kadar onların sayılarını artırsın.

Tarikat Şeyhi Hakikat Mürşidi Necm-i Hak ved-dünya ved-din Ebu Bekir Abdüllah b. Muhammed Esedi Razi — Allah ruhuna rahmetler yağdırsın — Mirsad-ı İbad kitabının beşinci babının dördüncü faslında, muhtelif ilim sahiplerinin yolunu ve ilim sahiplerinin derecelerini, ilim mertebelerini anlatırken şöyle demiştir:

— Şu âyet-i kerimeler ilim sahiplerini anlatmaktadır:

— «Kendilerine ilim verilmiş olanların derecelerini artırır.» (58/11)

— «Allah'tan ancak âlim kulları korkar.» (35/28)

Resulüllah S.A. efendimiz ise, bir hadis-i şerifinde, ilim sahipleri için şöyle buyurdu:

— **«Âlimler, peygamberlerin varisleridir. Peygamberler, miras olarak ne altın bırakırlar, ne de gümüş.. Onların bıraktıkları miras ancak ilimdir. Bir kimse ilim alırsa.. büyük bir nasip almış olur.»**

Bu hadis-i şerifi, Ebu Derda r.a. rivayet etmiştir. Ebu Davud ve Tirmizi ise, eserlerine almışlardır.

* * *

Şunu bilesin ki,
İlmin en şereflisi odur ki; Yüce Sübhan Hakkın yakınlığı için vesile ola..

Gerçekte ilim, Yüce Hakkın bir sıfatıdır. Yüksek derecelere erişmek de ancak bu ilimle müyesser olur. Ancak bir şartla ki: O ilimde, korku ve çekingenlik dahi buluna..

Şunu unutmamalı ki: Bütün hikmetlerin ve ilimlerin başı ve sırrı Yüce Hak'tan korku üzere olmaktadır.

Her nekadar ilim artsa, onunla beraber korku dahi artmalıdır.

Kâinatın efendisi, Resulüllah S.A. efendimiz şöyle buyurmuştur:

— «Allah'ı en çok ben bilirim; sizden de çok çok fazla ondan korkarım.»

Allah korkusunun belirtisi odur ki: İnsan, bilgisinin gereği ile amel ede.. Yine bilgisini, âhiretin yüksek derecelerine çıkmak için bir vasıta kıla..

Bu arada ilmi, mal toplamak, makam sahibi olmak, hayvani geçimi için âlet etmeye..

PEYGAMBERLERİN MİRASLARI..

Peygamberler, iki türlü miras bırakmışlardır. Şöyleki:

a) Zâhir ilmi..

b) Batın ilmi...

ZÂHİR İLMİ..

Zâhir ilmi öyle faydalı bir ilimdir ki; sahabe-i kiram onu Resulüllah S.A. efendimizin dilinden, işinden elde etmişlerdir. Tabiin, onlardan sonra gelen büyük imamlar, o ilmi araştırmışlar ve okumuşlardır. Halka dahi, öğretmişlerdir. Ayrıca, onunla amel etmişlerdir.

İşbu ilim, Kur'an, hadis, tefsir, sahabenin haberi, yazılan eserler ve fıkıhtır. Bunların ayrılmaz parçaları her ne ise, zâhir ilmi odur.

BATIN İLMİ..

Batın ilmi işe.. manaları bilmektir. Bu manalar, Cebrail vasıtası olmadan, *gizlinin de gizlisi* âlemden:

— «Daha da yakın..» (53/9)

Âyet-i kerimesi ile işaret edilen mana yolundan gelmiştir.

Resulüllah S.A. efendimiz, bu manaya bir hadis-i şerifinde şöyle işaret buyurmuştur:

— «Benim, Allah ile öyle bir vaktim olur ki.. oraya ne nebi mürsel, ne de mukarreb melek girebilir..»

İşbu hal içinde, anlatılan ilimler, kâinatın efendisi, Resulüllah S.A. S.A. efendimizin ruhuna feyiz yollu gelmiştir.

İşbu mana, şu âyet-i kerimenin ifadesidir:

— «**Kuluna vahyedeceği kadarını vahyetti..**» (53/10)

Resulüllah S.A. efendimiz dahi, nübüvvet velâyeti meşrebinden, bu taleb âleminin yanmış ciğerlerinin canına dolu dolu kadehinden bir içimlik bırakmıştır.

Resulüllah S.A. efendimiz, üstteki manayı, bir hadis-i şerifinde bizlere şöyle anlattı:

— «**Allah-ü Taâlâ, benim kalbime her ne damlattıysa; ben onu Ebu Bekir'in kalbine damlattım..**»

Zâhir ilminin çeşitleri olduğu gibi, batın ilminin çeşitleri vardır.

Bilhassa batın ilmini özet olarak şöyle sıralayabiliriz: İman ilmi, İslâm ilmi, ihsan ilmi, ikan ilmi, ayan ilmi, tevbe ilmi, zühd ilmi, takva ilmi, ihlâs ilmi, nefsi bilme ilmi, kalbi bilme ilmi, nefsi tezkiye ilmi, kalbi temizleme ilmi, işaret ve ilham arasındaki farkı bilme ilmi, hitap, gizli nida, Yüce Sübhan Hakkın kelâmını bilme ilmi, müşahedelerin ilmi, keşiflerin ilmi, tevhid ilmi, zat tecellisi ilmi, makamların ilmi, hallerin ilmi, yakınlık ilmi, uzaklık ilmi, vuslat ilmi, fena ilmi, beka ilmi, sekr hali ilmi, ayıklık hali ilmi..

Üstte anlatılan ilimlerin dışında gayb âleminden gelen her ne gibi bir ilim varsa, halinde doğru olan Hak yolcularına:

— «**Âdem'e bütün isimleri belletti..**» (2/31)

Âyet-i kerimesindeki mana gereği hâsıl olur.

İLİM SAHİPLERİ..

İlim sahipleri üçe ayrılır. Şöyleki:

a) Sadece zâhiri bilir..
b) Sadece batını bilir..
c) Hem zâhir ilmini, hem de batın ilmini bilir..

Bu üçüncü sınıfa dahi ilim sahibinden, her asırda, tüm âlemde beş tane olsa çok gelir. Onlardan birinin bereketi doğuya ve batıya tamamen yetişir. Böyle bir âlim, vaktin kutbu olur. Âlem halkı tamamen onun devletine sığınır. Onun himmetinde yaşar giderler..

ZAHİR ÂLİMLERİ..

Zâhir âlimleri, yine üç zümredir. Şöyleki:

a) Müftüler..
b) Müzekkirler.. Yani: Vaaz ve nasihat edenler..
c) K a d ı l a r..

Müftüler, ders okuturlar, görüşlerini belirtirler, fetva verirler. Yine bunlar, kendi aralarında ikiye ayrılırlar:

a) Bunlar, gönülden ve dilden anlarlar.. Bu bakımdan, korku ve çekinme haline sahiptirler.

Bildikleri ile amel ederler. Fetvalarını da, takvaya uygun bir şekilde verirler.

İlmin tahsilini, âlemlere onun neşrini, âhirette kurtuluş için, cennette dereceler için yaparlar.

Gözlerini; dünyalık maldan ve makamından uzak tutarlar.

Bunlar, o zümredir ki; Yüce Sübhan Hak, bunlar için şöyle buyurmuştur:

— **«Allah'tan, ancak âlim kulları korkar.»** (35/28)

b) Bu zümre ise, dilden anlar; ama halden gönülden anlamaz cahildir.

Bunlar, Allah'tan korkmazlar, çekinmezler.

İlmin tahsilinde ve âleme neşrinde niyetleri âhiret sevabı, Yüce Hakka yakınlık değildir.

İlim tahsilerini, dünya malı ve makamı için yaparlar. Halk, kendilerini makbul sayması için ilim tahsili yapar ve onu yayarlar. Arzuları maddî şan ve şöhrettir.

Hiç şüphe edilmeye ki: Nefsani arzu olan hevâ bunları alt etmiştir.

Nefsanî arzuları hevâya göre amel ederler. Doğru olmayan yola giderler.

Ayrıca, müttaki olan ilim sahiplerine de hased ederler. Bunların hataları varsa, onunla meşgul olurlar. Hatta bunlara iftira ederler. Bir mesele açıldığı zaman, çekişme yolunu tutar; o müttaki zatlara dil uzatırlar. Sözü, birkaç yönlü söylerler. (Yahut, muhatabın ayıbını yüzüne vururlar.) Hakka itaat etmezler..

İsterler ki: Akılları ile, güzel sözleri ile hakkı batıla çevirsinler. Batılı dahi, hak suretinde göstersinler. Bununla da, değer üstünlüğü cihetine giderler.

Şu hadis-i şerif, bunlar hakkında gelmiştir:

— **«Söz bilen her münafıktan sakının. Bildiğiniz şeyi söylerler; bilmediğiniz kötülüğü de yaparlar.»**

Kâinatın efendisi Resulüllah S.A. efendimiz bir hadis-i şerifinde ise şöyle yakarmıştır:

— **«Allahım, faydasız ilimden sana sığınırım.»**

İLİMLER..

İlim de iki çeşittir. Biri şeriat ilmi olup bununla amel edilmezse.. faydası olmaz. İsterse aslında faydalı bulunsun ve saadet kaynağının başı olsun..

İkinci ilim çeşidine ise şunlar girerler: Kehanet, nücum, felsefe ilmi çeşitleri, hikmet.. Yani: Fizik..

Felsefe ilmi çeşitlerinin bazısına:

— K e l â m..

Deyip karıştırmışlardır. Ayrıca buna:

— U s u l..

Dedikleri dahi vakidir. Böylece, halkı sapıklığın içine düşürmüşlerdir.

Üstteki çeşitten *ilimler dahi*, esas ilimle birlikte ve ona esastan yardımcı değilse, faydasızdır. Hatta, kendi özünde zararlıdır. Allah'a sığınırız.

Şayet o ilimler, tek başlarına kullanılırsa, sahibini helâke sürükler, aldatır, saptırır..

Nice azgın kimseler vardır ki; o çeşit yersiz ilim vasıtası ile din yolundan çıkmış; doğru yoldan sapmışlardır.

— Biz, marifet ilmi elde ediyoruz; hakikatı anlamaya çalışıyoruz.

Diyerek, kendi kendilerini kandırmışlardır.

Şunu bilmezler ki: Yüce Sübhan Hakkı bilmek, sırf dıştan okumakla elde edilmez. Elbette bir sülûke girmek, Resulüllah S.A. efendimizin getirdiği şeriata tutunmakla olur. Hatta içten ve dıştan, Resulüllah S.A. efendimize tabi olmakla olur.

Nitekim, üstteki manayı, Allah-ü Taâlâ, Resulüllah S.A. efendimizin dilinden bize şöyle anlatmaktadır:

— «İşte benim doğru yolum; ona tabi olunuz. Çeşitli yollara girmeyiniz; sizi esas yoldan ayırır.

Size gelen vasiyet budur; belki bu sayede takvaya erersiniz.» (6/153)

Müftülük vazifesini yapana düşer ki: Anlatılan cinsten bozuk ilimlerden sakına..

Bu arada, niyetini de temiz tutmalıdır.

Fetva, ders, münazara gibi işlerinin tümünde özü âhiret sevabında ve Yüce Hakka yakınlık kazanmakta olmalıdır. İlmini yayarken, hakkı açıklarken, şeriat emirlerini bildirirken, din kuvvetini artırmaya bakmalıdır.

Kendisini ilmin verdiği kabalıktan, hırsa ve tamaha kapılmak-

tan almalıdır. Zira bu gibi şeyler ilim sahibi için züldür. İlim sahibi, bütün bunlardan yana temiz olmalıdır.

Fetva verirken, çok dikkatli davranmalıdır. Nefsin kötü eğilimi, maddî bir menfaat, daha başka kötü sebeplerle dayalı olarak fetva vermemelidir.

Bir meseleyi, tam manası ile, yakinen bilmedikten sonra hüküm kesmemelidir.

Elinde vakıf malı var ise, kötü yollu bir tasarrufta bulunmamalıdır.

Bilhassa haram malı kabul etmemeli.. Bir lokma ki, bozuktur; ondan sakınmaz ise: Hırs, şehvet, hased, riya ve daha başka kötü sıfatlar zuhura gelir.

Kötü yola sapıp bir lokma haram yemekle: Ömrü boyunca elde ettikleri hep boşa gider.

Resulüllah S.A. efendimizin zamanında, hulefa-i raşidinin yolunda, sahabe ve tabiinin gidişatında olmayan tüm bid'at işlerden sakınmalı; Resulüllah S.A. efendimizin sünneti üzerinde sağlam durmalıdır.

Selef-i salihinin itikadı ve gidişatı üzerine yürümelidir. Ehl-i Sünnet Vel-Cemaat mezhebi dışına çıkmamalıdır.

Bütün vakitlerini ve saatlarını, bir vazifeye vermeli.. Değerli ömrünü, tembelliğe, boş işlere ve oyalanmaya vermemelidir.

Seher vakti kalkmalı; sabah namazını kılmalı; sonra da zikirle, Kur'an okumakla meşgul olmalıdır. Güneş doğup da, iki mızrak boyu yükselinceye kadar böyle etmeli..

İkindi namazını kıldıktan sonra dahi; akşama kadar aynı şekilde zikir, fikir, Kur'an okumakla meşgul olmalıdır.

— «Sabah akşam Rabbın adını an..» (76/25)

Emrine göre amel işlemeli.. Zira, bu gibi amellerde sonsuz hayır vardır.

Güneş iki mızrak boyu yükseldikten sonra; kalkıp iki rikât namaz kılmalı. Bu namaz, işrak namazıdır.

Sonra, derse, faydalı olmaya ve faydalanmaya bakmalıdır.

Anlatılan iş bittikten sonra, iki rikat duha namazı kılmalıdır. Hatta daha da fazla olarak, on iki rikâta kadar kılabilir.

Bundan sonra, kendisinin ve çocuklarının geçimi için, daha başka önemli işleri varsa, yeteri kadar onlara çalışa. Ama, bunlarda hakka riayet ede..

İki namaz aralarında dahi, ilim bahsi, kitap mütalaası, daha başka fayda sağlayacağı işle meşgul olursa iyi olur..

Akşamla yatsı arasını dahi; zikir, Kur'an okumak, virdlerini okumak sureti ile canlandırırsa.. büyük bir saadet bulmuş olur.

Yatsı namazını kıldıktan sonra, yersiz söz etmemeli; mümkün olduğu kadar dünya kelâmı konuşmamalı; sünnet olan budur. Kitap okumalı, ilmi tekrar etmeli.. Gecenin bir kısmını böyle geçire.. Sonra, bir saat kadar kıbleye dönük olarak, otura ve zikirle meşgul ola.. Uyku ağır basıncaya kadar böyle ede.. Uyku geldikten sonra; kalbi toplu, zikirle huzurlu olarak sağ tarafı kıbleye dönük olarak yata.. Dili ile, kalbi ile şu duâyı okumalıdır:

UYKU DUÂSI..

— Allahümme eslemtü nefsi ileyke ve veccehtü vechi ileyke ve elce'tü zahri ileyke ve fevvadtü emri ileyke rağbeten ve rehbeten lâmelcee ve lâmencee ve lameferre illâ ileyke amentü bikitabikellezi enzelte ve binebiyyikellezi erselte.

Bu duânın manası şudur:

— Allahım, nefsimi sana teslim ettim. Yüzümü sana döndürdüm. Arkamı sana dayadım. İşimi sana bıraktım; isteyerek, a,rzu ederek, korkarak ve ümit dolu olarak.. Sığınmak, kurtuluş, kaçış ancak senden sanadır.

İndirdiğin kitaba ve gönderdiğin peygambere inandım.

Sonra yine zikirle meşgul olmalı ve uykuya dalarken zikir halinde bulunmalıdır.

Bu manada gelen bir haber şöyledir:

— Herkim, absetle, zikrle uykuya dalarsa.. onun ruhunu arşın altına görürüler. Orada Yüce Hakkın ibadeti ve taatı ile meşgul olur.

Bu halinde, her ne rüya görür ise.. o gördüğü rüya doğru olur.

— «Âlimin uykusu ibadettir..»

Hadis-i şerifinin manası budur.

Sonra, gece ortasında kalkıp Resulüllah S.A. efendimizin sünneti olan teheccüd namazını kılmaya gayret ede.

Bu teheccüd namazı, vitir namazı ile beraber on üç rikât eder.

Bu teheccüd namazında, nekadar çok Kur'an okursa, o kadar çok fazileti vardır. Bu teheccüd namazını kıldıktan sonra, isterse yine sabah namazı vaktine kadar uyuyabilir.

Şayet uyumayacaksa, yeniden abdest almalı; sabah namazı vaktine kadar çeşitli zikir fikirle meşgul olmalıdır.

Bilhassa bu ibadetlerini yaparken, manasız olarak suretle kalmamalıdır.. İşin özüne de girmelidir.

Devamlı olarak, insan nefsini mücahede çeşitlerinden ayırmamalıdır.

Kalben huzurlu olmaya dahi, gayret sarf etmelidir.

Bundan sonra, nefsi tezkiye olur, kalbi tasfiye görür, ruhu bezenir ve yavaş yavaş bazı ilâhî hakikatler kendisine açılır.

Bu arada, kendisine bazı sırlar da keşfolur.

Anlatıldığı gibi yapılırsa, üstte anlatılan manalardan yana nasipsiz kalınmaz..

* * *

VAAZ VE NASİHAT EDENLER..

Bir manası ile:

— Vaaz ve nasihatta bulunan kimseler..

Demeğe gelen müzekkirler dahi, iki zümredir.

Birinci kısmı, nice nice manasız, kafiyeli söz ezberlemiştir. Söylediklerinin hiç birinde, din ilminden yana bir iz yoktur. Dillerinden o sözler akar durur.

Bunların bütün gayeleri: Halkın kendilerini kabulü, mal toplamak, dünya malına ve makamına sahip olmaktır. Dünyada açılıp saçıldıkları bunun içindir.

Minber ve kürsü üzerinde; sultanların, valilerin, vezir vüzeranın, dünya büyüklerinin, makam sahiplerinin övgüsünü sıralarlar.

Resulüllah S.A. efendimizin makamı bulunan kürsüde; dinden uzaklığı, bid'atı, riyayı ve şöhreti uygun görürler.

Dilencilik ederler.

Bazan hükümle, dervişlerden mal alırlar; bazan da halka hoş gelecek laflar ederler. Bazan da, halkı, bid'ata ve sapıklığa sürüklerler.

Bazan olur ki; dünyayı insanlara kötülerler. Ama, onların terk etmeleri ve kendilerinin de almaları için..

Bazan da, azap ve ceza işinde zorlu sözler ederler. Bundan gayeleri halkı ümitsiz etmektir. Böylece, onları şaşkınlığa ve dalâlete düşürmektir.

Bazan da, ruhsat ve mübah yollarını açarlar. Bundan gayeleri de, halkı Allah'ın azabından emin etmektir..

Makbul olmayan, uydurma hadis de rivayet ederler. Böylece, hem fitne çıkarırlar; hem de taassuba düşerler..

— Bize falan anlattı, bize falan haber verdi..

Deyip sağlam hadis-i şerif anlatır gibi söylerler.

Müslümanları böylece, taassuba saplar, azdırır ve kandırırlar.

Bunların dili söz bilir; ama kalbleri cahilin cahilidir. Dilli, ama kalbsiz sınıftandır.

Cehennemin ateşini bunlar tutuşturacaktır.

İLİM SAHİPLERİ..

Gelelim, ikinci zümreye.. Yani: Müzekkirlerin, vaaz u nasihatta bulunan zatların..

Bunlar, salih, yararlı ve faydalı imamlardır.

Bunlar, söyledikleri her sözü; Yüce Hak için, âhiret sevabı için söylerler.

Bunlar, bid'attan ve sapıklıktan uzak dururlar.

Tefsir, hadis, siyer, eser, menkıbe, haber çeşidinden her ne anlatırlarsa.. hepsini Resulüllah'ın S.A. sünnet yolunda, ihlâsla, iyi niyetle, şevkle, mehabbetle, edeple, hikmetle söylerler.

Halkı, sırat-ı müstakim olan şeriata davet ederler. Tevbeye, zühde, vera' sahibi olmaya, takvaya çağırırlar.

Nitekim, bu manada Allah-ü Taâlâ'nın emri şudur:

— «Rabbın yoluna hikmetle, güzel vaazla, davet et.» (16/125)

Bunlar; halkı iyi olmayan yoldan ne ümide kaptırırlar, ne de aşırı korku vermek sureti ile, Allah'ın rahmetinden ümit kestirirler.

Bir hadis-i şerifinde, Resulüllah S.A. efendimiz şöyle buyurmuştur:

— **«Emin olmak, ümitsiz kalmak; ikisi de küfürdür.»**

Bu zatlar, kendilerini dünyalık tamahına kaptırıp kirletmezler. Çeşitli bağlantı ve taassup yoluna sapmazlar. Mümkün olduğu kadar hak söz söylerler. Hak sözlerini de tamahla karıştırmazlar.

Söylenen bir söz; maddi sevgi ile, tamahla dolu olursa, onun geliş yeri nefistir; tesiri olmaz. Dünya gayesi ile söylenen sözlerin kalblerde hiç bir tesiri olmaz.

Büyükler şöyle demiştir:

— Kalbden gelen söz, gönüle işler..

Abdüllah b. Abbas'tan r.a. gelen rivayete göre, kâinatın efendisi Resulüllah S.A. efendimiz şöyle buyurmuştur:

— **«Bu ümmetin âlimleri iki çeşit hal taşıyan iki kimsedir. Şöyleki:**

a) Allah-ü Taâlâ, bu kimseye ilim vermiştir. O da bu ilmini insanlara açar, yayar.

İnsanlara yaydığı bu ilim sebebi ile onlardan bir şey almak tamahına kapılmaz.

Bu ilmini, maddî bir değer karşılığında satmaz.

Semadaki kuşlar, denizdeki balıklar, yerdeki hayvanat, insanın iyiliğini ve kötülüğünü yazan melekler, onun için Allah'tan rahmet diler ve günahlarının bağışlanmasını ister.

Bu âlim, Allah-ü Taâlâ'ya seyyid ve şerif olarak kavuşur. Hatta, resul peygamberin arkadaşı olur.

b) Allah-ü Taâlâ bu kimseye de ilim vermiştir.

Ancak, bu âlim ilmini Allah'ın kullarından saklar. Onun karşılığında, dünyalık alma tamahına kapılır. İlmini para karşılığı satar.

İşbu kimse, azaba atılır.. Taa, Allah-ü Taâlâ, kulların azab işigelir.

Orada. bütün halkın huzurunda, bunun için bir dellal şöyle seslenir:

— Bu, falanın oğlu falandır. Allah ona ilim verdi; ama o kimse, ilmini Allah'ın kullarından sakladı. İlim işinde, dünyalık için, kendisini bir tamah sardı. İlminin karşılığında dünyalık aldı.

İşbu kimse, azaba atılır.. Taa, Allah-ü Taâlâ, kulların azab işini tamamlayıp bitirinceye kadar bu âlim azab içinde kalır.»

Bu manada, çokça azap haberi tehdid gelmiştir. Ama, burada bu kadarla yetinelim.

Vaaz ve nasihatta bulunan müzekkirler; dünya talebinde bulunmazlarsa.. müftüler dahi anlatılan edeplere ve şartlara riayet ederler, beyan edilen virdlerini dahi okurlarsa.. Allah-ü Taâlâ'nın haklarında:

— «Allah sizden iman edenleri yükseltir. İlim sahiplerinin yüksek dereceleri vardır.» (58/11)

Buyurduğu kimselerden olurlar.

İbn-i Abbas'tan r.a. şöyle bir rivayet gelmiştir:

— Ulemanın sair müminler üzerine, yedi yüz derece yüksekliği vardır. Her derecenin diğer derece ile arası, beş yüz senelik yoldur.

Hali anlatılan iyi âlim, bir vaaz ve nasihat ettikte: Vaazının her bir harfine bir Hak yakınlığı, bir derece yüksekliği verilir.

Bir kimse, o âlimin nasihatı ile tevbe eder, taat işlerse.. Yüce Hakka yönelirse.. kıyamet gününde bunun işlediği iyilik o âlimin terazi gözüne konur.. Nasihatı ile amel edenin sevabından da bir şey eksilmez.

* * *

ŞEYHLER.. (Meşayih)

Bunlar, üçüncü zümre olarak anlatılır.. Yani: Müftülerden ve vaızlardan sonra.. Allah, bunların sırlarının kudsiyetini artırsın..

Bunlar, Yüce Sübhan Hakkın yardımı ve ondan gelen cezbelerle, din yoluna girmiş, yakin âlemine yürümüşlerdir.

Yüce Hakkın lütuflarının açılması ile, ledünni ilim bulmuşlardır.

Yüce Hakkın sıfat tecellileri nurlarının aydınlığında; hakikatleri görmüş, sırların manalarını anlamışlardır.

Makamların hallerine, Hak yoluna sülûke dair tam vukuf sahibi olmuşlardır.

Bütün bunlardan sonra; Yüce Hakkın emirleri ile, halkın yetişmesine ve onları Yüce Hakka davete memur olmuşlardır.

İşbu zatlar, uzun süre; kendi nefislerine vaaz etmekle zaman geçirmişlerdir. Zira şu manayı iyi anlamışlardır:

— **«Önce, nefsine vaaz et; sonra da başkasına.. Daha sonra, insanlara vaaz edersin.. Aksi halde benden utan..»**

Bunlar, her mümin kulun kalbinde bulunan Allah'ın vaızından öğütlerini almışlardır.

Nefsin kötülüklerine engel olup Yüce Hakkın hükmü ve fermanı ile, halkı, Yüce Hakka davetle meşgul olmuşlardır.

Halkı, dünya bataklığından, şehvetlerin şarabından, gaflet sarhoşluğundan alıp mukaddes huzura, ve ünsiyet meclisine, sadakat otağına, şarab-ı tahura, cemal tecellisine, götürürler.. Rablarının elinden kadeh kadeh mana şarabını içip mest olan zümreye katarlar.. Bunlara, onların zevklerinden tattırırlar.

Bu büyük meşayih; davet ettikleri halkın dilinde ve gönlünde şevk ve mahabbet zincirini harekete getirirler.

Her zümerin aklı, zekâsı, anlayışı, zevkine ve şevkine göre; şeriattan, tarikattan, hakikattan yana açıklamalar yaparlar. Böylece, herkes kendi nasibini himmeti, isteği ve gayreti kadar alır..

— **«Herkes, kendi meşrebini bildi..»** (2/60)

Meâline gelen âyet-i kerime de bu manaya işarettir.

Bir can kuşu:

— **«Allah onları sever..»**

Mana yuvasından uçup da irade (müridlik) tuzağına düşse:

— **«Onlar da, Allah'ı severler..»**

Mana tanesini toplamak sureti ile aşk belâsı ağına yakalanır alırsa.. Artık o yükseklerden uçan kuş, kesin olarak bu tuzağa yakalanmış olur bir daha da kurtulamaz.

Bir manada halvet evine çekilir.

Onun nefis arzuları gözü, iki cihan arzusundan da kurtulur: Onlara artık nazar etmez. Daha başka şeylerle, hatta zikir gıdası alır, beslenir.

Onun bu beslenmesi, Yüce Sübhan Hakkın gayrına iltifatın vahşeti kendisinden kesilip gidinceye kadar. Onun için burada bir ünsiyet makamı hâsıl olur.

Öyle bir makama ve mertebeye çıkmaya hak kazanır ki: Sultan eli, onun konduğu yer olur.

İşbu taife, kâinatın özü, Yüce Hakkın halifeleridir. Peygamberlerin dahi, vârisleri olmuşlardır. Onlara salât ve selâm olsun..

Bu mana, Resulüllah S.A. efendimizin hadis-i şerifinde şöyle dile gelmiştir:

— «Ümmetimin bilginleri, İsrailoğullarının peygamberleri gibidir.»

Herkesin gözü, onların cemalini ve kemalini görüp bilemez. Zira, Yüce Hakkın gayret kubbeleri altında onlar gizlenip kalmışlardır.

Halk onlara baktığı zaman, sarık ve bir kıyafet görür. Kendi kendilerine, onların kıyaslarını yaparlar.

Sonra, onları diğer vaaz edenlerden bir vaiz sayarlar. Diğer âlimler gibi bir âlim bilirler.

Bilmezler ki: Meleklerle, demirciler kıyas edilmez..

* * *

KADILAR ..

Kadılar dahi, üçe ayrılmaktadır.

Nitekim, kâinatın efendisi, Resulüllah S.A. efendimiş şöyle buyurmuştur:

— «Üç kadının ikisi, cehennemdedir; bir kadı ise cennettedir.»

Büreyde r.a. yolu ile gelen bir rivayette; Resulüllah S.A. efendimizin şöyle buyurduğu anlatılmıştır:

— «Kadılar sınıfı üçtür. Bunların biri cennette olup ikisi cehennemdedir.

Cennette olan şu kadıdır ki: Hakkı bilir, hükmünü ona göre verir.

Bir kadı da var ki: Hakkı bilir; ama gereğini yapmaz, zulmeder. Bu, cehenneme gider.

Bir kadı daha var ki: Bu da, cahildir; verdiği hükmü de cahilane verir. Bu da cehennemliktir.»

Üstteki hadis-i şerifi, Ebu Davud eserine almıştır.

Resulüllah S.A. efendimiz, bir başka hadis-i şerifinde şöyle buyurmuştur:

— **«Bir hâkim çaba harcar da, hükmünü isabetli verirse, onun için iki ecir vardır.**

Şayet bütün çabasına rağmen, hatalı hüküm verirse.. onun için de bir ecir vardır.»

Üstteki hadis-i şerif, şu raviler yolu ile, Buharî ve Müslim'e geçmiştir; ayrıca, Ebu Davud dahi eserine almıştır:

Ebu Bekir b. Hazme, Ebu Seleme, Ebu Hüreyre.. Allah onlardan razı olsun.

Daha açık manası ile, Resulüllah S.A. efendimiz şöyle buyurmuştur:

— Kadılar üç bölüme ayrılır ki, bunların biri cennettedir; ikisi cehennemdedir

Birinci cehennemlik kadı, kadılık ilmini bilmez. Her verdiği hükmü, cehaletle verir. Nefsanî arzu ve kötü meyille verir.

İkinci cehennemlik kadı ise.. kadılık ilmini bilir. Ama bu ilminin gereğini yapmaz. Bunun hali daha beterdir.

Verdiği hükmü, kötü meyle ve kötü sevgiye bağlar. Halk yanını, gerçeğe bağlanmaktan daha üstün tutar.

Rüşvet alır.

Defter tutmayı ve nikâh akidlerini maddî giyim veya daha başka menfaat karşılığı verir.

Kendi emrine bırakılan, miras mallarında, yetim mallarında kötü yollu tasarruf eder.

Batılı hak gibi gösterir; hakkı kapatır. Gerçek neyse, söylemez, gizler.

Vakıf mallarında, yakışıksız tasarruflar eder.

Mansıpları, mescid işlerini, dershanelerini, hanigahları, (tekkeleri, zaviyeleri) çeşitli sebeplere dayalı olarak ehil olmayan kimselere verir.

Dindarlara kuvvet vermez; onlara arka çıkmaz. Yeri geldiği zaman dahi, gerçeği olduğu gibi söylemez.

Ölçü, tartı işlerine bakmayı, sorguya çekme işlerini, iyilik yaptırıp kötülüğe engel olma işlerini kendi haline bırakır.

Hizmetinde bulunanlara, vekillerini, mahkeme memurlarını halka salar. Bunlar da, gidip onlardan rüşvetler alırlar. Haksız işler görüp zulüm ederler.

O işler ki, iyilik babındandır; onun derdini çekmek de kadılara düşer. Bu işi de yapmazlar.

Dünyalık sahiblerini, azgın kimseleri; fakirlerden ve zayıflardan üstün tutarlar. Onları, haksız hükümle üstün tutarlar. O zayıfların ve fakirlerin haklarını zalimlerin ellerinden almazlar.

Hiç şüphe edilmeye ki: Üstte anlatılanların tümü, o kadıların cehenneme girmelerine sebep olur.

Şayet bir kadı, şeriat haklarını olduğu gibi korumuş olsa; kendisine yardım gelir. Yani: Yüce Hak'tan.. Zira onun işi zordur. Nitekim, bu manada, Resulüllah S.A. efendimiz şöyle buyurmuştur:

— **«Bir kimse, kadı olursa.. bıçaksız boğazlanana benzer.»**

Bu hadis-i şerifi, Ebu Davud rivayet etmiştir. Allah rahmet eylesin.

* * *

Ben zayıf, otuz seneye yakındır ki: Gezer dururum. Hiç bir kadı görmedim ki: Anlatılan tehlikeli afetlerden uzak ve temiz kalmış olsun.

Ancak, Allah'ın dilediği kimseler hariç..

Şayet bir kadı, anlatılan kötü ve yersiz huylardan beri ve pâk olarak; anlatılanın zıddı güzel huylarla sıfatlanırsa.. şeriat yolundan çıkmaz ise.. pek güzel olur.. Bilhassa, onun yapacağı işler ve kendisinde bulunması gereken sıfatlar daha önce anlatıldı..

İşte hali anlatıldığı gibi güzel olan kadıya düşer ki: Kalb halini bile.. Vakitlerini, yine anlatılan virdlerle süsleye.. Müslümanlar arasında ise.. asr-ı saadet ve ondan sonraki asırda yaşayan büyük zatların âdetine göre hüküm vere.. Hiç şüphe edilmeye ki: Hali böyle olan bir kadı, Allah'ın veli kullarından bir veli kuldur.

Böyle bir kimse, Yüce Hakkın seçkin kuludur; izzet dergâhında haslardan ve iki cihanda makbul olur.

Bu kadı, her ne zaman hak üzere bir hüküm verse; şeriat icabı halka her şeriat gösterdikte; yeri geldiğinde her şeriatın hükmü olan haddi icra etse bundan Hak yakınlığı bulur, bir derece sahibi olur ve yüksek makama çıkar. Aksi halde kadılık yapan kimse, bıçaksız boğazlanmış olur.

Yani: Hem azap görür, hem de murdar olarak ölür.

Zira, bir hayvanın pâk olması, ölümünde rahat bulması, bıçakla boğazlanmasına bağlıdır. Üstteki mana, bir benzetmedir. Sakındırmak için söylenmiştir. Sıkı bir şekilde, dinî yönden helâk korkusu anlatılmıştır. İşin gerçek yüzünü en iyi bilen Yüce Allah'tır. Bilhassa kötü işlerden Allah'a sığınırız. Biz yine yeni bir bölüm açalım; Tezkire tercümesine devam edelim..

———— ● ————

5. Bölüm

Konusu : a) T e v h i d ..
b) *Tevhid mertebeleri..*
c) **Tevhid erbabı..**

Avarif tercümesinin ilk babının, ikinci faslında şöyle anlatıldı:

— Tevhidin dört mertebesi vardır; şöyleki:

a) İmana bağlı tevhid..
b) İlme dayalı tevhid..
c) Hale dayalı tevhid..
d) İlâhi tevhid..

Şimdi bunları, ayrıntıları ile anlatmaya geçelim.

İMANA BAĞLI TEVHİD..

Bu türlü tevhidde, kul Allah'ın vasıflarının tekliğini, o sıfatların başkasında olmayacağını, Yüce Sübhan Hakkın tek olarak ibadet edilmeye hak sahibi bulunduğunu, âyetlerin, hadislerin delâleti ile kalbden doğrulamak sureti ile dilden söyleyip ikrar edecektir.

Bu türlü tevhid, Muhbir Sadık (doğru haberci) Resulüllah S.A. efendimizi tasdik suretinde olacaktır. Onu tasdik etmenin bir sonucu ve ondan edilen istifadedir. Zâhir ilimden gelen fayda da bu olacaktır.

Bu tevhide girmek, insanı açık şirkten kurtarır. İslâm yoluna girme faydasını da verir.

İLME DAYALI TEVHİD..

Bu türlü tevhid ilmi, batın ilminden alınmıştır. Bir başka manada buna:

— Yakin ilmi..

Derler. Bu mertebe şöyledir:

Tarikat yoluna giren kimse; daha işin başında yakinen bilir ki: Hakikî varlık, mutlak müessir, ancak âlemleri yaratan Şanı Büyük Allah'tır.

Bunlar, bütün zatları, sıfatları ve fiilleri; Yüce Hakkı zatında, sıfatında, fiillerinde yok bilirler.

Her bir zatı, mutlak zatın nurundan gelen bir dal bilir. Her bir sıfatı, mutlak sıfat sahibinden bir sıfat olarak sezer. Şöyleki:

Her nerede bir ilim, bir kudret, bir irade, bir görmek, bir duymak bulsa.. onları Yüce ilâhî varlıktan bir ilim, bir kudret, bir irade, bir görmek ve bir duymakdan iz bilir. Kalan bütün sıfatları, fiilleri ve buna kıyas eder..

Bu mertebe, hususiyet ehli zatların, mutasavvıfenin tevhid mertebelerinin ilklerindendir. Bunun öncüsü ise.. umumî manada anlatılan tevhidin bir başka şekli ile gelir.

Ancak, bu mertebeye benzeyen bir tevhid mertebesi vardır ki: Kötü görüşlü olanlar, onun için:

— Imî tevhid..

Derler ki; ilmî (yani: ilme dayalı) tevhid değildir. Ancak, tevhidin resmi olabilir. Hiç bir değeri de yoktur.

Bu resmî tevhidi de şöyle anlatabiliriz:

— Biri vardır ki; zekidir, açık anlayışı vardır. Felsefe kitaplarını okur. Tevhid meclislerinde bulunur. Oralarda, tevhide dair bazı cümleler dinler. Bu yoldan, onun içinde; tevhid manasından yana özüne bir suretin resmi çıkar. İşte:

— Resmî tevhid..

Dediğimiz budur.

Bu tevhid resmini içinde bulduktan sonra; tevhid ve münazara sırasında bazı bazı manasız sözler eder. Halbuki, tevhid halinden yana onda bir iz dahi yoktur.

İlme dayalı tevhidde, az da olsa, bir mikdar hale dayalı tevhid vardır.

Şu âyet-i kerime anlatılan manaya işarettir:

— **«Ona tesnim katılmıştır. O bir kaynak olup ondan mukarrebler (ona yakın olanlar) içerler.»** (83/27-28)

Burada anlatılan tevhid şarabının vasfıdır. Bu cihettendir ki: Bu türlü tevhid sahibi olan kimse, çoğunlukla zevk ve sürur içindedir.

Nasıl olmasın ki: O asıl tevhid halinin bu türlü tevhide karşı

ması sonucu, o kimsenin, resmiyeti ve âdeti dolayısı ile hâsıl olan zulmetlerin bir kısmı olsun kalkmıştır. Meselâ:

O kimseye, bazı tasarruflarında kendi ilmi ile amel eder. Yüce Allah'ın fiillerinin birer bağlantısı olan sebepleri ortada görmez. Ne var ki, çok kere, kendi varlık bakiyeleri sebebi ile, kendi ilminin bir gereği olarak, haline perde gelir.

Anlatılan manadan olarak; gizli şirk, bu türlü tevhid sahibinden tamamen kalkmaz.

HALE DAYALI TEVHİD..

Hal olan tevhid, tevhid eden kimsenin özüne, ayrılmaz bir parça olur.

Tümden âdet olan şeylerin, fanî varlığın karanlıkları; tevhid nurunun çakması ile; yok olur, silinir. Ancak, bir parça bakiye kalabilir.

İşbu tevhid nuru, o kimsenin halinin nurlarında örtülür, kapanır. Tıpkı: Güneş ışığında yıldızların kapanıp gittiği gibi..

Bu manada şöyle gelmiştir:

— Sabah güneş doğup ortalığı aydınlattığı zaman; onun ışığı yıldızların ziyasını kapatır.

Bu makamda tevhid edenin varlığı; tek varlık sahibi Yüce Zat'ın cemal müşahedesine dalmış; birlik pınarına ermiştir. O kadar ileri gider ki: Tek Zat'ın zat ve sıfatından başka, onun nazarî şuhudunda görünen bir şey yoktur. O kadar ileri gider ki:

Bu tevhidi dahi, tek zatın sıfatı olarak görür; kendine ait bir sıfat olarak görmez.

Bu rüyeti (görmeyi) dahi onun sıfatı görür.

İşbu yoldan kendi varlığı, bir damla gibi tevhid denizinin çarpışan dalgalarına karışıp gider. Batar, kaybolur. Birliğe erer.

Nitekim, Şeyhüttarikat Cüneyd-i Bağdadi, — sırrı mukaddes olsun — şöyle dedi:

— Tevhid bir manadır. Alışılan şeyler, onda silinir. İlimler onda dürülür. Sonsuzlara kadar varlık sahibi olan Allah kalır.

Bu tevhidin kaynağı, müşahede nurudur. İlme dayalı tevhidin kaynağı da murakabe nurudur.

Bu tevhidde, beşeriyet hallerinin pek çoğu, silinir. Ama, ilme dayalı tevhidde az şey kalkar.. Yani: Beşerî hallerden..

Hale dayalı tevhidde; beşeriyet hallerinden az kalıntı bulunmasının sebebi odur ki:

Tevhid ehli olan kimsede; sırası ile fiiller, halleri iyileştirmek durumunun ortaya çıkması her zaman mümkündür. Şayet, o ba-

kiye kalmamış olursa.. onun için hayatında lâzım olan şeyleri gereği gibi yapamaz..

Ebu Ali Dekkak, üstteki manayı anlatmak için şöyle demiştir:

— Tevhid ehli bir borçlu gibidir; onun borcu bir türlü ödenmez.. Bir garibe benzer ki, bir türlü bulunup da hakkı ödenemez.. Onu bulmak için koşuştur, dur!

Tevhid ehlinden has kullara, hayatta iken, katıksız tevhidin hakikatından bir eser gelir de; dış âdetler yok olur ise.. çakan şimşek misali bir parlama olur. Ama o anda yine kaybolur. Vücud bagiyeleri, yine o zaman geri gelir.

Ve.. bu halde, gizli şirk kalıntıları tamamen kalkar.

Ve.. tevhid halinde, bu mertebenin ötesinde bir insan için bir başka mertebe mümkün değildir.

İLÂHÎ TEVHİD..

İlâhî tevhide gelince, bunu şöyle anlatabiliriz:

— Yüce Sübhan Hak, ezellerin ezelinde, bir başkasının tevhidi ile değil; vahdaniyet vasfı, ferdaneyit şanı ile, sıhatlı ve şanlı idi..

Şu hadis-i şerif, anlattığımız manayı teyid eder:

— «**Allah vardı; onunla ikili bir şey yoktu..**»

Şu anda da, ezelî şanında olduğu gibi; tektir, eşsizdir. Taa, sonsuzlara kadar da aynı şekilde kalacaktır.

— «**Onun vech-i pakinden başka her şey helâke varır..**» (28/88)

Bu âyet-i kerimenin daha açık manasına göre: Cümle eşyanın varlığı bugün onun sonsuz varlığında yokluğa kavuşmuştur. Bu halin müşahedesini, ertelemek, hakikattan yana perdeli olanlara has bir şeydir. Gerçek manada müşahede sahipleri, basiret erbabı zaman ve mekân darlığından kurtulmuşlardır. Sonradan olacak müşahede bunlar için peşine dönmüştür. Göreceklerini ve bulacaklarını daha bu âlemde iken bulmuşlardır.

Bu ilâhî tevhid, öyle bir tevhiddir ki: Noksan şanından tamamen beridir. Ama, halkın tevhidleri, varlıklarının noksan oluşu sebebi ile noksandır.

Sırrı mukaddes olsun; Menazil-i Sairin adlı eserini, Şeyh'ül-İslâm şu üç beytle bitirmiştir:

Biri bir eyleyemez hiç kimse;
Biri bir eyler kasdı küfürse..
Şanını anlatanın tevhidi;

Emanet, iptal eder bir, bilse..
Tevhididir say onu tevhidi;
Birine sıfat olur verirse..

* * *

Burada, bir de Mir Hüseyin Yezdi'nin açıklamasını dinleyelim. Allah ona rahmet eylesin.

Kitabı-i Fevatih'in ikinci fatihasında şöyle demiştir:

— Zatı idrâk etmek; mahabbet, gayb hüviyeti, işaret ve ibarelerden arınmış; kayıtlardan ve itibarlardan beri olmuş ise.. onu bulmak muhaldir. Bunun sonu ilim olur ki; ilim onu kavrayamaz. Bu manadaki âyet-i kerime şöyledir:

— **«İlim yönü ile onu kavrayamazlar.»** (20/110)

Yüce Allah'ın kullarına rahmeti ve şefkati vardır. Bunun için de, zatı hakkında düşünmeyi yasak etmiştir. Ta ki, bu düşünce yolu ile vakitlerini boşa gidermeyeler.. Zira, ilim onun eteğine dahi varamaz.

Bu manada, şöyle buyurmuştur:

— **«Allah, sizi zatına karşı sakındırır. Allah kullarına karşı şefkatlidir.»** (3/30)

Bu manada, Arapça bir mısra şöyledir:

O denizi bırak, boğuldu nice yüzgeçler..

Seyyidülbeşer Resulüllah S.A. efendimiz dahi bir münacaatını şöyle yapmıştır:

— **«Gerçek manası ile seni bilemedik.»**

Bir başka hadis-i şerifinde ise, şöyle buyurmuştur:

— **«Yüce Allah, zatını gözlerden sakladığı gibi; akıllardan dahi saklamıştır.**

Mele-i alâdakiler de onu ararlar; tıpkı sizin aradığınız gibi..»

Üstteki, manada, İbn-i Abbas'ın r.a. şöyle bir rivayeti vardır:

— Ashabdan bir cemaat, Yüce Hakkın zatı üzerine tefekküre daldılar. Bunu gören, Resulüllah S.A. efendimiz şöyle buyurdu:

— **«Yüce Allah'ın yarattıkları üzerinde fikirlerinizi geliştiriniz; Yüce Allah'ın zatı hakkında tefekküre dalmayınız. Zira siz, onun hakkını takdir edemezsiniz.»**

Hazret-i Ebu Bekir dahi, bu manada şöyle demiştir:

— **«İdrâk etmekten yana âcizliği idrâk; idrâkin kendisidir.»**

Bir keresinde Firavun, Musa peygambere Yüce Hakkın zatından sual edip dedi ki:

— Bu, Rabbulâlemin nedir?.

Ama, Musa aleyhisselâm, Yüce Allah'ın zatını değil de, onun sıfatlarını anlatarak cevap verdi.

Bununla da anlatmak istediği mana şuydu:

— Yüce Allah'ın esas zatını bilmek imkânsızdır.

Ama Firavun ya cehaletinden, yahut da halka gösteriş için, Musa aleyhisselâma delilik isnat etti.

Ancak, Musa aleyhisselâm, bütün sıfatları özet olarak anlattı ve :

— Eğer aklınız ererse durum budur..

Deyip kestirdi.

Bir şiir:

Zatında hayranım tutasın elimden;
Ey zatında şaşana delâlet eden..

İbn-i Fariz dahi şöyle demiştir:

Bir şey seçtimse, sevgini yol seçtim;
Vay halime, olmasaydı hayretim..

Yüce Hakkın zatını idrâk eylemek, muhali mümkinatta idrâk eylemek kabilindendir.

Yani: Mevcudat aynalarında, onun nurunun zuhuru itibarı ile idrâk mümkündür. Bu da iki kısma ayrılır.

BİRİNCİ KISIM..

Bu, doğrudan doğruya onun idrâkidir. Eğer idrâk olunan zatın Yüce Hakkın zatı olduğundan yana gafil olursan, bu türlü idrâk avam insanlara mahsus bir idrâktir. Onlara hâsıl olur.

Üstteki manada, Hazret-i Ali r.a. şöyle demiştir:

— Allah-ü Taâlâ kullara tecelli eder; ama onlar görmezler.. Sonra, onlara tecelli etmeden de zatını onlara gösterir.

İKİNCİ KISIM..

Bu, doğrudan doğruya Yüce Allah'ın zatını bilmektir. Buna, doğrudan doğruya şuurla, bilerek erilir. Amma bu hal, seçmenin de seçmesi kullara has bir haldir.

Üstteki manada, Hazret-i Ali r.a. şöyle demiştir:

— Onu gördüm, bildim; ibadet ettim. Görmediğim Allah'a ibadet etmem..

Hazret-i Şeyh Muhyiddin-i Arabî dahi, Fusus-u Hikem adlı eserinin tevhid faslında şöyle demiştir:

— Yüce Hakkın, halkın hemen her birinde has bir zuhuru vardır.

Anlaşılan ve bilinen hemen her şeyde zâhir olan odur. Her anlayış içinde batın olan da odur.

Ancak bu manayı şu kimse anlar ki: Suretinin ve hüviyetinin o olduğunu bilir.

Bunun daha açık manası şudur:

— Yüce Sübhan Hak, kullarına tecelli eder. Onun cümle yaratılmışlarda has bir zuhuru vardır.

Her mefhumda o Sübhan Hak tecelli eder ve idrâk edilir. Tecelli cihetinden de gizli saklıdır. Hemen her fehme saklı durur. Zira, Yüce Hakkın tüm tecellileri, bütün zuhur yerlerinde idrâk edilmesi olmaz.

Ancak, bu manalar şu kimsenin anlayışına gizli değildir ki o: Bu âlemi, kendi sureti ve kimliğinin zuhur yeri bilir..

İşbu kimse, tamamen, Yüce Sübhan Hakkı, bütün zuhur yerlerinde müşahede eder.

Üstteki manayı, Bayezid-i Bistami'nin şu cümlesi teyid eder:

— Otuz yıldır, Yüce Hakkın gayrı ile konuşmuyorum. Halk da sanıyor ki, ben kendileri ile söyleşiyorum.

Kelâm âlimleri şöyle demişlerdir:

— Yüce Hakkın zatını bilmek mümkündür.

Ancak, İmam-ı Gazalî, İmam'ül-Haremeyn ve hükema Yüce Sübhan Hakkın zatını bilmenin muhal olduğu manasında sofiye ile aynı görüştedirler.

Şeyh Ebu Ali ise, şöyle demiştir:

Halkın dayanağı marifetindir;
Vasıflar, tümden vasfından acizdir..
Tevbemizi kabul buyur beşeriz;
Gerçek, şanında bilmediğimizdir.

Gerçek şu ki: Yüce Hakkı, her ne suretle düşünürsen; gerçekte o düşündüğün Yüce Hak değildir. O suretin tasavvuru ile de, yine perdelenmiş olursun.

Her nekadar Yüce Hakkın zatını tasavvur, gayet gizli olsa da; yine onun varlığını tasdik için, zuhuru gayet kuvvetli bir şekilde açıktır. Şu âyet-i kerime, üstteki manayı anlatır:

— **«Allah hakkında şek mi var?. Yeri ve semaları yaratandır.»** (14/10)

İmam-ı Rağıb gibi, bazı tahkik ehli zatlar, o tasdikin açık olduğuna kail olmuşlardır. Blihassa, Yüce Allah'ın varlığının açık olduğuna dair..

Bir gün Cüneyd-i Bağdadi'ye şöyle dediler:

— Yüce Yaratıcının isbatına dair delil nedir?.

Şöyle dedi:

— Gün ışığının, kandile ihtiyacı yoktur.

Burada asıl gerçek şudur ki: Yüce Hakkın kâmil manada zuhuru, onun gizli olmasının sebebidir.

Şu cümle umumî bir kaidedir:

— Bir şey, haddini aşınca, zıddına döner.

Sırları mukaddes olsun; sofiye şöyle demişlerdir:

— Madum olan zat, katıksız adem, sırf nefy sahrasından; şuhud menziline, varlık vatanına hiç bir şekilde ayak basmaz. Şöyleki:

Katıksız yok, (adem,) dahi varlık rengini kabul etmez. Hakiki varlık aynası dahi, adem (yok) rengi ile sıfatlanmaz.

Hiç bir mevcud olan zat, yokluk kabul etmez.

Meselâ: Bir ağacı, ateşle yaktığın zaman; onun zatı yok olmaz. Ancak onun sureti, kül şekline geçer.

Varlığı mutlak gerekli olan Yüce Zat dahi, öyle bir zattır ki: Hemen bütün hallerde baki ve sabittir.

Ancak, var olup olmaması aynı olan şeylerin suretleri ve halleri değişik şekillere girer.

Şu âyet-i kerime anlatılan manayadır.

— **«Bütün bunlar gösteriyor ki: Hak olan Allah'tır. Ondan başka çağırdıkları batıldır.»** (31/30)

Yüce Sübhan Hakkın bu âleme varlık vermesi; mutlak hakikatının nuru, çeşitli ve mütaaddid suretlerde zuhur etmesinden ibarettir. Bunu müşahede edersin..

Şu âyet-i kerimeler anlatılan manayadır:

— **«Allah semaların ve yerin nurudur.»** (24/35)

— **«Yerde ilâh olan, semada ilâh olan odur.»** (43/84)

Burada, gayeleri anlatılan zatlara:

— T a s r i f i y y u n..

Tabirini kullanılar. Bunun manası da şudur:

— Aslı bir olan şeyi, gaye olan manaya uydurmak için, çeşitli kalıplara sokmak..

Ve.. asıl istenen mananın hâsıl olması da buna bağlıdır.

Müeyyidüddin Cüneydî, Füsus şerhinde demiştir ki:

— Gerçek manayı bulmuş bir ehl-i meşrebin, ruhları maddeden sıyırmaması gerekir. Ruhî suretlere dahi, mutlaka o suretlerin meydana gelmesi için madde lâzımdır.

Hakikatların hakikatı bu manadır. Cevherlerin cevheri bu manadır. Hemen her şeyin kimliği ve aslı budur.

Vücubunun ve imkânının suretlerini taşıyan heyula dahi budur.

Yine Füsus şerhinde şöyle gelmiştir:

— Bir kimse, âlemden bir şeyi Hak'tan uryan bir şekilde bilirse.. onu bilmemiş olur. Sonra, onu olduğu gibi de bilmemiştir.

Üstteki mananın aksi dahi aynı şekildedir.

Bir kimse Hakkı, kendi zannına göre bilir, âlemden de ayrı ve ondan uzak sanırsa.. yine bir şeyi bilmemiş olur.

Yani: Bu durumu ile ne Hakkı bilmiş olur; ne de başkasını..

Allah rahmet eylesin; İmam-ı Gazali Mişkât'ül-envar adlı eserinde şöyle demiştir:

— İrfan sahipleri mecaz (madde) bataklığından hakikat zirvesine çıktılar.

Yükseliş miraclarını da tamam ettiler; açık bir müşahede ile gördüler.

Şunu açık bir şekilde bildiler ki: Hakiki varlık ancak Allah'tır.

Yüce Hakkın yüzünden başka her şeyi helâkte gördüler.

Bu demek değildir ki:

— O helâk olan şeylerin helâki, vakitlerin bazısında olur.. Vakitlerin hemen her birinde, o şeyler helâkte, yani: Bir var olmama durumundadır. Hem de ezelden ebede kadar..

Bu manayı, ancak böyle düşünmek gerekir.

Hakikat ehli zatlardan bazısı da şöyle demiştir:

— «Onun yüzünden başka her şey helâk olur.» (28/88)

Âyet-i kerimesindeki zamir, aynı âyette geçer:

— «Şey..»

Lafzına dönüktür. Bu durumda mana şu demek olur:

— Her şey helâk olur; ama o şeyin hakikatı baki kalır.

İrfan sahiplerinin dahi, her şeyden evvel, mülâhaza ettikleri o şeyin ve her şeyin hakikatıdır.

İşbu taife, müessirden esere giderler; eserden müessire değil..

Şu âyet-i kerime bu manada pek güzeldir:

— «Rabbın, her şeye şahid olması sana yeterli değil mi?.» (41/53)

Bu sebeptendir ki; Hazret-i Ebu Bekir Sıddık r.a. şöyle demiştir:

— Her neyi gördümse, mutlaka, Allah'ı ondan evvel gördüm.

Resulüllah S.A. efendimizin şu hadis-i şerifi dahi, kısmen aynı manayı dile getirir:

— Fakirlik, iki cihanda yüz karasıdır.

H İ K Â Y E..

Dervişlerden biri Hazret-i Muhammed Mustafa Resulüllah S.A. efendimizi, Ömer'ül-Faruk'u r.a. rüyada gördü.

Üçü de bir yerde dirilmiş ve birleşmişlerdi; oturmuşlardı. Dedi ki:

— Resulüllah S.A. efendimizin cesedi nurdandı. Hiç bir renkle ondan anlatmak mümkün değildir.

O mübarek ceset, yavaş yavaş renksizliğe doğru meyletti. Neredeyse, gözden kaybolacaktı.

Tam bu sırada o derviş, Resulüllah S.A. efendimize bir soru sordu.

Sonra, Resulüllah S.A. efendimiz, sözle meşgul olmaya geçti. Yine önceki rengine girdi.

Bir ara, Hazret-i Ömer r.a. o dervişe şöyle demiştir:

— Ben her şeyin hakikatını bildim, ama senin hakikatını bilemedim.

Buna cevab olarak, Resulüllah S.A. efendimiz şöyle buyurmuştur:

— Şayet her şeyin hakikatını bilmiş olsaydın; onun dahi hakikatını bilirdin. Çünkü, hemen her şeyin hakikatı birdir.

* * *

Allah sırlarının kudsiyetini artırsın; sofiye şöyle demiştir:

— Hiç bir şey, Hak'tan ayrı değildir. Hiç bir zerre dahi, Yüce Hakkın nurundan yana nasipsiz değildir.

Şu âyet-i kerimeleri dinlemedin mi:

— «Herhangi bir üçten bir fısıltı çıksa, mutlaka onların dördüncüsü odur.» (58/7)

— «Kâfirler dediler ki:

— Allah, üçün üçüncüsüdür.» (5/73)

Zat, bütün ruhları ve kalıpları sarmıştır. Hemen her mevcudun kabiliyet ve istidat tarlasına tohumunu ekmiştir.

Şu âyet-i kerime dahi, anlatılan manayadır:

— «Dikkat, gerçekten onlar, muhakkak onlar, Rablarına kavuşmaktan yana bir şüphe içindedirler.

Ama dikkat et, o her şeyi kuşatmıştır..» (41/54)

Şu âyet-i kerimeyi dahi, aynı manada alıp dikkatle incelemelidir:

— «**Onun için nereye yönelirseniz, Allah'ın yüzü oradadır. Allah Vasi ve Alimdir.**» (2/115)

— «**Nerede olursanız olunuz; o sizinledir.**» (57/4)

— «**Biz ona, şahdamarından daha yakınız.**» (50/16)

— «**Biz ona sizden daha yakınız; ama göremezsiniz.**» (56/85)

Bir kudsî hadis-i şerifte dahi, Allah-ü Taâlâ şöyle buyurmuştur:

— «**Hasta oldum; beni ziyaret etmedin. Senden yemek istedim; beni yedirmedin.**»

Bu manada, su şiir de güzeldir:

İbareler dağınık, güzelliğin bir;
Bütün bunlar cemale işaret verir.

Şu âyet-i kerimeyi dahi, bu manada almak gerek:

— «*Kendinizde, göremiyor musunuz?.*» (51/21)

Şu hadis-i şerif dahi aynı manayadır:

— «**Nefsini bilen, gerçekten Rabbını bilir.**»

İmam-ı Tirmizî Ebu Hüreyre'den r.a. gelen bir rivayete dayanarak, Reulüllah S.A. efendimizin şöyle buyurduğunu anlatmıştır:

— «Muhammed'in nefsini elinde tutan Allah adına yemin ederim ki: Kovanızı yerin derinliğine salacak olsanız; Yüce Allah üzerine düşer.»

Daha sonra şu âyet-i kerimeyi okudu:

— «Evvel odur, âhir odur, zâhir odur, batın odur. O her şeyi bilendir.» (57/3)

RAHMAN'IN MANASI..

Hazret-i Necmeddin-i Kübra şöyle demiştir:

— Bir gün bana gaybet hali geldi; kendimden geçtim.

Bu sırada, Resulüllah S.A. efendimizi gördüm ve şöyle dedim:

— Ya Resulellah, Rahma'ın manası nedir?.

Şu âyet-i kerime ile cevap verdi:

— «**Rahman arş üzerine istiva etmiştir.**» (20/5)

RAHİM'İN MANASI..

Tekrar sordum:

— Rahim'in manası nedir?.

Şu âyet-i kerimeyi okuyarak cevap verdi:

— «O, müminlere rahimdir.» (33/42)

Sonra..

Şunu da bilesin ki,

Seninle hak arasında perde ne semadır; ne de yer..

Hemen sana bütün perde şu mevhum varlığındır; onu kendine bağlamaktasın.

Bir kudsî hadis-i şerifte, Allah-ü Taâlâ'nın şöyle buyurduğu anlatılmıştır:

— «Kul, nafilelerle bana yaklaşmaya devam eder. Sonunda onu severim. Onu sevince de; kulağı olurum, gözü olurum, eli olurum, ayağı olurum, dili olurum.

Bundan sonra o, benimle duyar, benimle görür, benimle tutar, benimle yürür ve benimle konuşur.»

Hasılı: Senin yokluğun kadar, Yüce Hakkın varlığı zuhur eder.

Görmez misin ki; Rükûda:

— Sübhane Rabbiyel-azim.. (Azim Rabbım Sübhandır..)

Dersin de: daha ilerilere geçip secdeye varınca:

— Sübhane Rabbiyel-alâ.. (En Yüce Rabbım Sübhandır..)

Dersin. .

Sırrı mukades olsun; Şeyh Sadeddin Hamevî hazretleri, bir gün atı ile bir yere gidiyordu. Yolu bir ırmağa rasladı. Nekadar çabaladılarsa, atı o sudan geçmedi. Bunun üzerine, emir verdi, o suyu bulandırdılar; içine toprak doldurdular.

Bunun üzerine, o at hemen sudan geçti..

Şöyle dedi:

— Bir kimse, kendisini gördüğü süre; bu vadiden geçip gidemez.

Bir şiir :

Sakın gafil olmayasın kendinden;
Sonra gidersin murada ermeden..
Çıkamazsın zuhurlar sahiline
Aşk yolunda olamazsın kâmillerden..

* * *

Sırları mukaddes olsun; tasavvuf ehli zatlar şöyle demişlerdir:

— Cemil olan bir kimse, cemalinden; sevilen kimse de güzelliğinden ancak aynaya bakınca zevk alır.

Bu manaya göre: Mutlak varlık sahibi; itlak semasından, gayb zirvesi hüviyetinden nüzul buyurup taayyünat aynalarında, şahıs tecellilerinde tecelli ile görünmüştür. Kendi güzelliğini, bu çeşitli aynalarda müşahede etmiştir. Hemen her aynada, kendisine uygun bir suretle görülmüştür. Zuhur yerlerinin çokluğuna göre de, kesret zâhir olmuştur.

Bir kudsî hadis şöyledir:

— **«Ey âdemoğlu ben, sendeki hakkımdan dolayı seni severim. Sendeki hakkım için, sen de beni sev..»**

Mağribî şöyle demiştir:

Senin zuhurun benimledir;
Senin varlığın da sendendir..
Olmasam, zuhur etmezsin sen;
Olmazsan sen, hiç olamam ben.

Yakin işi, itibara dayalı bir durumdur. Onun zuhuru, şu nur vasıtası iledir ki: Mertebelerde geçerlidir.

— **«Allah vardı; onunla ikili bir şey yoktu..»**

Hadis-i şerifini manalandırırken, Cüneyd-i Bağdadî şöyle dedi:

— Şu anda yine öyledir..

Üstteki manadaki zamime hadiste münderiçtir.

Tıpkı:

— **«Allah Alim Hakim'dir, Allah Gafur Rahim'dir..»**

Âyet-i kerimelerindeki mana da aynıdır.

M İ S A L ..

Şöyle anlatıldı:

— Bir zamanlar, balıklar biraraya gelmişler; kendi kendilerine demişler ki:

— Ne zamandanberi, suyun olduğunu söylerler; duyarız. Bizim hayatımızın da sudan olduğunu anlatırlar. Ama biz, hiç suyu görmedik.

Bunların içinden biri de şöyle işitmiş: Falan denizde bir balık var. Kendisi gayet bilgin, aynı zamanda suyu da görmüş.

Bu, işittiğini diğer balıklara da anlatınca dediler ki:

— Onun huzuruna gidelim. Bize suyu o göstersin..

Böylece yola girip o adını duydukları balığa ulaştılar.. Kendisinden suyu görmeyi istediler..

Onların bu isteklerine karşı o balık şöyle dedi:

— Siz bana sudan başka bir şeyi gösterin; ben de size suyu göstereyim.

Hâsılı:

Görünen bu değişik zuhurat, çok çok görülen tecelliler; Yüce Hakkın tek zatına ve sıfatlarının kemal üzere olmasına engel değildir.

Bu manada bir şiir şöyledir:

Yüz, sadece o tekindir ancak;
Sen aynayı sayı yaptın ancak..

Düşün ki; güneşin ışığı yeryüzüne düşer; ama ayrı ayrı yerlerde ve ayrı ayrı şekillerde görülür.

Aslında güneş ne bölünmüştür; ne de çoğalmıştır. Rengi tekdir, kendisi birdir.

Şayet onun ışığı renk alan şişelere, camlara dokunacak olsa; her birinde ayrı bir renk gösterir. Ama işin aslında kendisi renkten beridir.

Şayet onun ışığı kazurata düşerse; güneşin kendisine de, ışığına da bir zarar olmaz. Tıpkı, yakuta dokunduğu zaman şerefi artmayacağı gibi..

Mazhar suretlerinin hemen hepsi, Yüce Hakkın nurlarıdır. Gerek zihnî olsun; gerekse haricî.. Gerek kâmil olsun; gerekse noksan..

Resulüllah S.A. efendimiz, bir hadis-i şerifinde şöyle buyurdu:

— **«Yüce Sübhan Hak, bilinmeyen suretle kıyamet günü kullarına tecelli edecek ve buyuracak:**

— **Pek yüce Rabbınız benim..**

Bu tecelliyi görenler şöyle diyecekler:

— **Senden Allah'a sığınırız.**

Bundan sonra, onların itikadlarındaki suretlere göre tecelli eder.. Oradakiler secdeye kapanırlar..»

Daha sonra, Resulüllah S.A. efendimiz şöyle buyurdu:

— **«Kıyamet günü Yüce Sübhan Hak, noksan sıfatında tecelli eder; bunu oradakiler kabul etmezler.. Sonra döner, kemal sıfatı ile tecelli eder; bunu kabul ederler.»**

Üstteki manadandır ki, Şeyh Muhyiddin-i **Arabi Hud fassında** şöyle dedi:

— Olmaya ki, belli bir kayıtla bağlanıp Yüce Hakka karşı öyle itikad edesin; başkalarına da küfür edip inkâra dalasın. Sonra, nice çok hayır elinden kaçar gider.

Hatta işi olduğu gibi bilmeyi de elden kaçırırsın..

Bunun için, başka türlü itikadlara karşı özünde bir hazırlık yap.. Hatta onların hemen her biri için hazırlıklı ol..

Zira Yüce Mukades ilâh, pek Yüce ve Pek Azametlidir. Bilhassa, bir şekilde itikad edilip de başka şekilde itikad edilmemekten.. Çünkü şöyle buyurmuştur:

— **«Nereye yönelirseniz, Allah'ın yüzü oradadır.»** (2/115)

Bir olduğunu, bir yerde olmadığını anlatmadı:

— **«Nereye yönelirseniz..»**

Bir şeyin yüzü, o şeyin hakikatıdır.

Bu mana, irfan sahiplerinin kalblerini ayıktırır. Ta ki: Kendilerini arızî olan gelip geçici şeyler dünya hayatında oyalamaya.. Bilhassa anlatılan manaya hazırlıklı olmaktan yana..

Çünkü kul, hangi nefeste ruhunun çıkacağını bilemez.. Tam bir gaflet halinde ruhu alınır ki: O zaman, huzur içinde ruhu alınanlara yetişemez..

Bu gaflet durumunda teveccühü Hakkın gayrına olduğundan, uzaklara düşer ve tard olur.

* * *

Burada şunu da bilmen gerekir ki..

Hükema zümresi, kelâm âlimlerinden pek çoğu, Hazret-i Sübhan Hakkın tenzihine kail olmuşlardır.

Kelâm âlimlerinden bazısı da, Yüce Sübhan Hakkın teşbihine kaymışlardır. Bunlar da, bazı âyet ve hadislerin zâhir manasına tutunmuşlardır.

Halbuki ilim sahipleri o âyet ve hadisleri müteşabihat kabilinden saymışlardır.

O âyet-i kerimeler şunlardır:

— **«Rahman arş üzerine istiva etti.»** (20/5)

— **«Ne yana yönelirseniz, Allah'ın yüzü oradadır.»** (2/115)

— **«Allah'ın eli onların elleri üzerindedir.»** (48/10)

— **«Gözümün önünde yetiştirilmen için..»** (20/39)

— **«Allah yanında işlediğim kusurdan ötürü vay halime..»** (39/56)

— **«Gökler, onun sağ eli ile dürülmüşlerdir.»** (39/67)

— «O gün yüzler, ter ü tazedir; Rablarına bakacaklar.» (75/22-23)

Hadis-i şerifler ise şunlardır:

— «Cebbar, ayağını cehennem üzerine koyar.»

— «Müminin kalbi, Rahman'ın iki parmağı arasındadır.»

— «Avucunu iki dalımın arasına koydu.»

— «Güldü, azı dişlerini gördüm.»

— «Mehtaplı gecede ayı görür gibi, Rabbınızı göreceksiniz. Onu görmekte hiç kapalı durum almayacaksınız.»

— «Rabbımı pek güzel bir surette gördüm.»

— «Rabbımı taze taze delikanlı suretinde gördüm.»

— «Sizden biriniz, bir hurma sadakası verir. Ama, temiz olarak.. Çünkü Allah ancak temiz olanı kabul buyurur.

Allah bunu sağ eline koyar büyütür. Tıpkı birinizin bir tayını veya deve yavrusunu büyüttüğü gibi..

O kadar ki, Uhud dağı kadar büyür.»

— «Allah-ü Taâlâ, gecenin, kalan üçte birinde sema kapılarını açar. Ellerini de uzatır ve şöyle buyurur:

— Benden bir dilekte bulunan kul yok mu ki, ona vereyim.

Bu hal, devam eder. Taa, tanyeri ağarıncaya kadar.»

Bunlara benzeyen daha nice hadis-i şerifler anlatılmıştır.

Allah kendisinden razı olsun; Ebu Zer-i Gıfarî r.a. şöyle dedi:

— Hiç Rabbını gördün mü ya Resulellah..

Diyerek, Resulüllah S.A. efendimize sordum; bana şöyle buyurdu:

— «O, bir nurdur, onu gördüm.»

Bazıları, Resulüllah S.A. efendimizin üstteki hadis-i şerifini şu şekilde manalandırdılar:

— O bir nurdur, nasıl göreyim?..

Teşbih ehli dahi, o manayı andıran kelimeyi tek olarak kabul edip şöyle dediler:

— O nurludur; gördüm..

Manasınadır.

Ancak, teşbih yolunu tutanlar için, Allah-ü Taâlâ şöyle buyurdu:

— «Kalblerinde kaypaklık bulunanlar, müteşabihata (yoruma bağlı olanlara) tutunurlar. Bundan istedikleri de fitnedir. Bu arada, tevilini de isterler. Halbuki onun tevilini Allah'tan başkası bilmez.» (3/7)

Bazı tahkik ehli kimseler demişlerdir ki:

— Gerçekte tenzih de, Hazret-i Hakkı mücerred şeylere bir teşbih benzetmesi gibidir.

Sırrı mukaddes olsun; Şeyh Muhyiddin b. Arabi şöyle demiştir:

— Şayet tenzihe kail olursan; bir şeye bağlanıp kalırsın.. Şayet teşbihe kail olursan, bir sınır çizmiş olursun..

Şayet her iki manayı bir edersen, doğruyu bulursun.

Marifetler babında dahi bir önder ve bir seyyid olursun.

Allah rahmet eylesin, Seyyid Şerif Cürcani şöyle anlattı:

— Bir sofi ile bir kelâm âlimi münazara ettiler.

Kelâm âlimi şöyle dedi:

— Ben kedide ve köpekte zuhur eden Huda'dan bizarım..

Sofi ise şöyle dedi:

— Ben de, kedide ve köpekte zuhur etmeyen Huda'dan bizarım.

O mecliste hazır olan cemaat şöyle dedi:

— Bu ikisinden biri kâfir oldu..

Bu arada, kemalini bulmuş biri; her ikisinin de sözünü yoruma tabi tutup şöyle dedi:

— Kelâm âliminin demek istediği şudur:

— Gerek kedi, gerekse köpek gayet alçak ve düşüktür. Her kim, onlarla karışır durursa.. tamamen noksanı kabul etmiş olur.

Daha açık manası ile onun demek istediği şudur:

— Yüce Huda'nın noksan görüntüsünden bizarım..

Sofi'nin anlatmak istediği mana ise, şudur:

— Kedi de, köpek de noksan değildir. Bunlarla karışıp durmak da noksan sayılmaz. Şayet, Yüce Hak onlarda zuhur etmese, feyzinden noksan olur.

Buna göre Sofi şöyle demektedir:

— Yüce Huda'nın noksan zuhurundan bizarım..

Hiç şüphe edilmeye ki: Noksan olan da Allah olamaz.

Üstte anlatılan manaya bakılınca; hiç birinin de bizarlığı Huda'dan değildir. Dolayısı ile, hiç birinin küfrüne hükmedilemez.

Ey kardeş,

Olmaya ki:

— Z u h u r v e s ü d u r ..

Lafızlarından hülûl ve ittihad manaları çıkarasın.. Hatta, onların benzeri kelimeler, ibarelerden de..

Nitekim, bazı kısa akıllı kimseler, öyle anladılar.

Gerçekten, bu evliya zümresinin ibareleri çok çok incedir. Ne ibarelerle takrir edilebilir; ne işaretle bir suret çizilebilir. Hiç biri mümkün değildir.

Bu manada açıkladıkları şeyler: Bir yönü ile zihne yakın gelse de. bir başka yönü ile arzu edilen manadan uzaktır.

Bir şiir:

Bir gömlektir ki, dikilmiş dokuz iplikten;
Yirmi harf aciz onu dile getirmekten..

* * *

İrfan sahipleri demişlerdir ki:

— Hakikatların sırlarını söylemek olmaz..

Üstteki sözün iki yorumu vardır. Şöyleki:

a) Şeriatın zâhir manasına, dıştan bakılınca uymaz; bunun için de söylemek yerinde değildir.

b) İbareler, onları anlatmak için yeterli değildir.

Dediler ki:

— Her kim, rübubiyet sırrını açığa vurursa, kâfir olur..

Bu cümleyi de, iki şekilde yoruma tabi tutmak gerekir. Şöyleki:

a) Bu türlü küfürden murad, İslâm'ın karşılığıdır.

b) Bu türlü küfür lafzından murad ise, setirdir.. Yani: Örtmek..

Bu ikinci yorumda mana şudur:

— Rübubiyet sırrı açıldıkça kapanır.

Mevlâna Nizameddin Nisaburî:

— «Kullarım benden sana soracak olurlarsa.. yakınım..» (2/186)

Meâline gelen âyet-i kerimenin tefsirini yaparken şöyle demiştir:

— Bu âlemin zerrelerinden her bir zerreyi; nurların nuru kavramış, onu kuşatmıştır. Ona üstün gelmiştir. Ona o kadar yakındır ki: Kendi varlığından daha da yakındır.

Ama bu sarma ve kuşatma, mücerred ilimle değildir; yapma ve var etme manasına da gelmez.

Bunu, bir başka manada almak gerekir.

Söz, ondan yana hiç bir kapı açamaz; ancak hayal edilebilir.

Hal böyle iken ondan tabir edip anlatmak, cahillerin şenaatına sebeb olur.

Bu manada bir şiir:

Gözetenden sakınmayı anlattım ona;
Sırrını saklamaktır dostluk anlayana..
Silindikçe kulun kendinden gelen nuru;
Buyurur:
— Duâ et bana, yakınım sana..

Kadı Adudüddin şöyle dedi:

— Mevlâna Kemaleddin Abdürrezzak Kâşî'yi gördüm. Hem hûlûlü hem de ittihadı inkâr ederdi.

Daima da şöyle derdi:

— Gerek hûlûl gerekse ittihad bir gayriyet ister. Halbuki biz evde, ondan başka bir diyar olmadığını söylüyoruz.

Ne var ki, üstteki özür kabahattan daha fenadır.

Hâsılı:

Burada anlatılanlar, akıl ötesi işlerdir. Buna akıl münazarası ile erişmek kolay olmaz. Zihnen düşünmek sureti ile onun ne olduğu tasavvur edilemez.

Bu işin yolu; keşfe bağlı müşahedelerdir; aynen müşahededir. Buna mücahede yolundan gidilir. Nefsanî ve ruhanî bir mücahede olmadan olmaz.

Mefahis, adlı eserin sahibi şöyle demiştir:

— Hakiki manadaki varlığın başlangıcından:

— V ü c u d..

Lafzı ile anlatmaktansa, şu tabirle anlatmak daha yerindedir:

— V a h d e t..

Zira vahdet, vücuddan daha şümullüdür.

Seyyid Ali Hemedanî ise, şöyle tabir etmiştir:

— N o k t a..

Şeyh Fahreddin İraki ise, şöyle tabir etmiştir:

— A ş k..

Bir mısra:

İnsanların aşklarına göredir yolları..

Bir şiir:

Yücedir aşk rical anlayışından;
Uzaktır hem visalden, tefrikadan..
Bir şey ki, hiç de sığmaz hayale;
Uzak kalır misalden ihatadan..

* * *

Anlatılan manalara bakılarak, kula lâzım olan odur ki:

— Allah'a iman ettim. Allah tarafından gelenlere de inanıp kabul ettim. Allah'ın muradı neyse öyle saydım.

Allah'ın Resulüne de iman ettim. Allah Resulü tarafından gelene de iman ettim. Allah'ın Resulünün muradı neyse öyle saydım. (1)

Diyerek, geceli gündüzlü ehl-i sünnet vel-cemaat yolunda ibadetini ede.. Zikirlerle meşgul olup masivayı da gönülden sile..

Nitekim, Allah-ü Taâlâ şöyle buyurmuştur:

— **«Cinni ve insanları bana ibadet etmeleri için yarattım..»** (51/56)

İnsan, bu dünyada kendisini bir yabancı veya gelip geçen bir yolcu saymalıdır.

Kendisini ölülerden bilmelidir.

Marifet duygularına aldanıp mekre kapılmamalıdır.

Yüce Hakkın marifetine fazla dalıp kendisini helâke atmamalıdır. Zira bu manada şöyle buyurulmuştur:

— **«İnsanların tamamı, Yüce Allah'ın zatına karşı aklı ermez kimselerdir. Onun için Yüce Allah'ın âyetleri üzerinde düşününüz; onun zatı hakkında tefekküre dalmayınız.**

Sonra, Yüce Allah'ı misalle de anlatmayınız.»

Aksi halde tevhid dediğin ilhad olur; yaralı sandığın da bozuk ifsad olur.

Kaldı ki, bir âyet-i kerimede, Allah-ü Taâlâ şöyle buyurdu:

— **«Size ilimden yana az şey verildi..»** (17/85)

Hemen her halde, şeriatın sağlam ipini elden bırakmamalıdır.

Nefsin azdırıcı sözlerine, şeytan vesveselerine karşı çokça dikkatli ol.

---

(1) Bu iki cümlenin Arapçası şöyledir:

— **Amentü billahi ve bimacae minindillahi alâmuradillah.**
Amentü biresulillahi ve bimacae minindi resulillahi alâmuradi resulillah.

Hemen her daim işin, nefisle muhalefet olsun.

Tefsir âlimlerine:

— Zâhiri görürler..

Diye taan edip aleyhlerine konuşma. Zira onlar, murad olan manayı anlatmakta, ibareleri tefsirde peygamberlerin ve ashabının yolunda gitmişlerdir.

Peygamberlere salât ü selâm olsun; ashaptan Allah razı olsun.

Geçmişte gelen meşayihten:

— T e v h i d..

Diye, bazı manası kapalı remiz ve işaret yollu cümleler sadir olmuştur.

Ama onların pek çoğu, aklı başında zeki kimselerin dahi, anlayışına zor sığar. Onlar, manevi dalgınlık ve istiğrak halinde söylenen cümlelerdir.

Ama, tahkik sahipleri, daima selâmeti ilke dönüşte bulmuşlardır.

Burada anlatılan edepleri, muhafaza edip aczini itiraf edip kusurunu insafla anlarsan, Yüce Hak sana, tam hibesi ile şu âyet-i kerimenin manasından ihsan eyler:

— «Sana daha önce bilmediğini öğretti.» (4/113)

İşbu mananın nuru ile, canın ve gönlün, baştan başa nurla dolar. Gaybe dayalı varidat, kalbe bağlı keşifler gelir.

Zulüm, vehim, şeklerden yana tamamen uzak olursun.

* * *

ZAT ÜZERİNE..

Burada, şöyle bir sual sorulabilir:

— Yüce Hakkın zatını gerçek manası ile anlatmaktan yana, beyan kusurludur. İşaret ise acizdir. Tarif kayıtları ise, o mutlak cemal için bir perdedir. İzafet, sıfat vermek ise.. hakikatın açılmasına bir engeldir.

Mana üstte anlatıldığı gibi olduğuna göre; irfan erbabı, keşif sahipleri neden o bağın çözülmesi için insanları zora sokmuş, kâğıtları ve mürekkepleri boşa gidermişlerdir.

Kaldı ki, o manadaki keşfin haram olduğunu da itiraf ederler. Onun beyanında doğru yola girmediklerini söylerler.

Bu manada cevab olarak, onların namına birkaç özür kapısı aramak gerekir. Şöyleki:

a) Onlar bu baki şarabın sakileri, vahdet âleminin de sarhoşlarıdır. Onlar, ehadiyet denizinden de nefes alırlar.

Anlatılan sekir hali, onlara ağır basmıştır. Hakikat istilâsı timsahının vehmi kendilerinden gitmiştir.

Mana üstte anlatıldığı gibi olunca; isteyerek söylenen yönden değildir. Hatta ırade ile seçme ile de değildir.

İşbu anlatılan sebepten dolayı, onlar söylediklerinde mazur sayılırlar. Hatta sevap alma ümitleri dahi vardır.

Kaldı ki, o manada yaptıkları açıklama, bu yoldaki gayeleri Allah yoluna giren salikleri teşviktir; onların niyetlerini azm derecesine getirip kuvvetlendirmektir.

Muğlak sözler, o müridlerin vaktini sıkıştırır; hedef seçtikleri ve gönül verdikleri manayı dağıtır.

Bununla şu manayı bildirmek isterler:

Bütün bu sunulan sözlerin sonucu bir yakin ilmine çıkar ki; rivayetin onda bir gücü, ibarenin dahi onda bir yeterli hali yoktur. Dolayısı ile, çalışmalarını bir kesiklik gelmeye.. Azimle girdikleri yolda dahi tenbellik gelip durakta kalmayalar.

b) Onların o hakikattan söz etmelerini bir başka manası ile şöyle yorumlayabiliriz:

Onlar, bu hakikat nurlarından bir şimşek çaktırırlar; bir aydınlık verirler. Bununla taliplere bir nurlu hal bağışlarlar.

Bu nur sayesinde onlar, sonsuzlara kadar; iddiacıların tasvir töhmetlerinden, batıl ehlinin şüphe zulmetlerinden de kurtulurlar.

İddiacıların beyan mumlarının ışığı nursuzdur. Onların sözlerinin doğrulayıcısı dahi yalan ve yalan şahitliğidir.

Yüce Allah, zalimlerin söyledikleri her sözden yana temiz ve pâktir. Tam manası ile yüceliğe sahiptir.

Gerçek sözü Allah söyler; doğru yola hidayet eden de odur.

O ne güzel Mevlâ'dır, ne güzel vekildir.

Bu makamda, bilhassa cevab olarak, gönlüme düşen bu manadır.

Başarı ihsan eden Allah'tır; güvenilecek zat odur.

Bizim bu açıklamamızı kuvevtlendirecek mana Fütuhat-ı Mekkiye'de vardır. Şeyh-i Ekber Muhyiddin-i Arabî, kendi halinden hikâye yollu ile şöyle anlatmıştır:

— Biz, Allah'a ve Allah'ın Resulüne inanıyoruz.

Allah Resulü tarafından bize gelene de inanıyoruz. Amma ayrıntılı, amma toplu..

Onun ayrıntılı olanlarından bize ulaşana inandığımız gibi, bize ulaşmayana da inanırız. Hatta bize göre, isbatı mümkün olmayana da imanımız var.

Biz, bütün bunların her birine; işin özünde nasılsa öyle olduğu şekli ile inanıyoruz.

Bütün bunları, anamdan babamdan aldım. Ama, taklid yollu.

Böyle alırken de, aklıma, nazarî aklın hükmü olan cevaz, ihale, vücub gibi şeyler gelmedi. Bu imanımın gereğine göre amel ettim. Sonunda, imanımın nereden geldiğini, niçin iman ettiğimi öğrendim.

Allah-ü Taâlâ benim baş gözümü açtı; kalb gözümü açtı. Hayalime açıklık verdi.

Bundan sonra, ancak baş gözü ile görülecekleri gördüm. Ancak kalb gözü ile idrâk edilecekleri gördüm. Keza, ancak hayal gözü ile idrâk edilecekleri de bir bir gördüm.

Bundan sonra iş benim için açık bir şekil aldı; gaybden şehadete döndü.

Taklid yollu, vehme dayalı hayalden ibaret olan hüküm, mevcuda döndü. Yok görünen var oldu.

Bunun üzerine, kendisine tabi olduğum zatın kıymetini bildim. Ki o: Bana gönderilmiş gibidir. Allah'ın elçisi Muhammed'dir. Allah-ü Taâlâ, ona salât ve selâm eylesin.

Bundan başka, bütün peygamberleri de müşahede ettim. Taa, Âdem'den Muhammed'e kadar.. Allah-ü Taâlâ, başta Resulüllah S.A. efendimiz olmak üzere, bütün peygamberlere salât ve selâm eylesin.

Allah-ü Taâlâ, o peygamberlere iman edenleri dahi gösterdi. Onlardan görmediğim kimse kalmadı.. Hem daha evvel iman edenleri, hem de kıyamete kadar iman edecekleri gördüm. Onların avam tabakasını da gördüm. Cemaat mertebelerine de baktım.

Böylece, onların da değerlerini bildim.

Toplu manada, ulvi âlemde her neye iman etmiş isem; onların tümüne muttali oldum. Hemen hepsini ayan beyan gördüm.

Her neyi gördüm ve bildimse; bu görmem ve bilmem beni imandan almadı.

Bundan sonra, devamlı olarak konuşmaya başladım; her neyi söylediysem, onunla amel de ettim.

İşlediğim ameli, daima Resulüllah S.A. efendimizin emrine göre yaptım; ne gördüğüme, ne de müşahede ettiğime göre..

İmanla açıktan görmek arasında bir kardeşlik bağı kurdum. İkisini bir yürüttüm. Böyle bir şey de elde edilmesi zor olan bir iştir. Bilhassa, Resulüllah'a ittiba şanında.. Böyle bir makam, büyükler için dahi, ayakların kaydığı makamdır.

Bu büyük işin olması için, gözle görülenin iman edilene uygun düşmesi gerek. Bu manada, sadece imanla değil; aynı zamanda ayan beyan görülenle de amel etmek gerek. Ayak kaymaması için, ikisini birleştirmek yeridir .

Amel sadece muayeneye dayanır; imana da bağlanmazsa eksik kalır. Ayak da kayar. İkisinin birlikte yürümemesi tehlikeli olur.

Kemal makamının son kertesidir ki: Anlatılan mananın üstünlüğü ve kıymeti biline..

Anlatılan tehlikeli durumda olan bir kimse, her nekadar keşif ehli olsa dahi, Allah-ü Taâlâ ona; anlatılan üstün makamın, — yahut kendisinin — kadir ve kıymet manasını açmamıştır. Bunun için de, o kimse nefis yönü ile cahil kalır; amelini de müşahedesine göre işler.

Asıl kâmil kimse odur ki: Ayan zevki ile iman zevkini birleştirip amel eder. Keza, kendisine anlatılan rivayetlere de uyar; bunda açık bir şekilde görme izi aramaz.

Ancak, benim burada özellikle anlattığım makam zevk yolu ile bir hale sahib olan kimse görmedim.

Bildiğim kadarı ile, bu âlemde bu zevki bulan bazı kimseler vardır. Ama, Allah-ü Taâlâ, onlarla beni buluşturmadı. Onları açık olarak şahsen görmedim; isimlerini de bilmiyorum.

Şunu da bildirmek isterim ki: Her nekadar onların şahsını ve ismini bilmemiş olsam da, kendileri ile bir yerde buluşmuş olmam mümkündür. Ama haberim olmadan..

Bunun sebebi de: Özümü o yana vermedim; kâinatta olup biten işler için, bir ittıla sahibi olmayı Yüce Allah'tan dilemedim.

Özümü, ancak Yüce Allah'a verdim. Beni, razı olduğu işlerde çalıştırmasını diledim. Zatından uzak kılan işlerde çalıştırmasını istemedim.

Yine Yüce Hak'tan istedim ki: Bana bir makam ihsan eyleye; bir peygambere tabi olanlar için de ondan daha yüksek bir makam olmaya.. Ancak, vereceği bu makama; benimle tüm âlem ortak olsa, bunun için de müteessir olmam. Zira, ben sadece bir kulum. Allah'ın kullarına karşı bir üstünlük kurmayı istemem. Hatta, Allah-ü Taâlâ, özüme öyle bir sevinç yerleştirmiştir ki: En büyük yüksek mertebelerde tüm âlemin aynı iz üzerinde olmasını isterim.

Kaldı ki, Yüce Allah beni hatırıma dahi gelmeyen bir hatimiyet işi için seçti. Bunun için de Allah'a şükür e ttim. Şükür başarısı verdiği için de, bunun şükrünü yerine getirmekten acizim. Bunu da açık açık anlatmak isterim.

Her ne anlattıysam, bunu böbürlenmek için anlatmadım; bunun için Allah adına yemin de edebilirim.

Her anlattığımı şu iki şey için anlattım:

a) Allah'ın nimetlerini bildirmek..

Bunun için Allah'ın şu âyet-i kerimesi delilimdir:

— «Rabbın nimetini anlat..» (93/7)

Buna göre, nasıl bana verilen nimeti anlatmayayım!. Bundan daha büyük hangi nimet vardır!.

b) Bu yolda himmet ve gayret sahibi olan kimseye duyurmak..

Bu halimi, özünde himmet ve gayret taşıyan hemen herkese anlatırım. Ta ki, özünü o yolda çalıştıra ve anlatılan nimetlere nail ola..

Böylelikle, bulunduğum makamda benimle ola..

Böyle bir şeyde de ne zorluk vardır; ne bir günah sıkıntısı.. Bütün bunlar; yani: Günah ve sıkıntı his âlemine bağlı şeylerdir.

6. Bölüm

Konusu : a) M u c i z e..
b) K e r a m e t..
c) İ s t i d r a ç..
Ve.. aralarındaki fark..

Büyük imam Fahreddin-i Razi, Tefsir-i Kebir adlı eserinde şöyle demiştir:

— Bir insanda olağanüstü harika bir şey zuhura geldiği zaman; onun durumu şu işlerin dışında değildir:

a) Bir davaya, yani: Bir iddiaya mebnidir..
b) Yahut, hiç bir davaya, yani: İddiaya mebni değildir..

Burada iddia sayılan davayı şöyle sıralayabiliriz:

a) Ü l û h i y e t.. (Allahlık..)
b) N ü b ü v v e t.. (Peygamberlik..)
c) S i h i r.. (Büyü..)
d) Şeytana itaat..

Bu cümle dört kısımdır..

BİRİNCİ KISIM: Harika işler göstermek sureti ile ulûhiyet iddiasıdır.

Bizim arkadaşlarımız; ulûhiyet iddia eden kimsenin elinde meydana gelecek olağan dışı harika bir şeyin meydana gelmesi yolunda cevaz verdiler. Hem de aralarında bir ayrı görüş olmadan..

Bu manada dediler ki:

— Firavun tanrılık iddiasındaydı. Elinde de olağanüstü şeyler zuhura gelirdi.

Deccal hakkında dahi, gelen kesin emirlere göre; elinden olağanüstü harika şeylerin çıkacağı yolundadır.

Yine arkadaşlarımız bu manada şöyle dediler:

— Bunun caiz olması, şu yoldan yerindedir ki; o dava sahibinin şekli ve hilkati, yani: Yaratılmış olması yalanına açık bir delildir. Onun elinde olağanüstü şeylerin meydana gelmesi hiç kimseyi şaşırtamaz.. Bilhassa aklı başında olanları..

İKİNCİ KISIM: Nübüvvet davasıdır.. Yani: Peygamberlik iddiasıdır.

Peygamberlik davası, kendi özünde iki kısma ayrılır:

a) Doğru iddia sahibidir..

b) İddiasında yalancıdır..

Şayet peygamberlik iddia eden kimse, davasında doğru ise, onun elinden olağanüstü harika şeylerin meydana gelmesi vaciptir. Peygamberliğin doğruluğunu kabul eden dahi, bu olağanüstü harika şeye göre ikrar edip onun peygamberliğini itiraf eder.

Ancak, peygamberliğinde yalancı olan kimsenin elinde olağanüstü harika şeylerin zuhura gelmesi doğru değildir. Şayet olağanüstü bir şey zuhur eder ise.. bu yalancı peygamberin karşısına çıkmak vaciptir.

ÜÇÜNCÜ KISIM: Velâyet iddiasıdır.

Velâyet sahibi olan velilerden keramet zuhura gelir. Bu veli kulların kerametleri üzerinde değişik görüş ileri sürdüler.. Bilhassa: Keramet iddiası caiz midir, değil mi?.

İddiadan sonra dahi, o davaya uygun keramet meydana gelir mi, gelmez mi?

Bunun sonu ne olur?..

Bütün bu meseleler üzerine değişik görüş ileri sürdüler..

DÖRDÜNCÜ KISIM: Sihir ve şeytana itaat, yahut şeytanları emri altına alma iddiasıdır.

Bizim arkadaşlırımıza göre bu gibilerin dahi ellerinden harika şeylerin zuhura geleceği yolundadır. Ancak Mutezile mensuplarına göre doğru değildir.

Buraya kadar anlatılanlar, bir davaya mebni meydana gelen olağanüstü harika şeylerin zuhurudur.

Gelelim, hiç bir davaya göre zuhur etmeyen, kendi haliyle gelen olağanüstü harika işlere..

Bu kısma dahil olan, bir iddia sahibi olmadan insanın elinden olağanüstü bir şeyin zuhura gelmesidir. Bu türlü olağanüstü şey de şu iki şey dışında değildir:

a) O harika şeyin elinde zuhura geldiği insan, salih bir zattır. Allah katında kendisinden razı olunan bir kimsedir.

b) O harika şeyin elinde zuhura geldiği kimse, fasık ve habis bir kimsedir.

Birinci derecede anlatılan kimse, bir manada veli sayılıp kendisinden gelen de bir keramet kabilindendir. Bizim arkadaşlarımız, ondan gelecek kerametin, yani: Olağanüstü harika şeyin caiz olacağı görüşündedirler; aralarında da ihtilâf yoktur.

Ayrı görüş, yine mutezilenin olup onlar, bu gibi keramet cinsini kabul etmezler. Ancak aralarından Ebülhüseyin Basrî ile onun arkadaşı Mahmud Harzemî hariç..

İkinci anlatılan kimseden gelen olağanüstü hal, bazan Yüce Hakkın kabul etmediği kimselerden gelebilir. Taatta ve ibadette kusurlu kimselerden de zuhur edebilir. Bu cinsten harika şeylerin adına:

— İ s t i d r a ç..

Denir.

Fahreddin-i Razi'nin anlattıkları bu kadardır..

* * *

B Ü Y Ü.. (S i h i r..)

Bilesin ki,

Sihir sözlükte şu manaya gelir:

— Batıl bir şeyi, gerçek olarak hak suretinde göstermektir.

Bize göre böyle bir şeyin olması haktır; yani: Sabittir; olur şeydir.

Ama, büyü yapmak haramdır; onu helâl kabul eden de kâfirdir.. Amma, büyü ilmini öğrenmek caizdir. Bilhassa büyüden korunmak ve Hakkın hikmetlerine muttali olmak için.. Nitekim bu manada gelen emir sudur:

— «Öğreniniz, bu öğreneceğiniz şey, isterse büyü cinsinden olsun..»

Ancak, Mutezile, Ravafız, Dehriye büyüyü inkâr ettiler. Olağanüstü harika şeyler arasında saymadılar..

Dediler ki:

— Bu iş, gizli sebeplere tutunmak ve eşyanın özelliğini bilmekle olur; olağanüstü harika bir şey değildir.

Şeyh Necmeddin-i Kübra — sırrı mukaddes olsun — Menazil-i Hairin kitabında şöyle dedi:

— Meşhur olan manaya göre, sihir (büyü) beş kısma ayrılır. Şöyleki:

a) T ı l s ı m..
b) N i r e n e ç.. (Veya Narencat..)
c) R u k y e..
d) Halkatayrat..
e) Ş u ' b e d e..

Şimdi bunları sırası ile anlatalım.

T I L S I M..

Denilmiştir ki:

— T I L S I M kelimesi, (Arapça aslına göre,) M U S A L L A T kelimesinin tersidir.

Tılsımın manası şudur:

— Yer defineleri ile, semavî bazı şeyleri biraraya getirmek.. Ta ki: Bundan bazı şaşırtıcı şeyler meydana gele..

N İ R E N E Ç..

Bu kelime:

— N i r e n e k..

Kelimesinden Arapçaya çevrilmiştir. Bunun daha açık manası şudur:

— Süslenip yaldızlanan bazı aldatıcı şeyler..

Bu da, yer cevherlerinden bazısını bazısı ile terkib etmektir. Bundan da, şaşırtıcı şeylerin meydana gelmesi istenir.

R U K Y E..

Bu da, bildiğimiz efsun olup:

— A b s u n..

Kelimesinin Arapçaya çevrilmişidir. Daha açık manası ile şu demektir:

— Su üzerine efsun okumak..

Kendisine büyü edilen kimse o suyu içer ve onunla yıkanır. Bu işin adına:

— R u k y e.

Derler.. Bu işte okunan kelimeler, okuyan kimsenin içinden gelmiştir. O okunan kelimelerin bazısı Mecusi dilinde sözler olup bazısı hezeyan cinsi saçma sapan sözlerdir.

Onların zanlarına göre, bu türlü sözler: Ya cinden veya uykuda duyulmuştur.

HALKATAYRAT..

Bu da, bazı harflerle bağlanan yazılardır; halka halka yazılmıştır. Garip şekiller ve daireler çizilmiştir.

Onların zanlarına göre; bu türlü şeylerin tesirleri vardır.

O yazılan yazıların dahi, bir kısmı okunur; bazısı da okunmayan görülmemiş garib şekillerden ibarettir.

Ş U B E D E..

Bunun için:

— Ş a ' v e z e..

Dahi derler. Bu kelime:

— Ş a ' b a z e..

Lafzının Arapça'ya çevrilmişidir. Bu işi yapan kimseye verilen isimdir. Bu türlü ilim de, o kimseye verilen ilimdir.

Bu işin aslı, bir şeyler yaparken, el çabukluğu göstermektir. Zarlarla, hokkalarla ipler üzerinde oyun gösterip durmak gibi işlerdir.

Daha bunlara benzeyen ne varsa, hepsi de bu bölüme girer.

Şeyh Necmeddin-i Kübra'nın anlattıkları bu kadardır.

Kazi Beyzâvi Tefsirinde, Bekara suresinin tefsirinde ise, şöyle anlatılmıştır:

— Sihirden (büyüden) murad odur ki; insan şeytanlara yaklaşmak için o işten bir yardım bekleye.. Bilhassa, insanın kendi başına yapamayacağı şeyler için..

Bu işin olması için de; bir kimsenin şerirlikte, kötü halde bir bağlantısı olmak gerekir. Böyle bir bağlantı da, aralarında yardımlaşmanın, birleşmenin şartıdır.. Bilhassa şeytanlarla..

Anlatılan sebeptendir ki: Büyücü, peygamberin ve veli kulun dışında kalan bir kimsedir.

El çabukluğu ile, bazı âletlerle yapılan şaşırtıcı işlere gelince, onlara:

— B ü y ü..

Demek mecazîdir. Aynı zamanda, onda bir incelik olduğu içindir.

Bazı rezil şahısların; habis ruhlar, şerli nefisler, şeytan ve cinle bu yollar, bu vaziyetler, bu yazılar vasıtası ile tam bir bağlantısı vardır. Bu yüzden de, anlatılan kötü işler için Yüce Hak tarafından kendisine bir kudret verilir. Böylece onları, fesad ve nefsanî yerlerde kullanırlar. Onların sebebi ile de, çokça şerler işlemeye güçleri yeter. İnsanlara da, alışılan işler dışında bazı şeyler gösterirler..

Bazan olur ki; nefsî arzularına karşı sıkı riyazet, büyük bir dünya rûhaniyeti cihetine gidip eşyanın özelliklerine girmek sureti ile yüksek cisimlerle süflî şeyler arasında Allah'ın izni ile irtibat da kurarlar. Bu yoldan da çokça kerametler suretinde olağanüstü şeyler gösterirler.

O olağanüstü şeyleri, oluşları ciheti ile inkâr etme yolu yoktur.

Zamanımızda erkek ve kadın bağlama durumları da bilinen şeylerdir.

Anlatılan ilmin sırlarına muttali olmak isteyen; İmam Fahreddini Razî'nin SIRR-I MEKTUM kitabına baksınlar.

Bu kadar işaret, irfan sahibine yeter.

Deve kıgısı deveye delâlet edeceği gibi; damlâ da ummana delâlet eder.

7. Bölüm

Konusu : Evliya kerametleri..

EVLİYA KERAMETLERİ..

Allah sırlarının kudsiyetini artırsın; Allah'ın veli kullarının kerametleri kıyamet gününe kadar baki kalacaktır.

DELÂİL-İ NÜBÜVVET kitabında İmam-ı Müstağfirî demiştir ki:

— Allah'ın veli kullarının kerametleri haktır. Allah'ın kitabı Kur'an'da da sabittir.

Bu babda, Allah'ın seçkin kullarından gelen durumlar; sağlam rivayet olan tevatürle sabittir; meşhurdur. Hem sayılamayacak kadar da çok ve sonsuzdur.

Ehl-i Sünnet vel-cemaat dahi, bu manada itikad sahibidir.

Bu manada gelen âyet-i kerime şudur:

— «Her ne zaman Zekeriya mihraba girse, (Meryem'in) yanında rızık bulurdu.» (3/37)

Bu âyet-i kerimenin tefsirini yapan müfessirler dediler ki:

— Her ne zaman, Zekeriya aleyhisselâm Hazret-i Meryem'in bulunduğu yere girecek olsa, orada yiyecekler bulurdu. Kış günlerinde yaz yiyecekleri, yemişleri; yaz günlerinde ise.. kış yiyecekleri ve yemişleri bulurdu.

İcma kararı ile sabit olduğuna göre; Meryem bir peygamber değildir. Bu bakımdan, evliya kerametlerini inkâr edenlere bu âyet-i kerime kesin bir hüccettir.

A S A F..

Keşf'ül-Mahcub kitabında dahi şöyle anlatıldı:

— Allah-ü Taâlâ, Kitab-ı Mecid'inde bize Asaf'ın kerametlerinden anlatmıştır.

Belkis'in haberini aldıktan sonra; Süleyman aleyhisselâm, o gelmeden evvel tahtını getirtmek istedi..

Bu arada, Yüce Hakkın muradı ise.. Asaf'ın kerametini ve şerefini açığa çıkarmaktı.. Böylece, zamane halkı, evliya kerametinin hak olduğunu bileler; caiz ve doğru olduğunu da anlayalar.

Süleyman aleyhisselâm, Belkis gelmeden evvel kurduğu mecliste şöyle dedi:

— Acaba, Belkis gelmeden evvel içinizden bana onun tahtını kim getirebilir?.

Cin tayfasından bir ifrit şöyle dedi:

— Sen bu yerinden kalkmadan evvel ben onu sana getiririm.

Ama, Süleyman aleyhisselâm, daha evvel olmasını istiyordu; şöyle dedi:

— Daha da tez zamanda gelmesini istiyorum.

Bunun üzerine Asaf şöyle dedi:

— Sen gözünü açıp kapamadan evvel onu sana getiririm.

Onun böyle demesine karşılık, Süleyman aleyhisselâm ona bozulmadı; onun durumunu da inkâr etmedi.. Olmaz bir şey de saymadı.

Ama, bu bir mucize değildi. Çünkü, Asaf peygamber değildi. Bu bakımdan hiç şüphe edilmeye ki: Bu bir kerametti.

Bundan başka ashab-ı kehfin durumu, onların uyumaları ve mağara içinde uyku esnasında sağa ve sola dönmeleri; uzun müddet bunun böyle devam etmesi olağanüstü bir şeydir. Mucize de değil; kerametti.

Ashab-ı Kehif hakkında Allah-ü Taâlâ şöyle buyurdu:

— «Biz onları bir sağa, bir sola döndürürüz. Köpekleri de, giriş yerinde ayaklarını uzatmış durumdadır.» (18/18)

Evliya kerametinin hadis-i şerifle sabit olduğu dahi doğrudur. Bu mana da sabit olduğuna göre; bir gün sahabe Resulüllah S.A. efendimize şöyle sordular:

— Geçen ümmetlerden bize hayret verici şeyler anlat..

Bunun üzerine, Resulüllah S.A. efendimiz şöyle anlattı:

— «Üç kişi bir yere gittiler.

Orada akşam oldu. Bir mağaraya girdiler ve orada gecelediler.

Gecenin bir kısmı geçtikten sonra; dağdan bir kaya parçası koptu, inip mağaranın kapısını kapadı.

Bunlar şaşırdılar ve aralarında şöyle bir karara vardılar:

— Bu belâdan bizi, varsa ancak iyi amellerimiz kurtarır. Baş-

ka bir şey kurtarmaz. Bunun için işlediğimiz riyasız amellerimizi Yüce Hakka şefaatçı kılalım.

Biri şöyle dedi:

— Benim bir anam bir de babam vardı. Onlara verecek bir malım da yoktu; sadece bir keçim vardı. Onun sütünü sağar onlara verirdim.

Bundan baska ben, her gün sırtımda odun taşırdım; onun parasını da kendime harcardım. Yiyecek alırdım.

Bir gece vakitsiz geldim. O keçiyi sağıp ana babamın yemeklerini o süte karıştırıp hazır ettim. Ama yanlarına vardığım zaman uyumuşlardı.

O süt bardağını elimde tutup kaldım. Ayakta durdum ve hiç bir şey yemedim; onların uyanmasını bekledim.

Ve.. öylece sabah oldu; onlar da uyandılar, yemeklerini yediler.

Bundan sonra, yerime gidip oturdum.

Ya Rabbi, eğer bu yaptığımda doğru isem, bana yardıma yetiş..»

Resulüllah S.A. efendimiz şöyle buyurdu:

— «Bunun üzerine o taş bir mikdar yerinden oynayıp aralandı.

Diğeri de şöyle anlattı:

— Benim amcamın güzel bir kızı vardı. Gönlüm daima onunla meşguldü; nasıl elde edeceğimi düşünürdüm.

Kendisini her zaman isterdim; ama kabul etmezdi.

Çeşitli kandırmaca yollara başvurdum.

Benimle bir gece olması için, yüzden fazla dinar yolladım.

Sonunda yanıma geldi; o zaman da içimde Yüce Hak'tan bir korku geldi.

Elimi ondan çektim.

Ya Rabbi, eğer ben bu işimde ihlâslı ve hakikat üzere isem; bize bir kurtuluş ihsan eyle..»

Resulüllah S.A. efendimiz şöyle buyurdu:

— «Bunun üzerine o taş biraz daha aralandı.. Taş yerinden oynadı; açık biraz daha arttı..

Amma, oradan bir adamın çıkması kolay değildi.

Bundan sonra üçüncüsü söz aldı ve şöyle dedi:

— Yanımda çalışan, birtakım ırgatlarım vardı.

İşimi bitirdikten sonra; hemen hepsi gelip ücretlerini aldılar. Amma, onlardan biri kayboldu. Ücretini de almamıştı.

Ben o kimsenin ücretini bir koyuna yatırdım. Bir yıl, iki yıl, on yıl, kırk yıl geçti. Ama o kimse, bir türlü gözükmedi.

Amma ben, o koyundan meydana gelenleri korudum.

Sonunda o kimse geldi; şöyle dedi:

— Bir vakit, senin işini yapmıştım; hatırlıyor musun?. Şimdi benim o paraya ihtiyacım vardır..

Kendisine şöyle dedim:

— Bütün bu koyunlar senin hakkındır.

O kimse bana şöyle dedi:

— Benimle eğleniyor musun? Bunlar nasıl benim ücretim olabilir?.

Kendisine şöyle dedim:

— Seninle eğlenmiyorum; doğru söylüyorum.

Bundan sonra o koyunların tamamını ona verdim; alıp gitti.

Ya Rabbi, eğer bu yaptıklarımda doğru ve ihlâslı bir iş yaptım ise, bizi buradan kurtar.»

Resulüllah S.A. efendimiz, bundan sonrasını şöyle anlattı:

— «Bundan sonra o taş, mağaranın ağzından açılıp gitti. Orada bulunanlar da dışarı çıkıp kurtuldular.»

Bundan anlaşılan odur ki: Bu iş, olağanüstü harika bir şeydir.

CÜREYC RAHİP..

Rahip Cüreyc'in hikâyesi de bu manada meşhur ve bilinen bir şeydir.

Bu hikâyenin ravisi Ebu Hüreyre'dir; Allah ondan razı olsun..

Bu rivayete göre, Resulüllah S.A. efendimiz şöyle buyurmuştur:

— «İsrailoğulları arasında bir rahip vardı; adı Cüreyc idi.. Kendisi mücahede ehli biri idi.

Onun örtülü ve kapalı bir anası vardı. Bir gün, oğlunu görmek arzusu ile geldi ve oğlunu namazda buldu. Ancak, onu namazda görünce, ibadethanesinin kapısını açmadan gitti.

İkinci ve üçüncü günler aynı şekilde gelip gitti. Bir türlü oğlunu görüp konuşamadı..

Sonunda canı sıkıldı ve şöyle duâ etti:

— Ya Rabbi, sen bu oğlumu rüsvay et.. Benim hakkımla onu tut..

O zamanda da, kötü yollu bir kadın vardı. Kendi kendine:

— Bu Rahip Cüreyc'i ben yoldan çıkarırım..

Deyip onun ibadet yerine geldi; ama Cüreyc ona hiç aldırış etmedi. Bu arada, bir çobanla da o işi yapıp çocuğa kaldı. Şehre gelince de şöyle kötü haber yaydı:

— Benim bu çocuğa kalmam, Cüreyc'dendir.

Çocuğu doğurduktan sonra, halk Cüreyc'in ibadet yerine geldiler. Tuttular, o zamanın padişahına götürdüler.

Cüreyc padişahın huzurunda, o yeni doğan çocuğa şöyle dedi:

— Ey oğlancık, senin baban kimdir?.

O oğlancık, Allah'ın izni ile dile gelip şöyle dedi:

— Anam sana iftira etti. Benim babam bir çobandır.»

Daha sonraki kısımda İmam-ı Müstağfirî şöyle anlattı:

— Evliya kerametlerini inkâr edenler için, aleyhlerine hadis ve haber yollu gelen rivayetler çoktur. O cümleden biri de şöyledir:

HAZRET-İ EBU BEKİR'İN KERAMETİ.. Allah ondan razı olsun..

Hazret-i Ebu Bekir r.a. bir gün oğlu Abdüllah'a şöyle dedi:

— Yavrucuğum, bir gün Araplar arasında ihtilâf vaki olur ise.. Resulüllah S.A. efendimizle bulunduğumuz mağaraya git. Orada kal.

O mağarada kaldığın süre, sabah akşam senin rızkın mutlaka gelir; bunda şüpheye kapılmayasın.

İşbu kelâm dahi, evliya kerametini isbat şanında doğrudur.

İmam-ı Müstağfirî, bir başka yerde şöyle anlattı:

— Cabir b. Abdillah r.a. yolu ile gelen rivayete göre, Hazret-i Ebu Bekir r.a. şöyle demiştir:

— Ben vefat ettikten sonra, beni Resulüllah S.A. efendimizin mübarek kabrinin bulunduğu kapıya götürün. O kapıyı çalın; şayet kapı açılır ise, beni oraya gömün.

Bundan sonrasını Cabir r.a. şöyle anlattı:

— Vefatından sonra, Hazret-i Ebu Bekir'i alıp o yüce kapıya gittik. Kapıyı çaldık; şöyle dedik:

— İşte Ebu Bekir'i getirdik. Kendisi Resulüllah S.A. in yanında olmak ister.

Bunun üzerine kapı açıldı; kapının kim tarafından açıldığını bilemedik. Sonra da, şöyle bir ses geldi:

— İçeri girin; onu buraya hoşlukla, ikramla defnedin.

Halbuki, biz ne bir şahıs gördük; ne de başka bir şey..

HAZRET-İ ÖMER'İN KERAMETİ.. Allah ondan razı olsun..

İmam-ı Müstağfirî senetleri ile Malik b. Enes, Nafi', yolundan aldığı ile, Hazret-i Ömer r.a. a şöyle anlattı:

— Hazret-i Ömer b. Hattab r.a. bir gün Medine-i Münevvere'de cemaata hutbe okuyordu. Hutbe esnasında şöyle seslendi:

— Ey Sariye dağa dikkat.. Kurt güden zulme uğrar..

Bunu İbn-i Ömer r.a. şöyle anlattı:

— Halk, Sariye'nin, hutbe esnasında anlatılmasını kabul etmedi. Sariye de o sırada Irak tarafında bulunuyordu.

Cemaat gelip Emirülmüminin Hazret-i Ali'ye r.a. durumu sordular ve dediler ki:

— Hazret-i Ömer r.a. hutbede Sariye'den söz eder; halbuki Sariye Irak tarafında, burada değil..

Bunun üzerine Hazret-i Ali r.a. şöyle dedi:

— Vay size, siz Ömer'i kendi haline bırakınız. Zira Ömer, içinden çıkamayacağı işin içine girdiği azdır.

Bu hikâyenin üzerinden az zaman geçti; bir haberci şöyle bir haber getirdi:

— Sariye düşmanı buldu ve perişan etti.

Daha sonra, ganimetle bir dağ eteğine geldi. O yerde de, bir mikdar mağlup olan düşman kalıntısı vardı.

Bu düşman kalıntısı, pusu kurup Sariye'nin elinden ganimeti almayı istediler. O dağ eteğine de eriştirmek istemiyorlardı.

Tam bu sırada, semadan bir ses geldi:

— Ey Sariye dağa dikkat.. Kurt güden zulme uğrar..

Anlatıldığına göre: Medine-i Münevvere ile o dağın arası beş yüz fersah idi.

Bu ses, Sariye'nin ve beraberinde olanların kulağına geldiği zaman; anladılar ki: Pusuda düşman vardır.

Hemen o dağa çıkıp oradaki düşmanla cenk ettiler ve onları perişan edip bozguna uğrattılar.

AMR b. AS'IN KERAMETİ.. Allah ondan razı olsun..

Anlatıldığına göre, Mısır alındıktan sonra; oranın halkı Amr b. As'a gelip şöyle dediler:

— Ey kumandan, gerçek şu ki bizim bu Nil'in bir âdeti vardır. Bu âdet yerine gelmeyince, suyu akmaz.

Amr b. As sordu:

— O âdet nedir?..

Şöyle anlattılar:

— Bu ayın on ikinci gecesi geldiği zaman, bu Nil'e bir kız atmak lâzımdır. Bu kızı buluruz; anasını babasını razı ederiz. Daha

sonra o kızı, elbisesinden ve süslerinden arındırırız; daha güzel bir elbise ve daha güzel bir zinetle süsleriz. Bundan sonra götürür o Nil'in içine atarız. Bundan sonra Nil akmaya devam eder.

Onların bu sözüne karşılık Amr şöyle dedi:

— Bu iş, hiç bir şekilde İslâm dinine yakışır bir iş değildir. Tam manası ile İslâm dini, kendisinden önceki batıl âdetlerin hemen hepsini yıkmıştır.

Bu sözün üzerinden üç ay geçti. Ne az, ne de çok oradan hiç bir şey akmadı. Hatta bu yüzden, orada yaşayanlar göç etmeye hazırlandılar.

Amr b. As, bu durumu gördükten sonra; Hazret-i Ömer b. Hattab'a bir mektup yazdı; durumu kendisine bildirdi.

Hazret-i Ömer dahi, Amr b. As'a şöyle yazdı:

— Her ne etmişsen, isabet etmişsin; yerindedir. Gerçek manada, İslâm dini, kendisinden evvel olan tüm batıl işleri yıkmıştır. Sana gönderdiğim bu mektubun içinde de bir kâğıt parçası vardır; onu alıp Nil'in içine at.

Amr b. As'a Hazret-i Ömer'in bu mektubu geldikten sonra aldı; içini açıp o Nil için yazılan yazıyı da buldu.. Onda şöyle yazılı idi:

— Allah'ın kulu Müminlerin Emiri Ömer'den Mısır Nil'ine..

Şayet sen kendiliğinden akmakta isen; hiç akma..

Şayet Vahid Kahhar Sübhan Allah seni akıtmakta ise; biz Vahid Kahhar Allah'tan seni akıtmasını dileriz.

Amr b. As o mektubu Nil'e bıraktı.

O sırada, Mısır halkı da, ülkelerini terk için hazır vaziyetteydiler. Zira onların geçimleri Nil'siz imkânsızdı.

O gece sabah oldu; gidip baktıkları zaman gördüler ki: Nil on iki zira yükselmiş; akıyor..

Ve.. o güne kadar süregelen o kötü âdet, Mısır halkından o mübarek mektup şerefine kalkmıştı.

HAZRET-İ OSMAN'IN KERAMETİ.. Allah ondan razı olsun.

İmam-ı Müstağfirî, sağlam senetleri ile İmam-ı Nafi'den alıp anlattığına göre; İbn-i Ömer r.a. şöyle demiştir:

— Hazret-i Osman r.a. şehid olduğu günün gecesinde; Resulüllah S.A. efendimizi rüyada gördü.

Resulüllah S.A. efendimiz ona şöyle buyurdu:

— «Ya Osman, orucunu yarın bizim yanımızda açarsın.»

Ve.. ertesi gün, kendisine şehadet nasib oldu..

HAZRET-İ ALİ'NİN KERAMETİ.. Allah ondan razı olsun..

Müminlerin Emiri Hazret-i Ali r.a. bir gün Rahbe'de oturuyordu.

Bir kimse geldi; kendisine yalandan bir söz etti. Ama kasden.. Hazret-i Ali r.a. şöyle dedi:

— Sen yalan söyledin..

O kimse şöyle dedi:

— Yalan söylemedim..

Hazret-i Ali r.a. şöyle dedi:

— Eğer yalan söylediysen, sana bedduâ ederim Hak Taâlâ gözlerini kör eder.

O kimse şöyle dedi:

— Olur bedduâ et..

Hazret-i Ali r.a. bedduâ edince o kimsenin gözleri kör oldu. Rahbe'den çıkıp giderken, gözleri kör olarak çıkıp gitti.

Burada anlatılanların benzeri kerametler ve olağanüstü şeyler; sair sahabeden, tabiinden, teba-ı tabiinden, tarikat meşayihinden tabaka tabaka zuhur edip gelmiştir. Onlar, ne yazı çenberine, ne de söz tutanağına sığar.. Haddi aşmıştır.

İmam-ı Kuşeyrî Risale'sinde şöyle anlattı:

— Bu türlü kerametler çokluğu ve oluşu ciheti ile tevatür derecesini bulmuştur. Yani: Keramet, haber ve hikâye olarak..

Böylece onu bilmek, evliyada zuhurunu kabul etmek sağlam bir ilim halini almıştır. Hem de, bu ilimden şekkin ve şüphenin kalkması ile..

Bir kimse, bu büyük zümrenin yolunu tutar; devamlı olarak onların hikâyelerini ve haberlerini dinlerse.. bu manada kendisinde hiç bir şüphe kalmaz.

Hâsılı..

Burada, evliya kerameti üzerinde biraz fazla durduk. Bundan maksad odur ki:

Bu temiz zümrenin hallerini görmeyen, sözlerini dinlemeyen kimseler; cahil kimselerin, dalâlette kalanların yanlış haberlerine, gevşek sözlerine kanmayalar.. Zira, onların kötü iftiraları her zaman meydana gelmiştir. Ta ki, onlara uyup da kerametleri bir yana itmeyeler, mucizeleri dahi inkâr yoluna sapmayalar; aldanıp da dolandırılmayalar. Dinlerini de havaya verip başıbozuk kalmayalar.

Evliya kerametini inkâr etmelerinin sebebi var. Çünkü, kendilerini velâyet mertebesinin en yüksek derecesinde sayarlar.. Ama

keramete dair işlerden yana, evliyanın esas hallerine dair kendilerinde hiç bir eser yoktur. Hattâ öyle bir şeyden haberleri de yoktur. Bunun için, kerameti reddederler ki: Halk huzurunda rezil ü rüsvay olmayalar. Amma, has zatlar katında rezil olduklarına hiç aldırış etmezler.

Durum anlatıldığı gibi olmasına rağmen, kendilerinden yüz bin çeşit harika sayılan olağanüstü hal zuhura gelse önemi yoktur. Zira, onların dış durumları şeriat hükümlerine uygun olmadığı gibi, iç âlemleri de tarikat edeplerine uygun değildir. Şayet kendilerinde olağanüstü harika bir şey zuhura gelirse.. bunu sırf bir istidraç saymalı; velâyet hali ve keramet çeşidi değildir.

ALÂMÜLHÜDA VE AKİDE-İ ERBAB-I TÜKA kitabı, Şeyh Hümam Kutb-u Enam Şahabeddin Ebu Abdillah Ömer b. Muhammed Sühreverdî hazretlerinindir. Allah sırrının kudsiyetini artırsın.

O eserinde şöyle demiştir:

— Biz, Muhammed S.A. ümmetinden kerametler ve olağanüstü harika şeylerin geleceğine inanırız. Bunun gibi, her peygamberin ümmetinden de, kerametler ve olağanüstü harika şeyler zuhur eder.

Velilerin kerameti, peygamberin mucizesinin bir sonucudur.

Her ne zaman, bir kimsede harika sayılan olağanüstü bir şey zuhur eder de, alışılmışın dışında bir şey meydana gelirse.. o kimse de, şeriatın emrinde değilse.. itikadımıza göre o kimse zındıktır.

Elinden çıkan olağanüstü keramet dahi, sırf mekir ve istidraçtır.

KERAMET ÜZERİNE BİR SUAL..

Burada şöyle bir şey sorulabilir:

— Salih zatlardan, meşayihten zuhur eden alışılmışın dışında harika hallerin zuhuru çok meşhur oldu.

Hal böyle iken, Resulüllah'ın S.A. ashabı, Resulüllah S.A. efendimizle sohbet işinde pek ileri idiler. Kâinatta tasarruf etmeğe de güçleri yeterli idi.. Ama bunlardan o kadar keramet zuhur etmedi..

Biz burada sorulan soruya, İmam-ı Şafii'nin KİFAYET'ÜL-MUTEKİD VE NİKAYET'ÜL-MÜNTAKİD adlı kitabında verdikleri cevabı verelim:

— İmam-ı Ahmed b. Hanbel'e dahi bu türlü soru soruldu.. Cevap olarak şöyle dedi:

— Allah onlardan razı olsun; ashabın imanı kuvvetli idi. Dışarıdan zaid bir şeyle imanlarını kuvvetlendirmeye ihtiyaçları yok-

tu. Ama, başkalarının imanı onlar gibi değildir; zayıftır. Sahabe dışındakilerin imanı, hiç bir şekilde onların iman derecesine çıkmamıştır. Bunun için de, imanlarını keramet izharı yolu ile, takviye yoluna gittiler.

Bu manada, Müeyyed Şeyh-i Tarikat ve Lisan'il-Hakikat Şahabeddin Sühreverdî şöyle dedi:

— Olağanüstü halerin keşif ve zuhuru; o türlü şeyleri keşfedenlerin yakin zaafından dolayıdır.

Yüce Sübhan Hak, ibadette bulunan kullarını esirgeyip rahmeti ile nazar ettiği sebepten bu taifeden daha yüksek bir taife vardır. Bunların gönüllerinden perdeler kalkmıştır. Batın âlemleri dahi, yakin ruhunu bulmuştur. Bunların olağanüstü harika şeylerden yardım ummaya, Yüce Hakkın zâhirdeki kudretlerini müşahede etmeye ihtiyaçları yoktur.

Anlatılan sebep dolayısı ile, sahabe-i kiramdan, olağanüstü harika şeyler az zuhur etti. Son gelen meşayihten dahi, keramet cinsi çokça olağanüstü şeyler zuhur etti. Çünkü:

Sahabe-i kiram, Resulüllah S.A. efendimizin sohbet bereketine nail olmuşlardı. Vahyin gelmesi, onların yanlarında oluyordu. Meleklerin gelişini ve gidişini çok kere görüp anlıyorlardı. Bu yüzden içleri nurlanmıştı. Âhireti dahi, müşahede etmişlerdi. Dünyadan dahi, sakınmış, nefislerini temize çıkarmışlardı. Alışılmış şeyler onlardan çıkıp gitmişti. Kalbleri, tertemizdi. Hal böyle olunca, onların keramete ihtiyaçları yoktu.

Sühreverdînin sözleri bu kadar..

Ne var ki, bana burada anlatılan başka iki cevap şekli daha geldi.. Şöyleki:

a) Bu keramet çeşidi şeyler, nur sayılır; bir güzelliktir. Nurların güzelliği ve nuru ancak karanlık zulmet içinde olur. Güzellik dahi, ancak çirkinlik yanında belli olur.

Hele bir bak.. Güzeller kendi akranları ile oturdukları zaman; onların güzellikleri o kadar belli olmaz. Ama, kendilerine yakın güzellikte kimselerin bulunmadığı bir mecliste oturdukları zaman, hemen onların hoşlukları açığa çıkar. Bütün kalbler de, onun tarafına meyleder.

Bu cümlelerde anlatıldığı gibi; ashaptan sonra, ortalığı bir zulmet ve çirkinlik sardı. Gün gün, zaman zaman bu haller artmaya başladı. İşte o zaman keramet çeşidi harika nurlar ortalığı aydınlatmaya başladı. Olağanüstü harika şeyler de zuhura gelmeye başladı.

Zira ashab-ı kiramın hemen hepsi nurdu; güzellikti. Onlarda

zulmet ve çirkinlik yoktu. Nübüvvet güneşinin aydınlığı da onlar üzerine vurmuştu. Şu da bir gerçektir ki: Güneş tamamen batmadıkça zulmet zuhur etmez. Güneş batınca, yıldızların büyükleri de ortaya çıkar. Zulmet arttıkça, yıldızların küçükleri de açığa çıkıp parlamaya başlar.

İtiraz eden biri çıkıp şöyle bir itiraz sözü edebilir:

— Bu kelâmın gereğine göre; zamanımızda da yıldızların küçükleri çoğalmalıydı. Halbuki durum hiç de öyle değildir.

Bunun için şu cevabı verebilirim:

— Sen yanılıyorsun.. Güneş batıdan doğmaya başladı. Zira bu sekizinci asırda sekiz yüz yıllık ömür geçti. Ecel sabahı da yaklaştı. Korkarız ki: Biz uykuda iken, korkulu günün tanyeri ağarmış ola..

Anlatılan sebepten ötürü, günün ışığı belli olmamaktadır. Çünkü, günah bulutları kalb semalarını tutmuştur. Dünya fitneleri denizinin dalgaları da, zulüm zulmetlerinin dalgaları ile karıştı. Sanki şu âyet-i kerimedeki mana zuhura gelmiş gibidir:

— **«Engin denizde zulmetler gibidir. Her taraftan, birbirini takib eden dalgalar gelir.**

Üstlerinde ise, bulutlar vardır. O karanlık bulutlar kat kattır. Bu zulmetlerde kalan kimse, elini uzatsa onu bulup göremez.» (24/40)

Gaflet altında ellerimizi çıkarsak dahi, günah zulmetlerinin ve ayıpların şiddetinden onu göremeyiz.

Hal böyle iken, bizde nur dahi yoktur.

Allah-ü Taâlâ'dan dileğimiz o ki: Bize hayat versin; insanlar arasında bizi nuru ile yürüyenlerden eylesin..

b) Bu cevap ise şöyledir:

Resulüllah S.A. efendimizin ashabı, — Allah onlardan razı olsun —, sünnet, taat, adalet ve marifet sahipleri idi. Ama onlardan sonra gelenlerde bunların aksi meydana geldi. Batıl, bid'atlar, masiyetler, zulümler, kötülükler âlemi sardı.

Ama bundan sonra, Yüce Sübhan Hak, onların diyarını erenlerle doldurdu. Hepsi de kılıç kuşanmışlardı. Bunlar, önce kendi kâfir nefislerinin üzerine kılıçlarla yürüdüler. Ta ki, nefislerini Müslüman edeler; bunu da yaptılar. Ve.. nefislerini azgın muhalefetten aldılar.

Nitekim bu manada, Allah-ü Taâlâ şöyle buyurdu:

— **«Sizi yöneten kâfirlerle çarpışınız.»** (9/123)

Bundan sonra, kendilerine büyük mülk verdi. Yardım ihsan ey-

ledi; feth-i mübin ile ganimete erdirdi. Şüphesiz, insanlar da onlara itaat ettiler. Bilhassa hakkı yerine getirmekte..

Sonra, zulümleri ve kötülükleri engellediler. İslâm şartlarını yerine getirdiler.

Zira Allah Latif ve Mennan isminin sahibidir. Lütfü ihsanı boldur.

* * *

KERAMET ÇEŞİTLERİ VE OLAĞANÜSTÜ HARİKALAR..

Bilesin ki,

Olağanüstü harika işlerin çeşidi çoktur. Özet olarak şunları sayabiliriz:

Var yok edilir; yok var edilir..

Gizli işler açığa çıkarılır; açık işler de gizli bir hal alır..

Edilen duâ makbul olur..

Az zaman içinde, uzun mesafeli yol kat edilir..

Gizli işlere muttali olunur; gizli işlerden haber verilir..

Aynı zamanda, değişik yerlerde hazır olunur.

Ölüleri diriltmek; dirileri dahi öldürmek aynı manada sayılır.

Hayvanatın, bitkilerin, cemadatın ve daha başka şeylerin sözlerini ve tesbihini işitmek dahi aynı manadadır.

Zâhiri sebeplere girmeden ihtiyaç duyulduğu zaman yemek ve içmek hazırlamak.

Bunlardan daha başka, alışılmışın dışında şeyler olur. Meselâ:

Su üzerinde yürümek..

Havada seyahat etmek..

Vahşi hayvanları emir altına almak..

Yine bu büyüklerin bedenlerine öyle bir kuvvet gelir ki: Semağ sırasında ayakları bir büyük ağaca dokunup onu kökünden sökerler.. Elleri ile duvara vurup o duvarı ikiye ayırırlar. Parmakları ile bir kimseye:

— Düşsün..

Diye işaret ettikleri zaman o kimse düşer..

Yine bir kimsenin başının vurulmasına işaret ettikleri zaman; onun başı havada uçmaya başlar..

Hâsılı..

Yüce Sübhan Hak, kullarından birini kâmil kudretine mazhar eylemiş olsa, bu âlemin heyulasında (maddeleri oluşturan cevherlerde) her ne gibi bir tasarrufta bulunmak istese öyle bir tasarrufta bulunur.

Şunu da unutmamak gerekir ki: Gerçekte o tasarruf ve tesir Yüce Sübhan Hak Taâlâ Hazretlerinindir. Ama onun bazı sıfatlarına mazhar olan kuldan zuhur eder. Bu manada o kimse ortada yoktur.

Bu manada, irfan sahiplerinden bazı büyükler şöyle demişlerdir:

— Senin için olan bu kerametleri bilmekte asıl olan anlatılacaktır dinle..

Bir kimse bir nefiste, yahut kendi nefsinde, bütün nefislerin sürdürmekte oldukları şeylerin birini olağanüstü bir şekilde göstermek istediği zaman; Allah-ü Taâlâ onun benzeri bir şeyi olağanüstü bir şekilde yaratır. Avam halk arasında bunun adına:

— K e r a m e t..

Denir..

Has kullar katında ise, kerametin adı şudur: Allah'ın yardımı, inayeti..

Bu uğurda Yüce Allah onlara başarı ihsa neylemiştir. Bunu yapmaları için, Yüce Hak onlara bir kuvvet ihsan eylemiştir.

Bundan sonradır ki onlar: Kendilerinde var olan bir şeyi, olağanüstü harika bir şekilde ortaya çıkarırlar..

Bizim için asıl keramet, bu ikinci olarak anlatılan durumdur.

Avam halka göre keramet sayılan şeylere gelince.. Hak erleri bunları düşünmekten bile geçmişlerdir. Zira onlarda istidraca girme tehlikesi vardır; insanı farkında olmadan yavaş yavaş küfre götürür. Zira, onlarda bir karşılık vardır..

Anlatılan manadan ötürü: O büyükler korkarlar ki; işledikleri iyi amellerin bir karşılığı ola.. Zira, amellerin karşılığını onlar âhirette görmek isterler. Nitekim öyledir.

İşlenen iyi amellerden birinin karşılığı bu âlemde verilirse, biz bundan korkarız. Bu manada gelen çeşitli rivayetler vardır. Durum böyle olmasa, kerametten niçin korkulsun..

Korkulma durumu, ancak bizim anlattığımız manada bir keramet sayılmayınca olur. Bilhassa olağanüstü bir şey ortaya çıktığı zaman..

Şayet olağanüstü bir şey meydana çıktığı zaman:

— Bu, ziyadeden bir şeydir; âhirette verilecek amel hazzından yana bir şeyi eksik etmez.. Mana kapısına bir perde de olmaz..

Manası çıkarsa.. o zaman onun için:

— K e r a m e t..

İsmi verilir; bunda da bir korku yoktur.

Aslında, anlatılan manadaki bir müjde dahi, kerametin kendisidir.

O büyük zat, daha sonra şöyle devam etti:

— Kerametlerin en güzeli ve en büyüğü, içte ve dışta taatlardan lezzetler alabilmektir.

Bu lezzetlerin bir ikisini şöyle sıralayabiliriz:

Alınıp verilen nefesleri, daima Allah ile alıp vermek; kendini onun huzurunda bilmek..

Zaman zaman gelen bütün varidatta, Yüce Allah'a karşı edepli olmak..

Bütün hallerde Allah'tan razı olmak..

Yüce Allah'tan, ebedî saadet ve âhiret yurdundaki güzelliklerden yana o büyüklere ilâhî bir müjdenin gelmesi..

Gerçeği duyuran Allah'tır. Doğru yola ileten odur. O ne güzel Mevlâ ve ne güzel vekildir..

8. Bölüm

Konusu : Sofiyeye bu ismin verilmesi..

Allah rahmet eylesin; İmam-ı Kuşeyri şöyle anlattı:

— Resulüllah S.A. efendimizden sonra; Müslümanların en fazileti olanlarına, kendi asırlarında:

— Resulüllah sahabesi..

İsminden başka bir isim vermediler. Zira, Resulüllah S.A. efendimizin ashabı olmaktan daha üstün bir fazilet olamazdı. Bunun için de, onlara:

— S a h a b e..

Dediler.. Onlardan sonra gelen ikinci asırdaki zatlara da:

— T a b i i n..

İsmini verdiler.. Yani: Sahabenin arkadaşlarına..

Tabiinden sonra gelenlere ise:

— T e b a - i t a b i i n..

Adını verdiler.. Yani: Tabiinin arkadaşları..

Bundan sonra, gelenler için, insanlar değişik görüşlere kapıldılar. Birbirinden ayrı mertebeler ortaya çıktı.

İnsanların has zümresinden, din işlerine çokça yardımı olanlar görüldüğü zaman; kendilerine:

— Z a h i d veya á b i d..

İsmini verdiler..

Bundan sonra, bid'atlar ortaya çıkmaya başladı.. Çeşitli fırkalar arasında yankılar peydah oldu.. Her fırka kendi kendine şöyle bir davaya kapıldı:

— Asıl zahidler bizdedir..

Bu arada, hemen her nefesini Yüce Allah hazuru ile alıp veren

Ehl-i Sünnet vel-Cemaat ise.. gaflete düşmekten kalblerini sakladılar. Dolayısı ile bunlar:

— T a s a v v u f..

İsmini alıp diğer bid'atçılardan ayrıldılar.

Bu büyüklere, bu ismin verilmesi; hicretin ikinci yüzünden evvel oldu..

Avarif tercümesinde şöyle anlatıldı:

— Bazı zümrenin tercihine göre; sofiyeye bu ismin verilmesinin sebebi, onların suf (koyun postundan elbise) giymeleridir.

Bu giysiyi kabul etmelerinin sebebi de: Değerde en düşük olmasıdır. Böyle bir giyim, insanı tavazua daha çok yaklaştırır. Evvel zamandan beri de peygamber giyimidir.

Bu manada, Resulüllah S.A. efendimizin şöyle bir hadis-i şerifi vardır:

— **«Şam'ın Revha bölgesinden yetmiş tane peygamber bir kayaya doğru yürüdüler. Ayaklarında giyecekleri bir şey yoktu; çıplaktı.. Üzerlerinde dahi aba vardı.»**

Çünkü, o büyüklerin gayesi Kâbe'ye varmaktı..

İsa aleyhisselâm dahi yünden ve kıldan elbise giyinirdi.

Allah kendisinden razı olsun; Hasan-ı Basri şöyle dedi:

— Ben, Bedir gazileri sahabeden yetmiş kimseyi gördüm; hepsinin da giydiği koyun postundandı..

Ebu Hüreyre'yi, Fadala ve Ubeyd'i, Bedir savaşına katılan sair ashabı anlattıkları zaman şöyle dediler:

— Açlıklarından ayakta duramayıp düşer gibi idiler.. Badiyede oturanlar onları görecek olsaydı, deli sanırdı.

Ve.. bütün bunların giydikleri koyun postundan elbise idi.. Onun içinde ortaya çıktıkları zaman, üzerine yağmur yağmış koyun gibi kokarlardı..

Sahabeden bir taife, bir gün Resulüllah S.A. efendimize şöyle sordu:

— Ya Resulellah, sen bunların kokusundan rahatsız olmuyor musun?. Biz, rahatsız oluyoruz.

Bunların koyun postu giymelerinin sebebi; dünya süsünü bıraktıkları içindi. Onlar, âhiret kârına dalmışlardı. Ölmeyecek kadar dünyadan yemek, edep yerini örtecek kadar giyim onlar için yeterli idi. Buna kanaat etmişlerdi.

İmanları kemal bulmuştu. Gece gündüz Yüce Hakkın hizmetinde idiler. Bunun için de, nefislerinin rahatına bakmazlardı.

Bazıları da şöyle dedi:

— Bir kimse, sofiye zümresine bağlı olduğu için, kendisine:

— S o f î..

Denmiştir.. Tıpkı: Kûfe'li birine:

— K û f î..

Dendiği gibi..

S o f i y e, şu hırka (bez) parçasına derler ki: Hiç kimse, ona karşı bir rağbet göstermez; onu yabana atarlar.

İşbu sofiye zümresi dahi, bir yana atılmışlığı, sessizliği, tavazuu, ingin gönüllü olmayı, düşüklüğü, hakir hali seçtikleri için, o hırka parçasına benzetilip kendilerine:

— S o f i y e..

Denmiş olsa yeridir.

Bazıları da şöyle dediler:

— S o f î..

Kelimesinin aslı: S a f a v î ' dir.. Yani: Yüce Hakkın huzurunda duran ilk safta bulunduklarını anlatır. Ancak:

— S a f a v î..

Lafzı dile zor geldiğinden, VAV FA harfinden evvele alınıp:

— S o f î..

Dendi..

Bazıları da şöyle dediler:

— S o f î..

Lafzı, suffeye göre söylenmiştir. Bu taifeye de o manada söylenmiştir.

Bu taife de muhacirinin fakirleri idi. Resulüllah S.A. efendimizin zamanında, onlara:

— Ashab-ı Suffe..

Tabir ederlerdi. Ama, böyle bir deyim dil ilmi cihetinden yerinde bir deyim değildir. Ancak, mana yönü ile yerindedir. Bilhassa, bu sofiye zümresinin hali; hemen her yönü ile ashab-ı suffenin haline ve yoluna uygundur. Şöyleki:

Ashab-ı Suffe'nin Medine-i Münevvere'de ne bir yerleri vardı; ne de aşiretleri.. Kendileri dört yüz kadardı. Resulüllah S.A. efendimizin Mescid-i Şerifinde kalırlardı.. Ticaret yapacak ne malları vardı; ne de hayvanları.. Sırtlarında odun taşırlardı; hurma çekirdeği yerlerdi. Geceli gündüzlü ibadetle meşgul bulunuyorlardı. Kur'an öğrenir, Kur'an okumaya devam ederlerdi.

Resulüllah S.A. efendimiz onlara bolluk gösterirdi; iyilikler ederdi.. Sair sahabeye de:

— «Onlara bir şeyler verip iyilik ediniz..»

Emrini verirdi..

Resulüllah S.A. efendimiz onlarla oturur yemek yerdi. Sahabenin zenginlerine onları taksim ederdi. Onlar da, birer ikişer bu Ashab-ı Suffe'den alıp evlerine götürüp yemek yedirirlerdi.

Saad ve Maaz, onlardan seksen kişiyi götürüp yemek yedirirdi.

Şimdi..

Anlatılan manalar açısından bakılınca, bu zamandaki sofiye zümresi:

— S o f i..

İsmini almışlardır. Bunlar, mescidlerde ve tekkelerde toplanırlar. Fakr yolunu tercih edip zenginliğe rağbet göstermemişlerdi. Ne ticarete, ne de ziraata heves ederler. Hemen her gün meşguliyetleri ibadettir; Allah'a kulluktur.

Bu kitapta anlatılacak olanlar dahi, bu sofiye taifesinin çoğunlukla meşayihidir.

Yeri geldikçe, onların doğum ve ölüm tarihleri de anlatılacaktır.

Bu arada, onların önemli sayılan gidişatı, halleri, marifet durumları, kerametleri, yeri geldikçe makamları dile getirilecektir.

Bunları okuyanlar, onların hallerini düşünenler bu sofiye taifesini dahi iyi anlar.

Kerametleri, makamları inkâr edenlerin hezeyanları bunlara geçmez. Bu büyüklerin yolunu öğrenene de tesir etmez..

Bilhassa, bu büyüklerin durumunu iyi anladıktan sonra, o sapıkların saptırmaları kendilerine dokunmaz..

Yüce Allah, bizleri ve bütün Müslümanları nefislerimizin şerrinden, amellerimizin kötülüğünden korusun..

Bu sofiye büyüklerini anlatmanın daha da çok yararları vardır. Onları da biraz daha ayrıntılarına girip anlatalım.

Seyyidüttife Ebulkasım Cüneyd b. Muhammed Sofi (Cüneyd-i Bağdadi), Allah sırrının kudsiyetini artırsın; şöyle dedi:

— Meşayihin hikâyesi, Allah'ın ordularından bir ordudur; onları anlatmakla kalblere kuvvet gelir.

Bir gün, kendisine dediler ki:

— Meşayihin hikâyelerini anlatmakta, müridlere ne gibi fayda var?.

Şu âyet-i kerimeyi okuyup onlara cevap verdi:

— «Kalbini sabit tutmak için, peygamberlerin haberlerini sana aktarıyoruz.» (11/120)

Bu âyet-i kerime ile Allah-ü Taâlâ, Resulüllah S.A. efendimize daha açık bir ifade ile şöyle buyurmaktadır:

— Peygamberlerin kıssalarını ve haberlerini sana açıklamaktayız. Onların hallerinden sana malumat veririz.

Böylece, kalbine kuvvet ve sebat gelecektir.

Bilhassa kavminden sana bir zahmet ve ağırlık geldiği zaman, onların hallerini ve haberlerini düşün. Dolayısı ile şunu da bilesin ki: Onlar da bu türlü zahmet ve meşakkate düşmüşlerdir.

Ama onlar, bu zahmet ve meşakkat karşısında sabır ve tahammül artırdılar. Tevekkülleri ziyadeleşti.

Onların bu durumunu düşünürsen, senin de azmin, sebatın, tahammülün artar.

Anlatılan manadan ötürüdür ki: Salih zatların ve büyüklerin hikâyelerini dinlemek ve onların hallerini mütalaa etmek müridlere bir terbiye yoludur. Onların azim ve sebatlarını artırır. Belâ ve imtihan zamanlarında, kıtlık ve sıkıntılı zamanlarda onları korur ve himaye eder.

Ve.. mürid, onların yolunca gider. Onlar gibi azim sahibi olur.

Anlatılandan başka; Hak dostlarının sözlerini dinlemek; onları sevmeye sebeb olur.

Sen onları seversen; onlarla aranda bir bağlantı hâsıl olur:

— Sevgi iki yakınlıktan biridir..

Dedikleri bu manayadır. Yine bu manadan olarak şöyle demişlerdir:

— Sevgiden daha ileri bir yakınlık yoktur. Düşmanlıktan daha ötede bir uzaklık da yoktur.

Bu manada şu şiir nekadar güzeldir:

Âlemde çün mahabbet imiş en yakın nesep;
İhvana bundan özge olur mu aceb sebep..

Resulüllah S.A. efendimize şöyle sordular:

— Bir kimse, bir kavmi seviyor. Ama, onların işledikleri amelleri işleyemiyor. Bu kimsenin hali nasıl olacak?.

Resulüllah S.A. efendimiz şöyle buyurdu:

— **«İnsan sevdiği ile beraberdir.»**

Sahabe-i kiram, Resulüllah S.A. efendimizden alarak şöyle bir haber anlatmıştır.

— Kıyamet günü, amel babında müflis ve günahkâr bir kul bu yüzden ümitsiz bir halde kalır.

Yüce Sübhan Hak şöyle buyurur:

— Falan yerde falan kulum vardı; onu biliyor musun?. Falan yerde benim bir irfan sahibi kulum vardı; onu tanıyor musun?.

O kul şöyle der:

— Ey izzet sahibi Rabbım, o ilim sahibini biliyorum; o irfan sahibini de tanıyorum.

Bunun üzerine, Yüce Sübhan Hak şöyle buyurur:

— Şimdi gidebilirsin; seni onlara bağışladım.

Yüce Sübhan Hak, sırf iyi kullarından birini bilmeyi bağışlama sebebi eylediğine, bir kurtuluş vesilesi kıldığına göre; onları sevmek, onların yolunca gitmek, onların izini izlemek kurtuluş için daha yerinde bir sebeptir.

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın; Ebülabbas Ata şöyle dedi:

— Allah dostlarının mahabbet eteğine tutunmaya gücün yetmez ise.. Allah dostlarını sevenlerin mahabbet eteğine yapış. Zira, onları seveni sevmek; doğruca onları sevmektir.

Resulüllah S.A. efendimiz, bir gün İbn-i Mes'ud'a şöyle buyurdu:

— **«Ey İbn-i Mes'ud, İslâm halkalarından hangisi daha sağlamdır?.»**

İbn-i Mes'ud, şöyle demiştir:

— En doğrusunu Allah ve Resulü bilir..

Bunun üzerine, Resulüllah S.A. efendimiz şöyle buyurmuştur:

— **«Allah için dostluk bağı kurmak; bu uğurda sevmek ve bu uğurda buğzetmek..»**

Fudayl b. Iyaz şöyle demiştir:

— Yarın kıyamet günü olduğu zaman, Yüce Sübhan Hak, kullarına şöyle buyurur:

— Ey Âdemoğlu, dünyadaki zühdüne gelince; onunla sen kendine bir rahatlık aradın.

Bana bağlanıp kalmakla da, kendine bir değer kazanmak istedin. Hele bana söyle: Bir düşmanıma düşmanlık ettin mi?. Bir dostumla dostluk bağı kurdun mu?.

Hulâsa..

Bu büyüklerin hikâyesini dinlemenin en azından faydası odur ki, insan bilir: Kendisinin hali onlarınkine benzemez; işleri onlarınki gibi değil. Böylece kendi kusurunu görür. Kendini beğenmişlikten kurtulur; riyaya sapmaz.

Şeyhülislâm Ebu İsmail Abdüllah Ansarî Herevî — sırrı mukaddes olsun — ki bu kitapta:

— Şeyhülislâm..

Diye geçer.. Nerede böyle bir tabir varsa, bilesin ki odur..

İşbu zat, şöyle vasiyet etmiştir:

— Her büyükten bir söz ezberleyiniz. Buna gücünüz yetmez ise, onların adını aklınızda tutunuz. Böyle ettiğiniz takdirde, büyük bir manevî nasib elde etmiş olursunuz.

Bir başka yerde ise, şöyle demiştir:

— Bu yolda, manevî bir nasib almanın alâmeti odur ki; onların sözünü işittikte hoşuna gider; kalbine tesir eder.. Onlara candan meylin olur.

Olmaya ki, onlardan birini inkâr edesin..

Hak dostlarından biri, kendisini sana açıkladığı zaman; onu kabul etmeyip gözünde küçük görürsen bütün işlediğin günahların daha beterini işlemiş olursun. Böyle bir şey, mahrum kalmaya ve hicaba delildir.

Bu babda ziyana dalmaktan Allah'a sığınırız.

Şayet Hak dostlarında olmayan bir yanlışlık nazarında vaki olursa; bunu da, kabul ettiğin zatlardan çıkmasını istemezsen.. bu türlü görüşün sana ziyanı olmaz. Çünkü, senin niyetin doğrudur.

Bu kadar anlattığımızı kâfi görürüz.

Bundan sonra büyük velîlerin menkıbelerine geçeceğiz.. Bunun için Allah'tan yardım diler; ona tevekkül ederiz..

9. Bölüm

Konusu : Velîlerin Menkıbeleri..

Buraya kadar anlatılanlar, bundan sonra anlatılacak büyüklerin menkıbelerine bir hazırlıktı..

Bilhassa, kalbler ve ruhlar için.. Eğer hazır iseniz, menkıbelere geçip sırası ile anlatabiliriz..

* * *

1. EBU HAŞİM SOFÎ

Allah-ü Taâlâ, onun pâk özünün kudsiyetini artırsın..

Bu zat, üstteki künyesi ile bilinir.

Kendisi Şam'da şeyhti.

Aslı, Kûfe'dendir.

Süfyan-ı Sevrî ile aynı asırda yaşamıştır. Ama Süfyan-ı Sevrî Basra'da hicretin 161. senesinde (M. 777) vefat eyledi.

Süfyan-ı Sevrî bu manada demiştir ki:

— Şayet Ebu Haşim Sofî olmasaydı; ben riyanın inceliğini bilmezdim.

Bir başka cümlesinde ise şöyle demiştir:

— Ben, Ebu Haşim'i görmeden evvel, Sofî nedir bilmezdim.

Eu Haşim'den evvel de büyükler vardı. Zühd, vera', takva, tevekkül yolunda, sevgi izinde büyük işleri vardı. Ama bir kimse ki, kendisine:

— S o f î.

Demek gerekir.. İşbu zat, Ebu Haşim idi.. Ondan başkasına bu nam verilmemiştir.

Sofiler için kurulan ilk tekke (hanıgah) Şam'ın Remle'sinde kurulmuştur. Bu tekkenin kurulmasının sebebi şöyle anlatıldı:

— Mir Tersa, bir gün ava çıkmıştı. Yolunda iki kimse gördü. Bunların halini şöyle seyretti.

Birbirleri ile buluştular; elele tutuşup koşuştular.

Sonra bir yerde oturdular; yemek cinsinden neleri varsa ortaya koyup yediler.

Daha sonra vedalaşıp ayrıldılar..

Onların birbiri ile olan bu muamelesi, ülfetleri Mir Tersa'nın hoşuna gitti.

Onların birini çağırdı ve sordu:

— O senden ayrılıp giden adam kimdi?.

Dedi ki:

— Bilmiyorum..

Tekrar sordu:

— Buluşmanızın sebebi neydi?.

Dedi ki:

— Hiç bir şey değildi.

Tekrar sordu:

— O kimse ne taraftandır, bilir misin?.

Dedi ki:

— Bilmem..

Tekrar sordu:

— Birbirinizle böyle ülfet edip halleşmenizin sebebi nedir?.

Dedi ki:

— Bu, bizim yolumuzdur..

Tekrar sordu:

— Sizin hiç bir yeriniz var mı ki, orada toplanıp oturasınız?.

Dedi ki:

— Yoktur..

Bundan sonra Mir Tersa şöyle dedi:

— O halde, şimdi ben size bir yer yapayım. Siz orada kalın..

Bundan sonra Remle'ye gitti; orada bir hangah (tekke) yaptı. Sırrı mukaddes olsun; Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

Evin hayırlısı, içinde hayırlılar bulunandır;
Allah'tan başarı da hayırlılarla olmadadır.

Bir başka beytinde şöyle demiştir:

Sancak, şeref, diyarlar tümden;
Dost izi geçer üzerinden..

Ebu Haşim şöyle demiştir:

— İğne ile dağları kazıp yerinden sökmek; kalbden kibri ve kendini beğenmişliği çıkarıp atmaktan daha kolaydır.

Ebu Haşim bir gün gördü ki: Kadı Şüreyk Yahya Halid'in evinden çıkıyor.. Ağladı ve şöyle dedi:

— Faydasız ilimden Allah'a sığınırım.

Demiştir ki:

— Bir kimsenin güzel terbiye görmüş olması; âilesinden (yahut işinin ehli birinden) aldığı terbiyeye bağlıdır.

Mansur Ammar Dımeşkî — Allah rahmet eylesin; — şöyle demiştir:

— Ebu Haşim Sofi'ye ölümüne yakın şöyle sordum:

— Kendini nasıl buluyorsun?.

Şöyle dedi:

— Büyük bir belâ içinde görüyorum. Ama şevk ve mahabbet belâdan daha çoktur.

Daha açık manası ile şöyle demiştir:

— Belâ büyüktür; ama mahabbet yanında küçük kalmaktadır.

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Eğer belâ sevgiye göre kıyas edilseydi; sevgi kalmazdı.. Ama, sevgi bağı çok çok üstündür.

Allah ondan razı olsun.

2. ZÜNNUN-U MISRÎ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Evliyanın ilk tabakasındandır. Yani: İlk gelen büyüklerdendir.

Esas adı Sevban olup babasının adı da İbrahim'dir.

Künyesi Ebülfeyz, lakabası ile Zünnun'dur.

Onun adı, lakabı, künyesi hakkında burada anlatılanlardan daha başka da söylemişlerdir. Ama en sağlamı, burada anlatılandır.

I H M İ M.. (A H M İ M..) İMAM-I ŞAFİİ'NİN KABRİ..

— I h m i m..

Diye bir belde vardır ki, İmam-ı Şafii'nin kabri oradadır.

İşte Zünnun-u Mısrî bu yerde bulunurdu..

Burası, Mısır'da Said tarafından hacca gidenlerin yolu üzerinde bir beldenin adıdır.

N E V B E..

Babaları Nevbe'den olup Kureyş'in azadlı kölelerindendir..

N e v b e ise.. Mısır, Said, Habeşe ortasında birkaç şehirden ibarettir.

Zünnun'un kardeşleri de vardı. Onlardan birinin adı: Zülküfil, olarak bilinir. Kendisinden muamelât ve daha başka hususlara dair hikâyeler anlatıldı.

Bazıları da demiştir ki:

— Bu kardeşinin adı Meymun olup Zülküfil onun lakabıdır.

* * *

Zünnun Malik b. Enes'in talebesi olmuştur; onun yolunda gitmiştir. Muvatta adlı eseri dahi ondan dinlemiştir. Kendisinden, aynı zamanda fıkıh dersi okumuştur.

Zünnun'un piri, Şeyh İsrafil olup kendisi Mağrib'dendir.

Şeüh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Zünnun onlardandır ki; kendisini ne kerametle övebilirler, ne de makamlarla övmeleri mümkündür.

Makam, hal, vakit onun elinde bir oyuncak olup güçsüz kalmıştır.

Kendisi vaktinin imamı, zamanının bir tanesi idi. Bu sofiye taifesinin de başı idi.. Hemen hepsinin bağlantısı, varışı onadır.

Zünnun'dan evvel de meşayih vardı; lâkin Zünnun, işareti dile getirenlerin ve bu yolda söz edenlerin ilki idi..

CÜNEYD-İ BAĞDADÎ..

Cüneyd-i Bağdadi zuhura geldikten sonra; bu tarikat ilmini bir tabakada sıralayıp açtı ve yaydı.. Bu manada kitaplar yazdı..

Şiblî geldiği zaman da, bu ilmi minberler üzerinde söyleyip aşikâre etti.

Anlatılan manada Cüneyd-i Bağdadî şöyle dedi:

— Biz, bu ilimleri yer altında, ev içlerinde gizli söylerdik. Ama Şiblî geldi; minberlere çıkıp aşikâre kıldı..

* * *

Zünnun şöyle anlattı:

— Üç yolculuğa çıktım; üç ilim getirdim.

İlk yolculukta öyle bir ilim getirdim ki; onu hem seçme kullar kabul etti; hem de umum halk..

İkinci yolculukta getirdiğim ilmi sadece seçme kullar kabul etti: avamdan diğer kullar kabul etmediler.

Üçüncü yolculukta öyle bir ilim getirdim ki; onu hiç kimse ka-

bul etmedi. Ne seçme kullar, ne de avam kimseler.. Bunda; bir yana atılmış, kovulmuş, tek olarak kaldım.

Zünnun-u Mısri'nin bu cümlesini, Şeyh'ül-İslâm şöyle açıkladı:

— Birinci ilim tevbe idi.. Bunu hem seçme kullar, hem de avamdan sayılan kimseler kabul ettiler.

İkinci ilim tevekkül, muamele ve mahabbet idi.. Bunu seçme kullar kabul etti; ama avam kullar kabul etmedi. İnkâr edip kendisi ile çekiştiler..

Üçüncü ilim ise.. hakikat idi. Bu, halkın bilgisine ve aklına göre değildi. Şüphesiz bunu kabul etmeyip uzak kaldılar. Onu inkâr edip ölünceye kadar çekişmeye girdiler.

* * *

Zünnun-u Mısri hicretin 245. (M. 859.) yılında âhirete gitti.

Cenazesini geçirdikleri zaman; bir kafile kuş geldi ve onun cenazesi üzerinde kanat çatıp yürüdüler. O kadar ki: O cenazede bulunan cemaatı, o kuşlar kanatları ile gölgelediler.

O kuşları daha evvel hiç kimse görmemişti.

Ondan sonra, İmam-ı Şafii'nin talebesi Müzeni'nin cenazesi üzerinde bu kuşlar yine görüldü..

Bu hadiseden sonradır ki; Zünnun'un halk arasında makbul bir zat olduğu açığa çıktı..

Gömüldüğünün ertesi günü, Zünnun'un kabri üzerinde şu yazı bulundu:

— Zünnun Allah sevgilisidir; Allah şevkinden ölmüştür. (Zünnun Habibüllan mineşşevki katilüllah..)

Bu yazıyı oradan sildiler; yine yazılı buldular..

* * *

Şeyh'ül-İslâm, Zünnun'un anlattığı üçüncü yolculuğu için şöyle dedi:

— O yolculuğu ayakla olmamıştır; gönülden himmetle olmuştur.

Zünnun şöyle demiştir:

— Allah bir kulunu değerlendirirken, ona şu değerden daha değerlisini vermemiştir: Nefsinin zilletine göre onu zelil etmek..

Demiştir ki:

— Hakikata karşı perdelerin en gizlisi ve en zoru; nefsi görmek ve onun idaresine girmektir.

Demiştir ki:

— Allah'ın zatı üzerinde tefekküre dalmak cehalettir; ona işaret etmek küfürdür..

Marifetin hakikatı ise, hayrettir..

Şeyh'ül-İslâm, bu cümlede geçen:

— H a y r e t..

Lafzı üzerine şu açıklamayı yaptı:

— Hayret iki türlüdür. Şöyleki:

a) Avam kimselerin hayreti..

Bu türlü hayret dalâlet ve ilhaddır. Bu, bir şaşkınlıktır.

b) Ayan sayılan seçmelerin hayreti..

Bu türlü hayret, aynen seçme kulların hayretidir. Böyle bir hayret de, marifetin kendisidir.

* * *

Zünnun şöyle demiştir

— Bu yolun evveli üzülüp ulaşmaktır. Âhiri ise, ne üzülmektir; ne de ulaşmaktır..

Bu manada Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

Anlatılmaz, ikinin birleşmesi, birler aslında;
Kimse biri bölen bilmeden biri kâfir şanında..

* * *

MÜRİD - MURAD..

Zünnun'a şöyle sordular:

— Mürid kimdir, murad kimdir?.

Şöyle dedi:

— Mürid arar; murad kaçar..

AHMED ÇEŞTÎ..

Sonra şöyle dedi:

— O kimse ki, ak sakalını benim ayağıma sürdü; Ahmed Çeşti idi..

Daha sonra bunun hikâyesini şöyle anlattı:

— Bir gün, kürkçüler pazarında Ebu Said Muallim ile bana uğradılar. Ki bu zat, Pars'ta Şeyh Ebu İshak Şehriyar'ın türbesi yakınında gömülmüştür. Bunlar birbirleri ile:

— Mürid mi iyidir, yoksa murad mı?.

Diye ayrı ayrı görüş ileri sürüp duruyorlardı.. Beni görünce şöyle dediler:

— İşte hakem geldi..

Bunun üzerine ben şöyle dedim:

— Ne mürid, ne murad, ne haber, ne istihbar, ne had, ne resim.. O, her şey olup her şeyledir..

Bunun üzerine Ebu Said arkasındaki kaftanını çıkarıp attı. Birkaç kere de bağırdı; sonra yürüyüp gitti.

Ahmed Çeşti ise, ayağıma kapanıp aksakalını ayaklarıma sürdü.

* * *

Zünnun şöyle anlattı:

— Bir vakit, bir cemaatle gemide oturmuştum. Mısır'dan Cidde'ye gidiyordum.

Kaftana bürünmüş bir genç de bizimle beraberdi. İçimde, onunla sohbet etme arzusu vardı. Ama onun heybeti ve vekarı benim bu arzuma engeldi. Onunla bir söz etmeye dahi kendimde güç bulamıyordum. Çünkü ibadetten boş zamanı yoktu..

Bu hal, anlatacağım zamana kadar sürdü..

O gemide bulunanlardan birinin altını ve mücevheri kayboldu. Mal sahibi, o genci itham etti.

Bunun üzerine o gence sataşıp eziyet etmek istediler..

Onlara şöyle dedim:

— Onun hakkında böyle düşünmeyin ve böyle konuşmayın. Ben, onun yanına gider, güzellikle bir araştırma yaparım..

Bunun üzerine o gencin yanına gittim ve ona güzellikle şöyle dedim :

— Bu efendiler, şöyle bir hükme vardılar; senin hakkında da kötü düşünmeye başladılar. Ama ben onları sana eziyet etmekten ve sana karşı sert davranmaktan aldım. Şimdi ne yapmak gerekse onu söyle..

Bunun üzerine o genç, yüzünü semaya doğru kaldırdı ve bir şeyler söyledi..

Bundan sonra, denizdeki balıklar su yüzüne çıktılar; her birinin ağzında da bir mücevher vardı.

O mücevherlerden birini aldı; o mal sahibine verdi..

Bundan sonra, ayağını suya bastı; yürüyüp gitti.

O mücevher kesesini alan kimse de, yerine bırakmıştı.. Gemi içinde sahipsiz bulundu, esas sahibine verildi..

Bu durum, gemidekileri çok pişman etti; perişan oldular..

* * *

Zünnun çok kere seyahat ederdi. Bir keresinde şöyle anlattı:

— Yine bir seyahatta idim; bir genç gördüm ki: Onda şevk ve hal vardı..

Kendisine sordum:

— Ey yabancı neredensin?.

Bana şöyle dedi:

— Onunla ünsiyeti olan kimse, hiç yabancı olur mu?.

Bunun üzerine haykırıp düştüm.. Bir müddet kendimden geçtim. Kendime geldiğim zaman bana sordu:

— N'oldu?.

Dedim ki:

— Gönül evine dert düştü..

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Hakkın hastaları, açık ve bellidir. Onların canları tenlerinde inler, öter durur. Her nerede bir rahatlık görse, kendi rahatına düşan olur.

O kimse vatan garibidir. Sermayesini yitirmiştir. Yolunda tek başınadır.

Bir kimseyi ne vakit bulursan ki: Senin sermayen onun elinde, senin derdine derman da onda.. onun eteğin pek tut..

* * *

A z i z i..

Zünnun-u Mısrî bir mesele için Mağrib'e gitti. Oradaki Azizi'nin huzuruna çıktı.. Bu Azizi eski meşayihtendi..

Zünnun-u Mısrî'ye şöyle dedi:

— Neye geldin?. Şayet evvellerin ve âhirlerin ilmini öğrenmeye geldinse, bunu öğrenmek kolay değildir. Zira o ilmin cümlesini yaratan bilir.

Şayet o yaratıcıya talib olarak geldinse; o adım attığın yerde idi..

Üstteki cümleyi Şeyh'ül-İslâm şöyle açıkladı:

— Yüce Hak kendisini arayanlarla beraberdir. Arayanın elinden tutup kendisini arattırır.

Allah ondan razı olsun..

3. ŞEYH İSRAFİL

Sırrı mukaddes olsun..

Kendisi eski meşayih arasındadır.

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Bu zat, Zünnun-u Mısrî'nin piri olup Mağrib'dendir. Sonra, Mısır'a gelmiştir.

Zühd, tevekkül, muamelât üzerine çok güzel sözleri vardı.

* * *

FETİH b. ŞAHREF

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Fetih b. Şahref, — sırrı mukades olsun — altı yüz fersah uzak yerden Mısır'a geldi. Niyeti, Şeyh İsrafil'e bir şey sormaktı.

Bu fırsatı buldu ve sordu:

— Şerli kimseler, hata işlemeden evvel azap görürler mi?.

Şeyh İsrafil şöyle dedi:

— Üç gün sabret..

Dördüncü gün, Fetih b. Şahref Şeyh İsrafil'in şöyle dediğini anlattı:

— Eğer itaat edene, bu yoldaki amelinden evvel sevap verilir ise., asi kimseye de, hatasından evvel azap vardır; yakışır.

Bunu dedikten sonra bir sayha attı; çırpınıp düştü..

Bu cevaptan sonra üç gün sağ kaldı; ondan sonra beka yorduna göçtü..

Şeyh'ül-İslâm, üstteki cümle üzerinde şöyle anlattı:

— Onun üç günlük durmayı istemesi, o sözün cevabından sonraki üç gündü.. Bir bakıma ecelinin tamam olmasını beklemekti.. Şayet cevabı o gün vermiş olsaydı; o vakitte ölürdü..

Daha sonra Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Rübubiyet, aynı mana açısından bakılınca ubudiyettir.

Bunun daha açık manası şudur:

Hazret-i Hak ezellerin ezelinde; mahlukatı yaratmadan evvel, onların amellerini de takdir etmiş ve paylaştırmıştır. Mahlukat, onun hükmünün ve iradesinin esirleridir. Her birinin, yazısı ne ise onu işlerler. İşledikleri de onun muradından başka değildir. Hüküm de onundur. O, hükmünde adildir. Hiç kimseye neden ve nasıl manasını sorma hakkı yoktur.

Kime layık olan neyse o gelir.. Kendisine kimden yardım gelecek ise,, takdir onundur.

Şu âyet-i kerime, bu manada açıktır:

— «Rabbın kullara zulüm etmez.» (41/46)

Allah ondan razı olsun..

4. EBU ESVED MEKKÎ

Allah ondan razı olsun..

Bir gün, Şeyh Azizi'nin ziyaretine gitti ve selâm verdi.. Sonra şöyle dedi:

— Ey Şeyh, ben senin dostunum; Ebu Esved'im..

Azizi yerinden sıçradı ve şöyle dedi:

— Sana da selâm.. Nasılsın?.

Bu halde, kendinden geçti..

Aynı hali, üç kere tekrarladı..

Yani: Ebu Esved Mekkî, üstte cümleyi Azizi'ye söyledi.. Azizi dahi, üstte anlatıldığı şekilde karşılık verdi ve yine kendinden geçti..

Bunun üzerine Ebu Esved anladı ki: Azizi, su ve toprak bağından, bu türlü yaşantıdan uzaklaşmıştır.

Ve.. onun yüzünü görmeyi bir ganimet bilip ayrıldı; gitti..

Allah ondan razı olsun..

5. EBU ESVED RAÎ

Allah rahmet eylesin..

Bu zat da meşayih arasında sayılır.

Bir keresinde, çölde ailesine şöyle dedi:

— Esen kalınız; ben gidiyorum.

Kızkardeşi matarasını süt doldurup kendisine verdi. O da, matarayı alıp gitti.

Bir ara temizlik ihtiyacı duydu; temizlik yapmak isteyince baktı ki: Matarasından süt çıkıyor..

Yoldan geri dönüp geldi ve onlara şöyle dedi:

— Suyum yoktur ki, temizlik yapayım. Benim için, su, sütten daha gereklidir.

Bunun üzerine matarasındaki sütü boşaltıp su doldurdular..

Ve.. dönüp gitti..

Temizlik yapacağı zaman, matarasından su akardı; aç ve susuz olduğu zaman da, ondan süt çıkardı..

Allah ondan razı olsun..

6. EBU YAKUB HAŞİMÎ

Allah-ü Taâlâ rahmet eylesin..

Kendisi bu sofiye taifesinin ileri gelenlerinden bir zattı.

Demiştir ki:

— Hiç unutmadım. Bir bayram günü, Zunnun'la beraber geliyordum. Halk da, şad şen bayram yerinden dönmüş geliyorlardı.

Zünnun şöyle dedi:

— Bu efendiler, emaneti yerine getirdikleri için şad şendirler.. Yani: Ramazan ayının orucunu tamam ettikleri için.. Ama şunu bilmezler: Bunlar o emaneti tam olarak yerine getirmişler midir, yoksa yerine getirememişler midir!. Gel bir yere gidelim de, bunların haline ağlayalım..

Şeyh'ül-İslâm bu cümle üzerine şöyle dedi:

— Bu hikâye, cevherî ile cevher hikâyesine benzer.. Biri kıymetini bilmeyip deldi; öbürü de kıymetini bilip korku ile kaldı..

Yüce Hakkın azaptan haber getiren emri geri gitmez; her zaman yerindedir.

Cezayı hak edenler, daima gafil olurlar. Onun için de, kendilerinden emin, kalbleri boş olarak yürür giderler..

Ama, cezayı hak etmeyen kimseler; her nefeste ayık olurlar. Bu yüzden de, korkudan ve hüzünden yana boş kalmazlar.

* * *

SEYYA' MUSILÎ..

Şeyh'ül-İslâm, Seyya' Musılî'nin şöyle dediğini anlattı:

— Davud Nebi bir gün şöyle münacaat etti:

— Ya Rabbi, bana hizmet için şu emri verdin:

— Elini yıka..

Şimdi de, sohbete davet edersin.. Sohbet için kalbimi ne ile yıkayayım?. Onu yıkayıp temizleyen nedir?.

İzzet Sahibi Yüce Allah şöyle buyurdu:

— Hüzünler ve gönül dertleri..

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Bu yolda, korku ve hüzün mutlaka lâzımdır..

Allah ondan razı olsun..

7. VELİD b. ABDİLLAH SAKA
Allah rahmet eylesin..

Bu zatın künyesi şudur: Ebu İshak..
Zünnun-u Mısrî'nin arkadaşlarındandır..
Zünnun-u Mısrî'nin şöyle dediğini anlattı:
— Çölde bir zenci gördüm. Her kim, onun yanında:
— A l l a h..
Deseydi; o zenci bembeyaz olurdu..
Bundan sonra Zünnun-u Mısrî şöyle dedi:
— Bir kimse, can ü gönülden:
— A l l a h..
Dese, onun tüm fani sıfatları değişir..

EBU ABDİLLAH RAZİ..

Ebu Abdillah Razi şöyle dedi:
— Velid Saka'nın huzuruna gittim ve istedim ki, kendisine fakr halinden bir sual sorayım..
Başını kaldırıp şöyle dedi:
— F a k r adı o kimseye verilir ki; hatırına Yüce Hak'tan başkası gelmeye..
Kıyamette dahi, bu sözün altından kalkmaya kadirim..

* * *

Velid Saka hicretin 321. (M. 392.) yılında vefat etti.
Hicretin 326. (M. 937.) yılında vefat ettiği dahi söylenmiştir.
Allah ondan razı olsun..

———— ● ————

8. FUDAYL b. IYAZ
Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Büyüklerin ilk tabakasındandır.. Yani: İlklerden..
Kendisi, Ebu Ali künyesi ile bilinmektedir.
Aslı, Kûfe'dendir.
Demişlerdir ki:
— Aslı, Horasan'ın Merv nahiyesindendir..
Bazıları da demiştir ki:
— Kendisi Semerkand'da doğdu; ama Baverd'de bulunmuştur.. Ama aslı Kûfe'dendir..
Bazıları da şöyle dediler:

— Aslı, Buhara'lıdır.

En doğrusunu Allah-ü Taâlâ bilir.

Hicretin 187. yılının muharrem ayında vefat etti. (M. 802. yıldır.)

Fudayl b. Iyaz şöyle demiştir:

— Ben, Allah-u Taâlâ'ya mahabbetimden ibadet ederim; ibadet etmemek de elimden gelmez..

Mahmut Verak'tan bir şiir:

Gel ey isyan eden Hakka mahabbet lafını terk et;
Ki naşayeste (yersiz) efalin bu davayı kılar batıl..
Odur bil aşık-ı sadık nekim emretse maşuku;
Tutar canı gibi anın olur mu bir nefes atıl..

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Her kim Yüce Sübhan Hakka ibadet ederse.. kendisine tapmış olur. Kendi necatını umarak hareket eder.

Onun bu türlü ibadeti mahabbet yönü ile ve emre itaat yolu ile değildir.

Her kim, rahmet ve armağan ümidi ile ibadet ederse, bu da kendisi için olur; kendi rahatına ve nimete erme tamahına göre eyler; bu da sevgi ile, mahabbetle değildir.

Bana gelince; ücretle tutulmuş işçiler gibi ne korku ile, ne de bir ümid ile ibadet ederim. Ne de onun mahabbetini dava ederek ibadet ederim.

Çünkü; şu taat ki, onun ibadet onun şanına lâyıktır, şu taat ve hizmete ki, onun mübarek zatı haklıdır; işte ben onları tam olarak yerine getirmekten acizim.

Ve.. hemen her ibadet ve hizmetim emr ü ferman icabıdır. Bana:

— İbadet et..

Buyurduğu için, ibadetimi ederim.

Ayrıca, Resulünün S.A. sünneti ve mahabbeti üzerine ibadet ederim.

Hemen her halde de kusurumu bilirim; itiraf ederim.

Muhammed b. Said Zenci'ye dediler ki:

— Sefiller kimlerdir?.

Şöyle dedi:

— Şu kimselerdir ki; Yüce Allah'a ibadet ederken bir korku ve bir ümid ile ibadet ederler..

Tekrar sordular:

— O halde, sen ibadetini nasıl yaparsın?.

Şöyle anlattı:

— Onun mahabbet ve dostluğu, beni hizmete ve taata çekmiştir.

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Fudayl'in bir oğlu vardı. Ki bu, zühd, ibadet, korku halinde babasından ileri idi.

Bir gün, Mescid-i Haram'da Zemzem kuyusu yakınında bir okucu şu âyet-i kerimeyi okuyordu:

— «O gün, mücrimleri çift çift zincire vurulmuş görürsün.» (14/49)

Bunu duyar duymaz, haykırıp can verdi.

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

Dosttan nişan vermek, aşıktan can..

Bir başka şiir:

Aşktan ölen işte böyle ölsün;
Aşksız ölümden ne hayır görsün..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

9. YUSÜF ESBAT

Sırrı mukaddes olsun; Allah rahmet eylesin..

Kendisi ilklerdendir; şeriat imamlarından sayılır.

Zahid idi; vera' (takva) sahibi bir zattı.

Korkusu, sızlaması o kadar ağır bastı ki: İlim hali çılgınlığa döndü.

Hicretin 196. (M. 811.) yılında vefat etti.

* * *

Şeyh'ül-İslâm, Yusüf Esbat'ın şöyle dediğini anlattı:

— Yüce Hakkın dostlarına üç şey verilmiştir:

a) Halâvet.. (Hoşluk, güzellik..)

b) Mahabet.. (Başkalarına heybetli görünmek..)

c) Mahabbet.. (Sevgi, aşk, şevk..)

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

10. MARUF-U KERHÎ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Kendisi, birinci tabaka evliyadandır. İlk meşayih arasında sayılır.

Sırrî-i Sakati'nin ve daha başka büyüklerin üstadıdır.

Şu künye ile bilinir: Ebu Mahfuz..

Anasının adı şudur: F i r u z..

Bazıları da dediler ki:

— Anasının adı şudur: F i r u z a n..

Bazıları da, bu zatın adının şöyle olduğunu söylediler:

— Maruf b. Ali Kerhî..

Babası köle iken, Musa Rıza'nın oğlu Ali'nin kapıcısı idi.

Derler ki:

— Babası onun elinde İslâm dinine girmiştir.

Musa Rıza'nın oğlu Ali, bir gün halka huzuruna çıkmaları için izin verdi.. İçeri girenler o kadar kalabalık idi ki.. İzdihamdan bu zatın babası ayaklar altında kalıp öldü..

* * *

Maruf-u Kerhî, Davud Tai ile sohbet etmiştir. Sırrı mukaddes olsun..

Davud Tai, hicretin 165. (M. 781.) yılında vefat etti. Maruf-u Kerhî ise.. hicretin 200. (M. 815.) yılında âhirete göç etti..

* * *

Demiştir ki:

— Sofi kimse bu dünyada bir misafirdir. Misafir kabul eden kimseye gerekir ki; ona sıkıntı vermeye.. Sıkıntı ona cefa olur.

Misafir ise.. edepli, halini gözetir olmalı.. Başkasına sıkıntı vermemeli.. Bilhassa hane sahibi zata karşı çok saygılı olmalı..

Şahsın biri, Maruf-u Kerhi'ye şöyle dedi:

— Bana bir tavsiyede bulun..

Şu tavsiyede bulundu:

— Yüce Sübhan Hak, ancak seni miskin durumunda görmelidir.. Buna çok dikkat et..

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Maruf bir gün, kız kardeşinin oğluna (yeğenine) şöyle dedi:

— Her ne zaman Yüce Hakka bir dileğin olursa.. benim adıma Yüce Hakka and ver. Şöyle söyle:

— Ya Rabbi, Maruf-u Kerhi hakkı için benim muradımı ver..

Çünkü, Resulüllah S.A. efendimiz duâ ettiği zaman, şöyle buyururdu:

— **«Allahım, senden dilekte bulunanların hakkı için; sana rağbet edenlerin hakkı için; sana yürüyenlerin hakkı için dilerim..»**

* * *

— Mahabbet, insanların öğretmesi ile elde edilecek bir şey değildir; ancak o, Yüce Hakkın bir hibesi ve fazlıdır.

* * *

Maruf-u Kerhi'nin kabri Bağdad'dadır. Duâ için, ziyaret için, uğur bereket için halk oraya gider..

Denenmiştir: Her kim, orada duâ etse makbul olur..

Allah ondan razı olsun..

11. EBU SÜLEYMAN DARANÎ

Allah ona rahmet eylesin..

İlk tabaka velilerdendir.

Adı şudur: Abdürrahman b. Ahmed b. Atıyye Ansî..

Bazıları şöyle demiştir:

— Abdürrahman b. Atıyye, Şam'ın eski meşayihinden biridir. Dımeşk (Şam) köylerinden Dara isimli karyedendir. Kabri de o karyededir.

Bu zat:

— Şam'ın Reyhanesi..

Diye yad edilen Ahmed b. Ebilhavarî'nin üstadıdır.
Hicretin 215. (M. 830.) yılında beka âlemine göçmüştür.

* * *

Ebu Süleyman'a şöyle sordular:
— Marifetin hakikatı nedir?.
Şöyle dedi:
— İki cihanda muradı ve arzusu birden başka olmaya..
Yine aynı kitapta anlattığına göre; Yüce Sübhan Hak şöyle buyurmuştur:
— Gece karanlığı bastıktan sonra uyuyan kimse; bana karşı sevgi iddiasında bulunursa yalancıdır.

* * *

Şöyle anlattı:
— Bir zamanlar Irak'ta idim; âbid olmuştum.. Şimdi Şam'da ârifim..
Bazıları, Şam'da ârif, Irak'ta âbid olduğu manasında şöyle dediler:
— Şayet orada ziyade âbid olsaydı; burada ziyade ârif olurdu..

* * *

Ebu Süleyman şöyle demiştir:
— Bazı zaman, Yüce Hakka ait sırlardan bir sır kalbimin kapısını çalar. O, kırk gün kalbime ıstırap verip sıkıştırır. Ama, hiç bir şekilde ona, kalbime girmesi için izin vermem.. Ancak, kalbime girmesi için ondan iki şahid isterim:

a) Â y e t..
b) H a d i s..

* * *

Demiştir ki:
— Her ne şey ki, seni Yüce Hak'tan meşgul eder; o şey senin için bir uğursuzluk ve şumdur.
Her ne şey ki, senin gönlünü Yüce Hak'tan alır da, sebeplere götürür; o da sana düşmandır.
Herhangi bir nefes ki, Yüce Hak'tan yana gaflet hali ile senden çıkar; o da senin için dağdır.. Özünü yakar, yıkar, ezer..

* * *

Demiştir ki:

— Kalb kaybından ağladığı zaman, ruh bulduğundan güler..

Yani: Kalbin dünyalık kaybından ağlarsa.. ruhun Mevlâsını bulduğundan güler..

* * *

Ahmed b. Ebülhavarî şöyle anlattı:

— Bir gün Ebu Süleyman'a şöyle dedim

— Halvette namaz kıldım; bundan lezzet aldım..

Bana sordu:

— Bunun sebebi nedir bildin mi?.

Dedim ki:

— Hiç kimse görmedi de ondan..

Şöyle dedi:

— Kalbine mahlûk geldiği için sen zayıfsın..

* * *

Demiştir ki:

— Hemen her şeyin bir pası vardır; kalb nurunun pası ise tokluktur..

* * *

Demiştir ki:

— Bir kimse, Yüce Hak için gönlünü yabancılardan aldığını açıkladığı zaman, ona düşer ki: ondan başkasının bağından ayrılıp kurtula..

* * *

Demiştir ki:

— Kul ile Allah arasındaki en güzel şey; muhasebedir..

Yani: Yüce Hak kuluna her ne vermiş ise.. onları nerelere sarf ettiğini bir bir anlatıp onun zatına arz eylemesidir.

Allah ondan razı olsun..

12. DAVUD b. AHMED DARANÎ

Allah onun sırrının kudsiyetini artırsın..

Bu zat, Ebu Süleyman Daranî'nin kardeşidir.

Büyük bir riyazet sahibi idi..

Kardeşi Ebu Süleyman'la sohbet etmiştir.

Bu zatın da söyledikleri, muamele babında kardeşinin konuşmalarına benzer..

* * *

Ahmed b. Ebilhavarî şöyle demiştir:

— Bir keresinde Ahmed Darani'ye şöyle sordum:

— İnsanın gönlüne işleyen güzel ses için görüşün nedir?.

Şöyle dedi:

— O gönül zayıftır, hastadır; onun, ilâçla tedavi edilmesi gerekir.

Allah ondan razı olsun..

13. EBU SÜLEYMAN DAVUD b. NASR TAÎ

Allah sırrını mukaddes eylesin..

Kendisi büyük meşayih arasındadır. Tasavvuf ehlinin de efendileri arasında sayılır. Kendi zamanında, bir taneydi..

Allah rahmet eylesin; İmam-ı Azam Ebu Hanife'nin talebesi idi..

Fudayl'in, İbrahim Edhem'in ve daha başka büyüklerin akranı olup ilk tabakadaki veliler arasında sayılır..

Tarikatta Habib Raî'nin müridi idi..

Tüm ilimlerde, geniş bir payeye sahipti. Bu manada derecesi yüksekti..

Fıkıh ilminde ise,. zamanında fakihler fakihi idi..

Ancak, baş olmaktan kaçındı.. Zühd, vera', takva yolunu tuttu.

Faziletleri anlatılamayacak kadar çoktur. Manakıbı anlatılmıştır.

Demiştir ki:

— Ey mürid, selâmet istiyorsan, âhiret için selâm ver.. Keramet istiyorsan, âhiret için tekbir al..

* * *

Maruf-u Kerhî'nin şöyle dediği anlatıldı:

— Davud-u Taî'den başka birini görmedim ki: dünya onun gözünde bu kadar düşük ve itibarsız ola.. Dünya ehlinin tamamı, onun yanında bir hiçten ibaretti.

Fukaranın yanına gittiği zaman, tam manası ile olgunlukla bakardı..

Allah ondan razı olsun..

14. İBRAHİM b. EDHEM

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Kendisi, birinci tabakadaki veliler arasında sayılır..

Künyesi şudur: Ebu İshak..

Soyu şöyle anlatılır: İbrahim b. Edhem b. Süleyman b. Mansur Belhî..

Kendisi sultan çocuklarındandır.

Daha gençliğinde tevbeye geldi. Şöyleki:

Bir gün ava çıkmıştı; kendisine gizliden bir ses geldi:

— Ey İbrahim, seni bu iş için yaratmamışlardır..

Bu ayıktırma sonunda gönül gözü açıldı; sıkı bir şekilde tarikata girdi..

* * *

Mekke-i Mükerreme'ye gitti; orada: Süfyan-ı Sevrî, Fudayl b. Iyaz, Ebu Yusûf Gasulî ile sohbet etti.

Şam'a gitti; orada helâl kazanmak için natırlık etti.

* * *

Tarikatta çok sözler etmiştir. Keramet ve velâyet ehlindendir.

* * *

Öbür âleme Şam'dan göçmüştür. Hicrî sene 161 (M. 777) idi.. Hicretin 166. (M. 782.) yılında ebedî âleme göçtüğü dahi rivayetler arasındadır.

* * *

Zatın biri, kendisi ile uzun süre yol arkadaşlığı etti; ayrılık zamanı şöyle dedi:

— Özrümü kabul buyur. Bu arkadaşlık esnasında benden kırılmış olabilirsin. Sana karşı sayısız saygısızlık etmiş olabilirim..

Ama İbrahim Edhem şöyle dedi:

— Aramızdaki dostluk o halleri o kadar kapadı ki; ben kendimi dahi görmedim. Senin ettiğin işlerin iyi veya yaramaz olduklarını nasıl görebilirdim ki!.

Bir şiir:

İş kötü gelir, gayrından bana;
Hoş olur gelir ise senden bana..

* * *

Osman b. Ammare şöyle anlattı:

— *Hacer-i Esved*'in altında ben, İbrahim Edhem, Muhammed b. Sevban, Ubbad Mınkarî oturmuş konuşuyorduk.

Karşımızda ise, bir genç tam bir istek, niyaz ve edeple oturmuştu..

Bize şöyle dedi:

— Ey civanmertler, ben öyle bir kimseyim ki: Bu işin çevresinde döner dururum.

Geceleri uyumam, gündüzleri bir şey yemem; ömrümü verip kalırım.

Bir yıl hacca gelirim; bir yıl gazaya çıkarım.

Ama nedendir ki: Bu mana işlerinden bir koku gelmez; gönlümde hiç bir iz bulamam..

Durum böyle olunca, bilmem ki, siz ne dersiniz?..

Ancak aramızdan hiç biri ona cevap vermedi. Yine konuşmalarımız devam etti.

Beri yandan biri şöyle dedi:

— Kalbim, bu gencin ibadetinden hoşlandı..

Bunun üzerine, İbrahim Edhem şöyle dedi:

— Ey civan, bunlar ki, yani: Asıl tasavvuf ehli bu işin dairesinde döner dururlar; sadece ona taliptirler. Bunlar, taatın ve hizmetin artmasına çalışmazlar. Hemen her zaman hallerine ibret nazarı ile bakarlar.. Asıl buna dikkat etmeye çalışırlar.

Şeyh'ül-İslâm, İbrahim Edhem'in bu cümlesini şöyle açıkladı:

— Bu yolda taat ve hizmet gerekmez..

Manası bu cümleden çıkmaz: Onunla bir başka şey daha gerekeceği manası çıkar. Zira sofilik hizmetsiz olmaz. Amma, tasavvuf sırf hizmetten ibaret değildir.

Daha açık manası ile şu demektir:

— Gerektir ki, sofiler, hizmet işinde bütün halktan daha ileride olalar. Lâkin ettikleri hizmeti nazarlarına getirmeyeler.. O hizmetlerinden yana bir ücret ve bir karşılık beklemeyeler..

Bir mükâfat da beklemezler.

Hâsılı: Onların işi başkadır. Ne batındadır; ne de zâhirde..

Zâhirlerini bir halle örterler; batınlarında ise.. bir başka âlemde yaşarlar..

Bu manada, Ebülkasım Nasrabadî şöyle demiştir:

— Yüce Hakkın cezbelerinden bir cezbe; tüm insanların ve cinlerin işledikleri amellerden daha üstündür.

Yani: Sohbet ve mahabbet yolu ile, Hakka bir çekiliş..

* * *

İbrahim Edhem, Ali Bekâr, Huzeyfe Mar'aşî, Selem Havas birbirleri ile yaran idiler. Anlaşıp birbirlerine biat ettiler. Şöyle dediler:

— Helâl olduğunu bilmediğimiz hiç bir şey yemiyeceğiz.. Şayet helâl bulmaktan aciz kalır da, zarurî bir duruma düşersek, az bir şey yiyelim.

Yine dediler ki:

— Yiyeceğimiz zarurî mikdarda olsun.. Ta ki, az şüpheli işe girmiş olalım.

Allah ondan razı olsun..

15. İBRAHİM b. SAAD ALEVÎ HASENÎ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Künyesi şudur: Ebu İshak..

Kendisi: Şerif Hasenî, olarak bilinir..

Bağdad halkının eski meşayihi arasındadır.

Sonra, Bağdad'dan Şam'a gitti ve orada yerleşti.

Kerametleri açık bir zattı.

Bir yönü ile, kendisi İbrahim Edhem'e benzerdi..

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Bu sofiye zümresinden bin iki yüz küsur şeyh bilirim; bunların ancak şu ikisi alevîdir: İbrahim b. Saad ve Hamza-i Alevî..

* * *

Kerametler sahibi İbrahim b. Saad, Ebu Haris Ulasî'nın üstadıdır.

Ebu Haris Ulasî, müridliğinin ilk zamanlarında; arkadaşsız olarak kendi evinde kaygana yemişti.

Sonra İbrahim b. Saad'a gitti. Yol üzerinde buluştular. Sonra, birlikte gidip bir suya geldiler.

İbrahim Saad su üzerine ayağını bastı. Ebu Haris'e de, şöyle dedi:

— Elini bana ver..

Elini İbrahim Saad'a verdiği zaman, ayağı suya battı.

Bunun üzerine İbrahim Saad şöyle dedi:

— Senin ayağın kayganaya bağlanmıştır.

Bu sözü ile, ona tatlı yoldan çıkıştı..

Sonra şöyle dedi:

— Sen bu yolun talibi değilsin. Şimdi git, halktan ayrı bir köşeye çekil. Kalbini temizleme yolunu ara; amele devam et..

Allah ondan razı olsun..

16. EBU HARİS ULASİ

Allah ona rahmet eylesin..

Esas ismi şudur: Feyz b. Hızır..

İbrahim b. Saad Alevi'nin mürididir.

Demiştir ki:

— İbrahim b. Saad'i ilk kere görmem şöyle oldu:

Hac mevsimi günlerinin dışında Ulas'tan Mekke-i Mükerreme'ye doğru yola niyet ettim.

Bu yolda giderken, üç kimse ile buluştum. Bunlara şöyle dedim:

— Ben de sizinle yol arkadaşı olayım..

Sonra bunların ikisinin yolu ayrıldı.. Biri kaldı; meğer bu kalan İbrahim b. Saad Alevi Hasenî imiş..

Kendisi hem şerif, hem de hasenî idi.. (Yani: Soyu, hem Hazret-i Hasan'a, hem de Hazret-i Hüseyin'e ulaşıyordu..)

Bana şöyle dedi:

— Sen nereye gidiyorsun?.

Dedim ki:

— Şam'a gidiyorum..

Şöyle dedi:

— Ben de Likâm dağına gidiyorum..

Sonra ayrıldık..

Ama, devamlı olarak bana mektubu gelirdi..

* * *

Şöyle anlattı:

— Bir gün, İbrahim Saad ile Likâm Dağından geliyordum.

Bir sipahî bir kadının merkebini tutmuştu.. O kadın bize seslendi; yardım diledi.

Bunun üzerine, İbrahim Saad o sipahîye:

— Onu bırak..

Dedi; ama sipahî kabul etmedi..

Bunun üzerine, duâ etti; sipahî ve o kadın yere düştüler.. Sonra kadın kalktı; sipahî ölmüştü.

Bunu görünce şöyle dedim:

— Artık seninle arkadaşlık etmem. Sen duâsı makbul biri imişsin.. Sonra benden bir edepsizlik zâhir olur; bana da beddûâ edersin!..

Şöyle sordu:

— Bana güvenmiyor musun?.

Dedim ki:

— Güveniyorum.

Bana şöyle bir tavsiyede bulundu:

— Gücün yettikçe, dünyadan az bir şeyle yetin.

* * *

Şöyle anlattı:

— Ulas'ta oturuyordum. Ama gönlümde dışarı gitmek için bir deprenme oldu.

Tam bu sırada gördüm ki: Bir şahıs, ağaçlar arasında namaz kılıyor. Onun heybeti beni sardı.

Ona dikkatlice baktım; gördüm ki: İbrahim b. Saad'dır.

Namazını kısadan kılıp selâm verdi. Sonra deniz kenarına gitti; dudağını orada oynattı.

Bunun üzerine, çokça balık sürüsü saf saf dizilip ona doğru geldiler.

Bu sırada benim de aklımdan şöyle geçti: Aceba balık avcıları neredel.

Hemen o balıklar dağıldılar; İbrahim b. Saad da bana şöyle dedi:

— Ey Ebu Haris, sen bu işin adamı değilsin. Şimdi sana gereken odur ki: Bu kumların içinde halktan saklı durasın. Dünyalıktan yana az şeyle yetinesin.

Taa ecelin gelinceye kadar böyle et..

Sonra kayboldu.. Artık onu hiç görmedim..

* * *

Şöyle anlattı:

— Zünnun-u Mısri'nin namını işittim. Kendisine birkaç meseleyi sormak için Mısır'a doğru yola çıktım.

Mısır'a gitiğim zaman dediler ki:

— Zünnun vefat etti..

Kabrine gittim. Orada namaz kıldım; bir mikdar oturdum. Beni bir uyku bastı; onu bu uyku halinde gördüm.

O müşkilim olan meseleleri, kendisine bir bir sordum; hepsinin cevabını verdi.

Allah ondan razı olsun..

17. İBRAHİM SİTENİYE HEREVİ

Allah-ü Taâlâ, ruhunun kudsiyetini artırsın..

Bu zatın künyesi şudur: Ebu İshak..

Kendisi Bayezid-i Bistami'nin akranındandı.

İbrahim Edhem ile sohbet arkadaşlığı vardır.

Aslı Kirman'dandır; Herat'ta ikamet etmiştir. Bundan ötürü, kendisine:

— H e r e v i..

Derlerdi.

Kabri Kazvin'dedir. Ziyaret olunur. Uğurludur.

* * *

Demiştir ki:

— İbrahim Edhem'in sohbetine eriştim. O, beni dünyadan tecride delâlet eyledi.. Ama, dünya işlerini bırakıp çıkmaya..

Daha sonra, bana çalışıp kazanma yolunu gösterdi.

Dolayısı ile ben de çalışırdım; elde ettiğim kazancı fakirlere harcardım.

Daha sonra bana şöyle dedi:

— Çalışmayı bırak.. Sağlam bir şekilde Yüce Haka tevekkül et. Böylece, sana doğruluk ve yakin hâsıl olur..

Bana her ne emretiyse yerine getirdim.

Bundan sonra bana şöyle dedi:

— Yanına hiç bir şey almadan, badiye tarafına git..

Ben de o yola azmettim. Bana sadakat, tevekkül, Yüce Allah'a tam bir itimad hâsıl oldu.

* * *

Derler ki:

— Onun büyük kadri ve kıymeti vardı.

* * *

Nice kere, yanına hiç bir şey almadan, Allah'a tevekkül ederek yola çıktı; hacca gitti.

Hemen hepsinde duâsı şuydu:

— Allahım, Herat halkının malından rızkımı kes. Onlara karşı beni ganigönüllü eyle..

Der ki:

— Bundan sonra, nice günler aç kaldım.

Bir keresinde pazara uğradım; oradakiler birbirine şöyle diyorlardı:

— Bu, o kimsedir ki; her gece şu kadar sadaka dağıtır.

* * *

Bir keresinde, yanına hiç bir şey almadan hacca gitti..

Nice günler badiyede aç kaldı. Yemek yemedi; su içmedi.

Bunun için şöyle anlattı:

— Bir keresinde nefsim dile gelip bana şöyle dedi:

— Senin Hak katında kadrin ve kıymetin vardır.

Tam bu sırada, sağ tarafımdan bir şahıs bana söz atıp şöyle dedi:

— Ey İbrahim, özünde Allah ile karşılaşıyor, görüşüyor musun?

Ona şöyle dedim:

— Durum dediğin gibidir..

Sonra şöyle devam etti:

— Bilir misin, ben ne zamandan beri burada kalıyorum. Hiç de yemek yemedim; su da hiç içmedim. Bu yolda bir talebim de olmadı..

Bundan ötürü takatsız kaldım; toprağa düştüm.

Dedim ki:

— En iyi bilen Allah'tır.

Şöyle dedi:

— Seksen günden beri, senin hatırına gelen şeyin benim de hatırıma gelmesinden utanacak haldeyim.

Şayet Yüce Hak'tan bu ağacın altın olmasını dilesem, mutlaka altın olur.

İbrahim Siteniye anlatıyor:

— O zatın yüzünü görmenin uğuru ile, bana ayıklık geldi.

* * *

Şöyle anlatıldı:

— Bir gün, Bayezid-i Bistamî, arkadaşları ile oturuyordu. Dedi ki:

— Kalkınız, Hak Taâlâ'nın dostlarından bir dostu karşılayalım.

Şehir kapısına vardıkları zaman gördüler ki: İbrahim Siteniye geliyor..

Bayezid-i Bistamî şöyle dedi:

— Hatırıma seni karşılamak, Hak Taâlâ'ya seni kendim için şefaatçı kılmak geldi.

İbrahim şöyle dedi:

— Cümle mahlukatı benim şefaatımla Yüce Hak bağışlamış olsa, bu uğurda şefaatım makbul olsa; Yüce Allah bir parça toprağı bağışlamış olur; şefaatımın kıymeti de budur.

Bayezid-i Bistamî onun cevabına hayran oldu. Zira, çok güzel söz etmişti.

İbrahim Siteniye şöyle dedi:

— Bir gün, Bayezid'in meclisinde hazır bulundum. Büyükler oturmuş konuşuyorlardı:

— Falan kimse, ilmi falandan öğrenmiştir; falan kimse de ilmi falandan öğrenmiştir.

Ancak, Bayezid-i Bistamî şöyle dedi:

— O zavallılar, ilmi ölülerden öğrenmişlerdir. Ama biz ilmi, öyle bir Hay (canlı) Allah'tan öğrendik ki: Hiç ölmez.

* * *

Şöyle anlattı:

— Her kim, şerefte kemal bulmak isterse.. onu yedi şeyi, yedi şeye tercih etmesi gerekir. Şöyleki:

B İ R : Fakirliği, zenginliğe tercih etmeli..

İ K İ : Açlığı, tokluğa tercih etmeli..

Ü Ç : Alçaklığı, yükseklikten üstün tutmalı..

D Ö R T : Kendisi için mezelleti izzetten üstün bilmelidir.

B E Ş : Tavazuu kibirden yüksek tutmalıdır.

A L T I : Hüzünlü olmayı, sevinçten daha değerli saymalıdır.

Y E D İ : Ölümü, hayattan iyi görmelidir..

Allah ondan razı olsun..

18. İBRAHİM RIBATÎ

Allah-ü Taâlâ ona rahmet eylesin..

Bu zat, İbrahim Siteniye'nin mürididir.

Tevekkül yolunu ondan öğrenmiştir.

Kabri, Zengizade Rıbatının kapısındadır.

Herat'ta İbrahim Siteniye ile bir keresinde sefere çıktı.

Bir müddet yol gittikten sonra, Siteniye Rıbati'ye şöyle dedi:

— Sende bir mikdar dünyalık var mıdır?. Yahut, hiç yol azığı olarak bir şey getirdin mi?.

Şu cevabı aldı:

— Y o k..

Bir mikdar gittikten sonra, aynı soruyu yine sordu; yine:

— Y o k..

Cevabını aldı.

Bir mikdar gittikten sonra, aynı soruyu tekra rsordu; yine:

— Y o k..

Cevabını aldı..

Bir mikdar daha gittikten sonra, aynı soruyu tekrar sordu; yine:

— Y o k..

Cevabını aldı.

Bundan sonra, bir mikdar daha gittikten sonra oturdu; şöyle dedi:

— Doğru söyle; benim ayağımda yürümeye takat kalmadı.. Artık ağırlaştı..

Bunun üzerine, Rıbati şöyle dedi:

— Bende dünyalık namına ancak bir tane nalın kayışı vardır; biri bozulursa, onun yerine takacağım..

İbrahim Siteniye şöyle dedi:

— İşte şimdi o kayış bozuldu..

Dedim ki:

— Hayır, bozulmadı..

Bunun üzerine şöyle dedi:

— Bırak gitsin; malum oldu. Demek bunun için gidemiyormuşum..

Bunun üzerine, Rıbati o kayışları incinip bıraktı.. Kendi kendine ümitleniyordu ki: O kayışların bizi bozulur ise.. kendisindekini onun yerine taka..

Tam bu sırada kaza ile biri bozuldu.. Onu düzeltmek için elini uzattığı zaman, gördü ki: Kalanı da düşmüş..

Bütün yolu böyle gittiler; hiç de kayışa ihtiyaçları olmadı..

İbrahim Siteniye (veya bir başkası) sonunda ona şöyle dedi:

— İşte, doğrulukla Allah'a kul olanın hali böyledir..

Allah ondan razı olsun..

19. İBRAHİM ATRUŞ

Allah kendisine rahmet eylesin..

Bu zat için, Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Son gelen büyüklerdendir..

* * *

Demiştir ki:

—, Soffi'nin bardağı avucudur. Yastığı elidir. Hazinesi odur; yani: Yüce Allah..

Şeyh'ül-İslâm, üstteki cümle üzerine şöyle dedi:

— Her kim, anlatılandan üstün bir meziyet ararsa.. aciz ve dermansız kalır.. Başka bir şey de bulamaz..

* * *

Bir gün, yakınları arasında şöyle dedi:

— Bir sofi, dünyanın elinde kaldı..

Sordular:

— Sebebi neydi?.

Şöyle anlattı:

— Bir iğne.. Şöyle oldu:

Bir gün yolculuğa çıkmıştım. Kendi kendime şöyle dedim:

— Bir iğneye ihtiyacım var..

İğne bulundu.. İğne elime geldiği zaman, dedim ki:

— Bunu saklamak için bir iğnedenlik lâzımdır..

Hemen bir kılıf elime geldi.. Yine dedim ki:

— Bunu şöyle elimde tutacağım bir şey de yok..

Hemen bir ip meydana gedi.. Yine dedim ki:

— Taşıyacak halim yoktur..

Orada hemen bir arkadaş peydah oldu.. Eşyalarımız birbirine karıştı..

İşte hal böyle oldu.. Bütün bunlara sebep o iğne idi..

Sırrı mukaddes olsun; İbrahim Havas şöyle demiştir:

Yol açık sana gerçekten;
Gayrın nasipsiz delillikten..
Kış gelince sensin sığınak;
Yaz gelince, gölgelik senden..

Allah ondan razı olsun..

20. İBRAHİM SAYYAD BAĞDADİ
Allah-ü Taâlâ ona rahmet eylesin..

Künyesi şudur: Ebu İshak..
Bu zat, Maruf-u Kerhî ile sohbet etmiştir.
Maruf-u Kerhî kendisine şu tavsiyede bulunmuştu:
— Daima fakr üzere olmak sana lâzımdır. O yoldan hiç korkmayasın.
Bunun için de, daima dünyalıksız mücerred yaşamayı, halktan kesilmiş bir halde bulunmayı tercih etmişti.

* * *

Cüneyd-i Bağdadî şöyle anlattı:
— Bir gün, İbrahim Sayyad, Sırrî-i Sakatî'nin yanına geldi. Kendisi, bir parça hasıra sarınmıştı.
Sırrî-i Sakatî, onu bu halde görünce, müridlerinden birine emir verdi; onun için bir cübbe satın aldı.
Bundan sonra şöyle dedi:
— Ey Ebu İshak, bu cübbeni giy. On akçam vardı; onunla senin için bu cübbeyi satın aldım.
Ama, İbrahim Sayyad şöyle dedi:
— Sen fakr ile oturuyorsun; o on akçayı saklıyor musun?.
Ve.. o cüppeyi alıp giymedi; kabul etmedi..
Allah ondan razı olsun..

21. İBRAHİM ÂCER SAĞİR
Allah-ü Taâlâ ona rahmet eylesin..

Bu zatın künyesi de Ebu İshak'tır.
Ebu Muhammed Ceririî ve Ebu Ahmed Mağaribî şöyle hikâye ettiler:
— Yahudî'nin biri İbrahim Aceri'nin huzuruna geldi. İbrahim Âcerî'nin yanında bulunan bir şeyi, getirdiği bir şeyle değiştirmek istiyordu.
Bu arada, bir mikdar söz ettikten sonra; Yahudî ona şöyle dedi:
— Bana öyle bir şey göster ki; onun yolu ile İslâm dininin, kendi dinime göre daha üstün olduğunu, şerefini bileyim ve.. Müslüman olayım..
İbrahim Âcerî şöyle dedi:
— Doğru mu söylüyorsun?.

Yahudi şöyle dedi:

— Evet, doğru söylüyorum..

İbrahim Âceri şöyle dedi:

— Örtünü çıkar, bana ver..

Bunun üzerine, Yahudi'nin örtüsünü aldı, kendi örtüsünün içine koydu ve kiremit fırınına attı. Sonra, bu fırının içine kendisi girip çıkardı..

Sonra, kendi örtüsünü çözdü. İçinde bulunan Yahudi'nin örtüsü yanmıştı; ama kendisininki hiç bir zarar görmemişti.

O Yahudi bu hali gördükten sonra iman etti.

———— • ————

22. İBRAHİM ÂCERÎ KEBİR

Allah-ü Taâlâ ona rahmet eylesin..

Cüneyd-i Bağdadi'nin anlattığına göre, İbrahim Âceri Kebir Zeccac'a şöyle demiştir:

— Bir an için, Allah için dertlenmen, senin için üzerine güneş doğan her şeyden daha hayırlıdır.

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

23. MUHAMMED b. HALİD ÂCERÎ

Allah ona rahmet eylesin..

Ulu meşayih arasında sayılır..

Cafer Huldi bu zattan çok çok şeyler anlatmıştır.

Şöyle dediğini de söylemiştir:

— Bir zamanlar kiremit işi ile meşguldüm..

Sıralanmış kerpiçlerin içine girdim; orada bir kerpiç diğerine şöyle dedi:

— Sana selâm olsun; yarın ateşe girsen gerektir..

Bunun üzerine ırgatlara engel oldum. Kerpiçleri ateşe atmadım. Hepsini olduğu gibi bıraktım.

Bundan sonra, hiç bir kerpiç (tuğla) pişirmedim..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

24. İBRAHİM b. ŞEMMAS SEMARKANDİ

Sırrı mukaddes olsun..

Nice seneler Semerkand'da makam tuttu.

Döndü, dolaştı; yine Semerkand'e gelip orada vefat etti.

* * *

Bir zamanlar, küffardan bir ordu, Semerkand kapısına kadar geldi.

O günlerden bir gece ayağa kalktı; biraz durduktan sonra dışarı çıktı.

Ve.. o ordunun üzerine bir kere seslendi.. Onların hemen hepsi birbirine karıştı; birbirlerini kırdılar.. Sabah oldukta sinip kaçtılar.

* * *

Demiştir ki:

— Bir kimse bana:

— Edep nedir?.

Diye sorar; ben derim ki:

— Edeb odur ki, kişi kendisini bile..

Allah ondan razı olsun..

25. FETİH b. ALİ MUSULİ

Allah-ü Taâlâ ruhunun kudsiyetini artırsın..

Musul meşayihinin büyükleri arasında sayılır.

İlklerdendir.. Bişr-i Hafi'nin benzeri ve onun yolunda gibidir.

* * *

Hicretin iki yüz yirmi birinci yılında dünyadan gitmiştir. (M. 835)

Bişr-i Hafi'den yedi sene evvel vefat etmiştir.

* * *

Bir kurban bayramı idi; mahalleler arasında gidiyordu. Gördü ki: Herkes kurbanını kesiyor..

Şöyle dedi:

— İlâhî bilirsin ki, senin için kurban edecek bir şeyim yoktur. Ancak, bende bu vardır.

Bundan sonra parmağını boğazına koyup düştü.

Yanına gelip baktılar ki: G i t m i ş.. Boğazı üzerinde de bir yeşillik çizgisi var.

* * *

Bir gün, Bişr-i Hafî'nin evine geldi. Şöyle dedi:

— Hiç yiyecek bir şeyin var mı?. Getir..

Bir parça yedi; kalan kısmı da bir kilime sarıp götürdü.

Bişr'in kızı onun bu halini görünce söylendi:

— Diyorlar ki, F e t h tevekkül edenlerin imamıdır; halbuki yiyecekleri alıp götürdü..

Bişr şöyle dedi:

— O sizi imtihan etmektedir. Şayet tevekkül sağlam olursa, bu türlü işlerin zararı dokunmaz..

Bu manada, Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Fani şeylerden soyunup çıkmak doğru olsa, Süleyman'ın mülkü de bilinmez.

Yani: Varlığı ile yokluğu bir olur. Ama tevekkül sağlam olmayınca, o kimsenin elindeki tek şey de malum olur.

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

26. FETİH b. ŞAHRAF MERUZÎ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Bu zatın künyesi şudur: Ebu Nasr..

Horasan'ın eski şeyhleri arasındadır.

Kabileler arasında, sipahiler gibi yürürdü..

Abdüllah b. Ahmed Hanbel demiştir ki:

— Horasan toprağından Fetih gibi biri çıkmamıştır..

On üç sene Bağdad'da kaldı. Ama, Bağdad'dan hiç bir şey yemedi.. Antakya'dan kavut (sıvıyk) getirirlerdi; onu yerdi..

Ölüm halinde iken, kendi kendine söyleşiyordu. Ne dediğini anlayamadılar; kulak verdiler, şöyle diyordu:

— Allahım, sana şevkim arttı; sana gelmemi çabuklaştır.

Vefatından sonra yıkanırken gördüler ki; baldırındaki yeşil damarlarla şu yazılıp kalmış:

— Fetih Allah'ındır..

Şeyh'ül-İslâm, İbrahim Harbî'nin şöyle dediğini anlattı:

— O vakit ben orada idim; o yazıyı gördüm.

Derler ki:

— Otuz kere onun cenaze namazını kıldılar.

Cenazesinde otuz bin kişi vardı.

Hicretin 273. (M. 886.) yılında vefat etti. Şaban ayının ortasındaydı..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

27. BİŞR b. HARİS b. ABDİRRAHMAN HAFÎ

Sırrı mukaddes olsun..

Meşayihin ilk tabakasındandır.

Bu zatın da künyesi şudur: Ebu Nasr..

Dediler ki:

— Bu zat, Merv köylerinden birindendir.

Kendisi Bağdad'da kalmıştır.

Hicretin 227. (M. 890.) senesinin muharrem ayının bir çarşamba günü vefat etti.

İmam-ı Ahmed b. Hanbel'den nice yıl evvel vefat etti ki; onu İmam-ı Ahmed b. Hanbel'den büyük bilirlerdi. Taa:

— Kur'an mahluktur..

Fitnesi çıkıncaya kadar.. Bu sırada o, evinde susup kalmıştı.. Ama, Ahmed b. Hanbel direniyordu.. Bilhassa dine yardım için, gayretle çalışıp sözünü esirgemeden söylüyordu..

Bişr-i Hafi'ye dediler ki:

— Ya Eba Nasr, sen neden dışarı çıkıp da dine yardım, ehl-i sünnete kuvvet için söz söylemezsin?.

Şöyle dedi:

— Hethat.. İmam-ı Ahmed, peygamber makamında durmuştur; onun gibi yapmak kimin elinden gelir. Bende o güç yoktur.

Demiştir ki:

— En büyük musibet odur ki; Allah-ü Taâlâ bir kimseyi yok edip öldürür.

Yani: Kalbini ve özünü kör eder; kendisine mana yolunu göstermez.. Bundan daha büyük musibet de olmaz..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

28. BİŞR-İ TABERANÎ

Allah-ü Taâlâ, sırrının kudsiyetini artırsın..

Kendisi, eski Taberiye meşayihindendi. Çok büyük bir zattı. Kerametleri vardı.

Ona dediler ki:

— Mademki Bişr Taberiye'dedir; biz Rum'dan eminiz..

Bu sözü işittikten sonra kölelerini tamamen azad etti. Onların her biri bin dinar ederdi.

Bunun üzerine oğlu şöyle dedi:

— Sen neyledin baba; bizi derviş eyledin?. Hiç bir şey bırakmadın!.

Şöyle dedi:

— Ey oğul, bunu onun şükrü için ettim ki; Hak Taâlâ benim hakkımda bu güzel zannı dostlarının gönlüne düşürdü..

Allah ondan razı olsun..

---

29. KASIM HARBÎ

Allah-ü Taâlâ ona rahmet eylesin..

Kendisi hale dair işlerinde doğru, başarılı, dürüst idi.. Dünya işlerinden yana da bütün bağlarını kesmişti..

* * *

Bir keresinde hasta oldu; Bişr-i Hafî bu zatın ziyaretine geldi. Gördü ki: Bir kerpici başının altına koymuş; altına da eski bir hasır sermiş; öylece yatıyor..

Sonra Bişr-i Hafî dışarı çıktı. Komşuları şöyle dediler:

— Bu, bizimle otuz yıldan beri komşudur; ama bize bir şeye dair ihtiyacını söyleyip istememiştir.

Allah ondan razı olsun..

---

30. ŞAKİK b. İBRAHİM BELHÎ

Sırrı mukaddes olsun..

İlk tabaka veliler arasındadır.

Künyesi şudur: Ebu Ali..

Kendine has görüşü olan bir zattı. (Bir manada müçtehid..)

Sonra hadis-i şerif ravisi oldu..

Hayli yaşlanmıştı; İmam-ı Züfer'in talebesi oldu..

Kendisi, Belh meşayihinin ilklerindendir.

Hatem-i Asam'ın da üstadıdır.

İbrahim Edhem ile sohbeti vardır; onun dengi zatlardandır. Hatta zühd, fütüvvet babında ondan ileridir.

Tevekkül yolunda yürüdü.

* * *

Bir keresinde İbrahim Edhem'e şöyle sordu:

— Dünyalık geçim işlerinde haliniz nasıldır?.

İbrahim Edhem şöyle dedi:

— Ne zaman bulursak, alır yeriz ve şükrederiz.. Bulmadığımız zaman da sabrederiz..

Şakik şöyle dedi:

— Horasan'ın köpekleri de böyle derler..

İbrahim Edhem sordu:

— Siz nasıl edersiniz?.

Şakik şu cevabı verdi:

— Bulduğumuz zaman, başkalarına vermeyi tercih ederiz.. Bulmadığımız zaman da şükür ederiz..

Bunun üzerine, İbrahim Edhem onun alnından öptü ve şöyle dedi:

— Bu yolda üstadsın..

Siyer-i Salihin kitabında bu hikâyeyi ters anlatırlar.

Yani: Şakik'in söylediğini İbrahim Edhem'e, İbrahim Edhem'in söylediğini de Şakik'e bağlamışlardır. .

Durumu en iyi bilen Allah'tır..

* * *

Şakik demiştir ki:

— Ebu Yusuf Kadı ile, İmam Ebu Hanife'nin meclisinde buluştum.

Bir müddet ondan ayrıldım; araya bir zaman girdi.

Sonra Bağdad'a geldim; gördüm ki: Kadılık makamında oturuyor. Büyükler de, kendi dairesinde toplanmışlar..

Bana baktı; şöyle dedi:

— Ey Şeyh, sana ne oldu ki, elbiseni değiştirmişsin?.

(İlim kıyafetini çıkarmasının sebebini soruyordu..)

Ben de ona şöyle dedim:

— Sen bir şey arıyordun, onu buldun.. Ama, ben henüz aramakta olduğumu bulamadım. Bunun için de matemli, dertli, mavili giydim..

Bunun üzerine Ebu Yusuf ağladı..

* * *

Demiştir ki:

— Ben işlediğim günahlardan daha çok, işlemediğim günahlardan korkarım.

Şimdi neler işlediğimi bilirim; ama neler edeceğimi bilemem..

* * *

Şöyle dedi:

— Tevekkül odur ki; Allah-ü Taâlâ'nın vaad ettikleri senin kalbinde yer tuta..

* * *

Demiştir ki:

— Ateşle arkadaşlık eder gibi, insanlarla arkadaşlık et. Onların faydalarını al; yakmasından da kaç..

* * *

Belh tarihlerinin bazısında yazıldığına göre: Hicretin 174. (M. 790.) yılında şehid edilmiştir.

Orada şöyle yazılmıştır:

— Hicretin 174. (M. 790.) yılında Hatlan vilâyetinde Şakiki şehid ettiler. Kabri dahi oradadır.

Allah ondan razı olsun..

31. DAVUD BELHÎ

Allah-ü Taâlâ, sırrının kudsiyetini artırsın..

Eski Horasan meşayihindendir..

İbrahim Edhem şöyle anlattı:

— Mekke ile Kûfe arasında bir gençle arkadaş oldum.

Akşam namazının farzını kıldı; sonra kısadan iki rikât daha kıldı.

Daha sonra, dudak altından anlayamadığım bir şey söyledi..

Bunun üzerine, sağ tarafından bir kap tirit, bir bardak da su geldi.. Bundan hem kendisi yedi; hem de bana verdi..

Bu hikâyeyi, çeşitli alâmetlerin, kerametlerin sahibi meşayihten birine söyledim; bana şöyle dedi:

— Ey oğul, o benim kardeşim Davud'dur.

Sonra şöyle dedi:

Sonra onun halini o kadar anlattı ki: Mecliste olanlar ağlaştılar..

— O, Belh köylerinden bir köydendir. Bu köy, sair köylere:

— Davud bizdendir..

Diye övünür..

Sonra bana sordu:

— Sana ne öğretti?.

Dedim ki:

— İsm-i Azam'ı öğretti..

Sordu:

— O hangi isimdir?.

Dedim ki:

— O isim benim kalbimde.. Kader ondan olunca, dilime getiririm.

(Yani: Allah'ın dilediği zaman dile gelir..)

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

32. HARİS b. ESED MUHASİBİ

Sırrı mukaddes olsun..

Meşayihin, büyüklerin ilk tabakasından sayılır..

Künyesi şudur: Ebu Abdillah..

Meşayihin ilim sahiplerinden ve onların önde gelenlerindendir.

Zâhir ilimlerin, usul ilminin, muamelelerin, işaretlerin hepsinden anlardı.. Hepsi de onda vardı..

Yazılı eserleri vardır.

Bağdadlıların üstadıdır. Ama, asılda Basra'dandır. Ancak, Bağdad'da hicretin 243. (M. 857.) yılında, Ahmed b. Hanbel'den iki sene sonra vefat etti..

* * *

Demiştir ki:

— Her kim içini gözetip ihlâsla düzeltir ise.. Hak Taâlâ onun dışını mücahede, Resulüllah'ın sünneti tabi olmak ile süsler..

* * *

Demiştir ki:

— Bir kimse, riyazetle nefsini terbiye etmez ise.. ona makam yollarının gidişatı açılmaz.

Ebu Abdillah Hafif şöyle demiştir:

— Bizim büyüklerimizden şu beş kimseye tabi olunuz; kalanların hallerini kendilerine bırakınız.

O beş kişi şunlardır: Haris Muhasibi, Cüneyd-i Bağdadi, Rûveym, İbn-i Ata, Amr b. Osman Mekki..

Allah onların sırlarının kudsiyetini artırsın..

Çünkü, bunlar, ilimle gerçekleri birleştirmişlerdir.
Yani: Hem batın ilmini, hem de müsbet ilimleri bilirler..

* * *

Demiştir ki:
— Asıl kulluk sıfatı odur ki, nefsin için hiç bir mülk görmeyesin. Şunu da bilesin ki: Kendin için ne zarara, ne de faydaya gücün yeter..

* * *

Derler ki:
— Haris Muhasibi, kırk yıl arkasını duvara dayamadı. İki dizi üstüne çöküp oturmaktan başka türlü oturmadı..
Kendisine sordular:
— Kendini neden böyle zora sokuyorsun?.
Şöyle dedi:
— Mevlâmı müşahede eylerken bir kul gibi oturmamaktan utanırım.
Allah ondan razı olsun..

33. EBU TÜRAB NAHŞEBİ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Büyüklerin ilk tabakasındandır.
Esas adı şudur: Asker b. Husayn..
Bazıları da onun adının şöyle olduğunu söylemişlerdir: Asker b. Muhammed b. Husayn..
Kendisi, Horasan meyaşihinin ulularındandır.
İlim, fütüvvet, zühd, tevekkül ona vergi idi..
Ebu Hatem Attar Basrî, Hatem-i Asam ile sohbet etmiştir.
Ebu Ubeyd Büsrî'nin, Ebu Abdillah Celâ'nın üstadıdır.

* * *

Ebû Türab, üç yüz kovalı dervişle çöle gitmeye niyetlendi.. Sonunda onunla iki kişi kaldı: Ebu Abdillah Celâ, Ebu Ubeyd Büsrî..
Diğerleri onun mücahedesine dayanamayıp döndüler.

* * *

Demiştir ki:

— Asıl irfan sahibi odur ki; kendisine hiç bir şey bulanık gelip değiştirmeye.. Hemen her şey onun önünde açık ola..

* * *

Demiştir ki:

— İbadetler arasında kalbe gelen hatıraları yararlı hale getirmekten daha faydalı bir şey yoktur.

* * *

Demiştir ki:

— Bir kimse Yüce Sübhan Hak ile meşgul olduğu sırada, ondan başkası ile meşgul olursa.. derhal ona helâk gelir..

* * *

Demiştir ki:

— İçinizden birine devamlı olarak nimetler gelir ise.. o kimse kendi nefsi için ağlasın. Çünkü, o salih olmayan kimselerin yoluna girmiştir.

* * *

Demiştir ki:

— Allah ile aramda söz vardır. Şu yolda ki: Elimi hiç harama uzatmayayım; şayet bilmeden elimi uzatırsam, elimi kısalta..

* * *

Demiştir ki:

— Her kime, Yüce Sübhan Hak'tan ayrılmak, ondan uzak kalmak yoldaş olursa, onun dili gerçek velilere uzar. Onları inkâr edip reddededr.

* * *

Ebu Türab, hicretin 245. (M. 859.) yılında namazda iken vefat etti. Vefatına sebep bir zehirlenme olsa gerek..

Zünnun-ı Mısrî de aynı yılda vefat etmiştir.

* * *

Bir yıl ayak üstünde durdu; vahşilerden, kuşlardan hiç birinin zehiri ona gelmedi..

Allah ondan razı olsun..

34. EBU TÜRAB REMLÎ

Allah-ü Taâlâ, sırrının kudsiyetini artırsın..

Bu o zattır ki; kendisi Mekke-i Mükerreme'den arkadaşları ile yola çıktı; arkadaşlarına şöyle dedi:

— Siz bir cadde bulup gidiniz, ben Tebük yolundan gideceğim.

Dediler ki:

— Oranın tehlikesi çoktur.

Dedi ki:

— Bu söz, bir çare değildir..

Sonra şöyle devam etti:

— Remle'ye gittiğiniz zaman, falan dostumuzun evine konuk olun.

Remle'ye gittiler ve oraya konuk oldular.

Ev sahibi onlara dört parça kızartılıp kebab olmuş et getirdi.

Aniden bir dölengeç kuşu havadan inip o etin bir parçasını kapıp gitti:

— Nasibimiz değilmiş..

Dediler; kalan kısmını yediler.

İki gün sonra Ebu Türab geldi. Kendisine sordular:

— Yolda hiç bir şey buldun mu, başına bir iş gelmedi ya!.

Şöyle dedi:

— Hayır, başıma bir iş gelmedi. Ancak, falan gün bir dölengeç kuşu, önüme kebab olmuş bir et parçası getirdi.

Dediler ki:

— Biz, bir yerde yemek yerken o kuş, o eti bizim önümüzden kapıp kaçtı..

Ebu Türab şöyle dedi:

— Doğrudur, böyle şeyler olur.. (Yahut, doğruluk böyle olur..)

Allah ondan razı olsun..

35. EBU HATEM ATTAR

Sırrı mukaddes olsun..

Ebu Türab'ın akranlarındandır. Yani: Aynı asırda yaşayanlardandır.

Ebu Said Harraz'ın. Cüneyd-i Bağdadî'nin üstadıdır.

Demişler ki:

— Ebu Hatem'in dışı tüccar suretinde idi; içi ise.. ebrar suretinde idi..

* * *

Demişlerdir ki:

— O ki, işarete dair ilimlerden söz ederdi; işte bu zattır.

Kendisi bir kaftan ve futa giyinmiş olarak gözüktü ve şöyle dedi:

— Efendilerim, bayraklarınızı açtınız; davullarınızı çaldınız. N'olurdu keşke bileydim; Yüce Hazretin huzuruna çıktığınız zaman siz nasıl erenlerden sayılırsınız!..

* * *

Bir şahıs, Ebu Hatem'in kapısına gitti; kapıyı çalınca o içeriden sordu:

— Gelen kimdir?.

Gelen şöyle dedi:

— Bir derviştir; Allah demektedir..

Ebu Hatem dışarı çıktı; yüzünü toprağa sürdü; o dervişin ayağını öptü ve şöyle dedi:

— A l l a h..

Diyen kimse kalmış mıdır?.

* * *

Bir zamanlar, Bağdad'ı donatmışlardı. Çokça fısk ı fücur işlerlerdi.

Bu sıralarda, Şibli'ye rüyasında şöyle denildi:

— Eğer senin:

— A l l a h..

Demen olmasaydı; Bağdad'ın tamamını yakardık.

Şibli, bu sözü açıktan halka söylediği zaman, şöyle dediler:

— Biz de:

— A l l a h..

Diyoruz.

Şibli şöyle dedi:

— Doğrudur. Siz de:

— A l l a h..

Diyorsunuz.. Ama, nefsinizle.. Fakat ben, Hak ile:

— A l l a h..

Diyorum.. Şu âyet-i kerime açıktır:
— «A l l a h..
Deyip onları hallerine bırak..» (6/91)

Bir şiir:

Bilmez, Hakkın hakikatını hiç bir kimse;
Meğer ere tecridle Hakka o kimse..

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:
— Halkın tamamı:
— B i r d i r..
Derler; ama bin türlü şeye bağlanırlar.. Hem de pek sıkı bir şekilde..
Bu tecrid ehline gelince, bunlar da:
— B i r d i r..
Derler; ama kendilerine bir nişan vermekten kaçarlar. Açıkçası: Bu sözü kendilerine bağlamazlar.

Bir şiir:

Dikkat edin, hemen her şey batıl;
Görünen her nimet mutlak zail..

* * *

Demiştir ki:
— Seyahat gönül ile olur.. Yani: Mana yolculuğu..
Allah ondan razı olsun..

36. SIRRÎ b. MÜFLİS SAKATÎ
Sırrı mukaddes olsun..

İlk tabakadaki veliler arasında sayılır..
Şu künye ile bilinir: Ebu Hüseyin..
Cüneyd'in ve diğer Bağdadlıların üstadıdır.
Haris Muhasibi, Bişr-i Hafî gibi zatlarla aynı asırda yaşamıştır.
Maruf-u Kerhi'nin de talebesidir.
İkinci tabakadan olan velilerin pek çoğu bu zata bağlıdırlar..
Hicretin 253. (M. 867.) yılı ramazan ayında vefat etti. Salı günü idi..
Ve.. bir sabah üzeri dünyadan gitti.

* * *

Cüneyd-i Bağdadî şöyle demiştir:

— Sırrî'den daha ziyade ibadet eden kimse görmedim. Yetmiş sene, onu yanüstü yatarken hiç kimse görmedi..

Ancak, ölümü ile sonuçlanan hastalığında gördüler..

Yine Cüneyd-i Bağdadî demiştir ki:

— Bir gün, Sırrî'nin evine girdim. Gördüm ki, durmuş evini süpürüyor, şu beyti de okuyup ağlıyor..

Ne gecede isterim, ne gündüzde açıklık;
Aldırmam günde uzunluk, gecede kısalık..

Bir başka şiir de şöyle idi:

Çü ruz ü şeb işim oldu cihanda nale ü ah;
Bana ne geceler olsa uzun veya kısa tah..

* * *

Sırrî-i Sakatî, ecel yastığına baş koyduğu zaman, Cüneyd-i Bağdadî'ye şöyle dedi:

— Bilhassa şerli kimselerle sohbet etmekten sakın. Hayırlı zatlarla sohbet ettiğin zaman da, Allah'tan kesilmekten sakın..

* * *

Şeyh'ül-İslâm'ın anlattığına göre, Cüneyd-i Bağdadî şöyle demiştir:

— Bir keresinde Sırrî-i Sakatî'nin huzurunda idim.. Bir cemaat da onun kapısında oturmuştu. Bana şöyle dedi:

— Kapıda oturanlar arasında hiç yabancı yok mudur?.

Şöyle dedim:

— Yoktur, yalnız bir derviş var, o da Hak talibidir.

Şöyle dedi:

— Onu çağır gelsin..

Çağırdım, geldi; Sırrî onunla konuşmaya daldı. Söz uzayıp gitti. Söz o kadar inceldi ki: Artık konuşmaları anlamaz oldum; gönlüm daraldı.

Sonunda Sırrî ona sordu:

— Kimin talebesisin?. Dersini kimden alırsın?.

Şöyle dedi:

— Benim Herat'ta bir üstadım vardı; ben ona namazın farzlarını öğretirdim, o da bana tevhid ilmini talim ederdi..

Bunun üzerine, Sırrî şöyle dedi:

— Bu ilim Horasan'da olduğu süre; her yerde olur.. Ama, Horasan'da kesilirse, hemen her yerde kesilir.

* * *

Sırrî şöyle demiştir:

— Marifet yukarıdan aşağı iner; kuş gibi kanat çırpar. Bir gönülde utanmak ve haya gördüğü zaman, oraya inip konar.

Yine demiştir ki:

— Marifetin başı, Yüce Hakkın tekliği için hemen her şeyden ayrılmaktır.

Daha açık manası ile şu demeğe gelir:

— Marifetin başı, nefsi tamamen yabancılardan temizlemektir. Sadece Cenab-ı Hakkı murad edip yola çıkmaktır.

Demiştir ki:

— Bir kimse, âhirete dair bir fayda olmadan insanlar için süslenir ise.. o kimse, Yüce Hakkın gözünden düşer.

* * *

Demiştir ki:

— Bir keresinde, Tarsus'ta hasta oldum. Ağırcanlı âbidlerden bir gurup ziyaretime geldiler. Onlar, gönül ehli değil, zamane hafızları idi..

Bunlar, beni görmeye geldiler; yanımda o kadar oturdular ki bana bıkkınlık geldi; kırıldım..

Sonra benden duâ etmemi istediler; elimi açıp şöyle dedim:

— Allahım, bize hasta ziyaretinin nasıl yapılacağını öğret..

* * *

Cüneyd-i Bağdadi şöyle dedi:

— Bir gün, Sırrî-i Sakatî'nin yanına gittim. Bana bir iş yapmam için emretti.

O işi yaptıktan sonra, huzuruna gelip oturdum..

Bundan sonra bana bir parça kâğıt verdi; o kâğıdın üzerinde şu yazılmıştı:

İşittim yabanda bir hoş nida;
Ama bir deveci ediyordu seda..
Onun için gizli ağlarım ebedî;
Ki benden ayrılıp olasın cüda..

Allah ondan razı olsun..

37. ALİ b. ABDİLHAMİD UDARÎ

Sırrı mukaddes olsun..

Bu zat, meşayihin ilklerinden ve eskilerindendir..

Görülmemiş şaşırtıcı halleri, üstün amelleri vardı.
Bu zatı, bedeller tabakasından sayarlardı.

* * *

Demiştir ki:
— Bir gün Sırrî'nin kapısını çaldım. İçeriden şöyle seslendiğini işittim:
— Allahım, beni senden alıp meşgul edeni, benden al seninle meşgul et.
Onun bu duâsının bereketi ile; Cenab-ı Hak, yaya olarak Haleb'den hacca gitmeyi bana nasib eyledi..
Allah ondan razı olsun..

38. EBU CAFER SEMMÂK
Sırrı mukaddes olsun..

Bu zat, Bağdad'lıdır.
Sırrî-i Sakati'nin de şeyhlerinden sayılır.
Halktan ayrı, inzivada, devamlı ibadet halinde idi..

* * *

Cüneyd-i Bağdadî, Sırrî-i Sakatî'nin bu zat hakkında şöyle dediğini anlattı:
— Bir gün, Ebu Cafer Semmâk bana geldi. Gördü ki, etrafında bir cemaat oturuyor.
Kendisi oturmadı; ayakta durdu. Sonra bana baktı ve şöyle dedi:
— Sen battalların durağı olmuşsun..
Ve.. geri dönüp gitti.
O cemaatın benim yanımda olduğunu beğenmedi..
Allah ondan razı olsun..

39. AHMED b. HADRAVEYH BELHÎ
Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Bu zat, ilk tabaka velilerindendir..
Künyesi şudur: Ebu Hamid..
Horasan meşayihinin ululârındandır. Ama, Belh şehrinde kalırdı.
Ebu Türab Nahşebî, Hatem Asam ile sohbeti vardır.

İbrahim Edhem'i görmüştü.

İbrahim Edhem'in şöyle dediğini anlatmıştır:

— Tevbe, gönül temizliği ve hoşluğu ile Allah'a dönmektir. Yani: Tevbenin hakikatı.. Başka değil..

Bu zat, Bayezid'in, Ebu Hafs Haddad'ın dengi zatlardandır.

Hac seferinde Ebu Hafs'ı Nişabur'da, Bayezid'i de Bistam'da ziyaret etti.

Ebu Hafs'ya şöyle sordular:

— Bu evliya taifesinden kimi daha ziyade büyük bilirsin?.

Şöyle dedi:

— Himmet ve gayrette, hallerde doğru olmakta Ahmed b. Hadraveyh'den daha büyük görmedim.

* * *

Şahsın biri, Ahmed b. Hadraveyh'den bir tavsiye istedi; şöyle tavsiye etti:

— Nefsini öldür ki, onu diriltesin..

Daha açık manası ile şunu anlatmak istedi:

— Nefsini mücahede ile öldür ki; onu müşahede ile diriltesin..

* * *

Demiştir ki:

— Yol açıktır, Hak zâhirdir. Kur'an, haber eser daveti duyulmuştur. Bundan sonra şaşırma neden olsun.. Şayet bir şaşkınlık olursa.. bu bir körlüğün sonucudur.

* * *

Hicretin 240. (M. 854.) yılında vefat etti..

Kabri Belh şehrindedir. Onu ziyaret ederler.. Onun ziyaretinden uğur ve bereket umarlar..

Allah ondan razı olsun..

40. YAHYA b. MAAZ-I RAZÎ

Allah-ü Taâlâ ona rahmet eylesin..

İlk tabaka veli zatlardandır.

Künyesi şudur: Ebu Zekeriya..

Lakabı şudur: V a i z..

* * *

Yusûf b. Hüseyin Razi şöyle demiştir:

— Âlimlerden, hekimlerden, meşayihten zatları görmek için yüz yirmi şehir gezdim. Maaz-ı Razi'den daha güçlü konuşan kimseyi görmedim.

* * *

Demiştir ki:

— Bana göre; isyan edenlerin gönül kırıklığı, taat edenlerin kabarmasından daha sevimli gelir..

Üstteki cümle üzerine, Şeyh'ül-İslâm şöyle demiştir:

— Zaman olur ki, Allah-ü Taâlâ bir kimseyi ibadete düşürür; ama ibadet onun için bir sapıklık sebebidir.

Yani: Bu ibadeti ile o kimse, kendini beğenir, gurura kapılır.

Yine vakit olur ki; o kulunu bir masiyete veya bir başka meşguliyete düşürür. Bu masiyet de onun için hidayet sebebi olur..

Yani: Bu gaflet halinde o kimse, birden kendi haline bakar, gaflet uykusundan uyanır. İstiğfar eder; tevbeye gelir.

Hüküm Allah'ındır. Nasıl dilerse öyle eder. O hikmetini kendisi bilir; bunu bilemezsin. Sonuç nice olur; onu da anlayamazsın.

Durum böyle olunca, hiç bir halde, Yüce Allah'tan gafil olmayasın.. Kabarıp durmayasın..

Yüce Sübhan Hak, o zümreden şikâyet eder ki; cesaretle masiyete dalar ve şöyle derler:

— Allah bizi bağışlar..

Şunu da unutmamak gerekir ki; günahı küçük tutmaktan daha beter bir şey olmaz.

Günahın küçüklüğüne bakma; kimin emrine karşı geldiğini düşün..

* * *

Yahya Maaz'a şöyle dediler:

— Bir zümre şöyle demektedir:

— Biz öyle bir makama çıktık ki; orada namaza ihtiyaç yoktur.

Şöyle dedi:

— Evet, onlar cehenneme erişmişlerdir.

* * *

Demiştir ki:

— Asıl sevgi odur ki; insan sevdiğinin yolunda gide, onun emrine göre amel işleye..

* * *

Demiştir ki:

— Zahidler dünya garipleridir; arifler ise, âhiret garipleridir.

* * *

Demiştir ki:

— Hak Taâlâ, bir taifeyi kendisine dost edindi.. Onların gönlünü de kendisine bağladı..

Bir kimse, bir kimseyi kendisine dost edinse; onun gönlünün de kendisine bağlandığını bilse, dostluğunu artırır.

Yani: Bir kimse, kendisinin sevdiğine bağlılığı gibi, bağlılık ister. Hatta daha da ilerisini..

Demiştir ki:

— Bir kimse, dosttan, dostun başkasını gördüğü zaman; kendisi dostu görmüş olmaz..

* * *

Demiştir ki:

— Asıl gerçek manada mahabbet (sevgi) odur ki; iyilik gördüğünde bu sevgi artmaya, yaramazlık gördüğü zaman da eksilmeye..

* * *

Tarihçiler şöyle dediler:

— Yahya Maaz Belh'e gidip orada bir süre kaldı. Sonra Nisabur'a geldi; hicretin 258. (M. 871.) yılında burada vefat etti.

Allah ondan razı olsun.

41. HALF b. ALİ

Allah-ü Taâlâ ona rahmet eylesin..

Kendisi Basra'dan idi.

Yahya Maaz ile sohbeti vardır.

Demiştir ki:

— Bir gün, Yahya Maaz'ın meclisindeydim. Bir kimseye, vecd hali geldi.

Şeyhten sordular:

— Bu kimseye n'oldu böyle?.

Şöyle dedi:

— Yüce Sübhan Hakkın kelâmını işitti. Vahdaniyet sırrı, onun gönlünde açıldı. İnsaniyet vasfı silinip gitti.

Allah ondan razı olsun..

---

42. BAYEZİD-İ BİSTAMÎ

Allah-ü Taâlâ, onun pâk sırrının kudsiyetini artırsın..

Büyüklerin ilk tabakasındandır.

Şu namı ile bilinir: Tayfur b. İsa b. Âdem b. Servişan..

En büyük babası Müslüman değildi; sonradan Müslüman oldu.

Ahmed Hadraveyh'in, Ebu Hafs'ın, Yahya Maaz'ın akranıdır. Yani: Aynı asırda yaşamışlardır.

Şakik Belhi'yi de görmüştür.

Bu zat, hicretin 261. (M. 874.) yılında vefat etmiştir.

Hicretin 234. (M. 848.) yılında vefat ettiği dahi gelen rivayetler arasındadır.

Ama, ilk rivayet daha yerindedir.

Kendisinin üstadı bir kürt idi. Şöyle vasiyet etti:

— Beni üstadımın kabrinden aşağıya gömün..

Bu sözü ile, üstadına saygı göstermek istiyordu.

Önceleri dinde görüş sahibi idi.. Yani: Hanefî mezhebine mensuptu.

Sonra.. kendisine öyle bir velâyet hali geldi ki: Mezhebi de o velâyet hali içinde bilinir oldu.

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Bayezid'e çokça iftira attılar.

O iftira cümlesinden biri, Bayezid'in şöyle dediği idi:

— Ben çadırı, arşın bitişiğinde kurdum.

Bu cümle üzerine, Şeyh'ül-İslâm şöyle bir açıklama yaptı:

— Bu söz, şeriatta küfürdür; hakikatta ise uzaklıktır.

Kendini göstermekle, hakikat meydana çıkmaz. Hakikatın tam olmasın ancak, kendini, hor, hakir, pek küçük bilmenle olur.

Hakikat nedir, kendinden kurtulmaktır.

Bir insanın, kendisini görmemesi ile hakikat tam olarak meydana çıkar.

Beraberlik davası, hiç şüphe edilmeye ki: Küfürdür.

Tevhid, hiç bir şekilde ikilikle elde edilir mi, edilmez.

Hâsılı: Yoklukla erişmek gerek; varlıkla erişmek gerekmez.

Bu manada Hadraveyh şöyle dedi:

— Arşı görecek olsam, kâfir olurum.

Cüneyd temekkün ehli olup daimi bir sebatı vardı. Ona zuhur ve izhar yoktu. Emre ve yasaklara tazım ederdi.

Hemen her şeyi asıldan alırdı. Bunun için de bütün zümre, onu makbul sayardı.

Bir keresinde Cüneyd'e sordular:

— Senin vatanın neresidir?.

Şöyle dedi:

— Arşın altındadır..

Bu cümlesi ile şunu anlatmak istiyordu:

— Son gayem, son nazarım, canımın durak yeri, işimin sonu orasıdır.

Bu manada, şu rivayet önemlidir:

Allah-ü Taâlâ, bir keresinde Musa'ya şöyle sordu:

— Ya Musa, sen garibsin, senin vatanın benim.

* * *

Dediler ki:

— Bayezid-i Bistamî namaz kıldığı zaman, göğüs kemiklerinin sesi işitilirdi.

Bu halin ona gelişi, Yüce Hakkın heybetinden ve şeriat emirlerine tazimdan ötürü idi.

* * *

Vefatına yakın şöyle dedi:

— Ya Rabbi, seni andımsa ancak bir gaflet sonucu idi.. Sana hizmet ettimse, ancak bir ayrılık gereği idi..

Böyle dedi ve ruhunu teslim etti..

* * *

Ebu Musa, onun talebesi idi. Şöyle anlattı:

— Bayezid bir keresinde şöyle dedi:

— Hak Taâlâ'yı rüyamda gördüm ve sordum:

— Ya Rabbi, sana yol nasıldır?.

Şöyle buyurdu:

— Vücudundan geçtin; eriştin..

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Yüce Sübhan Hakkı bilmek kolaydır; ama onu bulmanın yolu zordur.

* * *

Bayezid vefat ettikten sonra kendisini rüyada gördüler ve sordular:

— Halin nasıl oldu?.

Şöyle anlattı:

Bana dediler ki:

— Ey ihtiyar, ne getirdin?.

Bunun üzerine şöyle dedim:

— Bir fakir, bir padişahın kapısına geldiği zaman; ona:

— Ne getirdin?.

Demezler; şöyle sorarlar:

— Ne istiyorsun?.

* * *

Şöyle anlattılar:

— Nisabur'da, Irakıye adlı bir kocakarı vardır. Kapı kapı gezer dilencilik ederdi.

Sonra ölüp dünyadan gitti; kendisini rüyada görüp sordular:

— Halin nasıldır?.

Şöyle dedi:

— Geldikten sonra, bana şöyle dediler:

— Ne getirdin?.

Şöyle dedim:

— Ah! vah!. Ben bütün ömrümde gezdiğim kapılardan:

— Allah vere..

Diye geri çevrilirdim.. Şimdi siz:

— Ne getirdin?.

Diye soruyorsunuz..

Bunun üzerine şu ses geldi:

— O, doğru söylüyor; kendisini serbes bırakın..

Allah ondan razı olsun..

43. EBU ALİ SİNDİ

Sırrı mukaddes olsun..

Şathıyat şerhinde, eyh Ruzbehan Baklî şöyle demiştir:

— Ebu Ali Sindi, Bayezid'in üstadlarındandır.

Bu manada, Bayezid şöyle demiştir:

— Ebu Ali'den, tevhidde fena bulma ilmini öğrendim.. O da benden Fatiha suresi ile İhlâs surelerini öğrendi..

Allah ondan razı olsun..

44. EBU HAFS HADDAD

Allah sırrını mukaddes eylesin..

İlk tabaka veliler arasında ismi geçer..
Esas adı şudur: Ömer b. Seleme..
Nisabur köylerindendir.
Zamanında eşsizdi..
Melâmîlerin de şeyhi idi..
Ebu Osman Hayrî'nin de piridir.
Şeyh Şuca Kirmanî ise.. bu zata bağlılığını sağlam yoldan anlatır.
Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:
— Ebu Hafs, zamanında örnek bir zattı.
Zamanında, Allah-ü Taâlâ:
— Bana böylesi gerektir..
Manası ile, onu zuhura getirdi..

* * *

Müemmil Hassas Şirazî şöyle dedi:
— Cüneyd'e hikmet verilmişti..
Şah Kirmanî'ye varlık verilmiştir..
Ebu Hafs'a ahlâk verilmişti..
Bayezid-i Bistamî'ye hayranlık ve aşk verilmişti..

* * *

Ebu Hafs, Ahmed Hadraveyh'in ve Bayezid'in yol arkadaşıdır.
Abdüllah Mehdî Baverdî'nin talebesidir. Bu zatla çok sohbeti vardır.
Bu zatın vefatı: Hicretin, 264. (M. 877.) yılında olmuştur.
Bazıları da, hicretin 267. (M. 880.) yılında vefat ettiğini anlatmışlardır.
Ama ilk rivayet üzerindeki görüşler daha çoktur.
İmam Abdüllah Yafiî'nin tarihinde ise, şöyle geçti:
— Hicretin 265. (M. 878.) yılında vefat etmiştir.

* * *

Ebu Hafs şöyle demiştir:
— Dışın güzel edeple olması, için güzel edepli olduğunun nişanıdır.
Nitekim, üstteki manada, Resulüllah S.A. efendimiz, namazda huzursuz duran birine şöyle buyurmuştur:

— «Şayet kalbinde huşu olsaydı; dış duygularında da huşu ve huzur olurdu.»

* * *

Şöyle anlatıldı:

— Bir keresinde Ebu Hafs hacca gitti. Kendisini Cüneyd-i Bağdadi karşıladı.

Bu sırada, Ebu Hafs yaşlanmıştı; müridleri başı ucunda ayak üstü duruyordu.

Tamamı, pek güzel edeple hareket ediyorlardı.

Onların bu halini gören Cüneyd-i Bağdadi şöyle dedi:

— Arkadaşlarına, padişahların terbiyesini öğretmişsin..

Bunun üzerine şöyle dedi:

— Dostlarına karşı dış edebe uygun hareket etmeleri; içlerinde bulunan iyi edeplerin alâmetidir.

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Sonunda bir başkasına ait olan şu beyti okudu:

O kandil ki can içre ruşen olur;
Doğuş nurunla senin gülşen olur..

* * *

Demiştir ki:

— Bir kimse, işlerini sözlerini, hallerini Kur'an ve hadis ölçüsüne vurup tartmış ise.. biz onu sofiye zümresinden saymayız..

* * *

Demiştir ki:

— Mürüvvet insaf olup başkasından intikam almayı istememektir.

Allah ondan razı olsun..

45. EBU MUHAMMED HADDAD

Allah rahmet eylesin..

Ebu Hafs'ın müridlerinden olup Nisabur mahallelerindendir.

Ebu Hafs'ın huzuruna gitti. Ebu Hafs ona şu emri verdi:

— Git, demircilik işi yap. Ne elde edersen, onu dervişlere ver; ondan bir şey yeme.. Kendin için de, dilencilik et; onunla geçin..

Nice zaman böyle devam etti.

Halk ona dil uzattılar ve dediler ki:

— Şunun hırsına bak; hem iş yapıyor, hem de dilencilik ediyor.

Sonunda işin gerçek yüzünü anladılar; o zaman kendisini her manada makbul saydılar. Ona ihsan ellerini açtılar. Kendisine itiraz etmekten de kaçındılar.

Bundan sonra Ebu Hafs ona şöyle dedi:

— Mademki halk arasında hallerin bilindi; bundan sonra dilencilik etme. Artık dilenmek sana haram oldu..

Şimdi ilk işini yap ve onunla geçimini temin et. Halka da ondan ver.

***

Şöyle anlattılar:

— Bir vakitte, bir mürid, onun huzuruna geldi.. O müride şöyle dedi:

— Bu tarikata girmek istiyorsan, git; haccamlık öğren. Ta ki halk sana:

— H a c c a m..

Adını vereler..

Ve.. sana:

— Â r i f.. (İrfan sahibi, veli..)

Demeyeler.. Bundan sonra, ister o işi yap; ister yapma.. Yeter ki, o adı alasın..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

46. ZALİM b. MUHAMMED

Allah-ü Taâlâ ona rahmet eylesin..

Bu zat, meşayihin ulularındandır.

Adı şuydu: A b d ü l l a h..

Ama, kendi kendine şu adı vermişti: Z a l i m..

Derdi ki:

— Allah-ü Taâlâ'ya benden hiç kulluk gelmedi.. Bunun için ben Z a l i m ' im..

Ebu Cafer Haddad'ın arkadaşlarındandı..

Demiştir ki:

— Her kim isterse ki, bu yol kendisine açıla; şu üç işe tutunması gerekir:

a) Daima Yüce Hakkın zikri ile olmalıdır..
b) Halktan kaçmalı..
c) Az yemek yemeli..

Allah ondan razı olsun..

47. EBU MÜZAHİM ŞİRAZÎ

Allah-ü Taâlâ ona rahmet eylesin..

Pars meşayihinin büyüklerindendir..

Cüneyd-i Bağdadi ve Şiblî ile münazara eylemiştir. Yani: Çeşitli bahislerde görüşlerini ortaya atmıştır.

Marifetinden söz edecek olsaydı; meşayih ondan korkardı..

Gayet söz ehli birî idi..

Şeyh Abdüllah Hafif, Pars meşayihinin adlarını yazdığı kitabında bu zatı da yazmış ve şöyle demiştir:

— Hicretin 345. (M. 956.) yılında dünyadan gitmiştir.

Bir gün, Ebu Hafs'ın ziyaretine gittim. O sırada Ebu Hafs'ın ve arkadaşlarının eline bir mikdar dünyalık geçmişti.

Arkadaşları dediler ki:

— Bu para ile, tuvaletleri temizletelim.

Ama Ebu Hafs şöyle dedi:

— Bunu, madem biz yaptık; yine bizim temizlememiz gerekır. Bu para belki dervişlerin bir işine yarar.

Böyle dedikten sonra, tuvaletleri temizlemeye başladılar.

Tam bu sırada bir şahıs gelip Ebu Hafs'a şöyle dedi:

— Kendini yıka; kaftanını da giy. Ebu Muzahim Fars'tan çıkıp size geliyor.

Ebu Hafs şöyle dedi:

— Eğer o, benim bildiğim Ebu Müzahim ise, beni böyle görmelidir.

Tam bu sırada Ebu Müzahim çıkıp geldi..

O hali görünce selâm verdi. Sonra o da elbisesini çıkarıp onlarla birlikte aynı işi yapmaya koyuldu..

Ebu Hüseyin Buşencî şöyle demiştir:

— Bir kimse, Hak yolunda kendisini zelil tutarsa.. Hak Taâlâ onun kıymetini üstün tutar..

Bir kimse de, kendisini üstün tutma yoluna giderse.. halka karşı büyüklük satarsa.. Hak Taâlâ onu, kullarının gözünde küçültür.

Bu cümle üzerine Ebu Verak şöyle demiştir:

— Bu o kimsenin işidir ki, Allah için canla kenef süpürür; temizler..

Allah ondan razı olsun..

---

48. ABDÜLLAH MEHDİ BAVERDİ

Allah-ü Taâlâ, sırrının kudsiyetini artırsın..

Bu sofiye tayfasının ulularındandır.

Ebu Hafs Haddad'ın üstadıdır. Ebu Hafs, Baverd'e gidip bu zatın talebesi olmuştur.

İlk hallerinde demircilik ederdi.. Bu işten el çekmesinin sebebi olarak şöyle anlatıldı:

— Yine bir gün, işinin gereği demircilik ediyordu. Bir parça demiri ateşin içine bırakmıştı.

Tam bu sırada, bir gözsüz dükkânın önünden geçti ve şu âyet-i kerimeyi okudu:

— «Bugün mülk, tasarruf hak olarak Rahman'a mahsustur.» (25/26)

Abdüllah bu âyet-i kerimeyi duyunca, elinde tuttuğu demir maşasını bıraktı; kendinden geçti.

Sonra ateş içinde kızaran demir parçasını da eline alıp götürdü.

Çırağı onun bu halini görünce düşüp bayıldı.

Çırağına şöyle sordu:

— N'oldu?.

Çırağı şöyle dedi:

— Kendine bir baksana, o kızgın demir hala elinde..

Bunun üzerine şöyle dedi:

— Madem sırrım açığa çıktı; artık bu işi bırakıyorum..

Ve.. yürüdü; dükkândan çıkıp gitti.. Dükkânı da olduğu gibi bıraktı..

Allah ondan razı olsun..

---

49. HAMDUN KASSAR

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Bu zat, ilk tabadaki veliler arasında sayılır..

Künyesi şudur: Ebu Salih..

Melâmîlerin şeyhi ve imamıdır.

Nisabur'da melâmî tarikatını bu zat açıklamıştır; yaymıştır.

Bazı meseleleri, bundan ve arkadaşlarından yana Irak'a taşıyıp anlattılar. Orada bulunan Sehl-i Tüsteri ve Cüneyd-i Bağdadi onları dinledikten sonra şöyle dedi:

— Şayet Ahmed Mürsel'den (Resulüllah efendimiz Muhammed'den) sonra peygamber gelecek olsaydı; ya bu zat olurdu, yahud müridlerinden biri..

Hamdun bilgin bir zattı. Süfyan-ı Sevri'nin mezhebine göre giderdi. Onun yolunu izlerdi.

Abdüllah Menazil'in üstadıdır. Talebeleri arasında hiç kimse, Abdüllah Menazil gibi onun yolunu tutup gitmedi..

Eslem b. Hüseyin Barusi, Ebu Türab Nahşebi, Ali Nasrabazi ile sohbet etmiştir.

Ebu Hafs'ın dahi arkadaşı idi..

Hicretin 271. (M. 884.) yılında Nisabur şehrinde dünyadan gitti. Kabri, Hiyre'dedir.

* * *

Demiştir ki:

— Nefsimin, Firavun'un nefsinden daha faziletli olduğunu söyleyemem. Ama, kalbimin Firavun'un kalbinden daha faziletli olduğunu söyleyebilirim.

* * *

Demiştir ki:

— Bir kimse, geçmişte yaşayan zatların gidişatına nazar eylediği zaman; kendi kusurunu ve erler derecesinden ayrıldığını anlar..

* * *

Demiştir ki:

— Hayırdan yana, her kimde bir huy görürsen, ondan ayrılma.. Mutlaka, onun bereketinden sana da gelir.

* * *

Vaktin birinde, Hamdun Kassar bir evde misafir kaldı.

Ev sahibi bir yere gitmişti. Kendisinin bir parça kâğıda ihtiyacı oldu. Bu kâğıt parçasını oradakiler getirdiler.. Ama almadı; şöyle dedi:

— Ev sahibi burada değilken, bu kâğıdı alıp işimizde kullana-

mayız. Halbuki, bilmiyoruz; bu ev sahibi sağ mıdır, yoksa ölmüş mü?

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Hamdun'un bütün gidişatı ve işleri bu şekildeydi..

Ama şimdiki zamanda birtakım kimseler var ki; her şeyi mübah saymayı, şer'i emirlere önem vermemeyi, zındıklığı, edepsizliği, saygısızlığı âdet haline getirmişlerdir.

Yaptıkları bu işin adına da:

— M e l â m i l i k..

Demişlerdir.

Melâmilik o değildir ki; insan, şeriata karşı edepsizlik edip onunla amel ede.. Bunun adına da:

— M e l â m i l i k..

Diye..

Asıl melâmilik odur ki; Yüce Sübhan Hakkın hizmetine girile ve herhangi bir manevî iş dahi ehli olan Allah'ın kullarından esirgenmeye..

(Yani: Allah için hiç bir işten geri kalınmaya..)

Allah ondan razı olsun..

---

50. EBU HÜSEYİN BARUSÎ

Sırrı mukaddes olsun..

Şu isimle bilinir: Selem b. Hüseyin Barusı..

Künyesi şudur: Ebu İmran..

Şeyh Abdurrahman Süllemî, bu zatı sofiye tarihinde anlatmıştır. Demiştir ki:

— Bu, Nisabur meşayihinin ilklerindendir. Hamdun Kassar'ın da üstadlarındandır.

Duâsı makbul bir zattı..

Ensab-ı Sem'anî'de şöyle gelmiştir:

— Barus, Nisabur beldesinin yakınında bir köydür.

* * *

Ebu Hüseyin demiştir ki:

— İman nurundan hiç kimseye bir şey parlamaz. Ancak, Resulüllah'ın sünnetine ittiba, bid'atlardan dahi ayrılmak sureti ile olur..

Her nerede ki nuru az bir içtihad görürsün; bil ki: Orada gizli bir bid'at vardır.

* * *

Ebu Abdillah Kiram bir gün bu zata şöyle sordu:

— Benim arkadaşlarım hakkında ne dersin?.

Şöyle dedi:

— Onların içlerinde olan rağbet dışlarında olsaydı; dışlarında olan zühd de içlerinde olsaydı onlar tam Hak erleri olurlardı..

Çokça namaz kıldıklarını, çokça oruç tuttuklarını gördüm. Ama, özlerinde imandan yana bir şey yoktur.

* * *

Demiştir ki:

— Zâhirin zulmeti, batının zulmetindendir.

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

51. MANSUR b. AMMAR

Allah-ü Taâlâ, sırrının kudsiyetini artırsın.

İlk tabaka veli kullardandır.

Künyesi şudur: Ebu Sırrî..

Kendisi, Merv halkındandı. Bazıları da şöyle dedi:

— B a v e r d..

Halkındandır. Bazıları da şöyle demiştir:

— O, Puşenk halkındandır..

Fakat, Basra'da bulunurdu.

Meşayihin hekimler sınıfındandır.

Muamelâta dair büyük sözleri vardır.

Vefatından sonra onu rüyada gördüler ve sordular:

— Ne haldesin?..

Şöyle dedi:

— Beni hoş tuttular. Yedinci gökte bir minber kurdular. Sonra bana şöyle dediler:

— Şimdi yürü, yukarı çık. Şimdiye kadar o yerde benden söylerdin; bundan sonra benimle söyle ve benimle, dostlarımla, meleklerimle söyleş..

* * *

Bir keresinde bir genç, onun elinde tevbeye gelmişti. Sonradan, tevbesini bozup tarikattan dönmüştü.

O gence şöyle dedi:

— Şundan başka bir sebebi anlamadım; gördüm ki: Yoldaşların azdır, melûl oldun, kendine bir vahşet geldi, bunun için de yoldan çıktın..

Allah ondan razı olsun..

---

52. AHMED b. ASIM ANTAKÎ

Allah sırrının kudsiyetini artırsın..

İlk tabaka veliler arasındadır.

Künyesi şudur: Ebu Ali.. Bu künyesi için şöyle dedikleri de vardır:

— Ebu Abdillah..

Sağlamı da bu olsa gerek..

Bişr-i Hafî, Sırrî-i Sakatî ve Haris Muhasibî'nin akranıdır.

Derler ki:

— Bu zat, Fudayl b. Iyaz ile görüşmüştür.

Ahmed b. Ebulhavarî'nin üstadlarındandır.

* * *

Demiştir ki:

— Her amelin imamı, ilimdir; her ilmin imamı da inayettir.

* * *

Demiştir ki:

— Biz, dış duygularla işlediğimiz amellerde salih zatlara uygun hareket ettik; ama iç himmet işlerinde onlara ters düştük.

* * *

Demiştir ki:

— Sabır, rızanın evvelidir.

* * *

Bir gün, kendisine ihlâstan sordular; şöyle anlattı:

— Yararlı bir iş yaptığın zaman; seni onunla anmalarını istemeyesin. O amelden ötürü de, seni büyük bilmelerini beklemeyesin. Onun sevabını da Hak'tan başkasından talep etmeyesin.

İşte ihlâs budur..

* * *

Demiştir ki:

— Amel işlerken, yeryüzünde senden başka kimsenin olmadığını bilerek işle; hatta semada dahi..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

53. MUHAMMED b. MANSUR TUSÎ

Aziz sırrı mukaddes olsun..

Bağdad'da bulunurdu..

Hem muhaddis, hem de sofîdir.

Osman b. Said Daremî, Ebulabbas Mesruk'un, Ebu Said Harraz'ın, Cüneyd-i Bağdadi'nin üstadıdır.

* * *

Ebu Said şöyle demiştir:

— Müridliğimin ilk devrelerinde, seyahata çok meylim vardı. Bir gün, Muhammed b. Mansur bana şöyle dedi:

— Ey oğul, müridi olduğun makamı bekle. Taa, sana o makamdan her hayır ve bereket kapısı açılıncaya kadar..

Yine demiştir ki:

— Muhammed b. Tusî şöyle anlattı:

— Bir keresinde tavafta idim. Gördüm ki: Bir başkası da tavaf ediyor ve ağlıyor. Ve şöyle diyordu:

— Ya Rabbi, kaybettiğim şeyi bana geri ihsan eyleyip ver..

Sordum:

— Neyi kaybettin?.

Şöyle anlattı:

— Yüce Hak ile, hoş bir halim vardı.

Bir keresinde çölde susuz kaldım. Bir yabancı bilgisiz gibi kendi kendime şöyle dedim:

— Tehlikeli günlerdir; çöldür. Bu kimsesiz yerde elime su da gelmez.

Böylece ölüp gitmekten korktum.

Tam bu sırada bir bulut geldi; o kadar çok yağmur yağdı ki..

— Şimdi boğulup ölürüm..

Dedim..

Bütün bu gürültüler arasında, bu türlü düşünceler içinde bir de baktım ki: O hoş halim kaybolup gitmiş.

Şeyh'ül-İslâm anlattı:

— Üstte anlatılan durum, o zata bir *ceza* idi.. Yüce Yaratan ona şunu anlatmak istiyordu:

— Bilmiyor musun ki; kudretim karşısında yaz günleri ile kış günleri birdir.

* * *

Ebu Said Harraz'ın anlattığına göre, Muhammed b. Mansur'a şöyle sordular:

— Fakrin hakikatı nedir?.

Şöyle anlattı:

— Yokluk zamanında, sükûneti korumaktır; varlık zamanında da dağıtmaktır.

* * *

Demiştir ki:

— Yolcu yola çıktığı zaman, şu dört şeye muhtaçtır:

a) Kendisini yönetecek kadar bilgiye..
b) Arkadaşı olacağı bir zikre..
c) Kendisini koruyacak kadar bir vera' haline..
d) Kendi yükünü çekecek kadar bir yakin durumuna..

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Bütün ömür boyu, bu dört şeyi bırakmak gerekmez..

Çünkü, daima yolculuk halindesin.. Hemen her lahza bir konağa gitmektesin.

Bir kimse, bu dört şeyden soyunmuş olursa, kendisini boşa gidermiş olur.

Şöyle ki:

Önce bir ilim lâzımdır. Bu ilim, yolcuyu güdecektir. Nefsini, iyilikle doğru yola sürecektir.

İkinci olarak bir zikir gerektir. Bu zikir, tenha yerlerde onunla arkadaş olacak; onunla ünsiyet edecek ve korkusunu giderecektir.

Üçüncü olarak vera' halinden anlatmıştır. Bu, bir bakıma ganigönüllü zahid manasınadır. Bu hale sahib olunca, yakışıksız bir iş görmez..

Dördüncü olarak, yakin halini anlattı. Bu hal, kendisini taşıyacaktır. Buna taşındığı zaman, kolaylıkla gideceği yere kadar gider. Her ne halde olursa olsun; bu yakin hali olunca, gönül huzuru ile yaşar gider.

* * *

Bir gün, Muhammed b. Mansur, bir cemaat içinde konuşuyordu.

Sonunda söz, gele gele melâmiliğe ve melâmilik yolunu tutanlara geldi..

O mecliste bulunanlardan biri şöyle dedi:

— Melâmet sözü, bizim sözümüz değildir. Biz, melâmiliğin nesiyiz ki!.

Bunun üzerine, Muhammed b. Mansur şöyle dedi:

— Salih zatlar anıldığı zaman, rahmet iner..

Tam bu sırada, yağmur yağmaya başladı.. Halbuki, gökte bulut da yoktu..

Allah ondan razı olsun..

54. A L İ A K K Î

Sırrı mukaddes olsun..

Bu sofiye taifesinin ulularındandır.

Mekke-i Mükerreme'de mücavir idi..

* * *

Demiştir ki:

— Bir kimse, dünya ile yetinirse.. mel'undur.

Sadece ilimle yetinip kalanlar, fitneye düşerler.

Bir kimse, zühdden yana sadece övülmekle yetinirse.. o da Yüce Hakka perdeli kalır.

Bir kimse, haktan yana, Yüce Hakkın gayrı ile olursa.. ama her ne şekilde olursa olsun; azgındır.

Bu manada, Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Dünyanın ne olduğunu bilir misin?.

Gönlüne her gelen ve seni Hak'tan alan hemen her şey, dünyandır.

Seni Yüce Hak'tan alan her şey senin için bir fitnedir.

Bu zatın:

— Sadece ilimle yetinip kalanlar fitneye düşerler..

Demesi şu manaya gelir:

— İlim, ayıklığın adıdır. Hangi ayıklık ki, senin için taat ve ibadete sebep değildir; bu senin için bir fitnedir.

Bu manada, münacaat eder ve şöyle derdi:

— İlâhî, bizi mücerred ayıklığa bırakma.. Zira, cümle ayıklık, senden ayrı bir meşguliyet sayılır.

Bizi, bilenle bağlayıp bırakma.. Zira bildiği iddiasında olan kimse, baştan sona derttir.

Kul kendiliğinden olduğu süre; çör çöptür, paslı demirdir.

Her kim ki, zühdden yana bir övgüye razı olur; Yüce Hakka kapanmıştır. Sofinin elindeki yarım akça bir hazine durumundadır.

Allah ondan razı olsun..

---

55. HATEM b. UNVAN ASAM

Allah-ü Taâlâ, sırrının kudsiyetini artırsın..

İlk tabaka veliler arasındadır..

Künyesi şudur: Ebu Abdirrahman..

Horasan'ın eski meşayihi arasındadır.

Kendisi aslında Belh halkındandır.

Şakik ile sohbeti vardır.

Ahmed b. Hadraveyh'in üstadıdır.

Belh nahiyelerinden E ş c e r nam mevkide vefat etti.

Hicretin 237. (M. 851.) yılında vefat etti.

* * *

Bilindiği gibi:

— E s a m..

Sağır manasını taşır; fakat bu zat, sağır değildi.

Zayıf bir kadın onunla konuşuyordu. Kaza ile, ondan sesli bir yellenme oldu. O zayıf kadının utanmasını geçirmek için şöyle dedi:

— Daha yüksek sesle konuş..

Ve.. kendisini yüksek sesle duyan biri gibi gösterdi.. Konuşan da, böylece, kendisinden çıkan yellenme sesini duymadığını anladı..

Anlatılan sebeptendir ki; onun adına:

— A s a m.. (Sağır..)

Dediler..

* * *

Demiştir ki:

— Her kim, bu tarikata girecekse; onun şu dört ölümü karşısında görmesi gerekir:

a) Beyaz ölüm.. Bu, açlıktır.

b) Kara ölüm.. Bu sabırlı olmaktır. Halkın eziyetine dayanmaktır.

c) Kızıl ölüm.. Bu da, nefsin aykırı hareketlerine karşı çıkmaktır.

d) Yeşil ölüm.. Bu dahi, eskileri birbirine yamayıp giymektir.

* * *

Şöyle anlatmıştır:

Her sabah, şeytan bana şöyle sorar:

— Yemek için ne istersin?.

Derim ki:

— Ö l ü m..

Der ki:

— Giymek için ne istersin?.

Derim ki:

— K e f e n..

Der ki:

— Nerede olmak istersin?.

Derim ki:

— K a b i r d e..

* * *

Bir şahıs ona şöyle sordu:

— Ne arzu edersin?.

Şöyle dedi:

— Â f i y e t.. Hem de sabahtan akşama kadar âfiyet arzu ederim..

O şahıs şöyle dedi:

— Bu her günkü halin âfiyet değil midir?.

Şöyle dedi:

— Benim gönlümün âfiyeti odur ki; o günde Yüce Sübhan olan Hakka hiç asi olmayayım.

* * *

Bir şahıs, ondan öğüt istedi; şu öğütü verdi:

— Şayet Yüce Hakka asi geleceksen, onun görmeyeceği bir yere git; orada asi gel.. Ta ki, o seni görmeye..

* * *

Ulu bir kişi, ona bir şey gönderdi; bunu kabul etti.. Sordular:

— Neden kabul ettin?.

Şöyle dedi:

— Onu kabul etmekte; onun üstünlüğünü, benim de düşkünlüğümü gördüm. Kabul etmemekte ise.. benim üstünlüğümü, onun da düşüklüğünü gördüm..

Böylece onu aldım; benim düşük kalmamı, onun düşük olmamasına tercih ettim. Benim üstünlüğümdense, onun üstünlüğünü seçtim.

* * *

Ona sordular:

— Yemeğini nerede yersin?.

Şu âyet-i kerimeyi okudu:

— **«Göklerin ve yerin hazineleri Allah'ındır; fakat bunu, münafıklar anlayamazlar.»** (63/7) diye cevap verdi.

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

56. AHMED b. EBİLHAVARİ

Allah-ü Taâlâ pâk sırrının kudsiyetini artırsın..

İlk tabakadaki veliler arasındadır.

Künyesi şudur: Ebülhasan..

Dımeşk (Şam) tarafındandır..

Ebu Süleyman Darani, Ebu Abdillah Nebaci ve daha başka meşayihten zatlarla sohbet etmiştir.

* * *

Derler ki:

— Bu zatın bir kardeşi vardı; adı şuydu: Muhammed b. Ebilhavari..

Derlerdi ki:

— Bu kardeşi; zühdde, vera halinde kendisi ile birdi..

Bir de oğlu vardı.. Şu isimle bilinirdi: Abdüllah Ahmed b. Ebilhavari.. Bu da zahidlerden bir kimse idi.

Babası Ebilhavari ki, esas adı şudur: Meymun.. Bu dahi, irfan sahibi ârifferdendi.

Hâsılı: Onun tüm yakınları; zühd, vera', takva sahibi kimselerdi..

Hicretin 230. (M. 844.) yılında vefat etti.

* * *

Cüneyd-i Bağdadi daima şöyle derdi:

— Ahmed b. Ebilhavarî Şam'ın reyhanıdır.

* * *

Onun sözleri arasında şu cümle vardı:

— Dünya bir çöplüktür. Aşırı bir şekilde onu toplayanlar ise.. köpeklerdir..

Köpekten daha düşük olan o kimsedir ki: Dünyalık çöplüğünden hiç ayrılmaz. Zira, köpek bir çöplükte ihtiyacını giderdikten sonra çekilip gider.. Halbuki, dünyaya karşı aşırı ilgi duyan ondan hiç ayrılmaz.

* * *

Derler ki:

— Bu zatın Ebu Süleyman Darani ile şöyle bir sözleşmesi vardı: Onun emrine karşı hiç aykırı hareket etmeyecek..

Ebu Süleyman bir keresinde meclisinde konuşuyordu.. Bu sırada, Ahmed içeri girdi ve şöyle dedi:

— Tandır ısındı, emrin nedir?.

Ama, Ebu Süleyman hiç bir şey söylemedi.. Ama, Ahmed b. Ebilhavarî, onun anlamadığını sanarak aynı şeyi üç kere tekrarladı..

Bunun üzerine, Ebu Süleyman'ın gönlü daralıp şöyl dedi:

— Var onun içine gir, otur..

Ebu Süleyman, bundan sonra bir saat kadar konuştu, durdu.. Sonra Ahmed'in durumu hatırına geldi ve şöyle dedi:

— Çabuk, Ahmed'i bulun; şimdi tandırın içinde olmalı..

Bunun üzerine, Ahmed'i aramaya koyuldular; tandırın içinde oturur buldular. O tandır ateşi içinde bir kılına dahi ziyan gelmemişti.

* * *

Şöyle anlattı:

— Muhammed b. Semmâk hasta olmuştu. Onun idrar kabını alıp Nasrani bir doktora götürmek istedim.

Yolda giderken güzel yüzlü, hoş kokulu, iyi giyimli bir kimse ile karşılaştım. Bana sordu:

— Nereye gidiyorsun?.

Dedim ki:

— Falan doktora gitmek istiyorum.. İbn-i Semmâk'in idrarını ona göstermek istiyorum; hastalık sebebini ve ilâcını soracağım.

Şöyle dedi:

— Sübhanellah.. Allah dostunun hastalık çaresini Allah düş-

manından sorup yardım mı isteyeceksin?. Bu idrar kabını yere çal.. İbn-i Semmâk'e söyle: Elini o ağrıyan yeri üzerine koysun ve şunu okusun:

— Bilhakkı enzelnahü ve bilhakkı nezel. (Biz onu hak olarak indirdik; hak olaraktan da indi..) (İsra suresinin 105. âyetidir.)

O kimse, böyle dedikten sonra kaybolup gitti. Onun ne olduğunu da bilemedim.

Dönüp İbn-i Semmâk'e geldim; durumu anlattım. Hemen elini o ağrıyan yere koydu; o kimsenin dediği duâyı okudu.. Derhal sağlığına kavuştu..

Sonra bana sordu:

— O kimse, Hızır aleyhisselâm idi..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

57. ABDÜLLAH b. HUBAYK b. SAİK ANTAKÎ

Sırrı mukaddes olsun..

İlk tabakada sayılan veliler arasındadır.

Sofiyenin zahidlerinden, helâl yiyenlerden, bütün hallerde vera', takva haline sahib olanlardandır.

Aslında Kûfe'dendir. Ama Antakya'da ikamet ederdi.

Tasavvufta yolu, Süfyan-ı Sevrî yolu idi. Çünkü, Süfyan-ı Sevri'nin arkadaşları ile sohbeti vardır.

* * *

Fetih Şahraf şöyle demiştir:

— Abdüllah Hubayk'ı gördüm; bana şöyle dedi:

— Ey Horasanlı, dört şey vardır; bunlardan başka yoktur: Göz, dil, kalb, nefsani heva.. (veya sevgi..)

Allah-ü Taâlâ'nın razı olmadığı şeye bakmaması için gözünü sakla..

İçinde, Yüce Hak tarafından onun tersine bir şey bilinen şeyi söylemekten dilini koru..

Gönlünü de sakla.. Onda bir Müslüman için düşmanlık, çekememek ve hased olmasın..

Nefsani arzunu ve mahabbetini de sakla ki: Razı olunmayan bir işe meyletmeyesin..

Ne zaman ki, bu sayılan işler sende yoktur; o zaman başına toprak saç. Çünkü sen, saadet ehli değilsin..

* * *

Demiştir ki:

— İsrailoğlu bilginlerinden bir bilgin şöyle münacaat etmiştir:

— Ya Rabbi, sana ne zamandır, asi geliyorum; ama bana ceza vermedin..

Bunun üzerine, Yüce Hak İsrailoğlu peygamberlerinden bir peygambere vahıy yolu ile o kimseye şöyle demesini emretmiştir:

— Seni çok çok cezalandırdım; ama sen bunu anlayamadın.. Senden münacaatıma dair tadı almadım mı?.

Allah ondan razı olsun..

---

58. SEHL b. ABDİLLAH TÜSTERİ

Ruhu mukaddes olsun..

İkinci tabaka velilerden olup künyesi şudur: Ebu Muhammed.

Bu sofiye zümerisinin büyüklerinden ve bu evliya zümresinin âlimlerindendir.

Kendisine uyulmaya lâyık Rabbani bir imamdı.

Hallerde çok kuvvetli idi; ama konuşmada zayıftı..

Zünnun-u Mısrî'nin talebesidir.

Kendi dayısı Muhammed Süvar ile sohbet etmiştir.

Cüneyd-i Bağdadi'nin akranı olup Cüneyd-i Bağdadi'den evvel vefat etmiştir. Vefat tarihi şudur: Hicrî 283. (M. 896.)

Vefat ettiği zaman, ömrü sekseni bulmamıştı.

* * *

Demiştir ki:

— Üç yaşında idim; geceleri uyumazdım. Dayım Muhammed Süvar'ın namaz kıldığını gözlerdim.

Bir gece bana şöyle dedi:

— Ey Sehl, git uyu; benim gönlümü meşgul ediyorsun..

Yine bir gün, bana şöyle sordu:

— Sen, hiç seni yaratanı zikrediyor musun?.

Sordum:

— Onu nasıl zikredeyim?.

Şöyle anlattı:

— Her yatmaya gittiğin gece, uyumadan evvel, dilini oynatmadan kabinden üç kere şöyle demelisin:

— Allah benimle, Allah beni görüyor, Allah halime şahid..

Nice zaman, onunla meşgul oldum; bunu da kendisine bildirdim. Bana şöyle dedi:

— Şimdi aynı şekilde, her gece on bir kere yap.. diye söyledi.

Çok zaman, ben de bununla meşgul oldum; onun tadını gönlümde buldum. Bunun üzerinden bir yıl geçti. Sonra bana şöyle dedi:

— Sana öğrettiğim şey, hatırından hiç çıkmasın. Kabre girinceye kadar ona devam et. Zira o cümle, sana dünyada ve âhirette çok çok faydalı olacaktır.

Aradan bir müddet geçtikten sonra bana şöyle dedi:

— Bir kimseyi düşün ki; Allah onunladır, onu görür ve her haline şahiddir. Böyle bir kimse hiç masiyet işler mi?. Bunun için bilhassa, masiyetten sakın..

* * *

Sehl'e sordular:

— Bedbahtlık alâmeti nedir?.

Şöyle dedi:

— Bedbahtlık alâmeti odur ki; sana ilim verile, onunla amel işleme başarısı gelmeye.. Amel işleme başarısı verile; ama ihlâs gelmeye.. Böylece, işlediğin ameli zorla işleyesin.. Hakkın verdiğine razı olmayıp başkasını isteyesin.. Allah dostlarının yüzünü göresin; ama onlarla sohbet müyesser olmaya; onları kabul etmeyesin..

Utbe-i Gassal'a:

— Bahtın iyilik ve kötülük nişanı nedir?.

Şöyle anlattı:

— İyi baht alâmeti odur ki; hizmet gördüğün zaman huzurla la göresin.. Kötü baht alâmeti de odur ki; hizmet içinde iken gafletle bu hizmetini göresin..

Yine Utbe-i Gassal şöyle demiştir:

— Bedbahtlık odur ki; sende bilgi olduğu halde, dosta ermekten mahrum kalasın. Bu sana yeter; cehenneme girmek lâzım değil artık.. İyi baht da odur ki; hiç bilmeden dosta eresın..

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Bedbahtlığın, şundan daha açık alâmeti olmaz: İnsanın her zaman halinde yükseklik kazanmaya; daima noksanlık göstere..

* * *

Sehl demiştir ki:

— Bu işin başı öyle bir ilimdir ki; ona kolay kolay erilmez.. Sonuna ise, hiç bir nihayet yoktur.

* * *

Demiştir ki:

— Fakirlikten mademki korkuyorsun; münafıksın..

Demiştir ki:

— Bir dervişin gönlünden, halkın elinden bir şey almak tadı gitmedikten sonra, o derviş iflâh olmaz..

Yani: Derviş, tamamen, halktan ümidini kesmelidir.

* * *

— «Taraf-ı ilâhiyenden, bana yardım edecek bir hüccet ve bürhan ver.» (17/80)

Meâline gelen âyet-i kerimenin tefsirini yaparken, şu manaya geldiğini söylemiştir:

— Allahım, bana senden konuşan bir dil ver; başkasından konuşan dil değil..

* * *

— «Allah adaleti ve ihsanı emreder..» (16/90)

Mâline gelen âyet-i kerimeyi tefsir ederken de, şöyle demiştir:

— Adalet odur ki; yolda arkadaşınla yemeği insaflı bir şekilde paylaşasın..

İhsan odur ki; o yol arkadaşını, kendi nefsinden önde bilesin..

* * *

Demiştir ki:

— Bir kimse, sabah yerinden kalktığı zaman; tüm gayreti ile:

— Bugün ne yiyelim?.

Derse.. artık o kimseden elini yıka.. Yani: Ondan ümit kes..

Nitekim, bu manada Mevlâna Cami şöyle demiştir:

Her kim ki, seher vaktinde durup Hakkı fikreyler;
Ayağına baş koy, eteğini tutun beyler.
Şu ki, hayal pisliği ile elini temizler;
Başa taç olsa dahi, bırakıp gitmeğe değer..

* * *

Demiştir ki:

— Şeytan şu aç olup uyuyan kimseden kaçar..

* * *

Demiştir ki:

— Devlet şu kimseyedir ki; dostlar onu isteyip dilerler. Şayet dostlar onu bulurlarsa, nur bulmuş olurlar.

Şayet dostlar onu ararlarsa.. onunla şefaat elde etmiş olurlar..

* * *

Sehl'e şöyle sordular:

— Müslümanlardan kâfirlere en yakın olan kimdir?.

Şöyle dedi:

— Kendisinde sabır olmayan, imtihana tabi tutulan kimsedir..

* * *

Sehl'de yel ve basur hastalığı vardı. Hal böyle iken, onun duâsı ile hastalar sağlık bulurdu.

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Onun neden böyle olduğunu biliyor musun?. Çünkü, o halka şefaatçı idi.. Kendisi için bir pay çıkarmaya kalkışmazdı..

Ebu Nasr Terşizi bana şöyle sordu:

— Sehl'in o basur hastalığı nedendi?. Halbuki, onun yüksek velâyet hali çok kuvvetli idi..

Ona şu cevabı verdim:

— Sehl, velâyet halini o hastalıktan bulmuştu.. Onun için, o hastalığın kendisinden gitmesini istemezdi.

* * *

Derler ki:

— Sehl'in müridleri arasında bir taze delikanlı vardı. Henüz sakalı çıkmamıştı.. Kendisinin sakalı çıkması için, Sehl'in duâ etmesini istedi..

Sehl ona şöyle dedi:

— Ey genç, elini yüzüne sür, elini yüzüne sür, elini yüzüne sür..

Bu cümleyi böylece tekrarladı.. O genç dahi onun emrini yerine getirdi.. O saatta onun gür sakalı meydana çıktı..

* * *

Tezkire-i Attar'da şöyle anlatıldı:

— Sehl'in yanına yırtıcı canavarlar çok gelirdi; onları ehlileştirirdi.

Tüster'de onun evine:

— Beyt'üs-siba'.. (Canavar yuvası.)

Derler..

Allah ondan razı olsun..

59. ABBAS b. HAMZA NİSABURİ

Temiz sırrının kudsiyeti artsın..

Künyesi şudur: Ebülfazl..

Önce gelen veli kulların ulularındandır.

Zünnun, Bayezid ve daha başkaları ile sohbet etmiştir.

Hicretin 288. (M. 998.) yılında, Cüneyd-i Bağdadi'den evvel dünyaya gelmiştir.

Ebu Bekir Hafid'in dedesidir.

Ebu Bekir Hafid bundan, bu da Zünnun'dan anlattığına göre, şöyle demiştir:

— Şayet bu yolda olanlar, aradıkları şeyin ne olduğunu bilmiş olsalar; sarf ettikleri şey kendilerine az gelirdi.

Yine demiştir ki:

— Ben seninle nasıl sürur duymayayım; bana İslâm'ı nasib ettiğin zamanki şanını hatırlarım.

Yahut, beni aklına getirdin; tevhid ehli eylediğin anı..

Yani: Bu manada, ilmin bana taalluk ettiği zamanı..

Allah ondan razı olsun..

---

60. AHMED b. YUSÜF ŞEKLÎ

Allah sırrının kudsiyetini artırsın..

Bu zatın künyesi: Ebülfazl olarak bilinir.

Bağdad'ın eski meşayihi arasındadır.

* * *

Demiştir ki:

— Bir kimse, Yüce Sübhan Hak ile meşgul olursa.. onun imanından sormak olmaz.

Bu manada, Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Bir kimse, Hak'tan u z a k bir şekilde kendisi ile ve halk ile meşgul olursa, yarın dahi aynı şekilde olur.

Daha açık manası ile: O kimse, müşahede devletinden mahrum ve mahcub olur.

İki zümre vardır, bunların durumu şudur:

a) Bütün meşguliyetleri Hakka doğrudur; Hakkın müşahedesindedir. Bütün mahlukattan dahi, bağlarını koparmışlardır.

b) Bu taife ise.. Hak'tan başka şeylerle meşgullerdir. Ondan ayrıdırlar..

Yani: Yüce Haktan yana gönülleri boştur.

Bir şiir:

Kalbimi aldım, dünyadan ve lezzetinden;
Sen ve kalbim ikiniz aynı ayrılmaz şeyden..
Gaflet uykusundan uyanıp baksam bir kere;
Gönlümde nakşı gözümde hayali görünen..

Allah ondan razı olsun..

61. ABBAS b. AHMED ŞAİR EZDÎ

Sırrı mukaddes olsun..

Bu zatın künyesi de, bundan önceki zatlarınki gibi: Ebülfazl'dır.

Zamanında Şam meşayihi olarak eşi olmayan biri idi..

Çok güzel konuşurdu; dili çok tatlı idi..

Fütüvvet sahibi, mürüvvet ehli biri idi.

Ebülmuzaffer Kirman Şaah'ın talebesidir.

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Ben, şu anda bir kişiyi görüp durmaktayım. Bu zat, onu görmüştü. Bu kişi, Şeyh Ebülkasım Ebu Seleme Baverdi'dir.

Abbas'ın evi, Şam Remle'sindeydi.

* * *

Şeyh Ebu Said Malini Hafız şöyle anlattı:

— Ben, Şeyh Abbas'ın başı ucundaydım; başı ölüm yastığındaydı.. Artık ölümü yakındı. Kendisine sordum:

— Nasılsın, halin nicedir?.

Şöyle anlattı:

— Tereddütlüyüm. Ne yapacağımı bilmiyorum..

Gitmek tarafını seçecek olsam; cür'et göstermiş, küstahlık etmiş, dava gütmüş olurum.

Burada kalmayı tercih etsem.. Korkarım ki, arzuda kusurlu olurum. Ölümden ve onun yüzünü görmekten kaçmış sayılırım.

İşte bütün bunlar için şimdi bekliyorum: Böylece kendisi ne dilerse onu yapar.

Bundan sonrasını Ebu Said şöyle anlattı:

— Bir an için dışarı çıkmıştım; dönüp baktığım zaman vefat etmişti..

Bir şiir:

— Ö l..

Derse ölürüm, emir büyükten başüstüne:
Merhaba, ölüm davetine, bayram bayram üstüne..

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Malik Dinar ölüm döşeğinde idi. Şöyle niyaz etti:

— İlâhî, bilirsin ki, hayatı ırmak kazmak için istemem. Çünkü, o vakitte, Basra'da ırmak kazarlardı..

Devam etti:

— Beni burada bırakırsan, senin için hayatta olurum. Şayet bırakmazsan, senin rahmetine kavuşurum.

Namazım, tüm ibadetlerim, hayatım, ölümüm, Âlemlerin Rabbı Allah içindir..

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Yüce Hakkın sevdikleri olan bu zümre ölümde, hayatta olsalar, dursalar, otursalar hemen her halleri Allah içindir. Hep onunla dururlar, onunla otururlar.

Sair kullar yaşamayı isterler ki: Yiyeler, içeler..

Hakkın dostları ise.. hayat bulmak, Hak ile olmak için yerler içerler.. Bir de onun hizmetinde bulunalar..

Allah ondan razı olsun..

62. EBU HAMZA HORASANÎ

Değerli sırrının kudsiyeti artsın..

Üçüncü tabakada sayılan büyük veliler arasındadır. Böyle anlattılar..

Aslen Nisabur'dandı.

Irak meşayihi ile sohbet etmiştir.

Cüneyd-i Bağdadi'nin akranı idi..

Ebu Türab Nahşebî ile sohbet edip sefere çıkmıştır.

Ebu Said Harraz ile de, yol arkadaşlığı vardır.

Meşayihin genç erkeklerindendir..

Hicretin 290. (M. 902.) yılında vefat etmiştir.

Cüneyd-i Bağdadî'den, Nurî'den evvel; Harraz'dan, Ebu Hamza Bağdadî'den sonra vefat etmiştir.

Bir gün, Rey mescidinde ayağına bir dolak istedi.. Orada bulunan bir kimse; onun için, ince bir Mısır ipeği verdi.

Hemen onu alıp yırttı; ayağına doladı.. Dediler ki:

— Neden böyle ettin?. Onu satsaydın, bedeli ile nice dolak alırdın?. Şu cevabı verdi:

— Ben mezhebe hıyanet edemem..

* * *

— Keşf'ül-Mahcub yazarı şöyle demiştir:

— Son gelenlerden bir dervişi gördüm. Padişah ona üç yüz miskal altın yolladı. Bunu hamam parası yapmasını istiyordu.

O derviş hamama gitti; o paranın tamamını hamamcıya verdi; çekip gitti..

Bu manada Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Tasavvufla tasarruf birarada olmaz. Dünya malını esirgemek, yanında onu kıymetli bilmek; hamurdan kıl çeker gibi seni tasavvuftan çeker çıkarır ve dışarı atar..

Sofiler dünyaya değer vermezler; onun için gam çekmezler.

Şayet dünyayı bir lokma edip bir dervişin ağzına versen, bu israf olmaz. Asıl israf odur ki: Yüce Hakkın rızasına aykırı bir şekilde sarf edesin..

Yüce Hak, senin elinden dünyanın terkini istemez; elinde bulunsun.. Asıl istediği, gönlündeki dünya sevgisini terktir. Böylesi: Elden dünyalığı atıp gönülden ona bağlı kalmaktan daha iyidir.

Şu cümle bu manada pek güzeldir:

— Dünya bir kesektir; onun üzerinde senin nasibin bir tozdur.

Şiblî demiştir ki:

— Her kim, dünyadan yana zühd eyler ise.. o kimse:

— Dünyanın benim yanımda değeri vardır..

Diye Yüce Hakka gösteriş yapmış olur.. Şayet dünyanın Yüce Hak katında bir değeri olmuş olsaydı; onu hiç düşmanlarına verir miydi?.

* * *

Ebu Hamza'nın vecidde ve hal sağlamlığında bir benzeri yoktu. Derler ki:

— Bir yıllık uzak yerden bir ses işitmiş olsaydı; bu sesten vecde gelirdi.

Bir keresinde, Haris Muhasibi'nin evinden bir koyun sesi duydu. Hemen vecde gelip şöyle dedi:

— Allah Aziz'dir, şanı büyüktür.. (Azzellah ceelle celâlühu..)

Haris:

— Bu ne haldir?. Şayet açıklarsan iyi; ama açıklamazsan seni öldürürüm..

Diye söylediği zaman şöyle dedi:

— Ey biçare, şimdi git, kül ile kepeği karıştırıp ye.. Belki, bundan sonra sana bu mesele açıklanır.. Hem de nice yıllar bunu yapmalısın..

Allah ondan razı olsun..

63. EBU HAMZA BAĞDADİ

Allah-ü Taâlâ ruhunun kudsiyetini artırsın..

Bu zat, üçüncü tabaka veliler arasında sayılır..

Adı şudur: Muhammed b. İbrahim..

Dediler ki:

— İsa b. Ebban'ın oğullarındandır.

Bişr-i Hafi ile sohbet etmiş; Ebu Türab Nahşebi ile yol arkadaşlığı vardır.

Ebu Bekir Kitani, Hayır Nessac ve daha başkaları bu zattan hadis rivayet etmişlerdir.

Hicretin 289. (M. 901.) yılında Cüneyd-i Bağdadi'den, Ebu Hamza Horasani'den evvel; Ebu Said Harraz'dan sonra dünyadan gitmiştir.

* * *

Menakıb'ül-Ebrar kitabında şöyle yazılıdır:

— Medine camiinde kürsü üzerinde vaaz ederken, rengi değişti; kürsüden düştü. İkinci cuma da vefat etti.

* * *

Demiştir ki:

— Şayet gaflet olmasaydı; sıddıklar, zikrin tadından ve hoşluğundan elbet ölürlerdi.

Bu manada Şeyh'ül-İslâm şöyle niyaz etti:

— Ya Rabbi, seni zikirden çekinirim. Kendi bilgimden kaçarım. Kendi gücümden korkarım. Sıkı bir şekilde gaflete yapışırım.

Sonra şöyle dedi:

— Vakit olur ki. yolda bir kimsenin beni oyunla ve gafletle meşgul etmesini isterim. Ta ki, üzerimde bulunan ağır yüküm kalka; biraz olsun rahata kavuşayım. O kimse için dileğim de odur ki: Bütün günahları bağışlana..

Şeyh Ebu Abdillah Hafif'e şöyle sordular:

— Abdürrahim Istahari neden ötürü av köpekleri ile çöle ve sahraya çıkardı?.

Şu cevabı verdi:

— Üzerinde bulunan varlık yükünü atıp bir lahza olsun dinlene..

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Lezzet ve hoşluk taleptedir. Bilip bulmakta ve kavuşmakta değildir. Bulmak ve kavuşmak insanı helâk eder..

Şeyh'ül-İslâm şöyle demiştir:

— Bulmanız sürurdan daha üstündür; kaybetmeniz de sürurun üstündedir.

* * *

Ebu Hamza şöyle demiştir:

— Yüce Allah şu emri vermiştir:

— «Cahillerden iraz eyle..» (7/199)

Buna göre, cahillerin de cahili nefistir. Ondan iraz etmek de, daha çok gereklidir.

* * *

Bir keresinde, Ebu Hamza Bağdadi'ye Yüce Allah'ın yakınlığını bulup bir hale kapılmıştı. Bir şeyi düşünüp kendi özünden geçti. Kendine geldiği zaman, çöl ortasında ve mil altında buldu..

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Bu hal, Şeyh Ali Saka'nın da başından geçti. Ama, Ebu Hamza'nınki bundan daha ziyadedir.

Bu zata da, aynı şekilde gaybet hali gelmişti. Kendisine geldiği zaman, aradan on üç gün geçmişti. Kendisine sordular:

— Aradan on üç gün geçtiğini nereden biliyorsun?.

Şöyle dedi:

— Bana gaybet hali gelmeden evvel, ayın çıkmasına on üç gün vardı. Kendime geldiğim zaman ayın yenilendiğini gördüm. Bundan bildim ki: Aradan on üç gün geçmiştir.

* * *

Ebu Hamza şöyle demiştir:

— Fukara sevgisi zor iştir; buna ancak sıddıklar dayanabilirler.

* * *

Bir keresinde, Tarsus'a gitti. Tarsus halkı, buna çok rağbet gösterdi. Kendisinin müridi oldular. Kendisine hizmete yöneldiler.

Kendisine bir sekir hali geldi; ağzından bir söz çıktı. Ora halkı, onun bu dediğini anlayamadı..

Bunun üzerine; onun için zındıklık ve hülul şahitliği yapıp şehirden sürdüler..

Davarını da yağma ettiler.. Hatta, şöyle seslendiler:
— Bunlar, zındık davarlarıdır.
Tarsus'tan çıkarken, şu beyti okuyordu:

Kalbimde bir yerin var; dokunulmaz;
Zatın için bana ayıp ar olmaz..

Allah ondan razı olsun..

---

64. HAMZA b. ABDİLLAH ALEVÎ HÜSEYNÎ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Bu zatın künyesi şudur: Ebülkasım..
Nice seneler, çöllerde tevekkül ederek sefere çıktı.
Derler ki:
— Nice seneler, kendi ülkesinde kaldı; yanını yere koymadı..
Yolculuğa çıktığı zaman, su kabını dahi almazdı. Hiç bir şekilde, zikrine ve huzuruna da bir kesiklik gelmezdi..
Ebülhayr Tinatî'nin talebesi idi.
Çöllerde gedirken, aç karnına giderdi. Bu arada derdi ki:
— Karnı tokun hali malumdur.

* * *

Demiştir ki:
— Sofiye gereken odur ki; hazarda (memleketinde, evinde) her ne ediyorsa.. Yolculuğa çıktığı zaman aynı şeylere riayet ede.. Sofî olan seferde olduğu vakit, hazarda sayılır.

* * *

Alevîlerden, yani: Seyyidlerden biri Şeyh'ül-İslâm'a şöyle sordu:
— Benim babam, beni beş yıl Ebuzeyd'e gönderdi. Ki bu zat, sofîlerden bir pir idi. Ondan bir fayda elde ettim. Bana şöyle dedi:
— Alevîlik etmekten, yani: Bu soy, sülâle büyüklenme halinden, kendini o mübarek soya bağlı olduğun için yüksek görmekten tamamen kurtulmadıkça; kesin olarak bu tasavvuftan bir koku alamazsın.
Şeyh'ül-İslâm onu dinledikten sonra şöyle dedi:
— Gerçek onun dediği gibidir. Asıl mukarrar olan şudur ki: Bir kimse, Hak'la muamele edip de övüncesi onunla olur ise.. asıl sofî odur. Sadece, soya bağlanıp kabarmaktan bir şey elde edilmez.
Sonra şöyle devam etti:

— Ben bu taifeden (sofiyeden) bin iki yüz imam bilirim. Ama, bunlar arasında şu iki kimse alevidir:

a) İbrahim Saad Alevî.. Bu zat kerametlerin sahibi bir zattı..

b) Hamza Alevî.. Bunun durumu da burada anlatıldı..

Allah ondan razı olsun..

———— ● ————

65. EBU SAİD HARRAZ

Allah-ü Taâlâ onun pâk sırrının kudsiyetini artırsın..

İkinci tabakadaki veli kullardandır.

Adı şudur: Ahmed b. İsa..

Lakabı şudur: H a r r a z..

* * *

Şöyle anlattılar:

— Bir keresinde onu gördüler ki; bir yandan çedik (mest) dikiyor, bir yandan da söküyordu.

Sordular:

— Neden böyle ediyorsun?.

Şöyle dedi:

— Nefsimi meşgul ediyorum. Ta ki, beni meşgul etmeye..

* * *

Ensab-ı Sem'ani'de şöyle geçti:

— Bu zata:

— Sofiyenin kameri (ayı)..

Derler..

Kendisinin aslı Bağdad'lıdır. Sofilik sevdası ile Mısır'a geldi. Mekke'de mücavir olarak kalmıştır.

Bu sofiye zümresinin imamlarından, meşayih-i ızamdan, eşi ve dengi olmayan bir zattır.

Muhammed b. Mansur Tusi'nin de talebesidir.

Zünnun-u Mısri, Ebu Ubeyd Büsri, Sırrî-ı Sakati, Bişr-i Hafi ve daha başkaları ile sohbet etmiştir.

* * *

Demişlerdir ki:

— Bekadan ve fenadan söz edenlerin başında bu zat gelir..

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Bu zat, kendisini Cüneyd-i Bağdadî'nin talebesi olarak gösterirdi. Ama, Mevlâna Cüneyd bu zatın akranıdır. Bundan da büyüktür. Bundan evvel, hicretin 286. (M. 899.) yılında dünyadan göçmüştür.

Ancak, bazılarına göre bir yıl evvel, bazılarına göre de bir yıl sonra vefat ettiği anlatılmıştır.

İmam-ı Yafii'nin tarihinde böyle geçmiştir.

* * *

Cüneyd-i Bağdadî şöyle demiştir:

— Şayet Yüce Allah'ı Ebu Said'in üzerinde bulunduğu şekilde taleb edecek olsak helâk oluruz.

Cüneyd-i Bağdadî'den bu hikâyeyi anlatan kimseden şöyle sordular:

— Ebu Said Harraz'ın hali nasıldı?.

Şöyle anlattı:

— Nice nice yıllar, çedik dikmekle meşgul oldu; ama iki dikiş arasında Hak'tan gafil olmadı..

Ebu Said Harraz şöyle demiştir:

— Müridliğimin ilk devrelerinde halimi korur ve seyre devam ederdim.

Bir gün yabanda gidiyordum. Arkamdan bir ses geldi. Ama, gönlümü ona iltifattan, gözümü de ona bakmaktan sakladım.

O sesin sahibi giderek yaklaştı; bana yakın oldu.. Gördüm ki: İki büyük yırtıcı canavar imiş..

Omuzuna çıktılar. Ama, ben onlara hiç iltifat etmedim; aldırmadım: Ne geldikleri vakit, ne de inip gittikleri vakit..

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Bayezid için:

— Seyyid'ül-Ârifin..

Derler.. Halbuki, gerçekte Seyyid'ül-Ârifin Yüce Sübhan Hak'tır.

Eğer bu ismi, insanoğullarından birine verirsek; o Resulüllah S.A. efendimiz Ahmed Arabî olur..

Bu sofiye taifesinden birine verecek olursak; Ebu Said Harraz olur.

* * *

Murtaiş demiştir ki:

— Ebu Said Harraz hakikatlara dair bir söz edecek olsaydı; cümle halk, o manada helâk olurlardı.

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Meşayih arasında ondan daha büyük ve daha bilgili kimse tevhide gelmez.

Cümlesi onun huzurunda yok olurlardı.. İster Vasıti olsun, ister Fars Bağdadi veya başkaları olsun..

Yine Şeyh'ül-İslâm demiştir ki:

— Dünya Harraz ile dolu idi; hatta taşmıştı bile..

Yine demiştir ki:

— Harraz, üstün şanında peygamber olmaya yakın bir makamdaydı.. Bu yolun imamı da yine odur.

Yine demiştir ki:

— Harraz'da az aksaklık olmalı idi ki; onun peşinden gidile..

Vasıti'de dahi, az sıkıntı olmalı idi.. Cüneyd'de dahi, az çabukluk olmalı idi ki: O ilme gidebile..

Yine demiştir ki:

— Bu yolda Harraz, bir sondur. Onun üstünde kimse yoktur.

Yine onun anlattığına göre, Harraz şöyle demiştir:

— Bu yolun ilki kabul olup bir ere teveccüh edile.. Sonu ise.. bulmaktır..

Yine Şeyh'ül-İslâm şöyle demiştir:

— Tevhid ve bulmak odur ki; insan bir yer tuta ve diğerlerinden ayrılıp orada kala..

Bir kimse, Şeyh'ül-İslâm'a şöyle dedi:

— Gaybet ehli zatlardan biri benimle konuştu ve şöyle dedi:

— Anlamak ve bulmak ne öğretmekle olur; ne de yazmakla..

Yine Şeyh'ül-İslâm demiştir ki:

— Nice zaman onu taleb ettim; kendimi buldum. Şimdi, kendimi arıyorum; onu bulacağım.. Ne zaman, onu bulursan kendinden kurtulursun. Kendinden kurtulduğun zaman da, onu bulursun..

Hangisinin önde olduğunu, ancak o bulur.

O meydana çıktığı zaman, sen yok olursun. Sen yok olduğun zaman da o meydana çıkar.. Bunun da hangisinin evvele alınması gerektiğini o bilir.

Bayezid şöyle demiştir:

— Kendimden geçmeyince, ona kavuşamadım. Ona vasıl olma-

dıkça da, kendimden geçmedim. Bunların hangisinin daha evvel olduğunu ancak o bilir.

Şeyh Ebu Ali Seyyah şöyle demiştir:

— Maveraünnehr bilginleri derler ki:

— Kurtulmadıkça bulamazsın..

Iraklılar da şöyle derler:

— Bulmadıkça kurtulamazsın..

Her ikisi de aynı manaya çıkar. İster taşı testiye vur; isterse testiyi taşa.. Ama benim görüşüme göre: Iraklılar tarafını tutmak daha yerindedir..

* * *

Ebu Said Harraz şöyle demiştir:

— Bir kimse, çaba harcamak sureti ile kavuşacağını sanarsa.. kendini yormuş olur. Bir kimse de, çaba harcamadan kavuşacağını sanarsa.. o da boş temennide bulunmuş olur.

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Hiç kimse onu aramakla bulamaz; ama bulan da yine arayandır. Onu bulamayan, taleb etmeyendir.

* * *

Demiştir ki:

— Âriflerin riyası, müridlerin ihlâsından hayırlıdır.

* * *

Demiştir ki:

— Geçip giden vakti telâfi etmeye çalışmak; kalan vakti boşa gidermektir.

* * *

Demiştir ki:

— Ondan ayrı olarak, hiç bir nimetle şenlenmeden dururum.

* * *

Şöyle anlattı:

— Bir gün, Mescid-i Haram'da oturuyordum. Bir şahıs semadan inip bana şöyle sordu:

— Sadakatın ve mahabbetin alâmeti nedir?.

Dedim ki:

— Vefa göstermektir; verilen sözde durmaktır..

Şöyle dedi:

— Doğruyu söyledin.. Sonra, gerisin geri göğe çıkıp gitti.

* * *

Bir keresinde Harraz Arafat'ta idi. Hacılar duâ ediyor, ağlıyorlardı..

Şöyle anlattı:

— İçimden geldi ki, ben de duâ edeyim.. Ama, kendi kendime şöyle dedim:

— Neyin duâsını edeyim; bana vermediği bir şey mi kaldı ki?.

Ama, yine de duâ etmeye niyetlendim. Tam bu sırada, gizliden bana şöyle bir ses geldi:

— Varlık bulduktan sonra, duâ ediyorsun?. Yani: Beni bulduktan sonra, benden bir şey mi istiyorsun?.

* * *

Ebu Bekir Kitani, Ebu Said Harraz'a şöyle bir mektup yazdı:

— Sen buradan gittikten sonra; sofiler arasında adavet, nifar, yani: Bahis ve cidal meydana çıktı. Ülfet ve rahat gitti.

Şu mektubu yazdı:

— Bu iş, Hakkın kıskançlığından geldi.. Ta ki, birbirleri ile ülfet ve ünsiyet edip Hak'tan ayrı kalmayalar..

Ebu Hüseyin Müzeyyen demiştir ki:

— Sofilerin nifar, yani: Bahis ve cidale tutuşmadıkları günde hayır yoktur.

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— N i f a r..

Cenk etmeğe demezler. Asıl nifar şu gibi sözlerdir:

— Yap, yapma..

Yani: Tarikata uygun olan işleri yapmayı emrederler; ona aykırı düşen işlere de engel olurlar.

Böylece, arkadaşlık borcunu ödemiş olurlar..

* * *

Şu, Harraz'a ait şiirlerdendir:

Rahat-ı vecde düşen, şevk ehli şen olur;
Hakkın olduğu yerde, artık vecd kaybolur.
Hep coşturdu beni vecdim, ama bu geçer;
Vecdi görmekten, vecidden maksat bulunur..

* * *

Allah rahmet eylesin; Şeyh Ebu Abdirrahman Süllemi'nin yazdığı bir eseri vardır. Bunda, meşayihin ilk müridliğe başlamalarını ve ilk hallerini yazar. Bütün bunları, o eserde yazıp anlatmıştır.

Orada Ebu Abdillah Celâ'nın şöyle dediğini anlatmıştır:

— Ebu Said Harraz başından geçen bir hali şöyle anlattı:

— Gençlik zamanımda bende suret olarak bir güzellik vardı. Şahsın biri, bana sevgi gösterirdi; ben de ondan uzak durup kaçardım.

Bir gün, gönlüm daraldı; çöle gittim. Bir mikdar yürüdükten sonra baktım ki: O şahıs peşimde.. ardım sıra gelip duruyor..

Bana yaklaşınca, şöyle dedi:

— Sanıyor musun ki, bu kaçışla benden kurtulacaksın?.

Tam bu sırada, içimden şöyle duâ ettim:

— Allahım, beni bunun şerrinden kurtarmaya yetiş..

Bana yakın bir yerde bir kuyu vardı; kendimi o kuyunun içine attım. Hak Taâlâ, beni o kuyunun içinde korudu..

O şahıs da, kuyunun kenarında oturup ağlamaya başladı..

Bu kere şöyle duâ ettim:

— Allahım, beni bu kuyudan çıkarıp o şahsın şerrinden korumaya kadirsin..

Tam bu sırada bir yelin estiğini gördüm. O yel geldi, beni kuyudan dışarı çıkardı.

Hemen o şahıs, benim önüme geldi; elimi ayağımı öpüp özür diledi.. Sonra şöyle dedi:

— Beni kabul et; senin hizmetine gireyim.

Ve.. bu şahıs müridlikte o kadar ileri gitti ki; onun haline hased eder oldum. Bilhassa, onda doğruluk ve tam bir ihlâs gördüğüm için..

Ölüp dünyadan gidinceye kadar, benim yanımdan ayrılmadı..

Allah ondan razı olsun..

---

66. AHMED HEMEDANÎ

Aziz sırrının kudsiyeti artsın..

Bu zat, Hemedan meşayihinin büyüklerindendir.

İlk halinden birini şöyle anlattı:

— Bir vakit, çölde tenha bir yerde kalmıştım. Niyaz elini açıp şöyle duâ ettim:

— Allahım, zayıfım. Çaresiz kalıp senin ziyafetine gelmek istiyorum..

Bunu söyler söylemez, içimden şöyle bir ses geldi:

— Seni davet eden kim?.

Şöyle dedim:

— Bu, öyle bir ülkedir ki; sair kulların yüzü suyu hürmetine ben de oraya sığarım.

Tam bu sırada, bir kimse beni arkadan çağırdı.. Dönüp baktığım zaman deveye binmiş bir Arabî idi.. Bana şöyle dedi:

— Ey yabancı, nereye gidiyorsun?.

Dedim ki:

— Mekke'ye gitmek istiyorum.

Sordu:

— Seni kim davet etti?.

Dedim ki:

— Bilmiyorum..

Dedi ki:

— Bu yola gitmek için güç lâzım, malî imkân lâzımdır.. Bu yola girmek için bunlar şarttır.

Dedim ki:

— Ö y l e d i r.. Lâkin, ben tufeylî olarak davetsiz geldim. Davet edilenlerin peşine takılmak istiyorum..

Şöyle dedi:

— Senin bu tufeylilik halin nekadar güzeldir!. Yürü, memleket yolu açıktır.

Daha sonra şöyle sordu:

— Bu devenin hakkından gelebilir misin?.

Dedim ki:

— Evet, onun hakkından gelirim..

Bunun üzerine deveden indi; deveyi bana verdi ve şöyle dedi:

— Allah'ın evine kadar bununla git..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

67. EBU ŞUAYB b. MUKAFFA

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Mısır'da kalırdı..

Bu zatın esas adı şudur: S a l i h..

Ebu Said Harraz'ın zamanında, yetmiş kere yaya olarak hacca gitti.

Her hacca gidişinde, Beyt-i Makdis'teki taşın yanında ihrama girer; tevekkül ederek Tebük çölünden yola çıkardı..

Son haccında, çölde bir köpek gördü. Susuzluktan dili dışarı çıkmıştı. Şöyle seslendi:

— Yetmiş yaya hac sevabını kim bir içim suya satın alır?.

Orada kendisine bir şahıs su verdi. O da suyu alıp o köpeğe içirdi. Sonra şöyle dedi:

— Benim için, bu köpeğe su içirmek, o haclarımdan daha iyidir.. Çünkü, Resulüllah S.A. efendimiz şöyle buyurmuştur:

— «Kim olursa olsun; her ciğeri yanığa su vermekte ecir vardır.» diye buyurmuştur.

Allah ondan razı olsun..

---

68. EBU IKAL b. ALVAN MAGRİBİ

Sırrı mukades olsun..

Meşayih arasında bilinen bir zattır.

Ebu Hirvan Endülüsî ile sohbet etmiştir.

Mekke-i Mükerreme'de dünyadan gitmiştir; kabri de oradadır.

* * *

Ebu Osman Mağribî'nin anlattığına göre; Ebu Ikal'in müridlerinden bazısı kendisne şöyle demiştir:

— Ebu Ikal, Meke-i Mükerreme'de dört sene kaldı; bu süre içinde hiç; yemek yemedi, su da içmedi..

Sonunda vefat etti. .

Bazıları, bu sürenin dört yıldan daha fazla olduğunu söylemişlerdir.

Şöyle anlattı:

— Benimle yetmiş kova götüren dervişler vardı.

Yılların birinde, Mekke-i Mükerreme'de kıtlık oldu. Onların hepsi de takatsızlıktan vefat ettiler. Ancak, benimle altı kişi kaldı.

Aradan on yedi gün geçti; yiyecek hiç bir şey bulamadık. Hayattan da ümidimizi kestik. Hayalime şöyle geldi:

— Gideyim, Rükn ile Beytullah arasında öleyim..

Yerimden kalkmak istedim; ama kalkamadım. Ancak, sürüne sürüne oraya ulaştım.

Orada birkaç beyt hatırımdan geçti; söyledim. Bir de baktım ki: Canım yine bedenime gelmiş..

O beytler şunlardır:

Sana bağladım, mümkinat hatıralarını;
Ümit balğayıp da sana verdim haklarını..
Zaman üstüme yürüdü, tümden ezdi beni;
Bildim sahibimsin, anladım doğruluklarını..
Hangi gün gelecek olsa bana asık yüzle;

Mutlaka bulurum sana gelme yollarını..
Bana yarayanı bildiğin bana yeterli;
Sensin güvenilen zat, aç şefkat yanlarını..

Bundan sonra geri döndüm; arkamı zemzem kuyusuna verdim.

Bir de baktım ki; bir sofra geldi.. Kebab olmuş bir kuzu, bolca ekmek vardı. Büyük bir çanak içinde de yemek var..

Getiren bana sordu:

— Ebu Ikal sen misin?.

Dedim ki:

— Evet benim..

Bunu üzerine o nimetleri önüme bıraktı..

Ben de, arkadaşlara işaret ettim; sürüne sürüne geldiler. Hep birlikte o yemeği yedik..

Allah ondan razı olsun..

———— ● ————

69. HAMMAD KUREŞİ

Allah-ü Taâlâ, sırrının kudsiyetini artırsın..

Künyesi şudur: Ebu Amr..

Bağdad meşayihinin büyüklerindendi.

* * *

Bir keresinde, Cüneyd-i Bağdadi bu zata ulaşmıştı.

Cafer Huldi ona şöyle demiştir:

— Uzun zamandır, Hammad Kureşi'yi görmedik.

Bundan sonrasını şöyle anlattı:

— Onu görmek için saray kapısına gittik. Orada değilmiş.. Gelinceye kadar oturup bekledik.

Geldikten sonra içeri girdik. Orada yiyecek cinsinden hiç bir şey yokmuş..

Bunun için ailesinin başından örtüsünü alıp satmış, onunla yiyecek birşeyler almış..

Ortaya koydu; yedik.

Tam bu sırada, bir şahıs içeri girdi; otuz altın getirdi.

Hammad onu görünce, yüzünü buruşturdu. Huzursuz oldu. Sonra, yemin edip kabul etmedi..

Bu sırada, onun kadını evin içinden şöyle bağırmaya başladı:

— Bugün, benim başımdan örtüyü alıp sattı; onunla yiyecek aldı. Hele bir bakınız; bu neler ediyor!.

Cafer Huldi diyor ki:

— Bu durumu gidip Cüneyd-i Bağdadi'ye anlattım.. Cüneyd-i Bağdadî de onu çağırıp sordu:

— Neden o altınları kabul etmedin?. Sana ne gibi bir bilgi hâsıl oldu; onu bana anlat..

Bunun üzerine Hammad Kureşi şöyle anlatmıştır:

— Pazara gittim; o baş bezini dellâla verdim. Pazarı dolaştırıp sattı.

Bu sırada şöyle bir ses işittim:

— Bunu bizim için ettin. Bunun karşılığı sana gelecektir.

Bundan bildim ki: O otuz altın onun karşılığı idi.. Bunun için kabul etmedim.

Bunun üzerine, Cüneyd-i Bağdadî şöyle dedi:

— İsabet etmişsin..

Yani: Almadığına iyi etmişsin..

Bu manada Şeyh'ül-İslâm şöyle demiştir:

— Dikkat ediniz: Amelinizin karşılığını bu âlemde bulmaya aldanmayasınız.

Allah ondan razı olsun..

70. EBU HÜSEYİN NURÎ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Bu zat, ikinci tabaka veliler arasındadır..

Esas adı şudur: Ahmed b. Mahmud..

Dediler ki:

— Onun esas adı: Ahmed b. Muhammed'dir.

Amma, ilk adı, daha doğrudur.

Bu zat:

— İbn-i Begavi namı ile bilinmektedir.

Babası, Bağşur'dan olup burası; Herat ile Merv arasında bir şehrin adıdır.

Bu zatın doğumu ve gelişmesi Bağdad'da olmuştur.

Sırrî-i Sakatî, Muhammed Ali Kassab, Ahmed Ebülhavarî ile sohbet etmiştir.

Bu zat, Zünnun-u Mısrî'yi görmüştür. Cüneyd'in akranındandı. Ama, Cüneyd daha seri idi..

Ve.. Cüneyd, ilimde daha büyüktü..

Nurî'de, Cüneyd'in sağlığında bir değişik hal vardı.

Bir keresinde, Cüneyd'e sabırdan ve tevekkülden sordular. Cevabını vermek üzere iken, Nurî ona seslendi ve şöyle dedi:

— Sen, sofilerin sıkıntılı ve mihnetli zamanında bir yere gittin. Elini ilim işine vurdun. Bu taifenin sözünü artık söyleme..

Nurî, Cüneyd'den evvel, hicretin 295. (M. 907.) yılında dünyadan gitti.

Yafii'nin tarihinde, hicretin 296. (M. 908.) yılında vefat ettiği yazılıdır.

Nurî vefat ettiği zaman, Cüneyd-i Bağdadi şöyle dedi:

— Nurî'nin vefatı ile bu ilmin yarısı gitti.

* * *

Nurî, daima elinde tesbih tutardı. Bu durumu ona sordular:

— Bu tesbihle zikri mi bulmak istiyorsun?.

Yani: Hakkı anmak mı istiyorsun?. Şöyle dedi:

— Hayır, gafleti arıyorum.

* * *

Nurî şöyle demiştir:

— Seni ibadetin hoşluğu aldatmasın. Zira onda, rübubiyeti unutmak vardır.

* * *

Ona şöyle sordular:

— Allah-ü Taâlâ'yı ne ile bildin?.

Dedi ki:

— Allah ile..

Dediler ki:

— Akıl nedir?.

Dedi ki:

— O, ancak, kendi gibi bir âcize yol gösteren âcizdir.

* * *

Demiştir ki:

— Hak Taâlâ, zatını bir kuldan gizlerse.. hiç bir delil ve haber, o kimseyi ona eriştiremez..

Bir dörtlük:

O ışık gösterirse gizliye yüz;
Birdir o yerlerde hep gece gündüz..
O, bir ışık salarsa dehre birden;
Hemen her zerre gösterir parlak yüz..

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Horasan'dan biri, İbrahim Kassar'a gelip şöyle dedi:

— Ben Nuri'yi görmek istiyorum.

İbrahim Kassar şöyle dedi:

— O, nice yıldır ki, benim yanımdadır. Dehşetinden hiç dışarı çıkmadı.

Bir yıl şehri dolandı; hiç kimseye karışmadı.

İki yıl, bir virane yerde kaldı, hiç dışarı çıkmadı. Ancak namaz için hariç..

Bir yıl, dilini tuttu; hiç kimseye söz söylemedi.

Fakat, bütün bunları dinleyen o genç şöyle dedi:

— Mutlaka onu görmek istiyorum.

Bunun üzerine, onu, Nuri'nin yanına gönderdi.

İçeri girince, Nuri ona sordu:

— Kiminle sohbet etmektesin?.

O gelen şöyle dedi:

— Şeyh Ebu Hamza Horasani ile..

Nuri şöyle dedi:

— Sen şu kimse ile mi sohbet edersin ki o: Yakınlıktan yana nişan verir; ona işaret eder.

O gelen şöyle dedi:

— E v e t..

Nuri şöyle dedi:

— Onunla buluştuğun zaman, benden selâm söyle ve de ki: O yerde ki biz varız; orada yakınlık uzağın uzağıdır.

İbn-i Arabi de şöyle demiştir:

— Yakınlık..

Demesinler.. Ta ki, arada mesafe lâzım gelmeye.. Arada mesafe olduğu süre ikilik mukarrerdir. İkilik mukarrer olunca, yakınlık, uzaklıktır.

* * *

Yine Nuri demiştir ki:

— İrfan sahibinin bir saatı, Mevlâsı yanında ibadet ehlinin binlerce senelik ibadetlerinden daha muteberdir.

* * *

Demiştir ki:

— Bir nura nazar ettim. Ona nazar etmekten ayrıldım; ben o nur oldum..

Allah ondan razı olsun..

71. SEYYİD'ÜT-TAİFE CÜNEYD-İ BAĞDADÎ

Allah sırrının kudsiyetini artırsın..

İkinci tabakadaki velilerdendir.

Künyesi şudur: Ebülkasım..

Lakabı ise şunlardır: Kavarirî, Zeccac, Hazzaz..

Zeccac oluşunun sebibi: Anasının sırça satması idi..

Hazzaz, lakabını alması ise.. ibrişimli elbise dokumasından ötürü idi.. Yafii tarihinde böyle geçer.

Dediler ki:

— Aslında Cüneyd, Nihavend tarafındandı. Ama, Bağdad'da doğup büyümüştür.

Ebu Sevr mezhebini tutardı ki: Şafii mezhebinin büyüklerindendi.

Demişlerdir ki:

— Süfyan-ı Sevri mezhebini tutardı.

Sırrî-i Sakati, Haris Muhasibî, Muhammed Kassab ile sohbeti vardır. Ve.. bunların talebesi olmuştu.

Bu sofiye zümresinin büyüklerindendir. Hemen hepsi de, dürüst yoldan ona bağlılıklarını anlatırlar.

Harraz, Rüveym, Nurî, Şibli bunlardan daha başka zatlar, hep onun yolundadır, ve ona bağlıdır.

Ebülabbas Attar der ki:

— Bu işte bizim atamız, başvuracak yerimiz ve uyacağımız zat Cüneyd-i Bağdadi'dir.

* * *

Bir gün, Bağdad halifesi, Rüveym'e şöyle dedi:

— Ey edepsiz!.

Rüveym söyle dedi:

— Ben, nasıl edepsiz olurum; yarım gün Cüneyd ile sohbetim vardır.

Şunu anlatmak istiyordu: Her kim, yarım gün Cüneyd-i Bağdadi ile sohbet ederse, ondan edepsiz bir hareket çıkmaz..

Daha ziyade sohbet edenin halini düşünmelidir.

* * *

Şeyh Ebu Bekir Haddad şöyle demiştir:

— Şayet akıl bir insan suretinde olsaydı; mutlaka Cüneyd-i Bağdadi'nin suretinde olurdu..

* * *

Demişlerdir ki:

— Bu tabakada üç kişi vardır; bunların üstünde dördüncüsü yoktur. Şöyleki:

a) Bağdad'da Cüneyd-i Bağdadi..
b) Şam'da Ebu Abdillah Celâ..
c) Nisabur'da ise.. Ebu Osman Hayrî..

* * *

Cüneyd-i Bağdadi, hicretin 297. (M. 909.) yılında dünyadan gitti.

Tabakat kitaplarında ve Kuşeyrî risalesinde böyle geçer.

Ancak, Yafii tarihinde, hicretin 298. ve 299. yılında bu dünyadan göçtüğü yazılıdır.

En doğrusunu Allah-ü Taâlâ bilir.

* * *

Cüneyd-i Bağdadi, bir gün, çocukluk çağında küçük oğlan çocukları ile oynuyordu. Bu deminde, Sırrî-i Sakati, kendisine şöyle sordu:

— Ey çocuk, şükür hakkında ne dersin?.

Cüneyd-i Bağdadi şu cevabı verdi:

— Şükür odur ki; onun verdiği nimetlerle masiyete destek sağlamaya kalkışmayasın.

Bunun üzerine Sırrî-i Sakati ona şöyle dedi:

— Korkarım ki, senin nasibin sadece dilde kala..

Cüneyd-i Bağdadi diyor ki:

— Sırrî-i Sakati'nin o sözünden daima korkar oldum. Taa, anlatacağım zamana kadar..

Şöyle oldu:

Bir gün, Sırrî'nin yanına gittim. İhtiyaç duyduğu bazı şeyleri de götürdüm.

Bana şöyle dedi:

— Seni müjdelerim. Hazret-i Hak'tan isteyip dururdum ki; bu getirdiğin şeyleri, bana bir felâh ehlinin, bir başarılı kimsenin elinden eriştire..

* * *

Cüneyd-i Bağdadi şöyle anlattı:

— Sırrî-i Sakati, daima bana, meclis kurup halka konuşmalar yapmamı söylerdi. Ama ben, kendi nefsimi itham altında tutar; bu işe lâyık görmezdim. Bu hal, anlatacağım zamana kadar sürüp gitti..

Şöyle oldu:

Resulüllah S.A. efendimizi rüyada gördüm; bana şöyle buyurdu:

— İnsanlara konuşma yap..

Uyandım; ilk işim Sırrî'nin yanına gitmek oldu. Onun kapısına girip kapıyı çaldım; bana şöyle dedi:

— Taa, sana büyük yerden emir gelmeyince, beni doğru söyler sanmadın..

Bunun üzerine, meclis kurdum; söz söylemeye başladım.. Etrafa:

— Cüneyd, meclis kurup söz söyler..

Haberi yayıldı.

Bu sırada şöyle bir hadise oldu:

— Nasara'dan bir genç, meclis kenarında gelip durdu. Ama, Nasara elbisesi giymemişti. Bana şöyle dedi:

— Resulüllah S.A. buyurmuştur ki:

— «Müminin ferasetinden sakınınız; çünkü o, Allah'ın nuru ile bakar.»

Bunun manası nedir?.

Bunun üzerine, bir saat kadar başımı eğip kaldım.. Sonra başımı kaldırıp şöyle dedim:

— İslâm dinine gir; senin İslâm dinine girme zamanın gelmiştir.

O anda, o genç, zünnarını kesip imana geldi..

Üstteki hadise üzerine, İmam-ı Yafii şöyle demiştir:

— Bu halk sanır ki, Cüneyd-i Bağdadi'nin bunda bir kerameti vardır. Ben de, bu hadisede onun iki kerameti olduğunu söylerim.. Şöyleki:

a) O gencin küfrünü anladı..

b) Onun imana girme zamanının geldiğini bildi..

* * *

Cüneyd-i Bağdadi'ye bir gün şöyle sordular:

— Bu ilmi nereden alıp söylüyorsun?.

Şöyle dedi:

— Şayet bir yerden alıp söyleyecek olsaydım; siz de o yerden alıp söylerdiniz..

* * *

Cüneyd-i Bağdadî demiştir ki:

— Tasdik odur ki; timarsız bir saat oturasın..

Şeyh'ül-İslâm bu cümlede geçen:

— Timarsız..

Kelimesini şöyle açıkladı:

— Talepsiz olarak bakmaktır, bulmaktır. Zira, bakanın varlığı, görmekte bir sebeptir.

(Sebeplerin ortadan kaldırılmasını istemektedir.)

* * *

Demiştir ki:

— İlmin vecde alt olmasındansa, vecdin ilme alt olması daha hayırlıdır.

* * *

Demiştir ki:

— Meclislerin en şereflisi ve en yükseği, tevhid meydanında düşünerek oturmaktır.

* * *

Demiştir ki:

— Himmetini, Yüce Allah'a sarf et.. Allah-ü Taâlâ'yı müşahede ettiğin gözle, Allah-ü Taâlâ'nın gayrına bakmaktan sakın.

Böyle et ki, Allah-ü Taâlâ'nın gözünden düşmeyesin.

* * *

Demiştir ki:

— Dostlarla uyar halli geçinmek, onlara şefkattan daha iyidir.

Bu manada, Şeyh'ül-İslâm da şöyle demiştir:

— İtaat edip söz dinlemek, saygı göstermekten daha iyidir.

* * *

Demiştir ki:

— Halk sanır ki, ben Sırrî-i Sakati'nin talebesiyim. Halbuki ben, Muhammed b. Ali Kassab'ın talebesiyim..

* * *

Cüneyd-i Bağdadi'ye sordular:

— Tasavvuf nedir?.

Şöyle anlattı:

— Bilmem. ama şöyle olsa gerek: Güzel bir huydur. Kerim zat onu zuhura getirir. Amma, pek güzel bir zamanda, keremli kimseden ve kıymetli bir cemaat içinde..

Şeyh'ül-İslâm üstteki cümlenin (Arapçası için) şöyle dedi:

— Bu cümle, gayet zarif ve üstün bir sözdür.

Daha sonra Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Bir safiyetini kazanır da, halis bir şekilde o Yüce Zat'ın rızasını alırsa.. bunu da o Yüce Zat'ın bir özelliği sayarsa.. işte o zaman: Onun diline güzel bir cümle gelir.

Bunun gelişi: Kerim lisan, kerim vakit, kerim mekân, kerim kavm iledir..

O söyleyen kimsenin yokluğu ile Yüce Hak'tan gelmiştir.

Hak'tan gelene hoşça kulağını vermiş, yanık gönlüne işlemiştir. Ezelden yana bakan canına o mana ulaşmıştır.

Daha açık manası ile şu demeğe gelir:

— Tasavvuf, sevgiyi anlatan şanlı bir kelâmdır. O mana, susamışlara bir can rahatıdır; hastalara şifadır.

Bunu güzel bir kulakla dinlemek gerekir..

Böyle bir mana sözü söylendiği zaman, dinlememek de imkânsızdır.

Bir şiir:

Kolaydır, istersen sevgi kapısından dalmak;
Amma zordur, ondan kurtulup da azad olmak..

Yukarıdaki cümlenin (Arapça aslında):

— Kerim lisan..

Tabiri vardır. Bunun açık manası şudur:

— Bir dil, daima Yüce Hakkın tercümanıdır. Sohbet namesinin de bir nişanıdır. Bundan, ne diyenin haberi vardır, ne de söyleyen dil onu bilir.. Böyle bir söz işittiğin zaman, onu canın gibi dinle.. Veya dinleyen öyle dinler..

— Kerim vakit..

Tabirini de şöyle açıkladılar:

O vakit öyle bir vakittir ki; orada Yüce Hakkın zikrinden başka bir şey yoktur. O anın güzel doğuşundan, geçip giden ömür olmuştur. Cümle cihan, onun vuslat arzusu ile yanık yanık ağlamaktadır.

— K e r i m m e k â n..

Tabiri ise, şu manaya gelir:

— Orada gönül dağınık değil, topludur. Konuşan da bu dil değildir. Dinleyen de kendi düşüncesinde değildir..

— Kerim kavm..

Tabirinden murad olan mana ise şudur:

Oradakilerin hemen hepsi, tahkik ehli kimselerdir. Sözlerini Hak yakınlığından söylerler.

Orada dinleyiciler, taleb peşinde koşarlar. Bakanlar arasında, yokluğu coştururlar.. Varlık yoktur..

Sırrı mukaddes olsun; Muhyiddin-i Arabî, Ruh'ül-Kuds adlı risalesinin başında şöyle demiştir:

— Allah rahmet eylesin; bu sofiye taifesinin büyüğü, Ebülkasım Cüneyd, zamanın fesadını görüp şu beytleri söylemiştir:

Tasavvuf ehli gitti cihandan tasavvuf yırtık;
Ondan yana ibrik, seccade, medlakayla kaldık..
Tasavvuf sayha, vecd, matbaka gösterisi şimdi;
Nefsin yalancı, böyle yol değil sünnete katık..

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Bir keresinde, Cüneyd-i Bağdadi ile Zünnun Feliç Mecnun'un yanına gittiler. Bu sırada, Mecnun'a şöyle sordular:

— Bu mecnunluk sana nereden geldi?.

Şöyle anlattı:

— Dünyaya kapanıp kaldım; onun ayrılığından delirdim...

* * *

Cüneyd-i Bağdadi'ye şöyle sordular:

— Belâ nedir?.

Şöyle anlattı:

— Belâ odur ki, belâyı gönderen gaflet edilip unutula..

Şibli'ye de âfiyeti sordular, şöyle anlattı:

— Âfiyet, bir lahza da olsa, kalbin Allah ile olmasıdır.

* * *

Bir şahıs, Cüneyd-i Bağdadi'ye şöyle dedi:

— Hicabın, üç olduğu üzerinde, Horasan pirleriıi görüşbirliği içinde buldum. Şöyle anlatırlar:

a) Halk hicabı..
b) Dünya hicabı..
c) Nefis hicabı..

O şahsa bu cevabı verdi:

— Onların anlattıkları avamın kalb hicablarıdır. Amma, havas zümrenin kalbi hicabı bir olup o da: İşlenen amelleri kendinden görmektir. Ondan sevap beklemektir, nimetlere aldanmaktır.

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Bir kimse, işlediği ameli kendinden görürse.. o kimsenin kalbi, Allah'a karşı perdelidir.

Bir kimse, amelinin karşılığını isterse.. nimet vereni bırakıp nimeti görürse.. böyleleri de, Yüce Hakka karşı perdelidirler.

Bu manada, Vasıtî demiştir ki:

— İşlenen taatın karşılığında bir şey isteyip sevabını beklemek; Allah'ın fazlını ve ihsanını unutmaktır.

Yine Vasıti demiştir ki:

— Bilhassa, taatların lezzetinden sakının; bu yolda o türlü lezzet öldürücü zehir sayılır.

Bu manada, Fars İsa Bağdadi ise, şöyle demiştir:

— Taat tadını beklemek ve şirk aynı şeydir.

Bu yolda, Şeyh'ül-İslâm'ın görüşü de şudur:

— Taatın sana hoş gelmedikçe ondan lezzet almazsın. Şayet taatını beğenmeye başlarsan, bu şirk olur. Taatını nasıl emir verilmiş ise, öyle işle..

Taatın şartı olan ilim ve sünnete gir; kendinden bir şey katıp katıp onu beğenmeğe kalkışma. Hemen her şeyini Yüce Hakka ısmarla.. Kendi beğendiğini de şeytanın yüzüne at..

Bir şiir:

O ameller ki, gönlüme sürurdur;
Onlar günah, özrünü bulmak zordur.

* * *

Cüneyd-i Bağdadi'ye dediler ki:

— Hiç amel işlemeden Yüce Hakkın ihsanı olur mu?.

Şöyle dedi:

— Hemen her amel, Yüce Hakkın ihsan eylediği başarı ile olmaktadır.

Çünkü, her işlenen amel, Yüce Hakkın ihsan eylediği başarı ile olmaktadır.

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

72. EBU CAFER KERBİNÎ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Bu zat, Cüneyd-i Bağdadi'nin akranı arasındadır. Hatta demişlerdir ki:

— Onun üstadlarındandır.

Bağdad meyaşihinin de büyükleri arasında sayılır..

* * *

Cafer Huldi şöyle anlattı:

— Cüneyd-i Bağdadi, Ebu Cafer Huldi'nin vefat ettiği gün, ba-

şı ucunda oturmuştu; başını göğe kaldırınca, Ebu Cafer şöyle dedi:

— Böylesi, azaklıktır.

Bunun üzerine başını yere eğdi..

Onun böyle demesinin manası şudur:

— Hak Taâlâ, kullarına pek yakındır. Kendisine bir yandan işaret etmek babında pek münezzehtir.

Bunun için, insan ihtiyacını dilediği zaman, münacaat anında yüzünü semaya doğru kaldırması uzaklığa delildir; Hak'tan uzak olanların işidir.

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

73. KEHMES b. HASAN (HÜSEYİN) HEMEDANÎ

Allah sırrının kudsiyetini artırsın..

Lakabı şudur: Ebu Muhammed.. Ve.. kendisi Hemedan'dandır. Çok meşayihle sohbeti vardır.

* * *

Demiştir ki:

— Bir gün, Hemedan'da kendi evimde oturmuştum. Biri kapıyı çaldı. Kendi kendime dedim ki:

— Bu gelen Cüneyd'dir.

Kapıyı açınca baktım ki: Cüneyd imiş.. Selâm verdi ve şöyle dedi:

— Niyet ederek, senin ziyaretine geldim. Doğru halin malum oldu..

Böyle dedikten sonra, dönüp gitti..

Ertesi gün, onu Hemedan'da aradım; bulamadım. O sırada, Bağdad'dan bir gurup geldi; onlara Cüneyd'i sordum, şöyle dediler:

— Falan zaman kayboldu; nereye gittiği bilinmedi..

O anlattıkları vakti bildim ki: Bana gelip gittiği gecedir.

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

74. AMR b. OSMAN MEKKÎ SOFÎ

Sırrı mukaddes olsun..

İkinci tabaka veliler arasında sayılır.

Künyesi şudur: Ebu Abdillah..

Hüseyin Mansur Hallac'ın üstadıdır. Ama, tarikat bağlılığı Cüneyd'edir.

Harraz ile sohbet etmiştir; onun akranıdır.

Ebu Abdillah Nebaci'yi görmüştür. Bunun için şöyle derdi:

— Ebu Abdillah Nebaci'nin sohbetinden ve onu görmekten daha çok faydalı bir kimse ile sohbet etmedim.

Bu zat, hakikat ilimlerini bilirdi.

Aslı, Yemen'den gelmedir.

Konuşmaları, gayet ince idi. Bu yüzden olacak, kendisine bazı yaramaz sözler isnad edip Mekke-i Mükerreme'den sürdüler.

Cidde'ye gitti; orada da kadı ettiler.

İbn-i Cevzi tarafından yazılan Kitab-ı Safve adlı eserde şöyle geçti:

— Hicretin 296. (M. 908.) yılında vefat eyledi..

Hicretin 297. veya 291. yılında vefat ettiği dahi söylenenler arasındadır.

Dediler ki:

— Mekke-i Mükerreme'de vefat etti.

Vefatı üzerine gelen tarihler arasında ilk rivayet daha sağlamdır.

* * *

Demiştir ki:

Mürüvvet odur ki; din kardeşlerinin (ihvanın) ufak tefek hataları görülmeyip geçile.. Onların hatalarına karşılık verilmeye..

Mürüvvet üzerine, Ebu Hafs'ın görüşü de şudur:

— Mürüvvet odur ki; ihvan kardeşlerine makamını, malını dünyada iken dağıtasın; âhirette ise onların bağışlamalarını dileyesin..

* * *

Amr b. Osman şöyle demiştir:

— Vecdin şeklinden söz edilmez. Zira, müminlerin yanında o Allah'ın bir sırrıdır.

Bunun daha açık manası şudur:

— Hakkın sevdiği kullar, vecd hallerinden haber veremezler. Zira o, Rabbani bir sır olarak onların yanında kalır. Hangi şey ki, onda kulun ibareleri geçer; artık o, Hakkın sırrı olmaz.

Anlatılan manadan ötürü, manayı açıp kendi tabiri ile söylediği zaman, Rabbani sır olmaktan çıkar.

* * *

Şöyle anlatıldı:

— Amr Isfahan'a geldi. Genç bir çocuk onun sohbetine girdi. Ama babası buna engel oldu. Bu yüzden de, çocuk hastalandı.

Bunun üzerinden bir süre geçtikten sonra, bir gün Amr fukara dervişler zümresi ile o hasta gencin ziyaretine gitti.

O genç şöyle bir dilekte bulundu:

— Kaside okuyanlardan biri, bir şeyler okusun..

Bunun üzerine Amr kasideciye işaret etti; o da şu beyti okudu:

Nedendir, sizden gelmez bana ziyaretçi;
Hasta kulunuza ben oldum ziyaretçi..

O hasta, bu beyti dinledikten sonra kalkıp oturdu. Hastalığı bir mikdar hafiflemişti. Tekrar kasidecinin bir şeyler söylemesini istedi.

Kasideci şöyle dedi:

Dostun yüz çevirmesi, cana hastalıktan beter;
Hiç olmazsa dost yüzünü çevirmese, bu yeter..

Amr bu beyti de okuttuktan sonra, o hasta tamamen sağlığını buldu; yerinden kalktı.

Bundan sonra, babasının gönlünden geçen endişe zail oldu. Yanlış düşüncesi için tevbeye geldi.. Oğlunu Amr'e teslim etti.

Ve.. tarikat büyüklerinden biri oldu..

* * *

Bir gün, Ali b. Sehl, Amr b. Osman'a şöyle sordu:

— Özet olarak, zikrin kanunu nedir?.

Şu cevabı verdi:

— Yüce Hakkın sıfatlarını bilmekle beraber, onun tekliğini bulmaktır..

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Bir kimse beşeriyet vasfını taşıdığı süre; Yüce Mevlâ'nın tekliğini bulamaz. Ama, bir kimse, Yüce Mevlâ'nın tekliğini bulursa.. o kimse de artık beşeriyete mensup biri olmaz..

Şu kimse ki: Yer içer, yatar, uyur; bu kimse de, Yüce Hakkın tekliğini zor bulur.. Çünkü, bütün bunlar, beşeriyet vasfıdır.

Allah ondan razı olsun..

75. ŞAH ŞUCA-I KİRMANÎ

Allah-ü Taâlâ, sırrının kudsiyetini artırsın..

İkinci tabaka büyük veliler arasında sayılır.

Kendisi, padişah çocuklarındandır.

Ebu Hafs'ın arkadaşlarındandır.

Ebu Türab Nahşebî, Ebu Abdillah Zira' Basrî, Ebu Ubeyd Büsrî ile sohbet etmiştir.

Ebu Osman Hayrî'nin de üstadıdır.

Şah Şuca, kaftanla ve saltanat sahibi gibi yürürdü.

Fergani, Nurî, Seyrevanî ve Hirî ise.. taylasanla yürürlerdi.

Dekkak ise.. kürtler gibi kilimle yürürdü.

Şah Şuca'ın vefatı, Ebu Hafs'ın vefatından sonra olmuştur. Hicretin 276. (M. 889.) yılından sonradır.

Dediler ki:

— Bunun vefatı, hicretin 300. yılı dolmadan evvel vukubulmuştur.

* * *

Bu zatın bir kitabı vardır. Onda; Maaz-ı Razî'nin zenginliği fakr üzerine daha faziletli gördüğünü reddedip ona cevap vermiştir.

Fakirliği, zenginlikten daha üstün saymıştır. Nitekim, esasta da durum budur.

Bu manada, Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Fakrin (dervişliğin) zenginlik üzerine daha faziletli olduğuna, tam bir delil olarak, Resulüllah S.A. efendimizin fakri gına haline tercih edişi yeter.

Yüce Hak dahi, Resulü için, o hali kabul edip beğendi..

* * *

Şah Şuca, büyük bir zattı. Hace Yahya Ammar derdi ki:

— Şah Şuca, bu sofiye zümresinin şahıdır.

* * *

Bir gün, Ebu Hafs, Nisabur'da oturmuştu. Şah Şuca, kaftanla gelip onun başı ucunda durdu; bir şey sordu.

Ebu Hafs dönüp baktı; onu kaftan içinde görünce şöyle dedi:

— Allah aşkına sen şah mısın?.

Şu cevabı verdi:

— Ben şahım..

O sorduğu sualde dahi, şah olduğunu anlattı..

Ebu Hafs, anladı ki: O suâli, ondan başkası soramaz..

Ebu Hafs tekrar sordu:
— Bu kaftanla mı?.
Şah şöyle dedi:
— Biz, aba içinde aradığımızı, kaftan içinde bulduk..

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:
— Şah Şuca, kırk yıl uyumadı.. Bir keresinde isteyerek uyudu.. Onda da, Yüce Hakkı gördü. Uyanınca da şu beyti okudu:

Seni uykuda gördüm gözümün nuru;
Beklerim gayrı uykuda süruru..

Bundan sonra devamlı uyur oldu.. Onu gördükleri zaman, ya uyurdu, ya da uyur gibi olurdu..

Mecnundan bir şiir:

Vardır hayal-i yar ile bir âlemim benim;
Divane derse halk-ı cihan yok gamım benim..

Bir başka şiiri de şöyledir:

Sergiranım ben hayal-i yar ile;
Her düşük, başuykucu sanır beni..
Bihudum saki lebinden, ehl-i dur;
Cam mey bitab eder sanır beni..
Yar deyip açarım göz, bilmeyen;
Gayre feth-i bab eder, sanır beni..

* * *

Bir gün, Şah Şuca, mecliste oturmuştu. Bir derviş ayağa kalkıp mescidde bulunanlardan iki batman ekmek istedi.
Hiç kimse bir şey vermedi.
Bunun üzerine, Şah Şuca, şöyle dedi:
— Benden elli hacci iki batman ekmeğe satın alıp bu dervişe verecek kimdir?.
Orada bir fakih vardı, şöyle dedi:
— Ey şeyh, şeriatı hafife mi alıyorsun?.
Şah şöyle dedi:
— Ben, hiç bir şekilde, kendime bile bir değer vermiş değilim. Amellere ne kıymet verebilirim kil.

* * *

Demiştir ki:
— Bir kimse, gözünü haram işlere karşı kaparsa.. nefsini şeh-

vet duygusuna dair şeylerden uzak tutar da; batınını murakabe, zâhirini sünnete uymakla *mamur* ederse.. onun ferasetinde bir yanılma olmaz.

Allah ondan razı olsun..

---

76. EBU OSMAN HIYRÎ

Allah-ü Taâlâ, sırrının kudsiyetini artırsın..

İkinci tabaka veliler arasındadır.

Esas adı şöyle bilinir: Said b. İsmail Hıyrî Nişaburî..

Aslı Rey'dendir.

H ı y r, Nişabur'da bir mahalenin adıdır.

Bu Ebu Osman, Şah Şuca'ın talebesidir.

Ebu Hafs Haddad, Yahya Maaz-ı Razî ile sohbet etmiştir.

Vaktinin imamı, zamanının bir tanesi idi.. Nişaburluların da üstadıdır.

* * *

Ebu Osman, Şah Şuca ile Merv'den Nişabur'a geldi. Ebu Hafs ona şöyle dedi:

— Sen burada kal; Şah Şuca gitsin; onun orada meşguliyeti ve çoluk çocuğu var. Ama senin kimsen yoktur.

Bunun üzerine Şah Şuca dönüp gitti; kendisi Ebu Hafs'ın yanında kaldı.

Ebu Hafs onun için meclis kurdu.

Ebu Osman, hicrî 238. (M. 910.) yılda, rebiülevvel ayında dünyadan gitti.

Kabri Nişabur'dadır.

* * *

Ebu Osman'a şöyle sordular:

— Asıl cömert olanlar kimlerdir?.

Şöyle anlattı:

— Kendilerini görmeyenlerdir.

* * *

Demiştir ki:

— Şevk, mahabbet alâmetlerindendir.

* * *

Bu zata:

— İmam ve Mukteda-i Rabbanî..

Derlerdi..

— R a b b a n i..

İsmi şu zata verilir ki: Talebelerini, cüz'i ilimle terbiye eder; sonunda büyük ilme ulaşırlar.

İşte Ebu Osman, böyle bir zattı..

Sözde zayıf, ama amelde kuvvetli biri idi..

Bu manada demiştir ki:

— Emre önem vermemek, emredeni bilmenin azlığındandır.

Allah ondan razı olsun..

---

77. ZEKERİYA b. DELEVİYE

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Bu zatın künyesi şudur: Ebu Yahya..

Kendisi Nişabur halkındandır.

Ahmed Harb'in de talebelerindendir.

Zahidler ve âbidler cümlesindendi..

Yemek işine çok çok dikkat ederdi. Daima kendi kazancını yerdi..

* * *

Sırrı mukaddes olsun; Ebu Osman Hıyri şöyle demiştir:

— Her kim, Ebu Osman gibi yaşarsa.. onun için ölümden korkmak yoktur. Keza, ölümden sonra da korku yoktur.

* * *

Hicretin 294. (M. 906.) yılında Nişabur'da vefat etti.

Allah ondan razı olsun..

---

78. ZEKERİYA b. YAHYA HEREVİ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Kendisi, meşayihin büyüklerindendi..

Duâsı, makbul bir zattı..

* * *

Allah rahmet eylesin; Ahmed b. Hanbel demiştir ki:

— Zekeriya, Ebdal zümresindendir.

* * *

Ebu Said Zahid demiştir ki:

— Zekeriya'yı gördüm, onunla sohbet ettim. O, sıddıklar cümlesindendi.

* * *

Hicretin 255. (M. 868.) yılında Herat'ta vefat etti..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

79. ZEYYAD KEBİR HEMEDANÎ

Allah-ü Taâlâ, sırrının kudsiyetini artırsın..

Kendisi, Hemedan'dan idi..

Cüneyd-i Bağdadi'nin sohbetinde bulunmuştur.

Fakih bir zattı; duâsı makbul idi..

* * *

Allah-ü Taâlâ rahmet eylesin; Kehmes Hemedanî demiştir ki:

— Bir vakitte, cuma mescidinde oturuyordum. Bu arada, Zeyyad'ı gördüm; mihrabda oturmuş, yağmur duâsı okuyordu.

Henüz duâsını bitirmemişti: Öyle bir yağmur yağmaya başladı ki; evimize gitmeye gücümüz yetmedi..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

80. EBU OSMAN MAĞRİBÎ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Beşinci tabaka veliler arasındadır.

Adı şudur: Said b. Selâm Mağribi..

Ebu Said Deynurî'nin talebesidir.

Kayravan Mağrib nahiyesindendi.

Nice yıllar Mekke-i Mükerreme'de kalmıştır.

O kaldığı yerlerde, vaktinin büyüğü, meşayihlerin eşsizi olmuştu.

İşin sonunda, orada bir kıssa vaki oldu; bunun üzerine oradan Nişabur'a gitti, burada vefat etti.

Vefat tarihi şudur: Hicrî 373. (M. 983.)

Kabri, Nişabur'da Ebu Osman Hıyrî ve Ebu Osman Nasıbi'nin yanındadır.

Hâsılı: Anlatılan üç Osman'ın kabri, birbirlerinin yanına düşmüştür.

Ebu Osman Mağribî, Ebu Ali Kâtib, Habîb Mağribî, Ebu Amr, Zeccac ile sohbet etmiştir.

Ebu Yakub Nehrecurî'yi de görmüştü.

Keramet sahibi, feraset ehli bir zattı.

* * *

Bu yola giriş halini şöyle anlattı:

— Benim bu sofiye yoluna girmeme sebeb şöyle olmuştu: Bir atım, bir de köpeğim vardı. Adalardan birinde, daima avlanırdım.

Bir de çanağım vardı; onun içine de süt koyar içerdim.

Günlerden bir gün, yine âdetim üzerine o çanağın içinden süt içmek istedim. Hemen köpeğim havlamaya başladı; hem de aşırı bir şekilde.. Sonra bana saldırdı ve o sütü içmeme engel oldu; bıraktım. Tekrar o sütten içmek istediğim zaman, yine üzerime atıldı..

Üçüncü kere yine o sütten içmek istedim. Bunun üzerine o köpeğim hemen o süt kabına atılıp ondaki sütü içti.. Aradan bir saat geçmeden şişti ve öldü..

Bundan şunu anladım: O sütün içine bir yılan başını sokup içine zehir akıtmış.. O köpek de bunu görmüş..

Ve.. kendisini bana feda etti.

Bundan sonra tevbe ettim; tasavvuf yoluna girdim.

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Ebu Hüseyin Kâşânî bana şöyle anlattı:

— Ebu Osman Mağribî bana şöyle dedi:

— Ben dünyadan gittiğim gün, melekler toprak saçacaklar.

Ebu Hüseyin bundan sonrasını şöyle anlattı:

— Onun vefatında ben oradaydım. O sırada Nişabur'da öyle toz oldu ki: Kimse kimseyi göremedi.

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Ebu Osman otuz yıl Mekke-i Mükerreme'de kaldı. Hiç hürmette kusur etmedi. Harem-i Şerif'e saygı göstermeye dikkat etti.

* * *

Ebu Osman Mağribî demiştir ki:

— Bu tasavvufun oluşması için, ancak ciğerden kan kokusu gelircesine çalışmalıdır..

Demiştir ki:

— İtikâf, tümden duyguları, emirler altında korumaktır. Sadece, bir halvete çekilip kalmak değildir.

İçte ve dışta kendini koruduğun takdirde; itikâfta olursun; isterse halkın arasında bulun..

* * *

Demiştir ki:

— Bir kimse, zenginlerin arkadaşlığını fakir dervişlerin arkadaşlığından üstün tutarsa.. Allah-ü Taâlâ onu kalb ölümüne çarptırır.

* * *

Demiştir ki:

— Asi kimseler, boş iddia sahiplerinden daha iyidir. Zira, asi kimse, daima tevbe yolunu arar. Ama, boş iddiacı, daima, kendi hayalî davasına düşmüştür, onu gerçek sanır.. Başkalarını da buna inandırmaya çalışır..

Allah ondan razı olsun..

———— ● ————

81. EBU TALİB AHMİMÎ

Allah-ü Taâlâ pâk sırrının kudsiyetini artırsın..

Bu zat, meşayih cümlesindendi; kendisinden çok çok kerametler zâhir olmuştu.

Ebu Osman Mağribi şöyle anlattı:

— Ebu Talib'i gördüm; meleklerle söyleşiyordu..

Yine Ebu Osman şöyle dedi:

— Ebu Talib ile bir sefere çıktım; yolda çokça yırtıcı canavarların korkusu çıktı. Çünkü, oraların canavarları sayısızdı.

Dedim ki:

— Buradan tezce yürüyüp geçelim.

Ama Ebu Talib, kayıtsız bir şekilde o yerde geceledi. Ne var ki, korkudan gözlerime uyku girmedi; fakat o yatıp uyudu. Bana da sordu:

— Neden uyumuyorsun?.

Dedim ki:

— Canavarların korkusundan olacak..

Bana şöyle dedi:

— Bir kimse, Allah'tan korkuyorsa; hiç bir şeyden korkmaması gerekir. Mademki sen, canavarlardan korkuyorsun; benimle arkadaşlık edemezsin..

Böyle dedikten sonra, yürüyüp gitti..

* * *

Ebu Talib münacaatında şöyle derdi:

— İlâhi, senin fermanın olmasaydı; senin namını dile getirmeye kimde cesaret bulunurdu..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

82. TALHA b. MUHAMMED b. SALİH ŞİBLİ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Ebu Osman Hıyrî'nin büyük müridleri arasındadır.

Hicretin 302. (M. 914.) yılında vefat etti..

* * *

Bir gün, Ebu Osman Mağribi buna şöyle dedi:

— Sana nasihat etmemi ister misin?. Elli yıl olur ki: Halka nasihat ederim; ama kabul etmezler.

Dedi ki:

— O halde nasihat et..

Bunun üzerine Ebu Osman şöyle dedi:

— Önce kendi işlerini töhmet altında tut ki; değer kazana.. Halka da töhmet etme ki: arada cenk cidal olup çekişme çıkmaya..

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Allah-ü Taâlâ ile sohbet etmek üçe ayrılır.. Şöyleki:

a) Allah'ın fazlını görmek..

b) Kendi ayıbını görmek..

c) Halkın mazur olduğunu kabul etmek..

Bu üçten başka bir şey yoktur.

Halkın mazur olduğunu gör ki: Bütün mahlukattan sadir olan Yüce Hakkın dilediğidir. Bütün kâinat, Yüce Hakkın takdiri ve hükmü altındadır.

Bu arada kendi ayıbını da gör. Böyle olursan, Yüce Hakkın ihsanını hatırlarsın..

* * *

Şeyh'ül-İslâm, Ebu Osman Nasibî Şibli'den şöyle dediğini anlattı:

— Elimi Ebu Yakub Meydani'nin başına koyup şu duâyı okudum:

— Allah seni hayırlı kılsın..

Onun bedeninde, benim bu duâma:

— Â m i n!.
Demeyen tek kul kalmadı.
Bunu, Mısır'a gittiğim bir sırada yapmıştım..
Allah ondan razı olsun..

———— ● ————

83. EBÜLABBAS MESRUK
Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

İkinci tabaka veliler arasındadır.
Esas adı şudur: Ahmed b. Muhammed Mesruk..
Tus'tandır; ama Bağdad'da kaldı.. Ve.. burada vefat etti. Vefat tarihi: Hicrî 299. (M. 911.) yıldır.
Hicretin 298. yılında vefat ettiği dahi rivayetler arasındadır.
Vefat ettiği ay, bir safer ayı idi..
En doğrusunu Allah bilir..

* * *

Cüneyd-i Bağdadi ondan anlatıp şöyle dedi:
— Ebu Ali Ruzbari'nin üstadları arasındadır.
Sırrî-i Sakati, Muhammed b. Mansur'un, Muhammed b. Hüseyin Bercelânî'nin talebesidir.
Bütün bu zatlarla sohbeti vardır.
Meşayih topluluğunun eskilerindendir; büyüklerindendir.

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:
— Ebülabbas Bağdadî şöyle anlattı:
— Cuma namazına gittim. Orada çokça büyükler gördüm; sözlerini dinledim. Bundan dolayı, bana dehşetli bir hal oldu.. O gece gelip oturdum. Anam babam halime ağlamaya başladılar.

* * *

Kendisine tasavvuftan sorulduğu zaman şöyle dedi:
— Sırrı, (içi, özü, kalbi) mutlak temizlenmesi gereken şeylerden temizlemektir. Ayrılıp kurtulmak mümkün olmayan şeyle de onu doldurmaktır.

* * *

Demiştir ki:
— Bir kimse, kendi nefsine has tedbiri bırakırsa.. yaşantısını rahat sağlar.
Allah ondan razı olsun..

———— ● ————

84. ŞEYH EBÜLABBAS MURZEN BAĞDADÎ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Şeyh'ül-İslâm, bu zatın şöyle dediğini anlattı:

— Nefsiniz sizi, kötü bir meşguliyete düşürmeden; siz onu bir meşguliyet altına sokunuz.

Bu manada bir şiir:

Dilersen olmayasın zar ü pürgam;
Cihan içinde olmayasın bîkâr birdem.

Allah ondan razı olsun..

85. EBU ABDİLLAH MAĞRIBÎ

Allah-ü Taâlâ sırrını mukaddes eylesin..

Bu zat, ikinci tabaka veliler arasında sayılır. Adı şudur: Muhammed b. İsmail..

Derler ki:

— Bu zat, İbrahim Havas'ın, İbrahim Şeyban Kirman Şahî'nin, Ebu Bekir Bilendî'nin üstadıdır.

Ebu Salih Hüseyin Ali Rezzin Herevî'nin de talebesidir.

Bu zat, vefat ettiği zaman, ömrü, yüz yirmi iki yıla ulaşmıştı.

Ebülhüseyin, Abdülvahid Zeyd Basrî'nin, Abdülvahid Zeyd Hasan Basrî'nin talebesidir.

Ebu Abdillah'ın kabri, Tur-u Sina başında Üstad Ebülhüseyin Rezzin'in yanında bir keçiboynuzu ağacının altındadır.

Derler ki:

— Hicretin 279. (M. 892.) yılında vefat etmiştir.

Ama en sağlamı, hicretin 299. (M. 911.) yılında vefat ettiğidir.

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Ebu Abdillah Mağribî hiç karanlık görmemiştir. Nerede halka karanlık olsa, onun için aydınlık olurdu.

* * *

Demiştir ki:

— Ebu Abdillah Mağribî'yi yaratan Allah hakkına; Allah benden şehvet yükünü götürecek olsa, şu anda: bana:

— Cennete gir..

Demesinden daha sevimli gelir..

Bu manaya gelen, Hazret-i Ali b. Ebi Talib'in de bir sözü vardır. Demiştir ki:

— Yüce Hak, bana cennete girmekle mescidde kalmak arasında bir tercih hakkı tanısa, ben mescidde kalmayı tercih ederim..

Çünkü, cennet, onun katında benim nasibimdir; mescid ise.. benim yanımda onun nasibidir.

* * *

Ebu Abdillah Mağribi, bir keresinde Tur-u Sina'da bir söz etti. Bu sözü, sonunda şuna getirdi:

— Kul, ona o kadar yakın olmak ister ki; yalnız için yalnız olmayı arzular..

O anda, bir kaya parçası hareket etti. Parça parça olup kendisini sahraya saldı..

* * *

Demiştir ki:

— Amellerin en değerlisi; vakitleri, Yüce Allah'ın emirleri ile mamur eylemektir.

* * *

Demiştir ki:

— Ancak bu sofiye zümresi gerçeği anlayabildiler.. Amma, anladıkları şeye yanıp yakıldılar..

* * *

Arapça söylediği bir beytin tercümesi şöyledir:

Ey vasl ümidini bana vaad eyleyen günah;
Ben nice özür edem bu günahtan, yanında ah..
Sevmek seni günahsa ey yar dilruba;
Olmaya benden özge bugün, garka-i günah..

* * *

Demiştir ki:

— Dünyada, insaf damarını hiç görmedim. Eğer sen ona hizmet edersen, o da sana hizmet eder. Ama, ondan yüz çevirip de Yüce Hakkın hizmetine girersen, senden kaçar. Bundan hiç bir endişe duymaz..

Durum böyle iken, her kim doğru bir şekilde, dünyadan yüz çevirir ise.. onun şerrinden emin olur, Afatından da kurtulur..

Allah ondan razı olsun..

86. EBU ABDİLLAH NİBACÎ

Allah-ü Taâlâ, sırrını mukaddes eylesin..

Adı şudur: Said b. Yezid..

Meşayihin eskilerindendir..

Zunnun-u Mısrî'nin akranı, Ahmed b. Ebulhavarî'nin üstadlarındandır.

N i b a c, Basra sahrasında, bir köyün adıdır.

Basra ile, Mekke-i Mükerreme yolunun ortası burasıdır.

Ensab-i Sem'anî'de üstteki gibi anlatıldı..

* * *

Nibacî şöyle demiştir:

— Edep, nefsin elinden kurtulup Hakka kul olan hürlerin süsüdür..

* * *

Demiştir ki:

— Hemen her şeyin bir hizmetkârı vardır; dinin hizmetkârı ise edeptir.

* * *

Şeyh'ül-İslâm, Ebu Abdillah Nibacî'nin şöyle dediğini anlatmıştır:

— Gönül gözünle ona dön; ondan daha aydınlık bir yol yoktur.

* * *

Ebu Abdillah demiştir ki:

— Musa aleyhisselâm bir münacaatını şöyle yaptı:

— İlâhi, ben seni nerede bulayım?.

Şu cevap geldi:

— Niyetini dürüst edersen, beni bulursun..

Hallac ise, şöyle demiştir:

— Bu yolda ayağa kalkmak değil; himmet gerektir. Çünkü, yol bir adımlıktır.

Bu bir adım için, Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— O bir adım, kendi varlığındır.. Ondan geçersen, Hakka erişirsin..

Allah ondan razı olsun..

87. EBU ABDİLLAH ANTAKÎ

Sırrı mukaddes olsun..

Adı şöyle bilinir: Ahmed b. Asım Antaki..

Antakya bir beldenin adı olup Habib Neccar'ın kabri oradadır. Bir kimse, Antakya'lı olursa, onun için:

— A n t a k i..

Derler..

Bu zat, sofiye taifesinin gözdelerinden, sadatından olup şeriat ilimlerine vâkıf bir zattı.

Çok ömür sürmüştür.

Bu sofiye taifesinin eskileri ile sohbeti vardır. O kadar ki, teba-i tabiin'i dahi görmüştür.

Bişr-i Hafi'nin, Sırrî-i Sakati'nin akranı idi..

Haris Muhasibi'nin müridi idi.

Fudayl b. Iyaz'ın sohbetine de erişmişti..

* * *

Şeyh'ül-İslâm, onun şöyle dediğini anlatmıştır:

— Bana hiç bir şeyden hased gelmedi. Ancak, irfan sahiplerinin marifetinden, bir de bu marifeti tasdikten geldi.. (Yahut, tanınıp bilinmekten geldi..)

Marifet üzerine, Ebu Ali Dekkak şöyle dedi:

— Marifet (veya tanınıp bilinmek) yaz yağmuru damlasına benzer.. Ne hastaya şifa olur; ne de susamışı kandırır.

* * *

Antaki şöyle demiştir:

— Fakr halinin en güzeli odur ki: Onunla güzelleşesin ve ona razı olasın..

Bir başka manada, üstteki cümle şu demeğe gelir:

— Cümle halkın cemali ve güzelliği, sebeplerin isbatı iledir; ama fakrin cemali ve güzelliği sebepleri atıp onları yaratanın isbatı iledir. Ona dönüş ve onun hükümlerine razı olmakladır.

Şu da bir gerçektir ki: Fakr, sebepleri yok etmek, varlık sebepleri oluşu iledir.

Her kim, sebepleri bırakırsa, o kimse Hak iledir; her kim de sebepledir, o da kendi nefsi iledir.

Şunu da unutmamalı ki; sebeplerin tümü, perdelenme sebebidir. Sebepleri terk ise, keşif yeri ve yakınlıktır.

İki cihanın keşfi ve güzelliği rızadadır. Âlemin çirkinliği ve mihneti ise.. perdeli olmakta ve iptilâya düşmektedir.

Üstteki beyan, fakr halinin, zenginliğe üstün tutulması, tercih edilmesi açıktır; anlaşılmayan yanı yoktur.

En iyisini, en iyi bilen Allah'tır..

Allah ondan razı olsun..

---

88. MÜMŞAD DEYNURÎ

Sırrı mukaddes olsun..

Üçüncü tabaka meşayihten ve Irak'ın büyüklerindendir.

Hatta onların eli açık zatlarındandır.

Delile hacet kalmayacak kadar açık keramet sahibi idi.

İlimde, zamanın bir tanesi idi; halında ve gidişatındaysa.. eşi bulunmaz biri idi..

Yahya Celâ ile, ondan daha büyük zatlarla sohbet etmiştir.

Cüneyd'in, Rüveym'in, Nurî'nin akranı idi..

Dediler ki:

— Hicretin 299. (M. 911.) yılında dünyadan gitmiştir.

* * *

Demiştir ki:

— Allah-ü Taâlâ, sırrında irfan sahibine bir ayna vermiştir. Her ne zaman, irfan sahibi o aynaya bakarsa.. orada Allah-ü Taâlâ'yı görür.

Bu mnada, Şeyh'ül-İslâm da şöyle dedi:

— Mümin kulun kalbinde, Allah için bir yer vardır. Bu bir makam olup oraya ondan başkası giremez. Şayet mümin kul, bu dağınık hallerinden güçsüz duruma düştüğü zaman oraya döndüğü zaman, rahat bulur.

Bu tefrika, dağınık haller üzerine Hasrî şöyle demiştir:

— Dün gece şöyle düşündüm; Bazı bazı bana tefrika (dağınıklık) vaki olur. Bana böyle olduğuna göre; müridlerimin ve talebelerimin hali nasıl olur!. Bilhassa, durum benim bildiğim gibi olmayınca..

Gerçek şu ki:

Hemen her bir efendi için, büyük için dostların gönlünde bir yer vardır. O yere ondan başkası sahib olamaz. Ondan başka kimse de oradan geçemez.

Bütün bu endişeler içinde parça parça oldu..

Bir şiir:

Aldırmam salarsan bana türlü hayallerle zan;
Sırrımda bir ayna var, bakarım yüzüne bazan..

* * *

Mümşad demiştir ki:

— Kırk yıldan beri; cennet içinde olanlar, cenneti bana sunarlar. Ama, ben ona emanet gözü ile de bakmam..

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Sohbet huzurunda onun gayrına nazar etmek, ona şirk getirmektir. Kaldı ki, Yüce Hak, Resulüllah S.A. efendimiz hakkında şöyle buyurmuştur:

— **«Onun gözü kaymadı; başka yana da aşmadı..»** (53/17)

— **«A l l a h..**

Deyip onları hallerine bırak..» (6/91)

* * *

Mümşad demiştir ki:

— Bir şeyhin huzuruna devam ettim; ona hiç bir şey de sormadım. Tam bir gönül temizliği ile, onun hizmetine devam ettim. Ne söylediğine ve ne emrettiğine dikkat ettim. Bütün dikkatimi buna verdim.

* * *

Demiştir ki:

— Marifetin tamamı, Yüce Hakka karşı tam bir doğruluk gösterip bir şeyin sahibi olmadan ona bağlanmaktır.

* * *

Demiştir ki:

Hakkın yolu çok uzundur;
Onunla yol almak zordur..

Bu manada Şeyh'ül-İslâm da şöyle bir açıklama yaptı:

— Hakka yol bulmak gerçekten uzak bir haldir; o elden tutarsa kolaydır..

Hakla sohbet ve onunla sabır ve böylece zamanı geçirmek de zordur; o sana ünsiyet verirse kolaydır.

* * *

Mümşad demiştir ki:

— Bir kimse, Hak dostlarından birini inkâr eder ise.. bu kimsenin cezası; Hak dostlarına verilenin kendisine verilmeyişidir..

Bu manada Zünnun-u Mısrî ise, şöyle demiştir:

— Bir kimse, nasib veren bir zatın nasibi ile seslenirken; onun halini, nasibini doğrulamazsa.. onun aslını bulsa dahi inkâr eder.. Halbuki ona sormalı:

— Onun nasibinden sana ne?. Onun nasibi her zaman kendisinindir..

O halde, sen ona doğru nazarla bakmaya çalış.. Sağlam gör. Belki ondan sana da bir nasib gelir..

* * *

Şeyh'ül-İslâm, Mümşad'ın talebesi, Ebu Âmir'in şöyle dediğini anlattı:

— Bir gün, Mümşad'ın huzurunda oturuyordum. İçeriye eli açıklardan bir kimse girdi. Ziyafet vermek için izin istedi. Yani: Sofî dervişlere..

Şeyh ona şöyle dedi:

— Elinden gelir mi ki; sofîleri evine götüresin, çarşı pazara gitme sevdasından da kurtulmuş olasın..

Hâsılı: Şeyh böyle bir bahane ortaya atıp onun ziyafetine gitmeyi kabul etmedi..

O kimse gittikten sonra, oradaki arkadaşlar şöyle dediler:

— Şeyh hiç böyle bir şey etmemişti. Acaba, bunun sebebi nedir!.

Onların bu halini anlayan Şeyh şöyle dedi:

— Bu, cömertlik etmeye çalışan kimse; önce dervişlerdendi. Eline bir mikdar dünyalık girince, o dervişliği elinden çıkardı. Şimdi de, bu dervişlere bir şeyler vermeye geldi. Dileği o ki: O dervişlik sermayesi tekrar eline gele.. Ama, dünya sevgisi de yine gönlünde kalıp gide..

Gerçek şu ki: Onun eli bir daha dervişliğe uzanmaz..

* * *

Şeyh Abdüllah Tafî, Muhammed b. Hafif'in, Mümşad Deynurî için şöyle dediğini anlattı:

— Onu rüyada gördüm. Ayakta idi, ellerini göğe doğru kaldırmıştı. Şöyle diyordu:

— Ey kalblerin Rabbı..

Gök onun başına yaklaşmıştı..

Sonra gördüm; gök onun üzerine düşüp iki parça oldu.. Daha sonra Mümşad onu alıp götürdü..

* * *

Bir gün, Mümşad evinden dışarı çıktı. Bir köpek havladı.. Bu-

nun üzerine Mümşad şöyle dedi:

— Lâ ilâhe illallah.. (Allah'tan başka ilâh yoktur..)

Hemen o köpek geberdi..

* * *

Mümşad demiştir ki:

— Müridin edepleri arasında, şeyhe karşı saygıya devam etmektir. Din kardeşlerine de hizmet etmektir. Dünya sebeplerini bırakmaktır. Daima ve her zaman, şeriat edepleri ile kendisini korumaktır..

Allah ondan razı olsun..

89. HASAN b. ALİ MESUHÎ

Allah-ü Taâlâ pâk sırrının kudsiyetini artırsın..

Künyesi şudur: E b u A l i..

Derler ki:

— Bu zat, Cüneyd-i Bağdadi'nin, Ebu Hamza'nın üstadları arasındadır. Onların da akranıdır.

Sırrî-i Sakati'nin büyük müridlerindendir..

* * *

Cüneyd-i Bağdadi şöyle dedi:

— Hasan Mesuhi'ye ünse dair işlerden sordum. Bana şöyle dedi:

— Yazık sana, bu gök kubbe altındakilerin tamamı ölse, yine de bana bir korku gelmez. Hiç bir vahşet duymam.

Bu manada Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Muhammed b. Abdillah Kârzî, Muhammed b. Nefise'yi halvete koymuştu.

Ve.. orada kendisini bir hafta unutmuştu.

Sonra gelip özür diledikten sonra, şöyle dedi:

— Ben seni unuttum..

Muhammed b. Nefise şöyle dedi:

— Hiç üzülme. Yüce Hak, dostlarından tenhada kalmak vahşetini gidermiştir.

Semnun Muhib şöyle demiştir:

Ey nefis, kendini tez al boşa;
Ünsiyete dal tertemiz yaşa..

Allah ondan razı olsun..

90. AHMED b. İBRAHİM MESUHÎ

Allah sırrını mukaddes eylesin..

Bu zatın da künyesi şudur: Ebu Ali..

Bağdad meşayihinin büyüklerindendir.

Sırrî-i Sakati ile sohbet etmiştir. Ondan ve Hasan Mesuhî'den bazı şeyler rivayet etmiştir.

* * *

Demişlerdir ki:

— Bu zat, bir gömlek, bir rida, bir nalın ile hacca giderdi. Yanına kırba, bardak ve tesbih almazdı.

Bir Şam elmasını alıp bardağın içine koyar; onu bazı bazı koklardı. Bağdad'dan Mekke-i Mükerreme'ye kadar bu hal içinde giderdi..

* * *

Demiştir ki:

— Bir kimseye, istemeden ihtiyaç duyduğu bir şey verilir de onu reddederse.. ama helâlinden.. Hak Taâlâ, kendisini onun gibi bir şeye muhtaç eder. Onun için dilendirir..

Allah ondan razı olsun..

91. RÜVEYM b. AHMED b. YEZİD b. RÜVEYM

Allah-ü Taâlâ, pâk sırrını mukaddes eylesin.

Evliyanın ikinci tabakasındandır.

Künyesi şudur: Ebu Muhammed..

Demişlerdir ki:

— Bunun künyesi Ebu Bekir'dir..

Ayrıca:

— Ebülhüseyin ve Ebu Şeyban..

Dahi dedikleri vardır.

Bu, Rüveym Mehin'in torunlarından olup, Rüveym Mehin Nafi'den kıraat rivayeti eder.

Kendisi Bağdad'dan olup oranın büyüklerindendir.

Fakih ve pekçok meselelere karşı bir bilgin idi.

Davud Isfahani mezhebi üzerine giderdi.

Bu zat üzerine, Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Bu Rüveym, kendisini Cüneyd-i Bağdadî'nin talebeleri arasında gösterirdi; ama onun arkadaşları arasındadır; hatta ondan

büyüktür. Ben, Rüveym'in bir kılını yüz Cüneyd'den daha ziyade severim.

* * *

Ebu Abdillah Hafif şöyle dedi:

— Rüveym gibi tevhidden söz eden bir kimseyi hiç gözüm görmedi..

Rüveym'e tasavvuftan sordular; şöyle dedi:

— Tasavvuf ehli kimse, ne kimsenin mülküdür; ne de bir mülkün sahibidir.

Tasavvuf üzerine şöyle dediği de olmuştur:

— Tasavvuf, iki şey arasında kalınca; fuzuli olanı terktir.

* * *

Bu zat, ömrünün sonlarında, kendisini dünya ehli arasında gizledi. Ama dünya derdine dalıp hakikattan yana perdeli olanlardan olmadı.

Bu manada, Cüneyd-i Bağdadî şöyle demiştir:

— Biz boş olduğumuz halde meşgulüz; ama Rüveym, meşgul olduğu halde boştur.

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Rüveym büyüktür. Kendisini dışta bir zenginlik ve başkanlıkla gizledi. Kadı vekili idi. Dayanıp oturduğu, tahtı (veya binek hayvanı) vardı..

Hâsılı: Tam bir saltanat sahibi idi..

Ebu Amr Zeccac, çok kere Cüneyd-i Bağdadî'nin hizmetinde bulundu. Cüneyd ona şöyle derdi:

— Sakın ha, Rüveym'in yanına gitmeyesin.

Sonra, Zeccac Bağdad'dan ayrılmak istedi. Kendi kendine şöyle söylendi:

— Şimdi, Rüveym'i görmeden, Bağdad'dan ayrılıyorum. Şayet, gittiğim yerde bana:

— Rüveym'i gördün mü?

Diye sorarlarsa.. ne özür beyan edeceğim!.

Bunun üzerine, Cüneyd-i Bağdadî'den habersiz olarak Rüveym'in yanına gitti. Onu saltanat tahtı üzerinde ihtişamlı buldu.

Bir ara makamı boşalınca, kızı yanına geldi. Bu arada, Rüveym dönüp Ebu Amr'e şöyle dedi:

— Bana sizin arkadaşlarınız şöyle sorarlar:

— Neden bu meşguliyetleri bırakıp da bizim yanımıza gelmezsin?.

Onların yanına nasıl gideyim, onlar niçin bu gördüklerinle meşgul olmazlar?. Eğer böyle olsalar, onların yanına giderim. İçimde bulunan halimden haber veririm. Onlara tevhid ilminden anlatırım.

Bundan sonrasını Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Ruveym, bu sözü Cüneyd-i Bağdadi ve onun yakınları için söylemişti.

Sonra, Ebu Amr, Cüneyd-i Bağdadi'nin yanına gitti. Aradan biri dedi ki:

— Ebu Amr, Rüveym'in yanına gitti.

Bunun üzerine, Cüneyd-i Bağdadi şöyle sordu:

— Ey Ebu Amr, Rüveym'i gördüğün gibi anlat.

Ebu Amr şöyle anlattı:

— Onu büyük bir zat olarak gördüm.

Cüneyd-i Bağdadi şöyle dedi:

— Elhamdü lillah.. (Allah'a hamd olsun..) Korkumdan sana, Ryveym'in yanına gitmemeni tenbih etmiştim. Sonra onun o halini görüp elindeki sermayeyi yele verirdin. İyi görmüşsün. O, büyük bir kimsedir.

* * *

Fütuhat'ta, Rüveym'in şöyle dediği anlatılmıştır:

— Bir kimse, sofiye zümresi ile oturur da, onların hakikatını buldukları şeylerden birini inkâr ederse.. Allah-ü Taâlâ iman nurunu onun kalbinden çıkarır.

Bir keresinde, Rüveym'e, adamın biri, onun ihtişamı ve giysileri üzerine söz etti:

Rüveym ona şöyle dedi:

— Nefsimi şu hale getirip durmaktayım: Ayağa doladıkları dolağı başıma dolayıp pazara gireyim; hiç de onu kayırmayayım.

Açık manası ile şöyle demek istemiştir:

— Böyle saltanat elbisesi ile, fakr hali yanımda birdir.

* * *

Bir gün, Abdüllah Hafif onun yanına gitti. Gideceği zaman, Rüveym, elini onun omuzuna koyup şöyle dedi:

— Bu yolda iş, can vermektir. Sofiyenin zevke dayalı sözleri ile oyalanma..

Bu cümleyi Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Can vermek, gazaya çıkıp can verinceye kadar savaşmaktır. Belki, Yüce Sübhan Hak, senin canını isterse, bunun için bir

çekişmeye girmeyesin. Canını, tenini, gönlünü onun yoluna koyasın. Yine de hayatta olasın..

Ancak, sana bir elem gelirse, hiç bir şikâyette bulunmayasın.

* * *

Bir kimse, Rüveym'in yanına geldi ve sordu:

— Ne haldesin?.

Rüveym, şöyle dedi:

— Bir kimsenin dini, hevai arzuları; bütün derdi dünya olunca nasılsa öyledir. Bu durumda olan bir kimse, ne müttaki bir salihtir; ne de temiz bir ârif..

Onun bu sözü, nefsin ayıplarına işaret eder. Bir manası ile; soran kimsenin tahakkuk ettiği hali anlatır..

Bundan başka; sorulan kimse, kendi nefsinin eski haline de o sırada döndürülmüş olur. Böylece, kendi nefsinden söz eder; nefsin durumu için insaf ister..

* * *

Rüveym'e ünsiyet halinden sordular; şöyle dedi:

— Nefsin de dahil olmak üzere; Allah'tan başka hemen herşeyden bir vahşet duymandır.. Yani: Allah-ü Taâlâ'nın gayrı her şeyden uzak durmandır..

Mahabbetten sordukları zaman da, söyle dedi:

— Hallerin tümünde, muvafakat üzere olmandır..

Sonra şu beyti okudu:

Muradın cansa can üzere canım;
Senin emrindir maksud canım..

* * *

Dedi ki:

— Rıza, belâlardan lezzet almaktır; yakin ise.. müşahededir.

* * *

Şeyh'ül-İslâm, Harraz'dan sonra Rüveym'i büyük bilirdi. Rüveym'den sonra da Cüneyd'i ve Nuri'yi büyük bilirdi..

* * *

Rüveym demiştir ki:

— Yirmi yıldan fazla bir zaman olur ki; yemek düşüncesi aklıma gelmedi. Ancak, hazır olduğu zaman aklıma geldi..

* * *

Demiştir ki:

— İhlâs odur ki; amelinden nazarın kalka.. Yani: Amelini hiç görmeyesin. Onu bir şey yerine saymayasın. Hatta, kendin bile ne işlediğini bilmeyesin.

* * *

Demiştir ki:

— Fütüvvet odur ki; kardeşlerinden her ne gibi düşük bir hal çıkarsa.. ona mazeret yolu arayasın. Onlarla öyle bir muameleye giresin ki: Onların senden özür dilemelerine gerek kalmaya..

* * *

Demiştir ki:

— Allah sana bir iş, bir de söz verir ise.. sonradan sana işi bırakır da, sözü alırsa.. bu durum hiç zoruna gitmesin; aldırış etme. Çünkü, böyle bir şey sana nimettir.

Şayet senden işi alır da, sözü bırakır ise.. bu da senin için bir musibet olur.

Şayet senden hem sözü, hem de işi alırsa.. bunu da, senin için bir azab olarak bilesin..

* * *

Demiştir ki:

— Fakrin hürmeti vardır; o hürmet ise.. gizli ve saklı halin üzerine titremedir.

Hangi fakir ki; kendi halini açıp halka alenen gösterir, o fakir değildir.. (Yani: Mana halinin gizli yanını açan kimse derviş olamaz..) Fakr kerametinden yana da bir nasibi yoktur.

* * *

Yine demiştir ki:

— Hakim zatın hikmetli işleri arasındadır ki: Hükümlerde din kardeşlerine geniş davrana; kendi nefsini de sıkıştıra.. Zira, onlara genişlik tanımak, ilme uymaktır. Kendi nefsine tazyik ise.. vera' ve takva hükmüdür.

Yine demiştir ki:

— Misafirin edebi odur ki; isteği ayağın ötesini geçmeye.. Kalbi nerede durursa.. konağı oradadır.

Allah ondan razı olsun..

92. YUSÜF b. HÜSEYİN RAZÎ

Allah-ü Taâlâ, sırrının kudsiyetini artırsın..

İkinci tabakadan veliler arasındadır.

Künyesi şudur: Ebu Yakub..

Rey'de ve Cibal'de şeyh idi..

Zamanında imamdı..

Bu sofiye taifesi için, melâmet yoluna girmek onun tercihi idi.. Ta ki; halk onun halini inkâr edeler; kendi özelliğinden yana makbul yanını yakıp yıkalar. Kendisini gözlerinden düşüreler..

Zünnun-u Mısrî'nin talebesi idi..

Ebu Türab Nahşebî, Yahya Maaz-ı Razî ile ve daha başkaları ile sohbeti vardır.

Ebu Said Harraz ile yolculuk arkadaşlığı etmişti.

Cüneyd-i Bağdadî ile, üstün manada mektuplaşmaları vardı.

Hicretin 303. yılında Baderden'de vefat etti. (M. 915. yıla raslar.)

Vefatı sırasında şöyle dedi:

— İlâhi, halkı sana bütün gayretimle davet ettim. Hangi yaramazlıktan aldımsa, onu kendim yaptım. Beni, onlardan birine bağışla..

Dünyadan gittikten sonra, kendisini rüyada gördüler ve şöyle sordular:

— Ne haldesin?.

Şöyle anlattı:

— Hak Taâlâ, bana o cümleyi tekrar söylememi emretti. Söyledim; şöyle buyurdu:

— Seni bağışladım..

Şeyh'ül-İslâm, Yüce Hakkın:

— Seni bağışladım..

Buyurmasının sebebi nedir bilir misin?. Çünkü, arada vasıta olan yine kendisidir.

Şeyh'ül-İslâm'ın anlattığına göre; bu zat, kendi yakınlarına şöyle tavsiye ederdi:

— Birbirinizi koruyunuz. Hatırınızı hoş tutunuz. Her ne ki, size gereklidir; o yine sizden gelir..

Zira, arada vasıta olan ve hallere tercüman olan yine kendileri olacaktır.

* * *

Yusüf b. Hüseyin şöyle dedi:

— Zünnun'u görmek için, Mısır'a gittim. Onu görür görmez, vücudumdaki tüylerim ürperdi.

Bana bakıp sordu:

— Nereden geliyorsun?.

Dedim ki:

— Reyden geldim.

Tekrar bana sordu:

— Yeryüzü sana dar mı geldi ki; Mısır'a geldin?.

Dedim ki:

— Senin hizmetinde olmak için geldim.

Şöyle dedi:

— Benden uzak ol; ya yalan söylersin, yahut hiyanet edersin..

Şöyle dedi:

— Yavrucuğum, Allah ile halini düzelt ki; seni zatından başka yana almaya.. Halkın sözleri de, seni Hakka hizmetten almasın; kendi işini bıraktırmasın.

Halk, Yüce Hak'tan yana hiç bir şey veremez.

Yüce Allah ile halini sağlama çıkarırsan; zatına varan yolu sana gösterir.

Resulüllah S.A. efendimizin sünnetine ve zâhir ilimlere tabi ol.

Olmaya ki, sende olmayan bir şeyi iddia edesin.. Zira, müridlerin tamamını helâke götüren, bu gibi iddialı sözlerdir..

* * *

Bir gün, Zünnun-u Mısri'den bir tavsiye taleb etti; şu tavsiyeyi aldı:

— Bilhassa, bu peş peşe yapılan virdlerden sakın.. Zira, nefis onlarla ülfet etmeye ve onlara alışmaya başlar.

Nefsine ters gelen şeyleri yapmaya bak. İster oruç tutmak olsun; isterse oruç açmak.. Nefsini bu yolda çalıştır..

İster taat olsun; ısterse masiyet; nefsin emrine girmek fitnedir.

Bir şeye nefis alışıp giderse.. onda büyük belâ vardır, tehlikelidir..

* * *

Bir başka seferinde, Zünnun ona şu tavsiyede bulunmuştur:

— İnsanların övgüsüne dayanma; onların kabulünden ve reddinden de sızlanma.. Çünkü onlar, yol kesicilerdir. Gizli ve aşikâr hallerinden hakikata uyan neyse.. ona dayan..

* * *

Yusûf b. Hüseyin demiştir ki:

— Zünnun'dan ayrılacağım zaman, bana bir tavsiyede bulunmasını istedim; şöyle dedi:

— Vücudunu, halktan gelen zahmetten uzak tutma. Eğer gücün yeterse, gönlünü Allah'tan başka biri için açma..

Yüce Hakkın emrini ikramlı bil ki, o da sana ikramda bulunsa..

* * *

Yusûf b. Hüseyin demiştir ki:

— Hayrın tamamı bir evde toplanmıştır; onun anahtarı tavazudur. Şerrin de tamamı bir evde toplanmıştır; onun anahtarı da kibirdir.

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

93. ABDÜLLAH b. HAZIR

Allah-ü Taâlâ, sırrının kudsiyetini artırsın..

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Bu zat, Yusûf b. Hüseyin'in dayısıdır. Meyaşihin de ilklerindendir. Zünnun'un da akranıdır.. Hatta, ondan daha ileri idi..

* * *

Yusûf b. Hüseyin şöyle anlattı:

— Zünnun'un yanından ayrılıp Mısır'a gittim ve Rey tarafına yöneldim.

Bağdad'a vardığım zaman, dayım Abdüllah b. Hazır'ı orada buldum. Hacca gitmek niyetinde idi.

Onun yanına vardığım zaman bana şöyle sordu:

— Nereden geliyorsun?.

Dedim ki:

— Mısır'dan geldim; Rey'e gidiyorum. Bana bir tavsiyede bulunmanı istiyorum.

Dedi ki:

— Kabul etmezsin..

Dedim ki:

— Belki de kabul ederim..

Dedi ki:

— Kabul etmezsin..

Dedim ki:

— Belki de kabul ederim..

Yine şöyle dedi:

— Kabul etmeyeceğini biliyorum..

Dedim ki:

— Kabul etmem ihtimali vardır.

Bunun üzerine bana şöyle dedi:

— Gece olduğu zaman, git kitaplarını ve Zünnun'dan alıp yazdığın her şeyi Dicle ırmağına at.

Şöyle dedim:

— Hele bir düşüneyim..

O gece bir endişeye kapıldım; bu yüzden uyuyamadım. Bu işi yapmaya bir türlü gönlüm razı olmadı..

Sabah oldu, gittim, kendisine şöyle dedim:

— Bu işi yapmaya gönlüm razı olmadı..

Şöyle dedi:

— Eee.. ben sana kabul etmeyeceğini söylemiştim..

Tekrar dedim ki:

— Bir şey daha söyle..

Dedi ki:

— Onu da kabul etmezsin..

Dedim ki:

— Kabul ederim..

Şöyle dedi:

— Rey'e vardığın zaman, hiç kimseye:

— Ben Zünnun'u gördüm..

Demeyesin.. Onu satışa çıkarma..

Bu sözü de, o gece düşündüm, önceki sözden daha zor geldi.. Tekrar onun yanına gittim; bu emri yerine getirmenin de zorluğunu anlattım..

Şöyle dedi:

— Ben, sana kabul etmeyeceğini söylemiştim.

Sonra şöyle dedi:

— Sana bir söz söyleyeceğim. Bu, sana çok gereklidir.

Kendisine:

— Söyle..

Deyince de, şöyle dedi:

— Evine gittiğin zaman; hiç kimseyi:

— Hakka çağırıyorum..

Diye kendine çağırma.. Allah'ı hiç unutmayacak şekilde bir hayat sürdür..

Üstteki mananın açıklanmasında Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Yüce Hak Musa aleyhisselâma şöyle dedi:

— Ya Musa, öyle bir iş yap ki, her zaman dilin benim zikrimle ola.. Her kaldığın yerde benimle kal..

***

Abdüllah Nibacî Yusüf b. Hüseyin'e şöyle demiştir:

— Cihan, sadıklardan ve doğrulardan boşalmıştır. Eğer gücün yeterse, doğruluğu, bütün hallerinde önder bil. Bu halkın yanında merdud olmadıkça; bu yol erenlerinin zümresine dahil olamazsın.. Bu halktan ayrılıp gitmedikten sonra, makbul olamazsın..

Bu manada Yusüf b. Hüseyin şöyle dedi:

— Abdüllah Nibacî'nin üstteki sözünden başka bana hiç kimsenin sözü faydalı olmadı.. Zira o, beni değer ve mertebeden düşme yoluna iletti.. Ben de o sözü kabul ettim..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

94. SABİT b. HABBAZ

Sırrı mukaddes olsun..

Meşayihin önde gelenlerindendir.

Cüneyd-i Bağdadî ve Rüveym ile sohbet etmiştir. Onların yolunu tutmuştur. Devamlı onların hikâyelerini anlatmıştır..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

95. EBU SABİT RAZÎ

Allah-ü Taâlâ, sırrının kudsiyetini artırsın..

Ulemanın, fukahanın ve kurranın (âbidlerin) meşhurlarındandır.

* * *

Şöyle anlattı:

— Bir gün, mescidde oturmuştum; bir oğlan çocuğuna Kur'an öğretiyordum. Bu arada, Yusüf b. Hüseyin uğradı ve bana şöyle dedi:

— Bir muhannes (kadın-erkek arası) bir kimseye Kur'an okumayı öğretiyorsun, utanmıyor musun?

İçimden şöyle dedim:

— Sübhanellah, cennetlik bir oğlan çocuğuna böyle söylüyor.

Aradan çok geçmeden, o çocuğu muhanneslerle gördüm.

Bunun üzerine, Yusüf b. Hüseyin'in hizmetine gidip onun müridi oldum..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

96. SEMNUN b. HAMZA MUHİB KEZZAB
Allah-ü Taâlâ, sırrının kudsiyetini artırsın..

İkinci tabakadan veliler arasında sayılır.
Mahabbet yolunun imamı idi.
Künyesi şudur: E b ü l h ü s e y i n..
Yine bu zatın künyesi için:
— E b ü l k a s ı m..
Dendiği dahi vakidir..
Kendisine:
— K e z z a b (Yalancı) lakabını koymuştu.
Kendisine bir laf atsalardı; geriye dönüp bakmazdı..
Mahabbet ilminde, eşi bulunmaz biri idi.. Tüm ömründe, mahabbetten söz etmiştir. Yani: *Allah sevgisinden*..
Sırrî-i Sakatî, Muhammed b. Ali Kassab, Ebu Ahmed Kalansî ile sohbet etmiştir.
Cüneyd'in ve Nurî'nin de akranı idi.. Ama, Cüneyd'den evvel dünyadan gitmişti. Bazıları da şöyle dedi:
— Cüneyd-i Bağdadî'den sonra dünyadan gitti..

* * *

Demiştir ki:
— Bir kula, tam manası ile temiz bir şekilde mahabbetin gelmesi için; tümden âlem, gözünde çirkin olmalıdır..

* * *

Demiştir ki:
— Kulun Yüce Hakka ilk vuslatının alâmeti, nefsinden ayrılmasıdır.
Yine kulun Yüce Hak'tan ayrılığının ilk alâmeti ise.. onun nefsine ulaşmasıdır..

* * *

Semnun'u bir gün Dicle kenarında gördüler. Bir odun parçası bulmuş, onunla bacaklarına vurup duruyordu.
Bacakları yarılmış, kanlar akıyordu; bu arada şu beyti okuyordu:

Gönül ki, onunladır rahatım;
Zay oldu takallübünde onun..
Bana geri ver de ol delilim;

Daraldım, aramasında onun..
Yardım et nefse, varken nefesim;
Helâkim taassubunda onun..

Bir gün, Semnun, şu iki beyti okudu:

Dilersin özümün keşfini, bilirken cümle ahvalim;
Sına her nasıl istersen, benim gayrıya yok halim..

O onda, ona Hak tarafından idrar sıkışması geldi..

Bu, onun için bir imtihandı; hiç sızlanmadı, sabretti.

Ancak o gece, onun arkadaşlarından pek çoğu rüyada gördü ki: Semnun duâ edip sızlanır ve Yüce Hak'tan şifa talebinde bulunur.

Semnun bu hikâyeyi işittikten sonra bildi ki: Bundan gaye, kendisini kulluk edebi ile edeplendirmektir.. Aczini izhardır; halini gizlemek değildir.

Bunun üzerine mektep mektep dolaşmaya ve oralarda okuyan oğlan çocuklarına şöyle dedi:

— Bu kezzab amcanıza duâ ediniz.

* * *

Onu şahsın biri gördü; başını aşağı eğmişti. Bir saat sonra başını kaldırdı, feryad ederek şöyle dedi:

Terk eyledim, kulluğunu hasta gönlümün;
Uçurdum uykusun, bu iki göz perdemin..

* * *

Ebu Ahmed Kalansî demiştir ki:

— Semnun'un gece gündüz virdi, beş yüz rikât namazdı..

Yine şöyle anlatmıştır:

— Bir kişi, Bağdad'da, fukara dervişlere kırk akça sadaka olarak dağıttı.

Bunu gören Semnun şöyle dedi:

— Ya Eba Ahmed, bizde bu sadakayı verecek kadar güç yoktur. Gel, seninle bir boş köşe bulalım; her akça başına bir rikât namaz kılalım..

Bundan sonra, Medayin'e gittik; orada kırk bin rikât namaz kıldık.

* * *

— Gulâm Halil..

Namı ile bilinen riyakâr biri vardı. Halife yanında, kendisini

sofilikle tanıtmıştı. Devamlı olarak, meşayihten ve dervişlerden, Halifeye sevimsiz sözler anlatırdı. Niyeti şuydu: Onlar uzak olsunlar, kendisi bu sayede itibar kazansın!..

Günün birinde, kadının biri, Semnun'u gördü. Kendisini Semnun'a vermek istedi. Ama Semnun ona iltifat etmedi.

Bunun üzerine, o kadın, Cüneyd-i Bağdadi'nin yanına gitti ve şöyle dedi:

— Semnun'a söyle; beni kendisine kadın olarak alsın..

Bu söz, Cüneyd-i Bağdadi'nin de hoşuna gitmedi; o kadını tersledi..

Bundan sonra, o kadın Gulâm Halil'in yanına gitti; Semnun'un kendisi ile zina ettiği ithamını yaptı..

Gulâm Halil, âdeti olduğu biçimde, hemen koşup Halifeye gitti; Halife ile Semnun'un arasını açtı.. Hemen Halife şu emri verdi:

— Semnun'un boynu vurulsun..

Cellâd hazırlandı.. Halife:

— Semnun'u öldür..

Demek isterken, dili tutuldu; bu sebeple Semnun'u öldürmeyi erteleddiler..

Gece oldu; Halife'ye rüyasında şöyle dediler:

— Senin saltanatının elden gitmesi, onun hayattan gitmesine bağlıdır.

Sabah oldukta Halife Semnun'u davet edip kendisinden özür diledi..

* * *

Ebu Firas Semnun Muhib için şu beyitleri sıraladı:

Gönlüm hep boştu, sizi sevmeden evvel;
İşi idi: Halkı anmak, alay etmek..
Kalbim, sevgini kabule çağırınca;
Var mı bana, çevrenden uzağa gitmek..
Yalansam, at beni senden çok uzağa;
Varsa, bu dünyada gayrınla sevinmek..
Ülkeler baştan başa günlerin birinde;
Kaybolsa gözümden, bu gözüm aydın demek..
Beni ya ulaştır, ya da ulaştırma;
Gayrında kalbime yok hiç yarar görmek..

Allah ondan razı olsun..

97. ZEHRUN MAĞRİBİ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Trablus kavmindendir.

Muzaffer Kirmanşahi'nin akranından olup onunla sohbet edip Mekke-i Mükerreme'ye gitmişlerdir.

Önce Zehrun ve Muzaffer, bunun ardından Muzaffer'in hatunu hep birden Remle'de âhirete gitmişlerdir.

* * *

Ebu Abdillah Mağribi şöyle demiştir:

— Bu âlemde, Zehrun gibi eli gönlü açık bir kimseye hiç raslamadım; öyle birini görmedim.

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Bir keresinde Zehrun, bir temaşa için, dervişlerden bir cemaatle dışarı gitmişti. Bu arada, şu iki beyti okudular:

Şimşek çaktı; aldı benden uykuyu;
Parlar cana, bırakmaz uyuntuyu..
Selemî'den güzel cemaldi gelen;
Sahayı güzel, mamur etti fenayı..

Bunu dinleyen Zehrun bir haykırdı; birkaç kere yüksek sesle bağırdı; bir an için yerinde titredi, sonra geri döndü..

Daha sonra şöyle dedi:

— Ben göreceğimi gördüm; benim temaşam tamamdır..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

98. ARUN b. VESABE

Allah-ü Taâlâ, sırrının kudsiyetini artırsın..

Şu künye ile bilinir: Ebülasba..

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Ahmed b. Ebilhavarî'nin kitabında gördüm: Bu zat, Mekke-i Mükerreme'de şeyh idi ve Şam'da dünyadan gitmiştir.

Kendisini rüyada gördüler ve halinden sordular, şöyle anlattı:

— Bizi, inceden inceye hesaba çektiler; sonra ihsanda bulunup azad ettiler..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

99. MEYMUN MAĞRİBİ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Kendisi Mağrib milletindendir.

Seyahat ehli bir zattı..

Meşayihin ilklerindendir.

Ebu Musa Dübeyli ile yol arkadaşı olmuştur.

Büyüklüğüne dair alâmetlerin ve kerametlerin sahibi idi.

Mübarek yüzü siyahtı. Ama, ne zaman semağ yapsa, yüzü ak pâk olurdu. Kendisine dediler ki:

— Semağ sırasında halin bir başka oluyor, neden?.

Şöyle dedi:

— Şayet benim muttali olduğum hale siz de muttali olsaydınız; sizin de haliniz değişirdi.

* * *

Şöyle anlatıldı:

— Bu zatın bir dağarcığı vardı; her ne istese elini onun içine sokar; istediği şeyi çıkarırdı..

Allah ondan razı olsun..

100. SADUN MECNUN

Allah-ü Taâlâ, sırrının kudsiyetini artırsın..

Ata b. Süleyman şöyle anlattı:

— Bir vakitler, Basra'da kıtlık oldu. Halk, yağmur isteyerek sahraya çıktılar. Ben de onlarla birlikte çıkmıştım. Kabristanın içinden bir ses işittim; dönüp baktığım zaman, Sadun Mecnun olduğunu gördüm. O kabristanda bir çardak içinde oturmuştu. Dizini yere vuruyar ve kendi kendine bir şeyler söyleniyordu..

Yanına gittim; kendisine selâm verdim. Bana şöyle dedi:

— Sana da selâm.. Senden perde kalksın; ihsan olsun..

Sonra sordu:

— Bu ne cemaatıdır?. Sura mı üflendi; yoksa kabirdekiler mi kalktı?.

Dedim ki:

— Öyle bir şey değil; halk içinde kıtlık başgösterdi. Yağmur talebine çıktılar.

Şöyle dedi:

— Sen de bunlarla beraber misin?.

Dedim ki:

— Evet, ben de onlarla beraberim..

Şöyle dedi:

— Nurlu bir kalble mi, yoksa boş bir kalble mi?.

Sonra şöyle devam etti:

— Yağmur dilememi ister misin?.

Dedim ki:

— Neden istemeyeyim?.

Şöyle duâ etti:

— Allahım, dün gece seninle aramda geçen sır hakkı için..

Hemen yağmur başladı..

Sonra şöyle dedi:

— Ey Ata, seni bir yerine vurmayıncaya kadar gitme; dövülmeyince gitmek olmaz..

Allah ondan razı olsun..

———— ● ————

101. ATA b. SÜLEYMAN

Allah-ü Taâlâ, sırrını mukaddes eylesin..

Bu zat, Basra'nın zahidleri arasındadır. Kendi zamanının büyüğü idi..

* * *

Bir gün, hasta olmuş, güneşte yatıyordu. Kendisine sordular:

— Neden gölgede yatmıyorsun?.

Şöyle anlattı:

— Ben de gölgeye gitmek istiyorum. Ama, şöyle demelerinden korkuyorum:

— Nefsinin rahatı için adım attı..

Allah ondan razı olsun..

———— ● ————

101. ALİ b. SEHL b. EZHER ISFAHANÎ

Allah-ü Taâlâ, sırrının kudsiyetini aartırsın..

İkinci tabakadandır.

Künyesi şudur: Ebülhasan..

Isfahan meşayihinin eskilerindendir.

Muhammed b. Yusûf Bena'ın talebelerindendir.

Cüneyd-i Bağdadi'nin akranı idi.. Aralarında, mektuplaşmalar ve geliş gidişler olmuştu..

Ebu Türab Nahşebî ile sohbet etmiştir.

* * *

Bu zatın, çok şaşırtıcı riyazet halleri vardı. Gün olurdu ki: Aradan yirmi gün geçerdi; ne bir şey yer, ne de bir şey içerdi.. Bir ev içinde şakın şaşkın dolanır dururdu.. Ama, vücudu ve yaşama durumu, kalan yiyip içip duranlar gibi idi..

* * *

Demiştir ki:

— Ben, bir velînin veya iki şahidin şehadeti olmadan hiç bir yükü almadım..

* * *

Şöyle anlatıldı:

— Bir vakitte, Amr Osman Mekkî'ye Mekke-i Mükerreme'de buluduğu sırada borç derdi çıktı.

Bunun üzerine, Isfahan'a Ali b. Sehl Isfahanî'nin yanına geldi. Bu borç işi için ondan yardım istiyordu.

Ali b. Sehl onun nekadar borcu olduğunu öğrendi. Cümle borcunu nakit olarak kendisinden habersiz Mekke-i Mükerreme'ye yolladı.

Ebu Osman, Ali b. Sehl'le vedalaşıp Mekke yolunu tuttu. Ama, görünürde, borcundan kurtulmamıştı; bunun için de bir karışık halle gidiyordu..

Mekke-i Mükerreme'ye döndüğü zaman gördü ki: Tamamen borcu ödenmiş..

Böylece, huzura kavuştu..

Bu manada, Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Ali b. Sehl'in neden öyle ettiğini biliyor musun?. Ondan bir özür beyanı, teşekkür ve düşkün hal görmek istemiyordu..

Böyle bir şeyi de, kolay kolay kimse yapamaz..

* * *

Ali b. Sehl'e şöyle demiştir:

— Bizim yanımızda yakışık almaz ki; bu dervişler zümresine:

— Bunlar derviş oldukları halde, halkın zenginleridir..

Diyeler..

Bu manada, Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Allah-ü Taâlâ, güzel giysileri zenginlere verdi; eski kaftanları da dervişlere.. Temiz yemekleri zenginlere verdi; tadını da bunlara..

* * *

Ali b. Sehl demiştir ki:

— Allah-ü Taâlâ, bizi ve sizi, içten bozuk bir halde iken; dıştaki iyi amellere kanma halinden korusun..

* * *

Tasavvuf üzerine şöyle demiştir:

— Tasavvuf odur ki; Yüce Hak'tan başka her şeyden uzak durula; Allah-ü Taâlâ'nın zatından başka her şeyden gönül temize çıkarıla..

* * *

Tevhidden sordular, şöyle anlattı:

— Zanna yakındır; gerçeklerden uzaktır. Bazılarına da bu manada şu beyti okudu:

Arkadaşlarıma dedim:
— Güneş bu ışığıdır;
Güneşe varılmaz, ama bu yakınlığıdır.

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Ali b. Sehl'e dediler ki:

— Beli günü hatırında mıdır?.

Dedi ki:

— Nasıl hatırımda olmasın.. Daha dünkü gibidir.

Bu cümle için, demişlerdir ki:

— Ebu Hafs Muhammed b. Faze'ye aittir.

Bu zat, Yusüf Bena'nın talebeleri arasındadır.

Şu da bir ihtimaldir ki; bu cümle o iki zattan da gelmiş ola..

Siyer-i Salihin kitabında yazılan böyledir..

Sonra, nakleden kimselerin yanılmış olması da ihtimal dahilindedir.

Sonra, Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Bu söz, sofinin noksanını gösterir. Dün, bugün nedir ki!. Henüz o günün üzerinden gece geçmemiştir. Sofi hemen her an o gün içindedir.

* * *

Ali b. Sehl, her zaman şöyle derdi:

— Benim ölümüm, sizin ölümünüz gibi değildir. Benim ölümüm; bir davetten ve bu davete icabetten ibarettir.

Yani: Hak'tan davet, benden de kabuldür..

Nitekim, dediği gibi oldu.. Bir cemaat arasında oturuyordu; aniden:

— L e b b e y k.. (Emret..)
Dedi ve ruhunu teslim etti..
Allah ondan razı olsun..

———— • ————

103. MUHAMMED b. YUSÜF b. MA'DAN BENA
Allah-ü Taâlâ, sırrının kudsiyetini artırsın..

Künyesi şudur: Ebu Abdillah..

* * *

Demişlerdir ki:
— Bu zat, üç yüz kadar hadis şeyhinden hadis-i şerif yazmıştır.
Bu zata, halvet isteği ve halktan kesilip gitme isteği üstün gelirdi.

* * *

Mekke-i Mükerreme'yi niyetine alarak, tam bir tecrid ile yola çıktı; çölleri aştı..

* * *

Dediler ki:
— Bu zat, bina işi yapardı. Hemen her gün işi buydu. Ondan her ne elde ederse, bir kısmını kendisi için harcardı. Kalan kısmını da, fakirlere sadaka olarak verirdi.
Bütün bu işler arasında, yine her gün bir hatim indirirdi; Allah kelâmını okurdu.
Yatsı namazını kıldıktan sonra da, dağ tarafına gider; sabaha kadar orada kalırdı.
Çoğunlukla duâsı şuydu:
— İlâhi, seni anlamayı ve marifetini nasib eyle. Yahut emret: Bu dağ üzerime yıkılıp beni helâk etsin. Seni bilmeden, sana karşı marifet sahibi olmadan yaşamak istemem.

* * *

Mekke-i Mükerreme'ye varınca gördüm ki: Pirler İbrahim Makamında oturmuşlar.
Onlara yaklaştım; ben de bir yere oturdum.
Aralarında, Kur'an okuyanlardan biri:
— Bismillahirrahmanirrahim.. (Rahman Rahim Allah'ın adı ile..)

Diye okuvunca, bana bir hal geldi; feryadı bastım..

Okuyan kimseye:

— H e l e d u r..

Dedikten sonra bana sordular:

— Ey genç, sana n'oldu ki, feryadı bastın; henüz Kur'an'dan bir âyet bile okunmadı?.

Şöyle dedim:

— Semalar ve yerler, onun ismi ile durur. Eşyanın kıyamı da onun adı iledir. Duymak için, Allah adı yeterlidir.

Bunun üzerine, o pirlerin hepsi kalkıp beni aralarına aldılar Bana izzet ikramda bulundular..

Şöyle anlatmıştır:

— Mekke-i Mükerreme'de çokça duâ edip şöyle yalvardım:

— Ya Rabbi, gönlüme seni bilmeyi ve marifetini ver. Vermezsen, canımı al. Bana senin marifetin olmadan can gerekmez.

Uykuya vardım, bana biri geldi ve şöyle dedi:

— Arzum yerine gelsin..

Dersen, bir ay oruç tut. Hiç kimse ile de konuşma.. Ondan sonra, Zemzem'e gir; ne isteğin varsa orada dile..

Denildiği gibi yaptım; ay tamam olduktan sonra Zemzem'e girip duâ ettim. Hemen Zemzem kuyusundan sahibi görünmeyen bir ses şöyle dedi:

— Ey Yusüf oğlu, şu iki şeyden birini seç;

a) Zenginlik ve dünya ile ilim mi?

b) Kıllet ve fakr ile marifet mi?.

Şöyle dedim:

— Kıllet ve fakr ile marifet isterim..

Bunun üzerine, Zemzem kuyusundan bir ses geldi:

— Sana verilmesi gereken verildi.. Verilmesi gereken verildi..

* * *

Dediler ki:

— Cüneyd-i Bağdadi, onun fazlına kail oldu..

Cüneyd-i Bağdadi, Şeyh Ali b. Sehl'e bir mektup yazmış ve şöyle demişti:

— Şeyhin Ebu Abdillah'a şunu sor:

— Senin üzerine galip gelen nedir?.

Ali b. Sehl onu sorduğu zaman, şu cevabı aldı:

— Cüneyd-i Bağdadi'ye şunu yaz:

— Allah emrinin galibidir..

Allah ondan razı olsun..

104. MUHAMMED b. FAZEH

Allah-ü Taâlâ, sırrının kudsiyetini artırsın..

Bu zatın künyesi şudur: E b u C a f e r..

Muhammed b. Yusüf Bena'nın talebeleri arasındadır.

İbadette müçtehid ve güçlü bir zattı.

Elindeki dünyalığı verip harcamakta cömert bir kimse idi.

Her gün, üç kere Kur'an-ı Kerim'i hatmederdi. Bu, onun virdi idi

Kendisine babasından çokça miras kaldı. O mirası, nice yıllar, Muhammed b. Yusüf'e ve çoluk çocuğuna harcadı. Hem de onun haberi olmadan.. Yakın bir dostu vardı; ona verirdi; onların neye ihtiyacı varsa, onun vasıtası ile onların evine yollardı. Ona ayrıca şöyle demişti:

— Sakın ha, bu işi hiç kimseye söyleme..

Bu işin üzerinden nice yıllar geçti. Muhammed b. Yusüf o kimseye ısrarla şöyle sordu:

— Benim çoluk çocuğumun yükünü çeken kimdir?.

Bunun üzerine o kimse şöyle dedi:

— Bu işi yapan Muhammed b. Fazeh'dir.

Bunu duyduktan sonra Muhammed b. Yusüf onun için şöyle duâ etti:

— Allah-ü Taâlâ, onu benden yana en güzel şekilde mükâfatlandırsın..

* * *

Bir kış günü idi; büyüklerden biri Muhammed b. Fazeh'in yanına gitti. Gördü ki: Bir gömlekle oturuyor!. Sordu:

— Ya Eba Cafer, sen bu halde üşümez misin?.

Şöyle dedi:

— Elini beri ver ve LÂ İLÂHE İLLALLAH (Allah'tan başka ilâh yoktur) kelime-i tevhidini oku..

Elimi kalbinin alt kısmına koydum ve LÂ İLÂHE İLLALLAH kelime-i tevhidini okudum. Onun hararetten terlediğini gördüm.

Allah ondan razı olsun..

105. SEHL b. ALİ MERUZİ

Allah sırrının kudsiyetini artırsın..

Bu, o zattır ki; şanında şöyle anlatıldı:

— Abdüllah b. Mübarek'in sarayına vardı; ona şöyle dedi:

— Neden bu cariyelerini bezeyip dam üzerine çıkarmışsın; aşağı indirmiyorsun?.

İbn-i Mübarek şöyle dedi:

— Olur, öyle edeyim..

Sonra çıkıp gitti. Peşinden İbn-i Mübarek şöyle dedi:

— Hemen ona yetişin; şimdi dünyadan gitmiş olmalı.. Benim damımın üzerinde cariye yoktu. Mutlaka o yalan söylemez. Damımın üzerinde gördüğü cariyeler, cennet hurileri olmalıdır. Ona, kabul etmesi için gönderilmiştir

Ve.. bu zat, saraydan çıkar çıkmaz ruhunu teslim etmişti.

* * *

Sehl b. Ali Meruzi'ye şöyle sordular:

— Yüce Allah'ın kuluna ihsan eylediği nimetlerin hengisi büyüktür?.

Şöyle dedi:

— Gönül feragatıdır..

Çünkü, Resulüllah S.A. efendimiz, bu manada şöyle buyurmuştur:

— **«İki nimet var ki, insanların çoğu onlarda aldanmıştır. Onlar: Sağlık ve ferağattır..»**

Demiştir ki:

— Ferağ (boş kalmak, işsiz durmak) Hakkın belâlarından bir belâdır.

* * *

Bu ferağ (boş kalmak) üzerine Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Bir kimsede takva hali ağır basmaz ise.. onun için ferağattan çok, bir meşguliyet gereklidir. Ta ki, onun için bu ferağattan bir belâ çıkmaya.. Amma bir kimse ki: Müttakidir, vera' hali sahibidir, gönül eridir; onun için ferağat, paha biçilmez bir mülktür.

Çünkü, hemen maddî şeylerden temiz olan bir kalb, Yüce Hakkın sohbet yeridir. Dervişlik ise, bu kârın dükkânıdır.

Bu manada, İbn-i Cüreyc'in görüşü de şudur:

— Bir kimsede ki, hemen her şeyi bırakıp tam bir azm yoktur; onun için terakki müyesser değildir.

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

106. ALİ b. HAMZA ISFAHANİ HALLAC

Allah-ü Teâlâ, sırrının kudsiyetini artırsın..

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Bu zat, Hüseyin Mansur gibi Hallac değildi..
Isfahan'da Muhammed b. Yusüf Bena'nın çırağı idi..

* * *

Ali b. Hamza şöyle demiştir:

— Nice zaman, Isfahan'da Muhammed b. Yusüf Bena'nın yanında kaldım; onunla oturdum kalktım. Hemen her zaman, helâlinden yemek ilminden konuştuğunu dinledim. Ben de onun üzeine anlattıkları hikâyelerden yazardım.

Bir vakitte, onun yanından ayrılıp hacca gittim. Sonra geri dönüp Basra'ya ulaştığım azman, Muhammed b. Yusüf'un vefat haberini duydum. O kadar üzüldüm ki: Anlatabilmek kabil değil.. Kendi kendime şöyle dedim:

— Mademki durum budur; Isfahan benim neme gerek!..

Basra'da oturdum. Sehl Tüsteri'nin talebeleri vardı; onlarla kaldım. Bunlar, daima Sehl Tüsteri'den söz eder, onun konuşmalarını anlatırlardı. Onların söyledikleri arasında bana her ne hoş gelse, hemen birine yazdırırdım. Ben okur yazar değildim.

Bir gün, su kenarında taharet için oturdum. Bütün yazdıklarım, tamamen suya düşüp yok oldu.. Bu, beni, çok huzursuz etti. Bunca zaman topladığım şeyler hep gitmişti..

O gece Sehl-i Tüsteri'yi rüyamda gördüm. Bana şöyle dedi:

— Ey mübarek, defterin suya düştüğü için incindin mi?.

Dedim ki:

— Evet, incindim ey Üstad..

Şöyle dedi:

— O sözlere olan sevginin hakkını, Allah'ın hakkını, dostların hakkını kendi özünden talep etmez misin?.

Şunu anlatmak istiyordu: Onların gereği ile amel etmez misin?.

Dedim ki:

— Ey Üstad, bu talebi yerine getirmeye bende takat yoktur..

Biz, bu sözleri ederken gördüm ki: Resulüllah S.A. efendimiz ashab-ı suffeden bir cemaat ashabı ile teşrif buyurdu..

Onu görür görmez, sevincimden koşup huzurunda durdum. Yüzüme gülerek baktı ve şöyle buyurdu:

— Neden bu sıddıka (Sehl'e) şunu söylemezsin: Bu zümrenin mahabbeti, onların sözlerinin mahabbeti aynen hakikattir.

Yani: Bunları sevmek, onları sevmektir.

Resulüllah S.A. efendimiz, bu sözleri Sehl-i Tüsteri'yi söylemek için gelmiş gibi idi..

Bunun üzerine, Sehl-i Tüsteri şöyle dedi:

— Estağfirullah ya Resulallah..

Böylece, söylediği sözün eksikliğinden ötürü özür diliyordu..

Resulüllah S. A. efendimiz de onun bu halinden ötürü güldü..

Ve.. ben, halin sevinci ile uyandım..

Bu manada, Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Zu zümrenin işlediğini sevmek, bunların işlediği ameli işlemek gibidir.

Bunların işlerini inkâr etmek dahi, onları inkâr sayılsa uzak görülmez.. Hakikatta, hiç mecaz olmaz.. Gerçek, daima neyse odur; tevil yolu yoktur.

Şöyle anlatıldı:

— Gulam Halil, son günlerinde cüzam illetine tutuldu. Bu sofiye taifesinin büyüklerinden biri bunu duyunca şöyle dedi:

— Bu sofiye taifesinden henüz ermemiş birinin himmeti ve gayreti ile bu hale geldi; ama iyi etmedi.. Ki o, bu sofiye tayfası ile münazaa ederdi.. Ama, bazı bazı bunların işleri onunla yerine gelirdi.. Allah şifa versin..

Bu sözü, Gulam Halil'e anlattılar; hemen o halinden tevbe etti. Her neyi varsa meşayihe gönderdi; kabul eylediler..

Hele bir düşün; bu zümreyi inkâr etmek dahi, merdud olan bir kimseyi sonunda tevbeye getirdi.. Artık, bu sofiye taifesine sevgisi olan, onları makbul sayan kimseyi düşün.. Nasıl olur!.

Allah ondan razı olsun..

---

167. ALİ b. ŞUAYB SAKA

Sırrı mukades olsun..

Hire-i Nişabur'dandır.

Ebu Hafs ile sohbeti vardı.

* * *

Derler ki:

— Bu zat, elli beş kere hacca gitmiştir. Hemen her haccına da Nişabur'dan ihrama girmiştir. Her milden evvel de iki rikât namaz kılmıştı..

Kendisine sordular:

— Bu namaz nedir?.

Şu âyet-i kerimeyi okudu:

— «Orada, kendileri için, mevcud olan menfaatleri müşahede edeler..» (22/28)

Ancak, kendisi şunu anlatmak istiyordu:

— Bu namaz, benim onunla haccımın faydalarındandır.

* * *

Bu zat, Yüce Hakka yakınlık duyunca, bir endişeye kapıldı; on üç gün kendinden geçti.

Bunun hikâyesi, Ebu Hamza Bağdadi'nin halleri anlatılırken geçmiştir. (Bak: Menkıbe 63)

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Yüce Hakkın yakınlığını düşünmek hayret verir; onun zatını düşünmek ise.. cinayettir.

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

108. ALİ b. MUVAFFAK BAĞDADİ

Allah sırrının kudsiyetini artırsın.

Irak meşayihinin eskilerindendir.

Zünnun-u Mısrî'yi görmüştü.

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Bu zatın yetmiş dört kere hacca gittiğini anlatırlar..

Yine bir haccında idi; kendi kendine şöyle dedi:

— Üzüntü ile hacca gidip gelmekteyim. Bunda ne bir gönül huzuru bilirim; ne hal vakit safası.. Ne halde olduğumu da bilmiyorum.

O gece, rüyasında Yüce Hakkı gördü; kendisine şöyle buyurdu:

— Ey Muvaffakoğlu, sen hiç istemediğin kimseyi evine davet eder misin?. Şayet ben seni dilemeseydim, evime davet etmezdim; seni buraya getirmezdim.

* * *

Şöyle duâ etmiştir:

— Eğer ben sana cehennem korkusu ile ibadet edersem, beni cehenneme koy.. Şayet cennet ümidi ile ibadet edersem, orada bana bir makam verme; oraya da koyma..

Senin sevgine, yakınlığına göre ibadet ediyorsam, bir kere olsun bana yüzünü göster; sonra ne dilersen yap..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

109. EBU AHMED KALANSİ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Eski meşayih arasındadır.

Esas adı şudur: Mus'ab b. Ahmed Bağdadî..

Dediler ki:

— Asılda Merv'dendir. Cüneyd-i Bağdadi'nin ve Rüveym'in akranıdır.

Tarihte yazdığına göre: Ebu Ahmed Kalansi hicretin 290. (M. 902.) yılında hacca gitti; hacılar Mekke-i Mükerreme dönüşünden az zaman geçtikten sonra vefat etti.

* * *

Şöyle anlattı:

— Günün birinde, bir cemaatın içinde idim. Söz sırası gelince şöyle dedim:

— Benim izarım..

Bunun üzerine o cemaat benimle konuşmadı. Sebebini de şöyle anlattılar:

— Benim izarım..

Dediğindir..

Bu manada, Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Edepten sayılmaz ki; sofiler arasında:

— Benim izarım, benim nalınım..

Diye söylene.. Onların edepleri arasındaır ki: İnsan hiç bir şeyi kendisine mal etmeye.. Hiç bir mülk sahibi gözükmeye.. Ancak, şeriatın emrine göre zarurî bir durum varsa iş değişir.

Şeyh Şirvani şöyle demiştir:

— Bir sofi ne zaman ki:

— Benim izarım, benim nalınım..

Demeye başladı; ona bakmaman gerekir.. Açıkçası: Dervişlerin, sofilerin mülkü olmaz.

Saadetimizin kaynağı Seyyid Ahmed Buharî — sırrı mukaddes olsun — daima mübarek meclislerinde Nakşıbendî dervilşerine şöyle derdi:

— Şeriat nedir, seninki senin; benimki de benim.. Tarikat nedir, seninki senin; benimki de senin.. Hakikat nedir, ne senin, ne de benim..

* * *

Ebu Ahmed Kalansi hasta oldu; ölüm alâmetleri göründü.. O sırada şöyle dedi:

— İlâhi, şayet katında benim bir değerim var ise.. ölümümü iki konak arasında eyle..

Sonra zarurî bir durum meydana geldi.. Onu deve üzerinde mahfeye koydular ki, bir yere götüreler; yolda vefat etti..

Allah ondan razı olsun..

110. EBÜLGARİB ISFAHANÎ

Allah-ü Taâlâ pâk sırrının kudsiyetini artırsın..

Tahkik ehli zatlardan biri idi..

Büyüklüğünün alâmetleri, kerametleri açık açık belli idi..

Cem makamında aşk gözesine erişmişti. Bu yüzden onun için:

— Hülulî (veya Halulî)..

Derlerdi..

* * *

Şeyh Abdüllah Hafif bu zatı severdi; kendisi ile latife ederdi..

Bir vakit, Şiraz'da hayatından ümid kesti. Müridlerini biraraya getirip şöyle dedi:

— Allah hakkı için, benim sizinle bitecek bir işim vardır; kabul eder misiniz?

Şöyle dediler:

— Ne olursa olsun; söyle..

Şöyle dedi:

— Bu yerde vefat ettiğim zaman, beni kâfirler kabristanına gömünüz.

Orada bulunan müridler, bozuldular ve şöyle dediler:

—Bu ne sözdür?.

Bunun üzerine şöyle dedi:

— Yüce Hakka hep yalvarırım ki:

— Eğer yanında benim bir kıymetim varsa.. Vefatımı Tarsus'ta eyle..

Ama, şimdi burada ölüyorum.. Şundan bildim ki: Onun yanında benim bir değerim yokmuş..

Sonra, aradan az vakit geçti; sağlığını buldu. Kalkıp Tarsus'a gitti ve orada vefat etti..

* * *

Bu sofiye tayfasından biri şöyle dedi:

— Tarsus'da Ebülgarib'in yanına gittim. Onun iki oyluğu şişmişti. Ökçesinden dizine kadar yarılmıştı; kan ve irin akıyordu.. Çok şaşırtıcı bir hali vardı.

Bir kişi şöyle sordu:

— Ne haldesin?.

Dedi ki:

— Gördüğün gibiyim.. Ama, henüz (Eyyüp peygamberin dediği gibi):

— Bana zarar dokundu..
Demedim..
Allah ondan razı olsun..

———— • ————

111. EBU ABDİLLAH KALANSÎ
Allah sırrını mukaddes eylesin..

Bu zat, sofiye zümresinin kerem sahibi zatlarından olup yine bu zümrenin büyükleri sırasında sayılır.

* * *

Demiştir ki:

— Seyahatlarımdan birinde bir gemiye binmiştim. Şiddetli bir rüzgâr oldu; büyük bir tufan çıktı. Orada bulunanlar ağlayıp sızlamaya başladılar; adaklar adadılar. Bu arada bana da dediler ki:

— Sen de bir adak ada..

Dedim ki:

— Ben, dünyalıktan yana bir şeyi olmayan biriyim. Ne adağı adayayım?..

Çokça ısrar ettiler, şöyle dedim:

— İlâhi, bu belâdan kurtulursam; adağım o ki: Hiç fil eti yemeyeyim..

Sordular:

— Senin ettiğin bu adak, nasıl adaktır?. Hiç fil etini yiyen var mıdır ki?.

Şöyle dedim:

— Hatırıma öyle geldi; Hak Taâlâ dilime öyle getirdi.

Sonunda gemi durdu.. Ben, bir cemaatle kenara düştüm. Aradan nice gün geçti; hiç bir şey yemedik.

Bir ara yine oturuyorduk; bir fil yavrusu çıkıp geldi.. Bunu tutup boğazladılar ve etinden yediler.. Bana da sundular. Dedim ki:

— Ben yemin ettim; fil eti yemeyeceğim, diye adak etmiş durumdayım.

Israr edip şöyle dediler:

— Şimdi sıkışık durum var; sözü bozmakta ruhsat vardır.

Onların ısrarlarını kabul etmedim; sözümden de dönmedim.

Ve.. o fil etinden bir mikdar yedikten sonra uyudular. Daha yeni uykuya vardıkları sırada o fil yavrusunun anası yerleri koklaya koklaya geldi; yavrusunun kemiklerini buldu.

Daha sonra, o fil yavrusundan yiyenlerin yanına geldi.. Onları da bir bir kokladı. Her kimde o kokuyu bulduysa.. ayağının altına

alıp ezdi ve öldürdü. Hemen hepsini öldürdükten sonra bana geldi.. Beni çokça kokladı.. Ama, bende o kokudan yana bir eser bulamadı.

Sonra arkasını bana döndü; hortumu ile işaret edip:

— Arkama bin..

Der gibi yaptı. Ben anladım.

Sonra ayağını yukarı kaldırdı; bundan da anladım ki:

— Ayağıma basarak çık..

Diyor.. Ayağına basıp üstüne çıktım. Bu arada:

— Sırtıma düzgün otur..

Anlamına gelen bir işaret etti. Ben de düzgün bir şekilde sırtına oturdum.

Bundan sonra, oradan süratle uzaklaştı..

Beni, ekin ekilen bir yere kadar getirdi. Yine burada bana:

— Aşağı in..

Gibi bir işaret etti. Ben de aşağı indim; o fil, bundan sonra döndü ve gelişinden daha hızlı bir şekilde gitti.

Sabaha kadar orada kaldım. Sabah olunca, orada bir cemaat ortaya çıktı. Beni alıp evlerine götürdüler. Tercümanları vasıtası ile, halimi sordular. Ben de olup bitenleri olduğu gibi söyledim.

Bana dediler ki:

— Sen biliyor musun ki, o kaldığınız yerle buranın arası kaç günlük yoldur?.

O n l a r a :

— Bilmiyorum..

Deyince şöyle dediler:

— Sekiz günlük yoldur; seni buraya bir gecede getirmiş..

Allah ondan razı olsun..

---

112. EBU ABDİLLAH b. CELÂ

Pâk sırrının kudsiyeti artsın..

İkinci tabaka veliler arasında sayılır..

Esas adı şudur: Ahmed b. Yahya Celâ..

Bazıları da, adının şöyle olduğunu anlattılar: Muhammed b. Yahya Celâ.. Böyle olması daha doğrudur.

Aslen Bağdad'lıdır. Ama, Remle'de ve Dımeşk'te (Şam'da) bulunmuştur. Kendisi, Şam meşayihinin de büyüklerindendir.

Ebu Türab Nahşebi'nin, Zünnun-u Mısrî'nin talebisidir.

Kendisinin babası Yahya Celâ ile, Ebu Ubeyd Büsrî ile sohbette bulunup sefere çıkmıştır.

Dukkî'nin üstadıdır.

Bilgin, vera ve takva sahibi bir zattır..

* * *

Vaktin birinde; Ebu Hayır Tinati, Ebu Abdillah Celâ'yı havada bulut içinde giderken gördü ve seslenerek şöyle dedi:

— B i l d i m..

Ebu Abdillah buna cevap olarak şöyle dedi:

— B i l e m e d i n..

Bunu açıklayan Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— B i l d i m..

Demesi, onun kim olduğunu bildiğini anlatıyordu.. Ebu Abdillah'ın da:

— B i l e m e d i n..

Demesi ise şu manayadır: Üstün makamımı bilemedin..

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Şanına yakışır bir şekilde büyüklüğü ile Ebu Bekir Vasıtî şöyle demiştir:

— Ben, bir tamam erkek, bir de yarım erkek biliyorum. Onları görüp durmaktayım..

O tamam erkek Ebu Ümeyye Mahurî, o yarım erkek ise Ebu Abdillah Celâ'dır.

Vasıtî'ye sordular:

— Niçin onun için tamam erkek, bunun için de yarım erkek tarifini yapıyorsun?.

Şöyle anlattı:

— Ebu Ümeyye Mahurî, mahluk elinden hiç bir şey alıp yememiştir. Mahlukatın yapması olmayan şeylerden yerdi..

İbn-i Celâ ise.. bir kişinin malından yerdi. Onun adına şöyle derlerdi:

— Ali b. Abdillah Kattan..

Ebu Bekir Vasıti, hiç kimseyi beğenmezdi.. Ona göre mahluk düşüktü. Bir de, tevhid ilminde üstünlüğü icabı böyle idi..

* * *

Ebu Abdillah Celâ'ya mahabbetten sordular, şöyle dedi:

— Benim mahabbetle ne gibi bir münasebetim olabilir; tevbeyi öğrenmeye çalışıyorum..

* * *

Yine sordular:

— Fakir, fakr ismine ne zaman lâyık olur?.

Şöyle dedi:

— Ne zaman içinde ve dışında bir talep ve arzu kalmaz ise.. o zaman olur..

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Ebu Türab Nahşebî ile üç yüz kimse su kapları ile çöle gittiler. Sonunda onunla iki kişi kaldı..

Şunlardı: Ebu Abdillah Celâ ve Ebu Ubeyd Büsrî..

Allah ondan razı olsun..

113. EBU ABDİLLAH HAKAN SOFÎ

Sırrı mukaddes olsun..

Bağdad sofilerinin büyüklerindendir.

* * *

Şeyh Cafer Haddad demiştir ki:

— Ebu Abdillah Hakan, kerametlerin sahibi bir zattı..

Bu arada, İbn-i Kassab Razî'nin de şöyle dediğini anlatmıştır:

— Bağdad çarşısında babamın bir dükkânı vardı. Bir gün, dükkânın kenarında oturuyordum. Aniden bir şahıs geçti. Sandım ki: O şahıs, Bağdad fukarasındandır.. O sırada, henüz ergenlik çağına gelmemiştim. Hatırım, o kişiden yana çekildi..

Hemen kalktım; ona selâm verdim. Bir dinarım vardı; onu da onun önüne bıraktım.

O dinarı aldı; geçip gitti. Fakat, bana öyle beklediğim gibi bir iltifatta bulunmadı..

Kendi kendime şöyle dedim:

— O bir dinarımı boşa giderdim..

Sonra onun ardından gittim. Mescid-i Şevniziye'ye geldi. Orada fukaradan üç kişi oturuyordu. Dinarı onlardan birine verdi ve kendisi namaza durdu.

O dinarı alan kimse dışarı çıktı. Ben bunun da peşine takıldım. Gitti, pazardan yiyecek aldı; getirdi, arkadaşları ile yediler.

Ama, benim o bir dinar verdiğim şahıs hâlâ namazda duruyordu.

Onlar, yemeklerini bitirdikten sonra, o şahıs da namazını tamamlayıp çıktı. Onların yanına geldi ve şöyle dedi:

— Biliyor musunuz, benim sizinle yemek yemeyişimin sebebi nedir?.

Dediler ki:

— Bilmiyoruz..

Şöyle anlattı:

— O dinarı bana bir genç verdi. Hak Taâlâ'dan diledim ki: Onu bu dünyaya kul olmaktan kurtara; kurtardı..

İbn-i Kassab diyor ki:

— Onu dinledikten sonra, elimde olmadan, onun önüne gidip oturdum. Şöyle dedim:

— Doğru söylüyorsun, ey Üstad..

İşbu şahıs Hakan Sofi idi..

Hicretin 279. (M. 892.) yılında vefat etti..

Allah ondan razı olsun..

114. EBU ABDİLLAH BÜSRİ

Allah sırrının kudsiyetini artırsın..

Adı şudur: Muhammed b. Hessan..

Meşayihin eskilerindendir.

Ebu Türab Nahşebi ile sohbet etmiştir.

* * *

İbn-i Celâ şöyle anlattı:

— Altı yüz şeyhle karşılaştım. Bunların içinde şu dört kişi gibisini görmedim:

a) Zünnun-u Mısri..
b) Ebu Türab Nahşebi..
c) Ebu Abdillah Büsri..
d) Ebülabbas b. Ata..

* * *

Ebu Ubeyd Büsri'nin arkadaşlarından biri şöyle demiştir:

— Ebu Ubeyd Büsri bir işle meşguldü. Onun bu meşguliyeti, hac vaktine üç gün kalana kadar sürdü. Bu sırada, bu sofiyeden üç kişi geldi ve şöyle dedi:

— Ya Eba Ubeydillah, hacca gitmek ister misin?.

Onlara şu cevabı verdi:

— Y o k..

Ama, beri yandan yüzünü bana döndürüp şöyle dedi:

— Senin şeyhin onların demek istedikleri şeye, yani: Tayy-ı arza

(kısa zamanda uzun yol almaya) ve kendi istediğini yapmaya onlardan daha güçlüdür.

* * *

Şöyle anlatırlar:

— Ramazan ayı geldikte, Ebu Ubeyd (1) evine girip hane halkına şöyle derdi:

— Şu odanın kapısını üzerime kapatın..

Böyle ederlerdi; ancak küçük bir delik bırakırlardı; her gece oradan içeriye bir ekmek verirlerdi.

Bayram günü geldiği zaman; o kapıyı açarlardı. Ve.. o otuz ekmeği bir köşede bulurlardı.

Ki o: Bu otuz gün içinde ne bir şey yerdi; ne bir şey içerdi, ne de uyurdu.. Bütün ay, tek taharetle (abdestle) namaz kılardı.

* * *

Şöyle anlattılar:

— Ebu Ubeydillah, bir taya binip gazaya çıktı. Yolda giderken, o tay düşüp öldü.. Bunun üzerine şöyle duâ etti:

— Allahım, bu tayı, Basra'ya varıncaya kadar bana emanet ver..

Derhal o tay yerinden kalktı; dip diri oldu.

Gaza işi tamam oldu; Basra'ya gitti. Orada oğluna şöyle dedi:

— Bunun eğerini al..

Oğlu şöyle dedi:

— Şimdi olmaz; bu çok terlemiş, tere boğulmuş..

Ama o oğluna şöyle dedi:

— Bunun eğerini al; o emanettir..

Ve.. o tayın eğerini üzerinden alır almaz, o tay düşüp öldü..

Demiştir ki:

— Nimetlerin çoğalması sahibi için bir tarddır. Bir kimse nimetlere razı olursa tarda razı olur.

Belâ ise, bir Hak yakınlığıdır. Bir kimseye belâ kötü gelirse.. o kimse, yakınlığı ve Hakka yaklaşma duygusunu kaybeder.

* * *

Şöyle anlattılar:

— Bir gün, Dımeşk'te arkadaşları ile bir yerde oturuyordu.

---

(1) U B E Y D : Burada menkıbesi yazılan zatın bir başka adıdır. Hem Ebu Abdillah, hem de Ebu Ubeydillah olarak geçiyor.. Biz de eseri öyle aldık..

Tam bu sırada bir atlı geçti. Bir de köle hizmetkârı vardı; kızgın bir şekilde eğer örtüsü ile onun peşinden koşuyordu.

Ebu Ubeyd'in yanına geldiği zaman şöyle duâ etti:

— Ya Rabbi, beni azad eyle; bu meşakkattan kurtar.

Ebu Ubeyd'in tarafına da dönüp şöyle dedi:

— Ey Şeyh, bana duâ et.

Ebu Ubeyd şöyle duâ etti:

— Ya Allah, bu kulu cehennem ateşinden ve kölelikten kurtar; azad eyle.

Tam o sırada, o atlı bineğinden düştü. Sonra hizmetkârına baktı ve şöyle dedi:

— Allah rızası için seni azad eyledim.

O köle, gitti eğer örtüsünü onun önüne bıraktı ve şöyle dedi:

— Beni sen azad eylemedin; şunlar azad eylediler..

Böyle derken, Ebu Ubeyd ve arkadaşlarına işaret ediyordu.

Ve.. o köle dünyadan gidinceye kadar bunlarla beraber kaldı. Yani: Ebu Ubeyd ve arkadaşları ile..

Bir gün oğlu kendisine gelip şöyle dedi:

— Babacığım, birkaç testi yağım vardı. Dışarı çıkarırken, düşüp döküldü. Sermayem boşa gitti.

Şöyle dedi:

— Ey oğul, o halde babanın sermayesi ile sermayelen. Vallahi, babanın dünyada ve âhirette Allah-ü Taâlâ'dan başka sermayesi yoktur.

Allah ondan razı olsun..

---

115. EBU ABDİLLAH SENCERÎ

Allah sırrının kudsiyetini artırsın..

İkinci tabaka veliler arasındadır. Kendisi, Horasan meşayihinin büyükleri arasındadır.

Ve.. onların eli açık gençlerindendir.

Ebu Hafs ile sohbette bulunmuştur. Onunla tevekkül yoluna girerek, çöl yolculuğuna çıkmıştır.

* * *

Demiştir ki:

— Evliyanın alâmeti üçtür:

a) Yüksek bir makamda olduğu halde, tavazu sahibi olmak..

b) İmkânı yerinde iken, zühd yolunu tutup ganigönüllü olmak..

c) İntikam almaya güçlü iken, insafa gelip bağışlamak..

* * *

Demiştir ki:

— Bir vaizin meclisinde zenginler fakir, fakirler de zengin olup kalkmazlarsa; o kimse vaiz değildir.

* * *

Demiştir ki:

— Müridlere en faydalı şey, salihlerle sohbet arkadaşı olmaktır. İşlerde ve huylarda onlara uymaktır; onların yolunda gitmektir.

Ayrıca, Allah'ın dostlarının kabirlerini ziyaret etmektir.

Daha sonra, arkadaşların ve fukara dervişlerin hizmetinde bulunmaktır.

* * *

Sordular:

— Neden sofîlerin âdeti olduğu üzere hırka giymiyorsun?.

Şöyle dedi:

— Bir kimse, fütüvvet ehli değilken, onların kılığına girmek münafıklıktır. Bilhassa, onların halini ve gidişatını özünde benimsemez ise..

* * *

Sordular:

— Fütüvvet nedir?.

Şöyle anlattı:

— Halkın, görülen noksanlarını mazur saymaktır. Kendi kusurunu da görmektir.

Bütün mahlukata şefkat göstermektir; kim olursa olsun, ister iyi, ister kötü..

Fütüvvetin kemali odur ki: Halk, seni Yüce Hak'tan ayırmaya; araya perde olarak girmeye..

* * *

Bir şahıs ona şöyle dedi:

— Bir dinarım var, onu sana vermek istiyorum. Bunda ne gibi bir yarar görüyorsun?.

Şöyle dedi:

— Verirsen senin için iyidir; vermezsen benim için iyidir..

* * *

Bu sofiye tayfasından biri şöyle anlattı:

— Ebu Abdillah Senceri ile Tırablus'tan yol arkadaşı oldum. Nice gün ve nice gece gittik; hiç bir şey yemedik.

Bir parça taze kabak gördüm; yola düşmüştü. Onu yerden alıp yemek istedim; Şeyh'in bana doğru baktığını gördüm. Anladım ki: Yememi istemiyor.. Bıraktım, yemedim.

Ondan sonra, zuhurattan beş dinar geldi.

Bir köye geldik. İçimden şöyle dedim:

— Bari burada bir yiyecek satın alsa..

Ama geçip gitti; hiç bir şey satın almadı..

Sonra dönüp bana şöyle dedi:

— İstersen, aç susuz yürüyelim. Hiç bir şey de satın almayalım. İşte yolumuzun üzerinde bir köy var. Orada da çoluk çocuk sahibi biri var. Oraya gittiğimiz zaman o kimse bize hizmet eder. Biz de o beş dinarı ona veririz, çoluk çocuğunun ihtiyacını giderir.

O köye ulaştık; o o beş dinarı da oradaki kimseye verdik; çoluk çocuğuna sarf etti.

Dışarı çıktıktan sonra bana şöyle sordu:

— Nereye gitmek istiyorsun?.

Dedim ki:

— Seninle yol arkadaşı olup gitmek istiyorum.

Şöyle dedi:

— Ben seninle arkadaş olamam. Bir parça yaş kabuk parçasına hıyanet ederken benimle yol arkadaşı olmak istiyorsun..

Böylece, kendisi ile yol arkadaşlığı etmeme razı olmadı..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

116. EBU ABDİLLAH HASRÎ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Basra halkındandır. Meşayihin eskilerinden ve Feth-i Musılî'nin de talebesidir.

* * *

Derdi ki:

— Feth-i Musılî'nin şöyle dediğini işittim:

— Otuz şeyhle sohbet ettim; bunların hepsi de ebdal zümresin-

dendi. Hemen hepsi de, kendilerinden ayrıldığım zaman bana şu tavsiyede bulundular:

— Sakın, taze delikanlılarla arkadaşlık etme; onlarla oturup kalkma..

Allah ondan razı olsun..

---

117. CAFER b. MURAKKA

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Ebu Abdillah Hasrî şöyle dedi:

— Cafer Murakka'ın şöyle dediğini işittim:

— Otuz yıldan beri şunu ararım:

— Allah..

Diyen kimse, bu ismin hakikatını bulmuş mudur?.

Böyle birini göremedim.

Allah ondan razı olsun..

---

118. ALİ b. BENDAR HÜSEYİN SOFÎ SAYRAFÎ

Allah sırrının kudsiyetini artırsın..

Beşinci tabakadan veliler arasında sayılır.

Son gelen Nişabur Meşayihinin büyüklerindendir.

Dizar meyaşihinden nasiplidir; onların sohbetlerinden ganimet bulmuştur.

Nişabur'da Ebu Osman Hayrî ve Mahfuz ile sohbet etmişti.

Semerkand'da Muhammed Fazl Belhî, Belh'te Muhammed Hamil, Cürcan'da Ali Cürcanî, Rey'de Yusûf Hüseyin, Bağdad'da Cüneyd, Rüveym, İbn-i Ata, Semnun, Cerir, Şam'da Tahir Mukaddesî, İbn-i Celâ, Ebu Amr Dımeşkî, Mısır'da Ebu Bekir Mısrî, Ebu Bekir Rakkas, Ebu Ali Ruzbarî ve Meşayih-i Cihan gibi zatları görmüştür.

Bu zatlardan çokça *hadis-i şerif* rivayet etmiştir. Hadis-i şerifte kendisi güvenilir bir zattı.

Hicretin 359. (M. 969.) yılında dünyadan gitmiştir.

* * *

Vaktin birinde, Ali Bendar ile Şeyh Ebu Abdillah Hafif bir köprüye uğradılar. O köprüden, iki kişi yanyana geçemezdi.

Şeyh Abdullah Hafif, bu zata şöyle dedi:

— Sen önde yürü..

Bu zat şöyle dedi:

— Ne sebeple ileri yürüyeyim?.

Ebu Abdillah şöyle dedi:

— Sen, Cüneyd-i Bağdadi'yi görüp durmaktasın; ben onu görmedim.

Bu manada, Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Bu sofiye taifesinin en büyük bağlılıkları, pirlerinin yüzünü görmek ve onların sohbetleri ile ganimet bulmaktır.

* * *

Ali Bendar demiştir ki:

— Dünya belâ üzerine kurulmuştur. Orada belâsız ve mihnetsiz bir iş yapmak muhal bir iştir.

* * *

Demiştir ki:

— Arayanlar, Yüce Hakkı hevaî arzularla, kolay yoldan elde etmeye bakarlar. Halbuki Yüce Hakkı bulmak, ancak iki cihanı atıp kurtulmakla olur.

Yine demiştir ki:

— Muhalefetten uzak dur. Bir kimseyi ki, Yüce Hak kulluğa kabul buyurmuştur; sen de onu kardeşliğe kabul et.

* * *

Demiştir ki:

— Halkla meşgul olmaktan uzak dur. Zira bu zamanda, halkla uğraşmakta bir fayda kalmamıştır.

* * *

Demiştir ki:

— Dımeşki'ye (Şam'a) gittim. Üç gün sonra da, Ebu Abdillah Celâ'ya vardım. Bana sordu:

— Ne vakit geldin?.

Dedim ki:

— Üç gün oluyor..

Tekrar sordu:

— Bu üç gündür neredeydin?.

Dedim ki:

— İbn-i Cavsa yanında hadis yazıyordum..

Şöyle dedi:

— Seni faziletli ile uğraşmak, farzla olmaktan almış..

Yani: Nafile ile uğraşmak, seni farzdan almış..

Bu manada, Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Bu yolun büyüklerinin yüzünü görmek, farzlar cümlesindendir. Bunların yüzünü görmekten bulduklarını hiç bir şeyde bulamazlar..

— «Hasta oldum, ziyaretime gelmedin..»

Kudsi hadisi anlatılan manaya işarettir.

Şeyh'ül-İslâm, aynı manayı şu niyazı ile dile getirmek istemiştir:

— İlâhi, dostlarına ihsan eylediğin bu ne hikmettir!. Onları arayan seni buluyor. Seni görmeyen de onları bilemedi..

Daha sonra şu beytini okudu:

Seni isteyene ayna ettin beni, gören beni görür seni;
Yok basiretleri ki onların, dıştan bakıp görseler de seni..

Üstteki Arapçası, bir başka yönü ile şöyle manalandırılmıştır:

Her dide-i hakkanî Hakkı görmez hakka;
Çün talib-i hak sensin aşıklara sor Hakkı..
Eğer hacib ise nuru, can çeşmine hariçte;
Dil ayine-i Hak'tır, ayinede gör Hakkı..

Kerem sahibi büyük zatların sözlerini anlamak için, yine o kıratta büyük zatlar gereklidir.

Gönül derdine müptelâ olan kimselerin sözlerini ve hallerini anlamak için aynı derdi taşıyanların bulunması gerekir.

Kerem sahibini yine onun gibi kerem sahibi biri görebilir.

Bir kimse, tek zatı görmek için, bütün bağlardan kopup tek olursa o teki görebilir.

Her kim, kerem sahibi bir zatı görür ise.. Hakikatta tek olan zatı görmüş olur. Zira, o anda, o kerem sahibi ortada yoktur. Onun yolundan Yüce Hakkın cemali doğmuştur.

Kısa bitti; söz tamam oldu. Yüce Hak zaman zaman, kulu kendi kulluğundan alır. Kendi varlığını göstermek bahanesi ile bir cemaata zâhir olur. Ta ki: Gözler onu görmek sureti ile huzura dalalar. Gönüllerinin murakabesi ile de mesrur olalar.

Ne zaman hakikat gizlenir ise.. o zaman kul ortaya çıkar. Her ne zaman güneş ortaya çıksa, gölge uzaklaşır.

Bir kul, tekrar kulluğuna dönmez ise.. o mahbub sayılır. Kaldı ki, kul kulluğu ile de mahbup sayılır. Kendi kulluk bahanesi ile Yüce Hakkın cemalini örter. Bahane ne kadar azalır ise.. hakikat artar. Bahane tamamen ortadan kalkıp gittiği zaman hakikat olduğu gibi gelir. Her ne zaman hakikat gelir ise.. bahane de gider.

İşte:

— Â d e m..

Dedikleri anlatılan manayı canlandırır; işi budur. Âdemliği, bu dışta görünen süslere bağlamayasın; öyle sanmayasın..

Biri ortadaki bahaneye bakar; diğeri de Hakka bakar.. Ama asıl değer hakikattadır; bahanenin bir değeri yoktur.

* * *

Ali Bendar'ın bir oğlu vardı. Temizoğlu temiz değerli bir zattı. Ârifoğlu ârif idi.. Hemen her manayı ayırd etme kabiliyetine sahipti..

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Muhammed Ali b. Bendar'ın yazısı ile bir yazı gördüm. Vasıti'nin bir kitapta şöyle dediği anlatılmıştı:

— İşten ve sözden yana, bu sofiye tayfasının her neyi var ise.. cümlesini şu iki âyet-i kerimede bulmak mümkündür:

— «Semadan su indirdi; onlardan çift çift türlü bitkiler çıkardı.» (20/52)

— «İyi ve münbit zeminin nebatı, Rabbının izni ile güzel çıkar.» (7/58)

Şeyh'ül-İslâm demiştir ki:

— Ben, onun kim olduğunu bu âyet-i kerime ile bildim..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

119. MUHAMMED b. FAZL BELHÎ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

İkinci tabaka veliya arasındadır.

Kendisi aslen Belh ilindendir. Ama mutaassıplar, kendisini tuttuğu yoldan dolayı günahsız olarak Belh'ten sürmüşlerdir.

Şehirden çıktıktan sonra yüzünü onlara çevirip kendilerine beddua etti.

Üstteki manada Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Onun bu beddualarından ötürü, Belh'ten artık hiç bir sofi çıkmadı.

Ama, kendisi Semerkand'a gittikten sonra orada kadı tayin ettiler.

Oradan da hacca gitti.

Nişabur'a ulaştığı zaman, kendisinden bir meclis kurmasını istediler. Kürsüye çıktı:

— Allah-ü Ekber, velezikrullahi ekber, ve rıdvanün minellahi ekber. (Allah en büyüktür. Allah'ın zikri en büyüktür. Allah'dan rıza en büyüktür.)

Diye okudu ve kürsüden indi.

Sonunda yine Semefkand'e geldi ve orada vefat etti; dünyadan göçtü.

Hicretin 319. (M. 931.) yılında Ebu Osman Hayri, ona bir yazı yazdı ve sordu:

— Şekavetin alâmeti nedir?.

Şu cevabı verdi:

— Üç şeydir. Şöyleki:

a) İlim verile; ama amelde başarı verilmeye..

b) Amelde başarı verile, ama ihlâs verilmeye; mahrum bırakıla..

c) Allah dostlarının sohbet devleti müyesser ola; ama onlara ikram ve saygı yerine gelmeye..

* * *

Ebu Osman demiştir ki:

— Muhammed b. Fazl, erlerin mihenk taşıdır.. Yani: Hak erlerinin.. Kimin sağlam, kimin çürük olduğunu ortaya çıkarır.

* * *

Şeyh'ül-İslâm Ebu Bekir Vasıti'nin şöyle dediğini anlatmıştır:

— Hiç kimse, Muhammed b. Fazl gibi söz edemez. Zira o, daima kendinden söz eder; başkalarının sözünden az anlatır.

Bu cümleden olarak, Muhammed b. Fazl'ın şöyle dediği anlatılmıştır:

— Bir şey vardır ki; onun varlığı ile cümle şeyler güzel olur, onun yokluğu ile de cümle şeyler bozuk olur, işbu şey: İstikamettir.. Yani: Doğruluk..

Şeyh'ül-İslâm dedi ki:

— Onun bu sözünün aslı, şu âyet-i kerimedir:

— «**Emr'olunduğun gibi dürüst ol.**» (11/112)

Bir kimse, Resulüllah S.A. efendimize şöyle dedi:

— Ya Resulellah, bana bir tavsiyede bulun..

— Resulüllah S.A. efendimiz şöyle buyurdu:

— «**Allah'a iman ettim..**

Dedikten sonra istikamet sahibi ol.»

Yani: Doğru Allah'a inan ve doğru olmaya çalış..

* * *

Muhammed b. Fazl demiştir ki:

— Şaşarım şu kimsenin haline ki; dağları, ovaları, dereleri aşar gider. Bundan niyeti, Yüce Hakkın evine gidip orada peygamberlerin eserlerini göre.. Acaba, neden nefis, heva vadilerini, ovalarını aşıp Yüce Yaratanın eserlerini görmek istemez.

* * *

Demiştir ki:

— Bir müridin dünyalık topladığını görürsen; onun bu talebini kendisinin gerilemesine ve kötü haline bir nişan bilesin..

* * *

Demiştir ki:

— İnsanlar arasında en çok Allah'ı bilen onun emirlerini yerine getirmekte ve yasaklarından kaçmakta, Resulüllah'ın sünnetine tabi olmakta pek sıkı durandır..

Bir kimse, kendisini Allah'a yakın bulursa.. onun emirlerini yerine getirmek için düşkün olur..

Her kim, Resulüllah S.A. efendimizin sünnetine tabi olmaktan uzak durursa.. o kimse, kendisini Yüce Hak'tan uzak bilmelidir.

* * *

Muhammed b. Fazl'a Zühd'den sordular; şöyle anlattı:

— Dünyaya noksanlık gözü ile bakmaktır. Sonra, ondan yüz çevirip değerli ve keremli yaşamaktır.

Allah ondan razı olsun..

120. MUHAMMED b. HAKİM TİRMİZİ

Allah-ü Taâlâ değerli sırrının kudsiyetini artırsın..

İkinci tabaka büyükler arasında sayılır..

Künyesi şudur: Ebuabdillah..

Horasan meşayihinin büyüklerindendir.

Şu zatlarla sohbeti vardır: Ebu Türab Nahşebi, Ahmed Hadraveyh, İbn-i Celâ..

Çokça hadis-i şerif toplamıştır. Bu yolda çokça da eserleri vardır.

Hemen her kitabının açıklamasında, kerametleri açık açık görülmektedir. Şu eserleri vardır: Hatm-i Velâyet, N e h c, Nevadir'ül-Usul fi Marifet'ir Ahbar'ir-Resul..

Zâhir ilimleri üzerine de hayli eseri vardır.

Bir de tefsir yazmaya başlamıştır; ama tamamlamaya ömrü yetmemiştir.

Bu zat, Hızır aleyhisselâmla sohbet edenlerdendir.

Bu manada, kendisinin müridi olan Ebu Bekir Verrak şöyle demiştir:

— Her pazartesi günü, onun yanına Hızır gelirdi.. Birbirlerinin hallerini araştırırlardı.. (Yani: Müştereken bir durum muhakemesi yaparlardı..)

Hicretin 255. (M. 868.) yılında vefat etti.

Fasl-ı Hitab kitabında böyle yazılmıştır.

* * *

Keşf-i Mahcub kitabının yazarı şöyle anlatmıştır:

— Bu zat, benim yanımda gayet büyük bir kimsedir. Bana göre öyle bir hal almıştır ki; gönlüm tamamen ona tutulumştur.

Şeyhim olan zat, onun hakkında şöyle demiştir:

— Muhammed bir dürrüyetim olup âlemde onun bir eşi yoktur.

* * *

Demiştir ki:

— İsteyerek bir şey yapmadım, hiç bir eser yazmadım; bu yazılanlar da bana onlardan yana bir şey de bağlanamaz. Ancak, sıklntılı bir durumu olduğu zaman onlarla kendimi oyalar, teselli bulurum.

Bilhassa kalbimde bir tutukluk, işimde bir perişanlık olduğu zaman..

* * *

Demiştir ki:

— Bir kimse, ubudiyet vasıflarının (kulluk işlerinin) cahili ise.. rübubiyet işinde dahi o kimse yine cahildir.

Daha açık manası ile şunu anlatmaktadır:

— Bir kimse kendi özünü bilmez ise.. Yüce Hakkı bilip anlamaz..

* * *

Demiştir ki:

— Yüce Allah'ı gerçek manada sevmek o dur ki; onu daima anasın ve ünsiyetin onunla ola.. Bu hal devam edip gide..

* * *

Kendisine zat ve fiiller sıfatından sordular, şöyle dedi:
— Bir şeyde eksik artık ihtimali var ise.. o fiil sıfatlarındandır. Bir şeye ki, noksanlık gelmez; o da zata dair sıfatlardandır.

* * *

Dediler ki:
— İsar (tercih) nedir?.
Şöyle anlattı:
— Bir başkasının arzusunu, kendi arzundan üstün tutmandır.

* * *

— Yakin nedir?.
Diye sordukları zaman da şöyle dedi:
— Kalbinde Yüce Allah'a yer vermendir.. Bilhassa onun emrine karşı kararlı bir tutuma sahib olmandır..

* * *

— Şükür nedir?.
Dedikleri zaman şöyle anlattı:
— Şükür, kalbini nimet veren zata bağlamandır.

* * *

— Şah Nakşıbend..
İsmi ile bilinen, Bahaülhak Veddin Muhammed Buharî Hazretleri, daha önceki sülûkünden ve ilk hallerinden anlatmıştır. Bu arada, büyük meşayihin ruhlarına teveccüh edişinin güzel neticesini gördüğünü açıklamıştır.
Sonra demiştir ki:
— Her ne zaman Kudvet'ül-evliya Hace Muhammed Hakim Tirmizi'nin ruhaniyetine teveccüh vaki olsaydı; mutlaka onun eseri ortaya kendiliği olmadan, saf, temiz bir şekilde çıkardı. Hangi teveccüh olursa olsun; kendisinden yana hiç bir eser veya toz bulaşmazdı.. Zira, kendisine ait bir sıfat belirtisi görülmezdi; bundan yana tertemizdi..

* * *

Meşayih demiştir ki:
— Allah'ın velî kullarının halleri çeşit çeşittir.
Bazısının, kendinden yana ne bir namı vardır; ne nişanı, ne de bir sıfatı..
Bazısı da, sıfatlı olur..
Bazısı da sıfattan yana bir şan alır.
Meselâ, kendileri şu sıfatların sahibi olurlar:

— Marifet ehli..
— Muamele ehli..
— Mahabbet ehli..
— Tevhid ehli..

Amma, her ne olursa olsun; Allah'ın veli kullarının halinin kemali, son derecesi, hiç bir sifatın sahibi olmamaktır. Hiç bir alâmete sahib olmamaktır..

Büyüklerin anlattıkları budur..

Ancak, hiç bir alâmetin sahibi olmamak, Yüce Hakkın zatının keşfi ile olur. Böyle bir şey de, çok büyük makamdır. Derece itibarı ile pek üstündür.. Bunu, işaretle, ibare ile anlatmak zordur. Hiç bir işaret ve hiç bir tabir, onun özünü bulup anlatamaz. Bu manada, ifade kusurludur.

Allah ondan razı olsun.

121. ALİ BEKÂR

Allah sırrının kudsiyetini artırsın.

Künyesi şudur: Ebülhüseyin..

Meşayihin eskilerindendir.

İbrahim Edhem ile sohbeti vardır.

Şam'da bir beldenin adı olan Masısa'da dervişliğe dalıp murabıt oldu; orada yerleşti.

* * *

Şöyle anlattılar:

— Akşam olunca, cariyesi yatağını hazırlardı. Sonradan kendisi, o yatağın üzerine elini koyar ve şöyle derdi:

— Vallahi, sen güzel şeysin. Lâkin, Allah adına yemin ederim ki; bu gece senin üzerinde yatmayacağım.

Böylece, sabah namazını yatsı abdesti ile kılardı.

* * *

Bu sofiye zümresinden biri demiştir ki:

— Ali Bekâr'ın yanına gittim. Bu sırada, kendisi atı için arpa hazırlıyordu. Şöyle dedim:

— Ey Ebu Hasan, bu işi yapmak için kimsen yok mudur?.

Şöyle anlattı:

— Gazalardan birinde idim. Müslümanlar bozguna uğradı, kaçtılar. Ben de onlarla birlikte kaçtım.

Atım gevşeklik edince şöyle okudum:

— İnna lillahi ve inna ileyhi raciun.. (Biz Allah içiniz, Allah'a dönücüyüz.)

Atım da aynısını okudu ve şöyle dedi:

— Sen beni falan cariyeye bıraktın. O benim halimi kayırırdı.. İşte ondan sonra; atımın hizmetini kendim görmeyi üzerime aldım. Artık onun hizmetini kendim görmeye karar verdim.

* * *

Bu zat hakkında şöyle anlattılar:

— Arkadaşlarından biri ile sahraya odun toplamaya gitti. Orada, birbirlerinden ayrıldılar.. Arkadaki her nekadar beklediyse, kendisi gözükmedi. Sonunda, onun gittiği tarafa gitti ve şu manzara ile karşılaştı:

Kendisi, mürabba halinde oturmuş; bir yırtıcı canavar da onun dizine başını koymuş uyuyor..

Ve.. kendisi, onun bacaklarını ovalıyor..

Arkadaşı ona şöyle der:

— Daha nekadar oturacaksın?.

Bunun üzerine şöyle söyler:

— Bu canavar, başını dizime koyup uyudu. Bunun uyanmasını bekliyorum. Sen git; peşinden gelir sana yetişirim, dedi.

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

122. EBU ABDİLLAH ABADANÎ

Allah sırrının kudsiyetini artırsın..

Sehl b. Abdillah'ın has talebeleri arasındadır.

* * *

Demiştir ki:

— Nice zaman, Şibli'nin sözleri bana erişti. Ben de, bu yüzden onu görmeyi arzu ettim. Zayıf, yaşlı bir babam vardı; onu yalnız bırakıp gidemedim.

Babam âhirete göçünce, yola çıktım; Bağdad'a vardım.

Şibli'nin tarafına gitmeye niyetlendim.. Onun yakınına geldiğim zaman, dervişlerden bir topluluk gördüm; onun yanından geliyorlardı. Beni görünce durumu bildiler ve şöyle sordular:

— Neye geldin?.

Şöyle dedim:

— Şibli'yi görmeye geldim; acaba benimle buluşur görüşür mü?.

Şöyle dediler:

— Buluşur buluşmasına ama, olmaya ki ona bir karşılık veresin ve bir iddiaya girişesin..

Dedim ki:

— Öyle bir şey etmem..

Sonunda onunla buluştum. O gün cuma idi; onun saltanat ve kavga günü idi..

— Selâmün aleyküm.. (Size selâm..)

Dedim; bana şöyle dedi:

— Ve aleykesselâm.. (Sana da selâm..) Sen nesin, ebadekellah (Allah seni yoketsin..)

Böyle demek, onun âdeti idi.. Dedim ki:

— Ben, (BA) harfi altındaki noktayım.

Şöyle dedi:

— Makamını açıkla; neredensin?.

Dedim ki:

— Eğer söylersem, beni kabul etmezsin..

Onun yanından biraz uzaklaştım. Kendi kendime şu niyette idim: Onu iyice göreyim, ondan sonra da gideyim..

Âniden içeri bir derviş girdi. Selâm verdi; Şibli ona şöyle dedi:

— Ve aleykesselâm.. Sen nesin, Allah seni yok etsin..

Tıpkı, bana dediği gibi..

Derviş, buna cevab olarak şöyle dedi:

— Ne muhal etti, ne de hale kattı..

Bu söz, Şibli'nin hoşuna gittiğinden güldü..

Ve.. ben, ondan bu faydayı elde edip gittim.

Allah ondan razı olsun..

123. EBU ABDİLLAH HADREMÎ

Allah sırrının kudsiyetini artırsın..

Ürtaiş şöyle anlattı:

— Ebu Abdillah Hadremi yirmi yıldan beri hiç konuşmamıştı. Kendisine tasavvuftan sordum; bana Kur'an'dan cevap verdi:

— «Onlar öyle erlerdir ki; Allah'a verdikleri sözde doğrudurlar.» (33/23)

Tekrar sordum:

— Onların sıfatı nedir?.

Şu meâldeki âyet-i kerimeyi okudu:

— «Kendilerini bile göremezler. Kalbleri idrâk ve fehim kabiliyetini zay eder.» (14/43)

Tekrar sordum:

— Onların hallerden yana yerleri neresidir?.

Bunun için de şu meâldeki âyet-i kerimeyi okuyarak haber verdi:

— **«Her şeye kadir olan padişahlar padişahının katında ve sadakat makamındadırlar.»** (54/55)

Sonra şöyle dedim:

— Biraz daha artır..

Bu sefer de şu meâldeki âyet-i kerimeyi okudu:

— **«Gerçek şu ki: Göz, kulak, kalbden her biri sorumludur.»** (17/36)

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

124. EBU ABDİLLAH SALİMÎ

Allah-ü Taâlâ pâk sırrının kudsiyetini artırsın..

Adı şudur: Ahmed b. Salim Basrî..

Kendisi Basra'da bulunurdu.

Sehl-i Tüsteri'nin de talebesidir. Otuz yıl veya altmış yıl onunla beraber kalmıştı. Tarikatı da, ondan almıştı..

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Ebu Abdillah Salimî şöyle demiştir:

— Hak Taâlâ, ezelde her şeyi gördü..

Onun bu sözü yüzünden kendisinden yüz çevirdiler.

Ebu Abdillah Hafif, onun bu sözüne karşılık şöyle dedi:

— Onun bu sözü, zamanın evveldenberi varlığını anlatır..

Bu söze karşılık, Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Bu manada, Ebu Abdillah insaflı davranmadı.. Belki de Ebu Abdillah Salimî'nin ondan muradı ilim gözüdür.. Yani: İlim gözünde gördüğünü anlatmıştır.

* * *

Ebu Abdillah Salimî'ye şöyle sordular:

— Halk arasında ehlüllahı (velileri) ne ile bilirsin?,

Şöyle anlattı:

— Tatlı dil, güzel huy, güler yüz, özden bir cömertlik, az itiraz, özrü kabul etmek ile..

Her kim, özür dilerse.. onların yanında kabul görür.

Ve.. sen iyi olsun, kötü olsun; bütün insanlara tam bir şefkat gözü ile bak.

* * *

Demiştir ki:
— İhsan gözü, sevginin kilidîdir.
Allah ondan razı olsun..

———— • ————

125. EBU TALİB MUHAMMED b. ALİ b. ATIYYE HARİSİ MEKKİ

Allah-ü Taâlâ ona rahmet eylesin..

Bu zat, KUT'ÜL-KULUB kitabının yazarıdır. Bu kitab, tarikat sırlarının yazılıp biraraya geldiği kitaptır. Tarikat inceliklerini anlatma babında, onun gibi bir kitap Müslümanlar arasında yazılmamıştır.

* * *

Derler ki:
— Bu zat, Mekke-i Mükerreme'de büyüyüp gelişmiştir. Ki o yer: Yer parçalarının en şereflisidir. Daha sonra, Basra'ya gelmiştir. Buradan da Bağdad'a gitmiş ve orada vefat etmiştir.
Vefat tarihi: Hicrî 386. (M. 996.) yıldır.

* * *

Bu zatın, tasavvufta bağlılığı şu zata ulaşır: Şeyh Ârif Ebülhasan Muhammed b. Ebi Abdillah Ahmed b. Salim Basrî..
Şeyh Ebülhasan'ın intisabı da, babası Ahmed b. Salim'edir. Onun intisabı da, Sehl b. Abdillah Tüsterî'ye ulaşır; Allah sırrının kudsiyetini artırsın.
Allah ondan razı olsun..

———— • ————

126. EBU ADBİLLAH CAVPARE

Allah-ü Taâlâ, sırrının kudsiyetini artırsın.

— Hemedanlı Sofî (Sofi-i Hemedani)..
Lakabı ile bilinir. Büyük meşayihten biridir.
Burada:
— C a v p a r e..
Diye anlattığımız, Rum diyarında bir yerin adıdır.. ..

* * *

Bu, hakkında şöyle bir rivayet gelen zattır:

— Gönlü her neden nefret ederse ondan yememeye ahd etmişti..

Vaktin birinde Şevniziye mescidinde bulunuyordu; yemek getirdiler. Gönlü ondan nefret ettiğinden yemedi.. Yanındakiler şöyle dediler:

— Her zaman muhalefet edebilirsin; şimdi ye..

Bunun üzerine yedi..

O gece mescidde kaldı; ihtilâm oldu.. Uykusunda şöyle dediler:

— Sen gönlünün nefret ettiği şeyi yedin. Bilmedin mi ki: Bu yüzden sana bir belâ gelir.

* * *

Demiştir ki:

— Mısırlı Ebu Bekir Zekkak'a şöyle sordum:

— Kiminle sohbet edeyim?.

Şöyle dedi:

— Şu kimse ile sohbet edebilirsin: Allah'ın, sende olduğunu bildiği bir şeyi, o kimse de bildiği zaman senden nefret edip kaçmaz..

Bu manada, Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Sohbet arkadaşlığının makbul olması, ayıp ortaya çıktıktan sonra sağlam olur.

Zira, insan, ayıpların yürüdüğü bir yerdir. Bunun için, bir kimsenin hünerini ve iyiliğini gördüğün zaman, onunla sohbet eylemen; ama bir kimsenin kötülüğünü ve yaramazlığını gördüğün zaman ondan ayrılman tam bir sohbet değildir. Asıl sohbet, ayıp görüldükten sonra dahi devam eden sohbettir.. Ancak, görülen ayıp dini yönden sakıncalı bir ayıp ise.. o zaman durum değişir. Zira dini ayıbı gizlemek dünyada yağcılık olur; erkekliğe yakışmaz. Ama, bu arada zaruret de gözönünde tutulmalıdır.

Zaruri bir durumdan meydana gelen, dinen yasak olmayan; bid'at sayılmayan ayıp istisna edilmiştir ki; sohbete engel sayılmaz.. Çünkü, insan masum değildir; her zaman için, kendisinden ayıp ve cürüm meydana gelir. İnsanın şanı: Kefur, cehul ve zalum sıfatları ile anlatılmıştır.

İmam-ı Şafii bu manada demiştir ki:

— Kendisi ile mudara ederek geçindiğin kimse (yani: İkiyüzlü olarak) senin dostun olamaz.

Şeyh'ül-İslâm da bu manada şöyle dedi:

— Ayıp ve hatandan dolayı kendisinden özür dilemeye mecbur olduğun; sana iyiliğinden dolayı da kendisine teşekkür etmek zo-

runda kaldığın kimse senin için sohbete ve dostluğa lâyık bir kimse değildir.

Şahsın biri, Yahya Maaz'a şöyle dedi:

— Kiminle sohbet etmek gerek?.

Yahya Maaz şöyle dedi:

— Hastalandığın zaman seni soran, senden bir cürüm ortaya çıktığı zaman senden özür dileyen biri ile sohbet edebilirsin..

Sohbetin hakkını vermek, sohbet şartları arasındadır; ancak sen, o yolda bir talepte bulunmayasın..

Yine sohbet şartları arasındadır ki: Kendi ayıbını görüp bilesin; ama başkalarının ayıbından dolayı da özür dileyesin..

Bu arada mahlukatı, kader ve cebr altında ezik bilmelisin. Böylece husumet ortadan kalkar.

Cürmü ve günahı kendinde bil; özür *dile*.

* * *

Vaktin birinde, Emir Kâfur Şeyh Abdüllah Cavpare'ye bir çok altın gönderdi.. Ancak, Şeyh o altınları kabul etmedi:

— O askerdir..

Deyip geri yolladı..

Bunun üzerine Kâfur şöyle dedi:

— Ey soğuk.. yerdekiler, yerin dibindekiler, semadakiler hep Allah'ındır, Kâfur nerede?.

Şeyh'ül-İslâm, bu manada şöyle dedi:

— Kâfur'un söylediği, Şeyh'in ettiğinden daha büyüktür. Ama, Kâfur'un da bu sözü, Şeyh'in sohbet bereketlerindendir.

Şeyh Ebu Ali Kâtib'e dediler ki:

— Falan kimse, sipahilerden bir şey kabul etmiyor; falan kimse de kabul ediyor, bu nasıl oluyor?.

Şöyle dedi:

— Kabul etmeyen ilim cihetinden kabul etmiyor; kabul eden de ayn cihetinden kabul ediyor..

Bu manada, Şeyh'ül-İslâm şu açıklamayı yaptı:

— Meşayihten bazısı, hep öyle ettiler. Bazı şeyler, onlara ayn cihetı ile tam geldi; ama *ilim cihetı ile tam gelmeyince* ilimle oldular; kabul etmediler. Ancak, böylesi ender bulunur. Sonra onlar, bütün hallerinde böyledir..

İyi olsun, kötü olsun, şadlık olsun, gam olsun, mihnet olsun, belâ olsun; o büyük zatlar hep aynı yerden gördüler.. Ondan başka bir şey de görmediler..

Ancak, bir kimse, aynı göze sahib olmadan o büyüklerin işine benzer işler yapar da; mal, nimet kabul eder ve hiç bir sakınca

görmez ise.. Allah onun perdesini yırtar. Dinini ve yolunu bozar; yıkar..

Allah-ü Taâlâ, bizi ve bütün Müslümanları bu gibi hallerden korusun..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

127. EBU BEKİR VERRAK TİRMİZÎ

Allah ruhunun kudsiyetini artırsın..

İkinci tabakadan büyükler arasında sayılır.

Esas adı şudur: Muhammed b. Ömer Hakim Tirmizî..

Aslı Tirmiz'den olup kabri de oradadır. Ama, kendisi daha çok Belh'te bulunurdu.

Bu zat, Müsned yazarının sahibi Ebu İsa Tirmizî'nin dayısıdır. Müsned-i Tirmizî meşhur bir kitaptır.

Yine bu zat, Ahmed Hadraveyh'i görmüş ve onunla sohbette bulunmuştu.

Bu zatın çok eseri vardır. Tevrat'ı, İncil'i, Zebur'u ve diğer semavî kitapları okumuştur. Hatta şiiri ve divanı dahi vardır.

* * *

Demiştir ki:

— Tamaha, babasının kim olduğunu sorsalar, şöyle söyler:

— Yüce Hakkın takdirinde şek ve şüpheye düşmektir..

Yine tamaha:

— Sanatın nedir?.

Diye soracak olsalar, şöyle söyler:

— Zillet ve düşüklük kazanmaktır..

Yine ona sorsalar:

— Elde ettiğin şey nedir?.

Şöyle söyler:

— Mahrumiyettir; hiç bir şey elde edememektir..

* * *

Ebu Bekir Verrak, hemen her zaman, müridlerini sefere çıkmaktan ve seyahat etmekten alırdı.. Bunun için şöyle derdi:

— Bütün kitapların anahtarı şudur: Mürid olup olduğu yerde sabırla kalmaktır.

Müridliğin sağlam olduğu zaman, sana bereketlerin öncüleri gelir.

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Bir kimse, bu zamanda sefere çıkarsa.. namazının ve mezhebinin terkine razı olanlardan olur. Yüce Hakkın koruması dışına çıkar.

Allah takva sahibi olanlarladır; Allah iyilik, ihsan sahipleri iledir.

Ebu Bekir Verrak demiştir ki:

— Âdemoğlu üç fırkaya ayrılır:

a) Ü m e r a.. (Kumandanlar, emir verenler..)
b) U l e m a.. (Bilginler..)
c) F u k a r a.. (Muhtaçlar veya dervişler..)

Ümera bozuldukları zaman, onların halkı da bozulur..

Ulema bozulduğu zaman, onların bozulması ile şeriat emirleri ve taat da bozulur.

Fukara bozulduğu zaman da, halkın huyları bozulur.

Ümeranın bozulması zulümle olur..

Ulemanın fesadı tamahla olur..

Fukaranın fesadı ise.. riya ile olur..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

128. EBÜLKASIM RAZÎ

Allah sırrının kudsiyetini artırsın..

Esas adı şudur: Cafer b. Ahmed b. Muhammed..

Nişabur'da oturmuştur.

Sohbeti şu zatlarladır: İbn-i Ata, Muhammed b. Ebilhavari, Ebu Ali Ruzbari..

Çokça mal sahibi idi.. Ama, tamamını bu sofiye tayfasına harcadı.. Sonunda derviş olup dünyadan gitti..

* * *

Rey meşayihi şöyle demiştir:

— Dört şey, Ebülkasım'da biraraya gelmişti; bunlar ondan başkasında yoktu:

a) C e m a l..
b) M a l..
c) Kemal manasında zühd..
d) Tam manası ile cömertlik..

Bir raslantı sonucu, sofilerle birlikte bir davette hazır oldu.

Cafer Huldi de oradaydı. Sofra kurulduğu zaman, elini uzatmadı.. Dediler ki:

— Burada cemaata uymak gerekir..

Dedi ki:

— O r u ç l u y u m..

Cafer şöyle dedi:

— Eğer orucun sevabı, sana göre; bu kardeşleri sevindirmekten daha iyi ise.. orucunu açma..

O anda, elini yemeğe uzattı.. Alıp yedi..

Hicretin 378. (M. 988.) yılında vefat etti..

———— • ————

129. EBÜLKASIM HAKİM SEMERKANDÎ

Allah-ü Taâlâ, sırrının kudsiyetini artırsın.

Esas adı şudur: İshak b. Muhammed b. İsmail..

Bu zatın vasfını anlatırken şöyle demişlerdir:

— Arştan, yerin en derin dip noktasına kadar olan zaman ve mekân içinde; Yüce Allah'ın zatından başka hiç bir şeye nazar etmezdi. Halk ile bir muamelesi olsa da, onların hazzını yerine getirmek içindi; kendi hazzı için değildi.

Ebu Bekir Verrak ile sohbeti vardı.

Muamelât babında, nefsin ayıbını bildirmek işinde, amellerin afetlerini bildirmekte üstün sözlerin sahibi bir zattı.

Hicretin 342. (M. 953.) yılında aşura günü vefat etti. Çakerdiz kabristanına gömüldü..

* * *

Demiştir ki:

— Resulüllah S.A. efendimizden sonra, bizim günlerimizde peygamber gelmesi caiz olsaydı; bu peygamber, Ebu Bekir Verrak olurdu.. Bilhassa, ilmi, hükmü, halka şefkatı, adaleti ve insafı cihetlerinden..

* * *

Derler ki:

— Bir gün, Ebülkasım Hakim sarayında oturmuştu. O asrın büyüklerinden sayılan Ebu Tahir, onun bu sarayının kapısına gelip baktı. Orada havuz gördü, serviler gördü, dönüp gitti.

Daha sonra vardı; bir dükkânda oturdu.

Bundan sonra, Şeyh Ebülkasım, hizmetini görenlerden birine emir verdi; o servileri kestirdi. Sonra şu emri verdi:

— Git, Ebu Tahir'i buraya davet et..

Ebu Tahir geldikten sonra, Ebülkasım ona şöyle dedi:

— O şey ki, senin için Hakka perde oldu; onları ortadan kaldırdım. Ancak, Yüce Hak ile sohbetin şöyle olsun ki: Bir ağaç sana perde olmaya..

* * *

Yine bir gün, Ebülkasım oturmuştu. Halk arasında hüküm veriyordu. Büyüklerden biri, onun ziyaretine geldi. Kendisini, bu şekilde halkla meşgul görünce, seccadesini havuzun ortasına koyup namaza durdu. Namazını bitirdikten sonra, Ebülkasım ona şöyle dedi:

— Senin bu yaptığını oğlan çocukları da yaparlar.. Asıl erkek odur ki; bütün bu meşguliyet içinde dahi, gönlünü Yüce Hak ile muamelede saklı tuta..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

130. BEKİR SAĞDİ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Bu zat, Semerkand'da bu *sofiye tayfasının* büyükleri arasındadır.

Ebu Bekir Verrak'ın da talebesidir.

* * *

Demiştir ki:

— Ebu Bekir Verrak, keremli bir kimse idi.. Yüce Hakka ibadeti, bir şey elde etmek için değildi; sırf ona tazim için ibadet ederdi.

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

131. SALİH b. MEKTUM

Sırrı mukaddes olsun..

Bu zat da, Ebu Bekir Verrak'ın talebeleri arasındadır.

Bu zatın aslı: Belh ilindendir.

* * *

Ebu Bekir Verrak'ın sözlerini ezberlemişti; devamlı ondan söz ederdi..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

132. EBU ZER TİRMİZÎ

Allah sırrının kudsiyetini artırsın..

Horasan meşayihinden keramet sahibi bir zat olan Abdüllah demiştir ki:

— Biz, bir cemaat idik; Ebu Zer ile sohbetimiz vardı. Bu cemaata, her ne gibi bir şey gerekir ise.. Ebu Zer kalkar namaza dururdu. Bu hal içinde ve hemen o ihtiyaç duyulan şey ortaya çıkardı.. Allah ondan razı olsun..

133. HAŞİMÎ SAĞDÎ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

S a ğ d, Semerkand'de bir bölgenin adıdır; bu zat da oradandır.

Bu zat, Ebu Bekir Verrak'ın talebesidir. Ebu Bekir Verrak vefat edinceye kadar onunla kalmıştır.

Demiştir ki:

— Ebu Bekir Verrak şöyle demiştir:

— Çok sözü, kalbi katı olan söyler..

Şeyh'ül-İslâm, şöyle anlattı:

— Aynı şekilde Ebu Bekir Verrak'tan evvel de şöyle demişlerdir:

— Çok yemek, çok söylemek, katı kalblilerin işidir.

Çok sözü Ebu Bekir Verrak şöyle tarif etmiştir:

— Çok söz odur ki, ne hayra yarar; ne de şerre..

Yani: Lüzumu olmadan konuşulan ve hiç bir işe yaramayan sözlerdir.. Böylesi, sadece kalbi katılaştırmakla kalmaz; öldürür bile..

Bu sofiye tayfasından biri şöyle anlattı:

— Ebu Bekir Verrak ile beraber gidiyordum. Yolda gördüm ki: Onun ötüsünün bir eteğinde NOKTALI HA harfi yazılı, birinde de MİM yazılmış.. Kendisine:

— Bu ne demeğe gelir?.

Diye sorduğum zaman bana şöyle dedi:

— Bunu yazdım ki; HA harfini gördüğüm zaman, ihlâsı hatırlayayım. MİM harfini gördüğüm zaman da, mürüvveti yad edeyim..

İhlâsı ve mürüvveti Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— İhlâs odur ki; Yüce Hak ile muamelende ondan başkasını görmeyesin..

Mürüvvet de odur ki; halka dalıp Yüce Hakkın nimetlerini görmekten yana kör olmayasın..

Yine Ebu Bekir Verrak demiştir ki:

— Ubudiyetin tasfiyesi isbat-ı mecusiyet ve inkârı rübubiyettir..

Yine Ebu Bekir Verrak demiştir ki:

— Dünya adamları yanında, ilim ve marifetten söz eden kimse irfan sahibi değildir.

Şeyh'ül-İslâm, Ebu Bekir Verrak'ın şöyle dediğini anlattı:

— Muhammed Müslim Hasır Baf, Yusüf Hayyat Tirmizi ile bir yerde konuk olmuştu. Konak sahibi bir başka şeyle meşgul bulunuyordu.

Muhammed Müslim Zühd ehli biri idi; ibadet sahibi idi.. Gönlü virde bağlı olduğundan şöyle dedi:

— Biraz çabuk olun; benim işim var..

Bunun üzerine Yusüf Hayyat şöyle dedi:

— Senin Yüce Hak'tan başka bir işin mi var ki, onu sana getire?. Evden evvel bir niyete mi çıktın ki, geri haneye gidesin?. Otuz yıldır, haneden evvel niyete çıkmamışım ki: Bir haneye varayım..

Üstteki cümleden ötürü, Ebu Bekir Verrak demiştir ki:

— Yusüf Hayyat'ın o iki cümlesi, Muhammed Müslim'in yüz yıllık ibadetinden iyidir.

Yine Ebu Bekir Verrak demiştir ki:

— İki rikât namaz kılarım. Bu iki rikât namaz kıldıktan sonra namazdan çıkarım; çoğunlukla halim şu olur: Sanki hırsızlıktan dönüyorum.. Böyle bir utanç duyarım..

Namazdan ayrılırken, sanki hırsızlıktan dönmüş gibi olurum.. Allah ondan razı olsun..

134. MUHAMMED b. HASAN CEVHERÎ

Allah-ü Taâlâ, sırrının kudsiyetini artırsın..

Künyesi şudur: Ebu Bekir..

Kendisi: Bağdad halkındandır.

Zünnun-u Mısrî'nin de talebesidir.

Kendisi, büyük bir zattır.

* * *

Ebu Bekir Vasıtî'nin kendisi Tevhidde imamdı. Bütün azameti ile bu zattan anlatıp şöyle dedi:

— Muhammed b. Hasan Cevherî şöyle anlattı:

— Bir kimse, Zünnun'a geldi ve şu dilekte bulundu:

— Bana duâ et..

Zünnun şöyle dedi:

— Ey keremli kimse, şayet Yüce Hakkın takdirine göre; ezalde arzu ettiğin sana yazılmış ise.. kısa zamanda duâ makbul olur.

Şayet sana verilen bir şey yoksa.. suya batan bir kimse, nekadar bağırırsa bağırsın; boğazına daha ziyade su dolmaktan başka bir şeye yaramaz.. Başka ne faydası olur ki!..

Bu manada, Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Bir şahıs, bir şeyhe şöyle dedi:

— Bana duâ et..

O şeyh şöyle dedi:

— Şu şey ki, sana ezelde takdir olunmuştur onun için muarazaya, çekişmeye düşmemek en iyisidir.

Meşayihten biri demiştir ki:

— «**Bana duâ ediniz ki, kabul edeyim..**» (40/60)

— «**İnsanları ve cinni bana ibadet edeler, (duâ edeler) diye yarattım..**» (51/56)

Âyet-i kerimeleri olmasaydı; ey efendim, ben duâ etmezdim. Ama:

— İ s t e y i n i z..

Buyurduğun için isteriz..

Yine bu manada, Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Sofi zatların duâsına yol yoktur. Çünkü onlar, ezelde verilen hükme bakarlar ki: Olacak şeylerin hemen hepsi olup bitmiştir.

Yine aynı manada Ebu Hafs Bağaverdan, gecenin bir kısmı geçince şöyle demiştir:

— Bir iş ki, olup bitmiştir; ben onun için ne yapabilirim!.

Tümden halkın derdi şu yoldadır: Acaba ne istemek gerek?.

Hakim zat ise, şu düşüncededir: Acaba ezelde ne olmuştur?.

O kimse ki, hikmetten yana bir gaflet içindedir; devamlı talepte ve emeldedir.. Yani: İster ve bekler..

Üstteki cümleleri açıklayan Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Üstteki cümlelerden:

— Duâ okumak gerekmez, vird okumak gereksizdir.

Manası çıkmaz. Benim geceli gündüzlü virdim iki yüz kadar duâdır; onları hep okurum. Ama, hiç bir şey de istemem.

Bütün bu okuduklarım, emri tutmaktır. Dilimde zikirdir; himmet sahibi olmaktır..

Allah ondan razı olsun..

---

135. EBU BEKİR KİSAÎ DEYNURÎ

Allah-ü Taâlâ, sırrının kudsiyetini artırsın.

Irak'ın Kahistan bölgesinden olup Deynur'da kalırdı.

Büyük bir kimsedir.

Cüneyd-i Bağdadi'nin ilk müridlerinden ve onun akranıdır.

Bu zatın riyazetleri meşhur, seferleri maruftur.

* * *

Cüneyd-i Bağdadi demiştir ki:

— Ebu Bekir Kisai efendim olmasaydı; ben Irak'ta olmazdım.

* * *

Bu zatın, Cüneyd-i Bağdadi ile üstün manada mektuplaşması ve aralarında haberleşmeleri vardır.

Ancak, Cüneyd-i Bağdadi'den evvel dünyadan gitmiştir.

Cüneyd-i Bağdadi'den bin mesele sormuştu. Bunların hepsine, Cüneyd-i Bağdadi'den cevap almıştı.

Vefatına yakın zamanda, o meselelerin hemen hepsini de yok etti.

Vefat haberi, Cüneyd-i Bağdadi'ye ulaştığı zaman şöyle dedi:

— N'olaydı, o benden sorduğu meseleleri yok edeydi?.

Dediler ki:

— Onları yok etti..

Bunun üzerine, Cüneyd-i Bağdadi sevindi..

Bu manada Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Cüneyd-i Bağdadi'nin korkusu; o meselelerin avam eline düşmesinden veya sultanın eline geçmesi endişesinden gelmiyordu.. Onun korkusu, o meselelerin, sofilerin eline geçmesi ve onunla dükkân açmaları idi.. Yani: O sözleri satıp halktan, kendilerini makbul saymalarını sağlamaktı.

Sofiler hakkında Cüneyd-i Bağdadi şöyle demiştir:

— Bin sofi içinde, ancak bir âlim bulunur. Bunun için, sofiye işitip bilmek yeter. Zira, bu sofiye tayfasının gönülleri fasih olmalı; dilleri lâzım değildir.

Şeyh'ül-İslâm, aynı manada şöyle demiştir:

— Bir kişiden hali alıp da sözü koysalar; o kimseyi helâk etmiş olurlar.

* * *

Şeyh Ebülhayr Askalani demiştir ki:

— Ebu Bekir Kisai uyuduğu zaman, kalb yerinden Kur'an okuduğu duyulurdu.

Allah ondan razı olsun..

136. EBU ALİ CÜRCANÎ

Allah sırrının kudsiyetini artırsın..

İkinci tabakadan büyükler arasındadır.

Esas adı şudur: Hüseyin b. Ali..

Horasan meşayihinin büyüklerinden olup zamanında eşi yoktu.

Muamelât babında, rüyet-i afat (afetleri görmek) üzerine yazdığı eserleri vardır.

Zaman zaman, maariften ve hikmetlerden yana dahi söz ederdi.

Muhammed b. Ali Tirmizî, Muhammed Fazl Belhî ile sohbeti vardır. Yaşı da onlara yakındı.

* * *

Demiştir ki:

— İnsanlar, *gaflet* meydanlarında koşturur dururlar. Dayanakları da, bir zandan ibarettir. Ama, kendilerini hakikat üzere bilirler; keşiflerinden yana da konuşurlar..

* * *

Demiştir ki:

— Asıl bahtsız odur ki; Allah-ü Taâlâ onun günahlarını kapatır, ama kendisi onları açar..

Allah ondan razı olsun..

———— ● ————

137. MUHAMMED VE AHMED

Allah onların sırlarının kudsiyetini artırsın..

Bunlar, Ebülverd'in iki oğludur.

Bunlar, ikinci tabaka veliler arasındadır.

Irak meşayihinin de büyüklerinden sayılırlar; Cüneyd-i Bağdadi'nin de akranından..

Sırri-i Sakati, Ebülfetih Hamal, Haris Muhasibî, Bişr-i Hafî ile sohbet etmişlerdir.

Tarikat olarak, Bişr-i Hafi yoluna yakınlıkları vardır.

* * *

Muhammed'in künyesi şudur: Ebülhasan.. Bişr-i Hafi'nin talebesidir.

Demiştir ki:

— Vaktin birinde, akşam namazını tamam edip ayağımı uzattım. Gizliden bana şöyle bir ses geldi:

— Sultanlarla böyle mi oturursun?.

Yine demiştir ki:

— Bir fakir dervişe, sıkıntılı fakirlik halinde düşen edeb odur ki; dünya mihnetlerine düşenlerin başına kakınç olmaya, onlara merhamet edip şefkat göstere.. Ayrıca onlar için hayır duâ ede.. Ta ki: Yüce Hak onları o dünya düşkünlüğünden kurtara..

Yine demiştir ki:

— İnsanoğlunun helâki iki şeyle olur; şöyleki:

a) Nafile ile uğraşıp farzı boşa gidermek..

b) Dış duyguları ile ibadet edip gönlünü gaflete dàldırmaktır.

Bir gün, bu zata sordular:

— Veli kimdir?.

Şöyle dedi:

— Veli odur ki; Allah'ın dostları ile dost, düşmanlarına karşı da düşman ola..

* * *

Ahmed b. Verd demiştir ki:

— Yüce Hak, bir velide üç şey artırır ise.. veli dahi üç şeyi artırır. Şöyleki:

a) Hak Taâlâ veli'nin mertebesini artırdıkça, veli tavazuu artırır.

b) Hak Taâlâ, velinin malını artırdıkça, o cömertliğini artırır.

c) Hak Taâlâ, velinin ömrünü artırdıkça, o da ibadette gayretini artırır.

Allah onlardan razı olsun..

138. TAHİR MUKADDESİ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Üçüncü tabaka veliler arasında olup Şam meşayihinin de ulularındandır; hatta eskilerindendir.

Zünnun-u Mısri'yi görmüştür. Yahya Celâ ile de sohbeti vardır. Âlim bir zattı.. Şibli bu zat için şöyle demiştir:

— Şam'ın hayrı..

* * *

Bu zat, Zünnun-u Mısri'nin kendisine şöyle dediğini anlatmıştır:

— Yüce Hakkın zatında bilgi cehalettir.

Marifetin hakikatı üzerine kelâm etmek, hayrettir.

İşaret edenin işareti şırktir.

Bu cümlenin şerhinde Şeyh'ül-İslâm şöyle demiştir:

— Gerçekten, Yüce Hakkın zatından söz etmek cehalettir. Zira, hiç kimsenin Yüce Hakkın zatı üzerine edecek sözü yoktur. Hatta, o manada söz söylemek yakışık da almaz. Ancak, Yüce Hakkın, kendi zatına dair buyurduğunu söyleyebilir. Keza; Resulüllah S.A. efendimiz dahi, Yüce Hakkın zatına dair ne söylemişse onu da anlatabilir.

Çünkü, Yüce Hakkın zatı bilinen bir şey değildir. O manada, tasdik ve teslimden başka çare de yoktur.

Marifetin hakikatından yana söz etmek dahi hayrettir. Yani: şaşkınlık.. Zira onu, hakikatı ile kendinden başkası bilemez. Bütün mahlukat o manada acizdir; şaşkın duruma girmişlerdir. Yüce Hak, kendi fazlından, bu marifet şanında kulunun aczini, zatı hakkında marifetten saydı..

Resulüllah S.A. efendimiz Muhammed Mustafa dahi, bu yoldaki senasını şöyle yapmıştır:

— **«Seni övmekle bitiremem, sana senayı tamamlayamam.. Sen zatını sena ettiğin gibi sena edemem..»**

Bu manada, Allah-ü Taâlâ'nın emri de şudur:

— **«İlim yönü ile onu kavrayamazlar..»** (20/110)

Ancak, bilinen şudur: O Yüce Zat tektir, benzeri yoktur.. Senin bileceğin bundan başka değildir..

İşaret edenin işareti de şirktir. Yani: Gizli şirk.. Kaldı ki, işarete de bir işaret eden gerekir.. Bu durumda ikilik olur ki; Yüce Hak şanında ikilik yoktur..

Hakikatta, mevcud olan Yüce Hak'tır. Ondan başkaları ortada bir bahanedir.

Halbuki Yüce Hak, varlıkta ve zuhurda tektir, eşi yoktur.

Dikkat ediniz: Yüce Hakkın gayrı her şey batıldır.

* * *

Tahir Mukaddesî demiştir ki:

— Şayet bu halk, irfan sahibinin nurunu görmüş olsalardı; cümlesi yanardı. Şayet irfan sahibi de, varlığın nurunu görmüş olsaydı; onun içinde kendisi yanar giderdi..

* * *

— Marifetin haddi, nefislerden tecerrüddür. Hatta, onun büyük küçük işlerinden de geçmektir.

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

139. EBU YAKUB SUSÎ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Adı şudur: Yusûf b. Hamdan..

Ebu Yakub Nehrecurî'nin de üstadıdır.

Meşayihin de ilklerindendir..

İlim sahibi idi; çokça yazdığı eserleri vardır.

Basra'da bulunurdu..

Eyle'de vefat etmiştir.. Burası, Basra'ya dört fersah uzaklıkta bir şehirdir. Basra'dan daha eskidir. Burası için şu tabiri kullanırlar:

— Dünyanın cenneti..

* * *

Demiştir ki:

— Her kim, içten gelmeden, dıştan bir zorlama ile tevhid ilminden söz ederse.. onun bu sözü şirktir.

Bu manada, Şeyh'ül-İslâm şöyle demiştir:

— Dıştan bir zorlama ile tekellüfle tasavvuftan söz eden müşrik sayılır. Ama, her kim, gücü yettiği zaman söz eder ise güzel olur.. Zira, hemen her sözü, vakti geldiği zaman söylemek gerekir.

Sustuğun zaman, Allah'tan korku halinde isen söz edebilirsin; zamanıdır. Zira ters manada söz bir cinayettir.

Bu yolda konuşmanın mübah olması için, işin hakikatına ermen lâzımdır. Özellikle şuna dikkat etmek gerekir ki: Bu sofiye zümresinin sözleri, başka sözlere hiç benzemez. Zira, hakkından gelinmeyen, yani: Yaşanmayan bir şeyin sözünü etmek, zındıklığa götürür; ibahat yoluna da bundan sapılır..

Sana düşen odur ki: Tefrika zamanında; cem halinden ve tevhidden yana bir söz etmeyesin.

Bir vakti düşün ki: Orada sen yoksun; orada tefrika halinin seninle ne işi olabilir!.

Bu manada Harraz demiştir ki:

— Bu ilimden söz etmek; ancak kendi işinden söz eden kimse için caizdir..

Yani: Sadece yaşadığı halden anlatmalıdır.

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

140. EBU YAKUB NEHRECURÎ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Dördüncü tabadaki büyükler arasındadır..

Adı şudur: İshak b. Muhammed..

Meşayihin âlimlerinden sayılır.

Cüneyd-i Bağdadî ile, Amr b. Osman Mekkî ile sohbet etmiştir.

Ebu Yakub Susî'nin de talebesidir.

Nice yıllar Mekke-i Mükerreme'de mücavir olarak kalmış ve hicretin 330. (M. 941.) yılında orada vefat etmiştir..

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Ben, bu zatla görüşen birini gördüm; ama bu yolda bana tam bir kanaat hâsıl olmadı..

* * *

Ebu Yakub Nehrecurî demiştir ki:

— İlim, amel, halk işini terk etmedikçe; bu işin hakikatına ulaşamazsın.

Bu cümlenin daha açık manası şudur:

Candan ve gönülden ilim ve haberden yana gözünü yumacaksın. Her ne varsa, ondan gönül elini çekeceksin..

Bir amel işlediğin zaman, ondan sevap ummayacaksın.

Çokluk halinde olsun, halktan ayrı bir yerde olsun; daima gönülden Yüce Hak ile olmalısın. Ne amel, ne de bir sevap bekleyesin.

* * *

İbrahim b. Fatik demiştir ki:

— Ebu Yakub Nehrecurî şöyle dedi:

— Dünya bir denizdir; âhiret ise sahil.. Takva gemidir; insanlar da yolcu..

Daha açık manası ile şöyle demek ister:

— Âhiret sahiline ancak takva ile gidilir. Her kim, bu takva gemisine biner ise.. kurtulur; binmeyen ise helâk olur.

Daha sonra Nehrecurî'nin şu şiirini okudu:

Sensiz olmak bana günah yeter;
Yakmağa canı, her gün ah yeter..
Özrü taksir için ne hüccet edem;
Halimi bildiğin güvah (şahit) yeter..

* * *

Demiştir ki:

— Yüce Allah'ı insanların en çok bileni; onda hayreti en çok olanıdır..

Yani: Bir kimse, Yüce Hakkı nekadar bilirse.. hayreti o kadar artar..

* * *

Demiştir ki:

— Bir kimse, tevhidi taklid yollu alırsa.. o, bu yoldan uzaktadır.

Yani: Bir uydulukla tevhidi alan kimse, marifet yolundan yana uzaktadır..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

141. EBU YAKUB ZEYYAT

Allah-ü Taâlâ, sırrının kudsiyetini artırsın..

Cüneyd-i Bağdadi şöyle anlattı:

— Bir topluluk halinde, Zeyyat'ın kapısına varıp çaldık. Bize şöyle dedi:

— Yüce Hak ile sizin bir işiniz yok mudur ki; bana gelmekle sizi meşgul etti.

Dedim ki:

— Sana gelmek de, Yüce Hak ile meşgul olma sebepleri arasındadır. Bunun için, sana gelmekle, biz Hak'tan kesilmiş olmayız.

* * *

Müridlerinden birine şöyle sordu:

— Kur'an ezberliyor musun?.

O n d a n :

— Y o k..

Cevabını alınca şöyle dedi:

— Vay başıma gelenler, Allah için bana kim yardımcı olacak!. Kur'an ezberlemeyen bir mürid, kokusu olmayan turunca benzer..

Kur'an ezberlemeyen bir mürid; ne ile nimetlenir, ne ile terennüm eder, Yüce Yaratıcı ile nasıl gizli münacaat eder!..

Allah ondan razı olsun!.

———— • ————

142. AHMED b. VEHB

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Künyesi şudur: Ebu Cafer..

Kendisi: Basra halkından idi..

Ebu Hatem Attar ile sohbeti vardır.

Ebu Yakub Zeyyat'ın üstadı ve piridir.

Uzun bir süre, Şeveniziye Mescidinde tevekkül üzerine oturdu..

* * *

Demiştir ki:

— Bir kimse, yemek işi için kıyam eder ise.. fakr (dervişlik) adı ondan gider.

* * *

Hicretin 270. (M. 883.) yılında vefat etti..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

143. EBU YAKUB MÜZAYİLÎ

Allah-ü Taâlâ, sırrının kudsiyetini artırsın..

Aslen Bağdad'lıdır. Cüneyd-i Bağdadi'nin de akranındandır.

* * *

Sofiler bu zata sordular:

— Tasavvuf nedir?.

Diye.. Şöyle dedi:

— Tasavvuf öyle bir haldir ki; onda insaniyet alâmetleri silinir; buna dair bir nişan kalmaz..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

144. EBU YAKUB AKTA'

Allah-ü Taâlâ, sırrının kudsiyetini artırsın..

Cüneyd-i Bağdadi ile mektuplaşması ve haberleşmesi vardır. Kendisi Mekke-i Mükerreme'de bulunurdu..

* * *

Ebu Abdillah Hafif demiştir ki:

— Ebülhasan Müzeyyen şöyle anlattı:

— Ben Mekke-i Mükerreme'ye vardım; Ebu Yakub Akta' dünyadan gitmek üzere idi..

Bulunduğu yere varıp içeri girdim. Bana dediler ki:

— Şayet sana bakarsa, kendisine şehadet telkininde bulun..

O vakit, genç bir oğlan çocuğu idim; beni kandırdılar..

Bundan sonra, Şeyh'in baş ucuna gidip oturdum.Bana bakınca şöyle dedim:

— Ey Şeyh, neşhedü en lâ ilâhe illallah.. (Şehadet ederiz ki: Allah'tan başka ilâh yoktur.)

Şöyle dedi:

— Beni kasd ederek, şehadet telkininde mi bulunuyorsun?. Ölümü tatmayan Yüce Zat hakkına yemin ederim ki: Onunla aramda izzet hicabından başka şey kalmamıştır.

Bu manada, Şeyh'ül-İslâm şöyle bir açıklama yaptı:

— İzzet hicabı..

Dediği, kendi benliğidir. Yani: O odur, sen de sensin..

* * *

Ebülhasan Müzeyyen, nice zaman şöyle deyip durmuştur:

— Benim gibi bir kan alıcı geldi; onun dostlarından birine şehadet telkin ettil.

Şeyh Abdüllah Hafif demiştir ki:

— Ülûhiyet canibinden geldiler ve ona şehadet telkin ettiler.. Hem de izzet perdesi ardından..

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Şeyh Abdüllah Taki ölüm döşeğinde idi. Bir kimse, ona şehadet telkininde bulunca şöyle dedi:

— Şimdi sus..

Bir edepsiz ve saygısız zümre geldi; onun dostlarından birine şehadet telkininde bulunuyor.. Sen kendine lâzım olanı yap; ben onun için gerekli olanı yapıp durmaktayım. Rabbım, beni Müslüman olarak öldür; salihlere kat..

Bunu söyledikten sonra can verdi..

Vaktin birinde, bir cemaat, meşayihten birine şehadet telkininde bulundu. O şeyh, gayrete gelip yerinden kalktı; orada bulunan cemaatın hepsine tek tek şehadet telkininde bulundu.

Böylece, o cemaatın hepsi şehadet getirdi..

Bundan sonra gitti; başını yere koyup can verdi..

Vefatından sonra onu bir kimse rüyada gördü; aralarında şu konuşma geçti:

— Ne haldesin?.

— Gayet iyidir..

— İmanını kurtardın mı?.

— Kurtardım..

— Ama ölüm anında şehadet getirmedin?.

— Onun için ne gerekli ise, tamam etmiştim..

Allah ondan razı olsun..

145. EBU YAKUB ZİZÎ

Allah-ü Taâlâ, ruhunu mukaddes eylesin..

Şeyh Ebu Abdillah Hafif şöyle anlattı:

— İbn-i Zizi ile, bir semağ meclisinde bulundum. Orada kasideci şu beyti okudu:

Dayansan bir ölünün taşına;
Yaşar, gidilmez mezar başına..

Bunun üzerine, İbn-i Zizi hoş bir hale kapıldı.. Ellerini arkasına koyup sırt üstü yattı. Göğsünü kaldırdı; gözlerini göğe dikip şöyle dedi:

— Söyle, vallah benden başka dinleyen yoktur.

Bundan sonra, onu şu halde gördük; Boyun damarlarından kan akıyor.. Sanki.. kendisinden kan alınıyormuş gibi idi..

Bu hal içinde kendinden geçip gitti..

Sonra onu kaldırdılar; kanlarını yıkadılar, boynuna da bir bez parçası sarıp kanını tuttular.

* * *

Yine Şeyh Abdüllah Hafif; İbrahim Havas ile, İbn-i Zizî arasında geçen bir hikâyeyi şöyle anlattı:

— İkisi arasında bir cidal ve bahis çıktı. İbn-i Zizî İbrahim Havas'a şöyle dedi:

— Daha ne zamana kadar bizim aramızda:

— Tevekkülle çöllere düşerim..

Diyarek, kabaracaksın.. Murakka ve rikve (su kabı, kırba ve kaftan) gibi şeyler seninledir. Bunların cümlesi, meşakkat ve mihnet sebebidir. Eğer tevekkül davası güdeceksen, benim dediğim gibi çöle çıkmalısın..

Bunun üzerine İbrahim Havas kızdı ve dışarı çıktı..

İbn-i Zizî dahi, güzel izar, nefis bir rida, sırçadan bir bardak alıp onun peşinden yetişti; şöyle dedi:

— Kaftanını çıkar, bunları giy..

Bunun üzerine kaftanını çıkarıp onun getirdiğini giydi.

İbn-i Zizî, bundan sonra onun elinden su kırbasını aldı ve o sırça bardağı verdi.. Sonra şöyle dedi:

— Şimdi yürü..

İbrahim Havas, hacca gitti; dönüp geldi.. İbn-i Zizî, o kaftanı ve su kırbasını getirip onu karşıladı; şöyle dedi:

— Bundan sonra, ne istersen giyebilirsin..

İbrahim Havas'ın çokça riyazetten ötürü, yemek darlığından ötürü saçı ve sakalı dökülmüştü..

İbn-i Zizi'ye şöyle dedi:

— Allah seni uzak etsin; beni öldürdün..

* * *

Şeyh Ebu Abdillah Hafif'in anlattığına göre; Şeyh Ebu Talib Hazreç şöyle demiştir:

— Benimle İbn-i Zizi arasında ihlâs üzerine bir söz geçti.. Arkadaşlar da orada bulunuyordu..

Bu sözümüze göre, o gece benim hücremde olacaklardı.

Ben, her ne zaman konuşsam, derdi ki:

— Sabret, hele akşam olsun..

Ama, onun bu sözden muradı nedir bilemedim..

Meclisten kalktığımız zaman, İbn-i Zizi şöyle dedi:

— Beni beklemeyin, ben geç gelirim.

Akşam oldukta biz yemeği yedik. Onun payını da ayırdık.

Geceden bir mikdar geçtikten sonra geldi. Gelir gelmez de, abdeshaneye gitti. Biz sandık ki, orada temizlik yapıp abdest alacak!.. Halbuki onun bir defi varmış, oraya saklamış..

Sonra çıkıp geldi..

Gecenin bir kısmı geçti. Halk rahatladı. Temiz bir gönül, saf bir halde oturmuştuk.

Tam bu sırada, İbn-i Zizi kalktı; defi sakladığı yerden çıkarıp def çalmaya ve şarkı söylemeğe başladı..

Bütün komşular toplanıp ona bakmaya başladılar.

Komşulara da şöyle dedi:

— Galiba Ebu Talib sizinle olduğu zaman, bu gibi şeyleri yapmıyor. Halbuki biz bunu ondan öğrendik. O bizim bu işlerde şeyhimizdir.

Bu hal içinde hem def çalıyordu; hem de şarkısını söylüyordu. Bu arada hem oynuyor, hem de komşularla konuşuyordu.

Ebu Talib devam etti:

— Seher vakti geldiği zaman, evi boşalttım. Bir yere gittim. Sabah olduğu zaman ettiğime tevbe ettim. Ta ki: Bir daha ihlâs sözü etmeyeyim..

Allah ondan razı olsun.

146. EBU YAKUB MEZKÛRÎ

Allah sırrının kudsiyetini artırsın..

Bu zata sordular:

— İhlâs nedir?.

Şöyle dedi:

— İhtiyarı, yani: Bir seçme ve bir tercih hakkını bırakmaktır.

Aynı soruyu, Sehl-i Tüsteri'ye de sordular; şöyle dedi:

— Tedbiri, şahsi olan yönetmeyi, nefsanî idareyi bırakmaktır.

Aynı soruyu, Bişr-i Hafi'ye de sordular; şöyle dedi:

— R ı z a d ı r.. Yani: Yüce Hak'tan ve onun işinden hoşnut olmaktır..

Aynı soruyu Ebu Hafs Haddad'a sordular; şöyle dedi:

— Kendi gücünden çıkmaktır.

Aynı soruyu Hallac'a da sordular; şöyle dedi:

— Sebepleri sebep haline getiren Yüce Zat'ı görmektir.

Aynı soruyu, Feth-i Musuli'ye de sordular; şöyle dedi:

— Sebepten ümit kesmektir.

Aynı soruyu, Şakik'a da sordular; şöyle dedi:

— Acze gömülü bir gözdür.. Yani: Kendi özünü, acizlik içine gömülü görmektir.

Aynı soruyu Şibli'ye de sordular; şöyle dedi:

— Gönül gözünde, bütün mahlukatı unutmaktır.

Allah ondan razı olsun..

147. EBU YAKUB MEYDANÎ

Sırrı mukaddes olsun..

Nuşaybin meşayihindendir.

Şibli, ilk zamanlarda Bağdad'dan Mısır'a gitmiş ve orada bir iş tutmuştu. Orada adamın birinin yerine atını koymuştu; ondan helâllik istiyordu.

Sonra yolu, Ebu Yakub Meydani'ye uğradı.. Ebu Yakub Meydani Şibli'ye karşı geldi.. (Yahut karşı karşıya geldiler.. Yani: Yüz yüze..)

Ebu Yakub, henüz bu yola yeni girmişti; müridliğinin ilk zamanları idi.. Kendisi toplu bir kimse idi.. Şibli, onun başı üzerne elini koyup şöyle dedi:

— Cebberekellah.. (Allah seni güçlü kuvvetli eylesin.. Buradaki manası budur.)

Ebu Yakub bu duâya şöyle dedi:

— Â m i n!.

Orada hazır olanlar şöyle dediler:

— Bu ne iştir, küçük oğlan çocuklarına söyler gibi ona söz ediyor..

Amma, bu sözden sonra, Ebu Yakub'a olanlar oldu..
Bu manada, Şiblî şöyle dedi:
— Elimi onun başına koyup da:
— Cebberekellah..
Diye duâ ettiğim zaman; onun bedeninde:
— A m i n!..
Demeyen tüy kalmadı..
Allah ondan razı olsun..

———— • ————

148. EBU YAKUB HARRAT ASKALANÎ
Allah sırrını mukaddes eylesin..

Demiştir ki:
— Ebu Hasan Nurî'nin yanına gittim. Belimde bir divit vardı. Bana şöyle dedi:
— Ey oğul, bir şey yazmak mı istersin?.
Bundan sonra, birkaç beyt yazmamı söyledi; onları yazdım.. Onların özet olarak manası şuydu:
— Siz, her neyi bu yapraklara yazarsanız, biz onu silip deviririz. Hiç şüphe edilmeye ki: İsbatınız sebebi ile maksud olan şeyi idrâk edip anlamaktan yana mahcub kaldınız. Bize de bu vahiy sebebi ile, o sonsuz maksudun, kesintinin anlayıp kavramak kapıları açıldı. Bizim için bu vaaz ve öğüte sebep: Sizin iyi düşünceniz-dir. Daha ne zamana kadar sizin yazı yazıp hesap yaptığınızı ve mahsud zatın cemalinden mahcub olduğunuzu göreceğim..
Allah ondan razı olsun..

———— • ————

149. EBU YAKUB GEVRETÎ
Allah sırrının kudsiyetini artırsın.

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:
— Ben onu görüp durmaktayım. Tam manası ile cemalli, vaktin sahibi, kerametleri bulunan bir pir idi..
Devamlı olarak, elinde bir ağaç tutardı.. Bu ağacın ortasında, yeri silecek bir bez bulunurdu..
Ona dediler ki:
— Bu nedir?.
Şöyle dedi:
— Bu da, bir fendir.. Yani: Bir tavırdır, iştir..

* * *

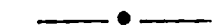
Ebu Ma'mer Malikî şöyle dedi:

— Ebu Yakub Gevreti bir yerden geçip gidiyordu.. Onun geçtiği yerde, bir cemaat da oturmuştu.. Hemen hepsi de itidal üzere idi.. Yani: Dış durumları ile sünnet üzere olan kimselerdi.. Onlara şu âyet-i kerimeyi okudu:

— «Onları toplu görürsün; halbuki kalbleri başka başkadır.» (59/14)

Sonra, oradan geçip gitti..

Allah ondan razı olsun..

150. HAYIR NESSAC

Allah-ü Taâlâ, sırrının kudsiyetini artırsın..

Künyesi şudur: Ebülhasan..

Adı şudur: Muhammed b. İsmail..

Aslen Samire bölgesindendir; ama Bağdad'da otururdu.

Ebu Hamza Bağdadi ile sohbet etmiştir.

Sırrî-i Sakatî'den, sualler sormuş, cevaplar almıştır.

Demişlerdir ki:

— Bu zat, Sırrî-i Sakatî'nin mürididir.

Yine bu zat, İkinci tabakadan büyükler arasında olup Cüneyd-i Bağdadî'nin de akranıdır.

Nurî'nin, İbn-i Ata'nın, Ceririî'nin üstadıdır.

İbrahim Havas ve Şiblî bu zatın meclisinde tevbeye geldiler.

Sonra, Cüneyd'in hürmetini gözetip Şiblî'yi Cüneyd'e yolladı..

Bu manada, Cüneyd-i Bağdadî şöyle dedi:

— Hayr, hayırlımızdır.

Bu zat, uzun ömür sürdü. Yüz yirmi yıl hayatta kaldı. Hicretin 322. (M. 933.) yılında dünyadan gitti.

* * *

— N e s s a c..

Kelimesi, bez dokuyucu manasınadır.. Ama onun işi, bu değildi.. Şeyh'ül-İslâm, bu manada demiştir ki:

— O, bez dokumazdı; söz dokurdu..

Cafer Huldî demiştir ki:

— Ben Hayr Nessac'a şöyle sordum:

— Senin sanatın bez dokumak mıydı?.

Dedi ki:

— Y o k..

Sordum:

— O halde, sana neden:

— N e s s a c..

Dediler?. Şöyle dedi:

— Yüce Hakka söz vermiştim. Şunun için ki: Hiç taze hurma yemeyeyim. Bir gün canım çekti; taze hurma aldım. Bir tanesini yedim. Bir de ne göreyim; adamın biri bana bakıyor!. Sonra döndü, bana şöyle dedi:

— Ey Hayr, ey kaçkın..

Meğer, onun H a y r adında bir kölesi varmış; kaçıp gitmiş. Beni ona benzetti. Oradaki adamlar da, geldiler ve şöyle dediler:

— İşte bu, senin kölen Hayr'dir..

Ben şaşırıp kaldım; ama neden ötürü böyle bir belâya düştüğümü de anladım. Günahımı bildim.

Sonra beni sair bez dokuyan kölelerin iş yerine götürdü. Şöyle dedi:

— Ey kötü yollu köle, sahibinden kaçar mısın?. Git; yine işinin başına otur. Önceden yaptığını yine yapmaya devam et..

Bunun üzerine, tezgâh başına geçtim; bez dokumaya başladım.. Sanki, yıllarca aynı işi yapmışım gibi dokumaya devam ettim.. Orada dört ay kaldım; kumaş dokuyuculuğu yaptım..

Sonunda, bir gece mescide vardım; şu niyazda bulundum:

— Allahım, bir daha sözümden dönmeyeceğim.. Yapmamam gereken işe girmeyeceğim.

Sabah oldu; o kaçan kölenin benzerliği benden gitti; asıl suretime döndüm. O düştüğüm halden kurtuldum. Bu ad da, bana o vakitten kaldı..

İşte, N e s s a c adını almamın sebebi, o işlediğim günahtı; Allah-ü Taâlâ onunla beni cezalandırdı.

* * *

Demişlerdir ki:

— Onun yakın bir dostu vardı; kendisine H a y ı r, adını vermişti. Bunun için şöyle derdi:

— Yakışık almaz ki; bir Müslüman bana bir *ad* vere, sonradan ben de onu değiştireyim!.

* * *

Vefatından sonra, Hayır Nessac'ı rüyada gördüler ve sordular:

— Yüce Hakkın sana muamelesi ne oldu?.

Şöyle dedi:

— Bunu bana sormayın. Lâkin, ben sizin murdar dünyanızdan kurtulup rahata kavuştum.

* * *

Ebülhüseyin Maliki demiştir ki:

— Nessac ölüm döşeğinde iken yanında idim. Akşam namazı vakti oldukta, ona baygınlık geldi; kendinden geçti..

Sonra gözünü açtı; kapı tarafına işaret edip şöyle dedi:

— Dur, Allah seni affetsin..

Daha açık manası ile, ölüm meleğine şöyle demek istiyordu:

— Dur, bana bir saat mühlet ver. Sen, nasıl Allah tarafından bir işe memur edilmişsen; ben de onun gibi, bir işe memurum. Onun emrine kulum. Senin tuttuğun emir kaçmaz. Şimdi ben senin elindeyim. Ama, vaktinde namaz kılmayı emretmiştir; onun kaçacağından korkarım.

Daha sonra su istedi; abdest aldı. Akşam namazını kıldı. Daha sonra yatıp gözünü yumdu ve o anda ruhunu teslim etti.. Allah-ü Taâlâ ona bol rahmet eylesin.

Allah ondan razı olsun..

———•———

151. MAHFUZ b. MAHMUD

Sırrı mukaddes olsun..

İkinci tabakadan büyükler arasındadır. Bazıları, üçüncü tabakadan büyükler arasında olduğunu söylemişlerdir.

Nişabur meşayihinin eskilerinden ve büyüklerindendir.

Ebu Hafs'ın arkadaşlarındandır. Ebu Hafs dünyadan gittikten sonra, Ebu Osman Hayri ile sohbet etmiştir.

Hicretin 303. veya 304. (M. 915-916.) yılında dünyadan gitmiştir.

Kabri, Ebu Hafs'ın kabri yanındadır.

* * *

Demiştir ki:

— Tevekkül odur ki; kul yediğini bir tamaha, bir hırsa, kötü bir şehvet duygusuna kapılmadan yiye..

* * *

Demiştir ki:

— Bir kimse, irşad yolunu görmek istiyorsa.. muhalif işlerden ayrı olarak, muvafık işlerde nefsini itham altında tutsun..

Allah ondan razı olsun..

———•———

152. MAHFUZ b. MUHAMMED

Sırrı mukaddes olsun..

Aslen Bağdadlıdır. Tasavvuf yolunu tutanlardan biridir.

* * *

Demiştir ki:

— Bir kimse, kendi nefsinin iyi yanlarını görürse; insanların kötülüklerini görmek belâsına çarpılır.

Bir kimse, nefsinin ayıplarını görürse; insanların kötülüklerini görme belâsından kurtulur.

* * *

Demiştir ki·

— Hayır yönü ile insanların en çok olanı; Müslümanlara karşı kalbini temiz tutandır.

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

153. İBRAHİM HAVAS

Allah-ü Taâlâ, sırrının kudsiyetini artırsın..

İkinci tabakadan büyükler arasında sayılır.. Üçüncü tabakadan olduğunu söyleyenler de vardır.

Künyesi şudur: Ebu İshak..

Maddi şeylerden mücerred olma halinde ve tevekkül yolunu tutmada bir benzeri yoktu.. Yani: Kendi zamanında..

Ve.. o zaman, meşayih arasında eşi bulunmaz biri idi..

Ebu Cafer Huldi'nin, Serevani Kebir'in ve daha başkalarının üstadıdır.

Bazıları, bu zatın Bağdadlı olduğunu söylemişlerdir. Babası Şehr halkındandır..

Kendisi, Cüneyd-i Bağdadi'nin ve Nuri'nin akranı idi.. Şayet doğru ise; hicretin 291. (M. 903.) yılında dünyadan gitmiştir.

Vefatında, kendisini Yusûf b. Hüseyin yıkamıştır; defnini de o yapmıştır.

İsal hastalığından, mescidde âhirete gitmiştir..

Her isali geçtikçe; gusul eder, boy abdesti alırdı. Derler ki:

— Yetmiş kere isalden temizlik yerine gitti ve her birinde de gusül etti.

O gün de, çok soğuk vardı. Son isale çıktı; sonra suya girdi ve su içinde ömrü tamam oldu..

Kabri, Taber kalesinin altındadır..

Bu zatın kabri için; Şeyh'ül-İslâm demiştir ki:

— Onun kadar heybetli ve azametli bir kabir hiç görmedim.. Orası, sanki uyuyan bir arslan gibidir. Üzerine basacak olsan, seni tutup aşağı alacak gibidir.

* * *

İbrahim Havas, Hızır aleyhisselâmla sohbet edenlerdendir.

Şeyh Ebu Bekir Kitani demiştir ki:

— İbrahim Havas, bir seferden dönmüştü. Kendisine sordum:

— Çöllerde hayretine giden neler gördün?.

Şöyle anlattı:

— Hızır aleyhisselâm bana gelip şöyle dedi:

— Seninle yol arkadaşlığı etmemi ister misin?.

Dedim ki:

— Y o k..

Dedi ki:

— N e d e n?.

Dedim ki:

— Gönül sahibi Yüce Hak'tır; gönlümün sana kapılmasından korkarım.

* * *

Şeyh'ül-İslâm'ın anlattığına göre; Şeyh Harkani kendisine şöyle anlatmış:

— Söz esnasında İbrahim Havas bana şöyle derdi:

— Hızır ile arkadaş olursan tevbe eyle.. Herat'dan bir gece Mekke-i Mükerreme'ye kidersen, yine tevbe eyle..

* * *

İbrahim Havas demiştir ki:

— İlmin tamamı şu iki cümlede toplanmıştır:

Sana yetecek kadar gelen bir şeyde zorlamaya girme.. Yeteri kadar yapman gereken işleri de boşa giderme..

Bunların daha açık manası şudur:

— Ezeli âlemde senin için yetecek kadar konulan bir şey için kendini boşuna yorma.. O rızık, mukadderdir; ne etsen gelir.. Senin için yeterli görülüp de verilen, onunla yetinmen istenen şeyi de boşa giderme.. Bu da, Yüce Hakkın emrini yerine getirmek ve yasaklarından kaçmaktır. Tümden hükümlere boyun eğmektir.

* * *

Ebu Hasan Alevî şöyle anlattı:

— Deynur mescidine gittim; orada İbrahim Havas'ı gördüm. Mescidin avlusunda, karın altında duruyordu.

Onu düşündüğümden dedim ki:

— Selâm sana ey Ebu İshak, gel de bir örtülü yere gidelim.

Dedi ki:

— Beni Mecusiliğe mi çağırıyorsun?.

Açıkçası: Tecridden çıkıp sebebe bağlanmak; ifraddan ayrılıp çeşitli bağlantılara girmek Mecusiliktir.

Bu manada, Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— İyilik nişanı yerinde oldukça, Mecusiyet de yerindedir.

Ebülhasan anlatmaya devam etti:

— Sonra, İbrahim Havas elimden tutup vücuduna koydu; gördüm ki: Tere boğulmuş.. Neredeyse ateşinden elim yanacaktı..

Daha sonra, bana bakıp güldü ve şu iki beyti okudu:

Nigâr (güzel) aşkın içre rahatım ben;
Şikâyet sanma, şevkimdendir ahım..
Şita (kış) olursa mihrin ateşi bes (yeter);
Ve ger sayf (yaz) ere, sayende penahım.
(gölgende olurum).

* * *

Mümşad Deynurî, şöyle anlattı:

— Tam uyumamıştım; bana şöyle denildi:

— Allah dostlarından birini görmek istersen; ayağa kalk, tevbe tepesinin üstüne çık..

Uyandım; kar yağmıştı. Sırta doğru çıktım; orada Havas'ı gördüm. Orada bağdaş kurup oturmuştu. Çevresinde bir kalkan kadar yer açık çimenlikti; orada hiç kar yoktu. Üzerine o kadar kar yağdığı halde, vücudu tere boğulmuştu.

Kendisine sordum:

— Bu dereceyi ne ile buldun?.

Dedi ki:

— Fukaraya hizmet ile..

* * *

Vaktin birinde onu bir kimse gördü; yaban bir yerde dizlerini dikip murakabe ehli gibi her şeyden geçmiş oturuyordu. Şöyle dedi:

— Ey Ebu İshak, burada ne oturuyorsun?.

Ona şöyle dedi:

— Yürü git ey aptal, şayet zamane beğleri bilseydi ki; bu yerde ne haldeyim; hasetlerinden üzerime kılıçlarla gelirlerdi..

* * *

Bir keresinde mescidde oturmuştu. Şahsın biri, seccadesinin üzerine birkaç akça (para birimi) bıraktı.

Bunun üzerine Havas yerinden kalktı; seccadesini silkeledi, o akçaların hepsi yere saçıldı. Sonra şöyle dedi:

— Bu oturduğum yer, bana bundan daha pahalıya mal olmuştur.

O akça bırakan kimse şöyle dedi:

— Hiç kimseyi görmedim ki; onun gibi izzet sahibi olarak böyle hareket ede.. O akçaları yerden alırken de, benim gibi zillete düşen birini görmedim..

* * *

Şöyle anlatıldı:

— Fazl-ı Razi'nin Rey'de eline yüz bin akça miras girdi.. Cümlesini dağıttı. Kendine geldiği ve halden ilme düştüğü zaman, elinde on akça kalmıştı..

Kendi kendine şöyle dedi:

— Bunu da bir şey öğrenmeye harcayayım..

Daha sonra kendi kendine şöyle dedi:

— Vay, bu ne iştir işledim.. Vecid halinden ilme düştüm..

İbrahim Havas'ın yanına gitti; durumunu ondan araştırdı. Halini şöyle anlattı:

— Elime yüz bin akça miras geçti. Hepsini dağıttım; ama elimde on akça kaldı, onu da ilme harcadım.

Havas şöyle dedi:

— Bu sana, ondan gelmiştir. Ondan bir içimlik almıştın.. Neden elini ona bir daha uzattın?. Sonunda seni bu işe düşürdüler.

Sonra dönüp Fazl'ın elini öptü ve şöyle dedi:

— Canım feda olsun o ele ki, indi ve ilme düştü; cehle düşmedi..

* * *

Adamın biri, Şibli'ye şöyle sordu:

— İki yüz dirhem gümüşe, kaç dirhem gümüş zekât vermek gerekir?.

Şibli şöyle dedi:

— Sana lâzım olanı mı söyleyeyim; yoksa bana lâzım olanı mı?.

O adam sordu:

— Sana lâzım olan nedir, bana lâzım olan nedir?.

Şibli şöyle anlattı:

— Sana lâzım olan iki yüz dirhem gümüşten beş dirhem ze-

kât vermektir. Bana lâzım olan ise, iki yüz dirhem gümüşe iki yüz dirhem, ayrıca beş dirhem gümüş zekât vermektir.

O adam şöyle dedi:

— Bu iki yüz dirhem gümüş malum; o beş dirhem gümüş nedir?.

Şiblî şöyle dedi:

— O iki yüz dirhem gümüşü vereceksin; ayrıca beş dirhem borç edeceksin..

O adam tekrar sordu:

— Bu dediğin kimin mezhebidir?.

Şiblî şöyle dedi:

— Hazret-i Ebu Bekir Sıddık'ın mezhebidir.. Allah ondan ve diğer ashabdan razı olsun..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

154. İBRAHİM b. İSA

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Bu zat, Isfahan'dandı..

Maruf-u Kerhî ile sohbeti vardır.

Hicretin 247. (M. 861.) yılında Isfahan'da vefat etti..

* * *

İbrahim Havas şöyle anlattı:

— Bağdad'da Dicle kenarında abdest alıyordum. Tam bu sırada birini gördüm: Dicle'nin öte yanından su üzerinde yürüyerek geliyordu. Hemen yüzümü yere serip şöyle bir niyazda bulundum:

— İzzetin celâlin hakkına yüzümü yerden kaldırmayacağım.. Taa, bu zatın kim olduğunu bilmeyinceye kadar..

Gördüm ki: Gelen, İbrahim b. İsa'dır..

Gelip beni tuttu, yerimde oynattı ve şöyle dedi:

— Her ne zaman, Allah'ın velî kullarından birini görmek istersen şu meâldeki âyet-i kerimeyi oku:

— «Evvel, âhir, zâhir, batın odur. O, her şeyi bilendir..» (57/3)

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

155. İBRAHİM b. SABİT

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Bu zatın künyesi şudur: Ebu İshak..

Kendisi, Bağdad meşayihindendir..
Cüneyd-i Bağdadi ile sohbet etmiştir.

* * *

Şeyh Ebu Abdirrahman Süllemî demiştir ki:
— Bu zatı görüp dedim ki:
— Bana duâ et..
Şöyle dedi:
— Ezelde senin için bırakılan şeyi tercih edip kalmak, hale vakte taarruzdan daha iyidir.
Tekrar şöyle dedim:
— Bana bir tavsiyede bulun..
Şu tavsiyede bulundu.
— Sonunda pişmanlık duyacağın bir işi yapmayasın..

* * *

Hicretin 369. (M. 979.) yılında Isfahan'da vefat etti.
Allah ondan razı olsun..

156. EBU MUHAMMED CERİRÎ

Allah-ü Taâlâ ruhunu mukaddes eylesin..

Bu zatı, değişik isimlerde anlatmışlardır: Ahmed b. Muhammed b. Hüseyin, Hüseyin b. Muhammed, Abdüllah b. Yahya..
Cüneyd-i Bağdadi'nin büyük müridleri arasındadır. Bu büyüklüğü dolayısı ile, Cüneyd-i Bağdadi'den sonra, bu zatı onun yerine getirdiler.
Sofiye meşayihinin ilim sahibi olanlarındandır.
Sehl b. Abdüllah ile, Hübeyr yılında Karamıta ile cenk sırasında susuzluktan öldü..
Hicretin 312. veya 314. (M. 924. - 926.) yılı idi..
Dervişlerden biri şöyle anlattı:
— O sene, o büyüklerle beraberdim. Karamıta'nın elinden kurtuldum. Onlar gittiler; ben geri kaldım. İslâm için şefkat sahibi idim; hastalara su vermek istedim. Onların hali nasıldır, bilmek istiyordum.
Hastalar arasında gezerken, gördüm ki: Muhammed Ceriri de onların arasında.. Orada düşmüştü..
Onun yaşı, o sırada yüz yirmiyi aşmıştı..
Kendisine dedim ki:

— Hak Taâlâ, bu belâyı def etmesi için ona duâ etmiyor musun?.

Şöyle dedi:

— Bunu, duâ ile ona söyledim; şöyle buyurdu:

— Ben istediğim gibi yaparım..

Tekrar duâ etmesini istediğim zaman, bana şöyle dedi:

— Şimdi duâ vakti değildir; teslim ve rıza vaktidir.

Bunun daha açık manası şudur: Belâ gelmeden evvel duâ etmek gerekir.. Belâ geldikten sonra, razı olmalıdır.

* * *

Demiştir ki:

— Tasavvuf bir cenktir; onda sulh yoktur.

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Tasavvuf, taleple ve sulhla olmaz. O, bir kahırdır. Şimşek gibi bir oktur. En büyük nurdan gelir; yukarıdan aşağı iner. Onu bir hedefe doğru atarlar..

Bir kimse, sadece talib ise.. ondan kaçar kurtulur.. Şayet o işin ehli ise.. nekadar kaçarsa kaçsın; yine gelir ona düşer..

Yine Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— C e n k..

Tabirinden murad, sen ondan kaçasın; ama o, senin ayrılmaz bir parçan ola.. Ama, sen ona vurduğun halde, senin eline geçmeyen bir şey, manasına değildir.

O zat, üstteki sözü, zevkinden söylemiş; her şeyi ayan beyan anlatmıştır.

O sözü, ilimden alıp söylememiştir; çünkü, ilimden o gibi söz gelmez..

* * *

Dervişin biri, Ebu Muhammed Ceriri'ye şöyle dedi:

— Ben Rey'de ünsiyet sergisinde idim. Bast âleminden bana bir gönül açıklığı geldi.. Olduğum yerden oynar oynamaz, o halim kapandı..

Bu kaybettiğim yolu nasıl bulayım?. Ona ulaştıran bir yolu bana göster..

Bunun üzerine, Ebu Muhammed Ceriri ağladı ve şöyle dedi:

— Ey kardeş, hemen herkes bu derde düşmüştür. Hemen hepsini bu dert bağlamıştır. Amma, sana bu sofiye zümresinin okuduğu birkaç beyti okuyayım:

Diyar-ı yara uğra ey dil, bak eserlerine;
Dostlar ağlaşıyor, bir bak şevkle hasretlerine..

Orada nice zaman durdum, haberci aradım;
Raslamadım, ehil, dost, şefkat taşıyan birine..
Bir sevgi çağrısı cevap verdi, onun yolunda;
Ayrıldım sevenden, geldim hoş buluşma yerine..

Allah ondan razı olsun..

---

157. GANİM b. SAAD

Sırrı mukaddes olsun..

Bu zat, aslen Bağdad'lıdır.

Ebu Muhammed Ceriri ile sohbeti vardır.

Vera' halinde ve mücahede halinde tam bir kemale sahipti..

* * *

Bu zat, vefat ettikten sonra rüyada gördüler ve sordular:

— Hak Taâlâ, sana ne gibi bir muamele eyledi?.

Şöyle dedi:

— Bana rahmet eyledi.. Cennete koydu..

Sordular:

— Dünyada yaptığın işlere mi?.

Şöyle dedi:

— Hayır, onlara değil.. Şayet onlara bakacak olsaydı; hemen orada kalırdım..

Allah ondan razı olsun..

---

158. GAYLAN SEMARKANDÎ

Allah-ü Taâlâ, sırrını mukaddes eylesin..

Meşayihin büyüklerinden olup Cüneyd-i Bağdadi ile sohbet etmiştir.

Ondan tarikata girip marifet ehli ve söz bilir zat olmuştu..

* * *

Demiştir ki:

— İrhan sahibi, Hak'tan Hakka nazar eder.. Âlim ise.. delil yolundan Hakka nazar eder.. O kimse ki: Vecd halinin sahibidir; delile ihtiyacı yoktur..

Allah ondan razı olsun..

---

159. GAYLÂN MEVSUS

Allah pâk sırrının kudsiyetini artırsın..

Bu zat için:

— Gaylân Mecnun..

Dedikleri de vakidir.

Irak meşayihinin eskilerindendir.

Daima harabe yerlerde yaşardı..

Ne kimseye karışırdı; ne de kimseden bir şey kabul ederdi.. Hatta, onun bir yemek yediğini gören de yoktu.

* * *

Muhammed b. Semin şöyle dedi:

— Kûfe harabelerinde, Gaylanî'yi gördüm ve sordum:

— Bir kul, gaflet tehlikelerinden ne zaman kurtulur?.

Şöyle dedi:

— Onun emri ile meşgul, yasak ettiklerinden gafil, nefsinin hesabını görmekte akıllı olduğu zaman..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

160. EBÜLABBAS b. ATA

Allah-ü Taâlâ, pâk sırrının kudsiyetini artırsın..

Üçüncü tabakadan büyükler arasındadır.

Esas adı şudur: Ahmed b. Muhammed b. Sehl b. Ata Âdemî..

Bağdadlıdır.

Meşayihin âlimleri arasındadır.

Sofilerin de zariflerindendir.

Güzel sözleri vardı; iyi konuşurdu, fasihti..

Kur'an manaları üzerine eser yazmıştı. Kur'an'ın, başından sonuna kadar işaret dili ile tefsirini yapmıştı.

İbrahim Maristanî'nin talebesidir. Cüneyd-i Bağdadî'nin de yaranı idi..

Ebu Said Harraz, bu zatı büyük bilirdi.. Halbuki Harraz'ın şöyle bir sözü de vardı:

— Tasavvuf, bir güzel huydur. Ama, biz ona lâyık değiliz. Ona ehil olaraktan, ancak Cüneyd-i Bağdadî'yi görmekteyim..

* * *

İbn-i Ata, Hallac sebebi ile, hicretin 309. (M. 921.) yılı zilkade ayında katledilmiştir.

Bazıları da, onun katledilme tarihini hicretin 311. (M. 923.) yılı olarak tesbit etmişlerdir.

Bu hadise, Kahirbillah'ın zamanında olmuştu.

Hallac'ı katleden vezir, Ebülabbas'a şöyle sordu:

— Hallac hakkında ne dersin?.

Şöyle cevap verdi:

— Senin o kadar işin var ki; ondan kurtulamazsın..

Açıkçası şöyle demek istiyordu:

— Üzerindeki hakları yerine getir; adamların paralarını geri ver..

Bunun üzerine vezir şöyle dedi:

— Bu sözü bana mı dokunduruyorsun?.

Bundan sonra, onun dişlerini bir bir çektirdi; başına çaktırdı. Sonunda öldü.

* * *

İbn-i Ata'ya sordular:

— Taatların en faziletlisi nedir?.

Şöyle anlattı:

— Devamlı olarak, Yüce Hakkı anmaktır.

* * *

— «Beni öldürür, sonra diriltir.» (26/81)

Meâline gelen âyet-i kerimeyi manalandırırken şöyle dedi:

— Benden benliğimi alıp öldürür; görebilene kendi nuru ile diriltir..

— «O kimseler ki

— Rabbımız Allah'tır..

Dediler, sonra istikamet sahibi oldular..» (41/30)

Meâline gelen âyet-i kerimenin tefsirinde ise şöyle anlattı:

— Sonra, gönülleri tenha bir şekilde; Yüce Hakka bağlanıp istikamet sahibi oldular. Ondan başka her şeyi, tamamen terk ettiler.

* * *

Demiştir ki:

— Edep iyiliklerle durmaktır..

Ona sordular:

— Bu dediğinin manası nedir?.

Şöyle anlattı:

— Gizlide ve aşikârede Yüce Allah'a karşı edepli olmaktır. Böyle bir muameleye girersen, edepli olursun.. İsterse bu yolun acemisi ol..

Bir şiir:

Çün ola zâhir ve batın müeddeb;
Kişinin nutku ve sumtu hikmet olur..

Bu manada, Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Edeb odur ki; Yüce Hak ile iş yapasın.. Suyu toprağı, yani: Dünya hallerini, nefsin azgınlığını ortadan kaldırasın:

— Ben, benim işim..

Gibi sözler etmeyesin.. Daima:

— Yüce Hakkın verdiği başarı, onun yardımı..

Diyesin..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

161. EBU SALİH MÜZEYYEN (M e r u z î)

Allah-ü Taâlâ, sırrının kudsiyetini artırsın..

Zamanının büyüklerindendir; İbin-i Ata ile de, sohbet etmiştir. Hiç kimseye karışmazdı; halvet haline sahip biri idi..

* * *

Sehl b. Abdillah demiştir ki:

— Bana gelen bir arzu şu yolda idi: Ebu Salih ile sohbet edeyim..

Ve.. vaktin birinde onu haremde gördüm; kendisinden sohbet talep ettim. Bana şöyle dedi:

— Ey Sehl, bu Salih yarın vefat ederse.. kiminle sohbet edeceksin?.

Dedim ki:

— B i l m e m..

Şöyle dedi:

— O halde, o günü, bugün bil..

Böyle dedikten sonra, gözümden kaybolup gitti..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

162. EBÜLABBAS ERZİZÎ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Ebülabbas'ın, Ebülhüseyin Abadanî'den şöyle naklettiğini Şeyh'ül-İslâm anlattı:

— Bir derviş ile Basra'ya vardık. Aradan altı gün geçmesine rağmen hiç bir şey yemedik. Yedinci gün, bir şahıs geldi ve iki parça altın getirdi. Birini bana, diğerini de yol arkadaşıma verdi. Ben, benimkini de arkadaşıma verdim; gitti, yiyecek getirdi.. Birlikte yedik; sonra yola çıktık.

Bir deniz kenarına geldik. O kalan altını da gemiciye verip gemiye bindik.

Gemi içinde bir derviş vardı; bir köşede başını eğmiş oturuyordu.

Namaz vakti geldikte, kalkıp namazını kılıyor; yine aynı şekilde köşeye çekilip oturuyordu.

Onun yanına varıp şöyle dedik:

— Seninle yol arkadaşıyız; şayet bir ihtiyacın varsa söyle..

Dedi ki:

— Olduğu vakit, söylerim..

Bir gün şöyle dedi:

— Ben, yarın öğle vakti öleceğim. Gemiciye söyleyin; beni dışarı çıkarsın.. Eğer bu elbiselerimden istediği varsa, kendisine verin.

Dışarı çıktığınız zaman, bir ağaçlık görürsünüz. Büyük bir ağacın altında benim için ne lâzımsa hazır bulacaksınız. Benim işimi bitirdikten sonra oraya gömün. Benim bu kaftanımı da zay etmeyesiniz.

Halle'ye vardığınız zaman, güzel, kibar bir genç bunu sizden ister; kendisine verin.

Dediği gibi ertesi gün oldu. Öğle namazını kıldıktan sonra başını kaftanının içine çekti.. Onun yanına vardık; gördük ki: G i t m i ş..

Gemiciye durumu anlattık; gemiyi sahile çekti. Bir ağaçlık gördük; orada gayet büyük bir ağaç vardı. Oraya gittik; gördük ki: Hazır kazılmış bir kabir.. Ne lâzımsa oraya konmuş..

İşini tamamlayıp oraya gömdük. Kaftanını da sakladık; Halle'ye doğru yola çıktık.

Tarif ettiği gibi bir genç bizi karşılayıp şöyle dedi:

— O emaneti veriniz..

Dedik ki:

— Verelim vermesine.. Ama, Allah hakkı için, seninle konuşacaklarımız vardır; bu ne iştir, bize anlat.. O kimdi, sen kimsin?.

Şöyle dedi:

— O bir dervişti; mirası vardı. Varis istedi; beni ona mirasçı gösterdiler. Hele şimdi siz bana o mirası teslim edin; kurtulun..

O kaftanı kendisine verdik; şöyle dedi:

— Siz, biraz burada bekleyin.. Geri gelinceye kadar durun..

Böyle dedikten sonra gözümüzden kayboldu.. Aradan bir müddet geçtikten sonra geldi. O kaftanı giymiş, kendi elbisesini çıkarmıştı.. Bize:

— Bu sizindir..

Deyip kendi giydiğini verdi ve gitti..

Biz Halle mescidine vardık; o gün orada kaldık.. Orada hiç bir gelirimiz olmadı..

Bize verdiği elbise iki parça idi; birini arkadaşıma verdim ki; onu verip bize yemek getire..

Bir saat sonra arkadaşımın geldiğini gördüm. Büyük bir cemaat da onu tutmuş geliyorlar.. Beni de tutup çektiler ve şöyle dediler:

— Üç gündür, Halle Reisinin oğlu kayıptır; elbisesi de sizdedir.

Bundan sonra, bizi Reis'in huzuruna çıkardılar. Dedi ki:

— Oğlum nerede, elbisesi sizdedir?.

Durumu başından sonuna kadar anlattık. O cemaatın içinden biri, bu kıssayı dinleyince ağladı.. Yüzünü semaya kaldırıp şöyle dedi:

— Allah'a hamd olsun.. Benim soyumdan sana yarar onun gibi bir oğlan çocuğu geldi..

Bu hikâye de tam bir açıklığa kavuşmadan böyle bitti..

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Bütün mahlukat, hayatta iken ölülerinin mirasını alırlar.. Ancak, bu zümre, öldükten sonra diriden miras alır..

Sonra devam etti:

— Bir kimse, velâyet sahibi biri ile tam manası ile sohbet ederse, o velâyet sahibi bu âlemden gittikten sonra onun velâyet hallerinin mirasına konar..

Allah ondan razı olsun..

---

163. EBÜLABBAS DEYNURÎ

Allah-ü Taâlâ, sırrının kudsiyetini artırsın..

Beşinci tabadaki büyükler arasındadır.
Adı şöyledir: Ahmed b. Muhammed..
Yusüf b. Hüseyin ile, Abdüllah ile sohbet etmiştir.
Harraz'ı, Cerirî'yi, İbn-i Ata'yı, Rüveym'i görmüştü.
Tuttuğu yol üstündür.. Tam bir istikamet üzere idi..

Nişabur'a gelip orada bir süre kaldı. Orada halka, marifet dili ile, en güzel açıklamalarla vaaz etti..

Bundan sonra, Nişabur'dan gitti; Tirmiz'e vardı.

Ebu Bekir Verrak'ın talebesi Hace Muhammed Hamid onun büyüklüğünü kabul edip huzuruna geldi; bineğinin üzengisini öptü..

Bu durum, talebelerinin hoşuna gitmediği için şöyle dediler:

— Neden böyle ettin?.

Şöyle cevap verdi:

— Daim işitip durmaktayım ki; o, benim Rabbımı pek güzel över..

Sonra, Tirmiz'den Semerkand'a geldi; burada dünyadan gitti.. Hicretin 340. (M. 951.) yılını aşmıştı..

* * *

Demiştir ki:

— Zikrin en düşüğü, Hakkın gayrını unutmaktır.. Zikrin nihayeti ise.. zikreden kaybola ve zikrettiği zatın varlığına dala..

Bir daha da, zikir makamına dönmeye..

Bu anlatılan mertebe, fena halidir..

Allah ondan razı olsun..

164. EBÜLABBAS AHMED b. YAHYA ŞİRAZÎ

Allah-ü Taâlâ, sırrının kudsiyetini artırsın..

Şeyh Ebu Abdillah Hafif'in üstadıdır.

* * *

Şeyh Ebu Abdillah Hafif demiştir ki:

— Ben, vecid halinde onun kadar tahakkuk etmiş birini görmedim. Tam bir mana sarhoşluğu üzerine idi..

Çöle gittiği zaman, arslanla oynaşırdı..

* * *

Bu zat, Cüneyd-i Bağdadi'ye, Rüveym'e, Sehl Abdüllah'a kavuşmuştu.

* * *

Şeyh Ebu Abdillah demiştir ki:

— Bir gece Şeyh Ebu Ahmed Yahya ile oturdum. Onun müridlerinden bir oğlan çocuğu da bizimle beraberdi. O oğlan çocuğunun uykusu geldi; evine gidecek oldu..

Kış mevsimi olduğundan, orada büyük bir ateş yakmışlardı. Ahmed Yahya ise.. ayak üzerinde durmuş semağ halinde hoş bir hal almıştı.. Oradaki arkadaşlar dediler ki:

— Bu çocuğu evine kim götürecek?.

Cevap veren çıkmadı..

Bunun üzerine Ahmed Yahya o ateşten iki büyük kor aldı; avucunun içine koydu. Sonra ellerini yeninin içine çekti. O çocuğa da şöyle dedi:

— Haydi kalk!.

Ve.. bir keramet olarak, onu evine götürdü..

Biz, o ateş korlarının ışığını kaftanının dışından görüyorduk..

O çocuk, evinin kapısına geldiği zaman, o ateş korları onun elinde kömür olmuştu..

Bundan sonra mescide girdi; sabah namazına kadar meşgul oldu..

Allah ondan razı olsun..

———•———

165. EBÜLABBAS BAVERDÎ

Allah-ü Taâlâ, sırrının kudsiyetini artırsın.

Zamanının büyüğü idi; Şibli'yi görmüştü..

Nişabur'da bulunuyordu. Şeyh Ebu Bekir Tamistani de Nişabur'da idi, bu da Şibli'yi görenlerdendi..

Her ikisi de şöyle demiştir:

— Şibli hal sahibi idi; tevhidden bir zerre onda yoktu..

Bu manada Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Onların dediği gibidir. Şibli tevhidde iddia ile konuşur; tam bir temekkün ile değil..

Allah ondan razı olsun..

———•———

166. EBÜLABBAS BERDAÎ

Sırrı mukaddes olsun..

Adı şudur: Ahmed b. Muhammed b. Harun Berdaî Sofi..

Şeyh Ebu Tahir Ebheri'den, Mürtaış'tan anlatıp şöyle derdi:

— Mürtaış şöyle dedi:

— Bir kimseyi görmek sana fayda vermezse; onun sözü de sana faydalı olmaz..

Yine anlattığına göre, Ebu Tahir Ebheri şöyle demiştir:

— Sustuğu zaman, ceza görmekten kim korkarsa, söz söylemek onun hakkıdır.

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

167. EBÜLABBAS SEYYARÎ

Allah sırrını mukaddes eylesin..

Bu zat, beşinci tabakadan sayılır.

Adı şudur: Kasım b. Kasım Mehdi..

Ahmed b. Seyyar'ın kızkardeşinin oğludur.

Bu zat, Merv halkındandır; aynı zamanda onların şeyhidir.

Ebu Bekir Vasıti'nin talebesidir.

Hallerin gerçek yanlarını bilirdi. Aynı zamanda fıkıh bilgini idi.. Ezberinde çokça hadis-i şerif vardı.

Babasından, kendisine çokça miras kalmıştı; onların cümlesini verip Resulüllah S.A. efendimizin iki tel mübarek saçını aldı. Yüce Hak, o iki tel mübarek saçın uğuru ile, kendisine tevbe nasib eyledi..

Ebu Bekir Vasıti'nin sohbetine girdi. Öyle bir dereceye erdi ki: Tasavvuf ehlinden bir sınıfın imamı oldu. Ki onlara:

— S e y y a r i y e..

Adı verilmektedir.

Dünyadan gideceğine yakın şu vasıyeti etti:

— O mübarek saç tellerini ağzıma koyun..

Öyle ettiler..

Kabri, M e r v ' dedir. Bütün ahali onu ziyaret etmektedir. Onu vesile bilerek dilekte bulunurlar. Muradları neyse hâsıl olur: Denenmiştir.

Hicretin 342. (M. 953.) yılında dünyadan gitmiştir..

* * *

Demiştir ki:

— Tevhid odur ki: Hatıra, Yüce Hakkın gayrı gelmeye..

* * *

Demiştir ki:

— Vasıti'nin eceli yaklaştığı zaman; dediler ki:

— Bize bir tavsıyede bulun..

Şu tavsıyede bulundu:

— Yüce Allah'ın sizdeki muradını koruyunuz.

———— • ————

168. ABDÜLVAHİD b. ALİ SEYYARÎ

Allah sırrını mukaddes eylesin..

Ebülabbas'ın kız kardeşinin oğludur; aynı zamanda talebesidir.

Bu zat, Merv'de sarayını sofilere vermiştir. Sebebi de şöyle anlatıldı:

— Bir gün, sofileri davet etti; orada raksettiler.. Bu raks hali içinde biri havaya yükselip kayboldu; bir daha da görülmedi..

Bunun üzerine, o sarayını sofilere bıraktı..

Hicretin 375. (M. 985.) yılında dünyadan gitti.

* * *

Demiştir ki:

— Dayım Ebülabbas'ın şöyle dediğini işittim:

— Eğer namazda, Kur'an yerine şiir okumak caiz olsaydı; şu beyti okurdum:

Umarım ben bu hali dünyade;
Ki görem: Bir cemal azade.. (1)

169. EBÜLABBAS SÜHREVERDÎ

Allah sırrını mukaddes eylesin..

Adı şudur: A h m e d..

Zamanının meşayihinden; Seyrevanî ve daha başkaları ile Mekke-i Mükerreme'de bulunurdu..

* * *

Şöyle anlattı:

— Kurban bayramı günü Mina'ya vardım. Orada tasavvuf ehlinden birçok zümre oturmuştu. Şeyh Seyrevanî de oradaydı. Kasideci bir şeyler okudu; Seyrevanî ağladı ve kalkıp gitti. Oradakiler şöyle dediler:

— Buna n'oldu ki, kalkıp gitti. Bunun, semağı inkârcı olması gerekir..

Şeyh Ebülhasan Sırrî de oradaydı.. Şöyle dedi:

(1) Bu beytin Arapçası şöyledir:
Etemenni alezzemani mu'hala
En tera mukletaye tâl'ate hurr..

— Allah'a ahdim olsun; şayet o, semağı inkâr ediyorsa.. ben de artık semağda oturmam..

Şeyh Ebülabbas Sühreverdî ise, şöyle dedi:

— Ben de bu hususta seninleyim..

Ertesi gün, bu iki kişi kalkıp meşayihten bir cemaatle, Şeyh Seyrevanî'nin selâmlığına vardılar. Orada semağdan söz etmek istediler; Seyrevanî şöyle dedi:

— Vaktin birinde ben, kum üzerinde yatıyordum. Elimi de yastık yapmıştım. Bedenimde taş izleri çıktı. O halde semağa otururdum.. Ama şimdi döşek üzerinde oturuyorum.

Size gelince, o hal üzerine yanıp kalmaktasınız.. Bu halimde, sizinle semağ etmek bana nasıl helâl olur?.

Allah ondan razı olsun..

---

170. EBÜLABBAS NİHAVENDÎ

Allah sırrının kudsiyetini artırsın..

Şeyh'ül-İslâm, bu zatı altıncı tabakadaki büyükler arasında saymıştır.

Adı şudur: Ahmed b. Muhammed b. Fazıl..

Cafer Huldî'nin talebesidir. Şeyh Amu'nun da piridir.

Şeyh Ebülabbas bu zata:

— A m u..

Adını vermiştir.. Gün görmüş bir Amu (galiba amca manasına) idi..

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Abbas Fakir Herevî'nin bana anlattığına göre; Ebülabbas Nihavendî şöyle demiştir:

— Bir kimsenin delili Yüce Hak olmadan bu ilimden söz ederse.. Zülcelâl Allah onun hasmı olur.

Sonra Şeyh'ül-İslâm şöyle anlatmıştır:

— Hak'tan yana sözetmek üçtür. Şöyleki:

a) Yüce Hakkın zatından söz etmek..

Bu hususta delil olarak, Kur'an ve hadiste gelen manalar yeterlidir; ona göre konuşmak gerekir..

b) Yüce Allah'ın dininden söz etmek..

Bu hususta dahi; Kur'an, hadis, icma-ı ümmet, sahabenin yolu gözönünde tutulmalıdır.

c) Yüce Hakkın sohbetinden söz etmek..

Bir kimse, bu babda söz ettiği zaman; Yüce Allah'ın varlığı ile tahakkuk etmemiş ise.. yani: Yüce Hak, onun kulağı olmuş onunla dinlemiyorsa; onun gözü olmuş onunla görmüyorsa.. Yüce Allah onun hasmı olur..

* * *

Şeyh'ül-İslâm, Nihavendi'nin şöyle dediğini anlattı:

— Şunlar ki, himmet ve gayret ehli zatlardır; şayet onların sol elleri, sağ ellerini Hak'tan alacak olsa.. sağ elleri ile sol ellerini keserler..

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Nihavend'de neft satan biri vardı. Fakirler, onun dünyalığı ile geçinir rahat ederlerdi. Sonra, o şahıstan bir şey almaz olup uzaklaştılar; kendisinden hiçbir şey kabul etmediler..

Nihavendi'ye bu durumu sordukları zaman şöyle dedi:

— O şahıs, dervişlerin uğuru ile, malının arttığına kani idi.. Bunun için de, onun malı dervişlere haram oldu..

* * *

Nihavendî şöyle anlattı:

— İlk zamanlarda, bu işin derdine düştüm. On iki sene başımı yakama çektim. Sonra bana, kalb âlemimden bir köşe gösterdiler..

* * *

Demiştir ki:

— Cümle âlem, o arzudadır ki; Yüce Hak, bir an olsun, kendileri ile ola.. Bana gelince, şöyle arzu etmekteyim: Yüce Hak, bir an olsun, beni bana bıraka.. Ta ki, ben, ne olduğumu düşüneyim; nerede olduğumu bileyim..

Şeyh Ebu Said Ebülhayr'ın sözlerinde geçtiğine göre; üstteki cümlenin manası şudur:

— İnsanı kendi haline bırakmazlar..

Resulüllah S.A. efendimiz dahi, bu manada, şu niyazda bulunmuştur:

— **«Allahım, bir göz açıp kapayacak kadar, hatta daha da az beni kendi nefsime bırakma.»**

* * *

Şöyle anlattı:

— Merv'de bir yaşlı kadın gördüm. Üstad Ebu Ali Dekkak'tan işittiği şu sözleri söyler gezerdi:

— Dilerim ki, beni bana bırakmayasın..

Ancak, benim dileğim de şudur ki:

— Ya Rabbi, bir lahza beni bana bırak; kendimi bileyim, nerede bulunduğumu bileyim..

* * *

Yine Nihavendî demiştir ki:

— Hak Taâlâ ile çok otur; halk ile az otur..

* * *

Şöyle anlatıldı:

— Bir hıristiyan işitti ki: Müslümanlar arasında feraset ehli kimseler var..

Bunun üzerine, kılık değiştirdi; Ebülabbas Kasab'ın hanigahına vardı.. Şeyh onun durumunu anladı ve şöyle dedi:

— Bigânenin (yabancı yadın), aşinalar mahallesinde ne işi var?.

Bunun üzerine o hıristiyan geri dönüp gitti.. Kendi kendine şöyle dedi:

— Biri bilinmiş oldu..

Bundan sonra, Şeyh Ebülabbas Nihavendî'nin hanigahına gitti.. Yani: Tekkesine..

Burada dört ay kaldı. Oradakilerle birlikte abdest aldı; namaz kıldı..

Onun bu haline Şeyh hiç bir şey demedi.. Yani: Ebülabbas Nihavendî..

Dört aydan sonra, pabucunu alıp gitmek istedi.. Bunun üzerine Şeyh şöyle dedi:

— Keremden sayılmaz ki; aramızda bu kadar tuz-ekmek hakkı varken, bir yabancı olarak gelesin ve yabancı olarak da gidesin..

O hıristiyan o anda Müslüman oldu.. Ve.. orada kaldı.. Şeyhin vefatından sonra da yerine oturdu..

Allah ondan razı olsun..

---

171. AHİ FEREC ZENCANÎ

Allah ruhunu mukaddes eylesin..

Şeyh Ebülabbas Nihavendî'nin mürididir.

Hicretin 457. (M. 1064.) yılında receb ayının ilkinde bir çarşamba günü dünyadan gitti.

Kabri, Zencan'dadır.

Şöyle anlattılar:

— Bu zatın bir kedisi vardı.

Her ne zaman, misafirlerden bir cemaat, onun hanigahına doğru yola çıkacak olsa; o kedi, gelenlerin sayısı kadar miyavlardı. Onun hizmetçisi de, o miyavlama sesi kadar çömleğe yemek için su koyardı..

Bir keresinde, misafirlerin sayısı, kedinin miyavlama sesinden bir tane fazla çıktı. Bu duruma, Şeyh ve diğerleri hayret ettiler..

Sonra o kedi, o gelen misafirlerin arasına girdi.. Onları bir bir kokladı; aralarından birinin üzerine işedi..

Araştırdıkları zaman gördüler ki: O kimse dinsizin biri imiş!.

Yine o kedi üzerine şöyle anlatıldı:

— Bir gün, mutfak hizmetçisi, sütlaç pişirmek için, çömleğe bir mikdar süt koydu. Bacadan, bir kara yılan o çömleğin içine düştü. O kedi, o yılanı gördü; çömleğin etrafında dolanıp miyavlamaya başladı. Orada çırpındı durdu.

Ancak, hizmetçi durumdan habersizdi. Kediyi azarladı; kovdu.

Hizmetçi, durumu anlayamadı. Bunun üzerine, o kedi kendisini o çömleğin içine attı ve öldü.

O sütlaç yemeğini döktükleri zaman, o kara yılanı çömleğin içinde ölü buldular.

Bunun üzerine Şeyh şöyle dedi:

— Bu kedi, kendisini dervişlere feda etti. Onu kabre koyunuz ve ziyaretgâh yapınız.

Derler ki:

— O kedinin kabri belli yerdedir. Ahali ziyaret eder..

Allah ondan razı olsun..

172. EBÜLABBAS NESEÎ

Allah pâk sırrını mukaddes eylesin..

Adı şudur: Ahmed b. Muhammed b. Zekeriya..

Aslı Nişabur'dandır; ama Mısır'da otururdu..

Şeyh Abbas Fakir Herevî, bu zatı Mısır'da görmüştü. Demiştir ki:

— Şeyh Amu Mekke-i Mükerreme'de bana şöyle anlattı:

— Daima, halk Ebülabbas Nesei'nin ziyaretine gelirdi. Bu yüzden onun kapısında at ve katır eksik değildi..

Bir keresinde beni gönderdi ki: Kapıda durayım, ziyarete gelenlerin hayvanlarını tutayım.

Gönlümden şöyle geçti:

— Elime bu iş girdi. Ben Horasan'dan Mısır'a seyislik için mi geldim!.

Çünkü, ben orada boştum, bu işlere ihtiyacım yoktu.

Tam bu sırada, biri geldi ve şöyle dedi:

— Şeyh seni istiyor..

— Sen, kabre girmeden sadaret makamında oturacaksın.. (Yani: Başköşede..)

Sarayının kapısında da hayvanlar tutulacak; onları korumak için sana ihtiyaç kalmayacak..

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Durum Şeyh'in dediği gibi oldu. Daim Abbas'ın kapısında hayvanlar eksik olmazdı. Sultana mensup kimseler, hep onun yanına gelirlerdi..

Allah ondan razı olsun..

173. EBÜLABBAS SÜREYC

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini atırsın..

Esas adı şudur: Ahmed b. İmran b. Süreyc..

Hicretin 305. (M. 917.) yılında dünyadan gitmiştir.

Bu zata, büyüklüğünden kinaye:

— Küçük Şafii..

Derlerdi.. Irak bölgesinin fakihi idi; Bağdad'da kalırdı..

Cüneyd-i Bağdadi'yi görüp onunla sohbet etmişti..

Her ne zaman, esastan ve teferruattan söz edecek olsaydı; öyle anlatırdı ki: Mecliste hazır olanlar hayran olurlardı..

Derdi ki:

— Bu söz, bana nereden geliyor, bilir misiniz?. Ebülkasım Cüneyd-i Bağdadi'nin bereketlerinden gelmektedir.. Onun sırrı mukaddes olsun..

* * *

Abdülaziz Bahranî, Süreyc'in meclisine yaklaştı ve kendisine bu yoldan sordu.

Ondan çok büyük bir cevab işitti. Bir bağırış bağırdı ve kendinden geçip düştü.. Kendine geldiği zaman, Ebülabbas ona şöyle dedi:

— Nice zaman, sizin piriniz Cüneyd-i Bağdadî ile sohbet ettim. Şimdi bu ilimler beni meşgul ederler.. Şayet isterseniz, bir gün tayin edeyim, size mahsus olmak üzere bazı sözler açayım..

* * *

Şeyh Ebu Abdillah Hafif şöyle anlattı:

— İbn-i Süreyc Şiraz'a gelmede nevvel; ilim sahipleri bütün sofilere cahil gözü ile bakarlardı..

Ne zaman ki, İbn-i Süreyc Şiraz'a geldi; bu sofiye tayfasının mertebelerini ve makamlarını açıkladı. Sonra, onların faziletlerine şahitlik etti..

Ve.. defalarca, ulema meclisinde şöyle anlattı:

— Şayet biz adam olduysak, bu sofiye zümresinin sohbetleri bereketi ile adam olduk.. Eğer öğrendiğimiz bir edep varsa, onların edebi ile oldu..

Bundan sonra, o ilim sahipleri, sofiyenin kimler olduğunu bildiler.. Daima onlara tazim edip ikramda bulundular; bu yoldan ayrılmadılar..

Allah ondan razı olsun..

---

174. EBÜLABBAS HAMZA b. MUHAMMED

Allah sırrının kudsiyetini artırsın..

Herat meşayihinin eskilerindendir.

Vera' ve takva halinde kâmil bir zattı.

İbrahim Sitenî ile de sohbet etmiştir.

Duâsı makbuldü. Cömertlikte eşi bulunmaz biri idi..

İmam-ı Ahmed b. Hanbel'in arkadaşı olup onun mezhebini Herat'a getirdi.

* * *

Demiştir ki:

— Bir kimseyi, evliya ve meşayih sohbeti güzelleştirmezse.. iyi ahlâk sahibi etmezse.. hiç bir nasihatle o kimse, huy güzelliğini bulamaz.

* * *

Hicretin 241. (M. 855.) yılında vefat etti..

Allah ondan razı olsun..

---

175. HÜSEYİN MANSUR HALLAC BEYZAVÎ

Allah sırrını mukaddes eylesin..

Üçüncü tabakadaki büyükler arasındadır.

Künyesi şudur: E b û l m u g i s..

Fars şehirlerinden bir şehir olan Beyza'dandı..

Aslında kendisi Hallac falan değildi.. Bu namı almasının sebebi şöyle anlatıldı:

Hüseyin Mansur, kendisinin de dostu olan bir hallacın dükkânında oturuyordu. Bu dostu hallacın bir işi vardı; kendisini o işe gönderdi ve şöyle dedi:

— Ben, senin buradaki işini görürüm.

O gitikten sonra, parmağı ile işaret etti; pamuklar çekirdeklerinden ayrıldılar.

İşbu sebepten, onun için:

— H a l l a c..

Adını verdiler..

Hem Vasıt'ta, hem de Irak'ta kalmıştır.

Cüneyd-i Bağdadi ve Nuri ile sohbeti vardır.

Amr b. Osman Mekkinin de talebesidir.

* * *

Meşayih, bu zat hakkında değişik görüşler ileri sürmüşlerdir. Ancak, birkaç kimse bunun lehindedir.. Onlar da: Ebülabbas Ata, Şibli, Ebu Abdillah Hafif, Şeyh Ebülkasım Nasrabadi..

Ebülabbas Süreyc, onun katline fetva yazmadı; şöyle dedi:

— Onun ne dediğini bilmiyorum..

Fasıl-ı Hitab kitabında şöyle yazılıdır:

— Bu işin iftiralar cümlesindendir ki:

— Cüneyd-i Bağdadi, onun katline fetva vermiştir..

Diye anlatılır.. Zira, tarihi bilenlerin yanında açık seçik bilinmektedir ki: Bu söz iftiradır ve Cüneyd-i Bağdadi'nin vefatı, Hüseyin Mansur'un şehadetinden on bir yıl evveldir.

Hüseyin Mansur, hicretin 309. (M. 921.) yılında Bab-ı Taka'da salı günü zilkade ayının 24. ünde şehadet şerbetini içmiştir.

Seyyid'üt-Taife Cüneyd-i Bağdadi ise.. hicretin 297. (M. 909.) yılında bir cumartesi günü, Neyruz Halife'de vefat etti.. Dediler ki:

— Cuma gününün son vaktinde vefat etti; cumartesi günü de defnedildi..

Keşf-i Mahcub kitabında şöyle yazılıdır:

— Son gelen büyüklerin hepsi de onu kabul etmişlerdir.. Allah onların sırlarının kudsiyetini artırsın.

Meşayihten eskilerin ise.. onu kötülemeleri, onun dinine taan etmeleri sebebi ile değildi. Zira muamelede bir yana atılan, asılda atılmış olmaz..

Son gelenlerden Sultan-ı Tarikat, Şeyh Ebu Said Ebülhayr — sırrı mukaddes olsun — demiştir ki:

— Hüseyin Mansur Hallac yüksek bir haldedir. Kendi zamanında, doğuda ve batıda onun gibi biri yoktu.

Şeyh'ül-İslâm ise, şöyle dedi:

— Meşayihe, şeriata ve ilme muvafakat ettiğimden ötürü; onu kabul etmem.. Ama red de etmem.. Siz de öyle ediniz. Onu kendi haline bırakınız; çekimser olunuz.

Bir kimse ki, onu kabul eder; onu kabul etmeyenden daha çok severim.

Ebu Abdillah Hafif, Hüseyin Mansur Hallac için, şöyle demiştir:

— İmam-ı Rabbanî..

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— O, aslında imamdı.. Ama, sırrı hemen herkese söyledi; yükü zayıflara da vurup şeriata da riayet etmedi.. Onun başına ne geldiyse, bu yüzden geldi.. Bu söz davası ile, her gün bin rikât namaz kılardı..

Sabahına katl'olunacağı gece; beş yüz rikât namaz kılmıştı.

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Onu ilhama dayalı bir meseleden ötürü katlettiler.. Bu hususta, ona zulmettiler.

Dediler ki:

— Onun söylediği söz peygamberliktir; halbuki kendisi peygamber değildir.

Şiblî, onun dârı altına gidip şu meâldeki âyet-i kerimeyi okudu:

— «Biz seni, buraya gelen yabancıları himayeden men etmedik mi?» (15/70)

Mansur'un katline fetva veren Kadı, Şiblî'den bu kelâmı duyunca şöyle dedi:

— O, peygamberlik iddia ederdi.. Bu da, tanrılık davasını güder..

Şiblî şöyle dedi:

— Ben de, o dediğinizi söylerim. Ama beni, delilik kurtarır. Akıl da, onu bu belâya çarptırır.

* * *

Vaktin birinde, Mansur, Cüneyd'in kapısını çaldı; içeriden şu ses geldi:

— K i m s i n?.

Şu cevabı verdi:

— H a k..

Cüneyd-i Bağdadî şöyle dedi:

— Hak değilsin; ama Hak ilesin.. Hangi darağacı ile bozuşmak istiyorsun?.

* * *

Bu zatın başına gelenler, üstadı Ömer b. Osman Mekki'nin duâsı ile geldi.

Ömer b. Osman tevhid babında, tasavvuf ilminde bir eser yazmıştı. Mansur o eseri, üstadından habersiz gizlice aldı; açıkladı. Halka söyleyip gösterdi.

Onlar, ince sözlerdi; onu anlamadılar, inkâr ettiler. Sonra da, onu bıraktılar.

Bunun üzerine; Amr b. Osman Mekki, Mansur'a beddua etti:

— Allahım, sen ona öyle bir kimseyi musallat eyle ki; elini ayağını kessin, gözünü çıkarıp darağacına assın..

İşte olan işler, üstadının bu beddüası ile olmuştu..

Tezkire'de anlatılanlar budur. (Veya kısaca durum bundan ibarettir.)

Ancak, bu kıssanın ayrıntıları, Fasl-ı Hitap kitabında şöyle yazılmıştır:

— İmam-ı Yafii Tarih'inde; hicrî 309. (M. 921.) yılı anlatırken; Hallac kıssasının sonunda, şöyle rivayet edildiğini nakletti:

— Muktedir Halife'nin veziri Hamid b. Abbas'ın meclisinde Kadı Ebu Amr huzurunda Hallac'dan bir kelâm sadir oldu.. Bunun üzerine, Kadı Ebu Amr onun kanının helâl olduğu üzerine fetva verdi.. Delillerini de yazdı. O mecliste hazır olan fakihler de ona muvafakat yazısı yazdılar..

Hallac onlara şöyle dedi:

— Temizliğim, korunmam, kanım dokunulması haramdır.

Şeriatın mubah saymadığı bir yoldan bunlara uzanmanız, sizin için helâl değildir.

İtikadım İslâm'dır. Mezhebim sünnettir. Dört imamın, Hulafa-i Raşidin'in faziletini kabul ederim. Keza, cennetle müjdeli on sahabenin de üstünlüklerini kabul ederim.

Sünnet üzere yazılan yazılarım vardır; yapraklarda vardır.

Kanımı Allah'a bırakırım.

Üstteki sözlerini tekrarlayıp durdu; oradakiler de durmadan yazıyordu. Sonunda yazıp bitirdiler; meclisten dağıldılar. Hallac'ı da zindana gönderdiler.

Vezir de, olup biten işleri yazıp Muktedir Halife'ye yolladı.

Halife'den şu cevap geldi:

— Mademki kadılar katline fetva verdiler; onu siyaset valisine vermen gerekir. Orada kendisine yüz kamçı vurulsun; ölürse iyi.. Ölmezse yüz kamçı daha vursun. Daha sonra boynunu vursun.

Bunun üzerine, vezir onu siyaset valisine teslim etti; Halife'nin emrini de kendisine bildirdi. Sonra şöyle dedi:

— Dövmekle ölmezse, elini kes. Sonra da ayağını, daha sonra da başını kes. Bedenini de yak..

Şayet sana diyecek olursa:

— Senin için Fırat ve Dicle'yi altın ve gümüş edip akıtayım..

Onun bu sözünü kabul etmeyesin.. Cezasından geri kalma..

Siyaset valisi onu o gece aldı; sabahı olan cumartesi günü, anlatılan senenin zilhicce ayının çıkmasına yedi gün kalmıştı; Babüttak önüne çıkardılar.. (Yani: Tak kapısının önüne..)

Hallac, oradan o kapıdan çıkmamak için, kati surette bir imtina gösteriyordu.

Orada, avam halktan hadde hesaba gelmeyecek kadar insanlar toplanmıştı.

Cellat, kendisine yüz kamçı vurdu; bunların hiç birinde de:

— A h..

Etmedi..

Bundan sonra, ellerini ayaklarını kestiler ve bedenini yakıp külünü Dicle ırmağına attı.

Başını da, bir ağaca asıp Bağdad'daki köprü üzerine dikti..

* * *

Hallac'ın müridlerinden bazısı demiştir ki:

— Hallac katledilmedi; ancak, Hallac'ın benzeri Allah'ın bir düşmanı o şekilde öldürüldü..

H â s ı l ı: Bu kıssanın şerhi çoktur. Uzun uzun anlatılmasında da fayda azdır.

Burada bu kadarı anlatıldı; akıl sahiplerine ibret için kâfidir. Vuslat ehlinin hayranlığı için bu kadarı yeterlidir..

Üstteki kıssayı anlatan İmam-ı Yafii demiştir ki:

— Biz, bu kıssayı İbn-i Hıllikân'ın anlattığına göre kısadan alıp anlattık. Ki bu rivayet, doğruya en yakınıdır. Doğruluk itibarı ile, daha yerindedir.

Ama, Zehebi'nin anlattıkları uygun değildir..

Daha önce, meşayihten bu manada gelen sözler; sofiyenin vecdine dayalı sözlere atanların yoluna göredir. Hal sahibi kimselerin, sadat-ı kiram hakkında uydurmalar anlatanların inandığına yatkındır.

(Bilhassa, öldürülmediğini anlatan ve onun yerine bir benzerinin öldürüldüğü manasındaki sözler, dikkat çekicidir.

Yani: Bu türlü sözler, pek yerinde değildir..)

Hüseyin b. Mansur ehlüllahtan bir zattı. Kendisi, şefkat ve merhamet dolu yaratılmıştı.

Gerek bu şefkat ve merhametinin hükmü, gerekse eriştiği ma-

kamların bir gereği olarak; kendisini öldürmeye gelenlerin hemen hepsine hayır duâ etti. Hazret-i Allah'tan diledi ki: Onların hepsi de rahmete nail ola.. Hazret-i Hak ile arasındaki naz muamelesinden ötürü şu duâyı yaptı:

— Allahım, benim dış varlığımı senin manevî varlığınla yok ettin. Benim dış varlığımın senin manevî varlığın hakkına; beni öldürmeye gelenlerin hepsine merhamet eyle..

Üstteki Duâyı Şeyh Ârif Necm'ül-Hakkı ved-Din Ebu Bekir Abdüllah b. Muhammed Esedi Razî, Mirsad-ı İbad kitabında yazdı.. Sırrı mukaddes olsun..

* * *

Şöyle anlatıldı:

— Allah-ü Taâlâ, sırrının kudsiyetini artırsın; Hüseyin Mansur bir gün hatırından şöyle geçirdi:

— Hazret-i Muhammed Mustafa mirac gecesi, bazı müminlerin affını diledi; neden hepsinin affını dilemedi.. Neden şöyle demedi:

— Ya Rabbi, cümlesini bana bağışla..

İşte o anda; Hazret-i Muhammed Mustafa S.A. bir surete bürünmüş ve cisim haline gelmiş olarak; kapıdan içeri girdi ve şöyle buyurdu:

— İşte geldim. Bizim ne gibi bir dileğimiz varsa; o dileğimizi Hakkın fermanı ile yaparız. Bizim kalbimiz, Yüce Hakkın ferman yeridir. Onun iradesinin ve fermanının dışında her şeyden pâk ve temizdir. Şayet:

— Hepsini dile..

Buyurmuş olsaydı; hepsini dilerdim.

Bunun üzerine, Hüseyin Mansur başından tülbentini çıkardı; kendinden bir ikram olarak Resulüllah S.A. efendimizin huzuruna bıraktı.

Hazret-i Muhammed Mustafa S.A. şöyle buyurdu:

— Bu tülbentle birlikte baş da vermek gerekir ki razı olayım..

Ve.. gerçekte onun katline sebeb bu hüküm oldu.. Kendisine isnad edilen söz de bir bahane idi..

Darağacında şöyle diyordu:

— Bu işin bana neden geldiğini biliyorum.. Kimin muradı olduğunu da anlıyorum. Bundan da hiç yüz çevirmem..

İşte özünde ve sözünde doğru olan aşık böyle olur. O, manevî sarhoşluk hali içinde ve kendisini alt eden haller içinde doğru idi. Dilinden o şekilde sözler çıkarken de mazur sayılırdı.

Şuna da hiç şüphe edilmeye ki: Onun gerçeğe dayalı hali; bütün âleme, aydın bir şekilde çıktı..

Şayet bir yalancı çıkıp da:

— E n e.. (B e n)..

Dese, o Firavun'dan sayılır.. Onun bu hali sürer: Taa, doğru olan kimse, yalancıdan ayrılıncaya kadar..

Bir benlik var ki, çeker laneti; bir benlik var ki, getirir rahmeti.

Fasl-ı Hitab kitabında yazılanlar bu kadardır.

Hakkı Allah emreder ve doğruya hidayet eden odur..

Allah ondan razı olsun..

176. ABDÜLMELİK İSKÂF

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Abdülmelik İskâf, Hallac'ın talebesidir.

Bu zat, yüz yirmi sene ömür sürmüştür. Şerif Hamza Ukayli ile Belh'te bulunmuştur.

Benim babam, Pir Farisi, Ebülhasan Taberi, Ebülkasım Hane; Şerif Hamza Ukayli'nin arkadaşları idiler..

Şerif Hamza Ukayli ise.. babamı onların hepsinden üstün tutardı.

Babamın anlattığına göre; Abdülmelik İskâf şöyle demiştir:

— Vaktin birinde, Hallac'a şöyle sordum:

— Ey Şeyh, Ârif kimdir?.

Şöyle dedi:

— Ârif odur ki; zilka'de ayından altı gün kala, bir cumartesi günü, hicretin 309. senesi (M. 921.) senesinde; Bağdad'da Babüttaka'da eli, ayağı kesilip gözleri de oyulduktan sonra başaşağı asılır; cismi yakılıp külü yele verilir.

Abdülmelik diyor ki:

— O vakti bekledim. Gelince anladım ki: Anlattığı ârif zat kendisi imiş..

Her ne söylediyse, kendisine onu yaptılar.

Bu manada, Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Bilmiyorum; verdiği hüküm kendisi için olacağını biliyor muydu; yoksa rasgele söyledi de aynı şey kendisinin başına mı geldi?.

* * *

Hallac-ı Mansur'un bir talebesi vardı; adı şuydu: H e y k e l.. Bunu da, Hüseyin Mansur ile katlettiler. Bunu adına da:

— Hüseyin'in talebesi..

Dediler..

Ebülabbas Ata'yı da aynı sebepten ötürü katlettiler..

Allah ondan razı olsun..

●

177. İBRAHİM b. FATİK

Allah-ü Taâlâ, sırrının kudsiyetini artırsın..

Denilmiştir ki:

— Bu zatın adı şuydu: Ahmed b. Fatik..

Künyesi şudur: Ebülfatik..

Kendisi Bağdad'lıdır. Cüneyd-i Bağdadi ile, Nurî ile sohbet etmiştir. Cüneyd-i Bağdadi, bu zata ikramda bulunurdu.

Bu zat da, Hallac'ın talebesi olup ona mensub idi..

Demiştir ki:

— Hallac'ı darağacına astıkları gece, Yüce Hakkı rüyada gördüm; dedim ki:

— Allahım, bu nedir ki; kendi kulun Hüseyin b. Mansur'u bu hale getirdin?.

Şöyle buyurdu:

— Kendi sırrımı ona açtım, ama o halka söyledi.. Ona ihsanda bulundum, ama o ağzına geleni söyledi; halkı kendisine davet eyledi.

Şeyh'ül-İslâm da bu manada şöyle dedi:

— Bu katledilme işi, Hallac için bir noksanlıktı; ikram değildi.. Şayet o tamam olsaydı; bu iş onun başına gelmezdi.

Sözü ehli olana söylemek gerekir ki: Yüce Hakkın sırrı açığa çıkmaya..

Ehil olmayana bir söz ettiğin zaman, ona yük vurmuş olursun.. Hiç şüphe edilmeye; bundan sana elem ve ceza gelir..

Bir başka yerde Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Hallac, o dediği sözde tamam değildi. Şayet o sözünde tamam olaysı; o söz onun makamı, nefsi, hayatı olurdu. Kendisini inkâr eden de olmazdı.

Nesine gerekti; söylediği sözün yeri orası değildi. Orada sırra mahrem olacak kimse de yoktu.

Halbuki ben, onun sözünden daha büyük söz ederim; bütün insanlar da orada hazır bulunmaktadırlar. Hiç kimse de inkâr et-

mez.. O söz de öylece kapalı kalır. Şunu da bilmeli ki: O söylenen sözün, bir kimse ehli değilse ondan hiç bir şey anlayamaz..

* * *

Şeyh Ebu Abdillah Hafif şöyle anlattı:

— Çeşitli hile yollarına başvurduktan sonra, Hüseyin Mansur'u görmek için zindana girdim. Çok güzel bir saray gördüm. Güzel güzel halılar, döşekler döşenmiş, güzel de bir oturma yeri hazırlanmış.. Duvara bir ip bağlanmış, üzerine el yüz silmek için havlu konmuş..

Orada güzel yüzlü bir oğlan çocuğu gördüm; kendisine sordum:

— Şeyh nerede?.

Dedi ki:

— Su yoluna gitti; abdest alma hazırlığındadır.

Sordum:

— Ne zamandan beri Şeyh'e hizmet ediyorsun?.

Dedi ki:

— On sekiz aydır..

Sordum:

— Şeyh bu zindanda ne yapar?.

Dedi ki:

— Üç batman demir bağla her gün bin rikât nafile namaz kılar.

Sonra şöyle dedi:

— Gördüğün bu kapalı yerlerde kanlı katillerden ve hırsızlardan nice kimseler vardır. Onların yanına gidip kendilerine nasihat eder. Onların saçlarını ve bıyıklarını keser; tıraş eder..

Sordum:

— O, burada ne yer?.

Dedi ki:

— Her gün, çeşitli yemekler bulunan bir sofrayı önüne getiririz. Onlara bir saat bakar. Sonra parmağının ucu ile o yemeklerin üzerine basar, nağmeler söyler. Hiç bir şekilde onlardan yemez.. Sonra önünden kaldırırız.

Biz bu sözde iken, suyolundan çıkıp geldi.

Güzel bir cemal sahibi idi. Uzun boylu idi; bütün boyunca beyaz bir yünlü giymişti.. Reml işi, bir de sarık sarmıştı.. Sofa tarafına çıkıp oturdu.

Sonra bana sordu:

— Ey genç, neredensin?.

Dedim ki:

— Pars'tanım..

Dedi ki:

— Hangi şehirdensin?.

Dedim ki:

— Şiraz'danım..

Sonra, benden meşayihin durumunu sordu.. Ebülabbas Ata'yı anlatmaya geldim; şöyle dedi:

— Onu görürsen söyle; o ruk'aları (mektupları) saklasın..

Daha sonra şöyle sordu:

— Buraya nasıl gelebildin?.

Dedim ki:

— Pars sipahilerinin marifeti ile geldim..

Tam biz, bu sözü ederken, zindan kumandanı içeri girdi; yeri öpüp oturdu.

Şeyh sordu:

— Neyin var?.

Şöyle anlattı:

— Düşmanlardan biri, beni Halife'ye şöyle gammazlamış:

— Büyüklerden birini, on bin dinar alıp salmış; onun yerine de halktan birini içeri almış..

Şimdi, belki de beni götürüp öldürecekler..

Şeyh şöyle dedi:

— Selâmetle var git..

O gittikten sonra Şeyh sarayının ortasına gelip diz üstü oturdu. Ellerini semaya kaldırıp başını önüne eğdi. Şehadet parmağı ile işaret edip ağlamaya başladı. O kadar ağladı ki; gözlerinin yaşından yer ıslandı.. Dehşete düşüp yüzünü yere koydu..

Tam bu esnada zindan kumandanı tekrar geldi ve Şeyh'in önüne oturdu.

Şeyh sordu:

— Durum nasıl oldu?.

Dedi ki:

— Kurtuldum..

Sordu:

— Nasıl oldu?.

Şöyle anlattı:

— Beni Halife'nin huzuruna çıkardılar. Halife bana sordu:

— Şu ana kadar, seni derhal katletmek istiyordum. Ama, şimdi gönlüm senden razı oldu.. Geri dön git; affettim..

Bundan sonra Şeyh, yüzünü anlattığım havluya silmek istedi. Halbuki onun asılı bulunduğu ip Şeyh'ten yirmi arşın kadar yüksekte idi.. Şeyh elini uzatıp o havluyu aldı.. Bu sırada anlayamadım: Şeyh'in eli mi uzadı; yoksa havlu mu Şeyh'e yakın geldi..

Bundan sonra oradan çıkıp gittim; İbn-i Ata'nın yanına vardım. Kendisine Şeyh'in emrini bildirdim. Şöyle dedi:

— Şayet onunla bir daha buluşursan şöyle diyesin:

— Şayet halime bırakırlarsa, o mektupları saklarım..

* * *

Yine Hallac-ı Mansur'dan şöyle anlatırlar:

— Bir gece yetmiş tane su kırbalı müridi ile Beyt-i Makdis'e gitti. Onun geldiği vakit, kandiller sönmüştü. Şöyle sordu:

— Bu kandiller ne zaman yanacak?.

Dediler ki:

— Seher vakti yanar..

Dedi ki:

— Seher vaktine hayli var..

Bundan sonra şehadet parmağı ile işaret edip bir kere:

— A l l a h..

Der demez, parmağından bir nur çıktı; dört yüz kandil birden yandı. O kandiller ışıklandıktan sonra o nur yine parmağına geldi..

Oradaki rahipler sordular:

— Sen hangi dindensin?.

Şöyle dedi:

— Hanefî mezhebindenim, Muhammed S.A. ümmetindenim. Hanefilerin de en küçüğüyüm.

Sonra rahiplere şöyle dedi:

— Hangisini istersiniz: Burada kalayım mı, yoksa gideyim mi?.

Dediler ki:

— Hüküm senindir; nasıl istersen öyle olsun..

Dedi ki:

— Arkadaşlarımın karınları açtır; sarf edecek bir şeyleri de yoktur.

Bunun üzerine, on üç bin akça getirdiler; Şeyh'in önüne koydular. Henüz sabah olmadan onların hepsini de harcadı.. Bundan sonra çıkıp gitti..

* * *

Şöyle anlatıldı:

— Bir şahsın tutisi (papağanı) vardı; eceli geldi, öldü..

Hallac şöyle dedi:

— Allah'ın izni ile onu diriltmemi ister misin?.

O kimse:

— İ s t e r i m..

Deyince, Hallac parmağı ile işaret etti; o papağan canlanıp kalktı..

* * *

Ona (Yani: Hallac'a) sordular:

— Tevhid nedir?.

Şöyle dedi:

— Kadim zatı hadisten ayırmaktır..

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Sofilerin tevhidi nasıldır bilir misin?. Şudur: Sonradan alanı atmak; kadim zatı onun yerine koymak, diye buyurdu..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

178. FARİS b. İSA BAĞDADÎ

Pâk sırrı mukaddes olsun..

Künyesi şudur: Ebülkasım..

Hüseyin Mansur Hallac'ın halifelerindendir.

Sofiye meşayihinin mütekellimlerinden ve ibadette dikkatli olanlardandır.

Hallere ve işaretlere dair güzel konuşmaları vardı.

Horasan'a geldi; oradan Semerkand'a gitti; dünyadan gidinceye kadar da burada kaldı.

Şeyh Alem'ül-Hüda Ebu Mansur Maturidî'nin muasırı (çağdaşı) idi.

Şeyh Ebu Mansur hicretin 335. (M. 946.) yılında vefat etti.

Pâk sırrı mukaddes olsun; Faris Bağdadî, Şeyh Ebülkasım Semerkandî'nin de muasırı (çağdaşı) idi. Bunun vefat tarihi daha önce anlatıldı.

Şeyh Ebu Mansur ve Ebülkasım birbiri ile devamlı arkadaşlık bağı kurdular. Bu arkadaşlıkları, ecel aralarını ayırıncaya kadar sürdü..

Burada anlatılan Faris Bağdadî, cümle büyüklerce makbul bir zattı. Onun sözlerini, meşayih eserlerine almıştır.

Şeyh Ârif Ebu Bekir b. İshak Gülabadî Buharî — pâk sırrı mukaddes olsun — arada vasıta olmadan, bu zâtın sözlerini naklet-miştir.

Şeyh Abdüllah Süllemi, İmam-ı Kuşeyrî bir vasıta ile ve daha ziyadesi ile başkaları dahi ondan söz nakletmişlerdir.

* * *

Anlatıldığına göre; bu zat söyle demiştir:

— Hallac'a müridin kim olduğunu sordum; şöyle anlattı:

— İlk niyeti Yüce Allah'a atılmak olmalıdır. Taa, ona vâsıl oluncaya kadar hiç bir şeye meyil etmemelidir.

* * *

Yine Hallac-ı Mansur demiştir ki:

— Yüce Hak'tan gelen hatır (gönül haberi), hiç bir şeyin kendisine karşı duramadığı manadır.

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Hallac'a çokça yalan sözler isnad ederler.. Anlaşılmayan, doğru olmayan cümleleri ondan anlatıp iftira ederler. Bilinmeyen kitapları, çeşitli hile yolları ile ona bağlarlar. Halbuki ondan gelen sözler bilinmektedir. Onun şiirleri de açıktır. Bize, Hallac'ın şu beytleri okunmuştur:

Sensin kalble kabı arasında kayan;
Bir göz yaşı gibi kirpiklerden akan..
Gizlilik girer kalbimin ta içine;
Ruhun bedene akışı sanır bakan..
Durarı, hiç kimse oynatamaz, ancak;
Oynatan sadece sensin gizli mekân..
Ey mehtaplı gecelerin mutlak ayı;
Sekize, dörde, ikiye de uyan..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

179. AHMED b. HÜSEYİN b. MANSUR HALLAC

Allah-ü Taâlâ pâk sırrının kudsiyetini artırsın..

Bilindiği gibi bu zat, Hallac-ı Mansur'un oğludur.

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Ebu Abdillah Bakû'dan işittiğime göre; Hacend'de Hüseyin Mansur Hallac'ın bu oğlu bana şöyle anlattı:

— Son gecesinde babamdan, bana bir tavsiyede bulunmasını istedim; şöyle dedi:

— Seni meşgul etmemesi için, nefsini bir şeyle meşgul et..

Daha artırmasını taleb ettim; şöyle dedi:

— Cümle âlem halkı bir hizmete düştükleri zaman; sen öyle bir iş yap ki; sekaleynin ettiklerinden daha iyi ve daha büyük ola..

Dedim ki:

— O şey nedir?.

Şöyle dedi:

— M a r i f e t t i r..

Şeyh'ül-İslâm dedi ki:

— Burada anlatılan sekaleyn; insan ve cindir.

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

180. EBU MANSUR KÂVEKELÂH

Allah-ü Taâlâ pâk sırrının kudsiyetini artırsın..

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

Şeyh Ebu Mansur Kâvekelâh Serahs'te meşayihten melâmet ehli idi..

* * *

Vaktin birinde, bu zat boş kalmıştı; arkadaşları da sefere gitmişlerdi.

Bir başkasının yerinde duruyordu.. Orada kuyu kazmakla meşgul oldu..

Bir kuyu kazdı; su çıktı.. Kazmayı bitirdi.

O ilk kazdığı kuyudan çıkıp bir başka kuyu kazmaya başladı. Bunun toprağını birinci kuyuya doldurdu..

Bu ikinci kuyuyu da tamamlayıp suyu bulduktan sonra; üçüncü bir kuyu daha kazmaya başladı. Bunun toprağını da ikinci kuyunun içine boşalttı.

Bu üçüncü kuyuyu tamamladıktan sonra bir başka kuyu daha kazmaya başladı..

Onun bu halini gören biri şöyle dedi:

— Divane değilsin, kimsenin ırğadı da değlisin; neden böyle edersin?.

Şu cevabı verdi:

— Beni meşgul etmemesi için, nefsimi meşgul ediyorum..

Meyaşihin de bu yolda tavsiyeleri vardır.

Ebu Abdillah Deynurî denizde eğlenip dururdu.. Orada kaftanı kesip dikmekle meşgul oldu.. Bu işi sürdürdü; sonunda onu bir [illegible] yaptı..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

181. EBU AMR DIMEŞKÎ
Allah-ü Taâlâ ruhunun kudsiyetini artırsın..

Bu zat, üçüncü tabaka büyükler arasındadır.
Şam meşayihinin seçkinlerinden ve büyüklerindendir.
Ebu Abdillah Celâ ve Zünnun'un arkadaşları ile sohbet etmiştir.
Hicretin 320. (M. 932.) yılında dünyadan gitmiştir.

* * *

Demiştir ki:
— Peygamberlere, peygamberlik alâmeti âyetleri ve mucizeleri göstermek farz sayılmıştır. Veli kullara dahi, kerametlerini saklamak aynı şekilde farzdır.. Ta ki: Halk fitneye düşmeye..

* * *

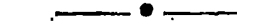
Demiştir ki:
— Tasavvuf, kâinatı noksan gözü ile görmektir. Hatta, her türlü noksana karşı gözü yummaktır. Ki bunu; Hemen türlü noksan sıfatlardan münezzeh zatın müşahedesi için yapmalıdır..

* * *

Demiştir ki:
— Kalb katılığının alâmeti, Allah kulu kendi nefsinin yönetimine bıraka.
Ve.. o kimse de bu haline alışır kalır..
Yüce Allah'ın kendisini yönetmesini ve korumasını istemez.. Halbuki Resulüllah S.A. efendimiz, şöyle duâ etmiştir:
— «Allahım, beni yeni doğan bir çocuğu korur gibi koru..»

* * *

Demiştir ki:
— Ruh yakınlık babında safiyetini bulur ise.. muvafakat nurları kalıplara geçer.
Allah ondan razı olsun..

182. MUHAMMED b. HAMİD TİRMİZÎ
Allah pâk sırrının kudsiyetini artırsın..

İkinci tabakadan büyükle rarasındadır.
Künyesi şudur: E b u b e k i r..
Horasan meşayihinin kerem ehli zatları arasındadır.
Ahmed Hadraveyh'i ve daha başka zatları görmüştür.

Bu zatın oğlu, Ebu Nasr b. Muhammed b. Hamid Horasan'ın güçlü erleri arasındadır.

* * *

Muhammed b. Hamid demiştir ki:

— Senin sermayen senin kalbindir; halin vaktindir. Kalbini aklına gelen zan ve tahmine salıp uğraştırırsan, vakitlerini boşa gidermiş olursun. Bilhassa hiç gereği olmayan şeylere girersen.. Acaba, aklı başında olan kim sermayesini boşa giderir!.

Şeyh'ül-İslâm demiştir ki:

— Sofilik gönül işidir, vakittir, yaşamaktır.

Şayet sofi sıfatlı bir kimse; kalbini, vaktini, yaşantısını boşa giderirse.. o sofinin elinde ne kalır?.

Yine demiştir ki:

— Vakitlerinden bir vakit, gaflet afetlerinden yana temiz olur ise.. o vaktin üzerine titre.. Bilhassa, o hale aykırı bir hareketin senden çıkmamasına dikkat et.. Şayet aksine bir fiil senden zuhur eder ise.. mana yönünün dürüst olmadığını anlatır.

* * *

Demiştir ki:

— Bir kimse, kendi yaratılışını bulup onda olması, bir başkasının haline girip hallenmeğe çalışmaktan iyidir.

Allah ondan razı olsun..

———— ● ————

183. ABDÜLLAH b. HARRAZ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Üçüncü tabakadan büyükler arasında sayılır..

Rey meşayihinin kibarındandır..

Künyesi şudur: Ebu Muhammed..

Yıllarca, Mekke-i Mükerreme'de mücavir olarak kalmıştır.

Şüpheli işlere yanaşmaz; vera' haline sahib bir zattı.

Hiç kimseden sakınmaz; hakikatı söylerdi. Sözünün hakimi ve gülçü bir kimse idi..

Şeyh Ebu İmran Kebir ile sohbet etmiş; Ebu Hafs Haddad'ı da görmüştü.

Bayezid-i Bistami'nin müridleri bu zatı büyük bilirlerdi..

Hicretin 320. (M. 932.) yılından evvel vefat etmiştir.

* * *

Demiştir ki:

— Açlık, zahidlerin yemeğidir; zikir, ârîflerin yemeğidir.

* * *

Demiştir ki:

— İnsanın, sırrını başkalarına iltifat etmekten koruyup saklaması; Allah-ü Taâlâ'ya iltifat etmesinin alâmetleri arasındadır.

* * *

Demiştir ki:

— Dışta kulluk vazifesi, batın âlemindeki hürriyet, kerem sahibi zatların huyları arasındadır.

* * *

Yusûf b. Hüseyin demiştir ki:

— Ben, Abdüllah gibi kimse görmedim.. Abdüllah dahi, kendi gibi kimseyi görmemiştir.

* * *

Dukkî demiştir ki:

— Abdüllah Harraz Mekke-i Mükerreme'de iken şöyle derdi:

— Bizim yolumuz, fütüvvettir. Yani: Cercilik değildir.

Meclisinden kalkıp gittikten sonra, onunla beraber olanlardan bir pir şöyle dedi:

— Şeyhinizin fütüvvetinden haber vermemi ister misiniz?.

Dediler ki:

— İ s t e r i z..

Şöyle anlattı:

— Müridlerinden yirmi kimse ile, Mekke-i Mükerreme'ye doğru yola çıktı. Mekke-i Mükerreme'ye on sekiz mil kalan bir mesafeye geldiler. Şöyle dedi:

— Ey arkadaşlarım, sizi Allah'a emanet ediyorum..

Sordular:

— Ey üstad, sen nereye gidiyorsun?. Mekke-i Mükerreme ile aranda az mesafe kalmıştır.

Şöyle dedi:

— Ben, Rey'den buraya kadar sizi uğurlamak için geldim. Buraya kadar, gönlüm, sizin arkadaşlığınızla hoş geçti.. Ama, şimdi tekrar Rey'e dönüyorum; oradan hacca niyet edeceğim.. Tekrar size yetişirim..

O sırada, hac vaktine beş ay kalmıştı..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

184. BENAN MUHAMMED HAMMAL

Allah-ü Taâlâ, sırrının kudsiyetini artırsın..

Üçüncü tabakadan büyükler arasındadır.

Aslen Vasıt'lıdır; ama Mısır'da oturmuştur.

Hicretin 306. (M. 918.) yılı ramazan-ı şerif ayında dünyadan âhirete gitmiştir.

Mısır meşayihinin büyükleri arasındadır.

Hak söz söyleyenlerdendi.. Daima iyiliği emreden zatlar arasında idi..

Hoşça bilinen makamları, anlatılan kerametleri vardı.

Cüneyd-i Bağdadî ile, o vakitte bulunan diğer meşayih ile sohbet etmiştir.

Ebu Hasan Nurî'nin de üstadları arasındadır..

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Bu zat, isminde olduğu gibi H a m m a l (yük taşıyıcı) değildi; bir imamdı..

* * *

Bir vakitler, bir beldenin mal ve diğer işlerine bakan muhtesibi idi..

Kendisini bir meseleden dolayı bir eve kapattılar; arslanın önüne bıraktılar. Orada arslan onu kokladı ve yaladı..

Kendisine şöyle sordular:

— Arslan seni koklayıp yaladığı zaman, gönlüne ne geldi?.

Şöyle dedi:

— Yırtıcı canavarların salyası hakkında, ulemanın değişik görüşleri vardır. O sırada, ulemanın o değişik görüşlerini düşünüyordum.

* * *

Bu zata, sofilerin üstün hallerinden sordular; şöyle dedi:

— Gönülden Allah-ü Taâlâ'ya dayanmaktır. Emirleri yerine getirmektir. Sırrı korumaktır. Hak Taâlâ'ya bağlanmak sureti ile iki cihandan ayrılmaktır.

* * *

Şöyle anlattı:

— Mekke-i Mükerreme'de oturmuştum; yanımda da bir genç vardı.

Bir şahıs gelip onun önüne bir kese içinde para bıraktı.. O genç şöyle dedi:

— Benim buna ihtiyacım yoktur.

O şahıs şöyle dedi:

— Bunu çaresizlere ve fakirlere dağıtırsın..

O genç onun dediği gibi etti.

Akşam gördüm ki: O genç bir vadi içinde dileniyor.. O gelen şeyden kendisine hiç bir şey ayırmamış.. Dedim ki:

— O gelen paradan kendin için de bir şey ayıraydın!.

Şöyle dedi:

— Bu zamana kadar, hayatta kalacağımı bilmiyordum..

* * *

Demiştir ki:

— Nice zamanlar, yiyecek bir şey bulamadım. Zaruri bir duruma düştüm. Yol üzerinde bir altın para gördüm. Onu almak istedim; gönlümden şöyle geçti:

— Belki de bu bir yitiktir.. Biri yitirmiş olabilir..

Onu almaktan vazgeçtim.. Ama, sonradan hatırıma, Resulüllah S.A. efendimizin şu hadis-i şerifi geldi:

— **«Dünya halis kan olsa dahi, Müslüman'ın ondan yiyeceği helâl olur..»**

Bilhassa zarurî durumlarda..

O bulduğum altını ağzıma koyup yoluma devam ettim..

Yolda giderken, oğlan çocuklarından oluşan bir cemaata rastladım.. Onlar, halka haline gelmişler; içlerinden biri de yüksek bir yere çıkmış, onlara tasavvuf üzerine söz ediyordu..

Onun sözünü dinlemek için durdum. Onların arasından biri, o çocuğa şöyle sordu:

— Kul, doğruluğun tadını ne zaman alabilir?.

Şu cevabı aldı:

— Altın parasını ağzının içinden attığı zaman..

Bunun üzerine, hemen o altın parayı çıkarıp attım..

* * *

Demiştir ki:

— Mekke-i Mükerreme'de mücavir bulunuyordum.. İbrahim Havas da oradaydı. Onunla hiç tanışmamıştım.. Ama, onu ne zaman görecek olsam, ona karşı içimde bir heybet hâsıl olurdu; ona karşı bir tazim duygusuna kapılırdım..

Bir kaç gün, öyle bir hale geldim ki: Hiç bir zuhurat olmadı; yani: Yiyecek cinsi bir şey gelmedi..

Mekke-i Mükerreme'de saç tıraş edip kazıyan biri vardı; fukarayı da severdi.

Bunun yolu şöyle idi: Kendisine hacamet (kan aldırmak) için

bir fakir gelecek olsa, et satın alırdı, pişirirdi, o gelen fakir de ondan yerdi..

Onun dükkânına gittim; şöyle dedim:

— Hacamet olmaya geldim..

Et almak için birini yolladı ki; o gelen etle yemek pişire..

Hacamet sırasında aklıma geldi ki: Hacamet işi bitinceye kadar o et pişer..

Yine aklıma şöyle geldi: Böyle bir düşünce yerinde bir düşünce değildir.. Bunun için, kendi kendime şöyle dedim:

— Ey nefis, ya hacamet, yahut yemek.. İkisinden birini seç..

Ve.. o yemekten yememeye ahd ettim.. Hacametten sonra, gitmeye yeltendim, o hacametçi bana şöyle dedi:

— Sübhanallah!. Sen bizim işimizi, yolumuzu biliyorsun; nereye gidiyorsun?.

Bir özür bulup söyledim ve Mescid-i Haram'a gittim.. O gün de elime yiyecek bir şey gelmedi..

Ertesi gün de, yine ikindi namazına kadar elime yiyecek bir şey girmedi..

İkindi namazına kalktığım zaman, yüzüstü düştüm ve kendimden geçtim..

Orada olanlar başıma toplandılar ve beni delirmiş sandılar.. İbrahim Havas da orada bulunuyordu..

Halkı çevremden dağıttı, yanıma gelip oturdu. Benimle tanışıp konuşmaya başladı..

Sordu:

— Bir şey yemek ister misin?.

Dedim ki:

— Akşam yakındır..

Dedi ki:

— Güzel edersin.. Ey müptediler, ayağınızı sağlam basınız ki, bu işten kurtulasınız..

Sonra kalkıp gitti..

Yatsı namazını kıldıktan sonra, geldiğini gördüm.. Beraberinde bir çanak mercimek aşı vardı; iki de böbrek getirmişti. Bana:

— Bunları ye..

Diye emretti; ben de yedim. Sonra şöyle dedi:

— Yine yemek ister misin?.

Dedim ki:

— Y e r i m..

Kalkıp gitti; bir çanak mercimek aşı ile, iki böbrek daha getirdi. Bunu da yedim. Sordu:

— Yine yer misin?.

Dedim ki:

— Y e r i m..

Gitti; yine önceki gibi getirdi.. Onu da tamamen yedim; sordu:

— Yine yer misin?.

Bu kere şöyle dedim:

— Artık yeter..

Bundan sonra yatıp uyudum; sabaha kadar kalkmadım. Namaz da kılmadım; tavaf da etmedim.

Sonra, Resulüllah S.A. efendimizi rüyada gördüm; şöyle buyurdu:

— B e n a n!..

Bunun üzerine:

— Emret ya Resulüllah..

Dedim şöyle buyurdu:

— Bir kimse, hırsla yemek yerse, Alah onun kalb gözünü kör eder..

Uyandım; kendi kendime şu sözü verdim: Bir daha doyuncaya kadar yemek yemeyeyim..

* * *

Ahmed b. Mesruk, Benan Hammal'ı şöyle anlattı:

— Vaktin birinde, bazı arkadaşları kendisini davet edince şu beyti okudu:

Biri bizi davet eder de gitmezsek, bizden üstün;
Davete icabet edelim, fazilet bize dönsün..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

185. İSHAK b. İBRAHİM HAMMAL

Allah-ü Taâlâ ruhunu mukaddes eylesin..

Meşayihin büyüklerindendir.

Açık açık kerametlerin sahibi idi.

Makamı: Likâm dağında idi.. Bu taifeden biri şöyle anlattı:

— Likâm dağında yolumu kaybettim. Orada bir ihtiyara rastladım; üzerine bir post giymişti. Beni görünce şöyle dedi:

— Allahü ekber.. Yolunu kaybetmişe benziyorsun.

Dedim ki:

— Öyle oldu..

Şöyle dedi:

— Otuz yıldan beri insanoğlu görmedim; öyle dururum.

Bundan sonra, elime bir asa verdi ve şöyle dedi:
— Bu asa, sana yolunu gösterir. Şimdi yürü..
Bir saat gittikten sonra, kendimi Antakya'da buldum.
Abdest almak için asayı yere bıraktım; kayboldu..
Antakya halkına bu hikâyeyi anlattığım zaman şöyle dediler:
— Bu, İshak Hammal osa gerek. Onu pek az kimse görmüştür..
Halime eseflendim..
Allah ondan razı olsun..

———— • ————

186. BENAN b. ABDİLLAH

Allah pâk sırrının kudsiyetini artırsın..

Künyesi şudur: Ebülhasan..
Mısır meşayihinin büyüklerindendir.

* * *

Demiştir ki:
— Hangi sofi kalbi rızık gamı dolu ise.. ona çalışıp kazanmak emrini vermek gerekir..
Allah ondan razı olsun..

———— • ————

187. ŞEYBAN b. ALİ

Allah-ü Taâlâ, pâk sırrının kudsiyetini artırsın..

Mısır meşayihinin eskilerindendir..
Duâsı makbul bir zattı.
Meşayihten çokları, bu zatın müridi olmuştu.
Tarikat ilminde, bu zatın çok üstün sözleri vardı..

* * *

Derler ki:
— Müridlerden biri onun huzuruna geldi; tecrid ile (yanına hiç bir şey almadan) hacca gitmek için izin istedi..
Ona şöyle dedi:
— Evvelâ kalbini yanılmaktan ve gafletten temizle.. Nefsini heva isteklerden, dilini boş sözden ayır.. Böyle edersen, senin için tecrid hâsıl olur. Artık dünyalığın ister olsun; ister olmasın..
Allah ondan razı olsun..

———— • ————

188. EBÜLHASAN b. MUHAMMED MÜZEYYEN

Allah-ü Taâlâ sırrını mukaddes eylesin..

Üçüncü tabakadan büyükler arasındadır.

Adı şudur: Ali b. Muhammed..

Bağdad halkındandır.

Cüneyd-i Bağdadî ile, Sehl b. Abdüllah ile sohbet etmiştir.

Onların tabakasından sayılırdı; onlarla Mekke-i Mükerreme'de mücavir olarak kalmıştır. Orada, dünyadan gitmiştir.

Dünyadan gittiği tarih: Hicretin 327. veya 328. (M. 939.) senesi idi..

Bu, o Ebülhasan'dır ki: Şeyh Akta'dan anlatır..

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Ebülhasan Müzeyyen iki tane idi: Biri Kebir, biri Sağir.. Müzeyyen Kebir Bağdad'dan olup orada gömülüdür..

Bu zatın talebesi, şöyle dediğini anlattı:

— Zarurî bir durum olmadan söz etmek, Hak Taâlâ'dan kula ceza getirir.

Bu manada, Şeyh'ül-İslâm dahi şöyle dedi:

— Amel dairesine düş ki; söze düşmekten kurtulasın.. Zira, sözde yersiz işlere girmekten başka bir şey yoktur.

Müzeyyen Sağir dahi Bağdad'dan olup kendisi Mekke-i Mükerreme'de gömülüdür. Bu Müzeyyen Sağir demiştir ki:

— Yüce Hakka ulaştıran yol, semadaki yıldızların sayısı kadardır; hatta daha da fazla.. Halbuki, ben o yolların birini arıyorum; ama bulamıyorum..

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Bu Müzeyyen Sağir, Yüce Hakkın varlığında boğulmuştu; ama susuzluğundan bu sözü söylerdi..

Bu yola giren istiska illetine (susuzluk hastalığına) tutulmuş gibidir. Nekadar çok su içerse içsin; nekadar çok su bulursa bulsun bir türlü kanmaz.

Naz ve niyaz makamında şöyle demiştir:

— Her kim seni çok görse, o kadar çok talib olur.. Dahasını ister..

* * *

Bu Müzeyyen Sağir demiştir ki:

— Bir kimse bilirim; bir yere dayandı, parmağı yaralandı.. Onun nefsi az miktar zeytinyağı istedi; gördü ki: Önünde zeytinyağı çeşmesi akıyor.. Ama ona hiç iltifat edip bakmadı bile..

* * *

Şöyle anlattı:

— Mekke-i Mükerreme'de idim; benim için yolculuk gerekti.. Meymun adında bir yere geldim. Orada gördüm ki: Bir genç can vermek üzere.. Şöyle dedim:

— Lâ ilâhe illallah.. (Allah'dan başka ilâh yoktur..)

Gözünü açtı; şu beyti okudu:

Şayet ölürsem sevgisi kalbimde;
Sevgi yoludur, büyüklere ölümde..

Bundan sonra ruhunu teslim etti..

Onun hazırlığını görüp namazını kıldım. Sonra defnini yaptım..

Bundan sonra, yolculuk arzusu gönlümden çıktı; dönüp yine Mekke-i Mükerreme'ye geldim..

Bu hikâyeden sonra, kendi nefsine çıkışıp şöyle dedi:

— Bir hacametçi gelmiş, Allah'ın velî kullarına şehadet telkin eder!. Bu ne kepazeliktir!.

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Ebülhasan Müzeyyen bir gün, bir arslana rasladı; şu âyet-i kerimeyi okudu:

— «**Sonra onu öldürüp kabre koydu..**» (80/21)

Arslan, hemen olduğu yerde can verdi.. Sonra bir dağ üzerine çıkıp şu âyet-i kerimeyi okudu:

— «**Sonra onu, dilediği zaman diriltecek..**» (80/22)

Ve.. o arslan yine canlanıp ayak üstünde durdu..

Allah ondan razı olsun..

———— ● ————

189. EBÜLHASAN SAİĞ DEYNURÎ

Allah-ü Taâlâ, sırrını mukaddes eylesin..

Üçüncü tabakadan büyükler arasında olup adı şudur: Ali b. Muhammed Sehl..

Deynur meşayihinin büyüklerinden olup kendisi Mısır'da kalırdı. Burada hicretin 331. (M. 942.) yılında dünyadan gitti..

Bu hususta Şeyh Ebu Said Malinî şöyle anlattı:

— Şeyh Deynurî, hicretin 331. (M. 942.) yılı receb ayının ortasında cumartesi gecesi vefat eyledi..

Bu zat, Ebu Hasan Kırafî'nin, Dukkî'nin, Ebu Osman Mağribî'nin üstadıdır.

* * *

Ebu Osman Mağribî şöyle anlattı:

— Ebu Yakub Nehrecurî gibi meşayih arasında açık ve nurani bir kimse görmedim. Ebu Hasan Saiğ'den daha heybetli birine de şahid olmadım..

* * *

Bu zat, Ebu Cafer Saydalanî'nin talebesidir.

* * *

Dünyadan iki defa bizar olmak gerekir.. Şöyle ki:

Önce, dünyadan ayrılmalısın.. Bunun için de halk sana kabul yollu teveccüh eder..

Bunun üzerine, hemen yine dünyaya dönmelisin.. Ama hırsla, tam manası ile dünyaya sarılmakla değil.. Halk, tamamen senden ayrılıp gidinceye kadar böyle kalmalısın.

Böyle ettiğin takdirde, dünyayı terkin günahı; dünyayı istemenin günahından daha büyük olmaz..

Çünkü: Halkın makbul saymasının fitnesi, dünyaya dönmek fitnesinden çoktur.

* * *

Demiştir ki:

— Boş temenni ve çeşitli yersiz emellerin sahibi olmak; tabiatın bozukluğundan ileri gelir..

* * *

Demiştir ki:

— Senin kendi nefsine olan sevgin öyle kötü bir şeydir ki: Onu öldürür..

* * *

Sordular:

— Mürid kimdir, sıfatı nedir?.

Şu meâle gelen âyet-i kerimeyi okudu:

— **«Yeryüzü bunca genişliğine rağmen, onlara dar geldi. Kalbleri de kendilerini sıkıştırdıkça sıkıştırdı..**

Sonunda: Sığınıp iltica edilecek makamın, Allah'tan başka olmadığına kanaat getirdiler..» (9/118)

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

190. EBU HASAN SUBAYHÎ

Allah ruhunu mukaddes eylesin..

Bu zat, üçüncü tabadaki büyükler arasındadır.

Bazılarının anlattığına göre; bu zatın adı şudur: Hüseyin b. Abdillah b. Bekir..

Künyesi şudur: Ebu Abdillah..

Bazıları da, adının şöyle olduğunu anlattılar: Ahmed b. Mahmud.. Künyesini önceki gibi anlattılar..

Ancak, ilk anlatılan daha sağlamdır..

Bu zat, Basra halkındandı..

* * *

Şöyle anlatırlar:

— Bu zatın sarayının içinde, kazılmış bir yer vardı. Bu zat, otuz yıl, o yer içinde kaldı, ibadete ve mücahedeye devam etti; hiç dışarı çıkmadı..

Dediler ki:

— Orada yemek dahi yemezdi..

* * *

Basra halkı, bu zatı Basra'dan sürüp çıkardılar. O da, buradan Sus'a gitti ve orada vefat etti. Allah-ü Taâlâ rahmet eylesin..

Ebu Hasan Subayhî, bir cuma günü, Basra mescidinin kapısında durmuştu. Talebesine şöyle dedi:

— Bu gördüğün halkın hepsi cennete doldurulması icab eden kimselerdir.. Bu iş de bize düştü..

O sırada, Basra mescidi o hale gelmişti ki: Yeryüzüne secde etmek mümkün değildi; halk yüzlerini birbirlerinin sırtlarına koyardı..

* * *

Demiştir ki:

— Yabancı o kimsedir ki; kendi vatanında bulunduğu halde, ondan uzak durur..

Yine demiştir ki:

— Yabancı ona derler ki: Kendi cinsinden biri bulunmaya..

Yine demiştir ki:

— Yabancı odur ki: Hemen her cinsten kimselerle sohbet etmek zorunda kalmıştır.

(B u r a d a :

— Y a b a n c ı..

Olarak anlattığımız, kelimenin aslı garibdir..)

Allah ondan razı olsun..

———— ● ————

191. EBU HASAN SÜYUTÎ

Allah-ü Taâlâ ruhunu mukaddes eylesin..

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Ebu Hasan Süyutî, bu sofiye zümresindendir..

* * *

Şeyh Ebu Ali Ruzbarî şöyle anlattı:

— Sehl b. Abdillah'ın arkadaşı Harun şöyle anlattı:

— Şeyh Ebu Hasan Süyutî ile, çöllere düşerdik.. Her ne zaman karnımız acıksa, orada konak, kabile, köy, kent de bilinmese.. hemen Ebu Hasan kurt gibi ses çıkarırdı.. Bir yerde köpek havlasaydı; o da onunla ses çıkarıp bilirdi ki: O yerde insan vardır.. Giderdi; arkadaşlara yiyecek getirirdi..

* * *

Şeyh Ebu Ali Ruzbarî şöyle anlattı:

— Arkadaşlara şefkat ve sevgi yönü ile, hiç kimse Ebu Hasan Süyutî gibi olamazdı.

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Gerektir ki; arkadaşlara hizmet etmeyi kendine vacib bilesin.. Hizmette dahi asıl maksud olanı göresin; hizmet edilen kimseyi değil..

Yani: Hizmette gözün asıl hakikî gaye yönünde olmalıdır. Ki o, Yüce Sübhan Hak'tır. Baş gayen, hizmet ettiğin kimse olmamalıdır.

* * *

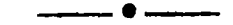
Vaktin birinde, bir derviş Şeyh Seyrevanî'nin önünde birine şöyle dedi:

— Bu işi, benim için yap; hüküm ve emirle yapma; fazladan işle..

Şeyh Seyrevanî o dervişe seslenip şöyle dedi:

— O kimse, fakir derviş değildir ki; kardeşine hizmeti kendisine vacib bilmez.

Allah ondan razı olsun..

192. EBU HASAN b. ŞA'RA

Allah sırrının kudsiyetini artırsın..

Bu zatın adı şudur: Amr b. Osman b. Hakem b. Şa'ra..

Sofilerin meşayihindendir.

Ebu Said Malinî, onu, erbainde mürid eylemiştir.. Mısır meşayihinden idi..

* * *

Derler ki:

— Her kim, bu zatın kabrini ziyarete gidecek olsa; oradan Kur'an okumak sesini işitir..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

193. EBU b. HAMİD ZENCÎ b. ZENCÎ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Bu zat, şu lakapla bilinir: Z E N C Î ..

Ebu Ali Ruzbarî'nin üstadlarındandır.

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— İbn-i Şa'ra, Mısır camiine vardığı zaman gördü ki: Ebu Hamid Zencî namaz kılıyor.. Ona, şöyle dedi:

— Ey Ebu Hamid, çok yüksek makamdan indin..

Şu karşılığı aldı:

— Asilere şefaat için indim..

* * *

Şeyh'ül-İslâm'ın anlattığına göre; Ebu Abdillah, künyesi Ebu Ubeyd olan Hasan b. Muhammed Razi'nin şöyle dediğini dinledim:

— Bir gün bana ziyadesi ile açlık ve soğuk tesir etti.. Uykuya vardım; gizliden bana şöyle bir ses geldi:

— Sen sanırsın ki; ibadet namaz ve oruçtur. Allah-ü Taâlâ'nın hükümlerine sabretmek, namazdan ve oruçtan daha faziletlidir.

* * *

Ebu Hasan Müzeyyen demiştir ki:

— Ebu Hamid Esved otuz yıl Mescid-i Haram'da Kâbe-i Muazzama'nın bir yerinde oturdu. Hiç dışarı çıkmadı. Ancak, abdest için çıkmaları hariç..

Onun bir şey yediğini ve bir şey içtiğini de gören olmadı..

* * *

Bu zat, adından da anlaşılacağı gibi Zencî idi.. Kendisine her ne zaman bir vecid hali gelecek olsa, ak olurdu; o vecid hali geçtikten sonra yine kararırdı..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

194. İBRAHİM b. DAVUD KASSAR RAKKÎ
Allah-ü Taâlâ, sırrının kudsiyetini artırsın..

Üçüncü tabakadan büyükler arasında sayılır.
Künyesi şudur: Ebu İshak..
Şam meşayihinin büyüklerindendir.
Cüneyd-i Bağdadî'nin, Ebu Abdillah Celâ'nın, daha başkalarının akranıdır.
Ömrü uzun olup üçüncü tabakada yaşayan büyüklere erişmiştir. Bu manadan olacak ki: Şeyh Süllemî bu zatı, üçüncü tabakada zikretmiştir.
Hicretin 326. (M. 937.) yılında dünyadan gitmiştir.
Şam meşayihi ile kalmıştır; Zünnun-u Mısrî'yi de görmüştür.
Çok üstün bir yaşantısı vardı. Bu halde iken, fakr ehlini çok çok severdi.
Dünyalıktan yana soyunmuş bir halde, fakr haline devamlı idi.

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:
— Halkın gönlünü sofilere çekmek için, İbrahim Kassar otuz yıl sefere çıkmıştır.. Böylece, halkın sofileri makbul saymasını sağlamaya çalışmıştır.. Bilhassa edep dışı ölçüsüz harekette bulunanlardan ayırd etmek için.. Hemen hepsini de yarar hale getirdi.. Onun büyüklüğünü, bundan bilmelidir..
Bütün ömrünü bu yola feda eylemiştir. Bilhassa bazı kimselerin bozuk halini düzeltmeye gayret etmiş; eksiklerini tamamlamaya çalışmıştır. Bu sofiye zümresine isnad edilen sözlerin yersiz olduğunu da anlatmış; sofilerin makbulü bir zat olmuştur.
Allah-ü Taâlâ onu, İslâm'dan ve tarikattan yana hayırla mükâfatlandırsın..

* * *

İbrahim Kassar demiştir ki:
— Her insanın kıymeti, himmeti kadardır. Bir kimsenin himmeti dünyadan yana olursa, onun bir kıymeti olmaz.. Şayet himmeti, Allah'ın rızası olursa.. onun kıymetine paha biçilmez.. Onun değerini anlamak da mümkün değildir.

* * *

İbrahim Muradi'nin anlattığına göre; bir kimse İbrahim Kassar'a şöyle sormuştur:
— Seven sevgisini açıklayabilir mi?. Onu anlatabilir mi?. Onu gizlemeye gücü yeter mi?.

Ona cevab olarak şu beytleri söyledi:

Yıllar olurdu, söylesem gönül yaremi;
Lâkin bu göz yaşını nedem gamz eder sana..
Dağlar gibi mahabbeti yükletti boynuma;
Can geldiği zaman, ağır olur gömlek ona..

Şeyh'ül-İslâm dedi ki:

— Aynı manada, Ebu Abdillah Taki, başkalarının şu şiirini bize söylemiştir:

Gönül gizlemek ister, saldırdıkça aşk-ı yar;
Vücudumda her zaman, saklandıkça hep artar..
Gözümün yaşı, söz, gönül ateşi, zayıf ten;
Her işe iki şahid varken, dört şahidim var..

Başkalarından aldığı şu şiiri dahi aynı manada söylemiştir:

Zayıflığımla taşıttınız ayrılığımızı;
Ne dağ, ne dere hiç kimse taşıyamaz o hazzı..

* * *

İbrahim Kassar demiştir ki:

— Sana dünyada şu iki şey yeter:

a) Fakirlik hali..

b) Hak dostlarından birine hizmet..

* * *

Yine demiştir ki:

— Bir kimse, Yüce Allah'ın gayrı ile izzet bulmaya çalışır ise.. kendi izzeti içinde zillete düşmüş olur.

* * *

Şöyle anlattı:

— Kur'an mahluk değildir..

Dediği zaman, İmam Ahmed b. Hanbel'i alıp zindana koydular. Bu arada, Zünnun-u Mısrî'yi dahi alıp zindana götürme emrini verdiler. Ta ki o da gele ve:

— Kur'an mahluktur!.

Diye.. Zünnun'un namını ve şanını işitir dururdum. Halk da onu görüp seyretmeye gidiyordu. O zaman ben, taze bir oğlan çocuğu idim.. Ben de onu görmeye gittim..

Zünnun-u Mısrî'yi gördüm; ama benim gözüme küçük geldi.. Zira, Zünnun dış görüntüsü ile düşük bir halde idi.. Kendi kendime şöyle dedim:

— Bu kadar nam ve şan alan Zünnun bu mudur?.

O hal içinde, bütün halk arasında Zunnun yüzünü bana çevirip şöyle dedi:

— Ey genç, Allah-ü Taâlâ, kulundan yüzünü çevirir ise.. veli kullarına sataşması için o kulun dilini uzatır..

Hemen ben, kendimden geçip düştüm. Yüzüme su serpmişler. Aklım yerine geldi; temiz bir gönülle kalktım..

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Allah-ü Taâlâ, bir kimseyi azameti ile örterse.. o kimseyi görmek müyesser olur mu?. Bütün âlem, onun perdesidir. O dahi, kendi dostlarının perdesi olur..

Yarın kıyamet günü dahi, bu sofiye tayfasını gördükleri zaman, yine bilmezler. Nitekim, bu dünyada gördükleri zaman da bilmiyorlardı..

Şu âyet-i kerime bu manada açıktır:

— **«Onların sana baktıklarını görürsün; ama onlar göremezler»..** (7/198)

Mahmud Sebüktekin, bir gün Bayezid-i Bistami'nin kabrine gitti. Gördü ki: Orada bir derviş oturuyor.. Ona sordu:

— Sizin bu şeyhiniz ne derdi:

Şöyle dediğini anlattı:

— Her kim beni görür ise.. onu ateşe yakmazlar..

Mahmud şöyle dedi:

— Bu söz değildir.. Ebu Cehil de Muhammed Mustafa'yı S.A. gördü; ama onu ateşte yaktılar..

Derviş şöyle dedi:

— O, Resulüllah S.A. efendimiz Muhammed Mustafa'yı görmedi; onun gördüğü Ebu Talib'in kardeşinin yetimi idi.. Yüce Sübhan Hakkın peygamberini görmedi; şayet görecek olsaydı; onu ateşe yakmazlardı..

Allah ondan razı olsun..

195. EBU CAFER HAFFAR

Allah-ü Taâlâ pâk sırrının kudsiyetini artırsın..

Bu zat, Cüneyd-i Bağdadi'nin arkadaşlarından olup yaş itibarı ile ona yakındır. Halk onu, Cüneyd-i Bağdadi'nin arkanından sayardı..

* * *

Şeyh'ül-İslâm, Cüneyd-i Bağdadi'nin şöyle dediğini anlattı:

— Gençliğimde Bağdad'da gezerdim. Bir harabe yere gittim; Şeyh Ebu Cafer Haffar'ı orada gördüm. Benim geldiğimden incindiğini sandım; huzursuz oldum ve utandığımdan şöyle dedim:

— Ey şeyh, bana bir sözle dönüp gideyim..

Dedi ki:

— Ne söyleyeyim?.

Dedim ki:

— Hakka götüren yol nicedir?.

Dedi ki:

— Seni müjdelerim. Şayet o sana alıcı olmasaydı; sen ona alıcı çıkmazdın.. Şayet o sana gerekli olmasaydı; sen onun yolunu sormazdın..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

196. EBU CAFER SOMANÎ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Ebu Cafer Somani bu sofiye tayfasındandır..

* * *

Demiştir ki:

— Dostun, seni günahlardan sakındırandır. Arkadaşın, ayıplarını sana gösterendir. Kardeşin, seni gizlileri pek iyi bilen Yüce Zat'a yürütendir..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

197. EBU CAFER SAYDALÂNÎ

Allah sırrının kudsiyetini artırsın..

Ebu Hasan Saiğ Deynurî'nin üstadıdır.

Aslen Bağdad'lıdır.

Cüneyd-i Bağdadî'nin, Ebülabbas Ata'nın akranıdır.

Mekke-i Mükerreme'de mücavir olarak kalmış; Mısır'da dünyadan gitmiştir. Kabri, Zekkak-ı Mısrî'nin yanındadır.

Ebu Said Harraz ile sohbet etmiştir.

İbn-i Arabî'nin de üstadlarındandır..

* * *

Şeyh'ül-İslâm, Ebu Hasan Saiğ'in şöyle dediğini anlattı:

— Üstadım Ebu Cafer Saydalanî şöyle dedi:

— Müridliğimin ilk devrelerinde, Resulüllah S.A. efendimiz Muhammed Mustafa'yı rüyamda gördüm. Meclisin baş köşesinde oturmuştu. Bu taifeden de bir bölük kimseler onun çevresine toplanmış ona bakıyorlardı..

Bu arada, semanın kapısı açıldı; bir melek aşağıya indi.. Elinde de bir leğen, bir de ibrik vardı. Onlardan her birinin önüne koydu; ellerini yıkadılar.

Sıra bana gelince şöyle denildi:

— Leğeni bırakın; bu kimse bunlardan değildir..

İbrik tutan melek şöyle dedi:

— O, bunlardan değil midir?.

Böylece, leğeni alıp gitti..

Şöyle dedim:

— Ya Resulellah, ben bunlardan değilim.. Ama bilirsin ki: Ben bunları severim..

Bunun üzerine, Resulüllah S.A. efendimiz Muhammed Mustafa şöyle buyurdu:

— Bunları seven, bunlardandır.. Leğeni geri getirin..

Getirdiler; ben de elimi yıkadım..

Bundan sonra, Resulüllah S.A. efendimiz Muhammed Mustafa bana bakıp gülümsedi ve şöyle buyurdu:

— Mahabbet ettiğin süre bizimlesin..

Ebu Cafer şöyle dedi:

— O vakte kadar, benim bu sofiye tayfası ile bir sohbetim yoktu..

* * *

İbrahim Edhem de şöyle anlattı:

— Bir gece rüyamda bir melek gördüm. Elinde bir tomar tutmuş bir şeyler yazıyordu.

Ona sordum:

— Ne yazıyorsun?.

Diye, şöyle dedi:

— Onun (Hakkın) dostlarının adlarını yazıyorum..

Sordum:

— Benim adımı da yazdın mı?.

Dedi ki:

— Y o k..

Dedim ki:

— Ben onlardan değilim; onun dostu dahi değilim; ama dostlarının dostuyum..

Biz, bu sözde iken, bir melek geldi; ona şu emri verdi:

— Tomarını yazmaya yeniden başla.. Bunun adını da tomarın başına şöyle yaz: Benim dostlarımın dostudur..

Aynı manada, Ebülabbas Ata dahi şöyle dedi:

— Ona tutunmaya gücün yetmez ise.. onun dostlarına yapış.. Her nekadar mertebede onlara yetişemezsen de, onlar sana şefaatçı olurlar..

Allah ondan razı olsun..

---

198. EBU CAFER AHMED b. HAMDAN b. SİNAN

Allah-ü Taâlâ, sırrının kudsiyetini artırsın..

Üçüncü tabaka büyükler arasındadır..

Nişabur meşayihinin de ulularındandır..

Ebu Osman Hayri ile sohbet etmiştir..

Ebu Hafs'ı dahi görmüştür..

Şüpheli işlerden sakınma hali olan vera' işinde, zühdde eşsizdi..

Hicretin 311. (M. 923.) yılında dünyadan gitmiştir.

* * *

Demiştir ki:

— Taat ehlinin, taatları ile, masiyet ehlinin üzerine büyüklük satmaları masiyet işlemelerinden daha kötüdür; kendilerine daha zararlıdır.

* * *

Demiştir ki:

— Kişinin cemali, güzel güzel konuşmasındadır; işinin de doğruluğundadır.

* * *

Demiştir ki:

— Hakikatta Yüce Allah'a bağlananların alâmeti odur ki: Onları Yüce Hak'tan alıp meşgul edecek bir şey onlara gelmeye.. İster varidat, ister başka..

Allah ondan razı olsun..

---

199. EBU CAFER FERGANÎ

Allah-ü Taâlâ, sırrının kudsiyetini artırsın..

Cüneyd-i Bağdadî'nin arkadaşlarından olup Bağdad'a konuk

olanlardandır. Keza, Cüneyd-i Bağdadi'nin sözlerini anlatanlardandır.

Adı şudur: Muhammed b. Abdillah..

* * *

Demiştir ki:

— Dille tevekkül, bir davadan doğar.. Kalble tevekkül ise.. bir mana vergisidir.

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Ebu Abdillah bana şöyle dedi:

— Ebu Osman Hayrî'nin hizmetinde bulunan Ebu Cafer Fergani, bir gün Nişabur'da Ebu Osman'ın yanında gidiyordu.. O günlerde yağmur da yağmış, yerler çamur olmuştu. Bu sırada, Ebu Cafer'in gönlünden şöyle geçti:

— Şeyh at üzerinde, benim balçıktaki halimi nereden bilsin?.

Aradan bir saat geçtikten sonra, Ebu Osman atından indikten sonra; Ebu Cafer'e şöyle emretti:

— **B i n..**

Ne var ki, Ebu Cafer şöyle dedi:

— Asla, bu ne haldir!.

İçten bir ıstırap duydu, kendi binmek istemedi..

Ancak, Şeyh ısrar edince, çaresiz binmek zorunda kaldı..

Ebu Osman, eğer örtüsünü omuzuna alıp önde yürümeye koyuldu.. Ebu Cafer ise.. at üzerinde utanarak gidiyordu..

Sonunda attan indi.. Şeyh kendisine şöyle sordu:

— Fergani, at üzerinde nasıldın?.

Şöyle dedi:

— Ey Şeyh, hiç sorma..

Şeyh şöyle dedi:

— Hele bir düşün; hani, ben at üzerinde idim; sen de eğer örtüsünü omuzuna almış götürüyordun ve önümde gidiyordun..

Şimdi de ben senin gibi gidiyorum.. Sen de, benim önceki halim gibi at üzerindesin..

Az önce, sen, at üzerinde nasıl idiysen; o zaman benim halim de öyle idi..

Böylece ona bir terbiye verdi..

Allah ondan razı olsun..

200. EBU CAFER SAMANÎ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Demiştir ki:

— Bir vakit, gide gide, yolum Lübnan dağına vardı.. Orada, ebdal zümresinden bir cemaat buldum. Onların beraberinde bir genç vardı; kendilerine hizmet ediyordu. Akşam olduğu zaman, bir tutam ot getiriyor, onlar için yemek pişiriyordu.

Üç gün, bunlarla beraber kaldım. Dördüncü günün sabahı bana şöyle dediler:

— Bizim yaşantımızı gördün; var git, sen bizimle yaşayamazsın..

Bu arada, bana duâ da ettiler. Ben de geçip gittim..

Nice zaman sonra Bağdad'a uğradım; orada o genci gördüm. Dellallık ediyordu:

— Kim artıracak?.

Diye çağırıyordu.. Şaşırdım, kaldım..

Ona iyice baktım; acaba o mudur, yoksa değil midir?.

O genç benim bakışımdan anladı; beni bir tarafa çekti ve şöyle dedi:

— Ne bakıyorsun?.

Şöyle dedim:

— Üzerinde bulunan Allah hakkı için söyle; sen şu Lübnan dağında gördüğüm genç değil misin?.

Şöyle dedi:

— E v e t..

Sordum:

— Peki buraya neden düştün?. Bu, senin işin midir?.

Şöyle anlattı:

— Bir gün balık pişirdim. Bölme zamanı, iyisini kendi tarafıma çektim. Onun için de, bu hale düştüm..

Allah ondan razı olsun..

---

201. EBU CAFER HADDAD

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Ebu Cafer Haddad, ikidir. Biri Kebir, biri Sağir.. (Yani: Büyük ve küçük..)

Ebu Cafer Kebir, Bağdad'lıdır. Cüneyd-i Bağdadî'nin, Rüveym'in akranındandır.

Ebu Cafer b. Bekir b. Haddad Sağir ise.. Mısır'lıdır. Ebu Cafer Kebir'in de arkadaşlarındandır. İbn-i Ata ile de oturmuştur. Ona talebelik etmiştir.. Ebu Türab Nahşebî ile de sohbeti vardır.

Şeyh'ül-İslâm, devamla şöyle anlattı:

— Ebu Cafer Haddad, Mısır'da on yedi sene her gün bir dinar on akçaya demircilik ederdi. Bir habbesini dahi kendisine harcamaz; hepsini dervişlere sarf ederdi.. Onlara sadaka olarak verirdi. Akşam olunca da, Cüneyd-i Bağdadi'nin kapısına gelirdi.. Orada bir iki parça ekmek alıp yerdi.. Daha sonra, mescide gidip yatardı.. Hiç kimseden bir şey istemezdi ve bir şey sormazdı.. O büyüklerden ne geleceğini gözetir dururdu..

* * *

Demiştir ki:

— Bir fakirin sızlanıp kaldığını görürsen, onun felâhını umma..

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Ebu Cafer Haddad, çölde bir kuyunun başına gitti. Orada suya bakmaya başladı; Ebu Türab da onun yanına geldi..

Ama bu, Ebu Türab Nahşebî değildir; başka bir Ebu Türab'dır..

Şöyle dedi:

— Ya Eba Cafer, burada işin ne?.

Dedi ki:

— On altı gündür, su bulamadım. Şimdi suya kavuştum. Yakinle ilim arasında kaldım..

Şimdi, duruyorum; hangi taraf ağır basarsa, o tarafa gideceğim..

Ebu Türab şöyle dedi:

— Ya Eba Cafer, senin şanın bundan daha büyüktür..

Şeyh'ül-İslâm, üstteki durumu şöyle açıkladı:

— Y a k i n..

Demekle şunu anlatmak istiyordu: Şimdi susuz değilim; suya da ihtiyacım yoktur, sabredebilirim.

— İ l i m..

Dediği de şu manaya idi: Yüce Allah'a ibadet etmek gerek.. Kendimi helâk etmekte ona ortak olamam.. Bunun için de su alıp gitmek gerek.. Belki de, ileride su bulamam; susuzluktan helâk olurum..

Ancak, Ebu Türab onun sırrını saklamadı; açıkladı.. Çünkü durumunu bildi..

Allah ondan razı olsun..

202. EBU CAFER MAAZ MISRÎ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Ebu Hasan Seyrevanî Sağir demiştir ki:

— İkisi de Mısır'da idi; Ebu Cafer Haddad ve İbn-i Berki'den sordum:

— Tasavvuf nedir?.

Diye.. İkisi de aynı cevabı verdiler:

— Tasavvuf onun eseridir; yeryüzünde bazan gizler, bazan açığa çıkarır..

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Bin yıl hayatta kalacak olsan; üsttekinden daha güzel bir söz, mahlukattan duyamazsın..

Allah-ü Taâlâ, yeri ve semaları; ayrıca sıfatlarını açık açık gösterdi. Bu durum, onun sevdiklerinin gözüne açık açık görünür. Ama, aşikâre olan hiç bir şey yoktur

Bu dostların talebi, seferleri, ziyaretleri hep anlatılandan ötürüdür.

Hiç bir kaftan giyen kimseye yakışmaz ki: Onun gündüzü gece ola.. Yani: Bir gün hayatta kala da. bu anlatılan manayı bilmeye.. Onun gözü ile can, senin teninde candır. Onun dostlarının gözü ile, senin canında can olur.. Yani: Can veren bir candır..

Allah ondan razı olsun..

203. EBU ABDİLLAH BERKÎ

Allah-ü Taâlâ sırrını mukaddes eylesin..

Mısır meşayihinin büyüklerinden olup aynı zamanda, fesaret ehli zatlar arasındadır.

* * *

Şeyh'ül-İslâm, Ebu Ali Kâtib'in, Ebu Osman Mağribi'ye şöyle dediğini anlattılar:

— İbn-i Berki hasta idi. Ona bir içim su götürdüler.. İçmedi; şöyle dedi:

— Memlekette bir hadise vaki olmuştur. O hadiseyi bilmedikçe içmem.

On üç gün, bir şey yiyip içmedi. Sonunda şu haber geldi:

— Karamita Harem-i Şerif'i istilâ ettiler.. Müslümanlardan da çok kimseyi öldürdüler. Hacer-i Esved'i de yerinden söktüler.

Bundan sonra yemek yedi; su içti..

Bunu dinleyen Ebu Osman Mağribî, Ebu Ali Kâtib'e şöyle dedi:

— Bu, çok iş değildir.

Ebu Ali şöyle dedi:

— Mademki bunu bilmek çok iş değildir; o halde Mekke-i Mükerreme'de şu anda olanı sen haber ver..

Şöyle dedi:

— Bugün, Mekke-i Mükerreme'de bulut vardır. Şöyleki: Mekke-i Mükerreme'nin tamamı bulut altındadır.. Talha kavmi ile Bekriler arasında cenk vardır.

Talha kavminin dayandığı kimse; siyah ata binip kızıl sarık sarmıştır.

Ebu Osman'ın bu sözünü tarih tutup yazdılar.. Sonra o taraftan gelenlerden durumu sordular.. Onun dediği gibi çıktı..

Ebu Osman Mağribî demiştir ki:

— Bir kimse, Hakkın emrine icabet eder ise.. bütün memleket halkı, onun emrine gelirler..

Şerif Hamza Ukaylî Belh'te demiştir ki:

— Memleketinde bir şey deprense, yahut doğsa; onun da bundan haberi olmasa o kimse irfan sahibi değildir.

Şeyh'ül-İslâm demiştir ki:

— Bu söz, boştur. Kulluk, buna dayanamaz. Onları götürebilmesi için kula yüklerler; ama hepsini götüremez, bir kısmını götürür.

Bu manada gelen şu âyet-i kerimeler vardır:

— «Gaybi kimseye izhar etmez.» (72/26)

— «Allah size gaybi bildirecek değildir..» (3/179).

Hemen her şeyi Allah bilir..

Resulüllah S.A. efendimize, zaman zaman bazı şeyler sorarlardı.. Şu cevabı verirdi:

— «Bilmiyorum.. Ben bir kulum; Mevlâm neyi bildirirse onu bilirim.. Onun bildirmediğini bilemem..»

Allah ondan razı olsun..

---

204. EBU CAFER MECZUM

Allah-ü Taâlâ ruhunun kudsiyetini artırsın..

Ebülabbas Ata'nın akranındandır.

Bu zat, zamanının gavsi idi. Ki gavs, hayır veya şerle kendisini gizler..

* * *

İbn-i Hafif şöyle anlattı:

— Ebu Hasan Dırac'ın şöyle dediğini işittim:

— Yolculuk esnasında bana, yol arkadaşlarımdan bıkkınlık geldi; aralarında çok çekişme olurdu. Bunun için tenha bir yere gitmeye niyetlendim. Doğru Kadisiye mescidine gittim.

Orada cüzamlı bir yaşlı gördüm. Üzerinde büyük bir belâ vardı. Beni görür görmez selâm verdi ve şöyle dedi:

— Ey Ebu Hasan, hacca mı gitmek istiyorsun?.

İstemeyerek ve kızgınlıkla şöyle dedim:

— E v e t..

Dedi ki:

— Beraber gitmek için arkadaş ister misin?.

İçimden şöyle dedim:

— Ben, sağlam arkadaşlardan kaçtım; şimdi bu cüzamlının eline mi düştüm!.

Bunun için şöyle dedim:

— Y o k..

Dedi ki:

— Yol arkadaşın olayım..

Dedim ki:

— Allah hakkı için olmam..

Bunun üzerine şöyle dedi:

— Ey Ebu Hasan Allah-ü Taâlâ zayıf bir kulunun eli ile öyle şeyler eder ki; buna kuvvetli şaşar kalır..

Dedim ki:

— Öyledir..

Ve.. onun durumunu kabul etmedim; kendisini inkâr ederek yola çıktım.

Bir yere gittim; kuşluk vakti onu da orada gördüm.. Aldırışsız bir yere oturmuştu.. Şöyle dedi:

— Ey Ebu Hasan, Allah-ü Taâlâ zayıf bir kulunun eli ile öyle şeyler eder ki; buna kuvvetli şaşar kalır..

Hiç bir şey söylemedim; çekip gittim. Ama, kalbimde, onun için tereddüd ve vesvese meydana geldi..

Çok acele ile yola çıktım. Sabah vakti de bir yere eriştim. Bir mescide gidip gördüm ki: Aldırışsız yine bir yere oturmuş.. Bana şöyle dedi:

— Ey Ebu Hasan, Allah-ü Taâlâ, zayıf bir kulunun eli ile öyle şeyler eder ki; buna kuvvetli de şaşar kalır..

Bunun üzerine, onun huzuruna gittim; yüzümü yere koydum ve şöyle dedim:

— Allah-ü Taâlâ'dan, senden özür dilerim..

Sordu:

— Maksadın nedir?.

Dedim ki:

— Hata ettim; seninle yol arkadaşı olmak isterim.

Dedi ki:

— Sen, yol arkadaşı olmak istemedin; bunun için de and içtin.. Senin yeminini yalana çıkarmak da bana iyi gelmez.

Dedim ki:

— Hiç olmazsa, şöyle et: Seni her konakta göreyim..

Dedi ki:

— Öyle olsun..

Bundan sonra, benden yol sıkıntısı ve açlık gitti. Tek gayem şuydu: Tezce konağa varayım; onu orada göreyim..

Mekke-i Mükerreme'ye gittim; bu durumu sofilere söyledim.. Şeyh Ebu Bekir Kitani ve Ebülhasan Müzeyyen dediler ki:

— Bu anlattığın, Şeyh Ebu Cafer Meczum'dur. Daima biz onu görmek isteriz. Keşke onu bir görebilsek..

Sonra gittim; tavaf ettim. Tavaf sırasında onu gördüm. Geri dönüp onu gördüğümü ikisine de şöyledim. Dediler ki:

— Onu bir daha görürsen, hem kendisini gözet; hem de bizi çağır..

O n l a r a:

— Olur, öyle edeyim..

Dedim..

Mina'ya ve Arafat'a çıktım, onu bulamadım.. Taş atıldığı gün, biri bana seslendi:

— Sana selâm, ey Ebu Hasan..

Dönüp baktım ki: Odur.. Onu gördüğümden bana bir hal oldu.. Bağırıp düştüm..

Hayfa mescidine geldiğim zaman, arkadaşlara durumu anlattım..

Veda günü, İbrahim Makamı'nın önünde namaz kılıyordum. Biri, beni arkamdan çekti ve şöyle dedi:

— Ey Ebu Hasan, şimdi yine o arkadaşlarını çağırmak ister misin?.

Dedim ki:

— Kesinlikle hayır, ey Şeyh bana duâ et..

Dedi ki:

— Ben, duâ etmem. Sen duâ edersin; ben de:

— Â m i n !..

Derim..

Bunun üzerine, ben üç şey için duâ ettim; o da:

— Â m i n !..

Dedi.. Duâlarım şunlardı:

a) Rızkım gün gün gelsin..

Nitekim öyle oldu.. Nice yıllardır; hiç bir gece olmaz ki: Yarının rızkını saklamış olarak sabahlayayım..

b) Dilemiştim ki: Dervişliği bana sevdire..

Şimdi öyledir.. Dünyada bana, dervişlikten daha sevimli gelen bir şey yoktur.

c) Şöyle dilemiştim:

— Ya Rabbi, yarın halkı dirilttiğin zaman, beni dostların safında topla ve onlara kat.

Ümid ederim ki: Bu da, dilediğim gibi olacaktır..

* * *

Şeyh'ül-İslâm, Muhammed Şekref'in kendisine şöyle dediğini anlattı:

— Mahmud Gaznevi'nin babası Sebüktekin Herat'a gelmişti.. Onun askerlerinden biri; köylünün birinden bir yük saman aldı. Parasını da tamamen verdi. Onu hoşça uğurlarken:

— Yine saman getir..

Diye tenbihte bulundu..

O köylünün yaşlıca babası vardı. O askerle tanıştı. Aralarında sevgi bağı kuruldu...

Bir gün, kurban bayramı arefesi idi.. O yaşlı köylü şöyle dedi:

— Bugün, hacılar haccetmektedirler.. Keşke biz de orada olsaydık..

Bunu dinleyen asker şöyle dedi:

— Seni oraya eriştirmemi ister misin?. Ama bir şartla: Bunu, hiç kimseye söylemeyeceksin..

İhtiyar şöyle dedi:

— Hiç kimseye söylemem..

Ve.. o gün, o yaşlı ihtiyarı Arafat'a yolladı.. Haccettikten sonra geri geldiler..

Köylü ihtiyar o askere sordu:

— Hayret ediyorum; böyle bir halle, bu askerler arasında nasıl olursun?.

Asker şöyle dedi:

— Şayet benim gibi biri bunlar arasında olmazsa; senin gibi bir zayıf, bir kocakarı gelip halini anlattığı zaman, ona kim bakacak?. Onların hakkını kim alacak?. Şayet bir genç, bir genç kadına saldırırsa.. onun elinden, o kadını kim kurtaracak?. İşte ben, bun-

lar arasında bu işler için bulunmaktayım.. Sakın ha, bu sırrı hiç kimseye açma..

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Sakın ha, hiç kimseyi küçük görmeyesin.. Zira, Yüce Hakkın dostları gizlidir.

Sende basiret ve tam bir feraset yoksa.. halk üzerinde bir tasarrufun olmaz. Sonra, kendine zulüm edersin..

Bu manada, Harkanî de şöyle dedi:

— Büyükler arasından güven kalkınca; Yüce Hak, dostlarını sakladı..

* * *

Ve.. demiştir ki:

— Ben kimim ki; sana mahabbet edebileyim.. Ancak, sana karşı mahabbeti olan dostlarını severim..

Allah ondan razı olsun..

205. EBU CAFER DAMİĞANÎ

Allah-ü Taâlâ, sırrının kudsiyetini artırsın..

Bu sofiye tayfasından biri şöyle anlattı:

— Medine-i Münevvere'de idim. Aniden birini gördüm: Acem tayfasındandı; büyük başlı idi; Resulüllah S.A. efendimize veda ediyordu..

Dışarı çıktı; ben de onun peşinden çıktım.

Zülhuleyfe mescidine vardı; orada namaz kıldı. Telbiye etti. Sonra çıkıp gitti. Ben de onun peşinden gittim. Dönüp baktı; beni görünce de şöyle dedi:

— Ne istiyorsun?.

Dedim ki:

— Senin peşinden gelmek istiyorum..

Razı olmadı; ısrar ettim, şöyle dedi:

— Mutlaka geleceksen, ardımdan gel.. Ben nereye ayak basarsam, sen de oraya bas..

— Öyle olsun..

Dedim..

Bilinmeyen bir yola girdi.. Gecenin bir kısmı geçtikten sonra, bir lamba aydınlığı göründü.. Dedi ki:

— Bu, Hazret-i Âişe'nin mescididir. Allah ondan razı olsun.. Sen mi önde gideceksin, yoksa ben mi gideyim?.

Dedim ki

— Tercih senindir..

O ileri gitti; ben uykuya dalmışım..

Seher vakti, ,Mekke-i Mükerreme'ye vardım. Yedi tavafımı yaptım. Sonra Ebu Bekir Kitani'nin huzuruna çıktım. Meşayihten bir cemaat da onun huzurunda idi.. Onlara selâm verdim. Ebu Bekir Kitani bana şöyle sordu:

— Ne vakit geldin; nereden geliyorsun?. Yola ne zaman çıktın?.

Dedim ki:

— Medine-i Münevvere'den geliyorum.. Yola dün çıkmıştım..

Onlar, birbirlerine bakıştılar.

Şeyh sordu:

— Yola kiminle çıktın?.

Dedim ki:

— Bir kişi ile çıktım..

Halini ve durumunu anlattım..

Bunun üzerine Şeyh şöyle dedi:

— O, Ebu Cafer Damigani'dir.. Bu iş, onun hallerinden pek küçük bir parçadır.

Sonra şöyle dedi:

— Kalkın, onu arayalım..

Bana da şöyle dedi:

— Bu iş, senin işin olmadığını anlamıştım; ey oğul..

Daha sonra bana şöyle sordu:

— Yeryüzünü ayağının altında nasıl gördün?.

Dedim ki:

— Bir geminin altında olan deniz dalgası gibi..

Allah ondan razı olsun..

---

206. EBU HASAN VERAK

Allah-ü Taâlâ, sırrının kudsiyetini artırsın..

Esas adı şudur: Muhammed b. Saad..

Üçüncü tabakadaki büyüklerdendir..

Nişabur meşayihinin büyüklerinden ve eskilerindendir..

Ebu Osman Hayri'nin de arkadaşları arasındadır.

Zâhir ilmine vakıftı; konuşmasını da bilirdi.. Bilhassa ilmin incelikleri, fiillerde yakışık almayan muameleleri güzel güzel anlatırdı.

Hicretin 320. (M. 932.) yılında vefat etti..

* * *

Demiştir ki:

— Af odur ki, yol arkadaşının cümrünü affettikten sonra bir daha o cürmü anmayasın..

* * *

Demiştir ki:

— Kalbin yaşaması, bir canlının zikri iledir. O canlı, hiç bir şekilde ölmez.

Asıl güzel yaşamak, Allah-ü Taâlâ ile yaşamaktır; başkası ile değil..

* * *

Demiştir ki:

— Allah-ü Taâlâ'yı sevmek; onun sevgilisi Resulüllah S.A. efendimize tabi olmaktır..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

207. EBU HASAN DIRAÇ — BEKİR DIRAÇ

Allah-ü Taâlâ, sırlarının kudsiyetini artırsın..

Bağdad'lıdır. Üçüncü tabaka büyükler arasındadır.

İbrahim Havas'ın hizmetinde idi.. Bir semağ halinde iken, hicretin 320. (M. 932.) yılında dünyadan gitmiştir.

Şeyh Ebu Bekir Dımeşkî, Ebu İmran Müzeyyen Razî ile sohbet etmiştir.

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Ebu Hasan Dırac, Bağdad'dan Rey'e, Yusûf b. Hüseyin'i ziyaret etmeğe geldi.

Yusuf sordu:

— Neye geldin?

Dedi ki:

— Seni görmeğe geldim; ziyaret için geldim..

Sordu:

— Yolda, bir kimse sana güzel bir kadın, hoş bir saray verseydi; bunlar benim ziyaretime gelmene engel olur muydu?.

Dedi ki:

— Bilemem.. Allah-ü Taâlâ beni böyle bir şeyle imtihan etmedi.

Şeyh'ül-İslâm der ki:

— Pek güzel bir cevap verdi. Ona böyle bir soru sormak ne lâzımdı!

* * *

Bekir Dırac, Allah sırrını mukaddes eylesin; Ebu Hasan Dırac'ın kardeşidir. Bağdad'da idi; Ebu Hasan'dan daha zahid ve daha büyüktü..

Demiştir ki:

— Bu yola ayak bastığımdan beri, gönlü bozma durumuna düşmedim..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

208. EBU HASAN SELÂMÎ

Allah-ü Taâlâ, sırrının kudsiyetini artırsın..

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Bu zat, büyük bir kimse idi; aynı zamanda tarihten de bilgisi vardı..

* * *

Demiştir ki:

— İsa Musuli rahib idi..

* * *

Demiştir ki:

— Müslümanlara bir âyet-i kerime gelmiştir. Bu âyet-i kerime geldikten sonra, Hak Taâlâ'yı nasıl incitirler:

— «Herhangi bir üçten, bir fısıltı vaki olduğu zaman; muhakkak Allah onların dördüncüsüdür. Bir beşten fısıltı vukubulduğu zaman, Allah onların altıncısı olur..» (58/7)

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

209. EBU HÜSEYİN MALİKÎ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Esas adı şudur: Ahmed b. Said Malikî..

Kendisi Bağdad'lıdır. Dili fasih zatlardandır.

Cüneyd-i Bağdadî, Nurî ve o tabakada bulunan zatlarla sohbet etmiştir.

Tarsus'ta bulunurdu; burada vefat etmiştir..
Allah ondan razı olsun..

———•———

210. EBU HÜSEYİN HAŞİMÎ

Allah-ü Taâlâ, sırrının kudsiyetini artırsın..

Demiştir ki:
Cüneyd-i Bağdadi'ye şöyle sordular:
— Gönül ne zaman hoş olur?.
Şu cevabı verdi:
— Ne zaman gönülde o olursa o zaman..
Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:
— Onun sözü, keremli kimselerledir; gönülde daima onun zikri ve mahabbeti olur.

* * *

Demiştir ki:
— Şayet o bakarsa, gönül hoş olur.. Şayet o hazır olursa.. gönül hoş olur..
Allah onlardan razı olsun..

———•———

211. EBU BEKİR VASITÎ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Adı şudur: Muhammed b. Musa.. Ki bu zat:
— İbn-i Ferganî..
Namı ile bilinmektedir.
Cüneyd-i Bağdadi'nin ve Nurî'nin eski arkadaşlarındandır.
Sofiye meşayihinin de bilginlerindendir..
Hiç kimse, tasavvuf usulünde, bunun gibi söz söylememiştir.
Usule ve zâhir ilme dair bilgi sahibi idi..

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:
— Vasıtî işarette tevhid halinin imamı ve aydınlık veren bir önderdi.

* * *

Gençliğinde Irak'tan gitmiştir. Bu bakımdan oradaki sözleri azdır..

Sonra Merv'e geldi; dedi ki:

— İşittiğim bir şeyin arzusu ile şehir şehir dolaşıp durdum..

Ona sordular:

— Merv'de neden durakladın?.

Dedi ki:

— Onları daha anlayışlı buldum..

Yine Merv'de vefat etti.. Hicretin 320. (M. 932.) yılı idi.. Türbesi de, bu yerde meşhur olup hemen herkes bilir tanır..

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Bu sofiye tayfasından biri var ki; ona bakarken, aşağı doğru bakarım..

Yine biri var ki; ona da şöyle düz bakarım..

Yine biri var ki; ona bakarken, yukarı doğru bakarım..

Aşağıya bakıp gördüğüm, Maaz-ı Razî'dir..

Şöyle düz bakıp gördüğüm, Nasrabazî'dir..

Yukarı bakıp gördüğüm, Ebu Bekir Vasıti'dir..

* * *

Şeyh'ül-İslâm, Ebu Bekir Vasıti'nin şöyle dediğini anlattı:

— Ben ve o, o ve ben, benden amel ve ondan karşılık, benden duâ ondan kabul gibi sözlerin hemen hepsi de benliktir; ikiliktir.

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Horasan ilinde Vasıti'nin dilinden çıkan tevhid gibi, hiç kimseden çıkmamıştır.

* * *

Bir keresinde Irak'tan ayrılıp Nişabur'a geldi.. Ebu Osman Hayri'nin anlattığına göre; onun müridlerini görmüş ve sözlerini dinlemişti.. Kendisine:

— Onları nasıl buldun?.

Diye sordukları zaman, şöyle demiştir:

— Onlara sahib olan, sırf Mecusilikten başka bir şey öğretmemiş.. Yani: İkilik olan BEN ve O..

Bu manada Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Ebu Bekir Kahtabî, Ebu Osman'ın talebesi idi.. Bir kimse onu Bağdad'da görüp sordu:

— Piriniz size ne gibi bir yol gösterdi?.

Dedi ki:

— Taata devam, kusurları müşahede, masiyet yolunu gösterdi.

O soran şöyle dedi:

— Bu, anlattığın küfrün kendisidir. Tasavvufta tevhid ve birlik gerek..

Bu manada Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Kendi nefsinde bir amel gördüğün zaman, kusuru görürsün. Neden hemen her şeyde onu görmezsin!.

Şeyh'ül-İslâm, bir başka cümlesinde şöyle anlattı:

— Ebu Tayyib Mısrî şöyle demiştir:

— Bir kimse, ubudiyet vefasını; rübubiyet izzetinde toplamaz ise.. o kimse için ubudiyet durumu safiyetini bulmaz..

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

Vasıtî'nin bir ustası, bir de talebesi vardır. Onun ustası Cüneyd-i Bağdadî olup talebesi ise.. Ebülabbas Seyyarî'dir.

Cüneyd-i Bağdadî'nin bu zata bir mektubu vardır. O mektubun başında şunlar yazılıdır:

— Rahman Rahim Allah'ın adı ile.. Selâm size ya Eba Bekir, keza Allah'ın rahmeti ve bereketleri de..

Allah bize ve sana keremi ile âfiyet ihsan eylesin..

Sonunda ise, şöyle demiştir:

— Ulema ve hükema, Allah-ü Taâlâ'dan halka rahmettir. Sen şöyle söyle: Halka rahmet, kendine belâ..

Kendi halinden dışarı çıkıp onların haline gir ki: Onlarla konuşabilesin..

Onların haline ve gücüne göre söz söyle.. Hitabı, öyle bir yere getir söyle ki onları orada bulasın..

Sana ve onlara tebliğim budur. Onlara, kendi özlerinde açık beliğ sözler söyle..

* * *

Şeyh'ül-İslâm, Vasıtî'nin bir başka cümlesini şöyle anlattı:

— O kimse ki:

— Ben yakınım..

Der; kendisi uzaktır.. O ki uzaktır, onun varlığı yok olmuştur.

İşte tasavvuf budur..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

212. EBU BEKİR ZEKKAK KEBİR

Allah-ü Taâlâ, sırrının kudsiyetini artırsın..

Şeyh'ül-İslâm, bu zatı, üçüncü tabakada saymıştır.

Esas adı şudur: Muhammed b. Nasr Mısrî..
Ebu Bekir Zekkak Sağir ve Ebu Bekir Dukkî'nin üstadıdır.

* * *

Ebu Bekir Zekkak dünyadan gittikten sonra; Ebu Bekir Kitanî şöyle dedi:
— Fukara dervişlerin, Mısır'a gitmeye yolları kesildi..

* * *

Bu zat, Cüneyd-i Bağdadi'nin arkadaşlarından ve akranından idi..

* * *

Demiştir ki:
— Bu yolun kıymeti, insanın ruhudur.

* * *

Demiştir ki:
— Bu sözler şu kimseye düşer ki; yıllarca Allah-ü Taâlâ için çöplük temizliği yapmış ola.. Hem de canla başla..
Allah ondan razı olsun..

---

213. EBU BEKİR ZEKKAK SAĞİR
Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:
— Zekkak Sağir, Bağdad'lı olup Zekkak Kebir'in talebesidir..
İlk defa hadis-i şerife el atan bu zattır; hadis-i şerif yazardı..
Sonra, tarikatla hakikat ehli oldu..
Bir gözü yoktu..
Ebu Bekir Razi şöyle dedi:
— Ona bir gözünün olmadığından sordum; şöyle anlattı:
— Çöllerde tevekkül üzere gidiyordum. Zühde kapılıp dedim ki:
— Makam sahiplerinin elinden birşey yemeyeyim..
O kadar aç yürüdüm ki; sonunda gözümden oldum..

* * *

Demiştir ki:
— Kırk yıl evvel, Cüneyd-i Bağdadi'den fena babında bir söz işittim. Daha o sözün tadı ruhumdadır..
Allah ondan razı olsun..

---

214. EBU BEKİR KİTANÎ

Allah sırrının kudsiyetini artırsın..

Bu zat, dördüncü tabakadan büyükler arasındadır..

Adı şudur: Muhammed b. Ali Cafer Bağdadi Kitanî..

Cüneyd-i Bağdadi'nin arkadaşlarındandı; Mekke-i Mükerreme'de yıllarca mücavir olarak kalmıştır. Yine orada vefat etti..

Hicretin 322. (M. 933.) yılında vefat etmiştir.

Aynı sene: Abdülvahid Isfahanî ki, künyesi Ebülgarib'dir; Tarsus'da dünyadan göçmüştür.

* * *

Mürtaiş demiştir ki:

— Kitanî Harem-i Şerifin imamıdır.

* * *

Kitanî demiştir ki:

— Sofiye zümresi, zâhirde kullardır; ama batında hür sayılırlar..

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Kitanî Hızır aleyhisselâm ile sohbet edenler arasındadır..

Vaktin birinde, Hızır aleyhisselâm ona şöyle dedi:

— Ey Ebu Bekir, bu sofiye zümresinin hepsi beni bilirler, halbuki ben onları bilmem..

Hızır aleyhisselâmın şöyle dediğini anlattı:

— Bir gün, Yemen'de San'a mescidinde idim. Orada cemaat toplanmış; Abdürezzak'tan hadis dinliyorlardı. Mescidin bir köşesinde de bir genç vardı; o da başını yakası içine çekmiş oturuyordu..

O gencin yanına gittim ve şöyle dedim:

— Halk Abdürrezzak'tan hadis dinliyor; ama sen burada oturuyorsun?. Neden gidip ondan hadis-i şerif dinlemiyorsun?.

Şöyle dedi:

— Ben burada Rezzak'tan (Allah'tan) dinliyorum; sen Abdürrezzak'tan (Allah'ın kulundan) dinlemeye davet ediyorsun..

Dedim ki:

— Doğru söylüyorsun; peki ben kimim?.

Dedi ki:

— Sen Hızır'sın; yine başını yakasının içine çekti..

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Asıl zarif zat odur ki: Rezzak'tan işittiği gibi; Abdürezzak'tan da işitir.. Meşayih arasında onlar ki büyüktür: Zâhirleri azam

zâhiri, batınları da avam batını gibi olur.. Şeriat bedenin, hakikat ise, ruhun ve sırrındır..

* * *

Demiştir ki:

— Bir kimseye üstadı edep öğretmez ise.. o kimse battaldır.

* * *

Demiştir ki:

— Dünyada bedeninle ol; âhirette ise, kalbinle..

* * *

Şeyh Ebu Bekir Razî şöyle dedi:

— Şeyh Ebu Bekir Kitanî bir gün bir ihtiyar gördü. Saçı sakalı ağarmıştı; dileniyordu..

Onun haline bakıp şöyle dedi:

— Bu şahıs, gençliğinde, Allah'ın emrini hiçe saymış; Allah da yaşlılığında onu bu şekilde hiç etmiştir. Hor ve zelil kılmıştır.. Şayet o kimse, gençliğinde Allah'ın emrini tutmuş olsaydı; Allah-ü Taâlâ yaşlılığında onu bu hale düşürmezdi..

O kimseler ki: Ehl-i Sünnet olan yaşlılardır; her nekadar ihtiyar olsalar, yine de halk yanında değerlidirler..

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Ebu Bekir Kitanî için şöyle derlerdi:

— Resulüllah S.A. efendimiz Hazret-i Muhammed Mustafa'nın talebesi..

Bunun sebebi de, Resulüllah S.A. efendimizi rüyada çok çok görmesi idi.. Bilhassa, Resulüllah S.A. efendimizi ne gün ve ne gece göreceğini bilirdi.. Kendisine bazı sorular sorarlardı; o da bu soruları Resulüllah S.A. efendimize sorar ve cevabını alırdı..

Resulüllah S.A. efendimiz bir keresinde ona şöyle buyurmuştu:

— Bir kimse, her gün kırk bir kere YA HAYY YA KAYYUM YA LÂ İLÂHE İLLÂ ENTE (Ey Hayy Kayyum ey senden başka ilâh olmayan) cümlesini okursa.. kalblerin öldüğü gün, onun kalbi ölmez..

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Salimî'nin üstadı olan Şeyh Ebülkasım şöyle dedi:

— Tasavvuf nedir?.

Diye Kitanî'ye sordum; şöyle anlattı:

— En aşağı derecesi senin anlayamayacağın kadar incedir.. Öbürü ise.. benim Ebu Hafs'a sorduğum ve aldığım cevaptır..

Sordum:

— Sofî kimdir?.

Dedi ki:

— Sofî odur ki:

— Sofî kimdir?.

Diye sormaya..

Şeyh'ül-İslâm şöyle devam etti:

— Bu ilim, Allah sırrıdır. Bu sofiye zümresi ise.. o sırların sahipleridir. Gardiyanların padişah sırları ile ne işi olabilir kil.

Bu işin aslı, bulmaktır; anlamak değil.. O kimse ki, inkârcıdır; bir şey bulmuş değildir.. Her kim ki, buldu; o da perişan olmaz..

Onu dinlemekle, aramakla bulacağını sanmayasın; onu ancak saygı ile edeple bulursun..

Soran kimsenin suâli inkârdan gelir; onun ki, bu işten yana bir nasibi vardır; soru sormak onun nesine gerek..

Sakın, inkâr etmeyesin.. Zira inkâr, bir uğursuzluktur. Bu kârdan mahrum olan kimse bunu bulmaktan yana mahrumdur.

Bir zümre vardır ki; bu işle hiç ilgileri yoktur; başka şeyle meşgul bulunurlar..

Bir zümre var ki; bu işi inkâra durmuşlardır.

Bir başka zümre ise.. tamamen kendilerini bu işe vermişlerdir..

Bu işi inkâr eden merdud olur; o ki, bu işin sevdasına dalmıştır, tamamen nura boğulmuştur..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

215. EBU BEKİR ATA CUHFÎ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Şeyh'ül-İslâm, bu zatın şöyle dediğini anlattı:

— Bir gün, Cuhfe'de yüksek bir yerde oturmuştum. Bir sel geldiğini gördüm. Bir mahfeyi alıp götürdü. Onun içinde, bir kişi yüksek sesle şöyle diyordu:

— ALLAHÜMME LEBBEYK LEBBEYK VE SA'DEYK LEİNİBTELEYTE FELETAN LEMA AFEYTE.. (Allahım, emrin baş üstüne.. Şayet beni ani bir felâkete uğratır da imtihana tabi tutarsan, hiç iflâh olamam..)

Ve.. onu sel alıp denize götürdü.

Cuhfe sel yeridir. Oraya:

— C u h f e..

Denmesinin sebebi de budur. Derler ki:

— Şayet oraya sel gelirse.. önüne geleni siler süpürür götürür. Allah ondan razı olsun..

———— • ————

216. EBU BEKİR ŞIKAK

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Bu zatın adı şudur: Muhammed b. Abdillah..

Ebu Said Harraz'ın arkadaşıdır. Ebu Said Harraz'ın şöyle dediğini anlatmıştır:

— *Bir gün sahrada gidiyordum.*

Yakın bir yerden, çoban köpekleri üzerime saldırdılar.. Yanıma yaklaştıkları zaman ben, murakabe ile meşgul oldum. Tam bu sırada, bunlar arasından beyaz bir köpek çıktı; onlara saldırdı.. Hepsini benden uzaklaştırdı.

Bu beyaz köpek benden ayrılmadı.. Taa, öbür köpekler benden uzaklaşıp gidinceye kadar..

Sonra arkama dönüp baktığım zaman, onu göremedim.

* * *

Yine Ebu Said Harraz'ın şöyle dediğini anlatmıştır:

— *Allah'ın zikri* ile ol. Halin kuvvet bulursa; Allah'ı zikirden yana *kendini* kaybedersin.. O zaman, seni zikreden Allah olur..

* * *

Şeyh'ül-İslâm zikir üzerine şöyle dedi:

— Dil, zikrin sırrını anlatır. Ama zikir, zikredilenin sırrıdır.

Dil sevginin sırrını dile getirir.. Sevgi ise, nur sırrı derdindedir.

Can, ayan sırrına düşkündür; ayan ise Hak'tan yana bir pay artıramaz..

Âdem'in nasibi âdemledir; toprağın sonu fenadır.

Dükkanın, sonunda yağma edilir; hak, sahiplerine verilir.. Miskin ise.. toprakta ufalanıp kalır..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

217. EBU BEKİR ŞİBLİ

Sırrı mukaddes olsun..

Bu zat, dördüncü tabakadaki büyükler arasındadır.

Adı şudur: Cafer b. Yunüs.. Bazıları da, adının şöyle olduğunu söylemişlerdir:

— Delf b. Cafer..

Bazıları da, adının şöyle olduğunu söylemişlerdir:

— Delf b. Cahd..

Ancak, Bağdad'da kabrinin üzerine şöyle yazılmıştır: Cafer b. Yunüs..

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Ebu Bekir Şiblî aslen Mısır'lıdır. Sonradan Bağdad'a geldi.. Hayır Nessac'ın meclisinde tevbe etti.

Cüneyd-i Bağdadi'nin talebesidir. Âlim, fakih ve müzekkir idi.. Meclis kurardı..

Kendisi Malikî mezhebinde idi.. Muvatta'ı ezberine almıştı.

Babası, halifenin çavuşbaşı idi.

Süllemî'nin tabakatında bu zat şöyle anlatılır:

— Ebu Bekir Şiblî aslen Horasanlıdır. Ama, Bağdad'da doğup büyümüştür. Ancak, esas kökü Esruşne'dendir; burası Fergane'ye bağlıdır.

Doğduğu yer için şöyle diyenler vardır:

— Samire'de doğmuştur.

Cüneyd-i Bağdadî şöyle demiştir:

— Birbirinize baktığınız gözle Şibli'ye bakmayınız. O, gerçekten Allah'ın gözlerinden bir gözdür.. (Yahut: Hak kaynaklarından bir kaynaktır..)

Seksen yedi sene yaşadı. Hicretin 334. (M. 945.) yılında dünyadan gitti.

Cüneyd-i Bağdadî demiştir ki:

— Her kavmin bir baştacı vardır; bu kavmin baştacı ise.. Şiblî'dir.

Şibli'yi yirmi iki kere hastahaneye yatırmışlardır.

Şiblî demiştir ki:

— Hürlük, gönül hürlüğüdür; başka değil..

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Şeyh Ebu Said Malinî, Hafız Sofî Şiblî'nin şöyle dediğini anlattı:

— Bu vakit sermayesi elinizde iken onu koruyunuz. Yarın da elinizde sermayeniz bu olacaktır. Sonsuzlara kadar onunla arkadaş olacaksınız.

Bu manada, Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Bundan anlamak gerekir ki, yarın münafıklara şöyle bir emir gelecek:

— «Arkanıza dönün ve nur arayın..» (57/13)

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi ve tavsiye etti:

— Üstte anlatılanı yazın ve ezberleyin. Şibli'den size, bundan daha güzel bir hikâye anlatılmaz.. Yarın, yeniden bir vakit gelmeyecektir. Buradaki halinizi vaktinizi oraya götüreceklerdir.

* * *

Bir kimse, Şibli'ye şöyle dedi:

— Bana duâ et..

Cevab olarak şu beyti okudu:

Ey benden şefaat umup duran, günler geçti, bil;
Kasdım benim Leylâ'dır yarın, bana var mı delil..

* * *

Bir gün, Şibli'ye şöyle dediler:

— Seni hep etli toplu görmekteyiz.. Senin iddia ettiğin sevginin gereği zayıf olmaktır.

Buna cevab olaraktan şu şiiri okudu:

Derunum derdini cismim duyaydı;
Ciğer kanıyla candan el yuyaydı..

* * *

Şibli'ye şöyle sordular:

— Biri var semağ ediyor.. Ama, ne dediğini ve ne işittiğini bilmez.. Bu ne haldir?.

Şu şiirle cevap verdi:

Ey nice mürg andelib (bülbül kuşu) efgan;
Gülistan içre eyler ah figan..
Bilmeden birbirimizin halin;
Tartarız ikimiz de dil ile can..
Şu kadar vardır ki, her birimiz;
Eylemiştir gamile bağrını kan..
O yanar kendinin havasında;
Benim odum (ateşim) kılar ciğer büryan..

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Bu beytler, Mecnun'un değildir; Şibli'nin kendisi söyledi..

* * *

Bir gün, Abdürrahman Horasani'ye şöyle dedi:

— Ey Horasani, hiç Şibli'den başka:

— Allah-ü Taâlâ şöyle buyurur..

Diyen kimseyi gördün mü?.
Buna karşılık ben şöyle dedim:
— Ben Şiblî'nin hiç bir şekilde:
— Allah-ü Taâlâ şöyle buyurur..
Dediğini duymadım..
Bunu duyan Şiblî bayılıp düştü..
Abdürrahman şöyle anlattı:
— Şahsın biri, bir gün Şiblî'nin kapısına gelip kapıyı çaldı..
Şiblî dışarı çıktı.. Ayağı çıplaktı; başı da açık.. O gelen kimseye:
— Kimi arıyorsun?.
Diye sordu.. O kimse şöyle dedi:
— Şiblî'yi görmek istiyorum..
Bunun üzerine Şiblî şöyle dedi:
— Duymadın mı, Şiblî kâfir olarak öldü.. Allah-ü Taâlâ ona acımasın..
Bu cümle üzerine Şeyh'ül-İslâm şöyle bir açıklama yaptı:
— Şiblî'nin bu sözü, nefsi içindi..

* * *

Bir keresinde Şiblî bir cemaatle evinde oturuyordu. Şiblî güneşe doğru bakıp gördü ki: Batmaya yakındır.. Şöyle dedi:
— Namaz vaktidir..
Kalkıp ikindi namazını kıldılar.
Sonra Şiblî güldü ve şöyle dedi:
— Şu şiiri söyleyen ne iyi kimsedir:

Bugün aşkınla unuttum namazı;
Hiç ayırd etmem sabahı akşamı..
Senin zikrindir ey can, yemem içmem;
Yüzün görmekle bulur dil şifayı..

* * *

Bu sofiye tayfasından biri şöyle anlattı:
— Medine mescidinde Şiblî'nin halkasında duruyordum. Aniden bir dilenci:
— Ya Allah ya Cevvad..
Diyerek geldi.. Bunu duyan Şiblî bir ah çekti; sonra şöyle dedi:
— Nasıl Sübhan Hakkı cömertlikle övmek için, bir mahluk bir mahluku övüp durabilir!.
Bu manada bir şiir:

El açıklığı âdetidir hatta o;
Tutmak ister, uyan parmak bulamaz o..

Gittiğin zaman, görürsen, tehlil ile;
Sanki veren sensin, dilencidir o..
Olmasa elinden canından başka bir şey;
Allah'tan korkun, vermekten çekinmez o..
O bir ummandır, hangi yandan gidersen;
İyilik dalgası, cömertlik sahili o..

Daha sonra ağladı ve şöyle dedi:

— Evet ya Cevvad, bu duygular senin cömertliğinden geldi. Bu arzular senin ihsanındır. Bundan sonra, bazı kimselere zenginlik ihsanı eyledin. Onların elinde bulunanlar senindir. Cömertler cömerdi sensin.. Onların verdiği sınırlıdır, senin vergine sınır yoktur; hatta anlatılamaz bile..

Ey her cömertten üstün cömert.. Cömertlik eden onunla eder..

Bir keresinde Şiblî, erkek müminlere:

— **«Söyle, gözlerini yumsunlar..»** (24/30)

Meâline gelen âyet-i kerimeyi okudu ve şöyle açıkladı:

— Bu başgözlerinin haramlardan yumulması lâzımdır.. Kalb gözleri ise.. Yüce Allah'ın zatından başka her şeye karşı yumulması gerekir..

* * *

Bir gün pazar yerinden geçiyordu; şöyle bir ses duydu:

— *On hıyar bir danike..*

Kendi kendine şöyle sordu:

— On hıyar (hayırlı) bir danike satılınca, şerliler kaç para eder?.

Şöyle anlattı:

— Bir vakitler, söz vermiştim: Helâlden başka bir şey yemeyeyim..

Yaban yerde geziyordum. Bir incir ağacı buldum. Ondan alıp yemek için elimi uzattım; ağaçtan şu ses geldi:

— Sözünde dur; benden bir şey yeme.. Ben bir Yahudî'nin malıyım..

* * *

Şibli'ye şöyle sordular:

— En çok hayret veren şey nedir?.

Şöyle anlattı:

— Yüce Hakkı anlayan, sonra da ona asir gelen kalbdir..

Şibli'nin hizmetinde bulunan Bekir şöyle anlattı:

— Vefatına yakın bir sırada, Şiblî şöyle dedi:

— Üzerimde bir dirhem kadar zulüm yolu ile kalan mal var.. Onun sahibi için bin dirhem sadaka verdim; ama benim gönlümde ondan daha ağır bir yük yoktur..

Yine Bekir şöyle anlattı:

— O hastalık halinde bana şöyle dedi:

— Bana abdest aldır..

Abdest aldırdım; ancak ovulması gereken yerleri unutmuşum.. O vakit, dili tutulmuştu; konuşamıyordu. Elimden tuttu; ovulmayan yerine götürdü..

Ve.. o anda ruhunu teslim etti..

Büyüklerden biri, Şibli'nin bu halini işittiği zaman şöyle dedi:

— Şu büyük hakkında ne dersin ki: Ömrünün sonunda dahi, şeriat edeplerinden bir edebi dahi kaçırmadı..

Yine Bekir anlatıyor:

— Cuma günü idi; Şibli'ye o hastalıktan yana bir rahatlama geldi. Şöyle dedi:

— Camie gidelim..

Elimden tuttu; gittik. Yol üzerinde biri önümüze çıktı.. Şibli bana şöyle dedi:

— Ey Bekir..

— B u y u r..

Dedim; şöyle anlattı:

— Yarım bu kimse ile görülecek işimiz vardır.

Mescide gittik; namaz kıldık. Tekrar eve dönüp geldik. Gece vefat etti.

Dediler ki:

— Falan yerde salihlerden bir kimse vardır; cenaze yıkar..

Sabah erken, onun kapısına gittim. Şöyle sordu:

— Şibli vefat etti mi?.

Dedim ki:

— E v e t..

Dışarı çıktı. Gördüm ki: Cuma günü mescid yolunda karşılaştığımız kimsedir.

Şaşırdım:

— Lâ ilâhe illallah.. (Allah'tan başka ilâh yoktur..)

Dedim; şöyle dedi:

— Ne şaşırdın?.

Sebebini söyledim; sonra kendisine yemin verip dedim ki:

— Şibli'nin vefatını nasıl bildin?.

Şöyle dedi:

— Ey anlayışsız, şundan bildim ki: Şibli, bugün benimle işi olduğunu bildi..

Allah ondan razı olsun..

---

218. EBU BEKİR YEZDANİYAR ERMEVÎ

Allah pâk sırrının kudsiyetini artırsın..

Dördüncü tabakadaki büyükler arasındadır.

Adı şudur: Hüseyin b. Ali b. Yezdaniyar..

Bu zatın, tasavvufta bir yolu vardır ki: Kendisine mahsustur.

Meşayihten bazısı Şibli ve daha başkaları bu zatı inkâr edip halini yolunu kabul etmediler. Kendisi dahi, Irak meşayihinden bazılarının sözlerini kabul etmezdi..

İlim sahibi idi.. Bilhassa, zâhir ilimlerde, muamelâtta ve maarifte anlayışı vardı..

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Ebu Bekir Yezdaniyar, Allah-ü Taâlâ'yı rüyada gördü ve şöyle dedi:

— Allahım, senden bir dileğim var..

Allah-ü Taâlâ şöyle buyurdu:

— Sana verdiğim şeylerden daha başka ne istersin?. Seni sofilerin destbendinden kurtarmadım mı?.

Şeyh'ül-İslâm diyor ki:

— Bir yerde gördüğüme göre; bu zata:

— Destbend nedir?.

Diye sormuşlar, şöyle anlatmış:

— Olmayacak hal, batıla işaret..

Bu zatın uzun uzun anlatılan hikâyesi vardır. Sofilerle arasında bazı hadiseler geçmiş, onları inkâr etmiştir; onlar da bunu inkâr etmişlerdir..

Ancak, o hikâyelerde şüphe izi vardır; karışıktır.

Hâsılı: Bu, o zattır ki; zâhirde hali karışık olup batında tahkik ehlidir.

* * *

Demiştir ki:

— Melekler, semaların bekçileridir. Hadis-i şerif bilenler, Resulüllah S.A. efendimizin sünnetinin bekçileridir. Sofiler Allah'ın bekçileridir.

* * *

Şeyh'ül-İslâm, Ebülabbas Nihavendi'yi şöyle anlattı:

— Bir gün, sabah namazından sonra sofileri uyumuş gördü. Onlara şöyle dedi:

— Hepiniz yatınız; o çalışır..

Şunu anlatmak istiyordu: Onun emrine imtisal, sohbetine iltizam, mahabetine kıyam ediniz; şayet yatar kalırsanız, sizi önemsemez..

Demiştir ki:

— Beni, sofiye aleyhine söz ederken görürsünüz.. Onların haline itiraz ederim.. Vallahi, ben onların aleyhine konuşmuyorum. Ancak, onları sakındırmak için söylerim.. Çünkü, onlar, Hakkın sırlarını ehil olmayanlara söylemektedirler. Halbuki onlar ne sadattır, ne inayet ehlidir, ne âlimdir..

Bana gelince, onları sevmek sureti ile Yüce Hakka yakınlık kazanmak dilerim..

* * *

Demiştir ki:

— Asıl marifet, Yüce Sübhan Hakkın vahdaniyeti ile kalbin hakikatı bulmasıdır. Onunla tahakkuk etmesidir..

Demiştir ki:

— Mahabbetin aslı muvafakattır.. Sevenin hali odur ki: Sevdiği zatın rızasını, bütün eşya üzerine tercih ede..

Demiştir ki:

— Bir kimse, istiğfar ettikten sonra, yine günahlara döner; onlara devam eder ise.. Hak Taâlâ, o kimse için, anlatılan tevbenin zatına ulaşmasını haram eder..

Allah ondan razı olsun..

———— ● ————

219. EBU BEKİR SAYDALANÎ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Meşayihin namlılarından ve büyüklerindendir.

Şiblî, bu zata tazim eder, büyük bilirdi..

Kendisi Fars diyarındandır; Nişabur'da vefat etti..

* * *

Demiştir ki:

— Hak Taâlâ ile sohbet ediniz. Şayet gücünüz yetmez ise.. Hal Taâlâ ile sohbet edenlerle sohbet ediniz. Ta ki: Bunların sohbet bereketleri sizi o Yüce Zata eriştire..

Demiştir ki:

— Akıllı kimse odur ki: Sözü yeri geldiği zaman ve yeterince söyleye.. Fazla söz etmekten kendini koruya..

Demiştir ki:

— Hak Taâlâ ile çok oturunuz; halk ile de az..

Bu zatın müridlerinden biri şöyle anlattı:

— Onun vefatından sonra, kabrinin üzerine bir levha yapıp oraya adını yazdım. Sildiler.. Yine yazdım; yine sildiler..

Hâsılı: Kaç kere yazdıysam, hep bozdular.. Ondan başkasının kabrinde böyle bir şey olmadı..

Bu işin sırrını anlamak için Üstad Ebu Ali Dekkak'a sordum; şöyle dedi:

— O zat, dünyada iken, namsız yaşamak istemişti. Hak Taâlâ da onun gizli kalmasını ister.. Ama sen de onu açığa çıkarmak istersin.. Bu nasıl müyesser olur!

Allah ondan razı olsun..

220. BEKİR HABBAZ DAĞDADÎ

Allah sırrının kudsiyetini artırsın..

Ceriri'nin üstadlarındandır.

* * *

Demiştir ki:

— Çoluk çocuk bir cezadır ki; helâl yoldan şehvet arzusunu yerine getirmekten gelir..

Bu işin haram yolla olmasından Allah'a sığınırız.

Allah ondan razı olsun..

221. EBU BEKİR b. İSA MATRAÎ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Bu zat, Ebher'dendir.

Ebu Bekir Habbaz'ın akranı olup ondan daha büyüktür.

* * *

Tahir Ebu Bekir, bir gün bu zatın yanına gitti. Ölüm döşeğinde idi.. Yani: Ölümü yakındı.. Ona şöyle dedi:

— Yüce Rabbına zannını üstün tut..

Şu karşılığı verdi:

— Benim gibi birine böyle mi söylerler?. Şayet beni bırakırsa.. zatına kulluk ederim. Şayet beni davet ederse.. emrini tutup onun yoluna düşerim..

Hicretin 305. (M. 917.) yılında vefat etti..

Allah ondan razı olsun..

---

222. EBU BEKİR TAHİR EBHERÎ

Allah sırrının kudsiyetini artırsın..

Dördüncü tabakada sayılan büyükler arasındadır..

Esas adı şudur: Abdüllah b. Tahir b. Haris Taî..

Cebel meşayihinin büyükleri arasındadır.

Şibli'nin akranı idi..

Âlim ve takva sahibi bir zattı..

Yusüf b. Hüseyin ile sohbet etmiş olup Muzaffer Kirman Şah ile de yol arkadaşlığı vardı..

* * *

Şeyh Mehleb b. Ahmed Merzuk Mısrî şöyle anlattı:

— Meşayihten hiç kimse ile sohbet etmedim ki; bana Şeyh Ebu Bekir Tahir'in sohbeti kadar faydalı olsun..

Hicretin 330. (M. 941.) yılında dünyadan gitmiştir.

Ebu Bekir Tahir, bir gün bir bezzazın dükkânı önünden geçti.. Bezzazın oğlu şeyhi sevenlerdendir. Şeyhi görür görmez, kalkıp şeyhin peşinden gitti..

Bezzaz gelip de oğlunu dükkânda bulamayınca, kızdı ve oğlunun peşinden gitti. Onu, Şeyh'in huzurunda buldu. Ona bir mikdar eziyet ettikten sonra alıp dükkâna geldi..

Şeyh o gece huzursuz oldu.. Ertesi gün, bezzazın kapısına gitti. Şeyhin bir cariyesi vardı; onu da alıp beraberinde götürdü..

Bezzazı dışarı çağırdı ve şöyle dedi:

— Dün gece huzursuz oldum. Dünya malından yana da bu cariyeye sahibim. Dün seni incittiğimden ötürü bu cariyeyi kabul edersen sana veririm; kabul etmezsen azad edeceğim..

Bezzaz, hemen Şeyh'in ayağına kapandı ve şöyle dedi:

— Ey Şeyh günahı ben işledim; sen mi özür diliyorsun?.

Şöyle dedi:

— Doğrusu günahı sen işledin; ama sıkıntısı bana düştü; beni üzer..

* * *

Bir keresinde ona sordular:
— Hakikat nedir?.
Dedi ki:
— Cümlesi onun ilmidir..
Dediler ki:
— İlim nedir?.
Dedi ki:
— Onun tamamı hakikattır.

* * *

Demiştir ki:
— Cem, dağılmışları biraraya getirmektir. Tefrika ise.. cem olmuşları dağıtmaktır.
Cem ettiğin zaman:
— A l l a h..
Dersin.. Şayet dağınıklığa perişan hale düşersen, âleme nazar edersin..

* * *

Şöyle anlattı:
— Bir kişi gördüm; Kâbe'ye veda ediyordu.. Bir yandan da ağlıyor ve şöyle bir beyt okuyordu:

Surette nice yakın olanları
Sanır ki, sana mahabbet eyler..
Ey, nice cismi uzak olur ki;
Can ü gönülden yakınlık eyler..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

223. EBU BEKİR b. EBİ SA'DAN
Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Bu zat, beşinci tabakada sayılan büyükler arasındadır.
Esas adı şudur: Ahmed b. Muhammed b. Ebi Sa'dan..
Kendisi Bağdad'lı olup Cüneyd-i Bağdadi'nin arkadaşları arasındadır.
Ruzbari'nin de akranı sayılır.
Zamanındaki meşayihin bilgini sayılırdı. Bilhassa, bu sofiye tayfasının ilmine vâkıftı..
Ebu Hasan Hudayk ve Ebülabbas Fergani demişlerdir ki:

— Bu zamanda, bu sofiye zümresine yarayan şu iki kişiden başkası kalmamıştır:

a) Mısır'da Ebu Ali Ruzbari..

b) Irak'ta Ebu Bekir b. Sa'dan..

Bu Ebu Bekir, bilmek ve bulmak şanında, Ebu Ali'den daha üstündür..

Demiştir ki:

— Her kim sofilerle sohbet edecekse.. onun nefsi, gönlü ve mülkü olmamalıdır..

Sebepler babında bir şeyi görecek olursa.. maksadına nail olmadan kalır.. Hiç bir gayesine erişemez.. Özellikle mana yolunda..

Demiştir ki:

— Sofi odur ki: Tümden maddi resmiyetten ve âdet sayılan işlerden sıyrılıp çıka..

Fakir odur ki: Sebepleri yitirir.. Sebepleri yitirmek, fakir ismini almayı onun için gerekli kılmıştır; sebepleri var eden zata giden yolu onun için kolaylaştırmıştır.

Demiştir ki:

— Tasavvufta bir yeri, (gözü veya kulağı) olmayan kimse; anlayışsız cahil bir kişidir.

* * *

Ebu Abdillah Hafif demiştir ki:

— Bağdad'da bayram namazını kıldıktan sonra, Rüveym bana şöyle dedi:

— İbn-i Sa'dan'ı bilir misin?.

Dedim ki:

— Bilirim..

Şöyle dedi:

— O halde ona git ve şöyle söyle: Bugün, meclisi ile ünsiyeti ile bize şeref versin..

Gittim; onu evinde buldum. Bir dehliz içinde idi.. Orada, eski bir hasırdan başka bir şey yoktu. Kendisi o hasır üzerinde oturmuştu. Kendisine elçilik vazifemi yaptım.. Şöyle dedi:

— Şu sofra bezini al; dışarıda biri var, ona ver ki, yemek getirsin..

Dedim ki:

— Galiba, Ebu Muhammed Rüveym'in davetini kabul etmiyorsun!.

Şöyle dedi:

— Kabul ediyorum; ama Hazret-i Ali'nin r.a. şöyle dediği rivayet edilmiştir:

— V e l i m e..

Diye bilinen bir davete, Resulüllah S.A. efendimiz de çağırıldı.. Resulüllah S.A. efendimiz şöyle buyurdu:

— «Ya Ali, kalk birlikte eve gidelim; orada bir parça ekmek yiyelim ki, insanlarla cemaat halinde yemek yememiz güzel olsun..»

Şeyh Abdüllah Hafif bundan sonrasını şöyle anlattı:

— Bunun üzerine o sofra bezini alıp söylediği şahsa verdim. Bize yiyecek getirdi; yedik. Sonra Rüveym'in davetine gittik..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

224. EBU BEKİR ATUFİ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Esas adı ile şöyle bilinir: Muhammed b. Ali b. Hüseyin b. Vehb Atufi..

Allah sırrının kudsiyetini artırsın; Cüneyd-i Bağdadi'nin talebesidir.

Remle'de vefat etti. Hicretin 345. (M. 956.) yılı idi..

* * *

Demiştir ki:

— Benim üstadım Cüneyd-i Bağdadi idi..

Birini görürseniz ki: Bu sofiye tayfasına inanıyor ve sözlerini kabul ediyor; ona söyleyin, mutlaka bana duâ etsin.. Beni duâdan unutmasın..

Şeyh'ül-İslâm bu manada şöyle dedi:

— Hallac-ı Mansur Ayn-i Cem kitabının sonunda şöyle yazdı:

— Her kim, bizim bu sözlerimize iman ederse.. ondan bir tad alırsa.. ona benden selâm söyleyiniz..

Şeyh Amu dahi, aynı manada şöyle anlattı:

— Şeyh Seyrevani, bir keresinde şöyle dedi:

— Eğer ayağınız varsa, Horasan'a varınız, orada bize mahabbet edenin ziyaretine gidiniz..

Şeyh Abbas dahi, Şeyh Seyrevani'nin şöyle dediğini anlattı:

— Size tavsiyem odur ki; bu sofiye tayfasını seven kimselere iyilik edesiniz..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

225. EBU BEKİR SEKKÂK

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Demiştir ki:

— Hayat ehlinin, şükür şerbetinde bulduğu lezzetten; ecele müştak olanın lezzeti daha fazladır..

Bu manada, Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Kendisinden başka ilâh olmayan Allah hakkı için; bir kula daha şerefli bir gönül, daha rahat bir gün olmaz ki, ona Azrail gele ve şöyle diye:

— Korkma, merhametliler merhametlisi zata gidiyorsun. Asli vatanına dönüyorsun. Büyük bir bayrama eriyorsun..

Bu cihan bir konak yeridir. Mümin kulun zindanıdır. Bu emanet varlık, burada olmaya bir bahanedir; uzaklaşır kalır.. Sonunda gerçek zuhur eder ve insan yeni bir hayata kavuşur..

Bir şiir:

Müttakiler içer ecel şerbeti;
Hakla bulurlar hep hayat lezzeti..

Allah ondan razı olsun..

---

226. EBU BEKİR SAKA

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Şöyle anlattı:

— Vaktin birinde gemide gidiyorduk.. Ters bir rüzgâr esti. Denizde şiddetli bir dalga çıktı. Gemide bulunanlar, duâ ile feryada başladılar..

O gemide bir de derviş vardı. Başını bir kilim içine sokmuş, bir köşede oturuyordu. Onun yanına gidip şöyle dediler:

— Sen deli misin?. Halk duâ ile feryad ediyor.. Sen de bir şeyler söyle..

Başını kilimden çıkarıp şöyle dedi:

Seninle olan gönül ya Rab niçin inkılab eyler!.

Yine başını kilimin içine çekti..

Oradakiler şöyle dediler:

— Bu, ne divane kimsedir!. Halk duâ edip yalvarıyor; o şiir okuyor..

Tekrar başını kilimin içinden çıkarıp şiirin kalan kısmını okudu:

Bizim için rahmet ve fazlın senden bize yol eyler..

Bunun üzerine, fırtına ve dalgalar diner gibi oldu.. Hemen o dervişe gittiler ve şöyle dediler:

— Bir şey daha söyle..

Hemen başını çıkarıp bir beyt daha okudu:

Acep bu ki, bakıp lütfun rıza aynı ile her dem;
Gazaptan karanlık iken cihanı afitab eyler..

Tamamen rüzgâr durdu; deniz dalgaları sakinleşti..

Bu manada, Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Bu zat, iki beyt okudu; ben bunların üçüncüsünü bir yerde görmüştüm, şöyle idi:

Vuslat yardımın olursa hayat bulurum;
Aksi halde hiç işe yaramaz olurum..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

227. EBU BEKİR MISRÎ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Esas adı şudur: Muhammed b. İbrahim..

Ebu Bekir Dukkî'nin ve Karafî'nin üstadıdır. Zekkak Kebir'in de talebesidir.

Cüneyd-i Bağdadî ve Nurî ile sohbet etmiştir.

Hicretin 345. (M. 946.) yılında bir ramazan ayı vefat etmiştir. Aynı gün, (veya aynı yıl) Ebu Bekir Atufî de vefat etti..

* * *

Demiştir ki:

— Cüneyd-i Bağdadî, Nurî ve sofiye meşayihinden bir cemaatle beraberdim. Orada kasideci bir şeyler okudu; Nurî kalkıp raks eyledi. Cüneyd-i Bağdadî oturmuştu. Nurî, Cüneyd-i Bağdadî'nin yanına geldi ve şöyle dedi:

— Ayağa kalk..

Sonra şu âyet-i kerimeyi okudu:

— «Ancak, duyanlar icabet ederler..» (6/36)

Cüneyd-i Bağdadî ise, şu âyet-i kerimeyi okudu:

— «Dağlara bakarken, onların donuk durduğunu sanırsın.. Halbuki onlar, bulutlar gibi yürürler..» (27/88)

Allah ondan razı olsun..

228. EBU BEKİR DUKKÎ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Beşinci tabakadaki zatlar arasında sayılır.

Esas adı şöyle bilinir: Muhammed b. Davud Dımeşkî..

Bazıları demiştir ki:

— Bu zat, aslen Deynur'lu olup Şam'da kalmıştır.

Ömrü yüz yirmi yıla ulaşmıştı.

Ebu Ali Ruzbarî ve daha başkalarının akranıdır.

İbn-i Celâ ile sohbet etmiştir; bu yüzden olacak, kendisini ona bağlarlar.

Zekkak Kebir'in de talebesi idi..

Cüneyd-i Bağdadî'yi görmüş ve Ebu Bekir Mısrî ile de sohbet etmiş idi..

Dünya işlerinden soyunmuştu..

O vaktin meşayihi arasında; güzel haller üzerinde olan büyüklerdendi..

Hicretin 359. (M. 969.) yılında vefat etmiştir.

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Ebu Abdillah Dukkî'nin kölesinden, o da Dukkî'den naklen şöyle dediğini anlattı:

— Hem dışta bir afiyet, hem de tasavvuf birarada olmaz..

Üstteki manada Hasrî şöyle dedi:

— Sofî'nin âfiyetle ne işi var!.

Şöyle anlatıldı:

— Ebu Abdillah Ruzbarî, deniz kenarında abdest alıyordu. Kendisine bir vesvese geldi. Bu sırada bir yel esti; eli ayağı yarıldı.. Kanlar akmaya başladı. Âcizlenip şöyle yalvardı:

— İlâhi, âfiyet isterim..

Şu ses geldi:

— Âfiyet ilimde olur. Tarikata ayak basanlara âfiyet olmaz..

* * *

Şeyh'ül-İslâm, Ebu Bekir Dukkî'nin şöyle anlattığını söyledi:

— Nusaybin'de Sümey'î'nin konuğu olduk. Hem hali vakti iyi idi; hem de kaside söyleyeni hoştu.. Arada bir yabancı yad da yoktu. Ama, hiç kimsede hal ve zevk görülmüyordu.. Hemen hepsi, olduğu gibi zevksiz duruyorlardı.

Sümey'i şöyle dedi:

— Vakit güzel, kasideci güzel, içimizde zıd yok; peki bu ne durgunluk!.

Buna karşılık şöyle dedim:

— Vaktimiz sema üstüdür...

Sümey'i şöyle sordu:

— Ne demek istiyorsun?.

Dedim ki:

— Onun okuduğu hep ben ve sendir.. Kulağıma ben ve sen gelir.. Halbuki tasavvufta sen ben yoktur. Sofilere birlikten başka bir şey gerekmez.. Anlatmak istediğim de budur.

Ben, bunu söyler söylemez, hemen bir hal zuhur etti. Hareket başladı.. Orada olanların hemen hepsi, üstlerini yırttılar. Ayak üstünde duramayıp düştüler. Feryad figan eylediler..

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Vaktin birinde, Dukkî çölde yalvarıp şöyle dedi:

— Kendi hakikatından ettiğin ihsanın nasibime düşenini, az da olsa, gönlüme bırak ki: Onunla ruhum dinlene..

Bunu üzerine, kendisine bir mikdar nasib açıldı.. Öyle inlemeğe başladı ki: Neredeyse ölecekti..

Şöyle dedi:

— İlâhi, kapa; bunu taşımaya gücüm yetmez..

Ve.. o hal kapatıldı..

Bu manayı Şeyh'ül-İslâm şöyle açıkladı:

— Gaybin ve gayb ehlinin kapalı bulunması, Hak Taâlâ'dan rahmettir. Zira o, cihana sığmaz. Her kime, o âlemden bir şey zâhir olur ise.. onu hemen alır.. Almaz ise.. o kimsenin aklı onu taşıyamaz; hali ahvali bozulur.

O ki, gaybdir ve hakikattır; onun gizli kalması gerekir. Ta ki, gayb ve hakikat sarayında onun üzerinde kalasın?. Bu dünya o saray sebebi ile kurulmuştur. Burası, karanlık bir zindan sayılır.

Süre tamam olup da rızkın tükendiği zaman; hakikatler ve gayb kapısı açılır.

Dukki demiştir ki:

— Yakınlığın alâmeti odur ki; Allah-ü Taâlâ'dan başka hemen her şeyden yana bağlar kesilip koparıla..

* * *

Demiştir ki:

— Allah-ü Taâlâ'nın kelâmı sırlar üzerine geldiği zaman, tümden beşeriyet akılsızlıklarını alır götürür. Tıpkı çakıp aydınlatan bir şimşek gibi..

Bu zata, dervişlerin edepsiz hallerinden sordular; şöyle dedi:
— Hakikat ilminden, zâhir ilmine bir düşüştür..
Allah ondan razı olsun..

———— • ————

229. EBU BEKİR TAMİSTANÎ
Allah sırrının kudsiyetini artırsın..

Beşinci tabakada sayılan büyükler arasındadır.
Fars bölgesindendir..
Şibli'nin ve İbrahim Debbağ Şirazî'nin talebesidir.
Meyaşihin büyüklerindendir. Büyüklüğünü gösteren alâmetler ve kerametleri vardı. Halde ve vakitte Şiblî onu büyük bilirdi.. Kadrini ve yerini üstün bilirdi.

Fars meşayihi ile de sohbet etmişti, kendisine çokça tazim ederlerdi..

Mana sarhoşluğu ve sevgi hali onda ağır basardı..
Üstün sözleri ve işaretleri vardı.. Fars'ta onun sözlerine kimse dayanamazdı. O vaktin meşayihi, kendisinin doğruluğunu kabul ederlerdi..

Horasan'a gitti; Nişabur'a geldi ve burada vefat etti..
Vefat tarihi: Hicrî, 340. (M. 951.) yıl idi..

* * *

Demiştir ki:
— Kalbin hayatı, ancak nefsin ölümü iledir..
Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:
— Hiç bir hayat sahibi hayat bulamaz; kendini (yani: Nefsani hallerini) öldürmedikçe onunla yaşayamazsın..
Adamın biri, Ebu Bekir Tamistanî'ye şöyle dedi:
— Bana bir vasiyet eyle..
Şu tavsiyede bulundu:
— En önemlisi himmettir. Çünkü, işin esası onun üzerindedir; işin sonu oraya varır..
Demiştir ki:
— İşin en büyüğü, insanın nefsi dışına çıkmasıdır. Zira, Allah ile aranda nefisten daha kalın bir perde yoktur.
Yine demiştir ki:
— Bir kimse, kendiliği ile nefsinden çıkıp kurtulması mümkün değildir. Böyle bir şey ancak Yüce Hak ile olur.. Zira nefisten kur-

tulmak, Yüce Hakkın iradesi dışında mümkün değildir. Onun sahib olması sonunda nefisten çıkılır..

Allah ondan razı olsun..

---

230. EBU BEKİR FERA

Allah pâk sırrının kudsiyetini artırsın..

Bu zat, beşinci tabakadaki büyükler arasındadır.

Esas adı şöyle bilinir:

— Muhammed b. Ahmed b. Hamdun Fera..

Nişabur meşayihinin feraset babında büyükleri arasında sayılır..

Şeyh Amu bu zatı görmüştü; şöyle dedi:

— Eğer ben Ebu Bekir Fera'yı görmeseydim; sofî olamazdım..

Ebu Ali Sakafi, Abdüllah Menazil, Ebu Bekir Şibli, Ebu Bekir Tahir Ebheri, Mürtaiş ve meşayihten daha başkaları ile sohbet etmiştir.

Eşi az bulunur biriydi; üstün bir tarikat sahibi idi..

Hicretin 370. (M. 980.) yılında dünyadan gitmiştir.

* * *

Şeyh Amu şöyle anlattı:

— Bir cemaat halinde hacca niyet edip yola çıktım. Nişabur'a ulaştığımız zaman arkadaşlarım bana şöyle dediler:

— Ebu Bekir Fera'nın ziyaretine gitme. O, sana şöyle diyebilir:

— Ananın babanın yanında kal..

Onun böyle demesi üzerine, belki de sen geri dönersin..

Bir an için ne yapmam gerektiğini bilemedim. Sonra kendi kendime şöyle dedim:

— Belki de onu, dönüşte bulamazsın..

Bunun üzerine, onun ziyaretine çıktım. Gidip mescidde buldum.

Orada bir saat kadar bekledikten sonra, mescid kapısından girmişti.. Perişan bir görünüşü vardı; elinde de bir kaç post parçası vardı.. Onlar, eşek derileri idi..

Selâm verdim; selâmımı aldı ve sordu:

— Neredensin?.

Dedim ki:

— Herat'tanım..

Dedi ki:

— Nereye gidiyorsun?.

Dedim ki:

— Kıble tarafına gidiyorum..
Dedi ki:
— Baban var mıdır?. Yani: Hayatta mıdır?.
Dedim ki:
— Vardır.. Yani: Hayattadır..
Dedi ki:
— Geri dön; babanın hizmetinde ol..
Dedim ki:
— Olur; öyle edeyim..
Sonra, arkadaşlarımın yanına gittim. Bana o kadar israr ettiler ki: Dayanamayıp gitmeğe karar verdim. Bu kararım üzerine beni şiddetli bir sıtma tuttu..
Ertesi gün, Şeyh'in yanına gittim; bana şöyle dedi:
— Sözleşmeyi bozdun..
Dedim ki:
— Ey Şeyh, tevbe ediyorum..
Şöyle dedi:
— Bir kimse, Allah-ü Taâlâ'yı her şeyden üstün tutup tercih eylemezse.. hiç bir halde marifet nuru onun kalbine ulaşamaz..

* * *

Şöyle dedi:
— İyilikleri saklamak, kötülükleri saklamaktan daha yerinde bir iştir. Sen, bunu yapmazken, kurtuluş beklersin..
Allah ondan razı olsun..

———— ● ————

231. EBU BEKİR ŞİBHÎ
Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Beşinci tabakadan büyükler arasındadır.
Adı şudur: Muhammed b. Cafer Şibhî..
Nişabur'da zamanının meşayihi arasında, keremli sayılırdı..
Ebu Osman Hayrî ile sohbet etmiştir.
Hicretin 360. (M. 970.) yılında dünyadan gitmiştir.

* * *

Demiştir ki:
— Fütüvvet, huy güzelliğidir; iyiliği yaymaktır..
Allah ondan razı olsun..

———— ● ————

232. EBU BEKİR TARSUSÎ H A R E M Î

Sırrı mukaddes olsun..

Şeyh'ül-İslâm, bu zat hakkında şöyle dedi:

— Bu zat, altıncı tabakadan olup esas adı şudur: Ali b. Ahmed b. Muhammed Tarsusî..

Nice yıllar Mekke-i Mükerreme'de mücavir olarak kalmıştır.

* * *

Bu zata, çokça ibadetinden ötürü:

— Haremeyn'in tavusu..

Derlerdi..

Nice yıllar, Mekke-i Mükerreme'de mücavir olarak kalmıştır.

Büyük bir zattı.

Ebu Hasan Malikî'nin talebesi idi..

İbrahim Şeyban Kirman Şahî ile sohbet etmiştir. Kendisini ona mensup bilirler.

Hicretin 374. (M. 984.) yılında Mekke-i Mükerreme'de dünyadan gitmiştir.

Şeyh Süllemî bu zatı görmüştür; ama Tarih'inde ondan anlatmamıştır.

Şeyh Seyrevanî'nin akranı idi..

* * *

Şeyh'ül-İslâm, Şeyh Abbas Fakir'in kendisine şöyle dediğini anlattı:

— Şeyh Ebu Bekir Haremî bana şöyle söyledi:

— Mekke-i Mükerreme'de bir kimsenin misafiri idim.. O kimsenin şiir okuyan bir cariyesi vardı. O cariye şunu okudu:

Nice türlü bu halk etti sözünü;
Sevgin içre melâmet etti beni..

Bir derviş ayağa kalktı; bir kaç kere yüksek sesle bağırıp şöyle dedi:

— Seni malamat eden kim?. Senin mahabbetinde ancak sen edersin..

Bunu dedi; düştü ve dünyadan gitti..

Şeyh'ül-İslâm bu manada bir başka durumu şöyle anlattı:

— Eyyub Neccar, Kazvinli birinin evinde idi. Ki onun, Mekke-i Mükerreme'deki evinde semağ ediyorlardı.

Kasideci Farsca bir beyt okudu. Eyyub Neccar arkasını doğrultup yerinden kalktı:

— F e r y a d s e n d e n..

Dedikten sonra düştü; aklı gitti ve öldü..

Bu manada, Şeyh'ül-İslâm bir başka hikâyeyi şöyle anlattı:

— Ebülkasım Sayih bir cemaatle konakladı. Bir kasideci şunu okudu:

Hangi evin ki, sensin sakini;
Neyler o ev, ışık kandilini..
Güzel yüzündür hep delilimiz;
Yaparken insanlar hac işini..
Vermesin kolaylık Allah bana;
Sorarsam senden geçit yerini..

Bunu dinleyen Ebülkasım sağ elini kaldırdı; bir kere bağırdı.. Baktıkları zaman gördüler ki: Ruhunu teslim etmiş..

Aynı manadaki bir hikâyeyi, Şeyh'ül-İslâm, bu sofiyeden birinden şöyle dinlediğini anlattı:

— Cemaat dışarı çıkmıştı; ben de mescidde kalmıştım. O mescidin köşesinde bir de derviş vardı.

O sırada, içeriye bir kasideci girdi. O derviş ona şöyle dedi:

— Bir şeyler oku..

O kasideci de şunları okudu:

Sevgi ile aramda var tanışma;
Zaman bitip tükense de aldırma..
Dünyadan çıkarken bende sevginiz;
Saklı yanımda, yoktur onu bulma..

O derviş düştü.. İki namaz arasında çırpındı durdu. Ondan sonra sakinleşti.. Sonra bakıp gördük ki: İşi tamam olmuş..

Aynı manada, bir derviş sofinin halini Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Basra ile Kûfe arasında bir şehir olan Eyle'de bir sofi gidiyordu.. Yolu bir köşkün dibine ulaştı.. O kşökte de büyüklerden bir kimse oturuyordu.. Onun huzurunda, şarkı söyleyen bir cariye vardı; okuyordu.. O sofinin kulağına ondan şu beyt geldi:

Boyanırsın hergün başka renge, güzel;
Geçersin her gün başka hale pek güzel..

Bu beyt dervişin hoşuna gitti ve şöyle dedi:

— Ey cariye, Allah hakkı için, efendin hakkı için, o beyti bir daha oku..

Tekrar okuyunca efendisi şöyle dedi:

— Neden tekrar edip duruyorsun, devamını okumuyorsun?.

O cariye şöyle dedi:

— Köşkün altında bir derviş var. Hoş bir hale kapılıp kalmış.. Onun için okuyorum..

O efendi aşağı baktığı zaman gördü ki: O derviş bir başka hale kapılmış semağ ediyor..

Bundan sonra, bir söz etti; bir nara attı. Ve.. ruhunu teslim etti..

O efendi bu hali görünce değişti.. Cariyesini azad etti..

Sonra şehrin büyüklerini davet etti; o dervişin namazını kıldılar ve defnettiler..

Bundan sonra orada bulunanlara şöyle dedi:

— Beni tanıyor musunuz?. Ben falan oğlu falanım. Sizi şahit tutuyorum. Elimde her ne varsa.. hepsini dervişlere vakfettim. Köşkümü de sebil ettim..

Bundan sonra altın gümüş çeşidinden ne varsa.. hepsini oradakilere pay etti..

Üzerinden güzel elbisesini çıkardı; bir izar bağladı.. Kaftanını da çıkarıp bir örtü örtündü.. Çöle doğru yollanıp gitti..

O giderken, insanlar peşinden bakıyordu.. Sonunda gözlerinden uzaklaşıp kayboldu.

Bundan sonra, onu ne gören oldu; ne de haberini duyan..

Ebu Hasan Dırac ve Futî bu hikâyeyi anlatırken şöyle demektedirler:

— O günkü halden daha güzel bir gün görmedim..

* * *

Bundan önce anlatılanlara benzeyen bir hikâyeyi Ebu Abdillah Celâ anlattı:

— İki acaip şey gördüm. Biri şöyle olmuştu:

Kayravan camiinde bir kimseyi gördüm. Safları dolanıyor ve şöyle diyordu:

— Ey insanlar, ben sofi bir kimse iken zayıf düştüm..

Yine aynı yerde iki pir gördüm. Birinin adı Cebele, diğerinin adı ise.. Zerik idi..

Bunlardan her birinin talebeleri ve müridleri vardı.

Bir gün Cebele, arkadaşları ile Zerik'in ziyaretine geldi. Orada Zerik'in arkadaşlarından biri Kur'an okudu. Bunun üzerine, Cebele'nin arkadaşlarından biri bir başka hale kapıldı; bir kere bağırdı ve öldü.. Onu gömdüler..

Ertesi gün, Cebele Zerik'e geldi ve şöyle dedi:

— Dün bize Kur'an okuyan arkadaşın nerede?.

Onu çağırdılar; gelip Kur'an okudu.. Bunun üzerine Cebele bir

nara atıp bağırdı.. O Kur'an okuyan hemen yerinde dururken can verdi..

Bundan sonra Cebele şöyle dedi:

— Bire bir.. Ancak, bu işe ilk başlayan daha zalimdir..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

233. EBU BEKİR SUSÎ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Esas adı şöyle bilinir: Muhammed b. İbrahim Susî Sofî..

Şam diyarında, Remle şehrinde bulunurdu..

Şeyh Amu ve Ahmed Kûfanî Sofî bu zatı görmüşlerdi..

Hicretin 386. (M. 996.) yılında Dımeşk'te (Şam'da) vefat etmiştir.

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Bu zat, bir gece bize şöyle dedi:

— Bir kimse olsa da, bize bir şeyler okusa..

Bir müddet aradılar; sonra buldular.. Şeyh Ebu Bekir dahi, aynı şekilde arıyordu.

Bu iş üzerinde çokça durduğundan, bir kişi şöyle dedi:

— Şeyh, kimseyi bulamadık. Ama, yakın bir yerde bir genç var. Kendisi mutribdir. (Çalgıcıdır.) İsterseniz onu getirelim..

O kimse, bu sözü şaka niyetine söylemişti. Şeyh şöyle dedi:

— O mutribi getirmeniz yerinde olur..

Getirdiler.. O kimse, biraz çakır keyifti.. Yani: Bir şeyler yemişti.. Veya içki içmişti..

Oturdu, şu şiiri okudu:

İhvan sıdk içinde, mahabbettir neseb..

Hoş bir hal oldu. Hemen hepsinin hali güzel ve pürsafa oldular.. Şeyh de kendinden geçip dağıldı..

Semağ hali bitti.

Bu sırada, mutribe kusmak hali geldi; Şeyh'in seccadesinin üzerine kustu..

Şeyh şöyle dedi:

— Hiç dokunmayın. Onu seccade ile sarın; siz de dağılın, onu bu hali ile bir yere atıp yatırın..

Sabah oldu; mutribin aklı başına geldi.. Kendisini seccadeye

sarılmış buldu. Sofada da gördü ki: Bir kandil asılmış.. Şaşırdı ve seslendi:

— Allah hakkı için söyleyin; bu ne haldir!. Ben buraya nasıl düştüm?.

Bunun üzerine, bir kimse onun yanına geldi ve durumundan haber verdi.. Halinin nasıl olduğunu, ne gibi hükümler verildiğini bir bir anlattı.

O mutrib, hemen halini değiştirdi.. Tevbe etti. Elbisesini çıkarıp attı ve hırka giydi..

Ve.. müridlerden biri oldu..

Şeyh bu âlemden göçüp gittikten sonra; iyi halinden ve güzel muamelesinden ötürü, kendisini Şeyh'in makamına geçirdiler.

Şeyh'ül-İslâm dedi ki:

— Bunun adı şuydu: Muhammed Taberanî..

Ben onun oğlunu daima görmekteyim.. Kendisi Herat'ta Şeyh Amu'nun hanıgahına geldi.. Zarif ve yiğit bir kimse idi..

Şeyh Amu, Ahmed Kûfanî'ye şöyle sordu:

— O beytlerin tamamı hatırımda mıdır?.

Şu cevabı aldı:

— Anlattığım bu bir mısradan başkası hatırımda değildir..

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Bir kimse, sonradan o beytlerin tamamını bana getirdi; ayrıca onları bir kitapda buldum..

Tamamı şöyle idi:

İhvan sıdk içindeler, mahabbettir nesep;
Ki olmaz muadil ona cihan içre bir sebeb..
Bir sineden kamusu vefa şirini (sütünü) emip;
Birbirine riayet ederler kema vecep
(gereği gibi korurlar..)
Zellatına refikinin etmezler iltifat (hatalarını görmezler);
Ahlâk içinde işleri var bunların acep (şaşırtıcı)..

Şeyh'ül-İslâm şöyle devam etti:

— Zünnun-ü Mısrî, Şiblî, Harraz, Nurî ve Dırac.. bunların hemen hepsi de semağ halinde bu dünyadan gitmişlerdir. Allah onlara rahmet eylesin..

Bunlardan üçü, semağdan sonra üç gün yaşamışlardır.

Anlatılan zatlardan başka; meşayihten ve müridlerden semağ halinde dünyadan gidenler çoktur. Kimi Kur'an semağında gitmiştir; kimi de başka türlü semağda gitmiştir.

Zerat b. Ebi Evfa, Basra'nın kadısı idi. Kendisi mihrapta otururken, Kur'an okudular. Bir tanesi şu meâldeki âyet-i kerimeyi okudu:

— «O boruya üflendiği zaman..» (74/8)

Bunu dinleyen Zerrât, hemen haykırıp düştü; can verdi..

Semağ üzerine, Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Semağ halinde yüz çakıp gelir.. Göz ve kulak da onunla olur.. Artık orası, ne güç yeridir; ne de akıl.. (Yani: Takat ve akıl ona dayanamaz..)

* * *

Keşf-i Mahcub kitabının yazarı şöyle anlattı:

— Ben bir dervişi gözümle gördüm. Azerbaycan dağlarında geziyordu. Orada şu beytleri okuyordu:

Vallahi güneş doğmadı, dolanmadı herkiz (hiç);
İllaki muradi dil ü can idi cemalin;
Bir kavimle âlemde cülus eyledim (oturdum) ben;
İllaki celis idi bana fikr ü visalin..
Hiç etmedi canım gam ü şadide teneffüs;
Enfasıma karin oldu makalin (nefeslerime sözün arkadaş);
Kasd eyledim teşne olup (susayıp) bir içim aba (suya);
Ke'es içre (kadeh içinde) zuhur eylemedi bana hayalin..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

234. EBU BEKİR ŞÜKEYR

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Ebu Bekir Şükeyr Nişabur'da kalırdı. İlâhi bir hale sahipti. Kalbini tutan saf bir zattı.

Hace Sahl Sa'lûki'nin akrabalarındandı..

Hace Sehl, bir keresinde onu gördü ve şöyle dedi:

— Ey hısım, bana hiç gelmiyorsun..

Şu karşılığı verdi:

— Sen de, önümden hiç kalkmıyorsun..

Şunu anlatmak istiyordu: Beni derviş fakir kılığında görüyorsun, kibre kapılıp hor görüyorsun..

Hace Sehl şöyle dedi:

— Gel ki, sana karşı ayağa kalkayım..

Sonra, zamanına raslatıp Hace Sehl'in sarayına gitti. Hace onu görür görmez ayağa kalktı. Ama, gittiği zaman, ayağa kalkıp uğurlamadı.

Bunun üzerine, Ebu Bekir geri dönüp şu iki beyti okudu:

Eğerçi ben fakirim var ayalim;
Düyunum (borçlarım) çok az mal ü menalim..
Kılarım rızk-ı Rabbımla taaffüf;
Görür kaydım, onadır arzuhalim..

Allah ondan razı olsun..

———— ● ————

235 EBU BEKİR CEVZAKÎ

Allah sırrının kudsiyetini artırsın..

Bu zatın *kabri, Nese'dedir.*

* * *

Şöyle anlattı:

— Bir gün, çölde gidiyordum. Susuzluktan ağzım kurudu; takatım kalmadı. Bir de ne göreyim: Bir genç geliyor..

Kendisine selâm verdim; güzellikle lütufla selâmımı aldı. Sonra şöyle sordu:

— Ey Şeyh, sana n'oldu böyle?..

Dedim ki:

— Susadım; küçük bir hıyar isterim ki, ağzımı sulandırayım..

O genç şöyle dedi:

— İleri doğru yürü ve ardına bak..

Benim o gence itimadım vardı; sözüne inandım. Arkama baktığım zaman, bir bostan gördüm. Orası hıyar, kavun ve çeşitli bitkilerle dolu idi.. Bostanın içine girdim; bir yanını açtım ve dilediğimden alıp çıkardım.

* * *

Şeyh Ebu Said Ebülhayr şöyle anlattı:

— Bir gün, Ebu Bekir Cevzaki'nin kapısına vardım. Kendisi azametli bir pir idi. İçeri girdim, selâm verdim ve şöyle dedim:

— Ey Şeyh, bana bir *hadis-i şerif yaz.*

Bir cüz çıkardı ve şöyle dedi:

— Resulüllah S.A. efendimiz buyurmuştur ki:

— **«Yüce Sübhan Hakkın iki ordusu vardır; biri yerde, diğeri de göktedir.»**

Sonra şöyle açıkladı:

Gökte olanlar, melekleri olup onların alâmetleri yeşildir. Yerde olanlar da Horasan erleridir. Ama, o erler, bu zalimler değildir. O

yerdeki Horasan ordusu sofilerdir. Bunlar, bütün Horasan'ı ve bütün cihanı tutsalar gerektir.

Görmez misin ki: Onlardan bir cemaat yola düşüp gidecek olsa, uzaktan bakınca, sanırsın ki: Bir ordu geliyor..

Bu böyledir. Yüce Sübhan Hak, onları bu şekilde gösterir. Hakikatta asıl ordu bunlardır. Onlar Hak erenleridir. Hak Taâlâ'yı isterler; onu taleb ederler. Dünyadan iraz etmişlerdir. Yalnız Rabları ile meşgul olurlar. Ama bunların dışında kalanlar, Yüce Sübhan Hak'tan başkasını taleb ederler. Halbuki bunlar, ondan başkasını ne isterler, ne de dilerler.

Bunlar, cihanın kumandanlarıdır; yeryüzünün padişahlarıdır. Ne var ki, bu hal halka gizli kalmıştır.

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

236. EBU BEKİR RAZÎ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Vera' (şüpheli işlere yanaşmama) haline sahip müçtehid bir kimse idi.

* * *

Demişlerdir ki:

— Meşayih arasında bundan gözü yaşlı kimse yoktur.

Hangi mürid, hangi müptedi onu görecek olsaydı; onun esiri ve onun düşkünü olurdu..

İbadetinin, ağlayıp sızlamasının, sabırsızlığının, yanmasının, semağ halinde ıstırabının çokluğu sebebi ile ilk halinde sefere çıkıp Mekke-i Mükerreme'ye ulaştı.. Orada sofiye meşayihi ile karşılaştı.. Ve.. orada bir yıl mücavir olarak kaldı.

* * *

Bir halini şöyle anlattı:

— Mekke-i Mükerreme'de vaktim daraldı; Yemen'e gittim. Orada bir dinar, zuhurattan geldi. Kaftanım da eskimişti. Onunla bir kaftan almak istiyordum..

Sonra Mekke-i Mükerreme'ye geri döndüm. O dinarı bir yerde iki taş arasına gömdüm; üzerine de bir nişan koydum.

Mekke-i Mükerreme'ye vardım, tavaf işini tamamladım; Ebu Ömer Zeccaci'ye gittim.

Kendisinden bir mesele sordum; bana şöyle dedi:

— Yürü git; o dinarı gömüp duruyorsun, kendine harca..

Gittim; dediğini yaptım, kendisine geldim.. O meseleye cevap verdi..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

237. EBU BEKİR MÜFİD

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Esas adı şudur: Muhammed b. Ahmed b. İbrahim..

Büyük bir imamdı..

Cırcırabad şehrindendi..

Cüneyd-i Bağdadî ve Yusûf Hüseynî'yi görmüştü.

Ebu Osman Hayrî ile sohbeti vardı.

Hicretin 374. (M. 984.) yılında dünyadan gitti.

Uzun bir ömür sürdü.

Himmeti üstün, edebi yüksekti. Hali, doğru bir zattı..

Şeyh Amu bu zatı görmüştü..

Bu zatın yazdığı bir de kitabı vardı; bu kitapta şöyle yazmıştır:

— Ebu Said Harraz'ın ölümü yakın olduğu zaman; kendisine sordular:

— Ne arzu edersin?.

Şöyle dedi:

— *Gaflete hasretim vardır..*

* * *

Demiştir ki:

— Yusûf b. Hüseyin şöyle söyledi:

— Öyle bir hale gelmişim ki; sözüm Allah-ü Taâlâ'dan başka değildir..

Bu manada, Şeyh'ül-İslâm şöyle bir açıklama yaptı:

— Bu söz, işin sonunda, onun dediği gibi olacaktır.

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

238. EBU BEKİR KASRÎ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Kasr-ı Hübeyr'dendi; ama Şiraz'da otururdu..

Büyük ve tahkik ehli bir zattı. Gayb ehli kimseleri görürdü.

* * *

Şeyh Abdüllah Hafif şöyle anlattı:

— Bir gün, Ebu Bekir Kasrî bana şöyle dedi:

— Kalk da sahraya gidelim.

Giderken, bir topluluk gördük; çarşı damında oturmuş tavla oynuyorlardı.

Şeyh Ebu Bekir gitti; onlarla oturdu ve tavla oynamak için elini uzattı. Bundan o kadar utandım ki; tere boğuldum. Kendi kendime şöyle söylendim:

— Bunun ettiği nedir?. Şimdi büyüklerden biri görürse..

Sonra aşağı indi; birlikte yola devam ettik.. Yine gördük ki: Birkaç kişi oturmuş, santranç oynuyorlar..

Onların yanına gitti; üzerinde satranç oynadıkları deriyi (veya tahtayı) alıp parçaladı.. Ağaçlarını da dağıttı.. Onlardan iki kişi bıçak çekti.. Ama, Kasrî onlara şöyle dedi:

— Bıçağı bana verin ki, yiyeyim..

Onlar da bu sözden korktular; çekip gittiler..

Bana gelince, onunla çekişmeye başladım ve şöyle dedim:

— O genişlik ve ruhsat vermek neydi, bu şiddet ve kötü huyluluk nedir?.

Şöyle dedi:

— O vakit, ledünnî nazarla baktım; bir ayırım yapamadım.. Çünkü fark yoktu.. Şimdi ise.. ilim gözü ile baktım; hüküm gördüm..

Allah ondan razı olsun..

239. EBU BEKİR MEVAZİNÎ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Mısır'da kalırdı.. Ebu Bekir Seyrevanî'nin üstadıdır.

* * *

İbn-i Habbaz'dan şöyle işittiğini anlattı:

— Kurban bayramında, cemreye yakın bir yerde idim. Orada duran bir dervişi gördüm; elinde ya bir bardak vardı, yahut misk..

Şöyle diyordu:

— Ey efendim, halk sana kurbanları ile iyilikleri ile yaklaştılar. Bana gelince, kendi nefsimden başkasına sahip değilim..

Daha sonra, bir kere haykırdı; can verdi..

Allah ondan razı olsun..

240. EBU BEKİR EŞNANİ

Allah sırrını mukaddes eylesin..

Şeyh Ebu Abdillah Hafif şöyle anlattı:

— Talebelerimden biri gelip şöyle dedi:

Şeyh Eşnanî damdan düştü, ayağı kırıldı ve dünyadan âhirete göçtü..

İşin ayrıntılı durumu ise şöyle idi:

— Bir genç çocuk gelmişti; kasidecilik ediyordu. Ona, Ebu Abdillah için bir şey okumasını söylemişlerdi. O da okumuştu. Onu dinleyen Ebu Bekir Eşnanî vecde kapılmış, hoş hal olup damdan düşmüş.. Ve.. can vermişti..

Şeyh Ebu Abdillah Hafif diyor ki:

— Bunun üzerine oraya gittim ve sordum:

— Ne okudular?.

Dediler ki:

— Şu iki beyti okudular:

Mariz-i aşk (aşk hastası) ki erir derd-i dilber ile müdam (devamlı);
Cihanda mevt ona asandürür belâsından..
Dirilse iyşi müngasdürür (yaşaması sıkıntılıdır) firakı ile;
Gider bu dertle verirse can cefasından..

Bunun üzerine Şeyh o çocuğu reddedip şöyle dedi:

— Bundan böyle bu sofiye tayfasının çevresinde gezme..

Ve.. Şeyh, dört gün kendinden geçti..

Ebu Bekir Eşnani'yi defnettiler; Şeyh'in bundan hiç haberi olmadı..

Bu manada, Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Susuz kimse için, suya kavuşmaktan başka rahatlık yolu yoktur. Dostlukta vefa odur ki: Onun sevgisi yolunda gide..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

241. EBU BEKİR MAĞAZİLİ (MAĞAZİNİ)

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Seyrevanî'nin üstadı idi; Mısır'da kalırdı..

* * *

Şöyle anlattı:

— Kendimce istedim ki: Ebu Hasan Müzeyyen'i imtihan edeyim..

Bunun üzerine, sarayının kapısına gittim ve kapıyı çaldım. Şöyle dedim:

— Ey hane halkı, bana bir şeyler veriniz..

Ehline şöyle dediğini içeriden işittim:

— Ey Mümine, şuna bir şeyler çıkar. Şayet o, Allah'ı anlamış olaydı, bana gelmezdi..

Yani:

— Beni imtihana gelmezdi..

Demek istiyor..

Bu sözü duyar duymaz, onları bırakıp gittim..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

242. EBU BEKİR KUTAY'İ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Bağdad'ın imamı ve hafızı idi..

Hadis-i şerifte; Abdüllah b. Ahmed b. Hanbel'in talebesidir.

Cüneyd-i Bağdadi'yi görmüştü.

Cüneyd-i Bağdadi'den şöyle işittiğini anlatmıştır:

— Ey her gün bir işte olan.. N'olur bugün de benim işimde olsan..

Hicretin 368. (M. 978.) yılında Bağdad'da vefat etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

———— • ————

243. EBU BEKİR HEMEDANİ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

(Bu zatın esas adı, Hüseyin olsa gerek..)

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Hüseyin Fakir dedi ki:

— Dervişlik, şu üç şeyden ibarettir:

a) Tamahı bırakmak..

b) Gelen bir şeye engel olmamak..

c) Şayet ele bir şey girerse, elde tutup toplamamak..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

244. EBU BEKİR KEFŞİRİ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Kefşir, Şam bölgesinde bir köyün adıdır.

* * *

Şöyle anlattı:

— İsrailoğullarının sıkışıp kaldıkları sahrada; içime pişmiş ekmek ve bakla arzusu doğdu.. Aynı anda, bir bakla satanın sesini duydum.. O sahraya gelip önüme bıraktı..

Bu manada, Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Böyle bir şey, tasavvuf yolunda kerametten sayılmaz; taandır, rüsvaylıktır.

Bir derviş çölde susadı; kendisine semadan bir altın kadeh indirdiler. Onun içi soğuk su ile dolu idi.. O derviş şöyle dedi:

— İzzetin hakkı için bu suyu içmem.. Ancak, bana yolu düşen bir Arap köylüsünün elinden içerim; onun verdiğinden başkasını içmem.. Keramet yoludan bana su gerekmez.. Bunda gurura kapılma korkusu vardır.

Sen benim içimde su izhar eylemeye de kadirsin..

Yani: Dıştan bir keramet istemiyordu.. İçten olan keramet daha emniyetli sayılırdı.. Dıştan gelen kerametlerde mekir olabilir..

Şeyh'ül-İslâm şöyle devam etti:

— Hakikat, keramet ile ele girmez; çünkü hakikatın kendisi bizatihi keramet sayılır.

Ebdalin, zahidlerin gösterdikleri keramet, kederden, mekirden emin olamaz.. Bunlarda aldanmak vardır.

Gördüğün bazı ihsanlar vardır. Bunları alıp delâlet ettikleri yoldan, onları verene gitmek gerek.. Keramet yolundan geçip ikram eden zatı bulmalısın.

Şunu da kabul etmelisin ki: Keramet, bazan adamı bu mana yolundan dışarı atabilir.. Bunun için hamurdan kıl alır gibi, soffiler, kerameti çekip atarlar.. Halbuki, keramet bunların üzerine saçılıp durmaktadır..

Allah ondan razı olsun..

Demiştir ki:

— Mide yemek yeridir. Şayet oraya helâl koyarsan, taata kuvvet bulursun; şayet şüpheli koyarsan, Hak yolunu örter.. Eğer haram koyarsan, ondan masiyet doğar..

* * *

Yüzyıl yaşadı; hicretin 350. (M. 961.) yılında, Deynur'da vefat etti..

Allah ondan razı olsun..

246. EBU ALİ RUZBARÎ (RUDBARÎ)

Allah-ü Taâlâ, sırrının kudsiyetini artırsın..

Dördüncü tabakadaki büyükler arasındadır.

Esas adı şöyle bilinir: Ahmed b. Muhammed b. Kasım b. Mansur.. Kendisi, vezirlerin ve reislerin soyundandır. Nesebi, Kisra'ya kadar ulaşır..

Bir gün, Cüneyd-i Bağdadî, cami mescidinde konuşuyordu. Bu zatın yolu da oraya düştü.

Bu sırada, Cüneyd-i Bağdadî bir kimseye şöyle diyordu:

— Dinle ey adam..

Ebu Ali, bu sözün, kendisine söylendiğini sandı. Durdu, onun sözlerine kulak verdi. Cüneyd-i Bağdadî'nin konuşmaları kalbine işledi; orada tam bir iz bıraktı.

Bundan sonra, bütün varlığını bıraktı; sofiye yoluna girdi. Hadis hafızı, âlim, fakih, edib, imam ve bu sofiye zümresinin efendisi oldu..

Bu zat, Ebu Abdillah Rubzarî'nin (Rudbarî'nin) dayısıdır.

* * *

Şeyh Ebu Ali Kâtib şöyle anlattı:

— Ben, Ebu Ali Ruzbarî gibi, şeriat ve hakikat ilmini özünde toplayan birini görmedim. Allah onun sırrının kudsiyetini artırsın..

Her ne zaman, Ebu Ali Kâtib, Ebu Ali Ruzbarî'yi ansaydı; onun için şöyle derdi:

— Bizim efendimiz..

Talebeleri, onun bu sözün kaldıramadılar; şöyle dediler:

— Neden ona:

— E f e n d i m..

Demektesin?.

Şöyle dedi:

— Neden, onun için öyle demeyeyim ki; o şeriattan hakikata gitti, bize gelince hakikattan şeriata geliyoruz.

Bu manada, Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Bir kimse, dipten kapıya gönderilmezse.. kapıdan dibe kimin gönderildiğini bilmez..

Nazdan niyaza gitmek bir yüktür; şimdi niyazdan naza ve taharetten namaza gitmek gerekir..

* * *

Ebu Ali Ruzbari, Bağdad'da Cüneyd-i Bağdadi, Nuri, Ebu Hamza, Mesuhi ve meşayihten bunların tabakasında bulunan zatlarla; Şam'da ise, Ebu Abdillah Celâ ile sohbet etmiştir.

Kendisi, aslen Bağdad'lıdır; ama Mısır'da ikamet etmiştir. Mısır'lıların şeyhi ve sofileridir. Sofilerin de şairlerindendir..

Ölüm döşeğinde şunları söyledi:

Sevgin hakkına, bakmadım başkasına;
Ta ki, sevgi gözüyle bakayım sana..

* * *

Hicretin 321. (M. 933.) yılında vefat eyledi..

Şu beytler de Ebu Ali Ruzbarî'nindir:

Bulup Hakkı şu kim fani değildir;
Huzuz nefs, heva-i cihandan..
Kılur her lahza meyl-i cemi-i esbab;
Perişan hatır olur hanümandan..
Murad eyler durup beynel-meratib;
Huzur veya sevab bihad andan..

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Benim bu beytlere hasedim vardır; hiç kimseye bir şey kalmamış, hepsi söylenmiştir..

Bir de derin manalı şöyle bir cümlesi vardır:

— Amellerinden evvel onlarla dostluk bağı kurdu. Yine amellerinden evvel, onlarla düşmanlık bağı kurdu. Daha sonra, amelleri ile onları mükâfatlandırdı..

Şeyh'ül-İslâm demiştir ki:

— Bu ilmin cümlesi, üstte anlatılan manada saklıdır. Bu halk, bu halkın halinden yana gafil bulunmaktadırlar. Halbuki, hakikat neyse, onu bulmak gerekir.

Demiştir ki:

— Gamin kederin, (veya zindanın) en kötüsü, zıdlarla oturup birarada yaşamaya çalışmaktır..

Demiştir ki:

— Bir kimsenin sözü, işinden fazla ise.. bu bir noksanlıktır.. Yine bir kimsenin işi sözünden fazla ise.. bu bir ikramdır.

Demiştir ki:

— Yüce Allah'ın kulundan iraz etmiş olmasının alâmeti; onu, kendisine yararlı olmayan şeylerle uğraştırmasıdır.

Demiştir ki:

— Bütün varlığını bırakıp ayrılmadıkça; mahabbet sınırına giremezsin..

* * *

Ebu Ali, günün birinde hamama gitti. İçeri girerken, dervişlerin giydiği yamalı kaftan gördü; kendi kendine şöyle dedi:

— Acaba, hamamda dervişlerden kim vardır?.

İçeri girince bir derviş gördü. Güzel yüzlü bir oğlan çocuğuna hizmet edip karşısında duruyordu.. Tallak da, o çocuğun saçını traş ediyordu.

Ebu Ali, hiç bir şey demedi..

O çocuk gelince, derviş onun başına su döktü ve güzel güzel hizmetler eyledi..

Yıkanma işi bittikten sonra, derviş gitti; kuru bir havlu getirdi.

Sonra o çocuk dışarı gitti; derviş de onun hizmetinde peşinden gitti..

Ebu Ali de, onların durumlarını görmek için peşlerinden gitti..

Derviş o çocuğa, elbiselerini giydirdi; yüzüne gül suyu döktü; buhurla kokuladı.. Sonra eline bir yelpaze alıp serinletti. Önüne ayna tuttu. Mümkün olan ne gibi hizmeti varsa hepsini gördü..

Bütün bu hallerde, o çocuk, o dervişe hiç iltifat etmiyordu..

O çocuk, kalkıp dışarı çıkacağı zaman, dervişin sabrı tükendi ve şöyle dedi:

— Ey çocuk, ne etmek gerektir ki, bana bakasın?.

O çocuk şöyle dedi:

— Can vermek gerektir ki, kurtulasın; ben de sana bakayım..

Bunu duyan derviş hemen düşüp canını teslim etti.. O çocuk da çıkıp gitti..

Bundan sonrasını, Ebu Ali şöyle anlattı:

— O dervişi alıp hanıgaha götürdüler.. Kefen işini yapıp defnettiler..

Aradan nice zaman geçtikten sonra, Şeyh Ebu Ali hacca gitti. O genç çocuğu orada gördü. O çölde kaba bir elbise giymişti.

Ebu Ali ona baktı ve şöyle dedi:

— Sen o değil misin ki, o dervişe:

— Can ver ki, sana bakayım..

Dedin?.

O genç çocuk:

— E v e t..

Dedikten sonra şöyle devam etti:

— Ey Şeyh, o durum, benden gelen bir *hata idi*..

Şeyh sordu:

— Peki, buraya neden düştün?.

O genç çocuk şöyle dedi:

— O gündenberi bu kâra girdim.. O gece, dervişi uykuda gördüm. Bana şöyle dedi:

— Can verdim; yine bakmadın.. Allah hakkı için, bari şimdi nazar eyle..

Uykudan uyandım, tevbe ettim. Onun kabrine gittim; saçımı kestim, hırka giydim..

Yüce Hakka da şöyle söz verdim:

— Hayatta kaldığım süre, her sene hacca geleyim. Onun adına:

— L e b b e y k..

Diyeyim.. Sonra, onun toprağına (kabrine) gideyim, sevabını kendisine bağışlayayım..

Bunu, o söylediğimin ve ettiğimin kefareti için yapıyorum..

Allah ondan razı olsun..

247. EBU ALİ SEKAFÎ

Sırrı mukaddes olsun..

Dördüncü tabakadan büyükler arasındadır.

Adı şudur: Muhammed b. Abdilvehhab..

Ebu Hafs Haddad'ı ve Hamdun Kassar'ı görmüştü..

Nişabur'da önde tutulan bir imamdı..

Şer'i ilimlerin çoğundan, sonra da cümlesinden ferağat eyledi; sofilerin ilmi ile meşgul oldu..

Ebu Osman Hayrî, onun büyüklüğünü anlatırdı. Zaten kendisi, meyaşihin büyüğü sayılırdı. Bilhassa, nefsin ayıplarını ve amellerin afetlerini anlatma babında..

Hicretin 328. (M. 930.) yılında dünyadan gitti..

* * *

Demiştir ki:

— Allah ilmi, cehaletten kurtulup kalbe can gelmesidir; zulmetten kurtulup göze nur gelmesidir..

Demiştir ki:

— Bir kimse, saygıdan ötürü büyüklerle sohbet etmekten çekinirse.. onların faydası kendisine haram olur.. Onların nazarları bereketlerinden ve nurlarından kendisine bir şey gelmez..

Ona şöyle sordular:

— Yaşamanın müşkil yanı ve hoş olmayan tarafı nedir?.

Şöyle dedi:

— Ümitsizlikle yaşamaktır..

Bu manada, Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Ümitsizlik küfür içinde bir kuyudur. Çünkü, Yüce Hak'tan ümit kesmek küfür sayılır.. Bu manada, Allah'ın emri şöyledir:

— «Allah'ın rahmetinden, ancak kâfir zümre ümitsiz kalır..» (12/87)

Sonra şu emir de vardır:

— «Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyiniz.» (39/53)

* * *

Bir gün, sevgi babında ve sevenlerin halinden söz ediyordu. O esnada şu iki beyti okudu:

Daha nekadar sürer, bu engel her an;
Olmayacak mı sizden küsüp de kaçan..
Mühlet için yeterlidir sana zaman;
Aralar açılır, asrı gözet, dayan..

Çok kere, meclisinde şu sözleri söylerdi:

— Ey hemen her şeyi hiçe satmış, yine her şeyi verip hiçi almış.. Allah ondan razı olsun..

———— • ————

248. EBU ALİ KÂTİB MISRÎ

Allah sırrının kudsiyetini artırsın..

Dördüncü tabakadan büyükler arasında olup meşayihin de büyüklerinden sayılır..

Ebu Bekir Mısrî, Ebu Ali Ruzbarî ile sohbet etmiştir.

Ebu Ali Meştulî'nin de piridir.

Zâhiri kerametlerin sahibi bir zattı.

Ebu Osman Mağribî, bu zatı büyük bilirdi. Hatta derler ki:

— Ebu Ali Ruzbarî'den daha üstündür.. Bilhassa üstünlüğü ve ilminin tamlığı sebebi ile..

Demiştir ki:

— Her ne zaman müşkil bir işim olsaydı; Resulüllah S.A. efendimiz Muhammed Mustafa'yı rüyada görürdüm ve sorardım..

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Ebu Ali Kâtib'in, Mısır'da bir müridi vardı; şeyhine bir şeyler verirdi..

O mürid, günün birinde vefat etti.. Şeyh onun kabrine gitti ve şöyle duâ etti:

— İlâhi, bu, benimle senin aranda vasıta idi; bu da bir şirkti. Ama, gitti..

Bu, benim tevhidimi dürüst bildi.. Benim tevhidimin dürüst olduğu hakkı için, onun gidişi ile kendisine iyilik et; rahmet eyle..

* * *

Hak Taâlâ'nın şöyle buyurduğunu anlatmıştır:

— Benden gelen belâya sabreden bana kavuşur..

* * *

Şeyh Ebülkasım Nasrabadî demştir ki:

— Ebu Ali Kâtib'e şöyle sordular:

— Şu iki şeyden hangisine daha çok meyillisin:

a) Fakr haline mi?.

b) Zenginliğe mi?.

Şöyle dedi:

— Derece ve mertebe cihetinden hangisi daha yüksek ise.. ona meyilliyim..

Daha sonra şu iki beyti okudu:

Gınadan yana herkiz (hiç) bakmam ben;
Canib-i fakr oldu çünkü alâ..
Benim sabbar (sabırlı), mihnet bana bestir (yeter);
Çün sabrı sena etti Hak Taâlâ..

Allah ondan razı olsun..

249. EBU ALİ MEŞTULÎ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Esas adı şöyle bilinir: Hasan b. Ali b. Musa..

Ebu Ali Kâtib'in ve Ebu Yakub Susî'nin talebesidir.

Meştul: Mısır'dan on fersah uzakta bir köydür.
Bu zat, hicretin 340. (M. 951.) yılında dünyadan gitmiştir.

* * *

Demiştir ki:

— Peygamber S.A. efendimizi uykuda gördüm; bana şöyle buyurdu:

— Ya Eba Ali, görüyorum ki sen, dervişleri seviyorsun.. Onlara meylin vardır.

Şöyle dedim:

— Öyledir, ya Resulellah..

Daha sonra, bana döndü ve şöyle buyurdu:

— Seni, dervişlerin önemli işlerini görmek üzere tesbit ettim.

Resulüllah S.A. efendimizin bu emri üzerine; benden yaramaz bir iş çıkacağı endişesi, üstesinden gelemeyeceğim bir işe gireceğim düşüncesi ile şöyle dedim:

— Ya Resulellah, beni korumak ve elimden geldiği kadarını yapmam şartı ile..

Şöyle buyurdu:

— Evet, elinden geleni yapman ve korunman şartı ile..

Bundan sonra sustum..

Sonradan, bu emrin hali zuhura geldi. Dervişler, hep bu zata yöneldiler. Ne gibi arzuları varsa, her ne gibi bir ihtiyaçları varsa, hep bu zata geldiler. Hemen hepsi de, arzularının yerine gelmesini istediler.

Ve.. bu zat, onların tüm isteklerini, yeteri kadar yerine getirdi..

Günün birinde, üstadı Ebu Ali Kâtib'in huzuruna çıktı ve bu hali ona arz etti. Üstadı Ebu Ali Kâtib, onu dinledi ve şöyle dedi:

— Senden ne gibi bir hata vaki oldu ki; seni dervişlerin arasından çıkardı?.

Nitekim dervişlik bir şeye sahib olmamaktır ve halkın işine koşmaktan, zenginlikten daha iyidir.

Bu manada, Şeyh'ül-İslâm şöyle bir açıklama yaptı:

— O, bu işe kendiliğinden gelmedi.. Fahr-i Âlem Resulüllah S.A. efendimiz bu iş için emir verdi ve kendisine yardım eyledi..

Sakın ha, gaflete düşmeyesin; mekir ve aldanmış olmaktan emin olmayasın..

* * *

Bir gün bu sofiye tayfasından biri, bu zatın huzuruna geldi.. O gelir gelmez; önüne bir dinar bıraktı.. O *gelen* kimse şöyle dedi:

— Ben, sana bunun için gelmedim..

Şu cevabı verdi:

— Bunu al, bunu sana veren ben değilim. Arada vasıtayım.. Haklarınız olan şeyi size yetiştirmekteyim..

O gelen kimse, bu durumu Şeyh Ebu Ali Kâtib'e anlattı; o da şöyle dedi:

— Ben sanmam ki, dünyada şimdi onun gibi söz edebilen olsun..

Sonra bu sözü gelip Ebu Ali Meştuli'ye söyledi; ondan da şu cevabı aldı:

— Allah Ebu Ali'ye rahmet eylesin.. Bu zamanları ancak onun gibi biri görebilir; hakkını yerine getirebilir..

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Ebu Ali Meştuli, Meştul'dan Basra'ya geldi. Ebu Yakub Susi Basra'da idi; onun ziyaretine gelmişti. Hiç kimseye:

— Onun evi nerede?.

Diye de sormadı..

Sonunda bir gün, bir hallac dükkânının önünden geçiyordu. Orada onun çırağı oturuyordu; ondan sordu..

Çırak şöyle dedi:

— Onu görmek mi istiyorsun?.

— E v e t..

Cevabını alınca, şöyle dedi:

— Onu gördüğün zaman sana şöyle diyecektir:

— Bu iş, ilimden uzaktır..

Çünkü, her kim onun yanına gidecek olsa; hep böyle demek âdeti idi..

Bundan sonra, Ebu Ali Meştuli gidip onun kapısını çaldı..

— İçeri girebilirsin..

Emrini alınca, içeri girip oturdu ve kendisine şöyle dedi:

— Bu iş, ilimden uzaktır..

Diye sana bir şey söylemem.. Belki de ilimden daha büyük bir iş vardır. Onu anlatmak isterim..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

250. EBU ALİ RAZİ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Şeyh'ül-İslâm, bu zatın şöyle dediğini anlattı:

— Yüce Allah'ın, halktan yana sana bir vahşet, onlardan kaç-

ma duygusu verdiğini görürsen, bilesin ki; sana zatı ile ünsiyet hali vermek diler..

Bunun daha açık manası şudur:

— Halktan yana sana bir ürkme geldiği; hazır olanlarla açıklamadığın, gaybdekileri aramadığın zaman bilesin ki: Yüce Hakkın arzusu seni pek mukaddes zatı ile ünsiyete erdirmektir.. Sana böyle bir ihsan eylemek diler..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

251. EBU ALİ HAYRAN

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Esas adı şöyle bilinir: Hasan b. Salih b. Hayran..

Şafii mezhebine mensup fıkıh âlimi idi.. Fıkıh ile, takva halini biraraya getirmişti.. Kendisine:

— Kazıyülkuzat.. (Şeyh'ül-İslâm) ol..

Dediler; kabul etmedi..

Şöyle anlattılar:

— Halife Muktedirbillah'ın veziri Ali b. İsa, Ebu Ali Hayran'ın bulunduğu şehrin sahibine şu emri verdi:

— Şeyh Ebu Ali Hayran'ı görün; kendisine kadılık teklif ediyoruz..

Ebu Ali bu haberi duyar duymaz, gizlendi..

Bunun üzerine, kapısına birkaç tane nöbetçi koydular ki; suya çıktığı zaman onu tutup getireler.

Ama, on günden fazla dışarı çıkmadı..

Bu haber vezire erişince şöyle dedi:

— Artık vazgeçin. Bizim maksadımız: Memleketimizde, doğu-batı kadılığını, kendisine teklif edildiği halde kabul etmeyen birinin var olduğunu, halka bildirmektir..

* * *

Demiştir ki:

— İnsan, bir yere yaslandığı zaman, aklı uyur..

Bu manayı, Şeyh'ül-İslâm şöyle bir cümle ile açıkladı:

— Gönül uyanık olduğu zaman, insan muallakta olur, bir şeye bağlanmaz; yaslanmaz..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

252. EBU ALİ SERCANÎ

Allah-ü Taâlâ, pâk sırrının kudsiyetini artırsın..

Şöyle anlattı:

— Eve bir misafir geldi; beni:

— Bundan daha iyisi lâzımdır..

Diyerek, yetmiş defa iğne almaya yolladı.

Şeyh Ebu Ali, büyüklüğü, yaşlılığı, zayıf hali ile devamlı iğne götürüp getirdi. Yetmiş defa gidip geldikten sonra, dilediğini seçip alması için iğneciyi getirdi.

Sonunda misafir şöyle dedi:

— Ne yazık ki, ben seni hizmet eder sanmıştım; ama değilmişsin.. Çünkü, gidiş gelişlerden gönlün daraldı ve iğneciyi getirdin..

Ben, seni deniyordum. İğneciyi getirmeseydin; seni yedi yüz kere gönderecektim..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

253. ABDÜLLAH b. MUHAMMED MÜRTAİŞ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Daha ziyade, M ü r t a i ş lakabı ile tanınır.

Dördüncü tabakadaki büyükler arasındadır.

Künyesi şudur: Ebu Muhammed..

Bağdad'ın Hire mahallesinde otururdu..

Irak meşayihinin teklerinden ve imamlarındandır. Ebu Hafs Haddad'ın da arkadaşlarındandır.

Cüneyd-i Bağdadi'yi de görmüştür.

* * *

Demişlerdir ki:

— Bağdad'ın acaibi üçtü. Şöyleki:

a) Şibli'nin sayhası..

b) Mürtaiş'in (bu zatın) nüktesi..

c) Huldi'nin hikâyesi..

* * *

Mürtaiş, Bağdad'ın Şevniziye mescidinde bulunuyordu.

Hicretin 328. veya 323. (M. 939. veya 934.) yılında Şevniziye'de vefat eyledi..

* * *

Ebu Hafs, bu zata seyahat tavsiyesinde bulunmuştu. Bunun için,

her yıl, bin fersah yol giderdi.. Yalın ayak, başı kabak gezerdi.. Gittiği hiç bir şehirde de on günden fazla durmazdı.. Bazan üç gün kalırdı..

* * *

İbrahim b. Mevlid demiştir ki:

— Mürtaiş, Rakka'ya geldiği zaman; İbrahim Kassar ona bir tabak üzümle ekmek gönderdi..

Mürtaiş'in de, bir kürkü, bir de kuşağı vardı.. Kuşağı kendisine örtü yaptı; kürkü de satıp parası ile İbrahim Kassar'a ekmekle üzüm alıp gönderdi..

Şöyle dedi:

— Üzüm ekmek istiyorsan, işte ekmekle üzüm.. Allah ile görülecek bir işin varsa dışarı çık..

İbrahim Mevlid demiştir ki:

— İbrahim Kassar bana şöyle dedi:

— Mürtaiş burada bulunduğu süre, onunla konuşmayınız; ona selâm vermeyiniz.

Bu durum, böyle sürüp gitti; o da Rakka'da kaldı..

Bir gün, ona uğradım ve şöyle dedim:

— Ey Ebu Muhammed, bizden sana gelen bu kadar aşağılamaya rağmen, sen halâ burdasın!.

Şöyle dedi:

— İşte, benim burada olmamın sebebi de budur.. Yoksa ben, sair şehirlerde birkaç günden fazla kalmam..

* * *

Mürtaiş şöyle dedi:

— Kendimi, batınımda havastan görmedim; keza, zâhirimde de avamdan saymadım.

* * *

Sordular:

— Tasavvuf nedir?.

Şöyle dedi:

— Zorluk, karışıklık, gizlilik..

* * *

S o r d u l a r :

— Amellerin hangisi daha faziletlidir?.

Şöyle dedi:

— Allah'ın fazlını ve ihsanını görmektir..

Daha sonra, şu beyti okudu:

Eğer müsaid ise takdirler;
Güçsüzleri de güçlü ederler..

* * *

Demiştir ki:

— Rızıkların en faziletlisi, kulluğu sağlama bağlamaktır; sünnete uyarak hizmete devam etmektir.

* * *

Kendi durumunu şöyle anlattı:

— Bir çiftçinin çocuğu idim. Nişabur'da evimizin kapısı önünde oturuyordum. Aniden bir genç geldi. Üzerinde bir hırka vardı; başında bir eski poşu bağlıydı.

Bana işaret etti; güleç bir yüzle benden bir şey istedi..

Kendi kendime şöyle dedim:

— Sağ salim bir genç ola; sonra dilencilik ede!.

Bana bakıp şöyle dedi:

— Senin içinden geçen ve kalbini bozan şeyden dolayı Allah'a sığınırım..

Bunun üzerine ben, kendimden geçip yüz üstü düştüm..

Sonra içeriden hizmetçilerden biri çıkmış; başımı dizine koymuş.. Bu arada, çokça adam başıma toplanmış..

Bir müddet sonra kendime geldim; baktım ki: O genç gitmiş..

Çok üzüldüm; ettiğime de pişman oldum..

Bu dertle, bu üzüntü ile uyudum. Gece uykumda Hazret-i Ali'yi r.a. gördüm. O genç de onunla beraberdi. Hazret-i Ali r.a. bana sitemle şöyle dedi:

— Allah-ü Taâlâ, dilencisine engel olunmasını istemez..

Uyandım; her neyim varsa dağıttım ve sefere çıktım.

On beş yıl sonra işittim ki: Babam ölmüş.. Yine Nişabur'a geldim. Hak Taâlâ'dan diledim ki: Ondan kalan mirastan beni kurtara.. Hak Taâlâ yardım etti; kurtuldum.

Her zaman, o gencin gözünü üzerimde bilirim.. O utanmaktan kurtulamadım.. Allah-ü Taâlâ'ya kavuşuncaya kadar da bu rüsvaylıktan kurtulacağımı sanmam..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

254. ABDÜLLAH b. MUHAMMED MENAZİL

Allah ruhunun kudsiyetini artırsın..

Dördüncü tabakadaki büyükler arasındadır.

Künyesi şudur: Ebu Muhammed..
Nişabur meşayihinin büyükleri arasındaydı..
Bu zatın, kendisine has bir yolu vardı ki: Başkasına benzemezdi..
Hamdun Kassar ile sohbeti vardır; tarikatı ondan almıştır.
Zahir ilimler üzerine bilgin bir kişi idi..

* * *

Büyüklerden biri şöyle demiştir:
— Ben bir buçuk adam bilirim.. O buçuk olan Nasrabazi olup halkı hiç bir zaman kötülükle yad etmez..
Öbür tamı ise.. Abdüllah b. Menazil olup halkı hiç anmaz..

* * *

Demiştir ki:
— Her kim bu tasavvuf yoluna zorla girerse.. sonunda rüsvay olur.. Her kim zaafla girerse güçlü olur..
Şunu anlatmak istiyordu: Bu yola, niyazla, saygı ile, irade ile girmek gerek; dava ile, güç göstermekle girmemek gerek..

* * *

Demiştir ki:
— Çalışma zilletini, dilenme zilletini, ret zilletini tatmayan kimsede hayır yoktur.

* * *

Demiştir ki:
— Bir kimse, kendisine lâzım olmayan şeyi elinde tutarsa.. muhtaç olduğu, kendisi için önemli olan şeyi yitirir..

* * *

Demiştir ki:
— Bir kul, bir nefes olsun; dürüst olur ve riyadan, şirkten temiz kalırsa.. âhir ömrü o temiz nefesle biter..
Allah ondan razı olsun..

———— • ————

255. ABDÜLLAH HADDAD RAZİ
Allah-ü Taâlâ ruhunu mukaddes eylesin..

Şeyh'ül-İslâm, bu zatın şöyle dediğini anlattı:
— Bir kimse, gençlik çağında Yüce Hakkı bırakırsa.. yaşlandığı zaman da, Allah-ü Taâlâ onu bırakır.. Kendisine yardım etmez.
Allah ondan razı olsun..

———— • ————

256. ABDÜLLAH b. ISAM MUKADDESÎ
Allah-ü Taâlâ pâk sırrının kudsiyetini artırsın..

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:
— Abdüllah b. Isam, Resulüllah S.A. efendimiz Muhammed Mustafa'yı rüyada gördü ve sordu:
— Ya Resulellah, bu içinde bulunduğumuz işin gerçek yanı nedir?.
Resulüllah S.A. efendimiz şöyle buyurdu:
— Allah-ü Taâlâ'dan utanmaktır. Halkla olduğun halde, onlardan ayrı olasın.
Daha açık manası ile şu demeğe gelir:
— Zâhirde halk ile olduğun zaman; batında Yüce Hak ile olasın; dışta halk ile olduğun zaman dahi, Allah'tan utanasın..
Kendisi şöyle anlattı:
— Resulüllah S.A. efendimiz böyle buyurduktan sonra gitti; ben de peşinden gittim. Dedim ki:
— Ya Resulellah, biraz daha anlat..
Şöyle buyurdu:
— Batında Hak ile olduğun zaman, halka merhamet eyle.. Onların da haklarını zay etmeyesin..
Allah ondan razı olsun..

———— • ————

257. ABDÜLLAH NABAZANÎ
Sırrı mukaddes olsun..

Şeyh'ül-İslâm bu zatın şöyle dediğini anlattı:
— Resulüllah S.A. efendimizi rüyada gördüm ve sordum:
— Ya Resulellah, hangi zümre ile oturayım?.
Şöyle buyurdu:
— Konuk olanlarla otur; konuk tutanlarla değil..
Yani: Dervişlerle otur, zengin beylerle değil..
Allah ondan razı olsun..

———— • ————

258. EBÜLHAYR TİNATÎ AKTA
Allah sırrını mukaddes eylesin..

Esas adı şudur: H a m m a d..
Tinat'ta köle idi.. Tinat, Mısır'dan on fersah uzakta bir köydür.

Derler ki:

— Tinat, Mağrib vilâyetinde Masisa'ya bağlı bir yerdir..

* * *

Bu zat, yanında hiç kimse olmadan zenbil örerdi.. Hiç kimse bilmezdi ki: Nasıl örerdi; çünkü iki eli de kesikti.

* * *

Bazıları gördü ki:

İki eli de var ve arslanla oynaşıyor.. Kendisine sordular:

— Duyduğumuza göre; sen arslanlarla oynaşıyormuşsun, doğru mu?.

Şöyle dedi:

— Evet öyledir; köpekler birbirleri ile oynaşır..

* * *

Zamanında yeryüzünün emini, sığınak yeri ve halkın başvurduğu bir makamdı.. Halkın hallerine de vâkıf idi..

Hicretin 340. (M. 951.) yılında dünyadan âhirete gitti..

* * *

Kendisinden çeşitli alâmetler, kerametler zuhura gelmiştir.

Ebu Abdillah Celâ, Cüneyd-i Bağdadi ve daha başkaları ile sohbet etmiştir..

Tevekkül yolunda eşi bulunmaz biri idi..

* * *

Demiştir ki:

— Her kim amelini açıklayamaz ise.. riyakârdır. Her kim hallerini açıklar ise.. iddiacıdır..

* * *

Vaktin birinde bir kimseyi gördü; su üzerinde yürüyordu. Kendisi de kenarda idi.. O su üzerinde yürüyen kimseye şöyle dedi:

— Bu ettiğin ne bir bid'at iştir; karaya gel de burada yürü..

Yine bir başka kimseyi, havada uçarken gördü; şöyle dedi:

— Bu ne bid'at iştir; aşağı in de yürü..

Daha sonra ona şöyle sordu:

— Nereye gidiyorsun?.

Dedi ki:

— Hacca gidiyorum..

Şöyle dedi:

— Öyle ise var git..

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Keramet satan kimseyi kabul ederlerse.. aldanır..

Keramet satan kimsede her nekadar köpek sesi yok ise de, yine de köpektir..

Yani: Hakikat, keramet göstermek değildir.. Hakikat, ondan çok çok ileri bir şeydir..

Keramet, zahidlere ve ebdale hoş gelir; ama sofî ârif kerametlerden üstündür. Zira o, kerametlerin kerametidir..

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Abbas b. Muhammed Hilâl dedi ki:

— Merve'den gitmek istediğim zaman, Ebülhayr Tinatî bana şöyle dedi:

— Yamalı elbiseni boynuna geçirip nereye gidiyorsun?. Tarsus'a veya Beyt-i Makdis'e mi?. Neden bir köşede oturup yüzünü ona döndürmüyorsun?.

Şeyh'ül-İslâm şöyle açıkladı:

— O köşe nerededir bilir misin?. O yerdedir ki; orada sen olmayasın.. Yani: Kendinden geçip oturduğun yerdedir..

* * *

Şeyh'ül-İslâm, adı Harun olan Ebu Salih Hadesanî'nin şöyle dediğini anlattı:

— Ebülhayr Tinatî'nin evine ziyaret için gittim. Bana şöyle dedi:

— Şimdi nereye gidiyorsun?.

Dedim ki:

— Tarsus'a gidiyorum..

Dedi ki:

— Bu yolla nereye gitmek istiyorsun?.

Dedim ki:

— Hacca gitmeye niyet ettim..

Bunun üzerine şöyle dedi:

— Hak Taâlâ, size bir şey verdi; onun kıymetini bilmediniz; onu korumadınız. Bunun için sizi, çöllere ve denizlere saldı; dağıttı..

Ebu Salih şöyle der:

— Bu sözü, hac ve gaza hakkında mı söylüyorsun?.

Şu cevabı alır:

— Evet, hac ve gaza hakkında söylüyorum.. Neden vaktinizi ganimet bilip de o hal üzerinde karar etmezsiniz..

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Bir gün, bir mürid Ebülkasım Hilâl Meruzi'ye gitti; sefere çıkmak için ondan izin istedi..

Şeyh şöyle dedi:

— Neden sefere gitmek istiyorsun?.

O mürid şöyle dedi:

— Su hareket etmezse bozulur, kokar..

Şeyh şöyle dedi:

— Neden deniz olmuyorsun; o hareket etmez, ama bozulmaz da..

* * *

Ebülhayr Tinati'nin müridlerinden biri şöyle anlattı:

— Bir gün, Şeyh oturuyordu; şöyle dedi:

— Ve aleykesselâm.. (Sana da selâm..)

Kendisine dedim ki:

— Meleklerle mi konuşuyorsun?.

Şöyle dedi:

— Hayır, meleklerle değil.. Âdemoğullarından biri, havadan uçup giderken bana selâm verdi; onun selâmını aldım..

* * *

Ebu Hüseyin Kırafî şöyle anlattı:

— Ebülhayr Tinati'nin ziyaretine gittim. Kendisine veda ettiğim zaman, mescidin kapısına kadar çıktı; şöyle dedi:

— Üzerinde bir şey saklayıp götürmeyeceğini bilirim. Ama, bu iki elmayı beraberinde götür..

Alıp koynuma koydum. Üç gün gittim; yiyecekten yana hiç bir zuhurat olmadı. O iki elmanın birini çıkarıp yedim. Öbürünü de yemek istedim; baktım ki: İkisi de yerinde duruyor..

Bundan sonra, o elmalardan hangisini yesem, yine koynumda oluyordu..

Musul'a kadar gittim..

Orada hatırıma şöyle geldi:

— Bu elmalar, benim için devamlı olmaya başladı ve tevekkülümü bozdu..

Koynumdan çıkardım; bir de ne göreyim: Abaya sarılmış bir derviş:

— Ben elma isterim..

Diye söyleniyor..

O iki elmayı, o dervişe verdim; geçip gittim. Gönlümden şöyle geçti: Ebülhayr, o elmaları bu dervişe göndermiş..

Sonra dönüp o dervişi aradım; bulamadım..

* * *

Biri, şöyle anlattı:

— Şeyh Ebülhayr Tinati'nin meclisinde idim. Bana, ilk halinden anlatmaya başladı.. Kendisine sordum:

— Elinizin kesilmesinin sebebi neydi?.

Şöyle dedi:

— Elim bir günah işledi; kestiler..

Onun böyle demesi üzerine sandım ki: Gençliğinde, elinin kesilmesine sebeb olacak bir günah işlemiş; onun için de eli kesilmişl. Hiç bir söz de söylemedim..

Nice yıl sonra, meşayihten bir cemaatle onun meclisinde buluştuk.. Birbirleri ile, Yüce Hakkın kendilerine ihsan eylediği kerametlerden ve hibelerden anlattılar.

Sonunda söz, tayy-ı arza (yer dürülmesine) geldi..

Bu babda dahi, her biri bir şey söyledi.. Ebülhayr'ın bu sözlerden gönlü daraldı, şöyle dedi:

— Siz ne diyorsunuz öyle:

— Falan bir gecede Mekke'ye vardı; falan da bir günde..

Diye.. Ben, Habeş'li bir köle biliyorum; Tırablus camiinde oturmuştu, başını da hırkasının içine çekmişti.. Gönlüne Harem-i Şerifin hoşluğu düştü. Dedi ki:

— Ben, keşke şimdi Harem'de olaydım....

Başını yakasından çıkardığı zaman, kendisini Harem'de buldu..

O cemaat birbirleri ile bakıştılar ve işaretle şöyle anlattılar:

— O Habeş'li köle kendisidir..

O cemaatten biri küstahlık edip dedi ki:

— Elinizin kesilmesine sebep ne oldu?.

Şöyle dedi:

— Bir günah işledi; kestiler..

Dediler ki:

— Nice zamandır, hep böyle söylüyorsun; istiyoruz ki, sebebini söyleyesin.

Şöyle anlattı:

— Mağrib diyarında bir kimse idim; gönlüme sefer arzusu düştü. İskenderiye'ye geldim. On iki yıl orada kaldım.

Sonra oradan ayrıldım; on iki yıl Şata ile Dimyat arasında kaldım. Burada ikamet eyledim.

Dediler ki:

— İskenderiye mamur bir şehirdir; burada kalmak kolaydır. Ama, Şata ile Dimyat arası mamur yer değildir. Orada nasıl kalınır?.

Şöyle anlattı:

— Dimyat'a gelen ırmak kenarında bir ev yapmıştım. O zaman,

Dimyat'a çokça yolcu gelirdi. Akşam yemeklerini yedikten sonra, sofralarını kalenin dışına silkelerlerdi. Dökülen ekmek parçalarını alma kiçin köpeklerle çekişirdim; nasibimi alırdım.

Yazın yiyeceğimi böyle temin ederdim. Kış olduğu zaman, evimin çevresinde çokça saz biterdi. Onun taze kökünü ve ağını alıp yerdim. Kurumuşlarını ve yeşillerini atardım; o zaman da yiyeceğim buydu..

Bir gün, içime şöyle bir mana geldi:

— Ey Ebülhayr, sanıyorsun ki; halkın yiyeceğinde ortak değilsin. Kendince tevekkül davası ediyorsun.. Halbuki ortalıkta bilindiği gibi oturuyorsun..

Dedim ki:

— İlâhi, bundan sonra elimi yerden biten şeylere uzatmayacağım; onlardan bir şey yemeyeceğim. Ancak bana fazlından bir şey gönderirsen, ondan alıp yiyeceğim.

Aradan on iki gün geçti. Namazın farzını, sünnetini, nafilesini eda ettim. Sonra, nafile namaza gücüm kalmadı.

On iki gün de yalnız farzı kıldım. Bundan sonra ayakta durmaya gücüm yetmedi.

On iki gün de namazımın yalnız farzını eda ettim. Sonra oturmaya da gücüm yetmedi.

Gördüm ki: Farz namazları da kılamıyorum. Bunun üzerine Hak Taâlâ'ya sığındım; içimden şöyle niyaz ettim:

— İlâhi, Seyyidi, üzerime bir hizmeti farz ettin; bundan da mutlaka sorguya çekeceksin. Benim rızkıma da kefil oldun; onu da bana göndereceksin.

Şimdi senden dileğim o ki: Kefil olduğun rızkı bana fazlınla ihsanınla gönderesin.. Edası için sana söz verdiğim ve yapmakta olduğum ibadetten ötürü de beni sorguya çekmeyesin..

Bir de gördüm ki: Önümde iki çörek; içinde de bir şeyler var.

O çörek içinde nelerin olduğunu söylemedi; arkadaşları da onların neler olduğunu sormadılar..

O iki çörek, daima bana geceden gelirdi.

Bundan sonra, bana şöyle bir işaret geldi: Tehlikeli bölgelere, gaza için gideyim..

Tehlikeli bölgelere doğru gittim; yolum bir köye ulaştı. O gün de cuma idi..

Mescidin avlusunda bir şahıs, Zekeriya peygamberin hikâyesini anlatıyordu.

Onun ağaca girdiğini, testere ile ikiye ayırdıklarını, onun da bu belâya sabrettiğini söylüyordu.

Bunu dinledikten sonra gönlümden şu niyazda bulundum:

— İlâhi, Seyyidi, Zekeriya mert ve sabırlı imiş; şayet beni de bir belâya çarptırırsan sabrederim.

Sonra oradan ayrıldım; Antakya'ya ulaştım.

Orada dostlarımdan bazısı beni gördü ki: Tehlikeli bölgelere gidiyorum; benim için bir kılıç bir de kalkan verdiler. Bir de süngü getirdiler.

Bundan sonra, tehlikeli bölgelere doğru yola çıktım.

Düşmandan korkup da bir duvar arkasına saklanmak için, Allah'tan utanıyordum.

Gündüzleri şurdan dışarı bir meşelikte oluyordum.. Gece olunca da deniz kenarına gidiyordum. Orada süngümü yere dikiyor, kalkanımı da onun üzerine asıyor ve onu kendime mihrab ediniyordum. Kılıcımı da boynuma asıyor, sabaha kadar ibadet ediyordum.

Sabah namazını kıldıktan sonra, yine o meşeliğe geliyordum.

Bir gün, etrafa göz attım, bir ağacı gördüm ki: Yemişleri kızarmış.. Bazısı da yeşildi.. Onların üzerine çiğ düşmüş renklendiriyordu.

Onlar hoşuma gitti; verdiğim sözü bana unutturdular. Elimi o ağaca uzattım. Yemişlerinden topladım; bazısını da ağzıma koydum. Bazısı da elimde iken, verdiğim sözü hatırladım..

Elimde olanları yere saçtım; ağzımdakileri de tükürdüm..

Bu arada, kendi kendime şöyle dedim:

— Mihnet ve belâ vakti geldi!.

Kalkanımı, süngümü bir yana attım; bir yerde oturdum. Elimi başıma dayayıp düşünmeye başladım..

Daha tamam yerleşmemiştim; bir bölük atlı ve yaya etrafımı alıp durdular..

Sonra beni alıp deniz kenarına götürdüler. Gördüm ki: O çevrenin kumandanı orada duruyor.. Bir bölük atlı ve piyade de çevresinde duruyorlar..

Karalardan bir cemaat, o gün yol kesmişler.. Onları zincirlere vurup oraya getirmişler; kumandanın huzuruna bırakmışlar..

Beni de kumandanın huzuruna çıkardıkları zaman sordu:

— Sen kimsin?.

Dedim ki:

— Yüce Allah'ın kullarından bir kulum..

O yol kesen karalara da sordu:

— Bunu tanıyor musunuz?.

Dediler ki:

— Hayır, tanımıyoruz..

Onlara şöyle dedi:

— Bu sizin başkanınızdır; kendinizi ona feda ediyorsunuz, söylemiyorsunuz.

Bundan sonra hükmetti; o cemaatı bir bir ileri getirip birer elleri ile, birer ayaklarını kestiler..

Sıra bana geldiği zaman dedi ki:

— Öne gel; elini de uzat..

Elimi uzattım, kestiler..

— Ayağını da uzat..

Dedikleri zaman, ayağımı da uzattım ve yüzümü semaya tuttum, şu niyazda bulundum:

— İlâhi, Seyyidi, elim günah işledi; ayağımın ne günahı var..

Onların içinden bir atlı duruyordu, aniden kendisini yere attı ve şöyle dedi:

— Siz ne yapıyorsunuz, göklerin üzerimize yıkılmasını mı istiyorsunuz?. Bu, falan salih zattır..

Adımı da söyledi..

Bunun üzerine, o kumandan da atından indi. Kesilen elimi yerden kaldırıp öptü. Beni kucaklayıp ağladı ve şöyle dedi:

— Bana hakkını helâl et..

Şöyle dedim:

— Hakkımı baştan helâl ettim. O, bir günah işlemişti; kestiler..

Bundan sonra ağladım ve şöyle dedim:

— Hem elim kesildi; hem de o iki çörek gitti..

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle bir hikâye anlattı:

— Züheyr b. Bekir namında bir pir vardı. İlim sahibi idi, tasnif ettiği eserleri vardı. Kendisi şöyle anlattı:

— Nice zamanlar, köle zümresini hiç gözüm tutmazdı; onları dervişliğe kabul etmezdim. Meğer ki, Arap asıllı ola..

Bir gece rüyada gördüm. Bir cemaat halka halka olmuşlardı. O kadar çoktu ki: Sema kapısını tutmuşlardı.. Bana şöyle dediler:

— Ey Ebekir oğlu, gördüğün bu kölelerin hepsi acemdendir. (Yani: Arap asıllı değil..) Ancak, içlerinde Arap'tan bir kişi var.

* * *

Şeyh'ül-İslâm, şöyle dedi:

— Ben, on üç tane Ebülhayr biliyorum; bunların hepsi de kölelerdir.. Bu âlemin de efendileri arasındadırlar.

Onlar arasından şunları saydı:

— Ebülhayr Tinatî, Ebülhayr Askalanî, Ebülhayr Humusî, Ebülhayr Malikî, Ebülhayr Habeşî..

Bu son sayılan Ebülhayr Habeşî, Ebülhayr Tinatî'den sonra gelmiştir.. Allah onlara bol bol rahmet eylesin..

Allah ondan razı olsun..

---

259. EBÜLHAYR HABEŞÎ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Şeyh Amu ve Şeyh Abbas, onu görmekle övünürlerdi..

Mekke-i Mükerreme'de mücavir olmuştu.

* * *

Bir keresinde, şahsın biri, Harem-i Şerife geldi ve sordu:

— O, keremli zat dedikleri nerededir?.

Sonra hakir görerek, sofilere işaret edip şöyle dedi:

— O keremliler bunlar mıdır?.

Aradan bir saat geçtikten sonra, Şeyh Ebülhayr Habeşî geldi. Heybetli ve kızgındı.. Benzi de sararmıştı. O şahsın dediğini biliyordu..

Şöyle dedi:

— O keremliler nerededir?.

Diyen nerede?. Keremli olmak gerekir ki: Keremlileri bile ve göre..

* * *

Derler ki:

— Eu Ebülhayr odur ki; kabri Ebrukuh'tadır. Adı da şudur : İ k b a l.. Lakabı şudur: Tavus'ül-Haremeyn.. Künyesi şudur: Ebülhayr..

Bu zat, Habeş'li bir köle idi. Cürcan beğlerinden birinin kölesi idi. Köleliği zamanında dahi, Yüce Allah'ın kulluğu ile meşgul bulunuyordu..

Efendisi kendisine; her nekadar:

— Benden bir şey dile..

Deseydi; ondan hiç bir şey istemezdi..

Bunun için, kendisine bir gün çokça ısrar etti. Bu kere şöyle dedi:

— Eğer uygun görürsen, beni Allah için azad eyle..

Bundan sonra, efendisi ile vedalaşıp gitti. Bağdad'a doğru yollandı..

Efendisi şöyle dedi:

— Nice yıldır, ben seni azad eylemişim. Hakikatta efendi sendin..

Meşayihten birinin ziyareti için oraya ulaştı.. Ama, ziyaretine niyetlendiği Şeyh ölmek üzere idi..

Ona selâm verdi; selâmını aldı ve şöyle dedi:

— Ey Ebülhayr, sana müştak idik.. Senin bir lakabın vardır ki; Hicaz'da o lakabını bulacaksın..

Bundan sonra, kendisine Harem-i Şerif'te mücavir olmasını tavsiye etti.. Allah-ü Taâlâ oraların şerefini artırsın..

Daha sonra şöyle dedi:

— Sen aradığını orada bulursun.. Yani: Maksadın orada hâsıl olur..

Altmış sene Mekke-i Mükerreme'de mücavir olarak kaldı; hiç kimseden de bir şey istemedi..

Oradaki halini şöyle anlattı:

— Altmış yıl, Mekke-i Mükerreme ve Medine-i Münevvere'de mücavir olarak kaldım. Çok sıkıntılar çektim. Her ne zaman, birinden bir şey isteyecek olsaydım; gizliden şöyle bir ses duyardım:

— Utanmaz mısın ki; secde ettiğin yüzü, başkalarının önünde düşürürsün..

Demişlerdir ki:

— Her ne zaman, Resulüllah S.A. efendimizin ravza-i mutahharasına varacak olsa, şöyle selâm verirdi:

— Esselâmü aleyke ya Resulessekaleyn.. (Sana selâm, ey insanların ve cinlerin peygamberi..)

Oradan şu karşılığı alırdı:

— Ve aleykesselâm, ey Tavus'ül-Haremeyn.. (Sana da selâm, ey Mekke'nin ve Medine'nin tavusu..)

* * *

Demiştir ki:

— Asıl hür odur ki; hürlere hizmeti, kendisine gerekli görür..

Asıl yiğit odur ki: Hiç kimse üzerinde kendisi için minnet duygusu görmez; bu arada, kendisini hiç kimseden üstün tutmaz..

* * *

Demiştir ki:

— İyilik, hürlerin ticaretidir. Tavazu, onun faydasıdır..

* * *

Hicretin 383. (M. 993.) yılında dünyadan gitmiştir..

Allah ondan razı olsun..

260. EBÜLHAYR ASKALANÎ
Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Bağdad'a geldi; uzun zaman orada kaldı. Meşayihle sohbet etti. Sonra oradan gidip köylerden birinde evlendi..
Yine orada vefat etti..
Allah ondan razı olsun..

———— • ————

261. EBÜLHAYR HUMUSÎ
Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Bu zat, Kâbe yollarını nice kere, hiç bir şey almadan tevekkül üzere aştı..
Hicretin 310. (M. 922.) yılından sonra vefat etti..
Allah ondan razı olsun..

———— • ————

262. İBRAHİM ŞEYBAN KİRMANŞAHÎ
Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Dördüncü tabakadaki büyükler arasındadır.
Künyesi şudur: Ebu İshak..
Zamanında Cebel şeyhi idi..
Vera' ve takva halinde bu zatın üstün makamı vardı. Bu yolda öyle üstündür ki: Halk onu anlamaktan acizdir.
Ebu Abdillah Mağribî'nin ve İbrahim Havas'ın arkadaşlarındandır.

* * *

Bu zat hakkında, Abdüllah Menazil'e sordular; şöyle dedi:
— İbrahim fukara dervişlere; edep muamele üzerine Allah'ın bir hüccetidir..
(Yani: Delili, nümunesi, örneği..)
Hicretin 337. (M. 948.) yılında dünyadan gitmiştir.

* * *

Demiştir ki:
— Bir kimse, meşayihin hürmetinde kusur eder ise.. yalandan iddialara ve hiç bir nuru olmayan amellere tutulur.. Bu halleri ile rüsvay olur..

* * *

Demiştir ki:

— Bir derviş:

— Benim nalınım..

Dediği zaman, ona iltifat etmeyesin..

Yani: Sohbet halinde mülk sahibi olmamak gereklidir.

* * *

Babasının kendisine şu tavsiyede bulunduğunu anlattı:

— Zâhir edepler için ilim öğren.. Batın edepler için de, vera' ile, takva ile amel eyle..

Ve.. seni her ne şey Yüce Hak'tan uzak eder ise.. ondan uzak dur..

Bir kimse, Yüce Haktan döndükten sonra; tekrar ona dönmek devletini bulması azdır..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

263. BAYEZİD MARGAZİ

Allah sırrının kudsiyetini artırsın..

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Hace Bayezid Margazî Fakih Horasan, hacca gidip Kirmanşah'a uğradı; İbrahim b. Şeybanî'yi de orada buldu.. O sene, haccı bıraktı; onlarla sohbete girdi. Bilhassa, kalbini mamur etmek istiyordu..

Bundan sonra, üç kere hac vazifesini eda etti..

* * *

Hace Bayezid dünyadan gittikten sonra; şiddetli bir yağmur yağdı. O kadar ki: Evlerden dışarı çıkmak kolay olmadı..

Emaneten bir eve defnettiler; sonra çıkarmak istediler, ama yerinde bulamadılar.

* * *

Şeyh'ül-İslâm, bu zat hakkında şu görüşünü belirtti:

— Bu zat, velâyeti, fıkıhtan bulmuş değildi; pirden (şeyhten) ve sohbetinden bulmuştu..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

264. İBRAHİM b. AHMED b. MEVLİD SOFİ RAKKİ

Allah sırrının kudsiyetini artırsın..

Dördüncü tabakadaki büyükler arasındadır.

Künyesi şudur: Ebu İshak..

Rakka meşayihinin büyükleri arasındadır. Ve.. onların da yiğitlerindendir..

Ebu Abdillah Celâ, İbrahim Kassar Rakkî ile sohbet etmiştir.

Hicretin 342. (M. 953.) yılında dünyadan gitmiştir.

Kardeşi Ebu Hasan Ali b. Ahmed bu zatı, vefatından sonra rüyada gördü ve:

— Bana bir tavsiyede bulun..

Dedi; şu tavsiyeyi anlattı:

— Azla, ingin gönülle yaşa.. Taa, Rabbına kavuşuncaya kadar..

* * *

Demiştir ki:

— Fakrin hakikatı odur ki: Yüce Allah'ın zatından başka hiç bir şeyle yetinilmeye.. Ondan başka şeyle zenginlik aranmaya..

* * *

Demiştir ki:

— Şu kimsenin haline şaşarım: Yüce Hakka kavuşmak olduğunu bilir; sonra onun gayrı ile yaşamaya bakar.. Bu nasıl olur?. Halbuki Hak Taâlâ şöyle buyurmuştur:

— «Rabbınıza dönünüz ve ona teslim olunuz..» (39/54)

* * *

Şöyle anlattı:

— Bu halinin ilkinde, Müslim Mağribî'nin ziyaretine gittim. Onun mescidine girdiğim zaman, cemaata imamlık ediyordu.. Fatiha suresini çok yerde hatalı okudu..

Kendi kendime şöyle dedim:

— Zahmetim boşa gitti..

Ertesi gün, abdest almak için Fırat kenarına vardım. Gördüm ki: Bir arslan yol üzerinde yatıyor..

Geri döndüm; o da arkamdan gelmeye başladı.. Aciz kaldım; şaşırdım, bağırdım.

Müslim ibadethanesinden çıktı; arslanlar onu görünce, çöktüler.. O da, arslanların kulaklarını tutup büktü ve şöyle dedi:

— Ey Hak Taâlâ'nın köpekleri.. Ben size demedim mi ki:

— Benim misafirlerime sataşmayın!.

Daha sonra bana döndü ve şöyle dedi:

— Ey Ebu İshak, dışınızı düzeltmekle meşgul oldunuz; halktan korktunuz.. Biz içimizi düzeltmekle meşgulüz; halk da bizden korkar..

Allah ondan razı olsun..

265. İBRAHİM CEYLÎ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Ceyl diyarından büyük bir pir ve saltanat sahibi bir zattı.. Bu sofiye tayfası arasında üstün, saf bir hale sahipti..

* * *

Şeyh Ebülezher Istaharî şöyle anlattı:

— İbrahim Geylî (Ceylî) amcasının kızına tutulmuştu. Onu hatunluğa kabul etti.

Onu o kadar severdi ki: Bir türlü yanından kalkıp gidemezdi..

Bir gün, kendi kendine şöyle dedi:

— Bu ne haldir geldi başıma.. Şayet ben bu halle âhirete gidersem.. acaba kim olurum?.

Sonra kalktı; boy abdesti aldı,. Ağladı ve şöyle yalvardı:

— Allahım, sen öyle büyüksün ki; sende değişme olmaz.. Bana halimi geri ver. Önceki halimi bulmakta beni başarılı kıl..

O anda, o kadını sıtma tuttu; hastalığının üçüncü günü dünyadan gitti.

İbrahim onu defnetti.

Sonra, halinin, vaktinin sırrına döndü.. Yalınayak baş açık çöllere düştü..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

266. İBRAHİM DEHİSTANÎ

Allah-ü Taâlâ, sırrının kudsiyetini artırsın..

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Şeyh Muhammed Kassab Damigan'da bana şöyle dedi:

— Bu diyarda, kelâmcılar çıkınca, onlardan huzursuz oldum.

Tutup Şeyh İbrahim Dehistanî'ye gittim. Bunların kelâmını ve mezheplerini sormak istiyordum. Henüz onunla bu hususta söze girmeden şöyle dedi:

— Muhammed, geri dön. Onu, kendisinden başkası bilmez..

Zünnun dahi şöyle demiştir:

— Yüce Allah'ın zatına dair söz etmek cehalettir.

Bu manada Şeyh'ül-İslâm, şöyle bir açıklama yaptı:

— Onu, ondan başkası ile, onun kelâmından başka kelâmla bilmek kolay değildir.

Şayet onu, Kur'an'la ve hadisle bilirsen; onunla bilmiş olursun..

Anlamak, tasdike ve teslime dayalıdır. Mücerret akılla onu anlamak mümkün olmaz..

Akıl bir mahluktur; senin gibi bir mahluka delillik eder..

Her kim, onun hakkında onun tarafından söz eder; kabul et ki: Kendisi söyler.. Ama, onun hakkında söylediği, akıl ve kıyas yollu sözünü kabul etme..

Çünkü, iman, duymakla, dinleyip aslından öğrenmekle olur; akıl yolu ile değildir..

Allah ondan razı olsun..

---

267. İBRAHİM MURGINANÎ

Allah-ü Taâla sırrının kudsiyetini artırsın..

Şeyh'ül-İslâm, bu zatın şöyle dediğini anlattı:

— Bir şeyi ki, kulak anlaya; ilimdir.. Bir şeyi ki, fehim anlamaya; hikmettir.

Bir şeyi ki, onunla (Hak ile) işitesin ve onunla bulasın: Hayattır..

Allah ondan razı olsun..

---

268. İBRAHİM NAZEVİYE

Allah sırrını mukaddes eylesin..

Künyesi şudur: Ebu İshak..

Nişabur meşayihinden Ebu Hafs'ı görmüştür. Ebu Osman Hayrî ile de sohbet etmiştir.

Fütüvvette büyük bir şanı vardı.

Esas adı şudur: İbrahim b. Muhammed b. Said..

Yüzü gayet güzeldi; sesi çok hoştu. Bu yüzden kendisine:

— N a z e v i y e..

Lakabını verdiler..

Allah ondan razı olsun..

---

269. MUZAFFER KİRMANŞAHÎ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Dördüncü tabakadan büyükler arasındadır. Cebel meşayihinin de ulularındandır. Özü sözü doğru dervişler arasında sayılır.

Abdüllah Harraz ile, ondan daha büyük zatlarla sohbet etmiştir.

Asrında, meşayihin eşsizi idi.
Abbas şairin de üstadıdır.

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:
— Muzaffer Kirmanşahi geceyi üçe ayırmıştı.
Bir kısmında namaz kılardı; bir kısmında Kur'an okurdu; bir kısmında da münacaat ederdi..
Bu arada ağlar, inler ve şu beyti okurdu:

Bağrıma yara açtı aşk yılanı;
Ne efsun ne tabib iy'eder anı..
Ona efsunlar, merhemler ve tiryak;
Sevgilinin hoş cemalidir ancak..

* * *

Demiştir ki:
— Ârif o kimsedir ki, kalbini Allah için eder; cesedini de halk için..

* * *

Demiştir ki:
— Her kim, selâmet ve nasihat niyeti ile taze gençlerle sohbet ederse.. sonunda bu sohbet işi onu belâya çarptırır.. Artık selâmet ve nasihat şartı olmayanı düşünmelidir..

* * *

Demiştir ki:
— Sizin dünyaya nazarınız, ibret nazarı ile ola.. Onda çalışmanız, bir zorluk ve sıkıntı sebebi ile ola.. Hiç biri, sevgi yüzünden olmaya..
Ona dediler ki:
— Fakir kimdir?.
Şöyle dedi:
— Fakir odur ki, ona ihtiyacı olmaya..
Şeyh'ül-İslâm, bu cümleyi şöyle açıkladı:
— Onun için, ona ihtiyacı olmaz.. Zira, bütün ihtiyacı odur; başka değil..
Allah ondan razı olsun..

———— ● ————

270. EBU HÜSEYİN BENAN
Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Dördüncü tabakadaki büyükler arasındadır.

Ebu Said Harraz ile sohbet etmiştir. Ona, bağlılığı da sağlamdı.

Tih'te dünyadan âhirete gitmiştir.

* * *

Ebu Osman Mağribî, Ebu Ali Kâtib'in kendisine şöyle dediğini anlattı:

— Bir keresinde, Ebu Hüseyin Benan vecd ve raks halinde idi. Ebu Said de onun için el vururdu.

Ebu Hüseyin şöyle dedi:

— Bütün halk, çölde susuz dururken, ben Nil kenarında olurum.

* * *

Demiştir ki:

— Allah dostlarının kıymetini bilen ve onları büyük tanıyan kimse; ancak Hak katında değeri olandır.. Orada üstün tutulandır..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

271. EBU HÜSEYİN b. HİND FARİSÎ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Bu zat da, dördüncü tabakadaki büyükler arasındadır.

Esas adı şudur: Ali b. Hind Kureşi..

Fars meşayihinin büyükleri arasındadır. Hatta, oranın bilginleri arasındadır.

Ca'fer Hiza ve ondan daha büyük zatlarla sohbeti vardır. Meselâ: Amr b. Osman, Cüneyd-i Bağdadi ve bu tabakadan büyüklerle..

* * *

Her kimi ki, Yüce Hak, kendi yakınlık sergisine alır; o kimseyi, kendi üzerine gelen bütün işlerden yana razı ve hoşnud eder.. Zira yakınlık sergisi üzerinde rızasızlık ve hoşnut olmamak olmaz..

* * *

Demiştir ki:

— Güzel huy, Yüce Allah'a şikâyeti terktir.. Onun emirlerine ve yasaklarına gönül hoşluğu ile, içten bir şekilde uymaktır.

Hak ile de, iyi geçimdir; onlardan gelen eziyete dayanmaktır.

* * *

Demiştir ki:

— Dikkat et, efendinin kapısından hiç bir halde ayrılmayasın. Zira orası, hemen her şeyin sığınak yeridir. Her kim, o kapıdan ayrılırsa.. ondan sonra karar, makam bulamaz, göremez..

Daha sonra şu beyti okudu:

Vahşetimden kaçardım onlara ben;
Şimdi onlardan eylerim hep vahşet..
Bilmem hangi yöne kaçıp gidem ben;
Her kimi görsem duyarım dehşet..

* * *

Şeyh Ebu Abdillah Hafif demiştir ki:

— Şeyh Ebu Hasan Hind, Şiraz'da bir cemaatle davette idi. O vakit ben, sefere çıkmıştım.

Demiş ki:

— Ebu Abdillah'ın payını ayırınız.

O cemaat özür beyan etmiş, fakat:

— Onun payını mutlak ayırmak gerek..

Diye ısrar etmesi üzerine ayırmışlar; ben de tam o sırada yetiştim. İçeri girip selâm verdim.

Hemen Ebu Hüseyin Hind yerinden kalktı; elbisesini koltuğunun altına alıp dönmeye başladı ve şöyle dedi:

— Müminlerin kalbleri yalancı olamaz..

Onlara sordum:

— Karnım aç; hiç yiyeceğiniz var mı?

Benim için ayırdıkları payı getirdiler.

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

272. E B Ü L E D Y A N

Allah-ü Taâlâ pâk sırrının kudsiyetini artırsın..

Künyesi şudur: Ebu Hasan..

Adı şudur: A l i..

Bu zata:

— E b ü l e d y a n..

Demelerinin sebebi: Cümle din ehli ile münazara etmesi idi.. Kendisine muhalif olanları sustururdu..

Aslen Basra'lıdır.. Cüneyd-i Bağdadi'nin zamanında yaşamıştı.. Ebu Said Harraz ile sohbet etmiştir.

İlim sahibi idi ve konuşmasını bilirdi.

* * *

Ahmed adında bir kölesi vardı; şöyle anlattı:

— Bir gün, Ebüledyan ile bir Mecusî arasında bahis açıldı..

Ebüledyan şöyle dedi:

— Ateş, Allah-ü Taâlâ'nın izni ile tesir eder.:

Mecusî şöyle dedi:

— Öyle değil; o kendi tabiatı ile tesir eder.. Mademki, ateş Allah-ü Taâlâ'nın izni ile tesir eder; bana göster; onun izni ile nasıl tesir eder?. Bunu görürsem, senin dinine gireyim..

Şu hususta anlaştılar; büyük bir ateş yaktılar. Ebüledyan da o ateşin içine gire..

Hayli odun topladılar; büyük bir ateş yaktılar, çokça da halk toplandı. O odunlar tamamen yanıp kor oldu. Sonra o koru yaydılar.

Ebüledyan, bir yerde seccadesini sermiş namaz kılıyordu.. Selâm verdikten sonra kalktı, o ateşin üzerine geçip oturdu.

Durum sona erdiği zaman, Mecusî'ye dönüp şöyle dedi:

— Bu kadarı yeter mi?. Yoksa, bir daha böyle bir ateşe gireyim mi?.

Böyle deyip yüzünü döndürdüğü anda Mecusî İslâm dinine girdi.

Ahmed devamla şöyle anlattı:

— Akşam oldu, eve vardım; ayağının altında elma kadar bir kabarcık gördüm.

Sordum:

— Ey Şeyh, bu nedir?.

Şöyle anlattı:

— Ateşin üzerine gittiğim zaman, kendimden geçtim. Ateş bittiği zaman kendime geldim.. O zaman, o sözü söyledim.. Bu durum, ateş içinde iken olsaydı; yanardım.

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Her ne zaman, Ebüledyan hacca gidecek olsaydı; evde iken:

— L e b b e y k..

Demeye başlardı; orada ihrama girerdi..

Bir keresinde hacdan geldi; çabuk çabuk:

— L e b b e y k..

Demeye başladı..

Dediler ki:

— İşin tadını kaçırıp soğutma; daha yeni hacdan geldin.. Yine mi:

— L e b b e y k..

Diyorsun?.

Şöyle dedi:

— Şimdiki L E B B E Y K ' i hac için söylemiyorum; onun için söylüyorum.

Aradan bir hafta geçmişti; dünyadan gitti..

Allah ondan razı olsun..

---

273. EBU CAFER b. MUHAMMED b. ALİ NESEVİ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

— Muhammed Aletan..

Namı ile bilinmektedir..

Dördüncü tabakadan büyükler arasında sayılır..

Nese' meşayihinin büyüklerinden olup Ebu Osman Hayri'nin de ileri gelen müridleri arasındadır.

* * *

Mahfuz, bu zat hakkında şöyle dedi:

— O marifet ehlinin imamıdır..

* * *

Nese'den niyetlenip birkaç mesele sormak için, Ebu Osman'a geldi..

Bu gelişinde yol boyunca, ekmek yemezdi; su içmez ve uyku uyumazdı..

Daima abdestli giderdi.. Abdesti bozulduğu zaman, hemen abdest alırdı. Abdest almayınca gitmezdi..

Bu manada, Şeyh'ül-İslâm şöyle bir açıklama yaptı:

— Onun kasdı, sadece Ebu Osman'a gitmek olsaydı; yemek yemesi, uyku uyuması, abdestsiz gitmesi caiz olurdu..

Ama, onun maksadı tek zattı.. Yani: Yüce Allah..

* * *

Demiştir ki:

— Bir kimse, kendi isteği ve arzusu ile keramet izhar eder ise.. iddiacıdır. Her kimden de, bir tercih ve bir kasd olmadan keramet zuhur eder ise.. o kimse velîdir..

* * *

— Nasıl sevmezsin şu zatı ki: Göz açıp kapayacak zaman kadar dahi, onun iyiliğinden ve ihsanından hali değilsin..

Şu kimseye nasıl mahabbet davası edersin ki: Bir göz açıp kapayacak kadar zaman dahi, onunla uyumlu hareket edemezsin..

* * *

Demiştir ki:

— Her kim, Hak Taâlâ'nın gayrı ile olup dursa, Hak Taâlâ onu bırakır..

Ve.. her kim Hak Taâlâ ile olursa.. bir başkası ile olma yolu ona kapanır..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

274. EBU SAİD ARABÎ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Beşinci tabakada sayılan büyükler arasındadır.

Esas adı şudur: Ahmed b. Muhammed..

Aslen Basra'lı olup Mekke-i Mükerreme'de bulunurdu..

İlim sahibi ve fıkıh bilgini idi..

Bu zatın, bu sofiye tayfası için yazdığı eserleri vardır; hem de çok..

Cüneyd-i Bağdadi, Amr b. Osman, Ebu Hasan Nurî, Hasan Mesuhi, Ebu Cafer Hifar, Ebülfetih Hammal ile sohbeti vardır.

Dördüncü tabakaya yakındır..

Hicretin 340. veya 341. (M. 951., 952.) yılında dünyadan gitti.

Yaşadığı zaman da, Harem-i şerifin şeyhi idi.

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Bu zatın tevhid nükteleri üzerine yazdığı bir eseri vardır ki; gayet makbuldür.

Onda demiştir ki:

— Arada mesafe olduğu süre; yakınlık olur..

Şeyh'ül-İslâm bu manada şöyle anlattı:

— Yakınlıkta ikilik vardır. Bu manada:

— Birbirine yakındır..

Denir.. Gerçekte nazar ettiğin zaman, bu:

— Y a k ı n..

Dediğin uzaktır. Tasavvuf ise, birliktir; ikilik değildir.

* * *

Demiştir ki:

— Tasavvufun tamamı, fuzulî işleri terktir. Marifetin tamamı ise.. cehli itiraf etmektir.

* * *

Demiştir ki:

— Şevk, gaibe (görünmeyene) olur.

Bu manada, Şeyh'ül-İslâm şöyle bir açıklama yaptı:

— Davud-u Tai'ye şöyle sordular:

— M ü ş t a k m ı s ı n?.

Dedi ki:

— Ben uzak değilim, gözden kaybolan (gaib) müştak olur. Halbuki benim sevdiğim hazırdır.

* * *

İbn-i Arabî demiştir ki:

— Allah-ü Taâlâ, dostlarında bulunan bazı huyları düşmanlarına da vermiştir. Ta ki, o huyları ile, Allah dostlarına şefkat göstereler. Bu sebeple dostları da rahat ola..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

275. EBU AMR ZECCACÎ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Bu zat, beşinci tabakadan sayılır.

Adı şudur: Muhammed b. İbrahim..

Bazıları da adının: İbrahim, olduğunu anlatmışlardır.

Aslen Nişabur'ludur.

Ebu Osman Hayrî, Cüneyd-i Bağdadî, Havas ile sohbet etmiştir.

* * *

Derler ki:

— Bu zat, Mekke-i Mükerreme'de kırk yıl mücavir olarak kaldı; Harem-i Şerif dahilinde büyük küçük abdestini bozmadı.. Oraya saçını da atmamıştı.. Bunu Harem-i Şerif'e tazimi dolayısı ile yapıyordu..

Altmışa yakın hac etmişti.

* * *

Ebu Amr Buhayd şöyle anlattı:

— Mekke-i Mükerreme'de idim. O vaktin meşayihinden; Kitanî, Ebu Hüseyin Müzeyyen Kebir ve Sağir, bunlardan başka daha çok meşayih orada halka olurlardı. Ama, hepsinin başı: Ebu Amr Zeccacî idi.

Arada herhangi bir söz olsa, o yolda hükmü bu zat verirdi. Hüküm verme işini, bu zata havale ederlerdi.

* * *

Devamlı olarak şöyle derdi:

— Ben, otuz yıl, Cüneyd-i Bağdadî'nin helasını temizledim.. Bununla da övünürdü.

* * *

Hicretin 448. (M. 1056.) yılında dünyadan gitmiştir..

* * *

Demiştir ki:

— Beşerî varlığımdan bir şeyin eksilmesi, benim için su üzerinde yürümekten daha sevimlidir.

* * *

Şöyle anlattı:

— Babam öldü; ondan bana elli dinar miras kaldı. Onunla haccetmek için sefere çıktım.

Babil'e eriştiğim zaman, bir şahıs yanıma geldi ve sordu:

— Üzerinde neyin var?.

Kendi kendime kalbimden:

— Doğru söylemekten daha iyisi yoktur..

Dedikten sonra, ona şöyle söyledim:

— Elli dinar var..

Şöyle dedi:

— Onu kesesi ile bana ver..

Deyince çaresiz verdim. Saydı; dediğim gibi buldu.. Şöyle söyledi:

— Dinarları yine sen al; doğruluğun beni tuttu.

Sonra bineğinden indi ve bana şöyle dedi:

— Buna bin..

Dedim ki:

— Binmem gerekmez..

Dedi ki:

— Çaresi yok, bineceksin..

Çok ısrar edince bindim..

Sonra şöyle dedi:

— Ben de senin peşinden gelirim..

Ertesi sene bana, Mekke-i Mükerreme'de kavuştu.. Dünyadan gidinceye kadar da benimle kaldı..

* * *

Şöyle anlatıldı:

— Hac mevsiminde bir yabancı bu zatın yanına gelip şöyle dedi:

— Haccımı yaptım; bana beratımı ver.. Senin arkadaşların, beni sana yolladılar ki, beratımı alayım..

O kimsenin içinin temizliğini ve kalb safiyetini anladı ve bildi ki: Onunla latife etmişler..

Hacer-i Esved ile Kâbe kapısı arasında bulunan Mültezim'i gösterdi ve ona şöyle dedi:

— Şuraya git ve şöyle duâ et:

— Ya Rabbi, a'tınil-berat.. (Ya Rabbi, beratımı ver..)

Aradan bir saat geçmeden o kimse geri dönüp geldi; elinde de bir kâğıt vardı. Yeşil hatla şöyle yazılmıştı:

— Bismillahirrahmanirrahim haza beratü falan 'ibn-i falanın minennar.. (Rahman Rahim Allah'ın adı ile.. Bu, falan oğlu falanın cehennemden beratıdır..)

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

276. İBRAHİM b. YUSÜF b. MUHAMMED ZECCACİ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Künyesi şudur: Ebu İshak.. Ebu Amr Zeccaci'nin babasıdır.

Bu zatı, meşayih tarihinde yazdılar..

Ebu Hafs'ın büyük arkadaşları arasındadır.

Melâmet yolunda ve nefse muhalefet şanında mezheb sahibidir.

* * *

Şöyle dediğini anlatmışlardır:

— Hemen her zaman, nefse aykırı hareket etmekte uğur ve bereket vardır.

Bir adımlık hata için nefsime müsaid davrandım; senelerdir, onun belâsından kurtulamadım..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

277. CAFER b. MUHAMMED b. NUSAYR HULDİ HAVAS

Allah sırrının kudsiyetini artırsın..

Beşinci tabakadan büyükler arasındadır.

Künyesi şudur: Ebu Muhammed..

Aslen Bağdad'lı olup mahallesi: Huld'dür.

Kendisi hasır dokurdu. Cüneyd-i Bağdadi ve İbrahim Havas'ın talebesi idi..

Nurî, Rüveym, Semnun, Ceririî ve bunlardan başka meşayihle sohbet etmiştir.

Bu sofiye tayfasının ilmine vâkıftı. Meşayihin gidişatını, hikâyelerini, tarihlerini ve kitaplarını (divanlarını) biraraya getirmişti..

* * *

Demiştir ki:

— Meşayih kitaplarından, yani: Divanlarından iki yüz kitabım vardır. İki bin tane de şeyh adını bilirim.

* * *

Demiştir ki:

— Irak'ın acaibi üçtür:

a) Şibli'nin şathı.. (Tasavvufî sözleri veya vecd hali..)

b) Mürtaiş'in nüktesi..

c) Benim hikâyem..

* * *

Bu zat, Ebülabbas Nihavendi'nin piridir.

* * *

Bağdad'a gitti; hicretin 248. (M. 862.) yılında dünyadan göçtü.

Kabri, Şeniziye'de olup Sırrî-i Sakatî ve Cüneyd-i Bağdadi'nin kabrinin yanındadır.

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Ben bir kişi gördüm; bu zatı görmüş; ondan hadis dinlemiştir..

* * *

Kadı Ebu Mansur dahi, bu zatı Bağdad'da görmüştü.

* * *

Demiştir ki:

— Fütüvvet, nefsi hakir görmektir; Müslümanlara tam saygı göstermektir.

* * *

Demiştir ki:

— Himmetin üstün olsun; çünkü, insanı erdiren himmettir, mücahede değildir.

* * *

Şöyle anlattı:

— Beyt-i Makdis'te idim. Her gün, abaya bürünmüş birini görürdüm.

O kimseyi, yine bir gün gördüm; kalktı, yüzünü semaya doğru tuttu ve şöyle dedi:

— Şunların hangisini seversin:

a) Bir yoğurtlu çorba ile pelte mi vermek istiyorsun?.

b) Yoksa, bu hanenin kandillerini birbirine mi vurayım?.

Sonra, gelip yerine yattı ve uyudu..

Kendi kendime şöyle dedim:

— Bu şahıs, ya bir Türk'tür; yahut Allah'ın veli kullarından bir velidir.

Ben bu düşüncede iken, bir şahsın gelip içeri girdiğini gördüm. Beraberinde de büyük bir sepet vardı. Sağına soluna baktı, sonra o kişiyi gördü; gidip yanıbaşına oturdu; şöyle dedi:

— K a l k..

Sonra sepetinden yoğurtlu çorba ile pelte çıkardı.. O derviş de bunlardan istediği kadar yedi.. Sonra şöyle dedi:

— Bu kalanı da, kendi oğlan çocuklarına götür..

Bundan sonra o şahıs kalkıp gitti. Ben de onun ardından gittim, şöyle dedim:

— Allah hakkı için, bana anlat.. Bu şahsı tanıyor musun, kimdir?.

Şöyle dedi:

— Hayır, tanımıyorum. Onu hiç görmüş değilim. Çoktanberi, oğlan çocuklarım, benden yoğurtlu aş ve pelte isterler. Ben de, fakir bir kimseyim; hamallık ediyorum.

Onlara şöyle dedim:

— Allah-ü Taâlâ bana bir şey ihsan ederse.. dilediğinizi yaparım..

Bugün, bir dinar kazandım. Onların istediklerini bu bir dinarla aldım. Eve getirdiğim zaman, beni bir uyku bastı; uyumuşum. Uykumda, bana gizliden şöyle bir *ses geldi:*

— Kalk, o pişirdiğini Mescid'e götür. Orada abaya sarılmış kişinin önüne bırak. Biz, bunu onun için yapıyoruz.. Ondan artanı da, oğlan çocuklarına getir..

Uykudan yandığım zaman, oğlan çocuklarım onu yemeleri için getirdiler, fakat ben, rüya dolayısı ile onu buraya alıp geldim.. Sonrası gördüğün gibi..

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Cafer Huldi'ye şöyle sordular:

— İrfan sahipleri kimlerdir?.

Şöyle dedi:

— Onlar, kendileri değildir.. Şayet, kendileri iseler, kendileri değillerdir..

Şeyh'ül-İslâm, Mutez'in kendisine şöyle dediğini anlattı:

— Sofi odur ki, olmaya; şayet olursa sofi olmaz..

Durum, onun dediği gibidir. Fakat bu söz Mutez'in gücü dışında bir sözdür. Bu sözü kimden duyup söylediğini de bilmiyorum.

Bu manada Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Sübhanellah, bundan daha hayranlık veren şeyi kim görmüştür!. Yok olan, bu cihanda var içinde gizli.. İnsan, gönlünün içinde yoluna devam eder..

Derler ki:

— Bu görünen kalıb esas kalıb değildir; gönül içinde gizlenmiş bir şeydir.. Gönül de can içindedir; can dahi o şeyin içinde gizlidir ki: Onunla yaşar ve onunla kalır..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

278. EBU HASAN SOFİ KUŞENCİ

Allah sırrının kudsiyetini artırsın..

Beşinci tabakadaki büyükler arasındadir.

Adı şudur: Ali b. Muhammed b. Sehl..

Horasan'ın seçkinlerinden ve kerem sahibi zatlar arasındadır.

Ebu Osman Hayri'yi görmüştü.

Irak'ta Ebülabbas Ata ve Ceriri ile; Şam'da ise.. Tahir Mukaddesi, Ebu Amr Dımeşki ile sohbet etmişti.

Şibli ile de, nice nice meseleyi konuşmuştu.

Tevhid ilminde ve muamelelerde; yaşadığı vaktin meşayihinin en bilgini idi..

Tarikat yönünden fütüvvette, en güzel hale sahipti..

Fukaraya (dervişlere) karşı güzel huylu ve şefkatli idi.. Onlara bakar ve korurdu..

Hicretin 348. (M. 959.) yılında vefat etti..

Aslen Puşenk'tendir; ama Nişabur'a yerleşmişti..

Sofilerin yolunu çok güzel bilirdi; sevilen seferleri vardır.

Hâsılı: Bu o zattır ki; şöyle ahd etmişti: Her ne zaman ihtilâm olsa, fukara dervişlere bir şeyler vere..

İhtilâm olma hali için şöyle demişti:

Bu iş, ya yenilen lokmada bozukluk olduğundan olur; yahut da düşüncenin doğru olmayışından..

Bir keresinde çölde idi; ihtilâm oldu. Orası tenha idi.. Sözünü yerine getirmek için, iç donunu çıkarıp bir deve dikeni üzerine astı ki: Kim görürse onu oradan ala; böylelikle sözü yerine gele..

* * *

Bu zata, tasavvuftan sordular şöyle dedi:

— Zamanımızda, tasavvuf, sadece bir isim olarak kalmıştır.. Halbuki, daha önce ismi olmayan bir hakikattı..

* * *

Ebu Osman Mağribi şöyle anlattı:

— Zarif kimdir?.

— Diye bu zata sordukları zaman, şöyle dedi:

— Zatında, fiillerinde, huylarında bir rahatlık buluna; kendisinde bir zorlama (yapmacık) hal görülmeye..

* * *

Ebu Bekir Razi demiştir ki:

— Ebu Hasan Kuşenci'nin şöyle dediğini işittim:

— İnsanlar üç bölüktür; şöyleki:

a) V e l î l e r..

Bunların içleri, dışlarından daha güzeldir..

b) Â l i m l e r..

Bunların içleri ve dışları birdir..

c) C a h i l l e r..

Bunların da, dışları içlerinden daha iyidir.. Bunlar, insaf etmezler; başkalarından insaf isterler..

* * *

Demiştir ki:

— Dünyada bir sebebe dayanıp bir karşılık beklemek için seven kimseden daha boşu yoktur..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

279. BENDAR b. HÜSEYİN b. MUHAMMED b. MEHLEB ŞİRAZÎ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Beşinci tabakadaki büyükler arasında sayılır..

Künyesi şudur: Ebu Hüseyin..

Şiraz halkındandı, fakat Ercan'da otururdu; türbesi dahi oradadır..

Usul bilirdi..

Sonra.. bu zatın hakikat ilimleri üzerine üstün bir konuşması vardı..

Şibli'nin talebesidir. Cafer Hiza ile sohbet etmiştir.

Şiblî, bu zatın kadrini üstün bilirdi..

Ebu Abdillah Hafif'in üstadıdır. Çoğu meselelerde, ortak görüşleri vardır.

Hicretin 353. (M. 964.) yılında vefat etmiştir. Aynı sene, Şeyh Ebu Ali Kâtib de vefat etmiştir.

Bu zatı, vefatında Ebu Zer'a-i Taberî yıkamıştır..

* * *

Demiştir ki:

— Arkadaşına şöyle sorman edepten sayılmaz:

— Nereden geliyorsun, ne işten geliyorsun?.

Bu zattan sordular ki:

— Tasavvuf nedir?.

Şöyle dedi:

— Ahde vefalı olmaktır..

Ahde vefa durumunu Şeyh'ül-İslâm şöyle açıkladı:

— Ahde vefa odur ki: Allah için neyi yapmak gönlünden geçerse, onu yapasın..

* * *

Ayyarın biri, bir sofiye şöyle dedi:

— Sizinle aramızdaki fark şudur: Biz, ne söylersek yaparız; siz, gönlünüzden her ne geçerse yaparsınız..

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Bir hatıra, önceden gönüle düşerse.. o Hak'tandır..

* * *

Şeyh Ebu Hasan Cahzam Hemedanî, Bendar Ercanî'nin şöyle dediğini anlattı:

— Yüce Sübhan Hak, kullarından birine kalb marifetinden yana bir şey verirse, o kul dahi onun gereği ile amel etmezse.. Yüce Sübhan Hak, o marifeti o kulundan almaz; aleyhine delil olması için onda bırakır.. yarın kıyamet günü; onunla o kulunun hesabını görür.. Amma, o marifeti artırmaz; artma kapısını bağlar..

Şeyh'ül-İslâm, bu manada şöyle bir açıklama yaptı:

— Her ne şeyde ki bir artma olmaz; o noksandır.. Bu da, sofiye zümresi için zor iştir..

* * *

Bendar demiştir ki:

— Bir kimse, hemen her şeyi, resmen Yüce Hak katına bırakmaz ise.. onun için, bütünüyle ortaya çıkmaz.. Ki o: Yüce Sübhan Hak'tır.. Tüm noksan sıfatlardan münezzehtir.

Allah ondan razı olsun..

---

280. EBU AMR NÜCEYD

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Esas adı şöyle bilinir: İsmail b. Nüceyd b. Ahmed Süllemî..

Bilindiği gibi Süllem, Ara kabilelerinden meşhur bir kabilenin adıdır.

Şeyh Ebu Osman Hayrî'nin ileri gelen arkadaşlarındandır. Onların hepsinden sonra dünyadan gitmiştir.

Vefat tarihi: Hicretin 375. veya 366. (M. 975. veya 976.) yılıdır.

Cüneyd-i Bağdadî'yi görmüştür. Yaşadığı zamanın meşayihinin büyüklerindendir.

Telbis halinde ve nigâhdaşt (hali kapamak ve huzur) babında bu zatın kendisine has bir yolu vardı.

Ezberinde çokça hadis-i şerif vardı. Bu yolda, kendisine güvenilirdi..

Şöyle anlatıldı:

— Ebu Osman, Müslümanları, kâfirlerin saldırma endişesinden kurtarmak için, bendler ve bazı sığınak yerleri yapmak istedi.. Bunun için de para gerekli idi; halktan istedi..

Hiç kimse, bir şey vermedi.. Bundan dolayı, Ebu Osman, sıkıldı.. Gönlü daraldı, mecliste ağladı..

Gece oldu. Ebu Amr, bir kese içinde iki bin akça getirip Ebu Osman'ın önüne bıraktı; ve şöyle dedi:

— Bunları istediğin yere harcayabilirsin..

Ebu Osman, bundan dolayı sevindi ve Ebu Amr için hayır duâ etti..

Sabah oldu; Ebu Osman meclise geldi ve şöyle dedi:

— Ey Erenler, Ebu Amr'e bizim tam güvenimiz vardır. Dün gece, Müslümanların işi için bize iki bin akça getirdi. Allah-ü Taâlâ onu, hayırla mükâfatlandırsın..

Bunu dinleyen Ebu Amr, halk arasından kalktı ve şöyle dedi:

— O akçalar anamın malı idi. Bu işe sarf edilmesine razı olmadı; geri verin ki kendisine götüreyim..

Ebu Osman emretti; keseyi getirip ona geri verdiler..

Akşam olunca, yine o akçaları Ebu Osman'a getirdi ve şöyle dedi:

— N'olur, bu malı öyle sarf ediniz ki; durumu ikimizden başkası bilmeye..

Bunun üzerine Ebu Osman ağladı..

* * *

Demiştir ki:

— Çok sükût vardır ki; konuşmaktan daha yeterlidir..

* * *

Demiştir ki:

— Bir kimseye göre nefsi üstün olursa.. onun dini düşük olur..

* * *

Demiştir ki:

— İyilik tertibi iyilik etmekten hayırlıdır.

* * *

Sordular:

— Kul olan kimseye gerekli olan nedir?.

Söyledi:

— Resulüllah S.A. efendimizin sünnetine göre ibadet etmektir.. Yüce Hakkı mürakabeye devamdır..

* * *

Demiştir ki:

— Yüce Hakkın gayrı ile ünsiyete dalmak vahşettir..

Allah ondan razı olsun..

281. ABDÜLLAH b. MUHAMMED b. ABDİRRAHMAN RAZİ ŞARANİ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Beşinci tabakadan büyükler arasında sayılır..

Künyesi şudur: Ebu Muhammed..

Aslen Rey'dendi.. Ama, Nişabur'da bulunurdu..

Cüneyd-i Bağdadî, Ebu Osman, Muhammed b. Fazl, Rüveym, Semnun, Ebu Ali Cürcani, Muhammed Hamid ve bunların dışında nice meşayih ile sohbet etmiştir.

Ebu Osman'ın arkadaşları arasında büyük sayılırdı; Ebu Osman da kendisini üstün tutardı.

Bu zatın, çok hayret verici riyazet halleri vardı.

Bu sofiye zümresinin ilimlerini bilirdi. Ezberinde hadis-i şerifler vardı; bu babda kendisine güvenilir bir kimse idi..

Hicretin 353. (M. 964.) yılında dünyadan gitmiştir.

* * *

Demiştir ki:

— İrfan sahibi, halka kendisini uydurmak için; Allah-ü Taâlâ'ya ibadet etmez. Zira irfan sahibi, yaratana muvafakat üzere iş yapar..

* * *

Demiştir ki:

— Marifet, Allah-ü Taâlâ ile arasındaki perdeyi yırtar..

* * *

Demiştir ki:

— Dünya odur ki, seninle Allah arasına gerilen perde ola..

* * *

Demiştir ki:

— Şikâyet ve gönül darlığı, marifet azlığından gelir..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

282. EBU HÜSEYİN SEYREVANİ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Esas adı şöyle bilinir: Ali b. Muhammed Seyrevani..

Ebu Hüseyin Seyrevani Sağir'in üstadıdır.

Bu zat, Mağrip Seyrevan'ından olup büyük bir zattır. Fakat Dimyat'ta kalıyordu..

* * *

Şeyh Ebu Said Malini Erbain Meşayihi'nde yazdığına göre : Ebu Hüseyin Seyrevani şöyle demiştir:

— Sehl b. Abdillah Tüsteri şöyle dedi:

— Bir kimse için, duruşunda ve hareketinde zâhirinde uyacağı, sonra batınına döneceği bir imamı olmazsa, o kimse kesiktir.. Yani: Hak'tan alınmıştır..

* * *

Yine demiştir ki:

— Gaybden gelen şeye uyarlık göstermektense, rıza halini elde etmek üstündür.

* * *

Bir keresinde Havas'tan bir tavsiyede bulunmasını istedi; şu tavsiyeyi aldı:

— Fukara dervişlerden ayrılma; hayır onlardadır..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

283. EBU HÜSEYİN KARAFÎ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Esas adı şöyle bilinir: Ali b. Osman Nasr Karafî..

Karafe, Mısır'da bir köyün adıdır.

Derler ki:

— Bu zat, Dimyat'ta bulunurdu..

Ebu Hüseyin Saiğ Deynurî'nin talebesidir.

Yüz on yıl yaşamıştır.

Hicretin 380. (M. 990.) yılında dünyadan gitmiştir.

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Karafî yaşadığı zamanda eşsiz değerde bir zattı; dengi yoktu..

Çok keskin görüşlü idi; halini vaktini bilirdi.. Avam arasında sünnet-i şerife riayeti ile, havas arasında irfan sahibi bilinirdi.. Zatında muvahhid olmuştu; varlık nişanını gizlemişti..

* * *

Şeyh'ül-İslâm, ömrünün sonunda, son gelen meşayih arasından onbir kişiyi tercih etmişti ki, şunlardı: Şeyh Ebülhayr Tinatî, Karafî, Hasrî, Ali Bendar, Sayrafî, Nasrabazî (Nasrabadî), Seyrevanî Sağir, Kassab, Harkanî, Tafî..

* * *

Bir vakitler, Karafî bir gemide muhtesiplik (zaptiyelik veya tahsildarlık) ediyordu. Elini ayağını bağladılar, suya attılar.

Namaz vakti geldiği zaman gördüler ki: Ön safta duruyor, elbisesi bile yaş olmamış..

Bu manada Şeyh'ül-İslâm şöyle bir açıklama yaptı:

— Onun can verdiğini kimse öldüremez. Kaldı ki, bu zat, bir başka canla yaşamaktaydı..

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Seyyidüssadat Karafî dedi ki:

— Şeriat emrine uymayan bir iş, başına geldiği zaman, gerekli olur ki: Onu gizleyesin..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

284. EBU SÜLEYMAN NİLÎ

Allah sırrının kudsiyetini artırsın..

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Ebu Süleyman Nilî, bir gün Karafî'ye geldi; Karafî'nin başından öptü..

Ebu Süleyman çok yaşlı idi; Karafî ona baktı ve şöyle dedi:

— Ya Eba Süleyman, görüyorum ki; kaftanın çok eskimiş.. Ama, iki kaşının arasında hükûmet eserini görüyorum. İki kerpici başının altına koyarsın, bu arada hükûmet edersin..

Aradan yıllar geçti. Bir müddet sofilik ettikten sonra, kendisini Mağrib bölgesine hâkim tayin ettiler.

Şu da, Karafî'nin bir başka kerametidir:

Ebu Bekir Dukkî bir keresinde Karafî'nin yanına geldi.. Karafî ona şöyle dedi:

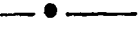
— Ya Eba Bekir, bu dünya sarayında, senin çok fazla mücerred yaşadığın anlatılıyor. Ama, ben seni, iki beşik arasında görüyorum.

Bu sözün üzerinden çok zaman geçmedi; Ebu Bekir bir kadınla evlendi. Bundan, iki oğlan çocuğu oldu..

İki beşik arasında oturup Karafî'nin sözünü düşünürdü..

Karafî'nin feraset işinde, şaşılacak halleri çoktur.

Allah ondan razı olsun..

285. EBU SÜLEYMAN HAVAS MAĞRİBÎ

Allah-ü Taâlâ pâk sırrının kudsiyetini artırsın..

Bu zat, sofiye tayfası arasında sayılır..

Ebülhayr'ın akranından olup Dımeşk'te vefat etmiştir..

Kendisi Mağrib meşayihindendir..

* * *

Şöyle bir hali anlatıldı:

— Vaktin birinde, merkebe binip ılgın ağaçları arasında gidiyordu.

Merkebini bir köpek ısırınca merkebi büküldü.. Kendisinin ayağı bir ılgın ağacına dokundu, yaralandı. Merkebinin başına bir ağaç dokundu.

Bunun üzerine merkebi, yüzünü ona çevirip açık bir dille şöyle dedi:

— Kendi kafanı yorup, bu vuruşları kendin yaptığını sanırsın.. Böylece nefsin muradını yerine getirirsin.. Halbuki hakikatta, yapan başka, sen kendini aldatmaktan başka bir şey yapmıyorsun..

Allah ondan razı olsun..

---

286. EBÜLKASIM NASRABADÎ (NASRABAZÎ)

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Beşinci tabakadaki büyükler arasında sayılır..

Adı şudur: İbrâhim b. Muhammed b. Mahmuye..

Doğduğu yer ve makamı Nişabur idi..

İşaretleri, hakikatleri dile getirme yönü ile tasavvuf ehlinin şeyhi idi..

Çeşitli ilimleri bilirdi..

Resulüllah S.A. efendimizin sünnetlerini ezber işinde, tarih ilminde, hakikatları bilmekte İbrahim Şeybanî'nin talebesidir.

Şiblî'yi ve Vasıtî'yi görmüştü. Ebu Ali Ruzbarî (Rudbarî), Mürtaiş, Ebu Bekir Tahir Ebherî ve daha başkaları ile sohbet etmiştir.

Ömrünü Mekke-i Mükerreme'de geçirmiştir.

Ebu Osman Mağribî bu zatı karşılamaya gelip latife yollu şöyle demiştir:

— Mekke senin yerin değildir..

Kendisi de ona şöyle dedi:

— Belki de senin yerin değildir; asıl benim yerimdir..

Bunun üzerinden çok geçmedi; bir sebepten dolayı Ebu Osman Nişabur'a geldi ve orada vefat etti.. Nasrabazî ise.. Mekke-i Mükerreme'de mücavir olarak kaldı.. Hicretin, 372. (M. 982.) yılında dünyadan gitti..

* * *

Nasrabazî'nin oğlu İsmail, babasının kendisine şöyle dediğini bana anlattı:

— Yüce Hakkın sonsuz yollarında, sana bir yol açılırsa.. bunun yanında ne cennete bak; ne de cehenneme.. Bunları hatırına dahi getirme..

Bu halden döndüğün zaman da, Allah-ü Taâlâ'nın büyük kıldığını büyük bil..

* * *

Demiştir ki:

— İyiliğe, ihsana rağbet gösterenin değeri yoktur. Ama, onları verene rağbet gösteren pek değerlidir.

Allah ondan razı olsun..

---

287. EBU BEKİR RAZÎ BECELÎ

Allah ruhunu mukaddes eylesin..

Esas adı şudur: Muhammed b. Abdillah Razî.. Fakat Nişabur'da otururdu..

Horasan meşayihinin büyükleri arasında sayılır..

Meşayih görmekten yana nasipli idi..

Ebu Abdirrahman Süllemî'nin üstadıdır. Kendi tarihini onun tarihi üzerine tamamlamıştır.

Ebu Bekir Bikendî'nin de talebesidir.

* * *

Bu zat hakkında, Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Bulunduğu durum çok büyüktü.. Yani: Vakit itibarı ile.. Kabulü de çoktu..

Nişabur'da bir oğlan çocuğu yüzünden iptilâya uğradı; bu sebeple kendisini itham eden halk hücum etti..

Ancak, sonunda bildiler ki: Durum, duyduklarının aksine imiş.. Tekrar huzuruna gelip kendisini makbul saydılar..

Bir gün, camide oturmuştu. Şeyh Ali Bendar Sayrafi üstteki manayı kastla kendisine şöyle dedi:

— Bu hal neydi başına geldi; neden oldu?.

Şöyle anlattı:

— Ey pir, bir kimseye; İbrahim'in azmi, Musa'nın sıdkı ve yakini, İsa'nın temizliği, Resulüllah S.A. efendimiz Ahmed'in sabrı tahammülü verilse de Yüce Hakkın korumasında olmasa.. fitne yeli estiği zaman, hepsini toz eder.. İnsan da, o hal içinde şaşar kalır..

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Bir kimse, Ebu Bekir Razi'ye şöyle sordu:

— Semağ hakkında ne dersin?.

Şöyle dedi:

— Onda fitne karışıktır; çalgı tahriki vardır.. Kendini fitneden sakla..

O şahıs tekrar şöyle dedi:

— Meşayih bu işi yapmadı mı?.

Bunun üzerine şöyle dedi:

— Ey baba dostu, o halde senin durumun da, onların durumu gibi ise.. sen de onlar gibi yap..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

288. EBU BEKİR FALİZBANÎ

Allah sırrının kudsiyetini artırsın..

Bu zat, Buhara'dandır; büyüktü..

Cüneyd-i Bağdadî'yi görmüş ve çok yaşamıştı..

* * *

Şeyh'ül-İslâm, Şeyh Amu'nun kendisine şöyle dediğini anlattı:

— Hicretin 370. (M. 980.) yılında; Ebu Bekir Falizbanî'yi ziyaret etmek için Buhara'ya gittim.. Onu aradım buldum..

Tek kapılı bir evi vardı. Kendisi orada oluyordu. İçeri girdim; selâm verdim.

— O t u r..

Deyince oturdum..

Bir sofra kurdu.. İçinde şunlar vardı: Ekmek, ceviz, tuz..

Karnım açtı.. Elimi uzatıp yemeğe başladım. Yediğim sırada, ona baktım: Ağlıyordu.. Hemen elimi yemekten çektim.. Şöyle dedi:

— Yemeye devam et; ben sevincimden ağlıyorum..

Daha sonra, Cüneyd-i Bağdadî'nin şöyle dediğini anlattı:

— Öyle bir zaman gelecek ki; bir yerde yan yana iki oda olsa, bu sözler birinde konuşulup birinde konuşulmasa; konuşulmayan odadan konuşulan odaya hiç kimse geçmeyecek..

Sonra şöyle dedi:

— Görüyorum ki; şimdi bu iş için, Buhra'ya bir kimse geldi..

Demek ki, henüz bu işin üstünlüğü biliniyor..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

289. EBU HÜSEYİN HASRÎ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Beşinci tabakadaki büyükler arasındadır.

Adı şöyledir: Ali b. İbrahim Basrî..

Aslen Basra'lı idi, ama Bağdad'da otururdu..
Irak'ın şeyhi idi..

* * *

Şeyh Süllemî şöyle dedi:

— Meşayihten bir kimseyi gördüm; halde ondan kâmili, dilde ondan tatlısı, sözde ondan büyüğü yoktur..

Halin ve durumun dili idi.. Meşayih arasında eşi bulunmaz bir zattı.. Bilhassa tevhid ilmi üzerine..

Hiç kimse, tevhid şanında onun gibi söz edemezdi..

Hanbeli mezhebine mensuptu..

* * *

Şeyh'ül-İslâm dedi ki:

— Bu zat, Şibli'nin talebesidir.. Şibli'nin bundan başka talebesi de yoktur.

Onun sözünü dinleyenler çoktu. Ondan çokları söz dinlemiştir. Ne var ki, bu manadaki sözü, yani: Şibli'nin ilim mirasını bu zat yemiştir.. Kendisinin de Şiblî dışında bir üstadı yoktur.

Şibli'nin işi için çok önem verirdi.. Ve.. Şibli bu zata şöyle derdi:

— Sen de, benim gibi, sırların ve marifetlerin divanesisin. Seninle aramda, ezelî sayılan bir ülfet var..

* * *

Hasrî ile, Ebu Abdillah Hafif, birbirine benzerdi.

Ebu Abdillah, zuhur işinde üstündü; Hasrî ise.. batın işlerinde daha üstündü..

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Şeyh Amu, Hasrî'yi görmemişti.. Çünkü, Şeyh Amu şöyle anlatmıştır:

— Ben Hasrî'yi görmedim.

Hicretin 371. (M. 981.) yılında Mekke-i Mükerreme'ye gittim.

Geri dönüp de, Hasrî'yi ve Ebu Abdillah Hafif'i ziyaret etmek istedim. Hemen o yılda Mekke-i Mükerreme'ye şu haber geldi:

— Hasrî Bağdad'da, Ebu Abdillah Hafif Şiraz'da dünyadan gitti..

Hasrî (Ks.) o senenin zilhicce ayının bir cuma gününde vefat etti.

* * *

Demiştir ki:

— Sofî sıfatlı olan bir kimse; ıstırap zamanında mustarip, karar zamanı da kararlı olup da olduğu yerde duramaz..

Sofi üezrine bir başka cümlesi de şöyledir:

— Sofi yok olduktan sonra var olamaz; var olduktan sonra da yok olamaz..

* * *

Bir seher vaktinde münacaat edip şöyle yalvardım:

— Allahım, benden razı mısın, ben senden razıyım?.

Bana şu nida geldi:

— Ey yalancı, şayet benden razı olsaydın, benim rızamı taleb ederdin..

* * *

Dediler ki:

— Bize bir tavsiyede bulun..

Şöyle dedi:

— İlk başta yalnızlığa alışmalısınız. Sonra, maarif manalarını almak için meşayihi ziyaret etmelisiniz. Bundan sonra, dünyanın gelip geçici işlerini bir yana atıp teklik üzerine durmalısınız..

* * *

Demiştir ki:

— Her ne zaman benim halim vaktim daralacak olsa.. hiç bir şeyden hoşluk ve rahatlık istemem..

Ancak, geçmiş zamanlarda kedersiz, safa içinde geçen günleri, sevgi demlerini hatırlarım; onlardan hoşluk ve rahatlık bulurum..

Sonra şu beyti okudu:

Asır ekler perişanlığıma perişanlık;
Zaman içinde ihsana olursa bağlılık..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

290. EBU HÜSEYİN SEM'UN

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Bu zatın esas adı şöyle bilinir: Muhammed b. İsmail, b. Sem'un..

Bu zata:

— Natık-ı Hikmet (Hikmet konuşan)..

Lakabını vermişlerdi..

Bağdad meşayihindendi.. Bunların ilminde dili açık, açıklamaları da güzeldi..

Orada müzekkirlik ederdi.. (Dervişlere zikrettiren veya vaiz)..

* * *

Şibli'nin hadimi Ebu Bekir İsfehani demiştir ki:

— Bir cuma günü, camide Şibli'nin huzurunda oturuyordum. O zaman, Ebu Hüseyin Sem'un küçük bir oğlan çocuğu idi.

Geldiği zaman, başında çok süslü bir külâh vardı. Yanımızdan geçti; selâm vermedi. Şiblî onun ardından bakıp şöyle dedi:

— Ey Ebu Bekir, biliyor musun, Allah-ü Taâlâ'nın bu çocukta nekadar saklı hazineleri var!.

* * *

Bu sofiye tayfasından biri şöyle dedi:

— İbn-i Sem'un'un meclisindeydim.. Bu sofiye tayfasından biri, minberin basamağı üzerinde oturmuştu; aniden kendisini uyku bastırdı, uyudu..

Bunun üzerine, İbn-i Sem'un vaaz konuşmasını kesti.. Taa, o kimse uykudan uyanıncaya kadar bekledi.. Uyandıktan sonra, İbn-i Sem'un ona sordu:

— Resulüllah S.A. efendimizi rüyanda gördün mü?.

O kimse dedi ki:

— Evet, gördüm..

Bunun üzerine şöyle dedi:

— Benim sözü bırakmam da bunun içindi.. Ta ki, senin uykunu bozmayam; sen de o güzel halden kopmayasın..

* * *

Bir gün, kendisine şöyle dediler:

— Sen, insanları zühde ve gani gönüllü olup dünyayı bırakmaya çağırırsın.. Ama kendin, güzel güzel elbiseler giyersin; güzel güzel yemekler yersin.. Bunun aslı nedir?.

Dedi ki:

— Ne zaman ki, sizin haliniz, Allah-ü Taâlâ ile nasıl olunması gerekli ise.. öyle olur ise.. bundan sonra, elbisenin güzelliği, yemek işlerinin nezafeti zarar vermez..

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Ebu Hüseyin Sem'un'la iyi değilim. Çünkü, üstadım Hasrî'yi incitir durur.. Her kim, üstadını incitirse, sen de ondan incinmelisin.. Şayet incinmezsen, köpek senden iyidir.

Daha sonra şöyle dedi:

— İbn-i Sem'un söz sahibi idi.. Hasrî ise.. dert ehli idi..

* * *

Nefahat'ül-Üns Min Hazarat'il-Kudüs - F./32

İbn-i Sem'un demiştir ki:

— Hangi söz, zikirden boş olursa, o boş bir sözdür. Hangi sükût, fikirden yana boş olursa, o bir yanılmadır. Hangi bakış da, ibret almaktan yana boş olursa, bir oyalanmadır.

* * *

İbn-i Sem'un, hicretin 386. veya 387. (M. 996. veya 997.) yılında vefat etti. Onu, kendi sarayına gömdüler.. Otuz dokuz sene sonra istediler ki: Onu alıp mezarlığa defnedeler.. Nasıl bırakmışlarsa öyle buldular.. Taze ve latif bir halde idi.. Hiçbir bozulma ve değişme durumu yoktu..

Allah ondan razı olsun..

291.-292. EBU NASR HABBAZ - EBU HÜSEYİN SUHAN AJEN

Allah-ü Taâlâ, her ikisinin de sırlarının kudsiyetini artırsın..

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Kâzeregâh meşayihinden iki kişi eskidir.

Onlardan bir tanesi: Ebu Nasr Habbaz'dır..

Bu, büyük bir zattır. Bunun talebelerinden bir zümre hacca gitti. Yolda, Hasrî'yi de ziyaret ettiler.. Hasrî, onlara şöyle dedi:

— Şayet bir şey (kaside) okuyabilirseniz, okuyun.

Aralarından biri, yüksek sesle okumaya başladı.. Hasrî ise.. semağa kalkıp kararsız kaldı.. Sonra döndü ve onlara şöyle dedi:

— Bu yıl, size hac yolu yoktur; geri dönün..

Daha sonra sordu:

— Siz Herat'ın falan dağında Ebu Nasr Habbaz'ın talebeleri değil misiniz?.

— Ö y l e d i r..

Dedikleri zaman, şöyle anlattı:

— Ondan izin almadan yola çıkmışsınız.. Geri dönün, yine onun yanına gidin.

Onlardan her kim geri döndüyse.. selâmetle gelip kurtuldu.. Geri dönmeyip hacca gidenler ise.. bir yerde zehirlenip yandı; Arafat'a çıkamadı..

Kâzregâh meşayihinin büyüklerinden diğeri ise.. Ebu Hasan Suhan Ajen'dir.

Bizim cami mescidinde otururken, Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Onun talebesi bana şöyle anlattı:

— Bizim pirimiz, ramazan ayının son gecesinde secde ederdi ve sabaha kadar ağlar; şöyle yalvarırdı:

— Allahım, senin için tuttuğum orucun, ettiğim haccın, kıldığım namazın, okuduğum Kur'an'ın cümlesinden tevbe eyledim.. Beni karşılıksız bağışlayıp kabul buyur..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

293. ŞEYH AHMED HARANÎ

Allah-ü Taâlâ, pâk sırrının kudsiyetini artırsın..

Bu, öyle bir zattır ki; bir sofralık yemekle Mekke-i Mükerreme'de otuz gün mücavir olarak kaldı.. Yerinden kalktığı zaman, o yemekler olduğu gibi duruyordu..

* * *

Bu zat, Ebu Hasan Mutemer'in kendisine şöyle dediğini anlattı:

— Hasrî ile oturmuştum. Bir kimse ona şöyle dedi:

— Bana bir tavsiyede bulun..

Şu tavsiyede bulundu:

— Gayretini teke yönelt..

Cühem Rakkî de oradaydı, şöyle dedi:

— Ey Şeyh, onu uzağa attın..

Bunun üzerine şöyle dedi:

— Bana nasıl ölçtülerse, öyle ölçerim.

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

294. CÜHEM RAKKÎ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Bu yola giren gençlerin ve şeyhlerin son gelenleri arasındadır.

Kendisi özü sözü doğru fukara arasında olup semağa düşkün olanlardandır..

Semağ halinde hayran olup kalırdı..

İki mescid arasında vefat etti..

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Cühem Rakkî, hamamda idi.. Kendisi dışarı çıktı; orada bulunan halka da:

— Dışarı çıkın..
Deyince çıktılar; hamam yıkıldı..

* * *

Bir gün, onun yanında şahsın biri, zorlama ile raks ediyordu..
Yerinden kalktı; başını o şahsın iki ayağı arasına koyup kaldırdı ve bu duvardan öbür duvara vurup aklını götürdü..
Allah ondan razı olsun..

———— • ————

295. EBU HASAN ERMEVÎ
Allah sırrının kudsiyetini artırsın..

Bu sofiye zümresi arasında büyük sayılırdı.
Hasrî'nin, Ebu Abdillah Ruzbarî'nin, İbn-i Hafif'in zamanında yaşadı.. Bunların hepsi de zamanın şeyhi idi..
O vakit, bu zat Ermiye'de bulunuyordu; kabri de oradadır.

* * *

Sordular:
— V e f a n e d i r?.
Şöyle dedi:
— Kendisinden döndüğün şeye bir daha başvurmayasın..
Dediler ki:
— Bu herkesin bildiği ve yaptığı şeydir; vefanın has yüzü nedir?.
Şöyle dedi:
— Ne için geldiğini bilmendir..
Allah ondan razı olsun..

———— • ————

296. EBU ABDİLLAH HAFİF ŞİRAZÎ
Allah-ü Taâlâ pâk sırrının kudsiyetini artırsın..

Adı şudur: Muhammed b. Hafif Esfekşar Dabî..
Kendisi Şiraz'dan; babası, Nişabur'dandı.. Vaktinde, Şeyhler şeyhi idi.. Ayrıca, kendisine:
— Şeyh'ül-İslâm..
Derlerdi..
Şeyh Ebu Talib Hazreç Bağdadî'nin talebesidir.
Rüveym'i görmüştü..
Kitanî, Yusûf b. Hüseyin Razî, Ebu Hüseyin Müzeyyen, Ebu

Hüseyin Dırac, Tahir Mukaddesi, Ebu Amr Dımeşki ve daha başkaları ile sohbet etmiştir.

Meşayih yüzü görmekten yana nasipli idi..

Hem zâhir ilimleri, hem de batın ilimleri bilirdi..

* * *

Şeyh'ül-İslâm, şöyle dedi:

— Hiç kimsenin, bunun kadar tasnif ettiği eseri yoktur; bunun yazdığı çoktur.

* * *

İtikadı temiz, hali tavrı pek yüksekti..

Mezhebi Şafii idi..

Hicretin 331. (M. 942.) yılında dünyadan gitti.

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Bu zattan iki söz aklımdadır.. Onları anlatsalar, yararlı olur..

Bir tanesi:

— Tasavvuf nedir?.

Diye sordukları soruya verdiği şu cevaptır:

— Gaflet zamanında, Yüce Allah'ın varlığını bulmaktır..

Diğeri de, yine kendisine sorulan:

— Abdüllah Istaharî neden av köpekleri ile sahraya gider ve güzel elbiseler giyer?.

Şeklindeki soruya verdiği şu cevabıdır:

— Bir lahza olsa da, üzerindeki ağırlığı atıp nefes alabilmektir..

Şeyh'ül-İslâm, bu manayı açıklayıp şöyle dedi:

— Varlık halinde lezzet yoktur. Varlık hali, perişanlık, düşkünlük, tökezlemektir.. Onda insanın, amel işlemesi ve bazı işleri yapması için duyguları kalır..

Daha sonra şu şiirini okudu:

İsterim ki, unutayım o yarı;
Görünür baktığımda didarı..

* * *

Şeyh Ebu Abdillah Hafif şöyle anlattı:

— Bir gün, bana bir kadın geldi ve şöyle dedi:

— Falan yerde bir kadın var; Şiraz bölgesinin büyüklerindendir.. Şeyh'ten bir şey sormak ister; fakat buraya gelecek durumda değildir.

Şeyh şöyle dedi:

— O halde ben onun yanına gideyim..

O kadın şöyle anlattı:

— Bizi şaşırtan bir vaka oldu. Şöyleki:

Aramızda bir oğlan çocuğu vardı. Gündüzleri yemek yemezdi; hiç kimse ile de konuşmazdı. Hep çıkıp koyun otlatmaya giderdi.. Koyunları da bir tarafa yayar; kendisi beri yanda namazla meşgul olurdu..

Bugünlerde hasta oldu.. Onun için, kabile dışarıda bir yerde görgelik yaptı. Orada yatıyordu..

Yine bir gün, öğle vaktinde, kabilenin büyükleri işlerini yapmaya gitmişlerdi. Aniden gördük ki: O oğlan çocuğu, yerden yukarıya kalkmış, havada değirmen taşı gibi dönüyor!.

Anası, onun bu halini görünce, kendisini tutmaya gitti; ama erişemedi..

O çocuk, gittikçe yukarıya çıkıp yükseldi.. Biz ona bakıp durduk. Sonunda gözümüzden kayboldu..

Kabilenin büyüklerine haber verdik; hemen her tarafa adam saldık.. Şunun için ki: Eğer dağlara ve derelere düşüp kalmışsa onu bulalar..

Ne var ki, ondan hiç bir haber alamadık..

Şeyh şöyle dedi:

— O kadının anlattıklarını düşünüyordum; o da sanıyordu ki: Anlattıklarına inanmıyorum..

Bunun üzerine, bir cemaatı çağırdı; onlar da gelip bu duruma şahitlik ettiler.

O mecliste, bir şahıs vardı, şöyle dedi:

— Ey Şeyh, hiç böyle bir şey olur mu?.

Şeyh şöyle dedi:

— Ey cahil, burada bir kimse var ki; o mananın hâsıl olduğunu görüyor..

* * *

Şeyh Ebu Abdillah Hafif, bir başka hikâyesini şöyle anlattı:

— Horasan'da, gençten delikanlı bir çocuk hacılara arkadaş oldu.. Şiraz'a geldiği vakit hastalandı. Yanımızda salihlerden biri vardı. Onun kadını dahi, salihattan biri idi.. O genç delikanlıyı onun evine yolladık; ta ki, orada hizmetini görüp bakalar.

O salih kişi bir gün aniden geldi.. Rengi değişmişti..

Şöyle dedi:

— Allah ecrinizi artırsın; o çocuk kalkmadı..

Dedik ki:

— Senin rengin neden değişti?.

Şöyle anlattı:

— Dün gece o çocuk bize şöyle dedi:

— Bu gece yanımdan gitmeyin; benim işim tamamdır..

Bunun üzerine kadınıma şöyle dedim:

— Gecenin ilkini sen bekle; ondan sonra da beni uyandır, beklerim..

Sıra bana geldi; seher vaktine kadar onun durumunu gözettim. sonra beni uuyku bastırdı, uyumuşum. Aniden biri bana şöyle seslendi:

— Uyuyor musun?. Halbuki Hak Taâlâ senin sarayına nüzul etmiştir..

Titreyerek uyandım; evimde hareket sesleri ve büyük bir aydınlık vardı.. O çocuk da son nefesini vermek üzere idi. Onun gözünü bağladım; elini ayağını uzattım. Hemen ruhunu teslim etti..

Şeyh diyor ki:

— O şahsa, dedim ki:

— Bunu kimseye söyleme..

Daha sonra onun teçhizi ve tekfini ile meşgul olduk..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

297. EBU HAYR MALİKÎ

Allah-ü Taâlâ pâk sırrının kudsiyetini artırsın..

Esas adı şudur: Bendar b. Yakub Malikî..

Meşayihin büyüklerindendir.

İlim çeşitlerini özünde toplamıştı.

* * *

Şeyh Ebu Abdillah Hafif demiştir ki:

— Gençliğimde, savm-i visal orucu tutardım.. Yani: Oruç açmadan ertesi günün orucunu tutmaya niyetlenirdim. Geceleri de cami mescidinde bulunurdum. Oraya benim için bir kandil koyarlardı.

Bir gece yağmur yağmıştı; kandil söndü.. Bu sırada, dışarıdan bir kimse de mescidin kapısını çalmaya başladı..

Hizmetçi cevap vermedi; huzursuz oldum. Sonunda gidip mescidin kapısını açtım. Gördüm ki: Gelen Ebu Hayr Malikî..

İçeri girip oturdu; onun heybeti ile doldum..

Mendilini yere koyup açtı; içinde yiyecek vardı. Bana şöyle dedi:

— Yemeye başla.. Evimde idim; bu yemeği önüme getirdiler. Yemeğe gücüm yetmedi.. hatırımdan geçtin; geldim..

Onun heybetinden, kendisine:

— Ben savm-i visal onrucu tutuyorum..

Diyemedim. Onunla birlikte o yemekten bir miktar yedim. Yemeği bitirdikten sonra şöyle dedim:

— Ey Şeyh, bir şey sormak istiyorum..

— S o r..

Deyince, şöyle sordum:

— Allah-ü Taâlâ ile yaşama hali ne zaman temize çıkar?.

Şu cevabı verdi:

— Muhalefet durumu ortadan kalktığı zaman..

Bu cevap, benim tuhafıma gitti. Sabah oldu, bu cevabı meşayihe söyledim; onlar da şaşırdılar.. Dediler ki:

— Bu sözü, ondan işitmek dileriz..

Bunun üzerine, gidip ondan sordular, şöyle dedi:

— Gece olup bitenler, gündüz anlatılmaz..

Ve.. gece söylediğini gündüz anlatmadı..

Allah ondan razı olsun..

———•———

298. EBU BEKİR ŞARANÎ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Şeyh Ebu Abdillah Hafif demiştir ki:

— Dünyayı bir yana atan zahidler arasında; Ebu Bekir Şa'rani'den daha özü sözü doğru olanı görmedim..

Kendisi, İstahar'da bulnuyordu. Onun ziyaretine gittim ve o gece beraber kaldık. Bana şöyle dedi:

— Ey Abdüllah, bu gece senin sohbetin bereketine yemek yapıp yemeği isteriz..

Bunun üzerine kalktı.. Bir çömleği vardı. Onu ateş üzerine koydu. Bir parça kuru bastırması da vardı.. Çömleğe koyup üzerine bir mikdar su kattı. Bir mikdar da tuz kattı; kaynattı.

O tekkede, kendisi ile kalan bir başkası daha vardı; ona şöyle dedi:

— Birkaç parça ekmek var mı?.

O kimse:

— V a r..

Dedikten sonra, birkaç parça ekmek getirdi. Onu tirit yaptı.. O pişirdiği sulu yemekten üzerine döktü.. Bana şöyle dedi:

— Y e..

— Ben, onun ekmek kısmından yiyordum; şöyle dedi:

— Etinden de ye..

Bana vermek için o etten bir parça aldı; şöyle dedim:

— İstemem.. Şayet sen, falan falan yemeği istersen, yarın olacaktır. Şehre gidelim; onların hepsini senin için alalım..

Sabah oldu; şehre vardım. Fukara dervişler toplandılar ve yemek hazırladılar. Onların hazırladığından bir mikdar aldım; Ebu Bekir Şa'ranî'nin yanına gittim.

Sordu:

— Söyle, neler ettin?.

Devam etti:

— Henüz yemek yemedim; senden istediğim odur ki: Benimle yemek yiyesin..

Bundan sonra o yemekten yedik; sonra Şiraz'a doğru yola çıktım..

Allah ondan razı olsun..

299. EBU MUHAMMED ATAYİDÎ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Bu zat, Ebu Abdillah Hafif'in üstadlarından biridir.

* * *

Ebu Abdillah Hafif demiştir ki:

— Hakikatı elde etmeye çalışan, hakiki bir kazanç elde eden Ebu Muhammed Atayidî gibi bir kimseyi hiç görmedim..

Her gün, yarım danik kazanırdı; gıdası da bu yoldan olurdu..

İki habbelik kepek alırdı; ondan iki ekmek yapardı. Biri ile oruç açardı; kalanını da sadaka olarak dağıtırdı..

* * *

Ebu Abdillah Hafif, bir başka hikâyesini şöyle anlattı:

— Yine bir gün, onun huzuruna gittim. Önünde bir cüz vardı; fareler parçalamıştı..

Sordum:

— Bu nedir?.

Diye, şöyle anlattı:

— Bunu fareler yırtmış; farelerden huzurum kalmadı.. Geceleri, başımın üstünden ve yüzümden koşup gidiyorlar..

Dedim ki:

— Neden lâmba yakmıyorsun?.

Dedi ki:

— Kırk yıldır, lâmba yakmadan dururum; onun hesabını vermekten korkarım.. Lâmba yakmak için nice nice şeyler gerek.. Onlardan her birinin hesabı vardır.

Allah ondan razı olsun..

———•———

300. C A F E R H İ Z A

Allah-ü Taâlâ, sırrının kudsiyetini artırsın..

Künyesi şudur: Ebu Muhammed..

Cüneyd-i Bağdadi'nin tabakasından olanlarla ve Cüneyd-i Bağdadi ile sohbet etmiştir..

Şibli, bu zatın menkıbelerini anlatırdı ve onun faziletine kaildi..

* * *

Bendar b. Hüseyin'in şöyle dediği anlatılmıştır:

— Hal itibarı ile, Cafer Hiza'dan daha kâmilini görmedim..

Yine Bendar, şöyle anlattı:

— Cafer Hiza, ölüm döşeğinde idi. Sofilerin kılığına giren biri geldi. Cafer şöyle dedi:

— Bu sofiye tayfasının içleri bozuldu; onun için dışlarını düzeltirler..

* * *

Hicretin 341. (M. 952.) yılında vefat etti. Kabri, Şiraz'dadır..

* * *

Şeyh Ebu Abdillah Hafif demiştir ki:

— Bir gün, Müemmil Hassas bana şöyle dedi:

Git, gör; Cafer Hiza ne haldedir?.

Onun yanına gidip gördüm ki: Bir sergi üzerinde oturmuş.. Çevresine yastıkları konmuş, arkasında Şiraz işi bir elbise var.. Başında da takye.. Evi de pek güzel..

Selâm verip oturdum; o benim halimi hatırımı, ben de onun halini hatırını sordum..

O anda, içeriye hamal girdi. Mutfak için gerekli şeyleri getirdi.. Kalkıp gitmek istedim; şöyle dedi:

— Otur da bir şeyler yiyelim.

Ancak ben:

— Oruca niyetliyim..

Dedikten sonra, çıkıp gittim.

Müemmil'in yanına geldiğim zaman bana sordu:

— Caferi' nasıl buldun?.

Durumu olduğu gibi anlattım. Elini kaldırdı ve şöyle duâ etti:

— Allahım, bize çokça selâmet ve âfiyet ihsan eyle..

Bunun üzerinden bir süre geçti; yine Müemmil bana şöyle dedi:

— Hele bir git, Cafer'in yanına.. Halini gör, nasıldır?.

Onu aramak için gittiğimde, eski bir eve girdim. Orada Cafer'i sordum, şöyle dediler:

— Kendisi şu odadadır; üç gün olur ki, ne bir şey yedi; ne de bir şey içti..

Oraya girdiğim zaman gördüm ki: Yüzünü toprağa koymuş; üzerinde de eski elbiseler var..

Selâm verdim, başını kaldırdı; gördüm ki: Yüzünün her yanı göz yaşından ıslanmış..

Sordum:

— Halin nedir?.

Şöyle dedi:

— Ey Ebu Abdillah, halimi görüyorsun, ne diyeyim:

Ona şefkat ve lütuf hali gösterdim; bir mikdar sakinleşti..

Oradaki hane halkı bana yemin verdirip şöyle dediler:

— Bu, üç gün, üç gecedir bir şey yemedi.. Belki sen ona bir şey yedirirsin..

Çok gayret ettim; kendisine bir miktar kavut yedirdim..

Bundan sonra, yine Müemmil'in huzuruna geldim. Sordu:

— Cafer'i nasıl gördün?.

Onu gördüğüm gibi söyledim; bu kere de şöyle dedi:

— O, içinde bulunduğu nimetlere karşı çekimser olsaydı; bu hale düşmezdi..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

301. **HİŞAM b. ABADAN**

Allah sırrının kudsiyetini artırsın..

Bu zatın künyesi şudur: Ebu Muhammed..

* * *

Şeyh Ebu Abdillah Hafif şöyle anlattı:

— Hişam b. Abadan, namaza durduğu zaman, kendisini hal ve vecd tutardı..

Şöyle ki: Mihrab'da dururken, ileri geri giderdi..

Bazan olurdu ki: Onun üstün manada kıldığı namazı görmek için Yahudi, Nasara ve Mecusiler toplanır, bakarlardı..

* * *

Şöyle anlatıldı:

— Bu zatın bir koyunu vardı. Onun sütünü sağar içerdi..

Bu koyununu, kendisi sahraya götürüp otlatırdı.

Bu otlatma sırasında bir gün uyuyup kaldı. Uyandığı zaman gördü ki: O koyun, birinin ekinine girmiş.. Hemen o koyunu ekin sahibine götürdü ve şöyle dedi:

— Bu koyun, senin ekininden otlamış; al bu koyuna sahib ol..

Ekin sahibi:

— Ben, buna dair hakkımı sana helâl ediyorum..

Deyince, Hişam şöyle dedi:

— Benim ona ihtiyacım yoktur..

Her nekadar ekin sahibi koyunu vermek için çabaladıysa da, bir sonuç alamadı..

Ve.. Hişam, koyunu ona bırakıp gitti..

* * *

Bu zatın, bir başka durumunu Şeyh Ebu Abdillah Hafif şöyle anlattı:

— Bir gün, Hişam ile bir davette idik.. Davet sahibi, bir kab helva getirdi..

— Bunu ye..

Diyerek Şeyh'in önüne koydu.. Dedik ki:

— Bunda bizim de nasibimiz vardır..

Şöyle dedi:

— Size vermek için bana izin yoktur..

Her nekadar söylediysek de fayda etmedi.. Sonunda onun önünden zorla alıp yedik..

Hişam'a bir keresinde, büyük bir hal geldi.. Dehşete ve hayrete kapıldı; bir yıl namaz kılmadı..

Bunun üzerine, büyükler, kendisini küfürle itham ettiler.. Durumu, cami mescidinin tüm meşayihine erişti..

Bir gün, hepsi toplanıp onun yanına gittiler.. İbn-i Sa'dan Muhdes de onlarla birlikte idi.. Sordu:

— Beni biliyor musun?.

Dedi ki:

— Evet, seni biliyorum; İbn-i Sa'dan'sın..

İbn-i Sa'dan sordu:

— O halde neden namaz kılmazsın, söyle..

Hişam şöyle dedi:

— Bana bir kaç arıza yüz gösterdi ki; namaz kılmaya engel olurlar..

İbn-i Sa'dan sordu:

— Ne gibi?.

Bunun üzerine Hişam sustu; cevap vermedi..

Şeyh Ebu Abdillah Hafif'e sordular:

— Sebep neydi ki; bunca zaman Hişam namaz kılmadı?.

Şöyle anlattı:

— O, daima gaybi mutalaa ederdi.. Kendisine gayb işleri üstün gelir alt ederdi.. Hayret makamına düşer; zâhirî amelleri yapmaktan kalırdı..

Bir gün, cami mescidinin meşayihi toplandılar ve Hişam'ı getirttiler.. Dediler ki:

— Duyduğumuza göre; sen müşahedeye kail imişsin.. Senin, bu duruma tevbe etmen gerekir.. Tevbe etmezsen sana ceza verilecektir..

Hişam şöyle dedi:

— Bana tevbe telkin ediniz..

Telkin ettiler; tevbe eyledi..

Ertesi gün gelip meşayihin karşısında durdu ve şöyle dedi:

— Şahid olun, ben dünkü tevbeden döndüm..

Bunun üzerine meşayih yerinden kalktı; onu ayağından sürüte sürüte dışarı çıkardılar..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

302. EBU MUHRİZ ŞİRAZÎ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Kendisi, Şiraz bölgesindendir; Zünnun-u Mısrî'nın arkadaşlarındandır..

* * *

Şeyh Ebu Abdillah Hafif, Ebu Muhriz'in şöyle dediğini anlattı:

— Nese'den Şiraz'a doğru yola çıktım. Yolda sultanın bağlıları ve etbaı ile yol arkadaşı oldum..

Yolda, onların işlerini ve sözlerini görünce; içimden onların halini kabul etmedim. Onları düşman bildim.. Onlardan ayrılmayı istediğim zaman, birden bağırdılar:

— Kumandanın kemeri kayboldu.. Kumandan, bütün kafileyi aramaya yemin etti..

Hemen hepsini aradılar; yalnız ben kaldım..

Dediler ki:

— Kafileyi tamamen aradık. Hiç kimse kalmadı; yalnız bu şeyh kaldı.. Bunun gibi birini de itham edecek değiliz..

Kumandan şöyle dedi:

— Ben yemin ettim; çaresi yoktur; o da görülsün..

Bunun üzerine kaftanımı kaldırıp o kemeri belimde buldular..

Yeminle dedim ki:

— Vallahi, benim bundan haberim yoktur..

Dediler ki:

— Bu, hırsızlıktan daha kötüdür...

Daha sonra, aralarında şöyle dediler:

— Buna ne etmek gerek?.

Buna göre, her biri bir söz etti.. Sonunda kumandan şöyle dedi:

— Bunu, kafilenin başına koyunuz. Kafilede bulunanlar, bir bir ona gelip ayıplasınlar ve azarlasınlar.. Bundan sonra, onunla yol arkadaşı olmayın, bırakıp gidin..

Öyle ettiler; sonra da beni o yerde bırakıp gittiler..

* * *

Ebu Hafs'ın helâ temizlediği, Ebu Müzahim'in de ona kavuştuğuna dair hikâye, Şeyh Ebu Abdillah Hafif'in makamında, Şeyh Ebu Muhriz'e bağlanmıştır; Şeyh Ebu Müzahim'e değil.. En sağlamını ve en iyisini bilen Allah'tır..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

303. ABDÜRRAHİM ISTAHARÎ

Allah sırrının kudsiyetini artırsın..

Künyesi, Ebu Amr'dır..

Hicaz, Irak, Şam seferi yapmıştı.

Ruveym ile sohbet etmiş; Sehl b. Abdillah Tüsterî'yi görmüştü..

Bu zatın yolu setr, izhar ve şatarat idi.

Görkemli elbiseler giyerdi.

Köpekleri vardı; onları alıp ava çıkardı.. Gövercin de beslerdi..

Şeyh Ebu Abdillah Hafif şöyle dedi:

— Rüveym'in yanına gittim; bana Abdürrahim Istaharî'nın halinden sordu..

Dedim ki:

— Bu sene dünyadan gitti..

Şöyle dedi:

— Allah-ü Taâlâ ona rahmet eylesin.. Bu sofiye zümresinden pek çoğu ile Likâm dağında sohbet ettik; ondan daha sabırlı kimse görmedim..

Derler ki:

— Bu zat, bir keresinde ava çıkmıştı. Bir kimse de, gizlice peşinden gitti. O kimse şöyle anlattı:

— Abdürrahim Istaharî dağlar arasına gitti. Orada köpeklerini saldı.. Kendisinin büyük bir günlüğü vardı.. Yani: Virdi..

Bundan sonra, durdu ve zikirle meşgul oldu.. O dağın içi, onun sesi ile doldu.

Bu halde öyle sandım ki: Hiç bir taş, ağaç, canavar kalmadı; hepsi onun zikrine katıldı.

Derler ki:

— Onun evinde bir sığır derisi vardı; boynuzları da üzerinde idi..

Yaz gelince, onun boynuzlarından tutar; evinin avlusuna getirirdi.. Kış günleri geldiği zaman, yine evinin içine götürürdü..

Cafer Hiza şöyle anlattı:

— Abdürrahim'i ziyaret için Istahar'a gittim. Sarayının kapısına vardığım zaman, baktım ki: Harab olmuş..

İçeri girince gördüm ki: Bir bucakta oturuyor.. Eskiler giymiş; altında da bir palas var.. Şaşırdım; acıdım..

— N ' o l d u?.

Diye sorduğu zaman, şöyle dedim:

— Vay sana, tanınmayacak hale gelmişsin..

Bunu duyar duymaz, hemen yerinden kalktı; oturduğu yerden aşağı indi ve büyük bir taş getirip damın üzerine çıkardı.. Sonra şöyle dedi:

— Ey kavm, yukarı çık da bu taşı aşağı indirebilirsen indir..

Ben şaşırıp kaldım; daha sonra şöyle dedi:

— Bugün; on yedi gün olur ki: Hiç bir şey yemedim.. Dışarı git; neye gücün yeterse getir. Bana da bir iştah gelirse, seninle yerim..

Dışarı çıktım; pazarda bulduğumdan getirdim; önüne bıraktım.. Ona baktı ve şöyle dedi:

— Sen otur ye, belki bana da yemek iştahı gelir..

Oturdum, iştahla yemeğe başladım..

Getirdiklerimin içinde bir kavun vardı; onu kestim, şöyle dedi:

— Bir parça da bana ver..

Verdim, dişleyip çiğnemeye başladı.. Ama yutmaya gücü yetmedi, ağzında tuttu..

Şöyle dedi:

— Bunu götür, bu kapıyı bağlamışlar..

Babasından kendisine yirmi bin akça miras kalmıştı; ama bunların hepsi halkın zimmetinde idi.. Onlara şöyle dedi:

— On binini bana verin; kalan on binini de size helâl ettim..

On binini getirip kendisine verdiler. Onları bir torbanın içine koydu.

Bir gece, vesveseye kapıldı; çeşitli karışık düşüncelere daldı.. Bir kere şöyle düşündü:

— Bununla ticaret edeyim.. Ondan geleni de fukaraya dağıtayım..

Bir kere de şöyle düşündü:

— Evde dursun; azar azar harcarım..

Bunu da istemedi; gece yarısı o torbayı alıp damın üzerine çıktı.. O paraları avuç avuç etrafa saçtı.. O torbada bir tane dahi kalmadı..

Sabah olduğu zaman, komşuları şöyle dediler:

— Galiba bu gece etrafa para yağmış..

Abdürrahim torbayı silkeledi; içinden yarım akça düştü. Arkadaşlarına şöyle dedi:

— Müjdeler olsun size.. Ekmek ve bakla parası çıktı..

Onlar birbirine şöyle dedi:

— Şu delinin haline bakın. On bin akçayı etrafa saçtı; şimdi yarım akça ile seviniyor!.

* * *

Bir gün, Abdürrahim Abadan'a gitti. Orada yirmi bir gün kaldı.. Orucunu açması için kendisine ne getirdilerse.. sabaha aynen buldular..

Abadan halkı, onun bu durumunu görünce, kendisini sevdiler..

Abdürrahim onların bu sevgisini görünce, oradan ayrılıp Abdüllah Tüsterî'nin ziyaretine gitti. Onunla buluşup:

— Senin misafirinim..

Dedi.. Sehl ona sordu:

— Ne istiyorsun?.

Dedi ki:

— Ekşili aş pişirsinler..

Sehl şöyle dedi:

— Nasıl edelim, bizim arkadaşlar, etli aş yemezler..

Dedi ki:

— Ne bileyim, hele sen benim ziyafetimi yap..

Bunun üzerine, Sehl emretti, ekşili aşı pişirdiler..

Daha sonra:

— Çömleği getirin..

Deyince, getirdiler.. Bu sırada, bir dilenci kapıya gelip Allah için bir şey istedi..

— Bu çömleği aşı ile ona verin..

Dedi; kendisi hiç bir şey yemedi..

İkinci gün, Sehl, yine ona sordu:

— Ne yersin?.

Şöyle dedi:

— Dünkü dediğimden olsun..

Yine aynı yemekten pişirdiler..

Dedi ki:

— O çömleği bana getirin..

Getirdiler.. Sehl'in kölesi, kendisinin haberi olmadan kapıda duruyordu ki: Bir dilenci gelirse, ona engel ola..

Abdürrahim, Sehl'e şöyle dedi:

— Kölene söyle; dilenci gelirse engel olmasın..

Ve.. Sehl, kölesini, dilenciye engel olmaktan aldı..

Yine bir dilenci geldi, bir şey istedi:

— Bu çömleği o dilenciye verin..

Dedi; verdiler..

Üçüncü gün oldu; Sehl, Abdürrahim'e yine:

— Ne yersin?.

Diye sordu.. O da:

— Dünkü dediğimden olsun..

Dedi.. Dediğini yaptılar; dışarı çıktı; hiç bir şey yemedi.. Bu, bir ay sürdü. Bundan sonra, bir kimseyi gördü: Birkaç parça kuru ekmek tutuyordu. Bir su kenarında da, oturmuştu; o suya kuru ekmeğini batırıp batırıp yiyordu..

O kimse; Abdürrahim'i yanına çağırdı; Abdürrahim de onun davetini kabul etti; oturup o yediğinden birlikte yediler..

Allah ondan razı olsun..

---

304. MÜEMMİL HASSAS

Allah-ü Taâlâ ruhunu mukaddes eylesin..

Şiraz meşayihinin büyüklerindendir.

Hicaz'a ve Irak'a sefer yapmıştır.

Tevhid ilminde ve maarifte güzel konuşması vardı. Hal böyle iken, ümmî idi; okumuş yazmış değildi:..

Ali Sehl Isfahanî tarafından Şiraz'a gönderilen meselelere bu zat cevap vermiştir..

Sabah namazını kıldıktan sonra; güneş yükselinceye kadar Kur'an dersi ile meşgul olurdu.. Daha sonra kuşluk namazını kıldıktan sonra dışarı çıkardı..

* * *

Bu sofiye zümresinden biri şöyle anlattı:

— Müemmil Hassas, bir sabah, namazdan çıkıp gittikten sonra; onun peşinden gittim. Evinin kapısına geldiği zaman, ihtiyaç sahiplerinden üç yüz kişiye yakın kimse kapıda toplanmışlardı.

Onların her birini tek tek dinledi; ihtiyaçlarının giderilmesi için arkadaşlarını çevreye yolladı..

Hizmetinde bulunanlara şöyle dedi:

— İş yaptığınız aletleri falan yere bırakınız. O işte ben de size yardım ederim..

Ve.. bütün bu işleri, bir saat içinde bitirdi; ben şaşırdım..

Bana dönüp şöyle dedi:

— Ey oğul, beni sabah mescidde gördün. Sabah mescide geldiğimden, şimdi Allah-ü Taâlâ'yı zikirle meşgul olacağım..

Her ne zaman bir işle meşgul olsaydı; selâma cevaptan başka bir şey söylemezdi; hiç kimse ile de bir şey konuşmazdı..

Derdi ki:

— Ben ücretle tutulmuş bir kimseyim.. Şayet selâmın karşılığını vermek vacib olmasaydı; hiç cevap vermezdim.

* * *

Şeyh Ebu Abdillah Hafif şöyle anlattı:

— Müemmil Hassas Mekke-i Mükerreme'ye geldiği zaman; Ebu Hasan Müzeyyen'in huzuruna çıktı.. Selâm verip oturdu ve şöyle dedi:

— Ey Şeyh, bir sualim var.. Ben acemî bir kimseyim, bana şefkat göster.

Ebülhasan şöyle dedi:

— Kolay olur; suâlini sor..

Müemmil şöyle sordu:

— Fehimler ve anlayışlar, bulmak mertebesine yükselebilir mi?

Ebu Hasan, ona bakıp sordu:

— Neredensin?.

Dedi ki:

— Şiraz'danım..

Tekrar sordu:

— Hangi namla tanınırsın?.

Dedi ki:

— Müemmil, derler..

Bunun üzerine, Ebu Hasan şöyle dedi:

— O oturduğun yerden kalk; orası senin yerin değildir..

Ve.. onu yanına aldı.. Her zaman ona şöyle derdi:

— Sen, acemî ümmî adamsın!.

Ve.. gülümserdi..

Bundan sonra, her kim kendisine bir soru soracak olsa; Müemmil'e sorması için işaret ederdi.. Şöyle derdi:

— Şeyh'ten sorunuz..

Böylece soruların cevabını ona havale ederdi..

* * *

Şeyh Ebu Abdillah Hafif, bir başka hikâyesini şöyle anlattı:

— Hacca niyet ettim; ama o zaman daha küçüktüm.. Müemmil Hassas bana şu tavsiyede bulundu:

— Mevkıfe (Arafat dağındaki durak yerine) gittiğin zaman; Arafat dağının arka tarafına git; evliyayı orada ara.. Onların yeri orasıdır.

Gittim, mevkıfe eriştim. Hemen adamları bırakıp oradan ayrıldım. Tavsiye edilen yere gittim. Orada hiç kimseyi göremediğim için korktum. Geri dönmek istedim; iradem ağır bastı: Biraz daha gittim; bir inişe eriştim. Gördüm ki: Orada on kişi oturuyorlar.. Başlarını da önlerine eğmişler.. Ortalarında da büyük bir şeyh var.. Benim şeyhim Muhammed Ata dahi onlarla beraber.. Beni görünce, şeyhime işaret ettiler. Onların önüne kadar gittim; selâm verdim. Selâmımı aldılar. Şeyhim beni yanına çağırdı.

Oradaki işleri bitince, yürümeye başladılar.. Şeyhime de şöyle dediler:

— Bu çocuğa sahib ol..

Ben şeyhimle, onların şeyhi arasında gidiyordum.. Onun sözünden (SİN) harfi kulağıma geldi. Hatırıma, onun istiğfar ettiği geldi..

Müzdelife'ye gitiğimiz zaman, şeyhim bana şöyle dedi:

— Arkadaşlarına seslen..

Seslendim; cevap verdiler; onların yanına gittim.. O gördüğüm cemaat da Meş'ar-i Haram tarafına gitti. Orada durdular ve namaz kıldılar.. Ben de işimi bitirip onların yanına gittim.

Sonunda sabah namazını kıldılar; kaybolup gittiler. Onları bir daha da görmedim..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

305. ALİ b. ŞELEVİYE

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Şeyh Ebu Abdulah Hafif şöyle anlattı:

— Meşayihten biri ile, Ali b. Şeleviye arasında bazı sözler geçti. Ali b. Şeleviye şöyle dedi:

— Ben bir zat bilirim; kendisi bir dağ başında idi, fakat orada su yoktu. Karşı taraftaki dağda su vardı; kendisi oraya uzaktı.. Oradaki su ile abdest almak istediği zaman, iki dağ birleşti; o zat da adımını sulu dağa attı, orada abdestini alıp namaz kıldı..

* * *

Yine Şeyh Ebu Abdillah Hafif anlattı:

— Ali b. Şeleviye dağlarda ve sahralarda gezerdi; hem de pek çok.. Bu yüzden kürtlerden bir cemaat ona candan sevgi gösterisinde bulunuyordu.. O cemaatın reislerinden çokça kimseler gelip şöyle dediler:

— Her birimizin bir kızı vardır; her birinin de dört bin koyunu vardır. İsteriz ki: O kızları kadınlığa kabul edesin.. O koyunlar da gelip giden dervişlerin ola..

Bunun üzerine, o kızları tek tek, ayrı ayrı nikâhladı..

Bir gün, Müemmil onunla buluşup şöyle dedi:

— Bundan sonra, bize üstünlük etme.. Sen de bizim gibi oldun..

Ali b. Şeleviye şöyle dedi:

— Bu işi ben Allah için yaptım..

Müemmil şöyle dedi:

— Biz de, işimizi Allah için yaparız..

Ali b. Şeleviye şöyle dedi:

— Ben onları üçer talak ile boşadım.. Siz de doğru söylüyorsanız kadınlarınızı boşayınız..

Bunun üzerine, Müemmil şöyle dedi:

— Ey namübarek, talak işinde sünnetin ne olduğunu unuttun; çünkü bir kerede üç talak makruhtur..

Allah ondan razı olsun..

306. EBU BEKİR İSKÂF

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Şeyh Ebu Abdillah Hafif şöyle anlattı:

— Ebu Bekir İskâf, otuz yıl oruç tuttu.

Ölüm halinde iken, bir parça pamuğu su ile ıslattılar ve ağzına götürdüler. Onu kabul etmeyip attı..

Ve.. oruçlu halde dünyadan gitti.

Allah ondan razı olsun..

---

307. EBU DAHHÂK

Allah-ü Taâlâ pâk sırrının kudsiyetini artırsın..

Şeyh Ebu Abdillah Hafif, Ebu Hahhâk'in şöyle dediğini anlattı:

— Evimin damı üzerinde oturmuştum. Şeytanı gördüm; mahalle arasında geziniyordu. Dedim ki:

— Ey Mel'un, burada ne yapıyorsun?.

Hemen ayağını kaldırıp damın üzerine çıktı. Birbirimizle tutuştuk. Ona bir tokat atıp düşürdüm.

Bunun üzerinden nice yıllar geçti. Bana hac seferi çıktı. Dönüşte bir ırmağa geldim. Onun köprüsü yoktu; suyu da çoktu. Geçmeğe gücüm yetmedi..

Böyle dururken, aniden zayıf bir ihtiyar gördüm. Gelip suya girdi. Kendi kendime şöyle dedim:

— Ben, bu ihtiyardan daha zayıf değilim!.

Sonra yerimden kalkıp o ihtiyarın izinden suya girdim.

Suyun ortasına geldiğim zaman, o ihtiyar ayağını ırmağın kenarına attı ve sudan çıktı; ben suyun ortasında kaldım...

Su ağır bastı; beni içine aldı.. Elbisem de ıslandı..

Sonunda Allah-ü Taâlâ bana yardım etti; su, beni bir kenara attı.. Gördüm ki: O ihtiyar, buraya gelmiş, su kenarından bana bakıyor..

Hak Taâlâ kurtuluş ihsan ettikten sonra dışarı çıktım; o ihtiyar bana şöyle dedi:

— Nasıl gördün mü ey Ebu Dahhâk.. Bana bir daha tokat atmaya tevbe ettin mi?.

Allah ondan razı olsun. .

---

308. EBU MUHAMMED HAFFAF

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Şeyh Ebu Abdillah Hafif demiştir ki:

— Ebu Hasan Müzeyyen bize şöyle yazdı:

— Sizin diyarda bir müridiniz vardır; şayet kurtulursa size he-

men cevherler getirecektir..

Bundan muradı, Ebu Muhammed Haffaf idi..

Şunu da anlattı:

— Ebu Muhammed Haffaf, Şiraz meşayihi ile bir yerde oturmuştu. Müşahededen söz edildi. Herkes, kendi haline ve derecesine göre söz etti. Bu arada, Ebu Muhammed susmuştu.. Müemmil Hassas ona şöyle dedi:

— Sen de bir şeyler söyle..

Şöyle dedi:

— Bu babda var olan her büyük sözü siz söylediniz.

Müemmil şöyle dedi:

— Her halde senin de bir söz etmen gerek..

Bunun üzerine şöyle dedi:

— Sizin söylediğiniz ilim sınırı idi; müşahade hakikatı değildi.. Müşahedenin hakikatı odur ki: Perde kalka.. Böylece onu açık açık göresin..

Ona sordular:

— Sen bu sözü, nereden alıp söylüyorsun?. Bu, sana nasıl malum oldu?.

Şöyle anlattı:

— Tabük badiyesinde idim. Çokça sıkıntı ve meşakkat çektim. Münacaat halinde idim. Gördüm ki: Perde açıldı.. Onu açık açık gördüm. Arş üzerinde oturmuştu..

Secde edip şöyle dedim:

— Ey Mevlâm, işte senden yana mekânım ve mevziim..

Oradakiler bu sözü işitir işitmez, sustular.. Müemmil ona şöyle dedi:

— Kalk da, bazı meşayihi gidip ziyaret edelim.. Haffaf kalktı; Müemmil de onun elinden tuttu ve İbn-i Sa'dan Muhaddis'in evine gittiler..

Selâm verdiler; İbn-i Sa'dan onlara tazim etti, güzel karşıladı..

Müemmil şöyle dedi:

— Senden istiyoruz ki; Resulüllah S.A. efendimizin şu hadis-i şerifini ravileri ile anlatasın:

— «Şeytanın yerle sema arası bir yerde arşı vardır; bir kul için fitne düşünürse.. şeytanın bu arşı ona açılır.»

Bunun üzerine, İbn-i Sa'dan ravileri ile üstteki hadis-i şerifi anlattı.

Ebu Muhammed, bu hadis-i şerifi işitince:

— Onu bir daha tekrar eder misin?.

Dedi.. İbn-i Sa'dan tekrar etti..

Bunun üzerine, Ebu Muhammed ağlamaya başladı.. Yerinden

kalktı ve dışarı çıktı.. Nice günler onu görmedim.. Sonra dönüp geldi; kendisine sorduk:

— Bugünlerde neredeydin?.

Şöyle dedi:

— O zamandan beri kıldığım namazı kaza ettim. Çünkü lânetli şeytana tapmışım.

Hiç kurtuluşu yok.. Onu görüp secde ettiğim yere gideceğim; ona lânet edeceğim..

Böyle dedikten sonra çıkıp gitti; bir daha ondan haber alamadık..

Allah ondan razı olsun..

309 - 310. HÜSEYİN b. HAMEVİYE - EBU CAFER AHRAR ISTAHARÎ

Allah-ü Taâlâ her ikisinin de sırrını mukades eylesin..

Şeyh Ebu Abdillah Hafif demiştir ki:

— Hasan b. Hameviye yol arkadaşı, Ebu Cafer Harrar, Istahar'dan bana geldi.

İbn-i Zeydan da bana şöyle dedi:

— Bu gece, onu bizim yanımıza getirmeni istiyorum..

Ben de onu alıp İbn-i Zeydan'ın meclisine götürdüm. Meclis esnasında İbn-i Zeydan Harrar'a şu teklifi yaptı:

— Dilerim ki, hikâyelerinden bir şeyler anlatasın..

Şöyle dedi:

— Benim kendi hikâyem yoktur. Ama dilersen sana, gördüğüm meşayihin hikâyelerinden anlatayım..

İbn-i Zeydan şöyle dedi:

— Benim istediğim de budur..

Bunun üzerine Harrar şöyle anlattı:

— Ben, bir cemaatle Hasan b. Hameveye'nin meclisinde oturmuştum. O, başını önüne eğmişti.. Aniden bir sayha attı. .

O sayha ile, bizim gözümüzden kayboldu.. Biz, birbirimize bakışıp şöyle dedik:

— Biz, bu durumu hiç kimseye anlatmayalım ki, kimseye anlatmasınlar..

Bu iş için, olması ender olan bir hüküm verdiler..

Aradan üç gün geçti; biz onu göremedik; ondan bir haber de işitemedik..

Üç günden sonra gördük ki: Aniden mescidden içeri girdi..

Değişik bir heybet almıştı; bunun için hiç kimse ona söz etmeye mecal bulamadı.

Ben, onunla rahat konuşurdum, latife ederdim.. Şöyle dedim:

— Ey Şeyh, benim bir mikdar taze peynirim vardır, izin verirsen getireyim..

Her zaman, taze peynir onun hoşuna giderdi..

— G e t i r..

Deyince, gittim getirdim. Bir lokma yedi.. Sonra:

— Siz de yiyiniz..

Diye işaret etti..

Ebu Abdillah Hafif dedi ki:

— Onun bu anlatması üzerine, İbn-i Zeydan yüzünü bana çevirip şöyle dedi:

— Hiç şüphe yoktur. Bu kimse, doğru sözlü merttir.. Ama, bu hikâyeye inanmam.. Bir yol söyle ki, inanayım..

Şöyle dedim:

— Ebu Cafer Harrar için bir yatak açın yatsın.. Yol yorgunluğu geçsin..

Yatak serdiler; yatıp uyudu.. Ben, İbn-i Zeydan'la oturdum; durumu açıkladım.. Çok anlattım: sonunda:

— İ n a n d ı m..

Dedi..

Şeyh Ebu Abdillah'a sordular:

— Bu halin aslı nedir?.

Şöyle anlattı:

— O, olduğu yerden bir yere gitmedi.. Lâkin üzerine bir libas örttüler; o libasla gözlerden kayboldu..

Allah ondan razı olsun..

311. ABDÜLLAH KASSAR

Allah-ü Taâlâ pâk sırrının kudsiyetini artırsın..

Şeyh Ebu Abdillah Hafif dedi ki:

— Abdüllah Kassar şöyle anlattı:

— Bir keresinde hacca niyetlenip yola çıktım. Benim durumumu gören Şiraz meşayihi bana şöyle dedi:

— Abdüllah Tüsteri'nin yanına vardığın zaman; ona selâmımızı götür ve şöyle dediğimizi anlat:

— Biz, senin üstünlüğünü itiraf ederiz. Her ne dersen inanırız. Bize gelen habere göre: Arefe günü, konağından dışarı çıkar;

sair hacılarla Arafat durağında hazır olurmuşsun. Şayet bu haber doğru ise.. bize bildir ki: Buna biz de inanalım.

Bundan sonrasını Abdüllah Kassar şöyle anlattı:

— Sehl-i Tüsteri'nin huzuruna çıktım; selâm verdim. Bir izara bürünüp oturmuştu. Önünde ağaçtan yapılma bir nalın vardı. Dalgın idi; bir hayranlık içinde kalmıştı.

Beni bir heybet sardı; ona söz söylemeye gücüm yetmedi. Geçip bir yana oturdum.

Tam bu sırada, bir kadın çıkıp geldi. Şöyle dedi:

— Ey Şeyh, hareket edemez halde kötürüm bir oğlum var. Onu, sana getirdim ki: Duâ edesin..

Sehl şöyle dedi:

— Neden onu, Rabbına götürmezsin?.

Kadın şöyle dedi:

— Sen de, onun katındansın..

Bundan sonra, Sehl, eli ile bana işaret etti. Yerimden kalktım ve onun elini tuttum. Nalınını giyip yola çıktı.. O kadında onun arkasından yürüyordu. Onu Şat kenarına kadar götürdü. Orada, o çocuğu gördü ki: Bir tekne içindedir..

Sehl o çocuğa şöyle dedi:

— Elini bana ver..

Kadın şöyle dedi:

— Onun el vermeğe gücü yetmez ki!.

Sehl o kadına şöyle dedi:

— Sen şöyle dur.

Ve.. o çocuk, Sehl'e elini uzattı. Sonra:

— Ayağa kalk..

Deyince, çocuk ayağa kalktı. Sonra şöyle dedi:

— Abdest al, iki rikât namaz kıl..

Bunu da yaptı..

Bundan sonra Sehl, o kadına şöyle dedi:

— Oğlunun elinden tut..

Ve.. o kadın, oğlunun elinden tuttu; beraber gittiler.

Abdülah Kassar şöyle diyor:

— Bu hali gördükten sonra, bendeki dehşet gitti. Ona açıldım. Meşayihin bana verdiği eliçlik vazifesini yaptım.

Sehl, bir saat kadar başını önüne eğdi; bundan sonra şöyle dedi:

— Ey dost, bu kavm, acaba Allaha' inanırlar mı ki: O dilediğini yapar?.

Dedim ki:

— Evet, öyledir..

Şöyle dedi:

— O halde bu sorular neden?..

Allah ondan razı olsun..

---

312. İBRAHİM MÜTEVEKKİL

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Şeyh Ebu Abdillah Hafif şöyle anlattı:

— Bu sofiye zümresinden biri, bana şöyle anlattı:

— Bir vakitte sahraya çıkmıştım. İbrahim Mütevekkil'i gördüm; elbisesini yıkamış güneşe sermişti.

Ona dedim ki:

— Gel, gidelim de yemek yiyelim..

Gömleğini yaş yaş giydi; benimle geldi.

Bir mikdar yol gittik; yola düşen bir parça it üzümü gördü. Onu aldı; yıkayıp temilzedi; onunla orucunu açıp oturdu..

Sonra, bana şöyle dedi:

— Sen git, bu kadarı bana yeter..

Her nekadar gelmesi için gayret harcadımsa da gelmedi.

* * *

Meşayihten biri, İbrahim Mütevekkil'e şöyle dedi:

— Bu ay, bizim yanımızda iftar etmeni isterim.

Kabul etti.

Bir gece ona şöyle dedi:

— Kalk da sahur yemeği yiyelim..

Kalktı; sonra o kimse şöyle dedi:

— Şu asılı yemek sofrasını indir..

Bunun üzerine, İbrahim Mütevekkil şöyle dedi:

— İşte onu yapamam.. Zira, öyle bir şey, sebepler için harekettir.. Halbuki ben, sebepler için hareket etmem..

Bir gece, o kimse şöyle gördü: İbrahim Mütevekkil, sofrayı önüne açmış yemek yiyor!. Şöyle dedi:

— Hani sen, sebepler için hareket etmeyeceğini söylüyordun!. Bu nedir?.

İbrahim Mütevekkil şöyle dedi:

— Vallahi, ben sebepler için hareket etmedim. Ancak, ayağa kalkmak istedim. Kalkarken, ona başım dokundu, önüme düştü.. Onun için, oturup yiyorum..

Allah ondan razı olsun..

---

313. EBU TALİB HAZREC b. ALİ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Ebu Abdillah b. Hafif demiştir ki:

— Ebu Talib Hazrec, Cüneyd-i Bağdadi'nin arkadaşları arasındadır.

Şiraz'a geldi; iç ağrısı hastalığına tutulmuştu..

Meşayih bana şöyle dedi:

— Onun hizmetini görsen iyi olur..

Onun hizmetine gittim; her gece on altı, on yedi kere kalkardı.

Bir gece oturmuştum; gecenin de çoğu geçmişti. Gözümü uyku bastırdı; ağır bir uykuya dalmışım. Bir kere çağırmış, işitmemişim. Bir daha çağırdığı zaman, yerimden kalktım. Leğeni önüne götürdüm; şöyle dedi:

— Kendin gibi bir mahlukun hizmetini tam yerine getiremezken, Yüce Yaratıcının hizmetini nasıl yerine getireceksin!.

Yine anlattı:

— Bir keresinde onun yanından uzakta idim. Bana bir kere seslenmiş:

— Ş i r a z l ı!.

Diye.. işitmedim. Bir daha:

— Şirazlı! Neredesin?. La'nekellah..

Diye seslendi; duydum. Tezce koştum; leğeni önüne koydum..

Ali Deylemi, Şeyh Ebu Abdillah Hafif'e sordu:

— La'nekellah..

Dediği zaman, ne anladın?. Şöyle dedi:

— Rahimekelah.. (Allah sana rahmet eylesin..)

Diye işittim..

Bu manada, Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Felâh bulamaz o mürid ki: Üstadının ve pirinin sıkıntısını çekmemiş, ondan sille yememiş, lanekellah işitip onu rahimekellah yerine tutmamış, onulmaz derde düşüp onu hayat bilmemiştir.. Bu gibi biri, kendi kolayına gideni yapmıştır ki: İflâh olmaz. Ona, gerçekten bir üstad ve pir gerektir. Babasız kimse nasıl bir işe yaramaz ise.. üstadı olmayan kimse de bir işe yaramaz; ne iflâh olur, ne de kimseye yarar sağlar..

Aynı zatla bir başka halini, Şeyh Ebu Abdillah Hafif şöyle anlattı:

— Bir gece, benden karın kurultusu işitti; sordu:

— Ey Şirazlı, bu ne sestir?.

Şöyle anlattım:

— Ben, bir gün ve bir gecede iki kere kuru bakla yerdim; şim-

di onu azaltmaya çalışıyorum. Şu anda, bir ayda on dokuz baklaya düşürdüm.

Bunu dinleyen Şeyh Ebu Talib şöyle dedi:

— Şirazlı, bu işi devam ettir. Bana her ne olduysa, anlatacağım şeyden oldu.. Şöyleki:

Bir gün, Ebu Hasan Müzeyyen'in davetinde idim. Kuzu kebabı getirdiler. Halbuki, ben kuzu kebabı yememeye ahd etmiştim. Yemedim; elimi çektim..

Bunu gören Ebu Hasan şöyle dedi:

— Sensiz olarak ye..

Ben de sandım ki: Durum onun dediği gibidir. Bir lokma yedim, öyle sandım ki: İmanım gitti.. O vakitten beri, her gün geri giderim..

Bu manada Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Ona, örtülü ve kapalı bir hal vaki oldu; onun imanını görmeyi kapattı. Senin imanın ise, şehadettir; irfan sahibinin imanı müşahededir.

Şeyh Ebu Abdillah Hafif şöyle dedi:

— Bir mürid için, nefsine müsamahalı davranmaktan daha zararlı bir şey yoktur. Bu müsamaha, nefsin ruhsat yolunu aramak, bu yolda bir yoruma girmektir.

Şeyh Ebu Abdillah Hafif, şöyle anlattı:

— Ebu Talib Şiraz'da meclis kurduğu zaman; üzerine bir palas giydi; eline de bir asa alıp geldi, kürsüye çıkıp oturdu. O sırada yanında idim.. Halka bakıp şöyle dedi:

— Bilmiyorum ki; ne diyeyim.. Günahlar içinde bir günahkârım. Ağladı; halkı da ağlattı. Feryadla, sızlama ile meclis doldu. O gün, halk tarafından büyük bir kabul gördü. O zaman, ayağının tozunu, hastalara şifa niyetine alırlardı.

Sonra, bir sebep çıktı: Hiç kimse ona iltifat etmez idi.. Hemen hepsi ondan yüz çevirdiler.

Bunun üzerine, Şiraz'dan gidip Nese'ye yerleşti. Orada da, kendisine iltifat eden olmadı.

Oradan da, Isfahan'a vardı. Ben, Ali b. Sehl'e bir yazı yazdım; bu zatın halini şanını anlattım. Ne var ki, kendisi, Ali b. Sehl ile görüşmedi; üstelik onun aleyhine sözler etti. Ali b. Sehl de onun yüzüne bakmadı; kendisinden yüz çevirdi.

Bundan sonra, Irak'ın Kûhistanına gitti.

Sonra, Hemedan'a gitti. Ebu Ali Varcı, Hemedan'ın amili idi. (Vali veya defterdar..) Kendisine sordu:

— Ne istersin?.

Ebu Talib şöyle dedi:

— Borcum vardır; bunların ödenmesini istiyorum..

Ebu Ali onun borçlarını karşıladı.. Tekrar sordu:

— Başka neye ihtiyacın var?.

Şöyle dedi:

— Falan yerde, benim için bir hanıgah yaptır..

Yaptırdı..

Bu hanigahı mesken yaptı.. O hanigahı siyaha boyadı; kendisi de siyah giydi; ölünceye kadar da orada kaldı..

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Asıl keremli zat odur ki; kendisine bir musibet geldiği veya iyi bir değeri elden çıkardığı zaman, onun için hasret çekip pişmanlık göstermeli ve onu telâfi etmeye bakmalıdır. Bir kimse, musibete uğradığı veya değerli bir şeyi elden çıkardığı zaman, o halini gizli tutmamalıdır. Bununla beraber bir dava izhar edip gurura da kapılmamalıdır.

* * *

Şeyh Ebu Abdillah Hafif, Ebu Talib'in şöyle dediğini anlattı:

— Bir genç, Horasan'dan Cüneyd-i Bağdadi'nin ziyaretine geldi. Şeyh, onun su kabını ve asasını eve götürdü.. Kapıyı da kilitledi.

O gece, arkadaşlarının da toplantısı vardı. Cüneyd-i Bağdadi şöyle dedi:

— O genci de beraberinizde götürünüz. Sabaha tekrar bana getiriniz.

Gece yemek yediler. Neşelenip eğlenmek için yüzük oynamaya başladılar. O gence dediler ki:

— Sen de bizimle oyna..

Ancak, o genç onlara katılmadı.. Hatta onları bu işlerinden dolayı ayıpladı..

Ancak Şibli ona bakıp şöyle dedi:

— Sesini çıkarma; şimdi kalkar boynunu koparırım.

Bunun üzerine o genç sustu; bir şey demedi, gitti..

Ertesi gün durumu Cüneyd-i Bağdadi'ye anlattılar. Hemen kalktı; haneye gitti. O su kabı ile asayı almak istedi; bulamadı.. Sonra dışarı çıkıp arkadaşlarına şöyle dedi:

— Kaç keredir ki, size tavsiye ederim: Bir yabancı geldiği zaman, onu huzursuz etmeyiniz..

Allah hakkı için, ben vermedim; su kabını, asasını alıp gitmiş..

Allah ondan razı olsun..

314. EBU ALİ VARCI

Allah-ü Taâlâ pâk sırrının kudsiyetini artırsın..

Sırrı mukaddes olsun; Şeyh Ebu Abdillah Hafif şöyle dedi:

— Ebu Ali Varcı, Şiraz'ın hem tahsildarı, hem de hakimi idi.. Gelip giden fukara dervişler için sofra açardı..

Akşam namazından sonra da, gelir bizimle otururdu; birbirimizle konuşurduk..

Gecelerin birinde, müridlikten anlatılmaya başlandı..

Gömleğini yukarı kaldırdığı zaman, bir kolye yeri kadar, boynunda nişan vardı. Kendisine:

— Bu nedir?.

Diye sorduğum zaman şöyle anlattı:

— Likâm dağında idim, bir palas giymiştim; boynumu yedi. Oradan döndüğüm zaman, o yaranın üzerinde et çıktı.. İşte bu onun nişanıdır.

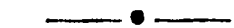
Dedim ki:

— Bu işe neden düştün?.

Şöyle anlattı:

— Babam zayıftı; ihtiyarladı. Çokça borç altına girdim. Gördüğün bu halde iken muhtaç oldum..

Allah ondan razı olsun..

315. EBÜLFAZL CAFER CA'DÎ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Şeyh Ebu Abdillah şöyle anlattı:

— Cafer Ca'di'ye Ebu Amr Istahari'nin şöyle anlattığını söylediler:

— Bir gün, boy abdesti alıyordum. Örtüm çözüldü; birden gördüm ki: Arka tarafımdan çıkan iki el, örtümü sıkıca bağladı..

Bunun üzerine, Cafer Ca'di kalktı; Istahar'a vardı. Ebu Amr'ın evine girip ayağına yapıştı..

Onun bu halini gören Ebu Amr'in arkadaşları ayaklandılar.. Ancak, Ebu Amr şöyle dedi:

— Aldırmayın, onun gazabı Allah içindir. On iki fersahlık yolu yaya yürümüştür.

Sonra Ebu Amr, özür makamına gelip dedi ki:

— Ben, öyle demedim; şöyle demek istedim..

Bundan sonra, arkadaşlarına emretti; Cafer Ca'di'ye büyük hizmetlerde bulundular..

Allah ondan razı olsun..

---

316. EBÜLKASIM KASRÎ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Cüneyd-i Bağdadi'nin arkadaşları arasındaki büyüklerden sayılır..

Şeyh Ebu Abdillah Hafif, Ebülkasım Kasri'nin, bir gün kendisine şöyle dediğini anlattı:

— Beni sahraya götür..

Götürdüm; öyle bir yere ulaştık ki: Garibler yatağı imiş..

Orada bir cemaat oturmuş, tavla oynuyorlardı.

Ebülkasım hemen gidip onlarla tavla oynamaya başladı.. Ben, ona bozuldum.

Dönüşte, yine bir yere geldi; burada da, bazı kimseler oturmuş satranç oynuyorlardı. Bunları görünce bozuldu; ileri gidip o kavmin satrancını dağıttı. Onlar, bıçak çektiler; Ebülkasım onlara şöyle dedi:

— Bıçaklarınızı bana verin ki; yiyeyim..

Bu iki hali görünce, şaşırdım kaldım. Durumu kendisinden sordum, şöyle dedi:

— Ne zaman ki, ledünni nazarla bakarım; önceki gibi olur.. Ne zaman, ledünni nazarla bakmam; bu gördüğün gibi zuhur eder..

Bu kıssa, daha önce de anlatıldı..

Ancak, Şeyh'ül-İslâm, bu zat için:

— Ebu Bekir Kasrî..

Demiştir ki; Ebu Abdillah'ın makamında:

— Ebülkasım Kasrî..

Olarak geçer.

Ya künyesi böyledir; yahut, yazanlar yanlış anlamışlardır.

Bunlar, tek zat olabileceği gibi, iki ayrı zatlar olabilirler. Her ikisinden de aynı hal zuhur etmiş olabilir..

En doğrusunu, en iyi bilen Allah'tır.

* * *

Ebu Abdillah Hafif şöyle anlattı:

— Ebülkasım Kasrî, çok kere başını önüne eğerdi. Bunun sebebini kendisine sordum; şöyle anlattı:

— Önceleri, haftada bir kere iftar ederdim. Cinden biri gelip bana selâm verdi.. Ancak, şahıs olarak dıştan kimse görmedim.

Bir gün, o gelen cine şöyle dedi:

— Bana açıkça görünsen n'olur?.

Birden göründü; gördüm. Pek güzel suretli bir şahıs ortaya çıktı.. Sordum:

— Nasıl bir kimsesin?.

Dedi ki:

— Mümin cinlerdenim; her ne zaman senin gibi birini görsek, severiz.. Kendisine selâm veririz..

Sonra ona şöyle dedim:

— Bundan sonra, her zaman bana görün..

Öyle etti; bana sevgi gösterdi. Aramızda tam bir ünsiyet oldu. Bu arada, bana bazı şeyler de öğretti.

Bir gün, ona şöyle dedim:

— Gel, bir mescide girelim; orada bir saat kadar oturalım.

Şöyle dedi:

— Benimle oturup konuştuğun zaman, halk seni görür; ama beni göremez. O zaman senin için:

— Vesveseye kapılmış.. (Aklını yitirmiş..)

Derler.. Bunun üzerine şöyle dedim:

— Gel, mescidin son safında oturalım ki; kimse bizi görmeye..

Sonra içeri girip oturduk. Bana sordu:

— Bu adamları nasıl görüyorsun?.

Dedim ki:

— Bazısı yarım uykuda, bazısı tam uykuda, bazısı da ayık..

Tekrar sordu:

— Onların başları üzerinde oturanı görüyor musun?.

Görmediğimi söylediğim zaman, gözlerimi sildi; gördüm ki: Her adamın başı üzerinde bir karga oturmuş.. Bazısının gözlerini kanatları ile örtmüş.. Bazısının da başı üzerinde konmuş duruyor.. Bazısını da, gözlerini kanatları ile gâh örtüyor, gâh açıyor..

Sonra bana şöyle dedi:

— Kur'an-ı Kerim'den şu âyet-i kerimeyi okumadın mı:

— **«Her kim, Rahman'ın zikrinden ayrılırsa.. biz ona şeytanı arkadaş ederiz.»** (43/36)

İşte bunlar şeytanlardır; onların başları üzerinde oturmuşlar.. Her birinin gafleti nekadarsa, kendisini o mikdar şeytan istilâ eder.

O cin, anlatılan şekilde hep bana gelir giderdi.

Bir gün, çok acıktım. Yanımda sadaka ekmeğinden bir artık vardı. Âdetim üzerine, iftar zamanına dört gün kalmıştı. O ekmekten bir parça alıp yedim. Açlığım dindi.

Aniden o cin, bir gün gelip bana selâm verdi; ama görünmedi. Şöyle dedi:

— Biz, bu riyazetlerinden ve bu belâlara sabrından ötürü seni ister ve arzu ederdik. Ancak, seni denedik; sabırlı bulamadık.

Böyle dedikten sonra, bir daha gelmedi.

İşte, o vakitten beri başımı önüme eğerim.

317. ABDÜLAZİZ BAHRANİ

Şeyh Ebu Abdillah Hafif, sırrı mukaddes olsun, şöyle dedi:

— Abdülaziz Bahrani; kışın soğuk bir gününde, Şiraz'a geldi. Üzerinde eski kaftanı vardı. Kendisine gelen ne gibi sadaka cinsinden fütuhat var ise.. onu fukara dervişlere verirdi.

Şiraz'da üç gün kaldı..

Eski giyimi için, kendisine söz ettiler; şöyle dedi:

— Benim özüm, sizin kaftanlarınızdan kaçar.

Sonra bana şöyle dedi:

— Ey Ebu Abdillah, beni bu şehirden çıkar. Bu şehirde, benim yeni kaftan giymeğe niyetim yoktur.

Sordum:

— Nereye gideceksin?.

Dedi ki:

— Bahr tarafına gideceğim.

Ona tabi oldum. O taraftaki kapıdan kendisini çıkardım; birlikte gittik. Birden gördük ki: Ebülhayr Malikî.. Bir katıra binmiş, ayaklarını sallaya sallaya geliyor. Bize sesleniyordu; yanında yiyecek de vardı.

Bir yerde durduk; gelip bize yetişti. Dedi ki:

— Değer veriniz, geliniz birlikte yemek yiyelim..

Oturup beraber yedik.

Bundan sonra, Bahranî kalktı; seccadesini omuzuna attı. Ebülhayr, kendisine şöyle dedi:

— Keşke bu yemekten bir mikdar yanında götüreydin?.

Şu cevabı verdi:

— Yemekhanem, önden gitti.

Ebülhayr şöyle dedi:

— Peki, ben bu yemekleri ne yapayım?.

Şöyle dedi:

— Köpeklere at..

Böyle dedikten sonra, yola revan olup gitti..

Allah ondan razı olsun.

———— • ————

318. EBU HASAN HAKİMÎ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Bu zat, Cüneyd-i Bağdadi'den şöyle işittiğini anlatmıştır:

— Bir gün, Sırri-i Sakati'nin meclisinde idim. Orada, bazı kimseler de toplanmıştı. Onlar arasında ben küçük kalıyordum.

Sırrî sordu:

— Uykuyu gideren nedir?.

Oradakilerden herkes bir şey söyledi..

Biri dedi ki:

— A ç l ı k..

Öbürü dedi ki:

— Az su içmek..

Sıra bana geldiği zaman, şöyle dedim:

— Kalblerin; her nefsin ne işlediğine Allah-ü Taâlâ'nın muttali olduğunu bilmesidir. Uykuyu, bu bilgi giderir..

Ben böyle deyince, Sırrî şöyle dedi:

— Güzel söyledin ey yavrucuğum..

Sonra beni yanına aldı. O günden beri, her nerede olsam, hepsinden önde olurum.

Yine Hakimi demiştir ki:

— Meşayihten birinin halini Cüneyd-i Bağdadi'ye anlattım. Kendisine iktida edilip edilmeyeceğini sordu.

Şöyle dedi:

— Şayet onu kötü yollardan sakınan, helâl yiyecek arayan bulursan; kendisine uyulur.. Aksi halde, ondan uzaklaş..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

319. ŞEYH EBU ALİ HÜSEYİN b. MUHAMMED İKÂR

Allah sırrının kudsiyetini artırsın..

Şeyh, Ebu Abdillah Hafif'in arkadaşlarındandır.

Ebu İshak Kâzeruni'nin, şeyhinin şeyhidir.

Allah-ü Taâlâ, hepsinin ruhlarının kudsiyetini artırsın..

* * *

Şöyle anlattılar:

— Şeyh Hüseyin İkâr; Kâzerun'a geldiği zaman, oranın meşayihi onun yanında toplandılar.

Şeyh Ebu İshak, henüz o zaman, küçük bir oğlan çocuğu idi. O da, o meşayihle gelmişti.

Şeyh Ebu Ali Hüseyin'e şöyle dediler:

— Bu oğlan çocuğu, Kur'an'ı çok güzel okur..

Şeyh istedi; o da Kur'an okudu.. Şeyh'in çok hoşuna gitti; vecde kapıldı.

Sonra ona, vaktin meşayihinden ve Ebu Abdillah Hafif'in arkadaşlarından hadis-i şerif dinlemeyi emretti..

Onunla Irak'a ve Hicaz'a yolculuk etti. Şeyhin sohbetinin bereketi ona da yetişti.

Şeyh Hüseyin, Hicretin 300. (M. 912.) yılından sonra dünyadan gitti.

Kabri, Şiraz'da Şeyh Ebu Abdillah Hafif'in kabri kapısındadır.. Allah ondan razı olsun..

---

320. ŞEYH EBU İSHAK İBRAHİM b. ŞEHRİYAR KÂZERUNÎ
Allah-ü Taâlâ, ruhunu ve sırrını mukaddes eylesin.

Aslen Fars'lıdır. Doğma büyüme Nurd Kâzerun'dandı..

Bu Şeyh'in babası Şehriyar, kâfir iken Müslüman olmuştur. Şeyh ve diğer çocukları, onun Müslümanlığından sonra dünyaya gelmişlerdir.

Bu zatın tasavvufta bağlılığı şu zatadır: Ebu Ali Hüseyin b. Muhammed Firuzabadî İkâr..

Hadis-i şerif rivayet eden imamlarından çok kimsenin sohbetine erişmiştir. Ki bunlar, Kâzerun'da, Şiraz'da, Basra'da, Mekke-i Mükerreme'de ve Medine-i Münevvere'de bulunan büyüklerdi.. Bunların hepsinden hadis-i şerifler ve rivayetler alıp anlatmıştır.

Mekke-i Mükerreme'de; Şeyh Ebu Hasan Ali b. Abdillah b. Cahzam Hemedanî'yi görmüştü. Zünnün-u Mısrî'nin şöyle dediğini ondan rivayet etmiştir:

— İktisada ve orta halli olmaya dikkat et; fazlasını istemeye kalkışma. Aza razı olmak; amelin azını temiz eyler; Allah katında makbul olur..

* * *

Vezirlerden biri, bu zatın müridi olmuştu. Her nekadar çalış-

tıysa da, Şeyh ondan bir şey kabul etmedi. Sonunda Şeyh'e şu haberi yolladı:

— Her nekadar çalıştımsa, benden bir şey kabul etmedin. Bundan ötürü, nice köleleri azad ettim; sevabını da sana bağışladım.

Sırrı Mukaddes olsun; Şeyh de vezire şu haberi yolladı:

— Haberin bana ulaştı, ne olduğu anlaşıldı. Senin iyiliklerinin şükrünü eda ettik. Ancak, kulları azad etmek, benim yolum değildir. Benim yolum, hürleri rıfk ile ihsanla kabul etmektir.

Allah kendisinden razı olsun; Şeyh, Resulüllah S.A. efendimizi rüyada gördü ve sordu:

— Tasavvuf nedir?.

Şu cevabı aldı:

— Tasavvuf, yersiz ididaları terk edip manaları gizli tutmaktır.

Tekrar sordu:

— Tevhid nedir?.

Resulülláh S.A. efendimiz şöyle buyurdu:

— Gönlüne ve hayaline ne gelirse.. Allah-ü Taâlâ onun hilâfınadır. Tevhid, Allah-ü Taâlâ'yı şekten, şirkten, atıl bir şey saymaktan yana temiz bilmektir.

Yine sordu:

— Akıl nedir?.

Resulüllah S.A. efendimiz şöyle buyurdu:

— Aklın en alt derecesi, dünyayı terk etmektir. En yüksek derecesi ise.. Yüce Hakkın zatı üzerine fikre dalıp düşünmeyi terk etmektir.

Hicretin 426. (M. 1034.) yılı zilkada ayında vefat etmiştir.

Allah ondan razı olsun..

321. ŞEYH RUZBEHAN BAKLÎ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Bu zatın künyesi şudur: Ebu Muhammed b. Ebu Nasr Baklî Nesevî..

Şu lakapla da bilinir: Şirazî..

İrfan sahipleri için bir sultan, ilim sahipleri için bir bürhan, Hak âşıkları için bir önderdi..

İlk hallerinde: Irak, Hicaz, Şam seferi yapmıştı.

İskenderiye'nin düşman sınırı bölgesinde; Şeyh Ebünnecib Sühreverdî ile Sahih-i Buharî dinlemekte ortak olmuştur.

Şu zattan hırka giymiştir: Şeyh Siraceddin Mahmud b. Halife b. Abdüsselâm b. Ahmed b. Salibe..

Şiraz'ın çevresinde ve dağlarında şiddetli riyazetle meşgul olmuştur.

Daima, zevk, istiğrak, vecd haline sahipti. Gönlünün ateşi bir türlü dinmezdi. Gözlerinin yaşı da bir türlü çıkmazdı.. Vakitlerin hiç birinde, kendisinin sükûnet içinde itmimana erdiği görülmezdi. Saatlerin hiç birinde, inlemekten, sızlamaktan ayrılmazdı.

Hemen her gece işi feryad figandı; ağlar ve ah ederdi..

Bu zatın, vecd halinin ağır bastığı zamanlarda öyle güzel sözleri vardı ki: Değme kişinin anlayışı onları kavrayamaz.

Şu şiir onun söyledikleri arasındadır:

Onu ki, görmüş değil iki gözü âlemin;
Onu ki, işitmedi, iki kulağı yerin..
Göz kulak olup bana nergisle gül gibi;
Rengi gülde onun cümle ayandır görün..

Bu zatın yazdığı çokça eserleri vardır; başlıcaları şunlardır: Tefsir-i Arayis, Şerh-i Şathıyat..

Hem Arabi, hem de Farisi dilinde eserler yazmıştır.

Kitab'ül-Envar fi Keşf'il-Esrar, adlı eser dahi, onun yazdıkları arasındadır.

Bunlardan daha başka eserleri vardır; hepsinin sayılıp anlatılması uzun olur.

* * *

Kitab'ül-Envar'da şöyle yazmıştır:

— Kasidecinin güzel yüzlü olması gereklidir. Zira, irfan sahipleri, semağ toplantısında kalblerin rahatı için üç şeye muhtaçtırlar:

a) Güzel koku..

b) Güzel yüz..

c) Tatlı ses..

Bazıları bu manada şöyle bir açıklama yapmıştır:

— Burada anlatıldığı gibi bir kasideciden sakınmak gerekir.. Şöyleki: Öyle bir kasideciyi dinlemek; ancak kalb temizliğini tam bulan kimse için gerekli sayılır.. Ayrıca, bu gibi bir kasideciyi dinleyen kimsenin gözü; Yüce Hakkın gayrısına örtülü olmalıdır.

* * *

Derler ki:

— Hazret-i Şeyh, Şiraz'ın Eski Camiinde, elli yıl tezkir ve vaaz eyledi..

Bir keresinde yine Şiraz'a girdi; meclis kurmak için yürümeye başladığı zaman, bir kadının kızına şöyle nasihatta bulunduğunu duydu:

— Kızım, güzelliğini kimseye gösterme.. Sonra, gözden düşer, itibarsız olursun.

Bunun üzerine, kadına şöyle dedi:

— Ey kadın, güzellik, bu âlemde saklı ve yalnız kalmaya razı olmaz. Hemen her zaman, aşkla bir olmak ister. Güzellikle aşk, ezeli âlemde şöyle sözleşmiştir: Birbirimizden hiç ayrılmayalım..

Şeyh, bu sözü eder etmez; arkadaşlarından bazısına öyle bir vecd hali geldi ki: Bazıları bu halde ruhunu teslim etti..

* * *

Şeyh Ebu Hasan Gerduye şöyle anlattı:

— Sofiyeden bazısının davetinde, Şeyh Ruzbehan ile biraraya geldik. Henüz onu tam tanımış değildim. Hatırıma şöyle geldi: Ben ilim ve her halimle ondan daha ileriyim.

Derhal benim içimden geçeni anladı ve şöyle dedi:

— Ey Ebu Hasan, gönlünden geçeni at; bugün, hiç kimse Ruzbehan ile bir olamaz. O, bu zamanda tektir.

Hazret-i Şeyh, semağ haline sahipti. Ancak, ömrünün sonuna doğru bundan vazgeçti.

Bu hususta, onun hakkında çok sözler ettiler. O sözü edenlere şöyle dedi:

— Şu anda, ben Rabbımdan dinlemekteyim.. Bunun için, başkalarını dinlemekten kaçıyorum..

* * *

Derler ki:

— Ömrünün sonuna doğru, Şeyh'e felç hastalığı geldi. Müridlerinden biri, kendisinden habersiz Mısır'a gitti; sultanların hazinelerinden halis belesan yağı getirdi. Ta ki: Bunu, Şeyh'e ilâç ede..

Şeyh'in huzuruna getirdiği zaman, Şeyh şöyle dedi:

— Allah-ü Taâlâ, seni niyetinden dolayı mükâfatlandırsın.. Şimdi hanigahtan dışarı çık. Orada yatan uyuz bir köpek var; bu yağı ona sür. Şunu da bil ki: Ruzbehan, hiç bir yağla iyi olmaz. Gördüğün bu hastalık, aşk bağlarından bir bağ olup Hak Taâlâ, onu Ruzbehan'ın ayağına vurmuştur. Ruzbehan, onun huzuruna çıkıncaya kadar bu hastalık onda kalacaktır.

* * *

Şeyh Ebu Bekir Tahir, bu zatın arkadaşları arasındadır. Şöyle anlattı:

— Her gece, Şeyh ile nöbetleşe Kur'an okurduk. Bir aşrı o okurdu; bir aşrı da ben..

Şeyh vefat ettikten sonra; dünya bana dar oldu. Bir gece yarısı kalkıp namaz kıldım; Şeyh'in türbesinin başında oturdum. Orada Kur'an okumaya başladım. Şeyh'ten ayrı kaldığım için de ağladım.

Ben aşrı tamam eder etmez, Şeyh'in sesini kabrinden işittim; ikinci aşrı okuyordu..

Arkadaşlar gelip toplanıncaya kadar okumaya devam etti; sesi duyuyordum. Onlar geldikten sonra ses kesildi.

Bir süre bu durum devam etti. Bir gün, bu hali, arkadaşlardan birine söyledim. Bundan sonra, bir daha da Şeyh'in sesini işitmedim.

* * *

Fütuhat-ı Mekkiye sahibi Muhyiddin Arabi şöyle anlattı:

— Şeyh Ruzbehan, Mekke-i Mükerreme'de mücavir olarak kalıyordu. Orada sayhalar atardı.. Allah için bir vecid hali vardı. O kadar ki: Beytüllah'ı tavaf edenleri korkuturdu. Tavafını, Harem-i Şerifin damları üzerinde yapardı..

Halinde de doğru idi..

Sonunda, birden bir şarkıcı kadının sevdasına tutuldu. Hiç kimse de, onun bu halini bilmiyordu. O kadın, nekadar ses çıkarsaydı; kendisi de o kadar çıkarırdı.

Ancak, öncekiler Allah içindi; ikinciler ise.. o şarkıcı kadın içindi..

Şeyh anladı ki: Halk, o kadın için attığı na'raları Allah için sanıyor..

Hemen Harem sofilerinin meclisine geldi; hırkasını çıkarıp onların önüne bıraktı. Sonra durumunu anlattı; şöyle dedi:

— Halimde yalancı olmayı istemem..

Bundan sonra, o şarkıcı kadının hizmetine girdi. Şeyh'in halini ve aşkını o kadına anlattılar. Dediler ki:

— Bu sana bağlanan kimse, Allah'ın büyük velilerinden biridir..

O şarkıcı kadın, bu hali bilince tevbeye geldi; Şeyh'e hizmet etmeye başladı.

Sonradan, Şeyh'in gönlünden o sevgi gitti. Tekrar sofiye meclisine gelip hırkasını giydi.

* * *

Hicretin 606. (M. 1209.) yılı, Muharrem ayının ortalarında vefat etti.

Allah ondan razı olsun..

---

322. ŞEYH EBU HASAN GERDEVİYE

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

İlim ve takva sahibi bir zattı.

Altmış sene, Şiraz'daki evinden dışarı çıkmadı. Ancak, cuma namazları için, bir de önemli işlerini görmek için bazan dışarı çıkardı.

Zaman zaman, Hızır aleyhisselâm ile görüşürdü; kendisi ile sohbet ederdi..

* * *

Onun vefatının sebebi olarak şöyle anlatıldı:

— Şahsın biri, kendisine gelip şöyle anlattı:

— Bu yerde biri var; daima şöyle diyor:

— Benim nefesim, İsa aleyhisselâmın nefesi gibidir. O, tabiat ölülerini diriltirdi; ben de gafletle ölmüşü diriltirim..

Bunu dinleyen Şeyh Ebu Hasan bir ah çekti ve şöyle dedi:

— Ya Rabbi, bana bu kadar uzun ömür verdin ki; bu zamana kalayım ve bu gibi sözleri mi duyayım?. Bundan sonra, artık yaşamak istemem..

Bunun üzerine, hemen kabz arızası geldi; bu hal üzerine vefat etti..

Vefat tarihi, hicretin 606. (M. 1209.) yılı idi.. Muharrem ayının sonuna doğru vefat etti..

Şöyle anlatıldı:

— Şeyh Ebu Hasan Gerdeviye, Şeyh Ali Siraç; Şeyh Ruzbehan hastalandığı zaman ziyaretine gittiler..

Şeyh Ali Siraç, büyük bir zattı ve ârif kişi idi.. Şeyh Ruzbehan'ın çocuklarının dayısı olurdu.

Bunlar geldikten sonra, Şeyh Ruzbehan, onlara dönüp şöyle dedi:

— Gelin bu cismani hayattan ve bu fani yaşantıdan çıkalım; ebedî, ruhanî hayatla muttasıf olalım..

Onun bu sözünü her ikisi de kabul ettiler.

Bundan sonra Şeyh şöyle devam etti:

— Ey Ebu Hasan sen, on beş gün sonra bana kavuşursun. Ey Ebu Ali, sen de bir ay sonra yetişirsin..

Sonra..
Şeyh Ruzbehan, Muharrem ayının on beşinde vefat etti..
Şeyh Ebu Hasan, Muharrem ayının sonunda vefat etti.
Şeyh Ebu Ali ise.. safer ayının ortasında vefat etti..
Allah ondan razı olsun..

---

323. ŞEYH ABDÜLLAH BELEYANİ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Lakabı şudur: Evhadüddin..
Şeyh Ebu Ali Dekkak'ın çocuklarındandır.
Onun soyu, Ebu Ali'ye şu şekilde ulaşır: Abdüllah b. Mes'ud b. Muhammed b. Ali b. Ahmed b. Ömer b. İsmail b. Ebi Ali Dekkak.. Allah-ü Taâlâ ruhlarını mukaddes eylesin..
Üstad Ebu Ali'nin bir oğlu vardı; adı şuydu: İsmail.. Bir de kızı vardı; adı şuydu: Fatıma Banu.. Bu Fatıma Banu, Şeyh Ebülkasım Kuşeyrî'nin nikâhlı kadını idi..
Şeyh Abdüllah Beleyanî'nin hırka silsilesi de şöyledir: Şeyh Abdüllah, babası Ziyaeddin Mes'ud'dan hırka giymiştir. Bu zat için şu isim dahi verilmiştir:
— İmameddin Mes'ud..
Bu zat da, Şeyh Asileddin Şirazî'den hırka giymiştir.
Asileddin Şirazî ise.. Şeyh Rükneddin Sincasîden hırka giymiştir.
Şeyh Rükneddin Sincasî de, Kutbüddin Ebu Reşid Ebherî'den hırka giymiştir.
Kutbeddin Ebu Reşid Ebherî ise.. Şeyh Cemaleddin Abdüssamed Zencanî'den hırka giymiştir..
Bunların her biri ise.. Şeyh Ebünnecib Sükreverdî'den hırka giymişlerdir.
Allah-ü Taâlâ, ruhlarının kudsiyetini artırsın..
Demiştir ki:
— İlk hallerimde, halktan ayrı kalmak isterdim. Bunun için, on bir yıl dağlarda gezdim. Sonra, Zahid Ebu Bekir Hemedanî'nin sohbetine nail oldum. Ki bu zat, keramet sahibi, doğru manada bir feraset ehli idi..
Bu zatın virdi şöyle idi: Her gece kalkardı. Demirli bir asası vardı. Bu asasını çenesinin altına dayar; sabaha kadar ayakta dururdu. Ben de, kendisine uygun hareket eder; onunla dururdum.
Zaman zaman, yüzünü bana doğru çevirirdi; beni koruduğundan olacak derdi ki:

— Git, bir yerde dinlen..

Ben de, bir yere gider dinlenirdim; kendisi yine halinde olurdu..

Dinlendikten sonra kalkar gelirdim; yine ona uygun hareket-te bulunurdum..

O da benim gibi oluncaya kadar öyle kalırdım.

Daha sonra, tenha bir yere gider otururdum..

Zahid Ebu Bekir, benimle gayet açık konuşurdu. Bu yüzden bana:

— L e v l î..

Derdi.. Bir gün, şöyle dediğini işittim:

— Levlî gelip bizden bir şey aldı; bilmiyorum ki: Nereye gitti!.

Nice zaman sonra, onun huzuruna gittim. Bana şöyle sordu:

— Neredeydin, ne getirdin?.

Ben, tavazu gösterip hiç bir şey demedim. Bir saat oturduktan sonra; Zahid tarafından bana sorulan soruya şu cevabı verdim:

— Ben, Huda'dan gayrı değilim..

Şöyle dedi:

— Mansur'un dediğini mi diyorsun?.

Dedim ki:

— Bir ah çeksem, yüz bin Mansur çıkarmaya gücüm yeter..

Ben, bu sözü eder etmez, Zahid asasını kaldırıp bana fırlattı. Fakat ben, yerimden kalkıp asayı kendimden savdım.. Zahid bana, ağır bir küfür savurdu ve şöyle dedi:

— Mansur'u idam ettiler, bir şey demedi; sen bir asadan kaçtın!.

Şu cevabı verdim:

— Mansur'un kaçması, tamam olmadığındandı; halbuki kaçmak gerekti.. Yüce Sübhan Hak katında her ikisi de birdir.

Benden bunu duyan Zahid şöyle dedi:

— Meğer sen ot yemişsin..

Şöyle dedim:

— Evet yedim; ama hakikat çayırından yedim..

Zahid şöyle dedi:

— Yedin ama büyük yedin.. Gel, şimdi seccadeye otur da koru..

Daha sonra Zahid şöyle dedi:

— Mansur'un kaçmaması, tamam olmadığındandı; halbuki kaçmak gerekti..

Dedin; bunu, hangi delile dayanarak söyledin..

Şöyle anlattım:

— Delilimi anlatayım.. Bir süvari, binicilik iddia ettiği zaman; öyle at koşturmalı ki: Dizgin elinden gitmeye.. Şayet dizgin elin-

den giderse.. atın başını tutabilmelidir.. Bunları yapan süvari, binicilik sözünde doğrudur. Böylesi, çevik bir binicidir. Şayet atının başını tutamazsa.. o kimse binicilikte eksiktir..

Bunları söyledikten sonra, Zahid beni doğruladı ve şöyle dedi:

— Senden daha basiretli kimse görmedim..

* * *

Bir başka seferinde, Zahid Ebu Bekir'in kendisine şöyle dediğini anlattı:

— Şeyh Şehabeddin Sühreverdi'nin müridlerinden biri olan Şeyh Necibüddin Bezgaş adında biri Şiraz'a geldi.

Onun gelişi beni çok sevindirdi. Bu sevincimin sebebi de şuydu: Sofilerin hallerine ve makamlarına dair hayli bilgi tahsil etmiştim; daha ziyadesini de istiyordum.

Babam şöyle derdi:

— Allah-ü Taâlâ'dan her ne istediysem, Abdüllah onu bana verdi. Bana, bir pencere kadar açılan kısım; ona kapılar kadar açıldı..

Bundan sonra kalkıp Şiraz'a gittim.. Orada Şeyh Necibüddin'in hizmetine nail oldum..

Kendisine, rüyalarımdan, hal ve makamlarımdan birkaç hüküm anlattım.

Hepsini de güzelce dinledi; ama hiç bir ses çıkarmadı..

Bir saat kadar onun huzurunda oturdum; sonra çıkıp gittim.

Bundan sonra, benim için bir zaruret oldu; pirimize gitmek çağrısı içime düştü.. Dedim ki:

— Gideyim, Şeyh Necibüddin ne söyler, göreyim?.

Evinin kapısına gittiğim zaman, şöyle dediler:

— Şeyh içeridedir; Şeyh'in oturduğu şu dış yerde otur. Şeyh şimdi çıkar. Gidip orada oturdum.

Şeyhin seccadesinin önünde bir cüz gördüm. Şeyh'e söylediğim sözlerin hepsi onda yazılmıştı. Kendi kendime şöyle dedim:

— Şeyh, o dediğim sözlere muhtaçmış; anlaşıldı..

Bu hükümden, Şeyh'in mertebesini de anladım..

Bundan sonra oturmadım; dışarı çıktım.

Tekrar Kâzerun'a geldim. Kendi kendime söz verdim; içimde taze bir gayret peydah ettim ve halvete oturdum.

Hak Taâlâ'dan her ne istedimse.. beş gün içinde, o halvette bana verdi.

Şöyle anlatıldı:

— Şeyh Şiraz'da iken, bir gün, Şeyh Sa'di'nin hanigahına geldi. Şeyh Sa'di, bir avuç para alıp Şeyh'in gözünün önüne koydu; şöyle dedi:

— Teberrüken, dervişler bunu sofraya harcasınlar..

Şeyh şöyle dedi:

— Ey Sa'di, fülüsümü getirdin; git, akça zarfını da getir.

Şeyh Sa'di onun dediği gibi yapıp akça zarfını (para kesesini) gönderdi. O para ile, dervişler için, tam bir sofra kurdu..

Şeyh'in aşçı bir müridi vardı; pazarda yemek pişirirdi. Her ne zaman, Şeyh onun dükkânına uğrasa; bir kap yemek alır, ayak üstünde durur yerdi..

Yine bir gün, Şeyh, o aşçının dükkânına uğradı. Adetine göre; yemek kabını elinde tutarken, bir derviş geldi. Üzerine hezar mihî (bin iğne işlemeli) beyaz hırka vardı; hem de mükellef bir hırka idi.. Şöyle dedi:

— Ey Şeyh, isterim ki: Yüce Hakka delilim olasın ve nede fayda varsa onu söyleyesin ki: İşleyeyim..

Bunun üzerine Şeyh:

— Ne yapmalı!

Dedi ve elindeki yemek kabını ona verdi ve şöyle dedi:

— Bunu al da ye; işin temeli böyle atılsın..

Derviş o aşı alıp yedi.. Yemek bittikten sonra Şeyh ona şöyle dedi:

— Elini giydiğin o hırkaya sil.. Her ne zaman yemek yesen, böyle edesin..

O derviş şöyle dedi:

— Ey Şeyh, bunu yapamam.. Başka bir şey daha söyle..

Bunun üzerine Şeyh şöyle dedi:

— Bunu yapamayacağına göre; bundan başka ne söylesem yapamazsın.. Artık git; bu işin eri değilsin..

Şöyle anlatıldı:

— Şeyh'in müridlerinden biri, bir bağda uzlet halinde idi.. Önüne bir yılan çıktı. O yılanı tutmak istedi; elini soktu, vücudu şişti..

Durumu Şeyh'e bildirdiler; o da bir bölük adam yolladı, o dervişi alıp getirdiler. O dervişe sordu:

— O yılanı neden tutmak istedin ki; seni soktu..

Derviş şöyle dedi:

— Ey Şeyh, sen şöyle demiştin:

— Allah'tan başka yoktur.

Bunun için, ben de o yılanı Allah'tan ayrı görmedim. Onun için, bir cesaret gösterdim; tuttum..

Bunun üzerine Şeyh şöyle dedi:

— Her ne zaman Yüce Hakkı kahır örtüsünde görürsen, kaç.. Onun yanına yaklaşma.. Aksi halde bu çarpıldığın hale düşersin.. Hem de bilfiil..

Sonra mübarek elini, o dervişin başının altına koyup kaldırdı; şöyle dedi:

— Bir daha böyle küstahlık etmeyesin. Taa, onu tam manasıyla yüksek bilinceye kadar..

Bundan sonra duâ edip üfledi. Derhal, onun vücudundaki şiş zail olup gitti.

Demiştir ki:

— Dervişlik sadece namaz, oruç, gece ibadetleri değildir. Bunların hepsi kulluk sebepleridir. Asıl dervişlik incinmemektir. Bunu elde edebilirsen, ulaştın sayılır.

Demiştir ki:

— Yüce Hakkı bilmeye, tanımaya bakınız. Şayet onu bilip anlayamazsanız, kendi özünüzü görmemeye çalışınız. Zira, kendinizi bilmezseniz, Yüce Hakkı bilirsiniz.

* * *

Şunlar, Şeyh'in şiirleri cümlesindendir:

Cümlemiz Allah için pâkiz;
Ateş, hava, su, toprak değiliz..
Varlığın, yokluğun her birinden;
Soyunup giden tek olan biziz.

Şu da bir başka şiiri:

Hudadan gayrı görmezsen revadır;
Her yüzden zuhur eden Huda'dır..
Ne o âlemdir, ne de âlem odur;
Hulul ü ittihadı ko, hatadır..

Şu da bir başka şiiridir:

Göz ile görmeyince Hakkı ruşen;
Feragat etmem ben bir dem talebten..
G e r ç i :
— Kimse görmez Hakkı..
Derler..
O ne derse desin, böyleyim ben..

* * *

Vefatı, hicretin 686. (M. 1287.) yılı aşura günü vukubuldu.. Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın ve ondan razı olsun.

324. ŞEYH CEMALEDDİN MUHAMMED

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Çok güzel bir yüzü vardı. Ağır bir görünüşe sahipti. Hemen her şeyden üstün manada bir haber alış verişi vardı.

Mücahede ederdi; halvet hallerinin sahibi idi.

Taattan ve ibadetten yana çokça virdleri vardı.

Ruhanî kemalâtların ve Rahmanî işaretlerin sahibi bir zattı.

* * *

Şeyh Abdüllah Beleyanî şöyle anlattı:

— Henüz küçük bir oğlan çocuğu idim. Şeyh Cemaleddin ise, babam Hace Ziyaeddin Mes'ud'un sohbetinde idi. O sırada ben, devamlı zikir halindeydim. Sesim de güzeldi. Kalbi toplu tutmak için, bazı vakitlerde zikir esnasında şiirler okurdum.

O sıralarda, Şeyh Cemaleddin benim sesime kulak verirdi; onu dinlemekten hoş bir durum alırdı. Ama, benim o halden henüz haberim yoktu. Onun, beni dinlediğini de bilmiyordum.

Şiirlerimi okuyup bitirdikten sonra, tekrar zikirle meşgul olurdum.

Bir gün, Şeyh Cemaleddin yanıma gelip şöyle dedi:

— Ey, Şeyh Abdüllah, neden böyle ediyorsun?. Zikir esnasında güzel şeyler okuyorsun. Biz de, sana kulak verip dinlerken sen susarsın.. Neden bizi tam boğazlamayıp bırakıyorsun?. Öyle etme; dervişlerin gönlünü satın al. Mademki, onlar senden bu güzel sese taliptirler; sen de onların gönlünü hoş et..

Babam Ziyaeddin Mes'ud da böyle buyurmuştu.

Bunun üzerine, ben de onların sözlerini kabul ettim.

— «Sana yakin gelinceye kadar Rabbına ibadet et..» (15/99)

Meâline gelen âyet-i kerimenin tefsirinde şöyle anlattı:

— Yakin, Ayn-ı Kadim'in ayan olmasından başka değildir. Ayn-ı Kadim'in ayan olmasına niyet etmek, amelsiz ibadettir. Amelden daha üstün niyet ise, budur. Amelin sureti, Kadim Zatın ayan olmasına niyet etmeden yapılırsa, ibadetten sayılmaz; âdettir.

Asıl talib odur ki: Onun matlubu, ayn-ı kadimin ayanından başka olmaya.. Her ne ki, Ayn-ı Kadim'in ayanından başkadır; ona göre muhal ve batıl olmalıdır.

Vefatı, hicretin 750. (M. 1349.) yılında vukubulmuştur..

Kabri, Şiraz'dadır..

Allah ondan razı olsun..

325. MUSA b. İMRAN CEYREFTÎ
Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Ceyreft'te bulunurdu.
Ebu Abdillah Taki'nin piridir.

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:
— Ebu Abdillah Hafif ile, Şeyh Musa b. İmran arasında bir cidal oldu.
Ebu Abdillah ona mektupla şu haberi yolladı:
— Şiraz'da benim bin tane müridim vardır. Her birinden bin dinar istesem, geceye kalmadan getirirler.
Musa b. İmran ise, ona şu cevabı yolladı:
— Benim de Ceyreft'te bin tane düşmanım vardır. Şayet fırsatını bulacak olsalar, akşama kalmadan beni öldürüler. Bu durumda, sofi sen misin, yoksa ben miyim?.
Allah ondan razı olsun..

———— • ————

326. HACE ALİ b. HASAN KİRMANÎ
Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Kirman şeyhi idi..
Meşayihin son gelenleri arasında sayılır..
Kirman'da şifa yurdu yapmıştı.
Bütün işi, nizam üzerine düzenli idi..
Çokça müridleri vardı; muamelesi de üstündü..
— Şeyh Amu'nun müridiyim..
Diye iddia ederdi. Şeyh Amu dünyadan gitmedikten sonra, irşad makamına oturmadı.

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:
— Kirman'da; Hace Ali b. Hasan ile; Halil Hazin arasında mücadele oldu.
Halil, Hace Ali'ye mektup yazdı; yazdığı bu mektupta şöyle dedi:
— Sen, sabahtan kuşluk vaktine kadar, ilâç, şerbet ve hazmedici şeyler yersin ki: Tanaum edip güzel yemekleri daha iyi yiyesin. Benim için, sabahtan kuşluk vaktine kadar çevreyi araştırmak gerektir ki: Bir şey bulup yiyeyim. Bu durumda sofi sen misin, yoksa ben miyim?. Meşayih, halktan kabul görmek istemeyi,

halkın kabul ettiğini makbul saymazlar ve taan ederler. Şunun için ki: Kabul görmek içinde sonsuz mağrurluk zehiri vardır. Onlar, senin sermayeni çürütürler. Hor nefsini, ucbe, kendini beğenmişliğe kaptırırlar. Sonunda, iş haddi aşar..

Eğer Allah-ü Taâlâ korumaz ise.. bu sofiye zümresine, bu türlü kabul hükmü büyük bir dağ olup aşılması zordur.

Allah ondan razı olsun..

---

327. MİRE-İ NİŞABURİ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Bu sofiye zümresinden ulu bir pir idi.. Kendisi, melâmet ehli sayılırdı..

Yanında bir hizmetçi ile; ya ziyaret için, yahut başka bir maksada dayalı olarak, Nese'ye gitti. O diyarın insanları tamamen buna sevgi gösterdiler. Çok da mürid topladı.

Ancak o, bu hususdan incinir ve daha fazla çalışırdı; çalışmasını da artırırdı.

Nese'den dönmeye niyet ettiği zaman; çok kimseler onunla beraber oradan çıktı. Onlar kendisi ile beraber gitmek istediği zaman, hizmetçisine sordu:

— Bunlar kimlerdir?.

Hizmetçisi şöyle dedi:

— Bunlar, sana hizmet için geliyorlar..

Sabretti; hiç bir şey demedi. Sonunda bir yükseklik üzerine çıktılar. Orada çokça yel esiyordu. Orada hemen, şalvarının bağını çözdü; küçük çişini yapmaya başladı.. Bundan, hem kendi kaftanını, hem de oradakilerin kaftanını kirletti.

Bunun üzerine, kendisi ile yola çıkan o topluluk şöyle dedi:

— Ne büyük şeyhlik ve ne tuhaf muamele!.

Ve.. Şeyh'i inkâr edip döndüler.. Yanında, yalnız o hizmetçi kaldı; peşinden gidiyordu..

Sonra o da inkârla dolup şöyle dedi:

— Bu ne iştir!. Bunca mürid, yeni iradelerle, mahbub nazarlarla geleler, ama bu, böyle bir muamelede buluna!.

Şeyh, devamlı gidiyordu. Sonunda bir suya geldi.. murakka ve kaftanı ile o suya girdi. Giydiklerini ve bedenini o suda yıkadı.. İyice temizlendikten sonra, yine çıkıp yola devam etti.

Daha sonra, döndü o hizmetçisine şöyle dedi:

— İnkâr etmemen gerekir. Mademki büyük bir afet, büyük bir

fitne ve meşguliyet; bu mikdar sidikle gitmesi mümkündür. O halde, onun meşakkatını ve belâsını çekmek neden tercih edile?. Onlar neye yarar kil. Onlar insanı perişan ederler ve kibre kaptırırlar; sermayesini çürütürler; kalbini de meşgul ederler.

Onların bu kabulü, sende ayıp görmedikleri içindir. Onlar, senden küçük bir ayıp görseler, yahut arzuları dışında bir iş senden sadir olsa.. hemen hepsi de inkâra saparlar.

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Onun bu işi, neden yaptığını biliyor musun?. Sebebi şuydu: Onların kabulü nefsine ve tabiatına hoş geldi. Dolayısı ile onları kaçırmak işi, kendisi için vacib olmuştu; böyle etti..

Allah ondan razı olsun..

328. EBU ABDİLLAH TÜRUGIYDÎ

Allah pâk sırrının kudsiyetini artırsın..

Beşinci tabakadan büyükler arasındadır.

Esas adı şudur: Muhammed b. Muhammed b. Hüseyin..

Tus meşayihinin büyükleri arasındadır.

Ebu Osman Hayrî ile, o tabakadan büyük zatlarla sohbette bulunmuştur.

Kendi yolunda, meşayihin eşsizi idi..

Açık kerametlerin sahibi idi..

Maddî sayılan her şeyden soyunmuştu; büyük bir hali vardı. Himmeti ve gayreti de büyüktü.

Hicretin 350. (M. 961.) yılından sonra dünyadan gitti..

Demiştir ki:

— Asıl saadet o kimsenindir ki: Yüce Hakkın gayrını kendisi için vesile bilmeye..

Demiştir ki:

— Dünya için dünyayı terk, dünyayı toplamaktır.

Yine demiştir ki:

— Allah-ü Taâlâ kendi kuluna marifetinden yana bir şey verir ise.. o marifet kadar, o kuluna belâ musallat eder.. Ta ki, o marifet kuvveti ile o belâyı götüre..

Demiştir ki:

— Hizmet etme işinde, ayırd etme işinden uzak ol.. Yani: Bazısına hizmet edip bazısına hizmet etmemekten sakın.. Kendisine özel olarak hizmet için ayırd edeceğin kimse, artık kalmamış-

tır.. Dışta böylesi görünmez oldu.. Onun için cümlesine hizmet et ki: Murad hâsıl ola, gaye yitirilmeye..

Allah ondan razı olsun..

---

329. EBU ABDİLLAH RUZBARÎ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Beşinci tabakadandır.

Esas adı şudur: Ahmed b. Attar..

Şam meyaşihinden olup Sur'da oturmuştur. Sur, derya kenarında bir şehrin adıdır. Kabri dahi, Sur'dadır. Bu yer, şimdi deniz içinde kalmıştır.

Ebu Ali Ruzbarî'nin kız kardeşinin oğludur.

Zamanında büyük bir zat olup sofi idi.. Kureviler suretinde idi.. (Yani: Kur'an okuyan âbid..)

* * *

Anası Fatıma Hatun; Ebu Ali Ruzbarî ve oğlu için şöyle dedi:

— Benim bu oğlum kurradır; onun dayısı da sofî idi.

Ebu Abdillah Ruzbarî; kıraat ilmine, şeriat limine, hakikat ilmine, hadis ilmine vâkıf bir bilgin zattı.

Ahlâkı ve gidişatı, hali ve tavrı çok üstündü.

Fukaraya tazim eder, dervişlere mahabbet ve şefkat gösterirdi.

Hicretin 369. (M. 979.) yılında dünyadan gitti.

Bu zatın, fakr edepleri üzerine bir kitabı vardır.

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Ebu Ali Ruzbarî öyle bir zattır ki; çölde devesinin ön ayağı kuma gömüldüğü zaman şöyle dedi:

— Cellellah.. (Şanı büyük Allah..)

Devesi dahi, aynı şekilde ve açık bir dille şöyle dedi:

— Cellellah.. (Şanı büyük Allah..)

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Ben iki kişi görürüm ki; büyüklerdir. Bunlar Ebu Abdillah Ruzbarî'yi görmüşlerdir.

Onların biri, Şeyh Ebu Abdillah Bakû, diğeri ise, Şeyh Ebülkasım Ebu Seleme Baverdî'dir.

Şeyh Ebu Abdillah Bakû, Şeyh Ebu Abdillah Ruzbarî'den şöyle işittiğini anlattı:

— Tasavvuf şudur: Zorlamayı bırakmak, başı eğik olmak, gönünmeyi bir yana atmak..

Şeyh Ebülkasım Ebu Seleme ise şöyle dedi:

— Ebu Abdillah Ruzbari'nin şöyle dediğini işittim:

— Hadis-i şerif yazmak, insanın cehaletini giderir; dervişlik ise.. insanın kibrini giderir.. Bu ikisi, bir kimsede toplanırsa.. onun için şeref olarak yeter..

Şeyh'ül-İslâm, Şeyh Ebu Said Makarri'nin şöyle dediğini anlattı:

— Şeyh Ebu Ali Ruzbari ile bakla yerdim; beğenmediğimi de bir yere koyardım. Şeyh bana şöyle dedi:

— Beğenmediğini saklama; bir dervişin yolu üzerine koy ki; gerekirse bulup yiye..

Bir bakıma, üstteki manaya açıklık getiren bir cümleyi, Şeyh'ül-İslâm, Muhammed Şekref'ten şöyle anlattı:

— Helânın keseğinde dahi insaflı olmalı; israf etmemelidir.

Yani: Hiç bir şeyde, israf etmemeli ve telef cihetine gitmemelidir..

Allah ondan razı olsun..

330. EBU ABDİLLAH ME'NEK

Allah-ü Taâlâ pâk sırrının kudsiyetini artırsın..

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Ebu Abdillah De'nek, Fars'ın Ergan bölgesindendi..

Esas adı şudur: Ahmed b. İbrahim Me'nek..

Bendar Eragani'nin talebesidir.

Şibli'yi görmüştü.

Ömrü yüz yıldan birkaç sene fazla idi..

Konuştuğu zaman, iki kişi iki taraftan ağzından çıkan tükürüğü silerdi.. Dişleri kalmamıştı. Bu yüzden söz ettikçe ağzı akardı.

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Şeyh Ebu Nasr Kubani benim pirimdir; Ebu Abdillah Me'nek'i görmüştü. Ayrıca, ondan hadis-i şerif dinlemişti. Ben de, kendisinden hadis-i şerif okumuştum.

Şöyle anlattı:

— Şeyh Ebu Abdillah Me'nek şöyle dedi:

— Şibli, bir gün minber üzerinde şöyle konuştu:

— Yüce Hak hazırdır; gıybet haramdır.

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Ebu Said Harraz, Mısır'a geldi. Ona şöyle dediler:

— Ey kavmin efendisi, neden konuşmazsın?.

Şöyle dedi:

— Kendileri için söz etmemi istediğiniz kimseler, Hak'tan gaibte olan kimselerdir.. Gaibler meclisinde Hakkın zikrini edip anlatmak ise, gıybettir..

Allah ondan razı olsun.

331. EBU ABDİLLAH DUNÎ

Allah sırrının kudsiyetini artırsın..

Son gelen büyükler arasındadır. Kendisi, Dun'da kalırdı. Vecd haline sahipti; karışık halleri vardı.

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Harkanî'nin bana anlattığına göre; Ebu Abdillah Dunî'nin talebesi kendisine şöyle anlatmış:

— Şeyhimizin hayatı, mestlik üzerine idi; ölümü de mestlik üzerine oldu..

Şeyh'ül-İslâm diyor ki:

— Bu talebesi doğru söylemiştir.

Sonra Harkanî o talebeye şöyle sormuştur:

— Senin bu dediğin Şibli idi; hayatında ve ölümünde mestlik üzerine idi..

Ben Şibli'yi gördüm; gözümün önünde iken, ayakta raksetti.. Bu arada, bana da teşekkür ederdi.

* * *

Şeyh'ül-İslâm diyor ki:

— Dunî'ye şöyle sordular:

— F a k r n e d i r?.

Şöyle dedi:

— Bu, bir isimdir. Tamama erdiği zaman, Allah olur..

* * *

Şeyh'ül-İslâm anlattı:

— Dunî, çokça Kur'an okurdu; Kur'an dinlemeyi de pek severdi. Her ne zaman zekât ve dadaka âyetine gelse, çok sevinirdi. Üzerinden bir şey çıkarıp yanındakilerden birine verir; şöyle derdi:

— Bunu al, dışarı çık bir taşın altına koy; orada kim bulursa alsın..

Allah ondan razı olsun..

332. EBU ABDİLLAH MULÎ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Bir gün, cami mescidinde idi. Henüz Pir Ebu Said Duni de gelmemişti. Söze girdi.. Bir müddet konuştuktan sonra, şöyle dedi:

Bu zat, Herat'ta kalırdı. Şeyh Ebu Said Duni'nin günlerinde yaşamıştır.

— Eğer tevhid ilmi gerekli ise, işte söyledim. Şayet kefc ü ked; yani: Geçim derdi, dünya hükümleri gerekli ise, yarın Ebu Said gelir size söyler.

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Bu işin başında söylenecek sözler; cümle büyüklere göre aynıdır. Kimi ölçüyü tam tutar da söyler halâs olur; kimi de ölçüyü kaçırır fitneye düşer..

Nitekim, Ebu Abdillah Mulî konuşurdu; küçük oğlan çocukları da onun peşine düşerdi.. Onun için şöyle derlerdi:

— Ebu Abdillah Mulî..

O da onlara şöyle derdi:

— Ebu Abdillah'ı bırakınız; M u l î, deyiniz..

Ebu Abdillah, bunu söylerken, bir başka mana murad ederdi ki, şuydu:

Bir keresinde acıkmıştı. İçine düştü ki: İki ekmek ve pekmez ola ki yiye.. Bu hal içinde cami mescidinde yattı.. Müridlerden biri onu gördü ki: Seccadesinin üzerinde yatmış; elini de başının altına koymuş.. Gönlünden şöyle geçirdi:

— Belki de karnı açtır.

Hemen pazara gitti; iki ekmek alıp içine de pekmez koydu. Getirdi, Şeyh'in seccadesinin altına bırakıp gitti..

Şeyh'in burnuna ekmek kokusu gelince uyandı. Gördü ki: Arzu ettiği gelmiş..

Yüzünü semaya doğru kaldırıp şöyle dedi:

— İlâhi, sana yakışanı yaparsın..

Şunu anlatmak istiyordu:

— Şayet senden yardım ve inayet olursa.. sevdiklerinin işini, hiç bir sebebe dayanmadan, hiç bir gayret olmadan yaparsın; onları korursun; arzularını yerine getirirsin.

Bu manada, Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Bizim çabalamamızdan ve gayretimizden aslında hiç bir şey elde edilmez; hiç bir şeye de erişilmez. Meğerki, Yüce Hakkın yardımı gele..

Allah ondan razı olsun..

333. EBU ABDİLLAH MAKARRÎ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Beşinci tabakadaki büyükler arasında sayılır.

Esas adı şudur: Muhammed b. Ahmed b. Muhammed Makarrî..

Yusüf b. Hüseyin, Abdüllah Harraz Razî, Muzaffer Kirmanşahî, Rüveym, Ceririî, İbn-i Ata ile sohbet etmiştir.

Meşayih arasında eli açık, cömert, keremli zatlardan sayılır.

Mülk ve diğer şeylerden elli bin dinar kadar miras aldı; bunların hepsini fakirlere sadaka olarak dağıttı. Kendisi de tek başına, yanına hiç bir şey almadan ihram bağlayıp hacca gitti. Bu sırada, henüz genç çocuk idi..

Hicretin 366. (M. 976.) yılında dünyadan gitti.

* * *

Demiştir ki:

— Özünde ve sözünde doğru olan fakir odur ki: Kendisi hiç bir şeye sahib olmaya; kimse de kendisine sahip olmaya..

Demiştir ki:

— Bir kimse, kendi kardeşlerinin hizmetini görmekten imtina ederse, Allah-ü Taâlâ ona zillet verir; bu zilletten bir daha da kurtulamaz..

Demiştir ki:

— Bir kimse, benden bir şey kabul edecek olsa; ona o kadar minnettar olurum ki: Bunun altından kalkmak, benim için hiç bir şekilde mümkün olmaz..

Demiştir ki:

— Fütüvvet odur ki; insan düşmanları ile de güzel geçine.. Varsa malını, sevmediği kimselere vere.. Tab'an kaçındığı kimse ile de yaşaya ve onunla sohbet ede..

Demiştir ki:

— Abdüllah Harraz'ın hizmetine girdim; kendisine dedim ki:

— Ey Şeyh, bana ne emredersin?.

Şöyle dedi:

— Sana üç şeyi emrederim:

a) Farzları eda etme kiçin çok hırslı olacaksın. O manadaki emirlere ciddî bir şekilde sarılıp itaat edeceksin..

b) Müslüman topluluğuna saygı göstereceksin..

c) Hakka ve hakikata muvafık olanlar dışında, gönlüne gelen her şeyi itham altına alacaksın; iyiye yormayacaksın..

Allah ondan razı olsun..

334. EBU ABDİLKASIM MAKARRÎ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Beşinci tabakadaki büyükler arasında sayılır.

Esas adı şudur: Cafer b. Ahmed b. Muhammed Makarri..

Ebu Abdillah Makarri'nin kardeşidir.

Horasan meşayihinin büyükleri arasındaydı.

Vaktinde eşi bulunmaz bir zattı.. Tarikatta dahi eşsizdi.

Oturuşunda, duruşunda; onun gibi bir kimseye meşayih arasında raslamadık.

İbn-i Ata, Cerirî, Ebu Bekir b. Ebi Sa'dan, Ebu Bekir Mümşad, Ebu Ali Ruzbarî ile sohbet etmiştir.

Hicretin 378. (M. 988.) yılında dünyadan gitmiştir.

* * *

Demiştir ki:

— Ârif olan şöyle bir kimsedir ki· Marufu olan zat, kendisini o kadar meşgul eder ki; halkın ne kabul nazarını görür; ne de ret..

* * *

Demiştir ki:

— Tasavvufa girme bereketinin ilki odur ki; kendi nefislerinden ve şeyhlerinden haber veren özü sözü doğru kimseleri doğru olarak kabul edesin..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

335. EBU MUHAMMED RASİBÎ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Meşayih arasında, beşinci tabakadan bilinir.

Esas adı şudur: Abdüllah b. Muhammed Rasibi Bağdadi.. Bağdad meşayihinin büyükleri arasında sayılır.

İbn-i Ata ile, Cerirî ile sohbet etmiştir.

Bir keresinde Şam'a göçmüş; sonradan yine Bağdad'a gelmiştir. Yine burada dünyadan gitmiştir.

Vefat tarihi Hicretin 367. (M. 977.) yılına raslar..

Demiştir ki:

— Seninle Allah arasında en büyük perde: Nefsin işleri ile meşgul olmandır; sebepler işinde, senin bir mahluka dayanıp güven mendir.

Demiştir ki:

— Gamler ve kederler, günahların cezalarıdır.

Demiştir ki:

— Sofi, tam manası ile sofi olmaz. Taa, yer onu taşıyamaz, sema onu gölgeleyemez, halkın yanında kabul görmez hale gelinceye kadar.. Bütün bunların sonunda; hemen her hali ile başvuracağı makam Yüce Allah olmalıdır.

Bu zatın yanında, bir gün, mahabbet hallerinden anlatıldı. Şöyle dedi:

— Mahabbet öyle bir şeydir ki: Söylenecek olsa, seveni rezil eder; susulacak olsa, kederden ve sıkıntıdan öldürür..

Daha sonra şu şiiri söyledi:

Onun çün ederim sinedeki aşkı ayan;
Ta ki, yarin kıla sırrını ayan bu ilân..
Nice kitmana bugün bais olur keşf ü zuhur;
Nice izharın olur illeti setr ü kitman..
Yar yanında belâgat nedir, dilsizlik;
Dem düşer sahibinin başını alır bu nişan..
Gerçi kim saltanat-ı aşk işidir kahr-ı zeban;
Lakin çok gördüm olur kahra kerem afet-i can..

Allah ondan razı olsun..

---

336. EBU ABDİLLAH DEYNURÎ

Sırrı mukaddes olsun..

Bu zatı, beşinci tabakadaki büyükler arasında saymak gerekir..

Esas adı şudur: Abdülhalik Deynurî..

Meşayihin ulularındandır; hal yönünden en büyüklerinden sayılır. İlim cihetinden de, bu sofiye zümresinin en açık konuşanları arasındadır.

Hemen her zaman, fakre dönüş halindeydi; fakr edeplerine uygun hareket ederdi. Fakr ehlini, yani: Dervişleri severdi.

Nice seneler, Kura Vadisinde kaldı; sonra tekrar Deynur'a geldi. Vefatı da Deynur'da oldu.

Süllemi'nin tabakatında böyle yazılıdır.

Şeyh'ül-İslam ise, bu zat hakkında şöyle anlattı:

— Ömrünün sonuna doğru, Kura Vadisinde bir mescide geldi. Oradakiler mescidden çıkıp gittiler; kendisini konuk olarak kabul etmediler. Yemek de vermediler.

Ve.. o gece, orada açlığından vefat etti..

Ertesi gün geldiler; kefene sardılar ve defnettiler.

Ertesi gün, yine mescide geldikleri zaman, gördüler ki: Onu sardıkları kefen olduğu gibi mihrapta duruyor, üzerinde bir kâğıt parçası var; şu satırlar yazılı:

— Benim dostlarımdan biri size geldi; siz onu konukluğa kabul etmediniz; yemek vermediniz, açlıktan ölümüne sebep oldunuz. Bunun için, sizin kefeninizi istemiyoruz.

* * *

Şeyh'ül-İslâm, Ebu Abdillah Deynuri'nin şöyle dediğini anlattı:

— Allah-ü Taâlâ bizzat fakirlere selâm verir, Kur'an'da şu emrini bildirir:

— **«De ki: Size selâm olsun..»** (6/54)

Bu zat, bir yıl gemide kaldı; hiç yel esmedi. Hırkasını çıkarıp dikiyordu..

Bazı nüshalarda ise, bu cümle şöyle geçer:

— Parçalayıp dikiyordu.

Sonunda sıra külâha geldi.. Bu işi yapmasının sebebi olarak şöyle anlattı:

— Nefsim beni meşgul etmeden evvel, ben nefsimi meşgul ediyorum.

Demiştir ki:

— Keçilerin büyüklerle sohbet etmesi; Allah-ü Taâlâ'nın keçilere verdiği başarı cümlesindendir. Ayrıca, keçilerin zekiliğinden sayılır.

Büyüklerin keçilerle sohbet etmesi ise.. onların düşük hallerine, ahmaklıklarına, akılsızlıklarına alâmettir.

Arkadaşlarından bazısına şöyle demiştir:

— Bu sofiye tayfasının üzerinde gördüğün güzel elbise; seni ucbe kaptırmasın. Bunlar, batınlarını harab etmedikçe, zâhirlerini süslemezler.

Bu manada, Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Ben, müridlerime batınlarını mamur etmeyi öğrettim; onlara dış perişanlığını, güzel elbiseler aramayı öğretmedim.

Dışını süsleyip de içini bozuk edenlerden Allah razı olmasın.

Bu zamanın sofileri; kaftan aramakla, hırka, kemer, seccade, esbab koruyucu şeylere ve daha başka benzerlerine dalıp meşgul oldular. Fakat, bu yolun manasına, batın safasına dalıp meşgul olmadılar. Bu durumda, bunları her kim gerecek olsa; işi, gördüğünden ibaret sanır..

O kimseler ki: Manaların, yüksek batın işlerinin, asıl hayatın sa-

hipleridir; bunlarda, dışı süsleyip durmak düşüncesi yoktur. Allah-ü Taâlâ'nın zatından gayrı bir şeyle meşgul olma işine dalma haline dayanamazlar..

Demiştir ki:

— Yolculuklarımdan bazısında, aksak bir şahıs gördüm; tek ayak üstüne sıçrıyordu.

Ona şöyle sordum:

— Sana yolculuk ne lâzımdı?. Zira, sende yolculuk için gerekli olan âlet yok.

Bunun üzerine bana şöyle sordu:

— Müslüman mısın?.

Dedim ki:

— Allah'a hamd olsun, Müslümanım..

Şöyle dedi:

— Şu âyet-i kerimeyi oku:

— «Denizde ve karada onları biz taşırız.» (17/70)

Mademki taşıyan ve yükseklik veren odur; âletsiz dahi taşıması umulur.

Bir gün, biri gelip şöyle dedi:

— Bu geceki halin nasıldı?.

Ona şu beyti okudu:

Bürünse âleme zulmet hicabı;
Çeker derdile canım ıstırabı..

Allah ondan razı olsun..

---

337. EBU HÜSEYİN SEYREVANÎ SAĞİR

Allah-ü Taâlâ ruhunun kudsiyetini artırsın..

Altıncı tabakadaki büyükler arasındadır.

Esas adı şudur: Cafer b. Davud..

Mağrib Seyrevan'ındandır.

Seyrevanî Kebir'in talebesi, Havas'ın yol arkadaşıdır.

Daha ziyade, Mısır'da kalırdı.

Mekke-i Mükerreme'de mücavir olarak kaldı ve orada dünyadan gitti.

Maaz-ı Mısri'nin de talebesidir.

Meşayihten; Ebu Bekir Mevazini'yi, Cüneyd'i, Şibli'yi, Ebulhayr Tinati'yi, Ebu Ali Katib'i, Ebu Bekir Mısri'yi ve daha başkalarını görmüştü.

Vaktinde, Harem-i Şerif'in şeyhi idi; zamanında meşayihinin eşsizi idi.

Şeyh Süllemi, Sofiler Tarihinde bu zatı anlatıp şöyle demiştir:

— Bu zatın ömrü, yüz yirmi dört yıla erişti. Ömrünün son günlerinde kötürüm oldu.

Her ne zaman müezzin kamet okusa, ayak üstünde dururdu. Namazını kılıp bitirdikten sonra yine kötürüm olurdu..

Semağ halinde dahi aynı şekilde olurdu..

Şeyh Amu ve Şeyh Abbas, bu zatı görmekle övünürlerdi. Övünmeyip de ne etsinler; zira, bu pir ile görüşüp konuşmak onlara farz gibi idi..

Sordular:

— Tasavvuf nedir?.

Dedi ki:

— Ayrılıktır ayrılık.. Himmet tek olmalı; manen halktan ayrı yaşamalıdır..

Tasavvuf ve sofiye üzerine bir başka görüşü de şöyledir:

— Sofiye varidatlarla olur; varidlerle değil..

Şeyh'ül-İslâm da bu manada şöyle dedi:

— Sofi, hallerden ve makamlardan geçmiştir. Bunlar, sofinin ayakları altındadır.. Hemen her şey, onun halinde topludur.

Şeyh'ül-İslâm'ın anlattığına göre; Şeyh Amu, şöyle demiştir:

— Seyrevani, şöyle anlattı:

— Sıddıkların beyninden en son çıkan, baş olma sevdasıdır.

Bu cümleyi, Şeyh Said Fergani şöyle açıkladı:

— Buradaki baş olmadan murad, halk yanında olan değildir. Zira, sıddıklık makamının ilkine ermek; halk yanında baş olmayı, terk iledir. Asıl murad: Allah katında şefaat makamına iştiyak duymaktır.

Şeyh Abbas'ın anlattığına göre; Seyrevani demiştir ki:

— Size tavsiyem; sizi sevenleri ziyaret etmenizdir.

Şeyh Amu dahi, bu zatın aynı manada şöyle dediğini anlattı:

— Şayet ayağım olsaydı; Horasan'a gider, sizi sevenleri ziyaret ederdim.

Hacı Fetih, Şeyrevani'nin şöyle dediğini anlattı:

— Bir kimse vardır; büyükler ona baktıkları zaman, onun makamını görürler. Ama o kimse, kendi eriştiği makamını bilemez.

Şeyh Seyrevani şöyle dedi:

— Bir kimse, batıl yoldan kendisine bir üstünlük ararsa.. Allah-ü Taâlâ ona, hak yoldan zillet verir..

Demiştir ki:

— Tasavvuf, halkı bırakmak ve gayeyi tek eylemektir.

Peşinden şöyle devam etmiştir:

— Halk, bir mihnettir; her neye girseler, orayı bozarlar.

Açıkçası: Onların sohbetinden tam manası ile sakınmak gerekir:

Demiştir ki:

— Her kim tedbirini terk ederse.. üstün bir dirlik bulur.

Demiştirk i:

— İnsanların afeti, yine insanlardır.

Demiştir ki:

— Fukara, dünyanın ve âhiretin beğleridir. Bunlar istirahat için acele etmişlerdir.

Aynı manada, bir başka cümlesinde şöyle demiştir:

— Fakir derviş, gününün adamıdır. İkinci bir vakte, hale göz attığı zaman, fakr halinden çıkar..

Cüneyd-i Bağdadî'den şöyle dinlediğini anlattı:

— Bir kimseye, bir sıkıntı geldiği zaman; onsuz da olabileceği bir kaftanı olsa, o sıkıntı kendisini o kaftanı yanında tutup cimrilik ettiğinden gelmiştir.

Demiştir ki:

— Bizi taleple kandırdılar; halbuki o, taleple ele gelmez.

Mürtaiş'in şöyle dediğini anlattı:

— Bir fakir derviş, yirmi sene oynasa da sonra bir saat sadakat üzere olsa; muhakkak kurtulur.

Sonra Seyrevanî şöyle devam etti:

— Onları, oyun oynamaktan tenzih etmek gerek.. Bundan muradı: Yakin azlığı olsa gerek..

Yine Seyrevanî, Ebülhayr Tinatî'den şöyle işittiğini anlattı:

— Bana cehennemi gösterdiler; oradakilerin çoğunu, kırba ve hırka ehli olanlardan gördüm.

Sonra, bu cümleyi şöyle açıkladı:

— Onların bu hale düşmelerinin sebebi, yakinlerinin azlığıdır. Allah ondan razı olsun..

---

338. EBU HÜSEYİN b. CAHZAM HEMEDANİ

Allah-ü Taâlâ ruhunu mukaddes eylesin..

Altıncı tabakadan büyükler arasındadır.

Esas adı ile şöyle bilinir: Ali b. Abdillah Hüseyin b. Cahzam Hemedanî.

Büyük bir zattı. Kevkebi'nin ve Cafer Huldi'nin talebesidir.

Harem'i Şerif'in şeyhi idi.

Bu sofiye zümresinin hikâyelerini, hal ve makamlarını anlatan; Behcet'ül-Esrar adlı muteber bir kitabı vardır.

Hicretin 414. (M. 1023.) yılında dünyadan gitmiştir.

Yafiî tarihinde böyle yazmıştır.

Şeyh Ahmed Kûfanî bu zatı görmüştü.

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Ben bir kimse hatırlıyorum; Mekke-i Mükerreme'de Ebu Hüseyin Cahzam'ın ziyaretine gitti; haccetmedi. Sebebi de:

— Ben, onun ziyaretine geldim..

Deyip ona tazim etmesi idi.. Haccı, onun ziyareti ile karıştırmadı. Ancak, bu hac kendisine farz olan bir hac değildi.. Nafile hac idi; Ebu Hüseyin Cahzam'ı ziyaret etmeyi, nafile hacca tercih etti.

Daha sonra, Şeyh'ül-İslâm şöyle açıkladı:

— Meşayihi ziyaret etmek ve onlara hizmette bulunmak, bu sofiye zümresinin üzerine farzdır.

Şeyh'ül-İslâm, aynı manaya gelen bir başka hikâyesini de şöyle anlattı:

— Ukayl Bestî, Best'ten çıkıp hacca gitti. Kendi kendine şöyle dedi:

— Şeyh Ebülabbas'ın ziyaretine gidip kendisinden bir şalvar isteyeyim..

Çünkü, şalvarı da yoktu.

Oraya gidince, Şeyh kendisine bir şalvar verdi; şöyle dedi:

— Dön git..

Bırakmadı ki: Otura.. Halbuki her yerde şalvar bulunurdu.. Sonra, haccetmeye de bırakmadı..

Şeyh Ebu Hüseyin Cahzam'ın bir oğlu vardı; akıldan uzaktı.. Şeyh de onun bu halinden huzursuzdu.

O çocuk, bir gün, Mescid-i Haram'ın içinden geçiyordu; bir kimse Şeyh Seyrevanî'ye o çocuğu gösterip şöyle dedi:

— Ey Şeyh, bu Ebu Hüseyin'in oğludur. Bundan dolayı o şeyh, o kadar huzursuz ve perişandır ki..

Ancak Şeyh Seyrevanî, cevap olarak şöyle dedi:

— Asıl huzursuzluk ve perişanlık o Şeyh'ten bu çocuk üzerine gelmiştir. Şayet babası böyle şanı büyük biri olmasaydı; bu çocuğu kim anardı?. Babasının büyüklüğünden ötürü, oğlu dile düşmüştür; halk tarafından parmakla gösterilir hale gelmiştir.

Allah ondan razı olsun.

339. EBU HÜSEYİN TARZÎ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Tarz, Fars bölgesinde bir yerin adıdır.

Şanı büyük bir zattı.

Dervişlere tazim ederdi. Arkadaşları edepli idi; kendilerini korurlardı..

Şeyh'ül-İslâm, Ebu Nasr Hacî'nin kendisine şöyle anlattığını söyledi:

— Şeyh Ebu Hüseyin Tarzî'yi gördüm. Bir dervişin ayak dolağını aldı; yüzüne gözüne sürdü.

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Kâşan'da benimle kalan bir cemaat vardı; kalbleri temizdi.. Benden istediler ki: Kendilerini, Şeyh Ebu Abdillah Takî'ye götüreyim.

Bunun üzerine, Şeyh'ten destur istedim; onları Şeyh'in hizmetine götürdüm.

Orada Şeyh'e şöyle dedim:

— Dileğim o ki, bunlara tavsiyede bulunasın..

Bunun üzerine sordu:

— Bunlar evliler mi?.

Dedim ki:

— E v e t..

Dedi ki:

— Kesb ehli midirler?. Yani: Maddî manada çalışıp kazandıkları var mı?.

Dedim ki:

— Evet, öyledir..

Bundan sonra şöyle dedi:

— Güzel.. Şimdi onlara düşen; bir iş işleyeler. Ailelerini de hoş tutalar.. Akşam olduğu zaman, herkes, yemekten yana nasibini getire; bir yerde toplanalar ve bir yerde yiyeler.. Bir saat kadar toplu halde kaldıktan sonra dağılalar..

Sonra onlara duâ etti; kalkıp gittiler..

Bu durumu, Şeyh Amu'ya anlattım; şöyle dedi:

— Ebu Abdillah Dunî'nin ve Ebu Hüseyin Tarzî'nin arkadaşları bir yerde oldukları zaman, hep böyle ederlerdi..

Allah ondan razı olsun..

340. EBU HÜSEYİN SEREGÎ

Allah-ü Taâlâ sırrını mukaddes eylesin..

Mekke-i Mükerreme'de meşayihle mücavir olarak kalıyordu.

Şeyh Seyrevanî, Ebülabbas Sühreverdî, Şeyh Ebu Üsame, Ebülhayr Habeşî, Ebu Said Şirazî, Şeyh Muhammed Sahirî gibi zatlarla olurdu. Bunların hepsi birbiri ile arkadaştı..

Meşayihin, bu zata tazimi vardı.

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Şeyh Ebu Hüseyin, arkadaşları ile çölde gidiyordu. Bunlarla birlikte şu zatlar vardı: Şeyh Ebu Said Şirazî, Ebu Üsame Herevî, Şeyh Muhammed Sahirî..

Hepsi bir cemaat halindeydiler.

Sam yeli esti.. Ebu Hüseyin şöyle dedi:

— Korkmayın, bu iş bana düştü. Ben giderim; hepiniz kurtulursunuz. Suya da kanarsınız..

Durum, dediği gibi oldu; kendisi gitti.

Sonra, bulutlar geldi; yağmurlar yağdı. Hemen hepsi suya kandılar.

Daha sonra sel geldi; Ebu Hüseyin'in ölüsünü alıp gitti.

Bu manada, Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— Kalanına bir içim su vermedi; gidenini suya boğdu.

O dostları ile böyle muamele eyler..

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Ebu Hüseyin Gazzin Bafti, sırrı mukaddes olsun, bir gün, Mescid-i Haram'da oturuyordu; sofîler arasında dervişlikten söz geçti.

Şeyh şöyle dedi:

— Nasıl dervişlikten dem'vurur, söz edersiniz?.

Şayet, dervişliğin ne olduğu duvara yazılmış olaydı; aramızdan her kim:

— Dervişim..

Diyorsa.. oraya uğramazdı..

O cemaat huzursuz oldu.. Dediler ki:

— Şimdi, bunun söylediği nasıl bir sözdür?. Bir kumaşçı gelmiş; bizi dervişlikten çıkarıyor!.

Orada hazır olan meşayih şöyle dedi:

— Durum, onun dediği gibidir..

Bir sürü çekişme ve cidal oldu. Bu sırada, ömre vakti de gelmişti. Şeyh Ebu Hüseyin Seregî, ömreye gidip geri geldi. Namaz kıldı..

Cemaatın hepsi de orada hazır bulunuyordu.

Sonra yerinden kalktı; o cemaattan her birinin yanına geldi, başlarını öptü ve özür diledi..

Meşayihten biri, onunla kardeş olmuştu; şöyle dedi:

— O söylediğin söz gerçekti.. Şimdi gelip bir sefihin sözü ile, o söylediğinden dönüyorsun, neden?.

Bunun üzerine, Ebu Hüseyin Seregî şöyle dedi:

— O sözden dönmedim. Ömreye gittiğim zaman, yolda birçok âyet-i kerime okudum; çokça vird de okudum.

Bugün de, yolda kendi kendime şöyle diyordum:

— O şöyle dedi, bu böyle dedi; ben de şöyle dedim..

Yolum, tamamen husumet sözleri ile geçti.. Şimdi geldim; kendi kalbimi o teşvişten kurtardım. Onlar ister hak söylemiş olsunlar; isterse batıl.. Ben, kendi kalbimi elemden kurtardım ya..

Her kim kalbine sahib ise.. boşyere husumetle kendisini teşvişe ve tefrikaya salmaz..

Allah ondan razı olsun..

---

341. ŞEYH MUHAMMED SAHİRÎ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Şeyh Muhammed Sahirî şu kimsedir ki; Resulüllah S.A. efendimizin mübarek kabrine gitti ve şöyle dedi:

— Ya Resulellah, sana misafir olarak geldim. Ya beni doyur; yahut bu kandilleri birbirine katarım.

Bunun üzerine bir kimse geldi; onu davet etti. Hurma ve daha başka yemekler hazırlamıştı. Getirdi; onu yedirip doyurdu.

Daha sonra sordu:

— Allah'ın Resulüne S.A. ne dedin?.

Böyle deyip güldü. Şeyh Muhammed de ne söylemişde olduğu gibi anlattı.. Daha sonra dedi ki:

— Sen neden sordun?.

Şöyle anlattı:

— Uyuyordum; Resulüllah S.A. efendimizi rüyamda gördüm. Bana şöyle buyurdu:

— Bana sert tabiatlı bir misafir geldi. Onu evine götür ve karnını doyur. Sonra, kendisine şöyle anlat:

— Bir dahasına başka yere git; burası arzu yeri değildir..

Allah ondan razı olsun..

---

342. ŞEYH AHMED CEVVALGEZ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Bu da, bundan önce anlatılan zatların arkadaşları arasındaydı.. Bunlar, birbirleri ile sohbet ederlerdi.

Kendisi Fergane'dendi; Harem-i Şerif'te mücavir olarak kalıyordu.

* * *

Şeyh'ül-İslâm, Şeyh Amu'nun şöyle dediğini anlattı:

— Bir zamanlar, Mekke-i Mükerreme'de darlık olmuştu. Soflilerden bir kavim evlendi.. Kadınlar aldılar ve düğünler yaptılar. Bu hal yayılıp gitti..

Bu arada, Şeyh Cevvalgez de kadın aldı. O gece geçtikten sonra latife yollu sofilere şöyle dedi:

— Size helâl edeyim mi ki?. Bu iş böyle hoş değil; bu zamana kadar bana neden söylemediniz?.

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Şeyh Ahmed Cevvalgez, daima yemeğini tenha bir yerde yerdi.

Bu arada şöyle anlatırdı:

— Birgün, büyüklerin biri ile masraflarımız birdi. İstedim ki; bir parça et alayım.. Onu aldım, ama beğenmediğim bir kısmını bir yere bıraktım. O büyük bana seslendi ve şöyle dedi:

— O şeyi ki, kendin için beğenmezsin, başkaları için neden aleyhime beğeniyorsun?. Onu ağzına koy..

O vakittenberi edeb üzere olmam için, yemeğimi hep tenha yerde yerim..

Şeyh Amu, daha sonra şöyle devam etti:

— Bundan sonra, ben onu Horasan'da gördüm; yine tenha yerde yemek yiyordu.

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

343. EBU HÜSEYİN HADDAD HEREVİ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Büyük bir zattı. Mücerred bir derviştî. Zarif idi; sofilerin zariflerinden sayılırdı.

Yine bu zat, Mekke-i Mükerreme'de meşayihle mücavirdi.

* * *

Mekke-i Mükerreme'de Şeyh Ebülabbas Kasab'a geldi ve şöyle sordu:

— Keremli olmak nedir?.

Ebülabbas Kassab şu cevabı verdi:

— Anlatayım, ey Ebu Hasan, keremli olmak odur ki; kendi arzularına dalıp arkadaşlarının keşkek aşını soğutmayasın..

Anlatmak istediğim şuna benzer ey Ebu Hasan; kendine ait bazı işlerle meşgul olursun ve arkadaşların bekleye bekleye keşkekleri soğumuş olur.

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Tirkeşimde Şeyh Ahmed Kûfan'dan bir hikâye vardır ki; bir şeye yarar.. Şöyle demişti:

— Ömrünün sonunda, Ebu Hüseyin İstarabad'da bulunuyordu. Kendisine bir kişi gelip şöyle dedi:

— Sana misafir gelmediği geceler bana gel..

Şu cevabı verdi:

— Bu, bazı bazı olur.. O misafirin gelmediği geceler, bana da lâzımdır; kendim için gereklidir.

Şunu da anlattı:

— Ebu Hüseyin, ömrünün sonuna doğru, resmî sofilerin bazı halinde melâmilik gösterdi.

Sonra şöyle dedi:

— Bende o manada bir hazırlık yoktu; onun için bu melâmet geldi.. Allahım, beni huzuruna kavuştur.

Bu duâdan sonra üç gün yaşadı; dördüncü gün, Yüce Hakkın huzuruna kavuştu.

Allah ondan razı olsun.

———— • ————

344. EBU MUZAFFER TİRMİZÎ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Beşinci tabakadaki büyükler arasında sayılır.

Esas adı şudur: Habbal b. Ahmed..

İmamdı.. Kendisi zahidler arasında sayılır ve Hanbeli mezhebine mensuptu.

Tirmiz'de vaaz ederdi.

Zamanının şeyhi idi.

Konuştuğu zaman; Hızır aleyhisselâm, onun meclisinde hazır olurdu..

Muhammed b. Hamid'in; talebesinin talebesi olup bu da, Ebu Bekir Verrak'ın talebesidir. Şeyh'ül-İslâm'ın pirinin de piridir.

Bu zatın, muamelâtta, zühd, vera', takva üzerine çokça sözleri, güzel hikâyeleri vardır.

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Ebu Muzaffer Tirmizî, onun üstadı Muhammed b. Hamid, onun üstadı Ebu Bekir Verrak Tirmizî, sinekleri kendilerinden kovmazlardı.

Bu manada şöyle derdi:

— Bir mecliste, bir Müslüman oturmuş ise.. kendinize gelen sinekleri kovmayınız ki; sizden gidip öbür Müslüman'a konmasın..

Yanında bir kimse olduğu zaman, sineği kovamayışının sebebi bundan anlaşılıyordu.

Derler ki:

— Bazı bazı çalışırdı; üzerine sinek konduğu da hiç görülmezdi..

Allah-ü Taâlâ, onların üstün niyetleri uğuru ile; yapacakları vazifelerde yardımlarına yetişir..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

345. EMİRÇE SÜFFALFÜRUŞ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Şeyh'ül-İslâm, babasının bu zat hakkında şöyle dediğini anlattı:

— Emirçe Süffalfüruş, dükkânından akrebi tutar; burç üzerine götürür ve orada salar giderdi..

Şeyh'ül-İslâm şöyle devam etti:

— Babam da böyle ederdi; hiç bir canavarı öldürmezdi..

Bu, ebdal mezhebidir; bunlar, ebdaldan ve keramet sahibi zatlardan olmuşlardı..

Bir kimse, hoş bir hale kapıldı ve kendisine memur olan meleği gördü ve sordu:

— İnsanın, sizi görmesi için ne etmesi gerekir?.

Melek şöyle dedi:

— Hiç bir canavarı incitmemesi gerekir..

Ve.. o kimse, hiç bir canavarı incitmezdi; meleği de görürdü.

Bir gün, kendisini bir karınca ısırdı; bir şeyle o karıncayı düşürdü.. Bundan sonra da artık meleği göremedi..

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Emirçe Süffalfüruş, bir gün, bir dükkânın kapısında idi. Bir kişi de onun önünde oturmuştu. Tam bu sırada, bir kocakarı geldi ve şöyle dedi:

— Ey Zerrak, bilesin ki; falan kimse öldü; cenazesine gelmez misin?.

O kadın, böyle dedikten sonra gitti.

Bunun üzerine, Emirçe dükkânın içine girip yürüdü.. Bir saat kadar zaman geçti; dışarı çıkmadı.. Orada oturan da, dükkânın içine girdi; orada kendisini göremedi..

Sonra dışarı çıkıp bekledi; Emirçe gelince sordu:

— Nerede idin?.

Şöyle dedi:

— Dükkânın içinde idim..

Dedi ki:

— Ben içeri girdim; ama seni orada göremedim..

Şöyle anlattı:

— O kadını gördün; buraya gelip şöyle dedi:

— Falan kimse öldü..

Bu kimse Yemen'e gitmişti.. Gidip onun namazını kıldım, geri geldim.

Elinde de, bir Yemen boncuğu vardı; şöyle dedi:

— Bu, yolda düşmüştü buldum. İstersen al..

Emirçe Süffalfüruş demiştir ki:

— Bir vakitler Belh'ten geçiyordum. Havada bir kubbe yapmışlardı. Bir çalgıcı orada hem çalıyor, hem de şöyle bir beyt okuyordu:

Bir kaynağa benzersin sen, sevgi var sözünde;
Aşk âyeti okursun, altın gümüş fikrinde..

O beyti ben ezberledim..

Bir keresinde bir kimse geldi ve ona şöyle dedi:

— Bu şarap bardaklarını satıyorsun, ne ettiklerini biliyor musun?.

Ona şöyle dedi:

— Sen peşinden git, ne ettiklerini gör..

Şeyh'ül-İslâm şöyle dedi:

— O kimse gitti; kendi oğlunu gördü.

Allah ondan razı olsun..

346. ŞERİF HAMZA UKEYLİ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Kendisi Herat'tandı; ama Belh'te otururdu..

Kerametleri vardı; üstün makamlar sahibi bir zattı.

Hızır aleyhisselâmla sohbet edenlerdendi..

Duâsı da makbul bir zattı.

Şeyh'ül-sİlâmın da, pirinin piri idi..

Cümle büyüklerle, kerametlerin sahibi zatlarla, Pir Farisi, Abdülmelik İskâf, Ebülkasım Hannane, Hasan Taberi, Ârif Ayar, Şeyh'ül-İslâm'ın babası Ebu Mansur Muhammed b. Ali Ansari gibi büyüklerle yaran olmuş, arkadaşlık etmiştir.

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Benim babam şöyle dedi:

— Ebu Muzaffer Tirmizî şöyle söyledi:

— Her kim sana iyilik ederse.. seni kendi özüne düşürmüştür; her kim sana cefa ederse.. o da seni kendi özünden kurtarmıştır.

Bir şeye düşmektense, kurtulmak daha iyidir..

Bu manada, Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Yerde ve semada, her kimden kurtulursan; fayda sağlarsın..

Aynı manada, bir başka hikâye..

Bir pir, kendi pirinden hikâye ederek, Muhammed b. Abdillah Kâzere'yi şöyle anlattı:

— Müridliğinin ilk devrelerinde, içine sefer arzusu düştü.

Bundan sonra, Nişabur'a gitti..

Bir gün, mescidde otururken, büyüklerden heybetli bir zat içeri girip ona şöyle dedi:

— Nereye gidiyorsun?.

Dedi ki:

— Yolculuğa çıkacağım; nereye gideceğimi Allah bilir..

Sordu:

— Harçlığın var mı?.

Dedi ki:

— Yoktur..

Sordu:

— O halde, harçlıksız nasıl yola çıkacaksın, nasıl gezeceksin?.

Dedi ki:

— Zarurî bir hale düştüğümde, gitmem; kalırım..

Tekrar sordu:

— Sen kimi daha çok seversin?. Sana bir şey vereni mi, yoksa bir şey vermeyeni mi?.

Dedi ki:

— Bana bir şey vereni daha çok severim..

Şöyle dedi:

— Olmadı; henüz yetişmemişsin.. Onu daha çok sevmen gerekir ki: Sana bir şey vermeye..

Zira, o kimse ki, sana bir şey verir; seni Hak'tan alır, kendisine getirir. Açıkçası, senin gölün o bir şey verene meyleder.. O kimse ki, sana bir şey vermez; bu kimse seni Hakka yollar..

O kimseyi sevmek gerekmez mi ki: Seni kendi özünden kurtarıp, sana Hakkın yolunu gösterir..

Bundan sonrasını Muhammed b. Abdillah şöyle anlattı:

— Hemen geri döndüm.. Ta ki, kendimi anlatılan hal üzere doğrultam..

Bundan sonra, ayakkabısını giyip Herat'a geldi.. Orada, elde edeceği her ne ise, onu elde etti..

Yine o büyük, şöyle anlattı:

— Dünyayı gezdim; ne kurtulan kimseyi gördüm; ne de kendimi kurtarabildim..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

347. ÂRİF AYAR

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Belh'te bulunurdu..

Şerif Ukayli'nin arkadaşlarındandır.

Esas adı şudur: M a n s u r..

* * *

Bir gün, şöyle anlattı:

— Derler ki; Hazret-i Ali r.a. Hayber kalesinin kapısını yerinden sökmüş..

Allah bana yardım ederse, Resulüllah S.A. efendimizi görürsem, zülfikar sahibi olursam; Kaf dağını yerinden koparmazsam vebalini çekeyim..

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Bu zatın sözleri, Hazret-i Ali r.a. hakkında bir noksanlık vehmi vermez; onun üç büyük özelliğe sahib olduğunu anlatır; bu üç şeyde şahitlik vardır.

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

348. EBU HÜSEYİN ALİYE (Salibe)

Allah-ü Taâlâ pâk sırrının kudsiyetini artırsın..

Şiraz'da bu zat için şu namı vermişlerdi:

— Şeyhler şeyhi..

Zamanında büyük ve eşsizdi..

Abbas Herevi'nin piri idi.. Dünyanın şeyhleri, onun hanigahına gelirlerdi..

Şeyh Ebu Müslim Fesevi'nin de şeyhi idi..

Şiraz'da bir hanigahı vardı. Orada otuz yıl, fukara dervişlerin hizmetinde bulunup meşgul oldu. Gelip gidenlere yemek çıkardı.

Ulemadan ve salih zatlardan nice kimseler; onun hanigahında mücavir olarak kalmışlardır.

Hicretin 473. (M. 1080.) yılında vefat etti; kendi hanigahına gömüldü..

Bu Şeyh'in vefatı yaklaştığı zaman; hizmetinde bulunan Şeyh Abdüllah b. Abdürrahman'ı pazara yolladı ki: Kendisinin kefen işlerini düzenleye.. Pazara gitti, iki kefen satın alıp döndü; iki ölü kefenlendi.. Şöyleki:

Pazardan geldiği zaman, gördü ki: Şeyh gitmiş.. Hemen Şeyh'i bağrına bastı ve bir kere:

— A l l a h..

Deyip can verdi.. Onu da, Şeyh'inin yanına gömdüler..

Bu zat demiştir ki:

— Bir mürid, bir körpenin emrinde ve hükmünde olması; kendi emrinde ve hükmünde olmasından bin kere iyidir. Zira, bir müridin başkası ile sohbeti Allah içindir; kendi kendine sohbet etmesi ise.. nefsanî arzularını beslemek içindir.

Allah ondan razı olsun..

349. ŞEYH İMRAN SÜLÜSİ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Sülüs, Mısır'a yakın bir köyün adıdır; kendisi orada bulunurdu..

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— İbrahim aleyhisselâmın yolu oydu ki: Misafirsiz hiç bir şey yemeye.. Hanesine ve kendisine şöyle derlerdi:

— E b ' ü d d a y f a n.. (Misafirler babası..)

Şeyh Amu şöyle anlattı:

— Şeyh Nihavendi, evinde misafiri olmadıkça çömlek kaynatmazdı.

Şeyh Abbas Hereví şöyle dedi:

— Umran Sülüsi, yanında misafiri olmayınca, gündüzleri yemek yemezdi. Şayet misafiri gelirse onunla yemek yerdi. Gelmeyince de oruç tutardı.

Bir gün, misafiri zamanında gelmedi; oruca niyet etti. Akşama yakın bir misafir geldi. Orucunu bozmamak için:

— Akşam yakındır..

Diyerek, misafirini tuttu.

Gece oldu; Yüce Sübhan Hakkı rüyasında gördü, şu azarı işitti:

— İmran, senin bize karşı güzel ibadetin vardır; bizim de sana karşı güzel bir âdetimiz vardı.. Sen âdetini, (veya ibadetini) bozdun; biz de âdetimizi bozduk.

Hemen uyandı; huzursuz oldu..

Aradan çok geçmedi; Mısır valisi, İmran'ın mülkü olan Sülüs köyüne bir tahsildar gönderdi ki: Onu hesaba çeke.. Bu gelen Amil Tersa idi; kendisine çok zorluk çıkardı..

Bunun üzerine, İmran, oradan kaçıp gitti..

Bundan sonrasını, Şeyh'ül-İslâm, Şeyh Abbas Fakir'den alıp şöyle anlattı:

— Ben, Şiraz'da Şeyh Ebu Hüseyin Salibe (veya Aliye) yanında hanigahta bulunuyordum.

Bir gün, biri geldi; biz kim olduğunu bilemedik. Şeyh Ebu Hüseyin ona bakıp şöyle dedi:

— İmran sen misin?.

O da, buna karşılık:

— E v e t..

Deyince, hemen Şeyh kalkıp onu bağrına bastı ve yerine geçirip oturttu; ona ikramda bulundu.. Sonra gördü ki: Gözlerinde bir şey yürüyor.. Şeyh sordu:

— Gözlerinde yürüyen nedir?.

Şu cevabı verdi:

— Gözümde bir şey mi var?

Abbas Fakir, bundan sonrasını şöyle anlattı:

— Şeyh bana şöyle dedi:

— Hereví, bunu hemen hamama götür.

Onu hamama götürdüm.

Şeyh, kendi üzerindeki kaftanını çıkarıp hamama gönderdi ki, giyine..

Hamamdan çıktıktan sonra, şeyhin kaftanını ona giyindirdim. Hanigaha birlikte geldik. O gece, büyük bir davet tertip ettiler.

Şeyh Ebu Hüseyin, onun evinde çok kalmıştı. Zira her yıl, bütün meşayih, bir kere Mısır'a yakın olan onun Sülüs köyüne giderlerdi; onun evinde konuğu olurlardı. O da, gelen misafirlerine büyük ziyafet çekerdi.

Şeyh Ebu Hüseyin istedi ki: Bu zat, kendi evinde çokça kala. Böylece, onun ettiği hizmetlerin bir kısmına olsun, karşılık vere..

Ertesi gün, İmran ayakkabılarını istedi. Şeyh Ebu Hüseyin sordu:

— Gidiyor musun?.

İmran şöyle dedi:

— Evet, gidiyorum..

Şeyh bundan üzüldü ve şöyle dedi:

— Birkaç gün daha bizimle kal da rahat et..

İmran şöyle dedi:

— Gideceğim. Çünkü, ben azar işiten biriyim. Olmaya ki: Beni nimet içinde görüp razı olmayalar.. Başımı, mihnetlerime doğru alıp gideceğim. Ta ki: Rızası neyse yerine gele..

Şeyh Abbas şöyle anlattı:

— Bundan bir süre sonra, onu Mısır'da bir yıkıkta ölü buldular; bir kulağını fare yemişti..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

350. EBU HÜSEYİN MERV RUDÎ

Allah sırrının kudsiyetini artırsın..

Bu zat, Şibli'yi görmüştü.

Anlattığına göre; Şibli'ye şöyle sormuşlar:

— Ekrem'el-Ekremin (Keremliler keremlisi kimdir)?.

Şöyle dedi:

— Günah zamanı, bir kimseyi bağışlayandır. O günah dolayısı ile de hiç kimseye azab etmeye.. Sonra:

— Bu öyle bir günahtır ki: Ben, falan dostu, falan bendeyi bağışlamaktayım..

Diye anlatır..

Şeyh'ül-İslâm, bu manada şöyle anlattı:

— Yarın, Yüce Kerem Makamı Sahibi öyle bir feyz yağdıracak ki: Evvellerin ve âhirlerin günahları yok olacaktır..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

351. EBU HAMİD DOSTANÎ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Merv'de bulunuyordu.

* * *

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Ben, bir kişi gördüm; bu zatı görmüştü. O kişi, Ahmed Çeşti idi..

Yine Şeyh'ül-İslâm, bir keresinde şöyle dedi:

— Ahmed Çeşti, Ebu Said Malinî'nin şöyle dediğini anlattı..

Üstteki cümleden anlaşılan odur ki: Onu gören, Ahmed Çeşti değil, Ebu Said Malinî'dir.

Evet.. onu gördü ve sordu:

— Haşmet, heybet ne zaman düşer?.

Şöyle dedi:

— Sohbet geldiği zaman, haşmet düşer..

Bu manada, Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Haşmet; heybetle vahşet arası bir haldir..

Sohbet öne alındığı zaman; vahşet kalkıp gider, heybet kalır.

Şeyh'ül-İslâm, Ebu Said Malinî'yi görmüştü. Ama, çocuk olduğundan tanımadı; kendisine tanıtan da olmadı..

Ebu Hamid'i gören bir kimseyi görmüştür; bu kimse de kendisine bu hikâyeyi anlatmıştır.

Yine Şeyh'ül-İslâm, şöyle anlattı:

— Ahmed Çeşti, şöyle dedi:

— Ebu Hamid, Merv'de bir dükkânda oturuyordu. Bir saka su verdi; Ebu Hamid onu alıp bir saat elinde tuttu, durdu.

Saka sordu:

— Ey Şeyh, neden içmiyorsun?.

Şöyle anlattı:

— Bir sinek su içiyor; onun suyu içip bitirmesini bekliyorum. Zira, Hakkın dostları, zahmetle su içmezler.

Bu zahmet manasında Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Bunun manası odur ki: Bir şeyi içerken, başkasını tercih edesin ki; doya.. Ondan sonra da, sen doya doya ondan daha ziyade içesin.. Böyle bir şey, hırstır; hayvanî arzudur. Bu durumda, ya tercihini gizli tutacaksın; ya da başka bir şekilde içeceksin..

Taaruf şerhinde şöyle anlatıldı:

— Yüce Hakkın tazim duygusu, Ebu Hamid Dostanî'de o kadar ağır basmıştı ki: Her ne zaman namaza kalkıp başlayacak olsa: A l l a h, lafza-i celâlini söyler; E k b e r lafzını söyleyemez, ba-

Nice yıllar, ömrü hep bu hal ile geçti. Yine bu hal üzerine de vefat etti..

Şöyle anlatıldı:

— Kendi kendine hiç kaftan alıp giymezdi; müridleri giydirirdi.

Bir kimsenin, onun kaftanında gözü olsa; onun yanında kimsenin bulunmayacağı zamanı gözetirdi. Kimse olmadı mı: Hemen onun üzerinden kaftanı çıkarıp alırdı..

Ama, kendisi: Ne kaftanı giydirene, ne de kaftanı çıkarıp alana bir şey derdi

* * *

Şöyle anlatıldı:

— Bir kimse ile yol arkadaşı olup gitti. O kimse, yolda şöyle dedi:

— Benim burada bir kimsem var; sen burada bekle, ben içeri girip onu ziyaret edeyim..

O kimse içeri girip kaldı; dışarı çıkmadı. O gece, çokça da kar yağdı..

O kimse, ertesi gün dışarı çıktı.. Bir de ne görsün: Ebu Hamid o kar içinde oturuyor; hareket ettikçe de karlar üzerinden dökülüyor..

O kimse şöyle sordu:

— Sen henüz burada mısın?.

Ebu Hamid şöyle dedi:

— Sen, benim için:

— Burada otur..

Demedin mi?. Dostlar, dostlara vefalı davranır; sözlerini tutarlar..

Allah ondan razı olsun..

———— • ————

352. B A B F E R G A N Î

Allah sırrının kudsiyetini artırsın..

Bu zatın esas adı: Ö m e r ' dir..

Kendisi, Fergan'da bulunuyordu.

O diyarın dervişleri, büyük şeyhlere:

— B A B..

Diye hitab ederlerdi.

Açıktan belli kerametleri vardı..

* * *

Keşf-i Mahcub kitabının sahibi bu zat için demiştir ki:

— Yerin evtadı arasında idi..

Şeyh'ül-İslâm demiştir ki:

— Şeyh Amu, bu zatı görmüştü. Şöyle anlattı:

— Bir gün, onun huzurunda oturmuştum. Biri içeri girdi; dedi ki:

— Duâ et, Serkep geri döndü..

Serkep bir kumandandı; cenge geliyordu.

Bu sırada, Bab Fergani, ateş dolu mangal veya ocak gibi bir şeyin kenarında oturmuştu. Ayağında da, çorabı vardı. Orada bir de ibrik duruyordu. Ayağı ile o ibriğe vurdu ve şöyle dedi:

— Serkeb'i düşürdüm.

Zamanını hesab ettiler; tam o sırada, Serkeb şehir kapısında attan düşüp başı kopmuştu..

Yine Şeyh Amu anlattı:

— Bir kişi, yine içeri girip şöyle dedi:

— Ey Bab, duâ eyle de yağmur yağsın..

Duâ eyledi; yağmur yağmaya başladı..

Ertesi hafta aynı şahıs geldi ve şöyle dedi:

— Duâ eyle de, yağmur dursun.. Bütün damlarımız aşağı göçtü..

Duâ etti; yağmur durdu..

Keşf-i Mahcub kitabının sahibi der ki:

— Bab'ın Fatıma adında ihtiyar bir kadını vardı. Bab'ı ziyarete niyet ettiğim zaman, onun kapısına vardım. Bana:

— Neye geldin?.

Diye sorunca şöyle dedim:

— Geldim ki, şeyhi suret olarak görem..

Sonra..

Şeyh bana şefkatle baktı ve şöyle dedi:

— Ey oğul, ben seni falan günden beri görüyorum. O vakitten beri benden kaybolmadın ki: Seni görmek isteyeyim..

Onun anlattığı günü hesab ettim; benim tevbeye geldiğimin ilk günü idi..

Daha sonra şöyle dedi:

— Mesafeler kat edip gelmek, küçük oğlan çocuklarının işidir; bundan sonra ziyaretini himmetle yaparsın..

Bir şahıs değmez ki: Gelip onu ziyaret edeler..

Açıkçası şöyle demek istiyordu:

— Kalıbın ziyareti istemez. Kalıbların hazır olmasına bağlı hiç bir şey de yoktur.

Daha sonra, kadınına şöyle dedi:

— Neyin varsa, getir ki, bu derviş yiye..

Bir tabak taze üzüm getirdi; halbuki o vakit, taze üzüm zamanı

değildi. Üzerinde de, taze hurma vardı. Halbuki, Fergane'de taze hurmanın da olması mümkün değildir.

Allah ondan razı olsun..

---

353. EBU MANSUR MUAMMER b. AHMED ISFAHANİ

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Şeyh'ül-İslâm şöyle anlattı:

— Ebu Mansur Muammer, Isfahan şeyhi idi. Vaktinin imamı, zâhir ilimlerini, hakikat ilimlerini bilirdi..

Zamanında, meşayih arasında eşi bulunmaz biri idi..

Hanbelî mezhebine mensuptu.

Şeyh Ahmed Kûfanî bu zatı görmüştü; ona sordum:

— Hiç ondan kalan hatırında bir söz var mıdır?.

Dedi ki:

— Bir gün, söz arasında şöyle demişti:

— Fakir, (derviş) eşi bulunmaz değerde bir şeydir..

Bunun üzerine dedim ki:

— Her büyükten bir söz yeter..

Allah ondan razı olsun..

---

354. EBU NASR SİRAC

Allah-ü Taâlâ sırrının kudsiyetini artırsın..

Şu lakabla bilinirdi: Tavus'ül-Fukara..

İlim çeşitlerinde olgunluğa erişmişti; kâmildi..

Riyazette ve muamelede, yüksek şanı vardı..

Lema' kitabının yazarıdır. Daha başka çokça eserleri vardır. Bunun ötesinde; tarikat ve hakikat ilimlerine dair konuşmaları vardır.

Tus'u mesken tutmuştu; kabri de oradadır..

Ebu Muhammed Mürtaiş'in mürididir.

Sırrî-i Sakatî'yi, Sehl-i Tüsterî'yi görmüştü.

Şöyle anlatıldı:

— Bir ramazan ayında Bağdad'a geldi. Şevniziye mescidinde ona bir halvethane verdiler. Dervişlerin imamlığını da ona bıraktılar.

Bayrama kadar imamlık etti; teravihte de beş hatim indirdi. Hizmetçisi, her gece onun halvethanesine bir ekmek getirirdi.

Bayram günü oldukta, hizmetçi gidip gördü ki: O ekmeklerin hepsi duruyor; hiç birini yememiş..

Şöyle anlatıldı:

— Bir kış gecesiydi. Ateş kabında ateş yanıyordu. Bu arada, maariften söz ediliyordu. Tam bu sırada, Şeyh'e bir hal geldi. O ateşin yanına gitti; tam ortasında Allah'a secde etti. O ateşten, yüzüne hiç bir zarar gelmedi.

Bu halden sordukları zaman, şöyle dedi:

— Bir kimse ki, onun dergâhında yüz suyu dökmüş ola; onun yüzünü yakmaya ateşin gücü yetmez..

Şöyle dediği anlatılmıştır:

— Hangi cenazeyi türbemin önünden geçirseler; bağışlanır..

Bu işaret hükmüne göre: Tus'lular, cenazelerini onun türbesi önüne getirirler; orada bir müddet tuttuktan sonra, alır götürürlerdi..

Allah ondan razı olsun..

---

355. ŞEYH EBÜLFAZL b. HASAN SERAHSÎ

Esas adı şudur: Muhammed b. Hasan..

Sirac'ın mürididir. Ebu Said Ebülhayr'ın da şeyhidir.

Her ne zaman, Ebu Said'e bir sıkıntılı hal gelse; hemen Şeyh Ebülfazl'ın toprağına niyetlenip giderdi..

Şeyh Ebu Said'in oğlu Hace Ebu Tahir şöyle anlattı:

— Bir gün, bizim şeyhimize kabz (manevi tıkanma) hali geldi.. Meclisin ortasında ağladı. Orada hazır olanların da hepsi ağlaştı..

Sonra şöyle dedi:

— Her ne zaman bana kabz hali gelse; Şeyh Ebülfazl'ın toprağına yönelirim, kabz halim geçer. Hemen hayvana eğer vurunuz.

O hal içinde hayvana binip cümle yaran ile yola koyuldular. Sahraya ulaştıkları zaman, Şeyh açıldı.. Haline bir safiyet geldi..

Dervişler de, bu arada na'ra atıp feryad ettiler.

Şeyh ise.. bu sırada her manadan yana söze girdi..

Serahs'e eriştiği zaman, hemen yoldan ayrılıp pirin türbesine gitti. Kasideciden de şu beyti okumasını istedi:

Şadlık kaynağıdır bu maden-ı cud ü kerem;
Kıblemiz yar yüzü, kıblesi halkın Harem..

Şeyh'in eline yapışmışlardı; o da durmadan türbenin çevresin-

de dönüp duruyordu; sayha atıyordu.. Dervişler ise.. baş açık yalınayak toprak üzerinde yuvarlanıp duruyorlardı..

Bir parça sükûnet buldukları zaman, Şeyh onlara şöyle dedi:

— Bugünü, tarih tutunuz; bundan daha iyi bir gün göremezsiniz..

Bundan sonra, hangi mürid hacca niyet etse; Şeyh, onu Ebülfazl'ın türbesine yollardı. Bu arada, şu tenbihte bulunurdu:

— O türbeyi ziyaret et; çevresinde yedi kere dön ki, maksadın hâsıl ola..

Keşf-i Mahcub kitabının yazarı bir büyüğün adını anlatıp şöyle hikâye ediyor:

— Onun şöyle dediğini dinledim:

— Küçük bir çocuktum. İpek kurduna dut yaprağı toplamak için bir yere gitmiştim. Bir ağaca çıkmıştım; onun dallarını kesiyordum. Tam o sırada, Şeyh Ebülfazl oraya uğradı.. Beni görmedi.. Benim de hiç şüphem yoktu ki: Şeyh kendinde değildi.. Bir inbisat hali uyarınca başını kaldırıp şöyle dedi:

— Allahım, bir yıldan fazla zaman olur ki; bana bir akça vermedin ki: Saçımı tıraş ettireyim.. Dostlarla böyle mi edilir?.

O anda gördüm ki: Tümden o ağaçların üzerindeki dallar ve budaklar altın oldular..

Onları görür görmez şöyle dedi:

— Sana da hiç şakadan söz etmek yaramazmış!.

Şunu da Keşf'ül-Mahcub kitabının yazarı anlattı:

— Bir gün, Lokman, Ebülfazl b. Hasan'ın yanına geldi. Onun elinde bir cüz görünce şöyle dedi:

— Ey Ebülfazl, bu cüzün içinde ne arıyorsun?.

Dedi ki:

— Senin terkini istediğin şeyi arıyorum..

O da şöyle dedi:

— O halde, bu aradaki ayrılık nedir?.

Buna da şu cevabı verdi:

— O ayrılığı sen görüyorsun ki; benden:

— Bu cüzün içinde ne arıyorsun?.

Diye soruyorsun.. Bu sarhoşluktan kurtul; aklını da iyi kullan ki; ayrılık ortadan kalka.. Bundan sonra; senin ve benim ne aradığımızı anlarsın..

Şeyh Ebülfazl Serahsî, bir gün havada uçuyordu bir ağaç üzerine kondu.. Onun bu halini bir kişi gördü..

Şeyh ona şöyle sordu:

— Hayran oldun!. Bu halin sana da olmasını istiyor musun?.

O kimse şöyle dedi:

— İsterim..

Şeyh şöyle dedi:

— İşte bunun için olmaz..

Şöyle demek istedi:

— Bunu, ben istemediğim için oldu; sen istediğin için olmaz..

Allah-ü Taâlâ pâk sırrının kudsiyetini artırsın; Şeyh Ebu Said şöyle anlattı:

— Şeyh Ebülfazl, dünyadan göçmek üzere idi.. Kendisine şöyle sordular:

— Ey Şeyh, seni nereye defnedelim?.

Hiç cevap vermedi.. Sonra:

— Seni falan kabristana defnedelim mi?.

Dediler, şöyle dedi:

— Allah Allah, beni oraya götürmeyiniz. Çünkü, orada hocalar var, imamlar var. Biz kimiz ki, onların yanına defnedilelim!.

Tekrar sordular:

— O halde nereye defnedelim?.

Şöyle anlattı:

— Beni şu yere defnediniz ki; orada kumarbazlar, günahkârlar, harabatîler, kayışbazlar vardır.. Beni orada kabre koyunuz; zira bize yakışan odur. Biz, o büyüklerle olamayız. Biz, bu günahkârlarla olalım; zira bunlar Hakkın rahmetine yakındır..

Şunu da Şeyh Ebu Said anlattı:

— Şeyh Ebülfazl Muhammed b. Hasan Serahs'te zamanın şeyhi idi.. Onun şöyle dediğini işittim:

— Mazi geçip gitmiştir; artık ona yetişilmez. İstikbale gelince; onu gözetmek gerekmez, geleceği belli değildir. Asıl itibar, haledir; onun sahibiyiz. Kula yakışan sıfat da budur..

Daha sonra şöyle anlattı:

— Kulluğun hakikatı şu iki şeye bağlıdır:

a) Yüce Allah'a muhtaç olduğunu bilmektir. Bu şekilde muamele kulluğun aslıdır.

b) Resulüllah S.A. efendimizin sünnetine güzelce uymaktır.

Bu da, öyle olmalı ki: Nefse ne nasib verile; ne de onun için bir rahat hakkı tanına..

Şeyh Ebülfazl, dünyadan gittikten sonra, arkadaşları onun üzerine bir yadmurakka örttüler.

Ertesi gün, mescidde oturuyorlardı; bir kimse mescidin kapısını açtı o murakkaı içeri attı ve şöyle dedi: